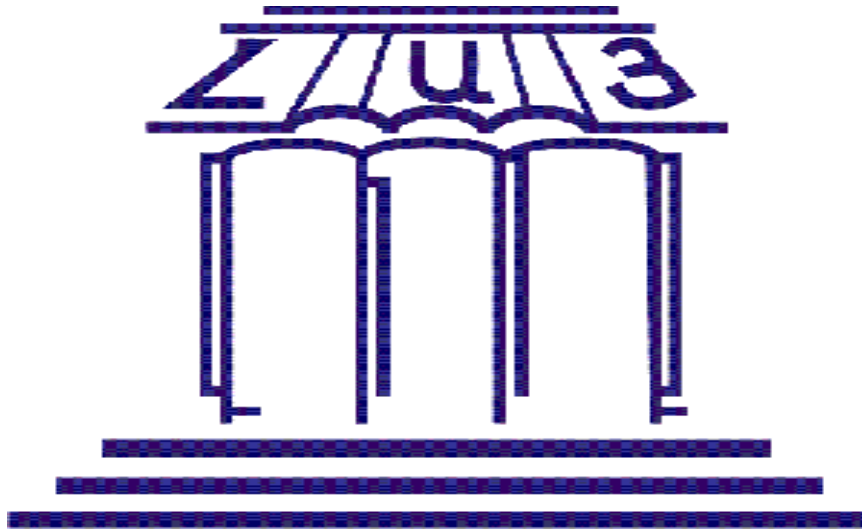

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1902

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՅՈՅՑ

ԱԶԳ. ՀԵՒԱՅԻՄՅԱՆՈՅԻ

059

Ա-ՅՅ

06 JUN 2009

ՀԷ

2015 JUL 31

13207

053
Ա-Ծ 4

1902

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՑՈՅՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ

ՏՈՄԱՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1008
35023
3 9 85

ՍԱՆԴԵՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԻՆ Թ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ՄԱՐԿԵՆԻԱՆ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՍՄԵՆՍԵՆ ՀԱՅՈՑ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ Ս ԵՐՈՒՍԱԶԵՍԻ

Տ. ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ

Տ. ՄԱՂԱԲԵԱՅ

Ս. ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՏՈՄԱՐ ԿԱՄ ՕՐԱՑՈՅՑ

1902

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԳՐԻՍՏՈՍԻ

ԵՒ ԲՈՒՆ ՏՈՄԱՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

ՏԵՂԻ—ՏԵՂԵ—4394—4395

ԵՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՀԱՅՈՑ

ՈՒՅԵԱ—ՈՒՅԵԲ—1351—1352

Գիր տարւոյն Ո
 Եօրներեակն Բ
 Վերադիրն Բ
 Իննեսասներեակն Ա
 Տանուսերն Յուլ
 Բուն ձայնք աճ. քճ. զճ. ղճ. Աջակողմեան դասուն
 են, սկսեալ ի Բուն Բարեկենդանէ :

ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՏՈՒՔ ԵՒ ՄԻՋՈՑԻ ՆՈՑԻՆ

Ս. ՇՆՈՒՆԴ	Կիր. Յունուար	6
Միջոց ուսուցիչ	Աւուրք	29
Աւազանւորաց Բարեկենդան	Փետրուար	3
Սուրբ Սարգիս	Շր. Փետրուար	9
Տեառնընդառաջ	Եշ. Փետրուար	14
Բուն Բարեկենդան	Փետրուար	24
Տօն Աւետման	Կիր. Ապրիլ	7
ՋԱՏԻԿ	Ապրիլ	14
Սրբւման Ս. Խաչ	Մայիս	12
Համբարձումն	Մայիս	23
Հոգեգալուստ	Յունիս	2
Բարեկենդան Լուսաւորչի	Յունիս	23
Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի (Գիււտ Նշխարաց)	Շր. Յունիս	29
Բարեկենդան Վարդապետի	Յուլիս	14
ՎԱՐԴԱՎԱՌ	Յուլիս	21
Միջոց Վարդապետի	Եօրեակք Զորս	
Բարեկենդան Ս. Աստուածածնի	Օգոստոս	11
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ	Օգոստոս	18
Միջոց Աստուածածնի	Եօրեակք Զորս	
Բարեկենդան Ս. Խաչի	Սեպտեմբեր	8
ԽԱԶՎԵՐԱՑ	Սեպտեմբեր	15
Բարեկենդան Վարդապայ Ս. Խաչի	Սեպտեմբեր	22
Վարդապայ Ս. Խաչ	Սեպտեմբեր	29
Միջոց Ս. Խաչի	Եօրեակք Եօրե	
Գիււտ Ս. Խաչի	Հոկտեմբեր	27

Ս. Հրեշտակապետաց	Շք	Նոյեմբեր	9
Յիսնակաց Բարեկենդան		Նոյեմբեր	17
Ս. Յակոբայ Բարեկենդան		Գեկտեմբեր	8
Ս. Յակոբ	Շք.	Գեկտեմբեր	14
Միջոց ուտեթ		Աւուրք	16
Բարեկենդան Ս. Ծննդեան	Կիր.	Գեկտեմբեր	29

ԸՍՏ ԼԱՏԻՆԱՅԻՈՅ

Շրջանն լուսնի, որ է սակեթիւն	3
Շրջանն արեգակնային փոքր	7
Վերադիրն	21
Ինդիկտիոնն Հռովմէական	15
Եօթնէրեակն	5

Զատիկն ըստ նոր տոմարի Հորս Եօթնէկօք յառաջ է քան զմերն.

ՇԱՐՃԱԿԱՆ ՏՕՆՔ ԼԱՏԻՆԱՅԻՈՅ

Կիւրակէ Եօթնաւերորդաց	(Ն.Տ.)	Յունուար	26
Օր միջոց	»	Փետրուար	12
Զատիկ	»	Մարտ	30
Համբարձումն	»	Մայիս	8
Հողեգալուստ	»	Մայիս	18
Ամենատուրը Երրորդութիւն	»	Մայիս	25
Տօն Ս. Հաղորդութեան	»	Մայիս	29
Ա. Կիւրակէ Գալստեան	»	Նոյեմբեր	30

ԱՄՍԱՄՈՒՏՔ ՏԱՃԿԱՅ

Զիլդատէ 1719	Օր	30	Յունուար	27
Զիլհիճճէ	»	29	Փետրուար	26
Մուհարրէմ 1719	»	30	Մարտ	27
Սէֆէր	»	29	Ապրիլ	26
Բէպիւլէվկէլ	»	29	Մայիս	25
Բէպիւլ Կիւր	»	30	Յունիս	23
Ճէմադիւլէվկէլ	»	21	Յուլիս	23
Ճէմադիւլ Կիւր	»	30	Օգոստոս	24
Բէճէկ (Իւչ սյլար)	»	29	Սեպտեմբեր	20
Շապան	»	30	Հոկտեմբեր	17
Բամազան	»	30	Նոյեմբեր	18
Շէվկալ	»	30	Դեկտեմբեր	18

ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԱԻՈՒՐՔ ՏԱՃԿԱՅ

Գուրգան պայրամը	Զիլհիճճէ	10	Մարտ	7
Աշուրէ կիւրիւ	Մուհարրէմ	10	Ապրիլ	5
Մէվլուտը Նէպէվի	Բէպիւլ Եվկէլ	12	Յունիս	5
Գանալի կիճէսի	Բէճէկ	1	Սեպտեմբեր	20
Միւրաճ կիճէսի	Բէճէկ	27	Հոկտեմբեր	16
Պէրաթ կիճէսի	Շապան	15	Նոյեմբեր	2
Գաթըր կիճէսի	Բամազան	27	Դեկտեմբեր	14
Բամազան պայրամը	Շէվկալ	1	Դեկտեմբեր	18

ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿՔ

Գարուն և հասարակած	Մարտ	8
Ամառն և արեւադարձ	Յունիս	9
Աշուն և հասարակած	Սեպտեմբեր	11
Զմեռն և արեւադարձ	Դեկտեմբեր	10

ՏԱՐԵՄՈՒՏՔ

Փրկչական Թուականին (Հին տոմար)	1902	Յունուար	1
Թուին Հայոց ըստ յետին սովորութեան	1351	Յունուար	1
Տաճկաց Երմտական Թուականին	1318	Մարտ	1
Փոքր Թուոյն Ազարիայի	287	Մարտ	21
Տաճկաց Հիճրէ թի Թուականին	1320	Մարտ	27
Բուն և շարժական Թուականին Հայոց	4395	Օգոստոս	8
Սովորական հաստատուն Թուին Հայոց	1352	Օգոստոս	11
Հրէից Թուականին	5663	Սեպտեմբեր	19
Հատինացոց Թուականին (Նոր տոմար)	1903	Դեկտեմբեր	19

ԽԱՒԱՐՄՈՒՆՔ

Ի Մարտի 26 մասնական խաւարումն արեւու անտեսանելի ի Կ. Պոլիս.

Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 21, րոպէ 3.
Մէջ խաւարման	ի ժամ 21, րոպէ 37.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 22, րոպէ 11.
Զափ խաւարման	իւր 47 վայրկեան:

Յ'Ապրիլի 10 բոլորական խաւարումն լուսնի տեսանելի ի Կ. Պոլիս.

Ծագումն Լուսնի ի Կ. Պոլիս Ապրիլ 10	ի ժամ, 00 րոպէ 4.
Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 00, րոպէ 17.
Սկիզբն բոլորական խաւարման	ի ժամ 1, րոպէ 24.
Մէջ բոլորական խաւարման	ի ժամ 2, րոպէ 9.
Վերջ բոլորական խաւարման	ի ժամ 2, րոպէ 54.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 4, րոպէ 1.
Զափ խաւարման	16 մասնաչափ եւ 19 վայրկեան:

Յ'Ապրիլի 25 մասնական խաւարումն արեւու անտեսանելի ի Կ. Պոլիս.

Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 3, րոպէ 47.
Մէջ խաւարման	ի ժամ 5, րոպէ 39.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 7, րոպէ 31.
Զափ խաւարման	10 մասնաչափ եւ 18 վայրկեան:

Ի Հոկտեմբերի 4 բոլորական խաւարումն լուսնի անտեսանելի ի Կ. Պոլիս

Մուսէ լուսնի ի Կ. Պոլիս ի Հոկտեմբերի 4	ի ժամ 13, րոպէ 3.
Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 13, րոպէ 27.
Սկիզբն բոլորական խաւարման	ի ժամ 14, րոպէ 28.
Մէջ բոլորական խաւարման	ի ժամ 15, րոպէ 14.
Վերջ բոլորական խաւարման	ի ժամ 16, րոպէ 00.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 17, րոպէ 1.
Զափ խաւարման	17 մասնաչափ եւ 51 վայրկեան:

Ի Հոկտեմբերի 18 մասնական խաւարումն արեւու տեսանելի ի Կ. Պոլիս

Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 15, րոպէ 19.
Մէջ խաւարման	ի ժամ 17, րոպէ 21.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 19, րոպէ 23.
Զափ խաւարման	8 մասնաչափ եւ 21 վայրկեան:

Իսկ ի Կ. Պոլիս

Սկիզբն խաւարման	ի ժամ 16, րոպէ 30.
Մէջ խաւարման	ի ժամ 17, րոպէ 34.
Վերջ խաւարման	ի ժամ 18, րոպէ 37.
Զափ խաւարման	5 մասնաչափ:

Լամ. Օր		ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ ՕՐ 31	ՅՈՒՆՈՒԱՐ	ՇԷՎՎԱԼ ՕՐ 29	Տաճկ. Գաղթ
14	1	ԳՇ. րկ. Գ. օր պահոց ծննդեան: ՄԱՆԱՆՆԻ Կաթ Տարեմուտ 1902 թուականին Գրիստոսի, ըստ հին տոմարին Տաթ. Բաշչ 27: Յայտ. Բաշչ 24: Ա. Արտ. 17: Յն* Տաթ. Անտոնով-Սեմ. և յեղատի Բարդի հայրդեղին: Լ. Յանտ. 14: Տճ. Շեկուլ և Դանտ. 7Ա: Հ. Սեբեբ 6:			2 7Ա
15	2	ԳՇ. դձ. Գ. օր պահոց ծննդեան:			0 7Գ
16	3	ԵՇ. գկ. Ե. օր պահոց ծննդեան:			7 7Ե
17	4	ՈՒՐ. դձ. Զ. օր պահոց ծննդեան: Լ. Անտ. Բաշչ 24:			7 7Ե
Յ Առաջին Բառոց ժամ 12, ռուպ 54: Հողմուճ և անձեռն:					
18	5	ՇԵ. դկ. ճրագայոց ծննդեան և Աստուածայանուժեան Տեան մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի, Նախ-Գրիգորի և յեղատի: Տաթ. Արտ. (30 օր): Յն. ճրագայոց յայտնութեան:			8 7Ե
19	6	ՔԱՐ. աճ. ՏՈՒ ՄԱՆՆԻ ԿԱԹ ՏԱՐԵՄԱՆ և Աստուածայանուժեան Տեան մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի: Ուրտի և Նախ-Գրիգորի: Յն* Միգրով-Սեմ. և Լ. Տաթ. Անտ. Յիսուսի:			9 7Ե
20	7	ՔԱՐ. ալ. Բ. օր ծննդեան: Յեղատի Բարդի: Յն* Յն-հանտ. Կարդեղին:			10 7Ե
21	8	ԳՇ. րձ. Գ. օր ծննդեան: Յայտ. Արտ. (30 օր): Լ. Անտ. Յիսուսի:			11 7Ե
Տար. Ծննդ. Ոսկար Բ. Թագ. Շուկա-Նորիկիոյ 1829 © ի Զրհուս ժամ 7, ռուպ 57: Տճ. Պաշչի Տեղի:					
22	9	ԳՇ. րկ. Գ. օր ծննդեան:			12 7Ե
23	10	ԵՇ. դձ. Ե. օր ծննդեան: Հ. Տաթ. Բաշչ 24:			12 7Ե
Տար. Գաթ. Կուսարտ Ե. Թագաւորին Անգղիոյ և Կայսեր Հնդկաստանի. 1900					
24	11	ՈՒՐ. գկ. Զ. օր ծննդեան:			12 7Ա
© Լուսնի Լուսնի ժամ 8, ռուպ 40: Խառնակ օդ:					
25	12	ՇԵ. դձ. Ե. օր ծննդեան:			10 7Գ
26	13	ՔԱՐ. դկ. Լ. օր ծննդեան և ՏՈՒ ԱՆՈՒՆԱՆԿՈՅՈՒՔԱՆ ՏԵԱՆ մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի: Լ. Սեբեբ-Սեբեբ 6:			17 7Ա
27	14	ՔԱ. աճ. ՏՈՒ ծննդեան Սրբոյն Յովնանու Կարապետին: Հայտնի: Լ. Յն-Սեբեբ 6: Տար. Ծննդ. Վիկիկ Բ. Կայսեր Գերմանիոյ 1859			17 7Ա

Լամ		Օր	ՔԵԱՆՈՒՆԻ ՍԱՆԻ	ՅՈՒՆՈՒԱՐ	ՋԵԼԳԱՏԷ	Տաճի	Գրառում
			ՕՐ 31		ՕՐ 30		
28	15	ԳՇ. ալ. Սրբոյն Պետրոսի հայրապետին, Վրասայ եպիսկոպոսին և Արիստոքրատի սարկաւազին: Ա. Ուրտ. (30 օր):				18	15
29	16	ԳՇ. րձ. Պահք: Լ. Փրով-Սեմ. Սեբեբ 6:				19	15
30	17	ԵՇ. րկ. Սրբոյն Անտոնի ճգնաւորին: Յն* Անտ. և Նախ-Գրիգորի: Տճ. Անտ. և Նախ-Գրիգորի, Ե. և Նախ-Գրիգորի և Նախ-Գրիգորի:				20	15
31	18	ՈՒՐ. դձ. Պահք. Յն* Անտ. և Նախ-Գրիգորի հայրապետին: Անտ. և Նախ-Գրիգորի: Տճ. Եղիկ և Նախ-Գրիգորի, Ե. և Նախ-Գրիգորի և Նախ-Գրիգորի:				21	15
1	19	ՇԵ. գկ. Սրբոյն Թեոդորի Պաշչաւորին և Եօն մանկանց Եփեսոսի: Լ. Փետր. և Նախ-Գրիգորի:				22	17
© Վերջին Բառոց, ժամ 1, ռուպ 36: Անգլամաճ մեղմ օդ:							
2	20	ՔԱՐ. դձ. Ա. Չինի ծննդեան: Հայտնի: Յն* Նախ-Գրիգորի ճգնաւորին: Լ. Տաթ. Բաշչ 24:				23	17
3	21	ՔԱ. դկ. Սրբոյն Կիրակոսի և մօրն Յուդիտայի և վկայիցն Գորգիսի, Պողոսոսի և Գրիգորի: Լ. Վրասայ եպիսկոպոսին:				24	18
4	22	ԳՇ. աճ. Սրբոյն Վահանայ Գողթնացուն, Եղիկեայ կուսին, և մօրն Կողիայ, և երկուց եղբայրն Սեբեբայ և Ապիստոնի և երկուց ներքինեացն:				25	18
5	23	ԳՇ. ալ. Պահք: Լ. Անտ. և Նախ-Գրիգորի:				26	19
6	24	ԵՇ. րձ. Սրբոյն Տրիփունի, Պարսաւայ և Ոստիքիոսի ճըզնաւորացն: Լ. Տաթ. Բաշչ 24:				27	19
7	25	ՈՒՐ. րկ. Պահք. Յն* Գրիգորի Անտ. և Նախ-Գրիգորի:				28	19
8	26	ՇԵ. դձ. Սրբոյն հայրապետացն Ամանայի և Կիրակի: Հ. Պաշչ. (30 օր):				29	19
© Ծնունդ Լուսնի ժամ 21, ռուպ 57: Հողմուճ և անձեռն:							
9	27	ՔԱՐ. գկ. Բ. Չինի ծննդեան: Հայտնի: Յն* Փետր. և Նախ-Գրիգորի և Նախ-Գրիգորի: Տճ. Անտ. և Նախ-Գրիգորի: Լ. Քաթ. Բաշչ 24:				30	19
10	28	ՔԱ. դձ. Սրբոյն Եղիկեայ, Մակարիոսի, Վաղերիոսի, Կանդիտոսի և Ակիլասայ:				31	20
11	29	ԳՇ. դկ. Սրբոյն Անդրէի զօրավարին, և լանակի նորին. Կալիսիոսի և Դիոմետայ վկայիցն: Յն. Դաշչ Նախ-Գրիգորի և Նախ-Գրիգորի:				32	20
12	30	ԳՇ. աճ. Պահք. Յն* Հայրապետին Բարդի. Գրիգորի և Յն-Սեբեբ 6: Սեբեբ 6: Լ. Օր Բաշչ 24:				33	20
13	31	ԵՇ. ալ. Սրբոյն Աղրիստի, և Կնոջն Անատոլայ, և Թեոդորոսի և Ելեւթիոսի վկայիցն:				34	20

Լամ.	Օր	ՇՈՒՊԱԹ	ՓԵՏՐՈՒԱՐ	ՀԻԼԳԱՏԷ	Տաճկ.	Գաղաթ.
		ՕՐ 28		ՕՐ 30		
14	1	ՌԵ. րձ. Պահր:			7	99
15	2	ՇԲ. րկ. Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբանին ՅՆ* ՏԵՐԻՆԵՐ- առնէ:			7	100
Չ Առաջին Քառորդ ժամ 22, րոպե 33:						
Զիւնաբեր օդ:						
16	3	ՔԱԲ. զձ. Դ. Զկնի Ծննդեան: Բարեկենդան պահոց Առա- ջաւորաց: ՅՆ* Դէթո՞ւք, որ է ինչքէն Վերաւան Կէր- պէտ:			8	101
17	4	ԲԵ. զկ. Ա. օր պահոց Առաջաւորաց: ՅՆ. Լաւաւն պահոց յայտ էօրնէն: Տաճ. Մեհէն (30 օր):			9	102
18	5	ԳՇ. զձ. Բ. օր պահոց Առաջաւորաց:			10	103
19	6	ԴՇ. զկ. Դ. օր պահոց Առաջաւորաց:			11	104
© Ի Զուսկն ժամ 22, րոպե 31:						
Տճ. Պուրնի Հուր:						
20	7	ԵՇ. աձ. Դ. օր պահոց Առաջաւորաց: Յայտ. Մեհէն (30 օր): Տճ. ձեհէն էլէն պեհէն, որ է օր էլնէն Վերա- ւան արեւուն յօրն:			12	105
21	8	ՌԵ. ալ. Ե. օր պահոց Առաջաւորաց, և յիշատակ աւար- ման Յովնանու մարգարէին առ Նինուէայիսն: ՅՆ. Եր- կոց Թեալաւոց զայն: ԶԲ. Փոքր լեւիտ. պաշտօն:			13	106
22	9	ՇԲ. րձ. Սրբոյն Սարգսի զօրավարին, և օրդոյնորա Մար- տիրոսին և չորեքտասան զինուորացին:			14	107
© Լուսնի Լուսնի, ժամ 21, րոպե 2:						
Զիւնաբեր Խողմ:						
23	10	ՔԱԲ. րկ. Դ. Զկնի Ծննդեան: Լաւաւն ՅՆ* Դաւաւն- պաշտօն զայն:			15	108
24	11	ԲԵ. զձ. Սրբոց Աստուծանց զօրավարաց: ՅՆ* Վաւաւն է- պեհէն: Լաւ. Մաւաւն էլն: Երկուսն յօրն:			16	109
25	12	ԳՇ. զկ. Սրբոց Սուրբասանց վկայից և Ոսկեանց քահա- նայից:			17	110
26	13	ԳՇ. զձ. Պահր:			18	111
27	14	ՔԱԲ. զկ. Տեառնընդառաջ: Ա. Ներհան (30 օր): Տճ. ձեհէն էլն պեհէն, որ է օր էլնէն Վերաւան արե- ւուն էլն:			19	112
28	15	ՌԵ. աձ. Պահր:			20	113
1	16	ՇԲ. ալ. Սրբոյն Իսահակայ Պարթեւի հայրապետին մերոյ: ՅՆ. Յիւրաւն էլն: Լաւ. Մաւաւն:			21	114
2	17	ՔԱԲ. րձ. Ե. Զկնի Ծննդեան: Լաւաւն էլն:			22	115
© Վերջին Քառորդ ժամ 17, րոպե 46:						
Խառնակ օդ:						

Լամ.	Օր	ՇՈՒՊԱԹ	ՓԵՏՐՈՒԱՐ	ՀԻԼԼԶԻՃՃԷ	Տաճկ.	Գաղաթ.
		ՕՐ 28		ՕՐ 29		
3	18	ԲԵ. րկ. Սրբոյն Մարկոսի եպիսկոպոսին, Պիոնի քահանա- յին, Կիւրղի և Բենիամինի սարկաւաղացն և վկայիցն Արղմանի, Որմզդանայ և Սայենի:			23	117
4	19	ԳՇ. զձ. Սրբոց Ղեւոնդեանց քահանայից:			24	118
5	20	ԳՇ. զկ. Պահր:			25	119
6	21	ԴՇ. զձ. Սրբոց Սաւրդանանց զօրավարաց հազար և րեսուն և վեց վկայից: Յիւրաւն էլն: ՅՆ. Տեհէն էլն և Եւաւաւն էլն: Տճ. ձեհէն էլն: Երկուսն յօրն:			26	120
7	22	ՌԵ. զկ. Պահր: Լաւ. Եւաւաւն էլն: Տճ. ձեհէն էլն:			27	121
Տար. Գառ. Աղեքսանդր Թագ. Սեբակոյ 1889						
8	23	ՇԲ. աձ. Կոստանդնուպոլսոյ Ս. Ժորդոյն հարիւր յիշուն հայրապետաց:			28	122
9	24	ՔԱԲ. զկ. Ա. Քառանորդաց: Բուն Բարեկենդան: ՅՆ. Երկուսն Բաւաւն էլն: Եւաւաւն էլն: Տճ. ձեհէն էլն: Երկուսն յօրն:			29	123
10	25	ԲԵ. աձ. Ա. օր մեծ պահոց: Տճ. Եւաւաւն էլն: Երկուսն յօրն: որ է ինչքէն Վերաւան արեւուն յօրն: Եւաւաւն էլն: Երկուսն յօրն:			30	124
© Ծնունդ Լուսնի ժամ 10, րոպե 53:						
Հողմուճեք եւ աճեալ:						
11	26	ԳՇ. ալ. Բ. օր մեծ պահոց: Տճ. Եւաւաւն էլն (29 օր):			31	125
12	27	ԳՇ. րձ. Դ. օր մեծ պահոց:			32	126
13	28	ԵՇ. րկ. Դ. օր մեծ պահոց:			33	127

Լամ.	Օր	ՄԱՐԹ ՕՐ 31	ՄԱՐՏ	ԶԻԼՀԻՃԺԷ ՕՐ 29	Տաճիկ	Գաղափար
14	1	ՌԻՐ. զձ. Ե. օր մեծ պահոց: ՏՃ. Տարեմատ 1818 Ելեմեմե-			2	187
15	2	ՇԵ. զԼ. 2. օր մեծ պահոց: Սրբոյն Թէոդորոսի զօրավարին:			0	188
16	3	ՔԱՐԻ. զձ. Բ. Բառասնորդաց և Է. օր մեծ պահոց: ՏՃ. Արեւել զէրտ Ելեմեմեմե, որ Է զէրտ ցրտոյն պարտաւոր:			7	189
17	4	ՇԵ. զԼ. Ը. օր մեծ պահոց:			7	190
Յ Առաջին Բառարդ ժամ 7, րոպե 27:						
Յրապիւր հոգւում:						
18	5	ԳՇ. աձ. Թ. օր մեծ պահոց: Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			8	191
19	6	ԳՇ. ալ. Ժ. օր մեծ պահոց: ՏՃ. Արեթ (30 օր) Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			9	192
20	7	ՆԵ. թձ. Ժ. օր մեծ պահոց: Յ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			10	193
21	8	ՌԻՐ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			11	194
© Ի Խոյն ժամ 21, րոպե 15:						
ՏՃ. Պարեմի Համէլ:						
22	9	ՇԵ. զձ. Ժ. օր մեծ պահոց: Սրբոյն Կիւրիկ Երուսաղիմայ հայրապետին և միւս Կիւրիկի եպիսկոպոսին և մօր Նորա Աննայի: Յ. Գրեթե (30 օր) Յ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			15	195
23	10	ՔԱՐԻ. զԼ. Բ. Բառասնորդաց և Ժ. օր մեծ պահոց: Առաջին Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			16	196
24	11	ՇԵ. զձ. Ժ. օր մեծ պահոց:			17	197
© Յետին Լուսնի Լուսնի ժամ 11, րոպե 00:						
Անճարեւ և հոգւմ:						
25	12	ԳՇ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			18	198
26	13	ՇԵ. աձ. Ժ. օր մեծ պահոց:			19	199
27	14	ՇԵ. ալ. Ժ. օր մեծ պահոց:			20	200
28	15	ՌԻՐ. թձ. Ժ. օր մեծ պահոց:			21	201
29	16	ՇԵ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Սրբոյն Յովնանու Երուսաղիմայ Հայրապետին, և հայրապետացն մերոյ Յովնանու Իմաստասիրին Օճեցոյ, Յովնանու Սրտանեցոյն և Գրիգորի Տաճեացոյն: Ա. Արեթ (5 օր) Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			22	202

Լամ.	Օր	ՄԱՐԹ ՕՐ 31	ՄԱՐՏ	ՄՈՒՀԱՐՐԷՄ ՕՐ 30	Տաճիկ	Գաղափար
30	17	ՔԱՐԻ. զձ. Բ. Բառասնորդաց և Է. օր մեծ պահոց:			23	203
31	18	ՇԵ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Յ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			24	204
1	19	ՔԱՐԻ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			25	205
© Վերջին Բառարդ ժամ 10, րոպե 53:						
Խառնակ օր:						
2	20	ՇԵ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Սրբոյն:			26	206
3	21	ՇԵ. աձ. Ժ. օր մեծ պահոց: Ա. Գրեթե (30 օր) Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			27	207
4	22	ՌԻՐ. ալ. Ժ. օր մեծ պահոց:			28	208
5	23	ՇԵ. թձ. Ժ. օր մեծ պահոց: Սրբոյն Բառասնից մանկանցն, որք Ի Երուսաղիմ կատարեցան: Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			29	209
6	24	ՔԱՐԻ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Է. օր մեծ պահոց: Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			30	210
7	25	ՇԵ. զձ. Ժ. օր մեծ պահոց: Յ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			31	211
8	26	ՇԵ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց: Յ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			32	212
Տար. Ծննդ. Քրիստոսի Թ. Թագ. Տախմարգայի. 1818						
© Ծնունդ Չափական Լուսնի ժամ 21, րոպե 22:						
Հոգւում և անճարեւ:						
9	27	ՇԵ. զձ. Ժ. օր մեծ պահոց: ՏՃ. Մարտի (30 օր) Լ. Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			33	213
Տար. Ծննդ. Լեօրդ Բ. Թագ. Պէճիկայի. 1835						
10	28	ՇԵ. զԼ. Ժ. օր մեծ պահոց:			34	214
11	29	ՌԻՐ. աձ. Ժ. օր մեծ պահոց:			35	215
12	30	ՇԵ. ալ. Ժ. օր մեծ պահոց: Սրբոյն Զօրն մերոյ Գրիգորի Լուսաւորչին, յիշատակ չարչարանաց և մտից Ի վիրայն:			36	216
13	31	ՔԱՐԻ. թձ. Ժ. Բառասնորդաց և Է. օր մեծ պահոց: Գրեթե Է հրեւրտ զէրտ:			37	217

Լսում.	Օր	Ն Ի Ս Ա Ն ՕՐ 30	ԱՊՐԻԼ	ՄՈՒՀԱՐՐԷՄ ՕՐ 30	Տաճկ.	Գաղթ.
14	1	ԳԵ. րկ. ԼԶ. օր մեծ պահոց:			7	108
15	2	ԳԵ. զձ. ԼԶ. օր մեծ պահոց:			7	109
Պ Առաջին Քառորդ ժամ 16, ռուպե 14						
Պարզ եւ ցուրտ:						
16	3	ԳԵ. զկ. ԼԶ. օր մեծ պահոց:			8	170
17	4	ԵՇ. զձ. ԼԶ. օր մեծ պահոց:			9	171
18	5	ՈՒՐ. զկ. Խ. օր մեծ պահոց: Տճ. Ահիւն (30 օր): Տճ. Ահիւն (30 օր):			10	172
19	6	ԵՇ. աձ. Յիշատակ յարութեան Ղազարու: Պահր:			11	173
20	7	ՔԱՐ. ալ. Ծաղկազարդ. և Աւետուհի Ս. Աստուածածնի: Պահր: Յն. Ծաղկազարդ:			12	174
21	8	Աւագ երկուշաբթի. րձ. Պահր:			13	175
Տար. Ծննդ. Կարոյ Թագ. Ռումանիոյ: 1839						
© Ի Յունի ժամ 8, ռուպե 16:						
Տճ. ՊԱՐՐԵԻ ՍԵՂԻ:						
22	9	Աւագ երկուշաբթի. րկ. Պահր: Յիշատակ տան կուսանաց: Նր. Պահր, օր է Խաչապուրի շաբաթ:			14	176
23	10	Աւագ չորեքշաբթի. զձ. Պահր: ԼԶ. Ս. Գեորգի:			15	177
© Աւագ Լուսնի Լուսնի ժամ 2, ռուպե 6:						
Ամպամած եւ խոնավ:						
24	11	ՔԱՐ. ճիւղշաբթի. զկ. Պահր: Յիշատակ քննութեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:			16	178
25	12	Աւագ ուրբաթ. զձ. Պահր: Յիշատակ չարչարանաց և խաչելութեան և ծաղկման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: ԼԶ. Մարգարէ:			17	179
26	13	Աւագ շաբաթ. զկ. Ճրագալոյց Չատկի:			18	180
Ըստ հին տօնարի աշտօր է աւագ յունի յունի:						
27	14	ՔԱՐ. աձ. ՉԱՏԻՆ. Գարուբի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ուր է է Գիւն յՀաբարչան:			19	181
Ահիւն Եւ Չատկի և Սուրբ Գիւն յՀաբարչան:						
Տճ. Չատկի Գիւն յՀաբարչան:						
28	15	ՔԱՐ. ալ. Բ. օր Չատկի: Յիշատակ Ժեռելոյ:			20	182
29	16	ՔԱՐ. րձ. Գ. օր Չատկի:			21	183
30	17	ԳԵ. րկ. Դ. օր Չատկի:			22	184
1	18	ԵՇ. զձ. Ե. օր Չատկի: Ի տաճար է Եւ է Գիւն յՀաբարչան: ԼԶ. Մարգարէ, և Գիւն յՀաբարչան Փետրուար:			23	185

Լսում.	Օր	Ն Ի Ս Ա Ն ՕՐ 30	ԱՊՐԻԼ	Ս Ե Ֆ Ե Ր ՕՐ 29	Տաճկ.	Գաղթ.
© Վերջին Քառորդ ժամ 1, ռուպե 43						
Պարզ եւ ցուրտ:						
2	19	ՈՒՐ. զկ. Զ. օր Չատկի: Յն. Տճ. Պարչիւն յՀաբարչան:			24	186
3	20	ԵՇ. զձ. Ե. օր Չատկի: Յիշատակ զխառնման Սրբոյն Յովնանու Մկրտչին: Ա. Արար (30 օր): ԼԶ. Գեորգի:			25	187
4	21	ՔԱՐ. զկ. Ը. օր Չատկի: Նոր Կարակէ (Կրիստոսի): Յն. Թաճարի տաճարի: Նր. Ծաղկազարդ:			26	188

5	22	ԵՇ. աձ. Բ. օր Յինանց:			27	189
6	23	ԳԵ. ալ. Ժ. օր Յինանց: Յն. Գեորգի: Տճ. Խաչապուրի:			28	190
7	24	ԳԵ. րձ. ԺԱ. օր Յինանց:			29	191
8	25	ԵՇ. րկ. ԺԲ. օր Յինանց: Յն. Մարգարէ: ԼԶ. Գիւն յՀաբարչան: Քրիստոսի: Նր. Եւ (29 օր):			30	192
© Ծնունդ Լուսնի ժամ 5, ռուպե 49:						
Ախորժեղի հողմային օդ:						
9	26	ՈՒՐ. զձ. ԺԳ. օր Յինանց: Տճ. Սեֆէր (29 օր):			1	193
10	27	ԵՇ. զկ. ԺԴ. օր Յինանց: Յն. Եւ յՀաբարչան: Քրիստոսի:			2	194
11	28	ՔԱՐ. Գ. զձ. ԺԵ. օր Յինանց: Տճ. Ախորժեղի տաճարի (Կառն Կրիստոսի):			3	195
12	29	ԵՇ. զկ. ԺԶ. օր Յինանց:			4	196
13	30	ԳԵ. աձ. ԺԷ. օր Յինանց: Յն. Յիշատակ տան կուսանաց: Նր. Եւ յՀաբարչան: Քրիստոսի:			5	197

Լամ.	Օր	ԹԷՄՄՈՒԶ ՕՐ 31	ՅՈՒԼԻՍ	ԲԷՊԻՆԼ ԱՆԸՐ ՕՐ 30	Տճ.	Երկրի
14	1	ԲԵ. դձ. Սրբոյ վկայիցն Անտոնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիք-տոսի և Փոտրինոսի:			9	Կ.
		Հաստատու քիւն Հանրապետութեան Գաղղիոյ, 1789				
15	2	ԳԵ. դկ. Սրբոյն Դանիէլի մարգարէին և երկից մանկանցն Սեղրաբայ, Միսաբայ և Արեղնագովի: Յն* Դէ-տ Դէ-տ Ս Աստուածաշնչի:	1	Կ	11	Կ
16	3	ԳԵ. ւձ. Պահր:			11	Կ
17	4	ԴԵ. ակ. Սրբոյ Սարգմանչայն մերոյ Մանակայ և Մեհրոպայ: Տճ. Հր-տէ (30 օր):	1	Կ	11	Կ
18	5	ՈՒՐ. րձ. Պահր:			11	Կ
19	6	ՇԵ. րկ. Սրբոյն Տրդատայ Սագաւորին, Աշխէն տիկնոջն և Խոսրովիկոսոյն:	1	Կ	11	Կ
20	7	ՋԱՌԻ. զձ. Ե. Դիւտ Տփոյ Ս. Աստուածաշնչի: Հր-տէ: Յայ. Հր-տէ (30 օր): Յն* Արք-աշնչի Կիւրապէ: Լ. Լ. Մարգարէ-տայ Կա-տէ:	1	Կ	11	Կ
		Օ Լրումն Լուսնի ժամ 23, րոպէ 8.				
		Պարզ օդ:				
21	8	ԲԵ. զկ. Սրբոյն Կալիստրատոսի, և քառասուն և ինն վկայիցն, և Լուկիանոսի քահանային:	1	Կ	11	Կ
22	9	ԳԵ. ւձ. Սրբոյն Զաքարիայ մարգարէին: Լ. Մարգարէ-տայն: Տճ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:	1	Կ	11	Կ
23	10	ԳԵ. դկ. Պահր:			11	Կ
24	11	ԵԵ. ւձ. Սրբոյն Եղիսէի մարգարէին: Յն. Ե-տէ-տայ Կա-տէ:	1	Կ	11	Կ
		Օ յԱռիւծն ժամ 3, րոպէ 2.				
		Տճ. Պարմի Լուսն:				
25	12	ՈՒՐ. ակ. Պահր: Լ. Մարգարէ-տայն:	1	Կ	11	Կ
26	13	ՇԵ. րձ. Սրբոյն Երկոստանն առաքելոյն և Պօղոսի երեք-տասաներորդ առաքելոյն: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:	1	Կ	11	Կ
27	14	ՋԱՌԻ. րկ. Զ. Բարեկէ-տայն Կարգաւորին:	1	Կ	11	Կ
28	15	ԲԵ. զձ. Ա. օր պահոց Վարդապետի:	1	Կ	11	Կ
		Օ Վերջին Քառորդ ժամ 8, րոպէ 27:				
		Տօրագին աւուրի:				
29	16	ԳԵ. զկ. Բ. օր պահոց Վարդապետի: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:	1	Կ	11	Կ

Լամ. Օր		ԹԷՄՄՈՒԶ ՕՐ 31	ՅՈՒԼԻՍ	ՃԷՄԱԶԻԼ ԷՎԼ, ՕՐ 29	Տճ.	Երկրի.
30	17	ԳԵ. դձ. Գ. օր պահոց Վարդապետի: Յն. Մարգարէ-տայն: Տճ. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
Տար. Գահ. Վիքթոր Էմմանուէլ Գ. Փապ. Իտալիոյ, 1900						
31	18	ԵԵ. դկ. Գ. օր պահոց Վարդապետի:			11	Կ
1	19	ՈՒՐ. ւձ. Ե. օր պահոց Վարդապետի: Լ. Մարգարէ-տայն: Տճ. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
2	20	ՇԵ. ակ. Յիշատակ տապանակին հնոյ և տոն նորոյ Ս. Ե. Կեղեցոյ: Յն. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
3	21	ՋԱՌԻ. րձ. Վարդապետ: Տճ. Այլակերպութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:			11	Կ
4	22	ՋԱՌԻ. րկ. Բ. օր Վարդապետի: Յն. Ե-տէ-տայն: Տճ. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
Օ Մնունդ Լուսնի ժամ 3, րոպէ 1:						
Անճրեւարեք զերմութիւն:						
5	23	ԳԵ. զձ. Գ. օր Վարդապետի: Տճ. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
6	24	ԳԵ. զկ. Պահր: Լ. Մարգարէ-տայն: Տճ. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
7	25	ԵԵ. դձ. Սրբոյն Եսայիայ մարգարէին: Յն. Ա-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
8	26	ՈՒՐ. դկ. Պահր: Յն. Ա-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
9	27	ԴԵ. ւձ. Սրբոյն Թադէոսի առաքելոյն մերոյ և Սան-դրասոյ կուսին: Յն. Պահր-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
10	28	ՋԱՌԻ. ակ. Բ. Չինի Վարդապետի: Հր-տէ: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
11	29	ԲԵ. րձ. Սրբոյն Կիպրիանոսի եպիսկոպոսին, և քառասուն և հինգ վկայիցն. և կուսանացն Յուստինեայ, Եւփիմեայ և Քրիստինեայ: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
Օ Առաջին Քառորդ ժամ 13, րոպէ 55:						
Պարզ և զերմ:						
12	30	ԳԵ. րկ. Սրբոյն Ամանագինեայ եպիսկոպոսին, և տասն աշակերտացն և հինգ վկայիցն: Յն. Ե-տէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն: Լ. Մարգարէ-տայն:			11	Կ
13	31	ԳԵ. զձ. Պահր:			11	Կ

Լամ.	Օր	ԱՂՈՍԹՈՍ ՕՐ 31	ՕԳՈՍՏՈՍ ՕՐ 29	ՏՃ.	Խրատի.
14	1	ԵՇ. գկ. Սրբոց նախահարցն Աղամայ, Արեխի, Սեծայ, Ե նովսայ, Ենովքայ, Կոխի, Մեղրիսեղեկի, Աբրահամու, Ի սահակայ, Յակովբայ, Յովսեփայ, Մովսիսի Ահարոնի, Եղիազարու, Յեսուայ. Սամուէլի, Սամիրոնի, Յեփթայ եայ, Բարակայ, Գեղէոնի և այլոց նախահարցն Յն. Ալէգէն զահոյ Ս. Առաքանքանի:		11	10
15	2	ՈՒՐ. դձ. Պահր: Լր. Վերափոխման Ս. Առաքանքանի: Տար. Ծննդ. Աղեքսանդր Խազատորին Սերալիոյ 1876		11	10
16	3	ԵՐ. դկ. Սրբոց Որդոց և Թոռանց Սրբոց Հօրն մերոյ Դրիգորի Լուսաւորչին, Արիստակիսի, Վրթանիսի, Յուսկանն, Դրիգորիսի և Դանիէլի: Տճ. Աւելան (5 օր): Լր. Ռոմանի Խաչատուրեան:		12	10
17	4	ՃԱՐ. տձ. Դ. Ջիւնի Վարդավառի: Հոգանք:		12	10
18	5	ԵՇ. ալ. Սրբոց Մակարայեցւոցն Եղիազարու քահանային, և Շամունեայ և Եսթն որդւոց նորին: Տար. Ծննդ. Ֆրանս-Եօգէֆ Ա. Կայսեր Աւստրիոյ 1830		12	10
19	6	ԳՇ. բձ. Սրբոց երկուստան մարգարէիցն՝ Ովսայ, Ամովսայ, Միքիայ, Յովելայ, Արդիու, Յովնանու, Նաուսայ, Ամբակումայ, Սոփոնայ, Անգայ. Չարարիայ և Մաղարիայ: Յայտ Աւելան (5 օր): Յն. Սլաւօբոգոմիլ-Բրէտանի:		10	10
Պ Լուսն Լուսնի ժամ 13, րոպէ 8: Պայծառ և գուար:					
20	7	ԳՇ. բկ. Պահր:		17	10
21	8	ԵՇ. գձ. Սրբոցն Սոփիայ և Երից զստերացն Պիտիսի, Ելպիսի և Աղապեայ: Տճ. Նաւասարդ (30 օր): Աման և Տարեմար ՏՅՂԵ=1395 Բան և շարժման Բաւալանի շայտ:		17	10
22	9	ՈՒՐ. գկ. Պահր:		18	10
23	10	ԵՐ. դձ. Եփեսոսի Ս. Ժողովոյն երկերիս հայրապետացն:		18	10
24	11	ՃԱՐ. գկ. Դ. Ջիւնի Վարդավառի: Բարեկէտան զահոյ Ս. Առաքանքանի: Յայտ. Նաւասարդ (30 օր) և Տարեմար ՌՅԾԲ=1352 հաղորդման և աւելաք Բաւալանի շայտ ըստ յայտարարոց: Ի յերկն շահանի աւելորդեան եւն Բէլ Կիւղիւն Բաւալանի և Կաղար Յանարդ Յանարդ ըստ հին տօմարին: Լր. Բարդուղիմէոսի տօմարին:		19	10
Օ Ի Կոյսն ժամ 10, րոպէ 33: ՏՃ. Պաւլոսի Սիւմպիւլի:					
25	12	ԵՇ. տձ. Ա. օր պահոց Աստուածածնի:		19	10
26	13	ԳՇ. ալ. Բ. օր պահոց Աստուածածնի:		19	10

Լամ	Օր	ԱՂՈՍԹՈՍ ՕՐ 31	ՕԳՈՍՏՈՍ	ՃԷՄԱԶԻՒԼ ԱԽԸՐ ՕՐ 30	ՏՃ.	Խրատի
		Շ Վերջին Քառորդ ժամ 16, րոպե 44: Ախորժելի աւուր:				
27	14	ԳՇ. բձ. Դ. օր պահոց Աստուածածնի:			19	10
28	15	ԵՇ. բկ. Դ. օր պահոց Աստուածածնի: Յն. Վերափոխման Ս. Առաքանքանի: Լր. Օգոստինոսի Եղիազարեան:			19	10
29	16	ՈՒՐ. գձ. Ե. օր պահոց Աստուածածնի: Լր. Դիւտար- Յան: Յան- Միքիայ:			19	10
30	17	ԵՐ. գկ. Տօն Շողակաթի Սրբոց Իշխանի, ըստ տեսեան Սրբոցն Դրիգորի Լուսաւորչին մերոյ: Նաւասարդ. Լր. Ռաբի- Կան:			19	10
31	18	ՃԱՐ. դձ. Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի: Ա. Նաւարդ (30 օր):			19	10
		Տար. Ծննդ. Վիլհելմինա Թագուհուն Հոլանտայի 1880				
1	19	ՃԱՐ. դկ. Բ. օր Վերափոխման: Յիւտար- Բարեկէտ: Լր. Սերգեյեւ:			19	10
		Տարեկարձ Գահակալութեան Օգոստախառ. Սուլբան Ա. ՊՏԻԻԼ ԶԱՄԻՏ Բ. Կայսեր Թուրքիոյ 11 Շապտ 1293 և 19 Աղեքս 1292 (1876)				
2	20	ԳՇ. տձ. Դ. օր Վերափոխման: Փնունդ Լուսնի ժամ 12, րոպե 53: Պարգ և ջերմ:			19	10
3	21	ԳՇ. ալ. Դ. օր Վերափոխման: Պահր: Յն. Թարեմար- Բարեկէտ: Տճ. Ճեմալ- Կալի (30 օր): Հր. Իւլ- (29 օր):			1	10
4	22	ԵՇ. բձ. Ե. օր Վերափոխման:			1	10
5	23	ՈՒՐ. բկ. Զ. օր Վերափոխման: Պահր: Յն. Թ. օր Վերա- փոխման:			1	10
6	24	ԵՐ. գձ. Լ. օր Վերափոխման:			1	10
7	25	ՃԱՐ. գկ. Բ. օր Վերափոխման:			0	10
8	26	ԵՇ. դձ. Թ. օր Վերափոխման: Լր. Նաւարդ Ս. Առաքան- քանի:			7	10
9	27	ԳՇ. դկ. Սրբոցն Յովակիմայ և Աննայի ծնողաց Ս. Աստ- ուածածնի, և Կանանցն Իւլարեբից:			7	10
10	28	ԳՇ. տձ. Պահր:			8	10
		Փ Առաջին Քառորդ ժամ 6, րոպե 17: Տօմարի աւուր:				
11	29	ԵՇ. ալ. Սրբոցն Երեմիայ մարգարէին: Յն. Դիւտար- Յան: Յան- Միքիայ:			9	10
12	30	ՈՒՐ. բձ. Պահր:			10	10
13	31	ԵՇ. բկ. Սրբոց Առաքելոցն Թովմայի, Յակոբայ և Շմաւոնի: Յն. Դիւտար- Յան Ս. Առաքանքանի:			11	10

Լամ.	Օր	Ի Լ Ո Ւ Լ		ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	ՃԵՄԱԶԻՒԼ ԱՆՈՐ		Տճ.	Խառնակ.		
		ՕՐ 30			ՕՐ 30					
14	1	ՃԵՄ. զվ. Դ. Չինի վերափոխման: Դիւտ գտնուի Ս. Աստուածածնի: Յն. Սեփեթի Սեփեթի: Եկեղեցւոյն արեւմտեայ քանդակ:							15	155
15	2	ԲԵ. զվ. Սրբոյ վկայիցն Ստեփանոսի Ունեցելոյն, և Գոհարինայ, Ծամիդոսի, Տուրիկոսի և Ռատիկոսի:							15	155
16	3	ԳԵ. զվ. Սրբոյ մարգարէիցն Եզեկիէլի. Եզրի և Զարարիայ հօրն Յովհաննու Մկրտչին: Լ. Եօթն ցոյց կոչման:							15	155
17	4	ԳԵ. զվ. Պահր:							15	155
18	5	ԵԵ. ած. Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին և Յորայ արդարոյն:							17	157
Տար. Գահ Սակար Բ. Թագ. Ծուկտ-Նորմիկիոյ, 1872										
Թ Լուսնի Լուսնի ժամ 2, րոպէ 32:										
Յուստրապին աւուրի:										
19	6	ՈՒՐ. ալ. Պահր:							17	157
20	7	ԵԵ. բծ. Նիկիոյ Ս. Ժողովոյն երեք հարիւր ունեւտան հայրապետաց: Տ. Զոյն (30 օր):							18	158
21	8	ՃԵՄ. բվ. Դ. Չինի վերափոխման: Ծնունդ Սուրբ Աստուածածնի յԱննայ: Բարեկենդան պահոց Ս. Խաչի: Յն. Ծնունդ Ս. Առաքելոսի: Լ. Մարտիկոսի և Երանդիկոսի:							19	159
22	9	ԲԵ. զվ. Ա. օր պահոց Խաչի:							20	160
23	10	ԳԵ. զվ. Բ. օր պահոց Խաչի: Յն. Զոյն (30 օր):							21	161
24	11	ԳԵ. զվ. Դ. օր պահոց Խաչի: Անունաւոր և հաւաքման և Գեղի Դ. և Գեղի Դ. հաւաքման: Տճ. Ինքեղի հաւաքման: Երեւոյն և Գեղի Դ. հաւաքման: Երեւոյն և Գեղի Դ. հաւաքման:							22	162
Թ Ի Կշիռն ժամ 8, րոպէ 36:										
Տճ. Պուրճի Միգան:										
25	12	ԵԵ. զվ. Դ. օր պահոց Խաչի:							23	163
Թ Վերջին Քառորդ ժամ 1, րոպէ 24:										
Ախորճիկի աւուրի:										
26	13	ՈՒՐ. ած. Ե. օր պահոց Խաչի:							24	164
27	14	ԵԵ. ալ. Տօն Եկեղեցւոյ ի նաւահաւորս Սրբոյ Խաչի: Նաւահաւորի: Յն. Խաչի Խաչի և Կոհի:							25	165
28	15	ՃԵՄ. բծ. Խաչի Խաչի:							26	166
Տար. Մինդ. Բարսեղ Ա. Թագ. Փոքրուկալի, 1873										
29	16	ՃԵՄ. բվ. Տօն Խաչի: Յն. Խաչի Խաչի: Լ. Միտայի:							27	167
30	17	ԳԵ. զվ. Տօն Եկեղեցւոյ Ս. Թեոփ (30 օր): Լ. Տօն Երեւոյն Կոհի Խաչի Խաչի և Կոհի Խաչի և Կոհի Խաչի:							28	168

Լամ.	Օր	Ի Լ Ո Ւ Լ ՕՐ 30	ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ	Ր Ե Ժ Ե Դ ՕՐ 29	Տճ.	Խառնակ.
1	18	ԳԵ. զվ. Պահր: Տօն Եկեղեցւոյ: Լ. Զոյն Զոյն:			29	169
2	19	ԵԵ. զվ. Տօն Եկեղեցւոյ: Լ. Պահր Զոյն Զոյն: Զ. Զոյն (30 օր): Ե Զոյն Զոյն 5663 Զոյն Զոյն Զոյն:			30	170
Թ Ծնունդ Լուսնի ժամ 1, րոպէ 39:						
Զոյն Զոյն Զոյն:						
3	20	ՈՒՐ. զվ. Պահր: Տօն Խաչի: Յն. Երեւոյն Զոյն Զոյն: Տճ. Զոյն (29 օր): Ե Զոյն Զոյն: Զ. Զոյն Զոյն:			1	171
4	21	ԵԵ. ած. Տօն Խաչի: Լ. Փրփր Զոյն Զոյն:			2	172
5	22	ՃԵՄ. ալ. Բ. Չինի Խաչի: Բարեկենդան պահոց Վարապայ սրբոյ Խաչի: Լ. Տօն Վարապայ: Զ. Ծնունդ Զոյն Զոյն Զոյն:			3	173
6	23	ԲԵ. բծ. Պահր: Սրբոյն Մամասայ, Փիլիկոսի և Սիմէոնի Սիմէոնիցին: Յն. Զոյն Զոյն Զոյն Զոյն:			4	174
7	24	ԳԵ. բվ. Պահր: Սրբոյ կուսանացն Փերրոնայ և Մարիանայ և վկայուհւոյն Ծուշանայ դստեր մեծին Վարդանայ: Յն. Դիւտ Զոյն Զոյն:			5	175
8	25	ԳԵ. զվ. Պահր: Լ. Պրփր Զոյն Զոյն:			6	176
9	26	ԵԵ. զվ. Պահր: Սրբոյ հարապետացն Բարադամու, Անթիմոսի և Երանոսի: Յն. Զոյն Զոյն Զոյն Զոյն:			7	177
10	27	ՈՒՐ. զվ. Պահր:			8	178
Թ Առաջին Քառորդ ժամ 00, րոպէ 5:						
Բարեկենդան Երանայ:						
11	28	ԵԵ. զվ. Սրբոյն Դեղրգայ զօրավարին և Աղոկոսի և Ռոմանոսի երգեցողին: Զ. Զոյն Զոյն, Զոյն Զոյն Զոյն, Երեւոյն Զոյն Զոյն Զոյն:			9	179
12	29	ՃԵՄ. ած. Դ. Չինի Խաչի: Տօն Վարապայ Սրբոյ Խաչի: Առաջին Զոյն Զոյն Զոյն Զոյն:			10	180
13	30	ԲԵ. ալ. Սրբոյն Դաւթի Դիւտեցւոյն և վկայիցն Դամբոսի և Դամբոսիցին: Յն. Տօն Սրբոյ Դիւտեցւոյ Զոյն Զոյն Զոյն Զոյն:			11	181

Լամ.	Օր	ԹԵՐԻՆԻԷՎԷԼ	ՀՈԿՏԵՄԵՐ	Ր Է Ժ Դ	ՏՃ.	Փարսյ.
		ՕՐ 31		ՕՐ 29		
14	1	ԳՇ. քծ. Սրբոցն Եւտաքէոսի, և կնոջն Թէոփիստեայ և Երկուց որդւոցն: և կուսանացն՝ Երմոնեայ և Նեկտարինեայ: Յն. Անանիայ արքայն:			15	175
15	2	ԳՇ. քկ. Պահր: Լր. Թէրէւոյ խաչն:			15	175
16	3	ԵՇ. զծ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ և Համազասպայ: Հր. Սահաթի, քծ. Կառապետ Կառապետ, քր. Ե Դաւիթ Կառապետ Կառապետ:			15	175
17	4	ՈՒՐ. զկ. Պահր:			15	175
		Թ Լուսնն Լուսնի ժամ 15, ռոպէ 12: Աճաճեալքն հոգւումն:				
18	5	ԵՐ. զծ. Սրբոց Եօթանասուն և երկու աշակերտաց Բրիստոսի: Լր. Դաւիթ Կառապետ Կառապետ:			17	177
19	6	ՋԱՐ. զկ. Դ. Զկնի խաչի: Երկուքն Կառապետ Կառապետ Կառապետ: Հր. Կառապետ:			17	177
		Տար. Գահ. Բարթոլոմէոս Ա. Թագ. Փորթուկալի: 1889				
20	7	ԲՇ. ամ. Սրբոցն Փոկասու հայրապետին, և Երանոսի հետեւողին առաքելոց: Տճ. Սահի (30 օր):			18	178
21	8	ԳՇ. ակ. Սրբոց կուսանացն Թեկղեայ, Վառլառեայ և Պեղաղեայ: Լր. Սահի խաչն:			19	179
22	9	ԳՇ. քծ. Պահր: Յն. Գառնիկ Տեառն Երբոյ:			20	180
23	10	ԵՇ. քկ. Սրբոցն Պանդայէնի բժշկին, Երմոնեայ քահանային, և Եւստակիոսայ կուսին: Յն. Սահի (30 օր):			21	181
24	11	ՈՒՐ. զծ. Պահր: Լր. Սահի խաչի: Երկուքն Կառապետ Կառապետ:			22	182
		Թ Վերջին Բառոյ ժամ 11, ռոպէ 3: Պարզ մեք աճաճել:				
		Թ ի Կարիճն ժամ 18, ռոպէ 2: Տճ. Պահրի Աղեղ:				
25	12	ԵՐ. զկ. Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց Մեսրոպայ, Եղիշէի, Մովսիսի քերթողին, Դաւթի անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացուն, և Ներսիսի Կառապետին:			23	183
26	13	ՋԱՐ. զծ. Ե. Զկնի խաչի: Երկուքն Կառապետ Կառապետ Կառապետ: Հր. Կառապետ:			24	184
27	14	ԲՇ. զկ. Սրբոցն Գրիգորիսի Աղուանից կաթողիկոսին (Երկուքն Կառապետ Կառապետ), և սրբոց հարցն թաթուր, Վարդապետ, Թովմասու, Անտոնի և Կրօնիղեայ, և Եօթն խոտածարակացն՝ որք յիննակնեան վանն կառարեցան:			25	185
28	15	ԳՇ. ամ. Սրբոց առաքելոցն Անանիայ, Մատթիայ, Բառնարայ, Փիլիպպոսի, Յովհաննու, Երզայի և Սիդուանոսի: Լր. Անանիայ Սահի և Յահի:			26	186
29	16	ԳՇ. ակ. Պահր: Յն. Դաւիթ Կառապետ Կառապետ: Տճ. Սահի խաչն:			27	187
30	17	ԵՇ. քծ. Սրբոցն Գրիգորիսի Արիստակազուն. և առաքելոցն Տիմոթէոսի և Տիմոթէոսի Ա. Դաւիթ (30 օր):			28	188

Լամ.	Օր	ԹԵՐԻՆԻԷՎԷԼ	ՀՈԿՏԵՄԵՐ	Տ Ա Պ Ա Ն	ՏՃ.	Փարսյ.
		ՕՐ 30		ՕՐ 30		
31	18	ՈՒՐ. քկ. Պահր: Յն. Դաւիթ Կառապետ Կառապետ: Տճ. Դաւիթ Կառապետ:			29	189
		Թ Լուսնն Լուսնի ժամ 17, ռոպէ 34: Հոգւումն և աճաճել:				
1	19	ԵՐ. զծ. Սրբոց առաքելացն Մատթէոսի, Մարկոսի, Դուկասու և Յովհաննու: Յն. Գառնիկ Կառապետ Կառապետ: Լր. Կառապետ Կառապետ: Տճ. Դաւիթ (30 օր):			30	190
2	20	ՋԱՐ. զկ. Զ. Զկնի խաչի: Երկուքն Կառապետ Կառապետ Կառապետ: Հր. Կառապետ Կառապետ: Տճ. Դաւիթ (30 օր):			31	191
3	21	ԲՇ. զծ. Սրբոցն Դուկասոսի հարկաւարտին, և Յովսէփայ Աստուածահօրն, և Յովսէփայ Արեւմտացուն, և քաղաքի Կառապետի Կառապետի Կառապետի, և քերցնորս Մարթայի և Մարիամու: Լր. Գառնիկ Կառապետ Կառապետ: 1894			32	192
4	22	ԳՇ. զկ. Սրբոցն Թէոփիստոսի քահանային, և Զենոնի զինաւորին, և Մակարայ, և Եւդոքսեայ, և Ռամելայ:			33	193
5	23	ԳՇ. ամ. Պահր:			34	194
6	24	ԵՇ. ակ. Սրբոցն Խարիթեանց և Վլայիցն Արտեմեայ և Բրիտափորի. և երկուց կանանցն Կառապետի և Աղիւսի:			35	195
7	25	ՈՒՐ. քծ. Պահր:			36	196
8	26	ԵՐ. քկ. Սրբոց Երկուստան վարդապետացն՝ Ռէթէոսի, Գրիգորիսի, Սեդրակոսի, Աթանասի, Կիւրղի Երուսաղիմացուն, Եփրեմի Խուրն Ասորայ, Բարսիլ Կեսարացուն, Գրիգորի Նիսացուն, Գրիգորի Աստուածաբանին, Եպիփանու Կիւրացուն, Յովհաննու Ոսկերեանին և Կիւրղի Աղեքսանդրացուն: Յն. Դաւիթ Կառապետ Կառապետ:			37	197
		Թ Առաջին Բառոյ ժամ 18, ռոպէ 6: Խառնակ օդ:				
9	27	ՋԱՐ. զծ. Ե. Զկնի խաչի: Դաւիթ Կառապետ Կառապետ: Հր. Կառապետ Կառապետ: Տճ. Դաւիթ (30 օր):			38	198
		Տր. Երկ. Եւտարտ Ե. Թագ. Անգղիոյ և Կայս. Հնդ. 1841				
10	28	ԲՇ. զկ. Սրբոցն Անատոսայ քահանային, և Վարդոսի, և Թէոփիստեայ, և որդւոցն նորա. և որոց ընդ նմա կառարեցան:			39	199
11	29	ԳՇ. զծ. Սրբոց Զիւլիքիսեանց որք ի Սանատու կատարեցան. և Սեւերիանոսի Սեբաստացուն և Բարեւայ ծերուն. և ուսումն և չորից աշակերտաց նորին:			40	200
		Տար. Եր. Վիքթոր Եւմանուէլ Գ. Թագ. Իտալիոյ: 1869				
12	30	ԳՇ. զկ. Պահր:			41	201
13	31	ԵՇ. ամ. Սրբոցն Յովհաննու Ոսկերեանին:			42	202

Լամ.	Օր	ԹԵՐԻՆԻ ՍԱՆԻ ՕՐ 30	ՆՈՅԵՄԲԵՐ	ՇԱՊԱՆ ՕՐ 30	ՏՆ.	Փաստ
14	1	ՈՒՐ. ակ. Պահր: Յ. Կապույտ և Դաշնապետ:			12	Վ
15	2	ՇԲ. թմ. Ամենայն սրբոց հնոց և նորոց, յայտից և անյայտից: ՏՃ. Պերսի և Ֆելս:			10	Ն
Տար. Գան. Գրիսթիան Թ. Թագ. Տանիմարգայի: 1863						
16	3	ՔԱՅԻՐ. թկ. Ը. Ղկնի Խաչի: Վեյսերսթ և Բեյս Էմմա Լաբանց: Լաբանց:			17	Ղ
Տարեդարձ Ծննդեան Օգոստոսի. Սուլթան Ա. ՊՏԻԻԼ ԼՍՄԻՏ Բ. Կայսեր Թուրքիոյ: (1258 Շապան 16 = 1842 Սեպտեմբեր 10)						
Թ Լուսին Լուսինի ժամ 2, ռուպե 55: Անճառ և մեք պարզ:						
17	4	ԲԵ. զմ. Սրբոցն Ստեփանոսի Լուսինայ հայրապետին, և քահանայից, և սարկաւազաց, և ժողովրդոց որք ընդ նմա կատարեցան:			17	Վ
18	5	ԳԵ. զկ. Սրբոցն Ակիլիանայ եպիսկոպոսին, Յովսեփայ քահանային, Այիմայ սարկաւազին և Պատրիարքին վկային:			18	Վ
19	6	ԳԵ. զմ. Պահր: ՏՃ. Տէր (30 օր):			19	Վ
20	7	ԵԵ. զկ. Սրբոց հայրապետացն Մեարոփանոսի, Աղեքսանդրոսի, և Պողոսի խոստովանողին. և նոստարացն Մարկիանոսի և Մարտիրոսին:			20	Վ
21	8	ՈՒՐ. ամ. Պահր: Յ. Մեյսերսթ և Բեյս Էմմա Լաբանց: Լաբանց: Ս. Աստուածաշնչի:			21	Վ
22	9	ՇԲ. ակ. Սրբոց հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային զօրաց: Յայ. Տէր (30 օր): Լաբանց: Էմմա Լաբանց:			22	Վ
Թ Վեյսերսթ Բառնոյ ժամ 22, ռուպե 11: Ամպալար հողմուհի:						
23	10	ՔԱՅԻՐ. թմ. Թ. Ղկնի Խաչի: Եմմա Լաբանց: Լաբանց: Տար. Գան. Վիլհելմին Թագուհուն Լուսինայի: 1890			23	Վ
Թ յԱղեքսանդրոսի ժամ 15, ռուպե 20, ՏՃ. Պուրհի Գալս:						
24	11	ԲԵ. թկ. Սրբոցն Մեկիտոսի Անտիոքայ հայրապետին, և Միլիանայ եպիսկոպոսին, և միւս Մեկիտոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ քահանային, և Շինու սարկաւազին:			24	Վ
25	12	ԳԵ. զմ. Սրբոցն Դեմետրեայ վկային, և Բասիլիսկոսի քահանային: Յ. Յաննա և Լաբանց: ՏՃ. Էմմա Լաբանց:			25	Վ
26	13	ԳԵ. զկ. Պահր: Յ. Յաննա և Ուիլհելմին:			26	Վ
27	14	ԵԵ. զմ. Սրբոցն Գուրիանայ, Սամոնասայ, Աբիբայ սարկաւազին, Ռոմանոսի միայնակեցին, Մանկան խոստովանողի և Լիսիբոսի զինաւորին: Յ. Փելեպոս և Լաբանց:			27	Վ

Լամ.	Օր	ԹԵՐԻՆԻ ՍԱՆԻ		ՇԱՊԱՆ	ՏՆ	Փաստ
		ՕՐ 30	ՆՈՅԵՄԲԵՐ	ՕՐ 30		
		Էմմա Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				
28	15	ՈՒՐ. զկ. Պահր: Յ. Մեյսերսթ և Բեյս Էմմա Լաբանց: Լաբանց:				58 51
29	16	ՇԲ. ամ. Սրբոց առաքելոցն Անդրէի և Փիլիպպոսի: Ա. Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				59 55
30	17	ՔԱՅԻՐ. ակ. Թ. Ղկնի Խաչի: Բարեկենդան պահոց Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				59 55
		Թ Եմմա Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				
		Թ Եմմա Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				
1	18	ԲԵ. թմ. Ա. օր պահոց Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				1 52
2	19	ԳԵ. թկ. Բ. օր պահոց Յիսնակաց: Տար. Գան. Պահր: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				5 50
3	20	ԳԵ. զմ. Գ. օր պահոց Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				5 57
4	21	ՔԱՅԻՐ. զկ. Գ. օր պահոց Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				5 57
5	22	ՈՒՐ. զմ. Ե. օր պահոց Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				5 58
6	23	ՇԲ. զկ. Սրբոց Գրիգորի սբանդակոյն, Նիկողայոսի հայրապետին և Միլիանայ եպիսկոպոսին: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				7 59
7	24	ՔԱՅԻՐ. ամ. Ա. Յիսնակաց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				7 59
8	25	ԲԵ. ակ. Սրբոց Կրիստոսի Յովսեփայ և Վասիլիսկոսի, և սրբոց քահանայիցն Արքանաւու և Թորենայ. և անարձաթ բժշկացն Կոզմայի և Դամիանոսի. և Աստուածատրոյ վկային: Յ. Նիկողայոսի և Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				8 51
		Թ Առաքել Բառնոյ ժամ 11 ռուպե 1:				
		Փոփոխական օր:				
9	26	ԳԵ. թմ. Սրբոց Լուկիանոսի քահանային. Տարապոսի, Պրորոսի, և Անդրոնիկոսի վկայից, և Ռեստայ և յայլոց աշակերտացն առաքելոցն Պողոսի:				9 55
10	27	ԳԵ. թկ. Պահր: Տար. Գան. Լեօթոյ Բ. Թագ. Պելեգայի: 1865				10 55
11	28	ԵԵ. զմ. Սրբոց Կղեմայ հայրապետին, և Բազարատայ Տոնմենայ եպիսկոպոսին:				11 52
12	29	ՈՒՐ. զկ. Պահր:				15 50
13	30	ՇԲ. զմ. Սրբոց առաքելոց և առաջին լուսաւորչացն մերոց Թադեոսի և Բարրուղիմէոսի: Յ. Անդրէի և Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց: Լաբանց:				15 57

ԱՂԻՒՍԱԿ ՇԱՐԺԱԿԱՆ ՄԱՍԱՆՑ ԱՒՈՒՐՑ

ԱՆՈՒԱՆՑ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ԿԱՐԳԱԻ

ՅՈՒՆԻՈՒՄ			ՄԱՅԻՍ			ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ		
Օ. Ծ. Ա.	Կ. Օ.	Ե. Տ.	Օ. Ծ. Ա.	Կ. Օ.	Ե. Տ.	Օ. Ծ. Ա.	Կ. Օ.	Ե. Տ.
1 14.23	7.21	9.37	1 9.28	4.52	14.32	1 11.17	5.46	12.43
7 14.14	7.11	9.46	7 9.16	4.47	14.44	7 11.33	5.55	12.27
13 14.3	7.16	9.57	13 9.6	4.42	14.54	13 11.49	6.5	12.11
19 13.51	7.4	10.9	19 8.58	4.37	15.2	19 12.5	6.11	11.55
25 13.38	6.58	10.22	25 8.15	4.35	15.9	25 12.21	6.20	11.39
ՓԵՏՐՈՒՄ			ՅՈՒՆԻՍ			ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ		
1 13.21	6.49	10.39	1 8.46	4.33	15.14	1 12.37	6.28	11.23
7 13.6	6.42	10.54	7 8.44	4.32	15.16	7 12.53	6.37	11.7
13 12.50	6.34	11.10	13 8.44	4.32	15.16	13 13.9	6.43	10.51
19 12.35	6.26	11.25	19 8.47	4.33	15.13	19 13.24	6.51	10.36
25 12.19	6.17	11.41	25 8.51	4.36	15.9	25 13.38	6.58	10.22
ՄԱՐՏ			ՅՈՒՆԻՍ			ՆՈՅԵՄԲԵՐ		
1 12.8	6.12	11.52	1 8.58	4.38	15.2	1 13.53	7.1	10.7
7 11.51	6.3	12.9	7 9.6	4.42	14.54	7 14.5	7.12	9.55
13 11.30	5.56	12.30	13 9.16	4.47	14.44	13 14.16	7.17	9.44
19 11.44	5.47	12.46	19 9.28	4.52	14.32	19 14.25	7.22	9.35
25 10.58	5.38	13.2	25 9.40	4.58	14.20	25 14.32	7.24	9.28
ԱՊՐԻԼ			ՕԳՈՏՈՍ			ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ		
1 10.39	5.29	13.21	1 9.56	5.7	14.4	1 14.39	7.27	9.24
7 10.24	5.22	13.36	7 10.11	5.14	13.49	7 14.39	7.28	9.21
13 10.8	5.13	13.52	13 10.26	5.20	13.34	13 14.39	7.28	9.21
19 9.54	5.5	14.6	19 10.42	5.26	13.18	19 14.36	7.27	9.24
25 9.40	4.58	14.20	25 10.58	5.37	13.2	25 14.32	7.25	9.28
ՀԱՅՈՑ			ՀՈՒՆՎԱՅ			ԱՋԱՐԻԱՅԻ		
Նաւարդ. 30	Յունի. 31	Քեանո. սա. 30	Շամ. 30	Թշրի. 30	Թշրի. 30	Թշրի. 30	Թշրի. 30	Թշրի. 30
Հոռի 30	Փետ. 28-29	Շուպաթ 30	Ադամ 30	Խէտու. 29-30	Խէտու. 29-30	Խէտու. 29-30	Խէտու. 29-30	Խէտու. 29-30
Սահմի 30	Մարտ 31	Մարթ 30	Շրաթ 30	Բաղդ. 29-30	Բաղդ. 29-30	Բաղդ. 29-30	Բաղդ. 29-30	Բաղդ. 29-30
Տրէ 30	Ապրիլ 30	Նիսան 30	Նախայ 30	Թէրէթ 29	Թէրէթ 29	Թէրէթ 29	Թէրէթ 29	Թէրէթ 29
Քաղոց 30	Մայիս 31	Մայիս 31	Համար 30	Սէրաթ 30	Սէրաթ 30	Սէրաթ 30	Սէրաթ 30	Սէրաթ 30
Արաց 30	Յունիս 30	Հագիրան 30	Նաթար 30	Ադար 29-30	Ադար 29-30	Ադար 29-30	Ադար 29-30	Ադար 29-30
Մեհեկան 30	Յուլիս 31	Թէմուզ 30	Թիրայ 30	Վէրդ. 29	Վէրդ. 29	Վէրդ. 29	Վէրդ. 29	Վէրդ. 29
Արեգ 30	Օգոստոս 31	Աղոսթոս 30	Դամայ 30	Նիսան 30	Նիսան 30	Նիսան 30	Նիսան 30	Նիսան 30
Անեկան 30	Սեպտեմ. 30	Իլուլ 30	Համիրայ 30	Շառ. 29	Շառ. 29	Շառ. 29	Շառ. 29	Շառ. 29
Մարերի 30	Հոկտեմ. 31	Թշրինի էվ. 30	Արամ 30	Սիլան 30	Սիլան 30	Սիլան 30	Սիլան 30	Սիլան 30
Մարգաց 30	Նոյեմբ. 30	Թշրինի սա. 30	Ովղան 30	Թամուզ 29	Թամուզ 29	Թամուզ 29	Թամուզ 29	Թամուզ 29
Հրտից 30	Դեկտեմ. 31	Քեանո. էվ. 30	Նիրհան 30-31	Ար. 30	Ար. 30	Ար. 30	Ար. 30	Ար. 30
Աւելեաց 5			Աւելեաց 5	Իլուլ 29	Իլուլ 29	Իլուլ 29	Իլուլ 29	Իլուլ 29

Արգար	Դեկտեմբեր 21	Աստուածատուր	Նոյեմբեր 25
Արգիս	6	Աստուած	Փետրուար 11
Արգիսեհ	18	Արթուր	Յունիս 29
Արգիսեհի	2	Արթուրեհ	Օգոստոս 3
Արգի	1	Արգի	Փետրուար 19
Արգի	14	Արգի (ձգ.)	Դեկտեմբեր 5
Արգի	15	Արգի (Վկ.)	Փետրուար 21
Արգի	1	Արգի	Փետրուար 21
Արգի	25	Արգի	Հոկտեմբեր 24
Արգի	28	Արգի	Փետրուար 23
Արգի	1	Արգի	Փետրուար 6
Արգի	16	Արգի	Հոկտեմբեր 12
Արգի	28	Արգի	Յունիս 24
Արգի	31	Արգի	Նոյեմբեր 28
Արգի	2	Արգի	Յունիս 20
Արգի	30	Արգի	Հոկտեմբեր 15
Արգի	26	Արգի	Դեկտեմբեր 17
Արգի	3	Արգի	Նոյեմբեր 12
Արգի	17	Արգի	Դեկտեմբեր 17
Արգի	5	Արգի	Օգոստոս 1
Արգի	28	Արգի	Սեպտեմբեր 26
Արգի	1	Արգի	Նոյեմբեր 30
Արգի	12	Արգի	Նոյեմբեր 14
Արգի	7	Արգի	Յունիս 4
Արգի	6	Արգի	Փետրուար 18
Արգի	10	Արգի	Նոյեմբեր 11
Արգի	6	Արգի	Նոյեմբեր 9
Արգի	5	Արգի	Յունիս 2
Արգի	15	Արգի	Յունիս 29
Արգի	28	Արգի	Յունիս 6
Արգի	25	Արգի	Փետրուար 21
Արգի	6	Արգի	Օգոստոս 1
Արգի	6	Արգի	Դեկտեմբեր 2
Արգի	16	Արգի	Սեպտեմբեր 28
Արգի	26	Արգի	Հոկտեմբեր 12
Արգի	1	Արգի	Յունիս 13
Արգի	17	Արգի	Դեկտեմբեր 11
Արգի	1	Արգի	Փետրուար 21
Արգի	4	Արգի	Սեպտեմբեր 2
Արգի	20	Արգի	Յունիս 21
Արգի	22	Արգի	Նոյեմբեր 27
Արգի	13	Արգի	Նոյեմբեր 14

Գրաբուս	Դեկտեմբեր	3	Թաթիկ	Փետրուար	9
Գրեգոր	Յունիս	29	Թաթուլ	Հոկտեմբեր	14
Գրեգորի	Օգոստոս	3	Թաթիլուս	Յունիս	27
Գամբանոս	Նոյեմբեր	25	Թեոդորոս	Յունիս	27
Դանան	Հոկտեմբեր	12	Թեոդորոս	Յունուար	19
Դանիել	Յուլիս	2	Թեոդորոս	Մարտ	2
Դասիոս	Մայիս	11	Թեոդորոս	Դեկտեմբեր	17
Դաւիթ	Դեկտեմբեր	2	Թեոֆան	Դեկտեմբեր	17
Դեմետր	Նոյեմբեր	12	Թեոֆան	Յուլիս	1
Դիոնեսիոս	Հոկտեմբեր	17	Թեոֆան	Հոկտեմբեր	1
Դոմետ	Յունուար	29	Թեոֆան	Սեպտեմբեր	29
Եղեկիել	Սեպտեմբեր	3	Թեոֆան	Օգոստոս	3
Եղնիկ	Հոկտեմբեր	12	Թեոֆան	Օգոստոս	31
Եզր	Սեպտեմբեր	3	Թեոֆան	Փետրուար	21
Ելիւթիւրոս	Յունուար	31	Խորոս	Մարտ	2
Եղիա	Յունիս	9	Իգնատիոս	Դեկտեմբեր	16
Եղիազար	Օգոստոս	5	Իմաստասէր	Մարտ	16
Եղիշէ	Հոկտեմբեր	12	Իսահակ	Օգոստոս	1
Եղիսէ	Յուլիս	11	Իսահակ	Օգոստոս	1
Ենովս	Օգոստոս	1	Իսահակ	Դեկտեմբեր	2
Ենովք	Օգոստոս	1	Իսահակ	Յունիս	22
Եպիփան	Յունիս	24	Իսահակ	Սեպտեմբեր	15
Եսայի	Յուլիս	25	Իսահակ	Սեպտեմբեր	15
Երանոս	Հոկտեմբեր	7	Իսահակ	Հոկտեմբեր	24
Երեմիա	Օգոստոս	29	Իսահակ	Մարտ	21
Երեւուլ	Մայիս	12	Իսահակ	Փետրուար	21
Երմոգեն	Դեկտեմբեր	3	Իսահակ	Նոյեմբեր	25
Երմոգէս	Հոկտեմբեր	10	Իսահակ	Սեպտեմբեր	2
Երուանդ	Փետրուար	21	Իսահակ	Յունուար	6
Եւազր	Դեկտեմբեր	5	Իսահակ	Յունուար	29
Եւգրինէս	Դեկտեմբեր	12	Իսահակ	Յունուար	29
Եւգրիգոր	Հոկտեմբեր	22	Իսահակ	Յունուար	28
Եւսեբիոս	Դեկտեմբեր	17	Իսահակ	Յունուար	14
Եւստաքէոս	Հոկտեմբեր	1	Իսահակ	Դեկտեմբեր	26
Եւստաւատիոս	Դեկտեմբեր	12	Իսահակ	Յունիս	29
Եւտիքիոս	Դեկտեմբեր	17	Իսահակ	Յունուար	21
Եփրեմ	Յունուար	4	Իսահակ	Յունուար	26
Զատիկ	Ապրիլ	14	Իսահակ	Նոյեմբեր	28
Զաւէն	Փետրուար	21	Իսահակ	Յունիս	17
Զաքարիա	Յունիս	9	Իսահակ	Նոյեմբեր	25
Զգոն	Դեկտեմբեր	14	Իսահակ	Հոկտեմբեր	12
Զենոդ	Հոկտեմբեր	22	Իսահակ	Յունիս	25
Զենոն	Հոկտեմբեր	22	Իսահակ	Հոկտեմբեր	12
Զուլիս	Փետրուար	2	Իսահակ	Յունիս	12
Էմանուէլ	Յունուար	6	Իսահակ	Դեկտեմբեր	10
Էջմիածին	Յունիս	16	Իսահակ	Հոկտեմբեր	14
Թադէոր	Դեկտեմբեր	23	Իսահակ	Հոկտեմբեր	3
Թադէոս	Յունիս	27	Իսահակ	Մայիս	23

Յ.

Փետրուար	9	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	14	Փետրուար	23
Յունիս	27	Փետրուար	23
Յունիս	27	Փետրուար	23
Յունուար	19	Փետրուար	23
Մարտ	2	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	17	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	17	Փետրուար	23
Յուլիս	1	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	1	Փետրուար	23
Սեպտեմբեր	29	Փետրուար	23
Օգոստոս	3	Փետրուար	23
Օգոստոս	31	Փետրուար	23
Փետրուար	21	Փետրուար	23
Մարտ	2	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	16	Փետրուար	23
Մարտ	16	Փետրուար	23
Օգոստոս	1	Փետրուար	23
Օգոստոս	1	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	2	Փետրուար	23
Յունիս	22	Փետրուար	23
Սեպտեմբեր	15	Փետրուար	23
Սեպտեմբեր	15	Փետրուար	23
Սեպտեմբեր	15	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	24	Փետրուար	23
Մարտ	21	Փետրուար	23
Փետրուար	21	Փետրուար	23
Նոյեմբեր	25	Փետրուար	23
Սեպտեմբեր	2	Փետրուար	23
Յունուար	6	Փետրուար	23
Յունուար	29	Փետրուար	23
Յունուար	28	Փետրուար	23
Յունուար	14	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	26	Փետրուար	23
Յունիս	29	Փետրուար	23
Յունուար	21	Փետրուար	23
Յունուար	26	Փետրուար	23
Նոյեմբեր	28	Փետրուար	23
Յունիս	17	Փետրուար	23
Նոյեմբեր	25	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	12	Փետրուար	23
Յունիս	25	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	12	Փետրուար	23
Յունիս	12	Փետրուար	23
Դեկտեմբեր	10	Փետրուար	23
Հոկտեմբեր	14	Փետրուար	23
Մայիս	23	Փետրուար	23

Փետրուար	23	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	29	Յունուար	22
Նոյեմբեր	14	Յունուար	22
Փետրուար	21	Յունուար	22
Փետրուար	21	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	21	Յունուար	22
Սեպտեմբեր	30	Յունուար	22
Փետրուար	19	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	19	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	21	Յունուար	22
Օգոստոս	1	Յունուար	22
Օգոստոս	5	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	5	Յունուար	22
Օգոստոս	6	Յունուար	22
Սեպտեմբեր	23	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	12	Յունուար	22
Փետրուար	11	Յունուար	22
Մարտ	23	Յունուար	22
Յունիս	4	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	15	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	19	Յունուար	22
Յունուար	14	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	12	Յունուար	22
Նոյեմբեր	7	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	19	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	16	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	14	Յունուար	22
Նոյեմբեր	9	Յունուար	22
Փետրուար	7	Յունուար	22
Նոյեմբեր	11	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	14	Յունուար	22
Օգոստոս	1	Յունուար	22
Յունուար	6	Յունուար	22
Յունիս	30	Յունուար	22
Յունիս	4	Յունուար	22
Նոյեմբեր	7	Յունուար	22
Դեկտեմբեր	2	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	12	Յունուար	22
Նոյեմբեր	26	Յունուար	22
Յունուար	24	Յունուար	22
Փետրուար	12	Յունուար	22
Հոկտեմբեր	31	Յունուար	22
Փետրուար	12	Յունուար	22
Փետրուար	11	Յունուար	22
Օգոստոս	6	Յունուար	22
Նոյեմբեր	12	Յունուար	22
Փետրուար	18	Յունուար	22
Փետրուար	6	Յունուար	22

Պանդալէոն	Հոկտեմբեր	10	Սիրական	Յունիս	2
Պատուական	Հոկտեմբեր	27	Սիրուն	Յունիս	5
Պատրիկ	Մարտ	19	Սմբատ	Սեպտեմբեր	2
Պարթև	Փետրուար	16	Սուքիաս	Փետրուար	12
Պարսամ	Յունուար	24	Սոփոնիա	Օգոստոս	6
Պետրոս	Դեկտեմբեր	26	Ստեփանոս	Դեկտեմբեր	24
Պիմէն	Դեկտեմբեր	5	Սրապիոն	Դեկտեմբեր	5
Պիոն	Փետրուար	18	Վահան	Յունուար	22
Պլակիդոս	Հոկտեմբեր	1	Վահրամ	Փետրուար	21
Պրատոն	Նոյեմբեր	5	Վահրեծ	Հոկտեմբեր	12
Պսակ	Դեկտեմբեր	24	Վաղերիոս	Յունուար	21
Պրոքոս	Նոյեմբեր	26	Վարդ	Սեպտեմբեր	29
Պրոտոս	Յունուար	22	Վարդ	Փետրուար	21
Պոլ	Դեկտեմբեր	5	Վարդան	Փետրուար	21
Պոլիկարպոս	Դեկտեմբեր	10	Վարդապաւ	Յունիս	21
Պոլիքսոս	Յունուար	21	Վարդերես	Փետրուար	21
Պոլոս	Դեկտեմբեր	26	Վարձաւոր	Փետրուար	11
Ռամելոս	Հոկտեմբեր	22	Վարոս	Հոկտեմբեր	14
Ռատիկոս	Սեպտեմբեր	2	Վարոս	Փետրուար	11
Ռափայէլ	Նոյեմբեր	9	Վլաս	Յունուար	15
Ռեթէոս	Հոկտեմբեր	26	Վրթանէս	Օգոստոս	3
Ռոմանոս	Սեպտեմբեր	28	Տաթև	Մարտ	16
Ռուսինոս	Մայիս	5	Տաճատ	Փետրուար	21
Սահակ	Փետրուար	16	Տարազոս	Նոյեմբեր	26
Սամոնոս	Նոյեմբեր	14	Տիմոթէոս	Հոկտեմբեր	17
Սամուէլ	Օգոստոս	1	Տիտոս	Հոկտեմբեր	17
Սամփան	Օգոստոս	1	Տիրատուր	Յունուար	13
Սայէն	Փետրուար	18	Տուրիկոս	Սեպտեմբեր	2
Սարգիս	Փետրուար	9	Տրդատ	Յունիս	6
Սերէոս	Դեկտեմբեր	17	Տրիֆոն	Յունուար	24
Սեդրաբ	Յունիս	2	Րենատես	Օգոստոս	1
Սեթ	Օգոստոս	1	Փիլիկտիմոն	Սեպտեմբեր	23
Սեղրեսարոս	Յունուար	4	Փիլիպպոս	Նոյեմբեր	16
Սեպուհ	Յունիս	29	Փոկաս	Հոկտեմբեր	7
Սերգիոս	Յունուար	22	Փոտինոս	Յունիս	1
Սերովբէ	Նոյեմբեր	9	Քաջալ	Փետրուար	19
Սեւերիանոս	Հոկտեմբեր	29	Քերովբէ	Նոյեմբեր	9
Սիզուանոս	Հոկտեմբեր	15	Քրիստափոր	Հոկտեմբեր	24
Սիմէոն	Փետրուար	14	Քրիստոստուր	Յունուար	13
Սիոն	Մայիս	7	Օքսենտիոս	Դեկտեմբեր	12
Սիսիանոս	Դեկտեմբեր	5			

ՍՐԲՈՒՀԵԱՅ ՏՕՆԵՐ

Ագապի	Օգոստոս	8	Աղուիթա	Յունիս	11
Ահիւրնէ	Հոկտեմբեր	24	Անատոլա	Յունուար	31
Աղաւնի	Յունուար	6	Անթառամ	Օգոստոս	18
Աղեքսանդրա	Յունիս	27	Աննա	Օգոստոս	27

Աշխէն	Յունիս	6	Հաբիթիմէ	Յունիս	10
Արմաւենի	Մայիս	7	Ղամբէուհի	Սեպտեմբեր	30
Արուսեակ	Օգոստոս	18	Մագդաղինէ	Օգոստոս	27
Արտեմիս	Հոկտեմբեր	21	Մանէ	Յունիս	18
Բեթղէհէմ	Յունուար	6	Մարգարիտ	Սեպտեմբեր	24
Բերկրուհի	Օգոստոս	18	Մարթա	Հոկտեմբեր	21
Գայիանէ	Յունիս	11	Մարիամ	Օգոստոս	18
Գերանդուխտ	Յունիս	22	Մարիանէ	Սեպտեմբեր	24
Գոհար	Սեպտեմբեր	2	Մարքուհի	Օգոստոս	18
Դշխոյ	Յունիս	25	Միւսոպէ	Յունիս	14
Դոմնա	Դեկտեմբեր	19	Յովհաննա	Օգոստոս	27
Ելզիս	Օգոստոս	8	Յովհաննէ	Նոյեմբեր	25
Եղիսաբէթ	Օգոստոս	27	Յուդիտա	Յունուար	21
Երանեակ	Օգոստոս	18	Յուսէնէ	Օգոստոս	8
Երանուհի	Օգոստոս	18	Յուստինէ	Յունիս	29
Երմանէ	Հոկտեմբեր	1	Նեկտարիանէ	Հոկտեմբեր	1
Եւա	Օգոստոս	1	Նուէն	Յունիս	18
Եւգինէ	Յունուար	22	Շամունէ	Օգոստոս	5
Եւպրոքոս	Հոկտեմբեր	10	Շորհիկ	Հոկտեմբեր	12
Եւփիմէ	Յունիս	29	Շողակաթ	Օգոստոս	17
Եւփրոսիա	Յունիս	27	Շուշան	Սեպտեմբեր	24
Զապէլ	Յունուար	22	Ռզուհի	Նոյեմբեր	30
Զարմանդուխտ	Յունիս	27	Ռիաննա	Մայիս	7
Զուարթ	Նոյեմբեր	9	Պայծառ	Յունիս	21
Ընծայ	Նոյեմբեր	21	Պեղադիա	Հոկտեմբեր	8
Թագուհի	Օգոստոս	18	Պիտիա	Օգոստոս	8
Թամար	Սեպտեմբեր	24	Ռամելա	Հոկտեմբեր	22
Թեդէի	Հոկտեմբեր	8	Ռաբէլ	Օգոստոս	1
Թէոդորոս	Հոկտեմբեր	28	Ռեթէոս	Օգոստոս	1
Թէոփիատէ	Հոկտեմբեր	1	Ռեհան	Սեպտեմբեր	15
Իմաստիկ	Մարտ	16	Սանդուխտ	Յունիս	27
Ինդոս	Դեկտեմբեր	19	Սառա	Օգոստոս	1
Իսկուհի	Օգոստոս	18	Սողոմէ	Օգոստոս	27
Իւզաբեր	Օգոստոս	27	Սոփիա	Օգոստոս	8
Լուսաբեր	Օգոստոս	18	Ստեփանիա	Դեկտեմբեր	24
Լուսածին	Օգոստոս	18	Սրբուհի	Օգոստոս	18
Լուստրիի	Օգոստոս	18	Վառվառէ	Հոկտեմբեր	8
Լուսինէ	Օգոստոս	27	Վասիլուհի	Նոյեմբեր	25
Լնկաբեր	Օգոստոս	27	Վարդանայշ	Սեպտեմբեր	24
Լոսորիդուխտ	Յունիս	6	Տեկուսա	Յունիս	27
Մարկի	Մայիս	7	Տենչայի	Օգոստոս	18
Մայրիկէ	Հոկտեմբեր	24	Տիրուհի	Օգոստոս	18
Մատարինէ	Հոկտեմբեր	1	Փերոնէ	Սեպտեմբեր	24
Մղոգիա	Յունուար	22	Փրինա	Յունիս	27
Մուսինէ	Օգոստոս	18	Փրոսինէ	Օգոստոս	27
Հեղինէ	Յունիս	25	Քրիստինէ	Յունիս	29

ԱՒՈՒՐԲ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆՑ

ԵԿԵՂԵՑԵԱՑ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՍ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑ ԳԻՒՂՕՐԷԻՑ

Փետրուար	21	Սրբոց Վարդանաց զօրավարաց ի Ֆերի գիւղ:
Ապրիլ	14	Սուրբ Յարութիւն, ի Բերա-Թաքսիմ և ի Գում գարու:
»	21	Նոր Կիրակի. Ս. Յարութիւն, Գում գարու ի դուրս:
»	28	Աշխարհամատրան. Ս. Ստեփանոս, ի Խասգիւղ:
Մայիս	12	Երեւման Խաչ, ի Գուրու Գեղմե:
»	23	Համբարձումն, Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի:
Յունիս	2	Ամենասուրբ Երրորդութիւն, ի Բերա:
»	9	Ս. Եղիա, յէյուսպ:
»	10	Ս. Հռիփսիմէ կոյս, ի Պէօյիւք տէրէ:
»	13	Ս. Յովհաննէս Կարապետ, ի Սքենիա:
»	16-17	Եւն ի վերապէն Ս. Լուսաւորչին, ի Գուգկունճուք և ի Բերա-Բանկալթի:
»	29-30	Գիւտ Նշխարաց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, ի Ղալա-րիա և ի Գրնալը կղզի:
Յուլիս	2	Սրբոց Երեց Մանկանց, յմիրկեն:
»	7	Գիւտ Տփոյ Ս. Աստուածածնի, յեկնի գիւղ և յէյուսպ:
»	14	Սրբոց Առաքելոց, ի Գանտիլլի:
»	21	Վարդավառ. Ս. Կարապետ, յիւսկիւտար:
»	17	Ս. Սանդուխտ, ի Բումիլի Հիսար:
Օգոստոս	18	Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի, Մայր Եկեղեցի ի Գում գարու, Ս. Աստուածամայր յԱզատլը, Քրիստոս Թագաւոր ի Գատր գիւղ, Ս. Նշան յԱլեմ տաղի:
»	25	Ը. օր Վերափոխման, ի Միջագիւղ:
Սեպտ.	1	Գիւտ գօտուղ Ս. Աստուածածնի, ի Պէշիքքաշ:
»	8	Ծնունդ. Ս. Աստուածածնի յԱննայէ, ի Մագրի գիւղ:
»	15	Խաչվերաց. Ս. Խաչ յիւսկիւտար, և Ս. Նշան ի Գարբալ:
»	28-29	Ս. Գէորգ, ի Սամաքիա:
Հոկտ.	19-20	Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչ, ի Նարլը գարու:
»	9-10	Ս. Հրեշտակապետ, ի Պալաք:
»	31	Ս. Յովհանն Ոսկերերան, ի Գարա կեօմրիւկ (Պալաք):
Նոյեմբ.	30, 31	Ս. Թագէոս և Բարթուղիմէոս, յեկնի գարու:
Դեկտ.	7	Ս. Նիկողայոս, ի Թօփ գարու և ի Պէյքօզ:
»	14	Ս. Յակոբ, ի Գասրմ րաշա և ի Զէյթին պուրնու:
»	24	Ս. Ստեփաննոս, յԱլիսքէֆանօ:
»	28	Ս. Յակոբ Առաքեալ, յԱլթը մերմեր. և Ս. Յովհաննէս ի Կէտիք րաշա:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Եկե՛ք-Գուշե՛ի Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնն
պատիւ շրաւ ինձ յանձնե՛լ իւր հովանոյն սակ զՏնուած
հաստատութեան 1902 տարւոյ Տարեցոյցի խմբագրութեան
Տնօրէնութիւնն. առ այդ իմ շնորք բոլորեցան ծանօթ բա-
նասերներ, գրագէտներ, գիտնականներ եւ գործի մարդիկ, որոց
մի մասն անձնուիրաբար ու այլ ղոյզն փոխարինութեամբ
մը պատրաստեցին իրենց վիճակեալ մասերն: Գրութեանց
մի քանիներն միայն գրողներու իսկական ու գրական ա-
նուններն կամ անուանց սկզբնաստներն կը կրեն ըստ հե-
ղինակաց հրահանգին:

Պատճառ կը գգաւ երկայիւս շնորհակալութիւն յայտնել
գործոյս մասին իրենց աշխատակցութեամբ ու աջակցու-
թեամբ ինձ օժանդակողներուն:

Իցի՛ւ թէ հասած ըլլայիմք մեր նպատակին, ու եր-
կայիւս միջնորդ մ'եղած ըլլայիմք ընդ մեջ աղփաստե-
ր ժողովրդեան ու ընթերցողին՝ եւ այն՝ աւելի քան հազար
խղճաշիններուն՝ որոց ցաւերն ամոքելու ու պէտքերն հոգա-
լու գործին նպաստելու կոչումն ունի Տարեցոյցս:

ՏՈՔՔ. Ն. ՏԱՂԱԻԱՐԵԱՆ

1/13 Յունիս 1901, Կ. Պոլիս, Բերա

ՏՈՄԱՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

Ա. ՏՈՄԱՐՆԵՐ

Տոմարն աղիւսակ կամ տախտակ մըն է ուր գըրուած են տարուան յոշոր օրերը, ամիսներու կարգաւ, և ամիսներն օրերու բաժնուած: Աղիւսակին մէջ երբեմն կ'աւելցնէին աստղագիտական քանի մը ծանօթութիւններ, ինչպէս արեւուն ծագումն ու ժարը մտնելը, Կենդանակամարին իւրաքանչիւր Աստեղատան մէջ մտնելը, Եղանակներու սկսիլը, Լուսնի երեւոյթներն ու Կրօնական կամ Քաղաքային տօներու յատկացուած օրերը: Հռոմայեցիք Տոմարը Calendrier կը կոչէին որ կ'ածանցուի Calendae էն: Calendae իւրաքանչիւր ամսուան Ա. օրուան յատկացուած անունն էր որ կը նշանակէ «Կը կանչեմ», «Կը ծանուցանեմ»: Ղի Հռոմի քրմապետն որ Տոմարի կանոնաւորութեան վրայ ալ կը հսկէր, սովորաբար ինք էր որ ժողովուրդը կը հրաւիրէր Փօրիւմը = Հրապարակը՝ իւրաքանչիւր նոր-լուսնի միջոցին՝ ծանուցանելու թէ նոր ամիսը քանի՞ օր պիտի տեւէ: Իսկ հայերէն «Տոմար» կամ «Տումար» յունարէն քունարիոնի հայ յաժայց ձեւն է և «Տոմս» = յունարէն քունս բառին արմատակից է և կը նշանակէ Ձեկուցաղիւ: Հայերէն Տոմարն ուրեմն Հռոմայեցւոց Calendae ին կը համարատախանէ թէ՛ իր բառական կազմութեամբ և թէ՛ նշանակութեամբ:

Երեք տեսակ Տոմար կայ, Կես-Լուսնային, Լուսնային, Արեգակնային Տոմար:

Ա. Կէս-Լուսնային տարին գոյութիւն ունէր հին Յունաց , Մակեդոնացւոց , Հռոմայեցւոց մէջ (Նուսմա-Պոմպիլիոսէն մինչև Յուլիոս Կեսար) , և դեռ գոյութիւն ունի Հնդկաստանի բնիկներուն , Չինաստանի , Ճաբոնի ու Մողոլներուն քով : Հրէական տոմարն ու Քրիստոնէական տօներէն ոմանք Կէս-Լուսնային տարուան վրայ հիմնուած են : Կէս-Լուսնային տոմարին մէջ , թէև ամիսները կը սկսին ու կը վերջանան լուսնային երեւոյթով մը՝ որով 12 լուսնային ամիս կար մէկ տարուան մէջ , բայց երբ հարկ կ'ըլլար Տարեգլուխը բերել բուն ժամանակին , այսինքն Գարնան գիշերահաւասարին , կ'աւելցնէին Ժ.Գ. ամիս մը որ 19 տարուան մէջ 7 անգամ կը պատահէր : Ասոնց ամբողջութիւնը կը կազմէր շրջան մը որով կը ճշգէին իրենց գործած տոմարական սխալը : Կէս-Լուսնային տարին իր ամբողջութեան մէջ Արեգակնային ու մանրամասնութեան մէջ Լուսնային է : Մասնաւորապէս մեր եկեղեցւոյ շարժական տօները՝ Կէս-Լուսնային տոմարը եկեղեցական պաշտամունքներու մէջ գործածելու հետեւանքն է :

Բ. Լուսնային տոմարին մէջ տարին Լուսնի ընթացքին համաձայն բաժնուած է , այնպէս որ տարին 354 օր , 8 ժամ , 48 վայրկեան տեւողութեամբ կ'ըլլայ : Լուսնային տարի կը գործածեն Չինացիք , Թուրքերն և Արաբները : Լուսնային տարւոյն Արեգակնային տարիէն ունեցած տարբերութիւնը տարին գրեթէ 11 օր է : Լուսնային տարիով հաշուուած թուականներն օր պիտի գայ որ Արեգակնային տոմարով հաշուուածները կանխեն :

Լուսնային տարւոյն աստեղագիտական չափը կը հաշուուի 12 լուսնական ամիսներու վրայ որոնց իւրաքանչիւրը 29 օր , 12 ժամ , 44' , 2" , 8''' է . այսպէսով Լուսնական տարին սիւտի ունենայ 354 օր , 8 ժամ , 48' ,

34" : Այդ վերջին մանր կոտորակներուն պատճառաւ զորս քաղաքական գործերու մէջ դժուար է հաշուել , մեծ խտիր կը ծագի Աստեղագիտական տարւոյն ու Քաղաքական տարւոյն մէջ :

Գ. Արեգակնային տոմարին մէջ 365 օր կայ , 12 ամբողջական ամիսի բաժնուած , բազկացած 30 օրէ որոնց կը յաջորդէր «Աւելեաց» մը 5 օրով : Այժմ 12 արեգակնային ամիսի բաժնուած է տարին , իւրաքանչիւրը 30-31 օրէ :

Աստեղագիտական չափը կը հաշուուի այն ժամանակին վրայ զոր Արեւը կ'անցնէ իր Խաւարման ծիրը բոլորելու , այսինքն Արեւակայքէ Արեւակայք և կամ Գիշերահաւասարէ Գիշերահաւասար , 365 օր , 5 ժամ , 48 վայրկեան , 47" , 33''' :

Տարւոյն սկիզբը կը տարբերի ըստ ազգաց և տոմարաց . Արեգակնային տարի հաշուողներու տարին միշտ միեւնոյն ատեն կը սկսի , իսկ Լուսնային տարի գործածողներունը կը տարբերի , տարւոյն սկիզբն՝ ամբողջ տարւոյ շրջան ըրած կը համարուի , և 33 տարիէն կրկին նոյն օրուան կը դուգորդի :

I. ՔԱՂԴԵԱԿԱՆ-ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ

Քաղդէական տարին Արեգակնային էր . Քաղդէականէն սերած են Հայոց , հին Պարսից ու Եգիպտական տարիները : Այդ բաժանման համեմատ 1460 տարին մէկ շրջան կը համարուէր որուն յաջորդող 1461էր տարւոյն վրայ «Լրման տարի մը» աւելցուելով՝ տարեկան քառորդ օրուան սխալը կ'ուղղուէր : Յայտնի է թէ մենք ալ Քաղդէական տոմարէն քիչ մը տարբեր սխալ մը կ'ընենք Արեգակնային տարուան մէջ , և այդ սխալն ալ կ'ուղղենք՝ 4 տարին անգամ մը նահանջ ընելով , այսինքն

տարին փոխանակ 365 օր ընկելու՝ կ'ընենք 366 օր : Մեր ու նախնեաց այս սխալը առաջ կուգայ սովորական տարին 365 օր, 6 ժամ չընդունելէն : Թողունք մանրամասնութիւնը : Տարուան սկիզբը միեւնոյն ատեն չէր սկսեր ամէն ազգի մէջ : Եգիպտացիները, Քաղդէացիները, Հայերը, Ասորիները, Փիւնիկեցիներն իրենց Քաղաքային տարին կը սկսէին Արեգակին Հասարակածէ Հասարակած ըրած չըջանէն : Յոյները նախապէս Դեկտ. 9 ին, ետքը Յունիս 22 ին : Թէև մեր մէջ նոր դարերուն սկսաւ Քաղաքային տարին Յունուար 1 էն, սակայն մեր Եկեղեցական-ազգային տարին կը սկսի Օգոստոս 11 էն : Ֆրանսայի մէջ ատեն մը տարին Մինդեան ու ատեն մը Չատիկին սկսելէ ետք, 1564 ին սկսաւ Յունուար 1 էն :

2. ԽԱԼԴԵԱԿԱՆ-ՀԱՅԱԿԱՆ

Հին հայ տոմարն Արեգակնային էր 12 երեսնօրեայ ամիսով և հինգ Աւելեաց օրերով : Մեր նախնիք ալ Քաղդէացիներուն նման 1460 տարին մէկ չըջան կը հաշուէին և չըջանին լիւրջը 1461-ը Լուման տարի մը աւելցուելով՝ տարեկան քառօրդ օրուան սխալը կ'ուղղէին : «Հայք որ (122) թողլով չըջանի մեծ թուականը, Պարսից տոմարն սկսած էին ի գործ ածել, ի ձեռն Գրիգոր Լուսաւորչի, Քրիստոնէութիւնն ընդունելուն՝ բարձի թողի ըրին դայն և սկսան մի նոր թուական սկսիլ Գրիգոր Լուսաւորչի Խորվիրապի ելից օրէն (301) որ և շարունակուեցաւ գործածուիլ ի մեզ ո՛չ միայն Յուլեան տոմարի մոտքէն (Ե. դար) լիւրջ, այլ և Մովսէս Եղիվարդեացոյն 551 ին հիմնած «Ազգային» անուանուած նոր տոմարէն ալ ետք» («Բազմավէպ», 1897, Հոկտ.) : Իսկ Աւելեաց օրերը կը կոչուէին Արուսեակ, Պրսկ.

Նահիր, Ծիրաւորի = Կարմիր աստղ, Հրատ = Պարսկ. Սալ, Պէհլամ, Արտախոյր = Հեր լուսնի, Լուսնթագ = Պարսկ. Որմիզդ, Փեռազնտաի = Մոտիսեգին, Երեւակ = Պարսկ. Քէաւան, Զրուան : Ատոնք պաշտուած մոլորակներու անուններ ալ են :

Քրիստոսի 552 թուին, Ներսէս Բ. Բագրեւանդացի Կաթողիկոսին օրով, Հայոց նոր տոմարական ուղղութեամբ թուական մը սկսաւ Չատիկան հինգհարիւրեակի հաստատութեամբ : Չատիկան հինգհարիւրեակն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ 532 տարին անգամ մը Չատիկը նոյն կարգաւ իրարու յաջորդելը : Մովսէս Բ. Եղիվարդեցի 574 ին այդ տոմարական հաշիւը գործածելով՝ իր անունով կոչուեցաւ նորոգութեան թուականը :

Եղիվարդեացոյն թուականը 551 տարուան տարբերութիւն մը ունի Քրիստոսի թուականէն, անանկ որ Քրիստոսի ու է թուականին համապատասխան Հայոց տոմարական թուականը գտնելու համար՝ զեղչելու է անկէ 551 թիւը : Այս տարի 1902 է, կ'ուղենք հասկնալ թէ Հայոցն ո՞րչափ է : 1902 էն կը հանենք 551-ը, մնացածը կ'ըլլայ 1351 = ՌՅԾ = ՌՅԾԱ : ՌՅԾ ըլլալուն պատճառն այն է որ Հայոց Բնական (Մարտ 9, Պարսից Նեվրուզէն, Գարնան դիչերահաւասարէն) հաշուած տարիէն զատ կար նաև Քաղաքային տարի մըն ալ որ Օգոստոս 11 ին կը սկսէր : Հայոց ՌՅԾ տարին կ'աւարտի ներկայ տարուան Օգոստոս 11 ին ու կը սկսի ՌՅԾԱ :

Մովսէսի այդ տոմարական նորոգութենէն հինգ հարիւրեակ մը ետք, 1084=552+532, Յովհ. Վրդ. Սարկաւազ երկրորդ նորոգութիւն մըն ալ ըրաւ և ընդունեց Նահանջի դրութիւնը, չորս տարին անգամ մը փոխանակ հինգի, լիւրջ Աւելեաց օր սահմանելով : Հեղինակին անունով այդ դրութիւնը կոչուեցաւ Սարկաւազադիւր Տոմար : 1616 ին = 1084+532 Զուգայի մէջ երրորդ

նորոգութիւն մըն ալ եղաւ, Ագարիայի բռնական որսակայն չընդհանրացաւ :

1774 ին Երեւանցի Սիմէոն Կաթողիկոսը ձեռնարկեց Տօնացոյց մը կազմել որ գործածութեան դրուեցաւ 1777 ին : Իւրաքանչիւր տարեգրի դրութեան վրայ տօները կարգելով ու հինգհարիւրեակի ամբողջական ցուցակն ալ պատրաստելով՝ կազմեց Մշակեցեալ Օրացոյց մը : Սիմէոն Կաթողիկոսի Տօնացոյցը թրքահայոց մէջ գործածութեան դրուեցաւ 1799 ին, Դանիէլ Պատրիարքին օրով :

Այդ Զատկական հինգհարիւրեակի հաշուով Հայոց տոմարը ունեցած է 4 հինգհարիւրեակի Քրիստոսէ ետք . Ա. ը 1 ին, Բ. ը 522 ին, Գ. ը 1084 ին, Դ. ն 1616 ին : Քրիստոսէ առաջ ալ չորս ու կէս հինգհարիւրեակ 2381, 1849, 1317, 785, 253 : Ուրեմն եթէ ութ ու կէս հինգհարիւրեակը գումարենք, կ'ունենանք 4395 = 8676, ինչպէս նշանակուած է Օրացոյցի ձախար :

Հայոց ամիսներն եւ ամիսներու օրերը . — Հայոց հին ամիսներն էին Նաւասարդ 30 օր, Հոռի 30 օր, Սահմի 30 օր, Տրէ 30 օր, Քաղոյ 30 օր, Մահեկան 30 օր, Ահեկան 30 օր, Մարերի 30 օր, Մարդաց 30 օր, Հրտոից 30 օր, Աւելեաց 5 օր :

3. ՇՐԷԱԿԱՆ ՏՈՄԱՐ

Հրէական տարին բաժնուած է Լուսնային ամիսներու 29 կամ 30 օրով : Սովորական կանոնաւոր տարին կը բաղկանայ 12 ամիսէ . այսինքն ունի 354 օր կամ օր մը աւելի եւ կամ օր մը պակաս : Նահանջ տարիները ունին մէկ Աւելեաց ամիս եւ կը բաղկանան 13 ամիսէ, այսինքն 384 օրէ, կամ օր մը աւելի եւ կամ օր մը պակաս : Տարիներն իրարու անանկ կարգով մը կը յաջոր-

դեն որ 19 տարուան շրջանէ մը ետքը, Կէս-Լուսնային տարին Արեգակնային տարուան միեւնոյն կէտին վրայ կը գտնուի :

Հին Հրէաները տարին շատ անկանոն կերպով կը բաժնէին : Մովսէսէն ետք, սկսան տարին հաշուել Ա. Նոր Լուսնէն : Բարեկոնի դերութեան ատեն, հրէաները Քաղդէացիներէն սովորելով աստղագիտական ինչ ինչ ծանօթութիւններ՝ անոնց ամիսները փոխ առին Եգիպտի եւ մանաւանդ Մակաբայեցոց օրերէն սկսեալ . ասով կանոնաւորուեցաւ հրէական տոմարն որ դեռ կը շարունակուի :

Հրէաները երկու տարի ունին, մեր նախնեաց նման Սրբազան, Քաղաքային : Սրբազան տարին կը սկսէր Քարնան առաջին ամսուն՝ Ապրիլ (Ել. ԺԳ. 4), Մարտ ամսուն վերջին կիսուն կամ Ապրիլի առաջին կիսուն պատահող՝ այսինքն Քարնան գիշերահաւասարին ամէնէն մօտ նոր Լուսնին : Այդ ամսուն մէջ էր որ Իսրայելացիներն Եգիպտոսէն ելան որուն համար Ենովան պատուիրեց որ այն ըլլայ Հրէից «տարուան ամիսներուն առաջինը» (Ել. ԺԲ. 2) : Հրէից մեծ տօնը, Պասեք, Զատիկ՝ այդ ամսուն 14 ին կը սկսէր (Ղեւտ. ԻԳ. 5) : Իսկ Քաղաքային տարին կը սկսէր Աչնան : Սրբազան տարուան է. ամիսը Քաղաքայինին Ա. ամիսն էր : Հրէից Քաղաքային տարին կը սկսէր Սեպտեմբերի կէսէն մինչեւ Հոկտեմբեր կէսը տեւող միջոցին : Հանգստութեան տարին, նաեւ Յոբելեանն այս ամսով կը սկսէին (Ղեւտ. ԻԲ. 8, 9) : Հրէից «Քաղութեան մեծ օրը» կը պատահէր այս ամսուն 10 ին (Ղեւտ. ԻԳ. 27), նաեւ «Տաղաւարահարաց տօնը» սոյն ամսուն 15 ին էր (Ղեւտ. ԻԳ. 34) :

Թէ՛ Սրբազան տարին եւ թէ՛ Քաղաքային տարին ունէին իրենց տոմարը, տարբերութիւնը սա՛ էր որ մէկին առաջին ամիսը միւսին եօթներորդ ամիսին կը համապատասխանէր :

Սա՛ համեմատական տախտակին մէջ այդ տարրերը թիւներ կրնայ տեսնուիլ .

Քաղաքային տարի	Նուիրական տարի	Օրերու տևողութիւն	Ատոնց համապատասխան ամիսներ
1. Թշրի	Նիսան	30	Մարտ—Ապրիլ
2. Մարշեստան	Եար	29	Ապրիլ—Մայիս
3. Քասկ	Սիրան	30	Մայիս—Յունիս
4. Թերեթ	Թամուզ	29	Յունիս—Յուլիս
5. Շերաթ	Աւ	30	Յուլիս—Օգոստոս
6. Աղար	Իլուլ	29	Օգոստոս—Սեպտեմբեր
7. Նիսան	Թշրի	30	Սեպտեմբեր—Հոկտ.
8. Եար	Մարշեստան	29	Հոկտեմբեր—Նոյեմբեր
9. Սիրան	Քասկ	30	Նոյեմբեր—Դեկտեմբ.
10. Թամուզ	Թերեթ	29	Դեկտեմբեր—Յունուար
11. Աւ	Շերաթ	30	Յունուար—Փետրուար
12. Իլուլ	Աղար	29	Փետրուար—Մարտ
	Ղէ Աղար կամ Աղար Բ.	29	Մարտ

4. Պ Ա Ր Ս Վ Ս Կ Ա Ն

Քաղաքական-Փիւնիկեան տոմարին յար և նման էր նաև Պարսկականը զոր նորոգեց Զրադաշտ և որ շարունակեց մինչև 651 (Յ. Ք.) : Այնուհետև Պարսկները սկսան գործածել Արաբական-Լուսնային տոմարը : Զրադաշտի տոմարը դեռ գոյութիւն ունի հնդկաբնակ հրապաշտ Փարսիներու մէջ :

Դերագոյն ոգիներէն վար , հին Պարսից մէջ կը պաշտուէր Եագադաններու (Սանսիրիտ Եագաս, Հայերէն «Յաշտ») դաս մը : 40 էն աւելի Յաշտ կը յիշուին որոնց 28 գլխաւորները խնամող կամ շահապետող կը համարուէին ամառան օրերուն , ոմանք ալ՝ երկու օրուան , չգէտ էին Էմշաքեմները :

Պարսից ամիսներու անուններն և անոնց մէջ կատարուած փոփոխութիւնն ու այդ ամիսներու շահապետող ոգիներն էին .

1. Ագուր (Արեգ, Մարտ) . Թ. օրը կը կատարուէր տօն կրակի, Ատրուշաններու և կը կոչուէր Ագուրական :
2. Տայ կամ Խորիմ (Ահեկան, Ապրիլ) կը նշանակէ Զուարթու-թիւն . Ը. օրը տօնակաւ էր Խիւրիմ-Ռուգ :
3. Պէհմէն (Մարբրի, Մայիս) . Բ. օրը Պէհման-Ռուգ, ուտելիքի, մսի, պտուղի օր և այլն :
4. Սպանդարմատ (Մարգաց, Յունիս) . Ժ. օրը տօն վնասակար բաներ ջնջելու, ինչպէս կարծեմբը, և այլն :
5. Ֆերուսրային (ասկէ հայերէն Հրոտից, Յուլիս) . Ժ. օրը տօն նոր զգեստ կարելու, ոչխարները մաքրելու, և այլն :
6. Էրտիպիէշտ (Նաւասարդ, Օգոստոս) . Գ. օրը տօն կրակի, ու թագաւորները պատուելու :
7. Խուրմատ (Հուրի, Սեպտեմբեր) . Զ. օրը տօն Աստուծոյ խնդրուածքի և յաջող ամուսնութեան :
8. Տիր (Սահմի, Հոկտեմբեր) . Ժ. օրը Տիրական տօն և յիշատակ հաշտութեան Մինուգէհրի = Մանաճիհրի ու Էֆրատիայի :
9. Մուրմատ (Տրե, Նոյեմբեր) . Ժ. օրը Նինուֆար ծաղիկ = Զէշի-Նիլ-Ֆէր քաղելու տօն :
10. Շահրիար կամ Շահրիվի (Քաղոց, Դեկտեմբեր) . Գ. օրը յիշատակ ծննդեան Դարեհի . Ը. օրը Խէզան = Աշուն :
11. Միրի (Արաց, Յունուար) . Ժ. կամ Բ. օրը Միրիկիւն, տօն բարեկամութեան, յիշտակ յաղթութեան Ֆերիաունի = Հրութեան ու Սասանեան Արտաշէի թագաւորութեան :
12. Սպան (Մհհեկան, Փետրուար) . Ժ. օրը յիշատակ Էֆրատիայի՝ Զաւր ձեռքով :

Այդ տասներկու ամիսէն դատ կային նաև «Աւելեաց»ը = Յարուարսիլեան : Քաղաքային տարին կը վերջանար Ֆերուսրայինի (Հրոտից, Յուլիս) ամսով և տոմարին պէս Նաւասարդէն կը սկսէին Տարեմուար : Աւելեաց օրերը հաւաքաբար կը կոչուէին Բէնճի-Մազ-տիեադնան = Հինգ սրբազաններ կամ Բէնճի-Սուահա-րան = Հինգ քոյր : Աւելեաց Ա. օրը կը կոչուէր Ահու-

նաւաս կամ Աֆերին . Բ.ը՝ Ասդաւատ = Ֆէրուհ (երջանիկ) , Գ.ը՝ Էսֆինդամատ = Ֆիրուզ (յաղթական) , Դ.ը՝ Վահուխշարի = Ռամիշդ (վեհ) , Ե.ը՝ Վեհիշտուշ կամ Վեհիշտոյիշդ = Տիւրիդ «Մնաս բարով» : Մոգերն , այդ աւելեաց օրերուն , քաջերուն հաց ու կերակուր կը նուիրէին :

Օրերու մէջ մեծ խտիր կար , իւրաքանչիւր ամսուն ԺԴ. օրը կը կոչուէր Սիւխուր = Սխաորակեր՝ վեհասակար դեւերու դէմ պաշտպանուելու համար : Յազկերտի նորոգած տոմարին մէջ որ Պահլաւերէն լեզուով գրուած է , կան ամսուան օրերու անունները՝ իւրաքանչիւր օրերու շահապետող ոգիներու անուններով հանդերձ : Օրերէն ոմանք յաջող և ուրիշներ ալ ձախող կը համարէին , ինչպէս էին մեր մէջ ալ . ձախող օրերն են ամսուան 3 , 5 , 7 , 8 , 9 , 13 , 17 , 23 , 25 , 28 օրերը :

Պարսիկներն ալ իրենց ամսուան օրերը նուիրած էին մէջ մէկ շահապետող ոգիի :

5. ՅՈՒՆԱԿԱՆ-ԱԹԵՆԱԿԱՆ

Աթենացիները տարին կը բաժնէին 12 Լուսնային ամիսի : Ամսուան Ա. օրը կը համարուէր այն օրը , ո՛ր իրիկուն որ Նոր-Լուսինը երեւար : Եւ որովհետեւ Լուսնային ամիսը 29 օր , 13 ժամ է , Աթենական-Լուսնային ամիսն երբեմն 29 օր , 13 ժամ էր , երբեմն ալ ճիշդ 30 օր : Ամսուան այդ բաժանումը կը վերագրուի Սողոմի : 30 օրով ամիսը կը կոչուէր Կասարեալ = Բլերիս և 29 օր , ու 13 ժամով ամիսն ալ՝ Թերսկասար = mois cave = յուն . ֆիլի : Այսպէս Լուսնային 12 ամիսն Արեգակնային տարի մը չէին կրնար կազմել : Եւ որպէս զի Լուսնային տարին զուգադիպի Արեգակնային տարուան սկզբնա-

ւորութեան , Աթենացիները կարգադրութիւններ ըրին որով ունեցան երկեակ = Dictèride, Եռեակ = Triètèride, Քառեակ = Tétraétèride, Ութեակ = Octaétèride ու Իննեւտասներեակ = Ennéadecatèride : Միայն վերջին երկուքը կարեւոր են որոնց վրայ հարկ է խօսիլ :

Ութեակի գիւտը կը վերագրուի Թենետոսցի Կալիսդատէսի որ կ'ապրէր Քրիստոսէ առաջ 2. դարուն վերջերը : Լուսնային տարին 354 օր ըլլալով՝ երբեմն 11 երբեմն ալ 12 օր տարբերութիւն կ'ունենար Արեգակնային տարիէն : Եւ որովհետեւ իւրաքանչիւր 8 տարուան վերջը , Լուսնային ամիսը 90 օր տարբերութիւն կ'ունենար , Արեգակնային տարուան հետ հաւասարակշռութիւնը հաստատուելու համար՝ 8 տարին անգամ մը , իւրաքանչիւրը 30 օրով 3 ամիս Աւելեաց մը ըրին , այնպէս որ 8 տարին անգամ մը տարին 15 Լուսնային ամիսէ կը բաղկանար : Ութեակի տոմարն երկարատեւ գործածուեցաւ Յունաստանի մէջ , մինչև Իննեւտասնեակի գիւտը , որովհետեւ ատիկա Ողիմպիական հաշիւներուն կը համաձայնէր :

Իննեւտասնեակի կամ 19 տարուան շրջանը կը վերագրուի Աթենացի աստղաբաշխ Մեթոնի : Ասիկա Քրիստոսէ առաջ 432 ամառնային արեւակայքի օրին յաջորդող Նոր Լուսնի օրը համարեց իր Իննեւտասնեակի շրջանին առաջին օրը : Այս միջոցին Նոր Լուսինն Աթէնքի Միջօրէականին վրայէն անցաւ 15 Յուլիս (Ն. Տ.) 7 ժամ 15 վայրկ . կէս օրէն ետք : Յոյներն ալ օրն իրիկունէ կը սկսէին : 15 Յուլիսի իրիկունը , կէս օրէն ետք , ժամ 7ը , 15 վայրկեան պէտք է հաշուել նոյն 432, Յուլիս 1 օրը , Մեթոնի Իննեւտասնեակի շրջանին առաջին օրը : Իննեւտասնեակը կը պարունակէ 6940 օր 235 ամիսով որուն 7ը միջանկեալ , յաւելուածական են : Արդ 235 թիւը կը բաժնուի 125 կատարեալ ու 110 թերակատար

ամիսներու, կատարեալներն առաւելութիւն մը ունին թերակատարներուն վրայ, մինչ Ութնեակներու մէջ հակառակն էր: Իննեւտասնեակի չրջանին մէջ Բ. Ե. Ը. ԺԱ. ԺԳ. ԺԶ. ու ԺԹ. տարիները 13 ական ամիսով էին: Մեթոնի հաշուով հաստատուեցաւ թէ 19 տարի անց- նելէ ետք, Նոր-Լուսիններն Արեգակնային տարուան մի և նոյն օրերը կը հանդիպին, և երբ լուսինը իր 235Ը4. շրջանը կ'աւարտէ, արեւն ալ կ'աւարտէ 19 շրջան: Մեթոնի Իննեւտասնեակի հաշիւն. իր ժամանակին մեծ ընդունելութիւն գտաւ, և Իննեւտասնեակի թիւերը Աթենսի տաճարին վրայ դրոշմուեցան ոսկեղէն տա- ռերով. անկէ Ոսկեթիւ անունն այդ Իննեւտասնեակին:

Ոսկեթիւը Քրիստոնէական տոմարին մէջ ալ մտաւ և կը շարունակէ դեռ մեր օրերը: Քրիստոսի թուակա- նին առաջին տարին Իննեւտասնեակի մը վերջին տա- րին եղած է, և Քրիստոսի ծննդեան Բ. տարիէն կ'ըս- կսի Իննեւտասնեակի նոր շրջան մը: Իննեւտասնե- ակ մը գտնելու համար, նախ Քրիստոսի թուականէն 1 թիւ հանելու է և ետքը մնացորդը 19 ու բաժնելու է: Այս տարի Քրիստոսի թուականը կը համապատասխանէ Քրիստոսէ ետք սկսած 100Ը4 Իննեւտասնեակին: Քրիստոսէ առաջուաններն ալ եթէ հաշուենք, կ'ունե- նանք 122 ու քառորդ Իննեւտասնեակ:

Իննեւտասնեակի ամիսները սա'պէս կը համապա- տասխանեն արդի ամիսներուն.

Ամսաւազից ամիսներ

Հելլասոքիոն	30 օր = Յուլիս
Մեսայիսնիոն	29 օր = Օգոստոս
Բոեթրոնիոն	30 օր = Սեպտեմբեր

Աւստրալից ամիսներ

Պլանետայիոն	29 օր = Հոկտեմբեր
-------------	-------------------

Մեւսակտիոն	30 օր = Նոյեմբեր
Պոսիդիոն	29 օր = Դեկտեմբեր

Միջանկեալ ամիս

Պոսիդիոն Բ.	30 օր = Դեկտ. ու Յունուար
-------------	---------------------------

Զմեւազից ամիսներ

Դաւեղիոն	30 օր = Յունուար
Անթեստիոն	29 օր = Փետրուար
Երասիքտիոն	30 օր = Մարտ

Դարձաւազից ամիսներ

Մունիփիոն	29 օր = Ապրիլ
Թարկիլիոն	30 օր = Մայիս
Սկիրոփորիոն	29 օր = Յունիս

Իւրաքանչիւր ամիս կը սկսէր Լուսնով, ասոր համար է որ ամսուան Ա. օրը կը կոչուէր Նեոմենիս = Նոր- Լուսին և վերջին օրը էնիփենիս = Հին և նոր, այսինքն երկու լուսնի մէջտեղ ինկած օր:

Ամսուան օրերն երեք խումբի կը բաժնէին, իւրա- քանչիւրը կը կոչուէր Տեկւս = Տաւնեակ, Յոյներու եօթ- նեակը: Ա. տասնեակը կը կոչուէր Արփոնեոն, ամսուան սկիզբը. Բ. տասնեակը՝ Միջնեակ = Միջինք = Մետուն- տոս, և Գ. Վերջին տասնեակ = Ֆրիլոնտոս: Օրերն ալ կը կոչուէին Ա. տասնեակի, Բ. տասնեակի, Գ. տասնեակի Ա. Բ. Գ. Դ. և այլն օր: Արդի Բշ. Գշ. Դշ. Եշ. և այլն Աթենական տասնեակներու օրերուն համա- ձայն կազմուած են, այսինքն Բշ. Գշ. Դշ. Եշ. Աթե- նական ուղորութեան մը, կամ Իննեւտասնեակի դրու- թեան համեմատ են, ոչ թէ հայական: Մեր նախնեաց մէջ այդպէս չէին կոչուեր օրերը, այլ մէյ մէկ ոգինե- րու նուիրուած էին, ինչպէս տեսանք. սովորութիւն մը, հին հայեացք մը՝ որ դեռ Եւրոպական օրերու մէջ կը տեսնուի, օր. Lundi, Mardi, Mercredi և այլն:

6. ՆՌՈՄԱՅԱԿԱՆ

Ուլետոս, Պլուտարքոս, Սոլենոս, Գենաորենոս ու Մակրոպէն կ'աւանդեն թէ Հռոմայական նախկին չորջաններուն համապատասխան տարին 10 ամիսէ կը բաղկանար և Մարտ ամիսը կը գտնուէր անոնց գլուխը: Ասիկա իբրեւ ակներեւ ճշմարտութիւն կը պարզուի, եթէ մեզի հասած ամիսներու անունները քննութեան առնուին: Արդարեւ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր ու Դեկտեմբեր կը ցուցնեն է. Ը. Թ. Ժ. ամիսները: Հռոմայական տարին 10 ամիսէ կը բաղկանար 304 օրով: Յետոյ Նուա Պոմպիլիոսի օրով տարին փոխանակ 10 ամիս կամ 304 օրով հաշուուելու, 12 ամիս ըրին և աւելցուցին Յունուար, Փետրուար ամիսները: Յունուարը 29 օր, Մարտը 31 օր, Ապրիլը 29, Մայիս 31, Յունիս 29, Քուեկսիլիս = Յուլիս 31, Սեկստիլիս = Օգոստոս 29, Սեպտեմբեր 29, Հոկտեմբեր 31, Նոյեմբեր 29, Դեկտ. ու Փետրուար 28 օր: Ընդամէնը 355 օր, գրեթէ Լուսնային տարի մը:

Լուսնային տարին Արեգակնային տարուան հաւասարեցնելու համար, 4 տարին անգամ մը յաւելուածական ամիս մը կցեցին Բ. տարին՝ 22 օր և Դ. տարին՝ 23 օր: Այդ փոքր ամիսը կը կոչուէր Մերկեսոնիոս:

Այսպէս չարունակեց տարին Հռոմի հասարակապետութեան օրով մինչև Յուլիոս Կեսար: Ատիկա գիտուններու խորհրդակցութեամբ տարին 365 $\frac{1}{4}$ օր հաշուելու սկզբունքը ընդունեց: Այդ սկզբունքով տարին պիտի ունենար 365 օր, և 4 տարին անգամ մը 366 օր, աւելցած չորս քառորդ օրերու բարդումով: Այդ տարիները կոչուեցան Նահսնց = Bissexilis: Նախկին ամիսներու

չարքն անփոփոխ պահեցին, միայն Կուինտիլիոս՝ Կեսար իր անունով Յուլիս կոչեց: Յուլիոսի յաջորդ Օգոստոս կայսրն ալ՝ Սիքստիլիսը՝ Օգոստոսի փոխեց: Ապրիլ, Յունիս, Սեպտեմբեր, Նոյեմբեր 30 ական և Հոկտեմբեր, Դեկտեմբեր 31 ական օր հաշուուեցան, իսկ Փետրուարը սովորական տարիներուն 28 օր ու Նահանջ տարիներու մէջ 29 օր: Յուլեան տոմարն որ 45 տարի առաջ (Ք. Ա.) սկսաւ, շատ ընդհանրացաւ իր դիւրամբունելի ու կանոնաւոր ընթացքին համար: Այդ տոմարը դեռ կը գործածուի Հայոց, Յունաց, Ռուսերու և ուրիշ արեւելեան ժողովուրդներու մէջ: Մինչև 1582 թուոր եւրոպայի մէջ կը գործածուէր Յուլեան տոմարը: Քրիստոնէութիւնն ընդունելով Յուլեան տոմարը, անոր կցեց Մեթոնի Իննեւտասներեակի չրջանն ալ, Զատիկի օրը ճշդելու համար, որովհետեւ Զատիկը կախում ունի Լուսնի ընթացքէն: Օսմ. Պետութեան ելմտական տարին ալ ԺԹ. դարու կէսէն ի վեր Յուլեան դրութեան համեմատ պատրաստուած է:

Յուլեան տոմարի իւրաքանչիւր տարին ունէր իր իննեւեակ գիրը (Lettre nundinale), օրուան ընթացքը ցուցնելու համար: Ամսուան առաջին օրը կը կոչուէր Calandes = Կաղանդ: Մարտի, Մայիսի, Յուլիսի ու Հոկտեմբերի 5 օրը և ուրիշ ամիսներու ե. օրը Նոնայի = Nones կը կոչուէին: Ութ օրուան ժամանակամիջոց մը կը կոչուէր Իդուս, իւրաքանչիւր Կաղանդի ու Իննեակի միջև գտնուած օրերը: Մարտ, Մայիս, Յուլիս, Հոկտեմբեր 15 ին, Յունուար, Փետրուար, Օգոստոս, Դեկտեմբեր 13 ին և Ապրիլ, Յունիս, Սեպտեմբեր ու Նոյեմբեր 10 ին Իսոս էին:

Յուլեան տոմարին տարին 365 $\frac{1}{4}$ օր հաշուելը սխալ նկատելով՝ մինչև 1582, 128 $\frac{1}{2}$ տարուան սխալ մը առաջ եկած էր, Քաղաքային տարին Արեգակնային ըն-

Թացքին հետ զուգադիպելու համար՝ Գրիգոր ԺԳ. Պապը 1582 ին 10 օր աւելցուց, այնպէս որ Հոկտեմբեր 5ը իսկոյն Հոկտեմբեր 15 եղաւ : Յուլեան տոմարին մէջ, առանց բացառութեան, ամէն չորս տարին անգամ մը Նահանջ կը նկատուէր, մինչ Գրիգորեան տոմարին համաձայն Դարագլուխի տարիները 4 տարին անգամ մը միայն Նահանջ են և երեք տարի յաջորդաբար նահանջ չեն : Նահանջ պիտի ըլլան Դարագլուխի այն տարիները միայն որ 4 ու չափանական ըլլան :

1582 ին Իտալիա, Ֆրանսա, Սպանիա և Պելճիզա, 1584 ին Աւստրիոյ ու Գերմանիոյ Հռոմագաւան երկիրները ընդունեցին Գրիգորեան տոմարը. Բողոքական երկիրները՝ 1700 ին և Անգլիա 1752 ին հաղիւ ընդունեցին այդ նոր տոմարը :

Եկեղեցական շարժական տօները կարգադրելու համար կը հաշուեն Ոսկեթիւը, Արեգակնային շրջանը, Տարեգիրը = Lettre diminutive, Վերադիւրը = Epacte, Ինդիկցիոն = Indictions և այլն :

Վերադիր կը կոչուին տարուան մը վերջին Լուսնին սկզբնաւորութեան և յաջորդ տարուան Յունուար 1 ին միջև դառնաւ օրերը : Վերադիրներու տարբերութիւնը 11 օր է, Արեգակնային տարին 365 օր և Լուսնային տարին 354 օր հաշուելով :

Արեգակնային չրջանը Եօթներեակ ալ կը կոչուի ուրուն նապատակն է Եօթներեակի օրերը համարել, որոշել, գտնել : Արեգակնային չրջանի տեւողութիւնը 28 օր է, այդ չրջանէն ետք, տարին կը սկսի շաբթուան ճիշդ այն օրը ուր 28 տարի առաջ սկսած էր :

Տարեգիրը զոր նախկին քրիստոնեաները կը համարէին իբր լատինական Խններեակը, Այբուբենի առաջին 7 գիրն է, շաբթուան 7 օրուան համապատասխանող : Չենք ուզեր անոր և այսպիսիներու մանրամասնութեան

վրայ ծանրանալ, քանի որ գրուած են 1900 ի «Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ» :

7. ԱՐԱԲԱԿԱՆ-ՔՐԲԱԿԱՆ

Արաբական տոմարին հիմն է Լուսնային տարին որ բաղկացած է հետեւեալ 12 ամիսներէն : Արաբացիներն ալ Քաղաքային ու Նուիրական տարիներն ունէին : Մուհարրէմ 30 օր, Սէֆէր 29, Րէպի-իւլ-էվլէլ 30, Րէպի-իւլ Ախրը 29, Ճէմազի-իւլ էվլէլ 30, Ճէմազի-իւլ ախրը 29, Րէճէպ 30, Շաւան 29, Րամազան 30, Շէվվալ 29, Չիլգատէ 30, Չիլհիճէ 29 օր :

Արաբական տարին երբեմն 354 ու երբեմն 355 օրէ կը բաղկանայ : Արաբական Քաղաքային կամ Արեգակնային տարին կը բաժնուէր երկու մասի. Գաւրմ ու Խճրէլէգ : Գաւրմն ըստ Յուլեան տոմարի Հոկտեմբեր 26 ին կը հանդիպի և կը տեւէ 179 օր, մինչ նահանջ տարիները՝ 180 օր : Խճրէլէգն Ապրիլ 23 ին կը հանդիպի ու կը տեւէ 186 օր :

Օտմ. Կայսրութիւնը, Ելեւմտական գործառնութեանց համար, Յուլեան տոմարին համաձայն ընդունած է նաև Արեգակնային տարին, միայն սա՛ տարբերութեամբ որ տարին փոխանակ Յունուարէն սկսելու, Մարտին կը սկսի :

Արաբացիք օրերն ըստ Աթենական տոմարի սապէս կ'անուանեն. Կիրակի = Միաշաբաթ՝ Էհվմ-էլ-Ահաւ, Բշ. Էհվմ-էլ-Իսնէն, Գշ. Էհվմ-էլ-Թիլաք, Դշ. Էհվմ-էլ-Արպա՛ա, Եշ. Էհվմ-էլ-Խաւն, Ուր. Էհվմ-էլ-Ճոււնա = Արուպէք, ասկէ հայերէն Ուրաք, Շր. Էհվմ-էլ-Սեպր : Հարսնիքի օրը երեքշաբթի է :

8. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՇՈՒԵԼՈՒ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆ
ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՏՈՄԱՐԸ

Նախնական՝ այսինքն չքաղաքակրթութեամբ չառ մը ժողովուրդներ չեն կրնար իրենց տարիքն որոշել, ո՞ւր մնաց թուական մը գործածել, և չեն կրնար նաև մերձաւորապէս որոշել քանի մը ամիս առաջ պատահած ու է զէպք։ Ասոնցմէ ոմանք ժամանակի միութիւնը կը համարին գիշերն ու ցորեկը։ Կարգ մը Եւքրիստոսի-ներու թուականը կը կազմեն իրենց քունի շրջանը։ Հո-թենթացիներն իրենց թուականը կը սկսին նշանաւոր զէպքէ մը․ զոր օրինակ, փոթորիկէ, իրենց հափափու-ելէն ուրիշ օտար ցեղէ մը և կամ իրենցմէ ոմանց փի-ղէն յափշտակուելէն։ Արեւադարձային երկիրներու բազ-մաթիւ խափշիկներ իրենց թուականը կ'սկսին անձրե-ւային եղանակէն։

Բերու. — Բերույի մէջ Լուսնային տարին սովորա-կան էր։ Հին Բերուցիներն արեւին բարձրութիւնը չա-փելու համար՝ սիւներ կանգնած էին ուր կը նշանակէին արեւակայքի ու արեւադարձներու շրջանները։

Մեքսիկա. — Մեքսիկացիները՝ ճարտար առողա-գէտներ, արեգակնային տարին կը գործածէին։ Այս Արեգակնային տարին 18 ամիս ունէր․ իւրաքանչիւրը բաժնուած 20 օրուան, և տարին 365 օր հաշուելու հա-մար, Աւելեաց 5 օր ալ ունէին մեր նախնիքներու տո-մարին նման։

Վերջապէս 52 տարին անգամ մը, 12 ու կէս օր ալ կ'ընդմիջարկէին որով կը գոցուէր սովորական տարուան 365 օր, 6 ժամը։ Մանր մունր հաշիւները զանց կ'ընէին։ Մեքսիկայի մէջ կատարուած պեղումներէն գտնուեցան արեւային վիթխարի ժամացոյցներ որոնց վրայ դրոշ-

մուած էին օրուան ժամերը, արեւակայքի ու արեւա-դարձի շրջաններն և վերջապէս արեւուն Մեքսիկայի զենիթէն անցնելու շրջանը։

Թիպէթցիներն ու Հնդկաչինի բնիկները տարին կը բաժնեն 24 մասի․ իւրաքանչիւր 2 ուղիակոս—Կենդա-նակամար պարունակելով 2 մաս։

Ըստ Պէնթլի, հնդիկները մեր թուականէն 1442 տարի առաջ, Ծիր խաւարմանը 27 լուսնակայքի բաժ-նած էին։

Բազմաթիւ ազգեր տարին կը հաշուեն երկար շըր-ջաններով։ Թիպէթցիներն ունին 102 տարուան շրջան մը, Զինացիներն ալ 60 տարուան շրջան մը։ Մեքսի-կացիներն ունին 52 տարուան շրջան մը զոր կը կոչեն «Որայ» և զոր իրենց նուիրադրոշմներուն արձանագրու-թեանց մէջ կը ներկայացնեն իւր եղէգներու խումբ մը։

Բ. ՇԱՐԱԹ, ՕՐԵ ԵՒ ԻՐ ՊԱՀՆԵՐԸ

Լուսնի մէկ ամսուան մէջ ներկայացուցած չորս գլխաւոր ձեւերուն վրայ հիմնուած է այդ շրջանն որով և Լուսնային ամիսն 4 եօթնեակներու բաժնուած է, Քաղզէական է այս բաժանումն զոր ընդունած են ընդ-հանրապէս ամէն ազգեր։

Աթենացիք ամիսն երեք տասնեակներու կը բաժ-նէին, նոյնպէս ըրին ժամանակ մըն ալ Ֆրանսացիք Առաջին հասարակապետութեան ատեն (22 Սեպտ. 1792 էն մինչ 1 Յունուար 1806)։

Քանի մը ազգեր օրուան սկիզբը նկատած են արե-ւին ծագումը, ոմանք կէս օրը, ոմանք արեւուն մարը մտնելը, ոմանք ալ կէս գիշերը։ Բաբելոնացիք ու Աթե-նացիք օրը 12 ժամու կը բաժնէին և կը սկսէին առաւօ-տէն։ Հին Հրեայք, Կոլուաններն ու Գերմաններն արե-

գական ծագման հետ կը հաշուէին օրուան սկիզբն՝ որպէս կ'ընեն այժմեան Արաբները, Իսապաղներն և Հռովմէական եկեղեցւոյ մէջ՝ ժամերգութեան համար: Այժմու աստեղագէտները կէս օրին կը սկսին օրը:

Մեր նախնիք արեւու մարը մտնելէն կը հաշուէին օրը, ասոր համար է որ ցարդ մեր մամիկները Շարաթ իրիկունները, կիրակրնոսին, բան չեն բռներ: Իրենց համար յաջորդ օրը՝ Կիրակին սկսած է արդէն: Հրեաներու մէջ օրը կրկին էր, բնական, ֆաղսֆային: Բնական օրը կամ ցորեկը արեւու ծագելէն մինչև մարը մտնելու միջոցն էր: Գաղաքային օրն որ առհասարակ գործածական էր՝ կը հաշուուէր իրիկունէ իրիկուն, և ասով կը տարբերէր Հռովմայեցւոյ օրէն որ կէս գիշերէ կէս գիշեր էր և կը բաժնուէր երկու հաւասար մասի, Տունջեան ու Գիշերի: Հիմա Եւրոպական աղգերու մէջ բուն օրը կը սկսի Հռովմէական հաշուոյն նման: Այդ վերջին սովորութիւնն Արեւելքի մէջ ալ ընդունուած է և այնպէս նկատուիլ սկսած է եկեղեցական արարողութեանց մէջ ալ, թէպէտ եկեղեցական օրն արեւը մարը մտնելէն կը սկսէր: Մեր մամիկներու հաշուած օրն եկեղեցական օրուան համապատասխան է:

Ըստ մեր նախնեաց՝ ցորեկը կամ Տիւն ու Գիշերը կամ Յայգը չորս չորս պահի կը բաժնուէին: Ա. Պահ Տորնցեան և իր մասերը, Արշարյս, Այգ, Լուսադեմ. Բ. Առաւօտ, Արեւու ծայր. Գ. Միջօրե կամ Հասարակ օր. Դ. Երեկոյ, Արեւմտ. Գիշերուան Ա. Պահ, Խաղաղական, Յայգ, Աղոս գիշերոյ. Բ. Գիշեր, Հասարակ գիշեր կամ Խոր գիշեր. Դ. Հաւաքիս, Դ. Աղանաւոր: Պահերն ալ մէյ մէկ ոգիներու նուիրուած էին:

Տունջեան ժամերն էին Այգ, Շարգ, Զորացեալ, Զառագայթեալ, Երկրաւս, Եւրասկոյ, Հրախաք, Հոր փայլեալ, Թաղանթեալ, Արագոս, Արփոյ: Գիշերուան

պահերն էին Խաւարակ, Աղանաւոր, Մրացեալ, Շաղաւոս, Կաւարոյ, Բաւական, Խորթափեալ, Դիզակ, Լուսակն, Առաւօտ, Լուսափայլ, Փայլածու: Ուրեմն մեր նախնիք փոխանակ ցորեկուան ժամը 6 ըսելու, կ'ըսէին Շանթակոյ, 9ը՝ Հուր փայլեալ և որ ի կարգին. գիշերուան 3ը Մթացեալ, 7ը Խթափեալ և այլն:

Ցորեկը 12 ժամ կը բաժնուէր. Գ. Զ. Թ. ժամերը Աստուածային հրապարակային պաշտաման նուիրուած էին: Արդի մեր եկեղեցւոյ ցորեկուան աստուածային հրապարակային պաշտաման պահերը զուտ հրէական ծագում ունին: Այդ բաժանումը հրեաներու մէջ տալիս կը պահուի:

Ցորեկը նաև կը բաժնուէր հետեւեալ պահերու. Արեւագալ, Առաւօտ կամ Այգ, Տօրածաւ որ կէս օրէն 3 ժամ առաջ կ'սկսէր և կը տեւէր 3 ժամ, Միջօրեայ կամ Կես օր, Զովագին ժամանակ որ կէս օրէն 3 ժամ ետք սկսելով՝ կը տեւէր 3 ժամ ու Երեկոյ:

Գիշերը «պահ» կոչուած երեք մասի բաժնուած էր. Ա. պահը՝ արեւը մարը մտնելէն մինչև Կէս գիշեր. Միջին պահ՝ Կէս գիշերէն մինչև 3 ժամ ետքը, և Առաւօտեան պահ՝ Միջին պահուն վերջացած ժամանակէն մինչև արեւու ծագիլը: Յիսուսի ատեն, Հռովմայեցւոյ սովորութեան համեմատ, Գիշերը 4 պահի բաժնուած էր, և իւրաքանչիւր պահ՝ 3 ժամ (Մարկ. ԺԳ. 35): Առաջինը կը կոչուէր Երեկոյ, երկրորդը՝ Կէս-գիշեր, երրորդը՝ Հաւաքիս (Մատթ. ԻԶ. 24) և Դ.ը՝ Առաւօտ:

Ցորեկուան Գ. ժամն Առաւօտեան պաշտաման յատկացուած էր. Հրեաներն այդ ժամանակէն առաջ ո'չ կ'ուտէին և ոչ կը խմէին: Այդպիսի սովորութիւն մը դեռ մեր մէջ գոյութիւն ունի. եկեղեցական առաւօտեան պահէն առաջ մեր մամիկներն ո'չ կ'ուտեն և ոչ կը խմեն:

**Գ. ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԾԱՆՕԹ
ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ**

1. Ստեղծագործութեան բռնական ըստ Ա. Դրոյ 4000 (Ն. Ք.) :

2. Բիւզանդական բռնական Ադամի ստեղծագործութեան կը հաշուէ որ ըստ այդմ թուականի տեղի ունեցած է Քրիստոսէ 5509 տարի առաջ : Յոյները, Ռուսերը, Քրիստոնեայ Առնաւուսներն ու Սերվիացիները այս թուականը գործածեցին երկար ատեն . Յոյները թողուցին զայն Տրուդեան ժողովին (692) և Ռուսերը՝ Մեծն Պետրոսի օրով :

3. Առաքական կամ Զրհեղեղեան բռնական որ ըստ արաբական հաշուոյ Զրհեղեղէն կը սկսի (Քրիստոսէ 3102 տարի առաջ) :

4. Հնդկի բռնական 3101 (Ն. Ք.) որ կը սկսի Արիական ցեղին կեդրոնական Ասիայէն Հնդկաստան արշաւելէն և հոն հաստատուելէն :

5. Չինական բռնական 2697 (Ն. Ք.) որ առաջին Պատմական հարստութեան հաստատութեան թուականն է :

6. Աքսահաւու կամ Նահապետաց բռնական որ կը հաշուուի Աքրահամու կոչումէն, այսինքն 1921 տարիէն (Ն. Ք.) :

7. Ոլիւնցիական բռնական որ Ոլիմպիական խաղերու Յունաստանի մէջ վերահաստատուելէն կը սկսի, 25 Յուլիս, 776 (Ն. Ք.) : Նախապէս Հերակլէսէն հաստատուած էին այդ խաղերը :

Չորս տարին անգամ մը կը կատարուէին Ոլիմպիական խաղերը և չորս տարին անգամ մը Ոլիմպիատ մը կը սկսէր : Առաջին Ոլիմպիատը սկսաւ 25 Յուլիս, 776 . երկրորդը՝ 25 Յուլիս, 772ին : Մինչև Քրիստոսի թուա-

կանին 440 տարին՝ ուր ա՛լ դադարեցաւ Ոլիմպիատը, 304 Ոլիմպիատ կը հաշուուի : Տեւողութիւնը 1216 տարի : Մինչև Քրիստոսի թուականը 195 Ոլիմպիատ է, կամ որ նոյնն է ըսել, Քրիստոս ծնաւ 194րդ Ոլիմպիատին : Այսպէս գրողներ ալ եղած են :

8. Հռոմի հիմնադրութեան բռնական 753 (Ն. Ք.) (ըստ ոմանց 754, ըստ այլոց 752) : Հռոմայեցիք ունէին նաև Հիւպսոսական թուական մը 509 ին (Ն. Ք.) :

9. Նաքոզոդոնոսորի բռնական 747 ին (Ն. Ք.) որ այս միտպետին գահը բարձրանալէն կը սկսի :

10. Մեծն Աղեքսանդրի բռնական որ կը սկսի այդ աշխարհակալին մահով 324 (Ն. Ք.) :

11. Սելեւկեանց բռնական 311 տարի ու 4 ամիս առաջ Քրիստոսէ, ի յիշատակ հիմնարկութեան Սելեւկեանց թագաւորութեան : Հրեաներն այս թուականը Դաշանց բռնական կը կոչէին նաև՝ դաշինքներու մէջ այդ թուականը գործածուելուն համար : Հրեաներն այդ թուականը գործածեցին մինչև 1400 . Ասորիները զայն կը գործածեն ցարդ եկեղեցական պաշտամանց մէջ :

12. Յուդեան բռնական, որ կը սկսի Քրիստոսէ 46 տարի առաջ, Յուլիոս Կեսարի տոմարին հաստատման հետ :

13. Սպանիական բռնական որ կը սկսի Հռոմայեցւոց Սպանիոյ տիրելէն որ տեղի ունեցած է Քրիստոսէ 38 տարի առաջ :

14. Քրիստոսի բռնական, որ կը սկսի Յիսուսի ծնունդէն : Յիսուսի ծննդեան տարին խնդրոյ տակ է . ըստ ոմանց Հռոմի հիմնարկութեան 747րդ տարին տեղի ունեցաւ, որով փոխանակ 1902ի 1909 պարտինք հաշուել այս տարին, ուրիշներ Հռոմի հիմնարկութիւնը 440րդ տարին լինելունին : Սկիւթացի Դիոնիսիոս Կարճահասակ որ Հռոմի վանքերէն մէկուն արքան էր՝ 552 ին ճշդեց այդ թուականը զոր Հռոմի հիմնարկութեան 754րդ տարին

կը համարէր: Այս թուականը Սովորական կամ Դիոնիսեան կը կոչուի որ տարածուեցաւ բոլոր քրիստոնեայ աշխարհի մէջ:

15. Վկայից թուական, Հռոմի կայսրերէն Դիոկլետիանոս մեծ հալածանք հանեց Քրիստոնեաներուն դէմ 21 Օգոստոս, 282 ին. սա Հռովմի կայսրերուն հալածանքին վերջինն եղաւ: Ատոր ի յիշատակ թուական մը սկսաւ Դիոկղետեան կամ Վկաներու թուական անունով զոր ցարդ կը գործածեն Ղպտինները:

16. Հիմերթի թուական որ կը սկսի Քրիստոսի թուականին 622, Յուլիս 16 էն և որ Մարգարէին Մեաինէ երթալուն թուականն է. Հիմերթի թուականը Լուսնային է. ունի 30 Լուսնային տարւոյ չըջան մը որուն 19ը 554 օր, և 11ը 365 օր է:

17. Յրանաւական Հանրապետութեան թուական, որ կը սկսի Ա. Հասարակապետութեան հաստատութենէն 1792, Սեպտ. 22 էն. ամիսներու նոր անուններով, իւրաքանչիւր ամիս 3 տասնեակ բաժնուած. սա գործածուեցաւ մինչև 31 Դեկտ., 1805:

Դ. ԽԱՉԿՈՆՅ

ՏԻԵԶԵՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

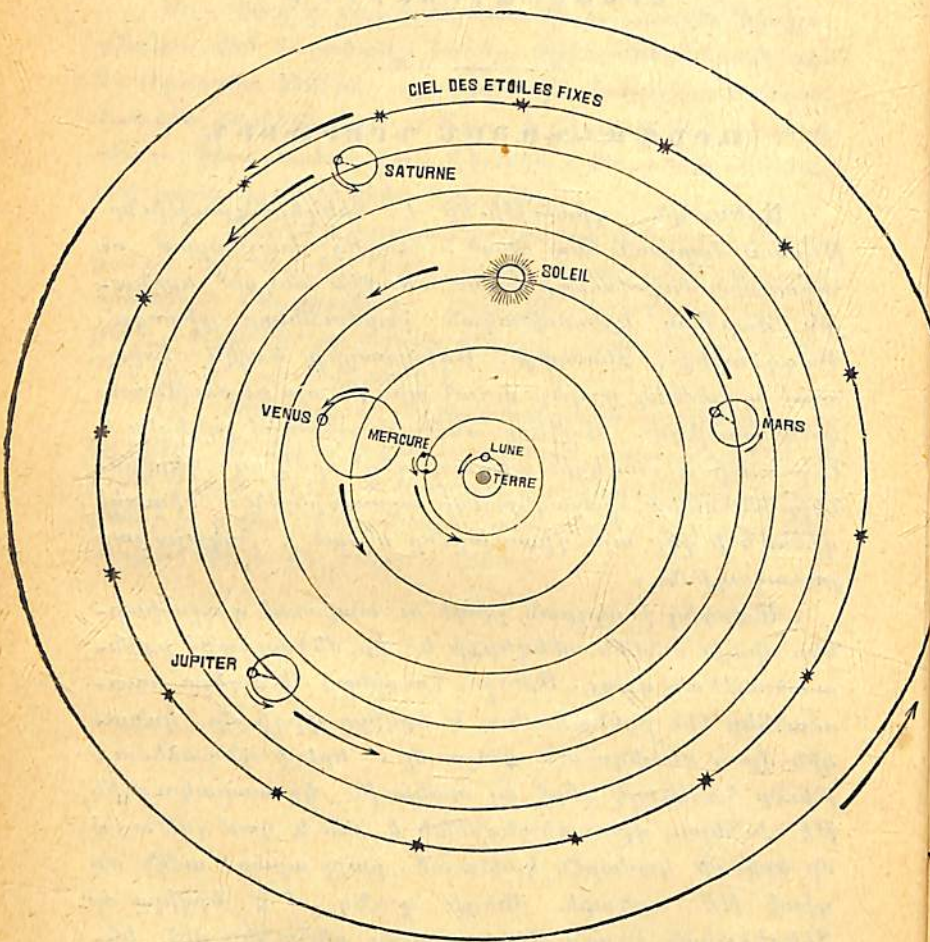
ԱՐԵՓԱԿՆԱՅԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամենահին գիտութիւնն է Տիեզերագրութիւնը՝ թերեւս մարդուն հետ ծնած. Հնդկի խաշնարած ու հողագործ ժողովուրդը եղաւ առաջին անգամ երկնային մարմնոց երեւութական շարժումները դիտողը: Քաղդէացիք, Չինացիք, Եգիպտացիք ևայլն Քրիստոսէ տասնեակ դարեր առաջ արդէն այս գիտութեամբ կը պարապէին. Յոյները անոնցմէ առնելով յղկեցին և Եւրոպայի աւանդեցին այն ատաղձը՝ որմէ այս վերջինները մեծամեծ հրաշակերաններ արտադրեցին: Դիտակի գիւտէն ի վեր այս գիտութիւնը սկսած է հսկայաքայլ յառաջադիմել:

Մարդիկ ի սկզբան չփոթ ու տարտամ գաղափարներ միայն ունէին տիեզերքի և իր մեծաքանչ յօրինուածութեան վրայ. Արեւը, Լուսինը, Աստղերը աստուածներ էին իրենց համար և երկիրը փիղի մը կռնակին վրայ զետեղուած դաշտ մը. երկրի գնդաձեւութիւնը հասկնալէ վերջ ալ տակաւին կը տարակուսէին թէ սիւներու վրայ զետեղուած է ան և կամ չզլթայով մը երկնքի կամարէն կախուած. բայց այսօր ամէն ոք գիտէ թէ արդարեւ մեծղի գունդ մ'է երկիրը որ Տիեզերական ձգողութեան շնորհիւ անհունին մէջ կեցած է ու կարգ մը երկնային մարմիններու հետ արեւին շուրջը կը դառնայ:

Ինչպէս կ'ըսէ Նեւտոն «Երկինքը անձիր ու ան-

սահման տարածութիւն մ'է որուն ու է մէկ կէտը կրնայ կեդրոն նկատուիլ» : Այս անհունութեան մէջ

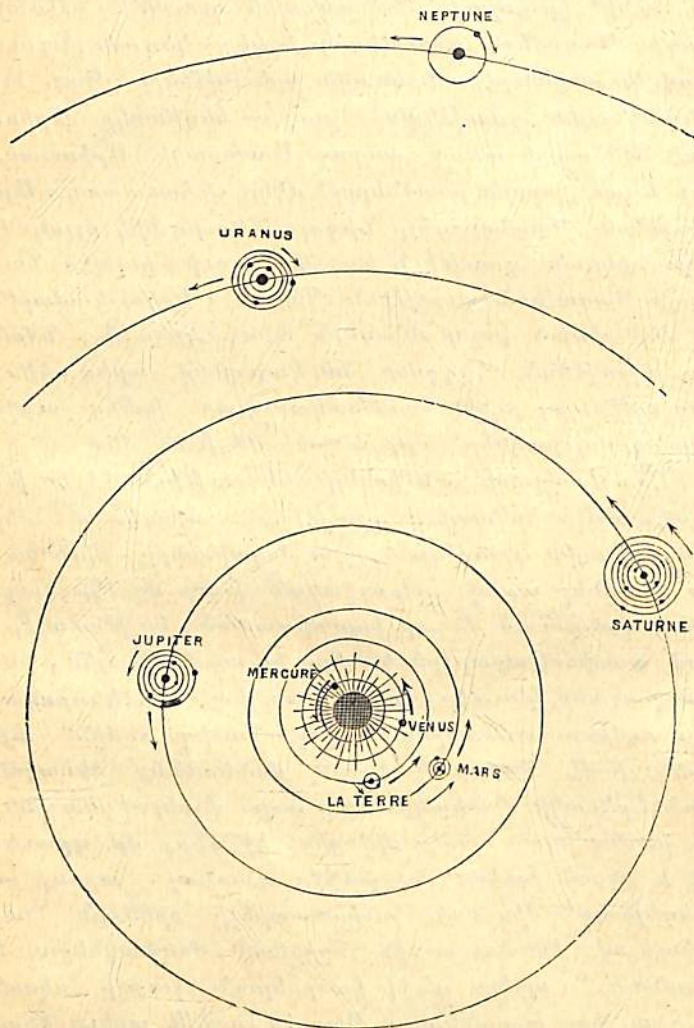
Պատ. 1. — Պտղոմեան դրութիւն

միլիոնաւոր գունդեր խումբ խումբ կը շրջին կեդրոնական գունդերու շուրջը որ ընդհանրապէս իրենցմէ

ամէնէն մեծը կ'ըլլայ, երկնային մարմնոց այն խումբը՝ որուն մէջ մեր երկիրն ալ կը գտնուի և Արեւը կեդրոն ունի՝ կը կոչուի Առեգակնային դրութիւն : Առաջ մարդիկ Պտղոմեան դրութեամբ երկիրը կեդրոն ընդունելով կը բացատրէին երկնային երեւոյթները (Պատ. 1) : Արեգակնային դրութեան ճշմարիտ հեղինակը Բրիստոտէ 228 տարի առաջ ապրող Սամուսացի Արիստարկոսը եղաւ, որուն ըսածներուն մէկը չի հաւատաց : Այս դրութեան վերանորոգիչը Նիգոլա Կոպեռնիկ ըլլալով՝ Կոպեռնիկեան դրութիւն ևս կը կոչուի ինչպէս նախորդը Պտղոմեան դրութիւն (Պատ. 2) : Երկնական մարմին մէջ մեր տեսած բոլոր աստղերն արեգակներ են, նման մեր դրութեան կեդրոնը ներկայացնող արեգակին, որոց ամէնն ալ ունին հաւանականաբար՝ իրենց շուրջը դարձող մոլորակներ՝ որք անտեսանելի են մեզ :

Ըստ Լաիլլասի՝ անժխտելի իրողութիւն մ'է թէ ինչպէս ամէն երկնային դրութիւն, այնպէս ալ մեր արեգակնային դրութեան բոլոր մարմինները միլիոնաւոր տարիներ առաջ ամբողջական խմոր մը կը կազմէին, զանգուած մը որ իբր միգամած կը թաւալէր, որով աստիճանաբար բեւեռները կը տափակնային, իսկ հասարակածը կ'ուռէր, բայց հետզհետէ երբ կեդրոնական խոյս ուժերը հաւասարեցան կեդրոնաձիգ ուժին՝ այն ատեն իրմէ հասարակածային մանեակներ ձեւացան նման Երեւակի մանեակին որք ապա փշրելով կտորներու բաժնուեցան որոնք միջոցին մէջ դիրք մը գրաւեցին և սկսան իրենց մօր շուրջը գառնալ. ասոնք ալ տիեզերական միեւնոյն անխուսափելի օրէնքին հնազանդելով ծնունդ տուն նորանոր մանեակներու և կտորներու՝ որոնք առջի կտորներուն շուրջը սկսան դառնալ իբր արբանեակ : Այսպէս ուրեմն արեւը ծնաւ բոլոր մոլորակները և իր աղջիկը՝ Երկիրը, որմէ ունե-

ցաւ իր թուը՝ Լուսինը։ Ուրիշ մոլորակաց արեանեակներն ալ արեգական թուներն են։ Արեգակնային դրութեան

Պատկ. 2. — Արեգակնային դրութիւն

բոլոր անդամները մոլորակ , արեանեակ Արեգակէն բաժնուած են։ Արեգակն անհամեմատ մեծ է իր ծնունդ տուած երկնային գունտերէն , արդարեւ մոլորակներն և արեանեակներն ի միասին մէկ ենթադրելով՝ Արեգակը 700 պարտիմք համարիլ :

Աստեղագէտ տարրաբանները արեւի լոյսին վրայ զանազան փորձեր կատարելով կարողացած են ստուգել թէ՛ Արեւը և երկիրը գրեթէ նոյն տարրերը կը պարունակեն։ Արեգակնային դրութեան այլ մոլորակներն ու անոնց արեանեակներն որպէս նաեւ երկնաքարերը միեւնոյն տարրերէ բաղադրեալ են . բնական էր սա , քանի որ ամէնն ալ արեգակնային խմորէն կազմուած են։ Որով Լաիլասի ըսած երկրածնական հաւանակագոյն ենթադրութիւնը կարելի է համարել դրութեանց կազմութեան համար :

Երկնից այլ աստղերն ևս մեզ ծանօթ մարմիններէ բաղադրեալ են , և այս՝ հաստատութիւն կուտայ աստեղագէտ փիլիսոփայից ոմանց այն տեսութեանց թէ՛ երբեմն Տիեզերաց բոլոր մարմինները միեւնոյն միգամածէն՝ միեւնոյն խմորէն՝ յառաջ եկած են :

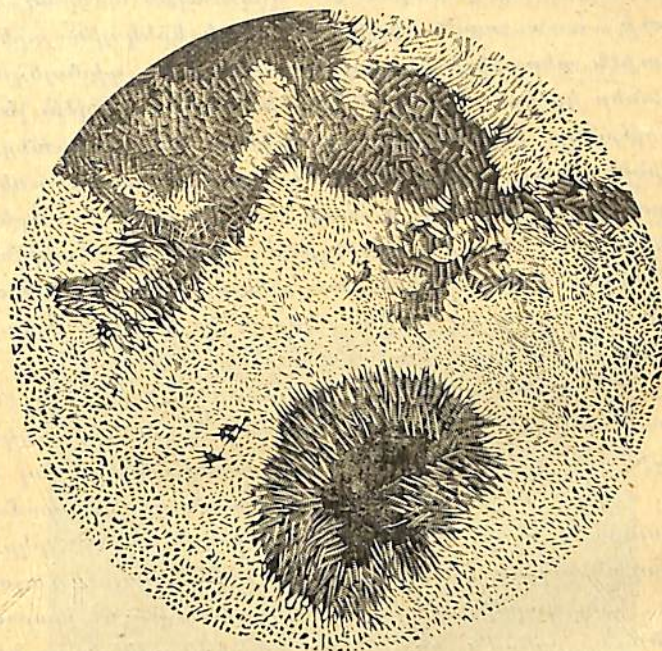
Արեւը . — Հրային մեծ գունդ մ'է արեւը . արեգակնային դրութեան կեդրոնը կը գտնուի , լոյս ու ջերմութիւն կը բաշխէ իր շուրջը . երկրէն 37 միլիոն փարսախս հեռի ըլլալով մեզի պզտիկ կ'երեւի , եթէ ճեպընթաց կառախումբ մը երկրէն մեկնի՝ 600 տարիէն հազիւ կրնայ արեւին մասին լուր բերել մեզի . թնդանօթի ուռմըր որ 2 երկվայրկեանէն 1000 մէթր տեղ կ'երթայ , նոյն ուժգնութեամբ եթէ ճամբան շարունակէ՝ $9\frac{3}{4}$ տարիէն հազիւ կրնայ արեւին հասնիլ . լոյսը որ մէկ երկվայրկեանէն 77,000 փարսախս տեղ կ'երթայ , 8 վայրկ . 13 երկվայրկեանէն կրնայ երկրիս հասնիլ : Արեւի տրամագիծն է 345,000՝ իսկ շրջագիծը 1 միլիոն

փարսախ : 1,280,000 երկիր միանալով կը կազմեն Արեւը որուն ծանրութիւնը երկրի 324,000 անգամն է : Եթէ խոշորացոյց հեռագիտակով մը արեւը դիտենք 1000 անգամ աւելի մեծ պիտի տեսնենք զայն , մակերեւոյթին վրայ մեծ ու փոքր մութ բիծեր պիտի երեւին մեզ , որոնք մերթ ընդ մերթ կ'անհետին ու կրկին կ'երեւին , և շարունակ վիճակ կը փոխեն . Արեւի մէջ հաստատուն մասեր չի կան , բուն գունդը հեղուկ վիճակ մը ունի և պատուած է վարդագոյն կազային խաւէ մը որ խաւարումներու ատեն տեսանելի կ'ըլլայ . սա ալ իր կարգին պատուած է ուրիշ փայլուն ու լուլաւոր խաւէ մը որ ջրածինէ և նմանօրինակ թեթեւագոյն կազերէ կազմուած է : Արեւի կողերը ծովի ալիքներուն նման կ'ուռենան , իրարու կը բաղխին ու կը փշուրին , իր բիծերուն (Պաս. 3) կորսուելէն և երկրիս երեւնալէն գիտունները եզրակացուցած են անոր թաւալումը որ երկրէն շատ դանդաղ է ($25\frac{1}{2}$ օր) : Եթերի միջոցաւ արեւի լոյսն ու ջերմութիւնը Երկրիս հասնելով կենդանութիւն կը շնորհեն մեզ , եթէ օր մը Արեւը մարի , ինչպէս գիտունք կը գուշակեն , այն ատեն երկրի վրայ կենդանութիւնը պիտի դադրի : Արեւի ջերմութեան աստիճանին վրայ անհամաձայնութիւններ կան , հարիւրամասնեայ ջերմաչափով 5000⁰էն մինչև 10,000,000⁰ ենթադրողներ կը գտնուին :

Մոլորակները . — Մոլորակները երկրի նման մարած են . արեւէն կ'առնեն իրենց լոյսն ու ջերմութիւնը : Արեւալնային դրութեան մէջ 8 գլխաւոր մոլորակ կայ , որոնց երեքը Փայրածուն , Ասդիկը ու Հրսք կատարելապէս երկրի կը նմանին . գիշեր , ցերեկ , կլիմայ , եղանակ և մթնոլորտ ունին :

Փայլածու . — Արեւին ամէնէն մօտ գտնուող մոլորակն է , Երկրէն 18 անգամ փոքր՝ իսկ լուսնէն 3

անգամ մեծ է . Երկրին $\frac{1}{10}$ ին չափ է իր ծանրութիւնը . իր լեռները մերիններէն աւելի բարձր են , Արեւէն ունեցած հեռաւորութիւնը երկրինէն 2,5 անգամ նուաղ է . ամենաթեթեւ մոլորակն է , մէկ երկվայրկեանի մէջ

Պատկ. 3. — Արեւական բիծերը

12 փարսախ տեղ կ'երթայ , 88 օրէն արեւին շուրջը կը դառնայ , իր առանցքը Երկրինն նման շեղ ըլլալով եղանակներ կ'ուռենայ , որոնց ամէն մէկը 22 օր կը տեւէ . երկրէն 7 անգամ աւելի լոյս ու ջերմութիւն ունի . իր թանձր մթնոլորտը ջերմութեան խստութիւնը կը մեղմէ , որով կարելի է հնթադրել թէ հոս կենդանութիւն ալ կայ : Իրիկուան՝ արեւամուտի պահուն՝

արեւմտեան հորիզոնին վրայ տիգոյն լոյսով երեւցող առաջին աստղակերպը այս մոլորակն է, որ առտուն ալ արեւելեան հորիզոնին վրայ կ'երեւի :

Աստղիկ . — Իր գեղատիայլ լոյսին համար այս դիւցուհին անունը ստացած է . հոլոլակիսն աստղ ալ կը կոչուի . առաւօտուն արեւելքէն, իսկ երեկոյն արեւմուտքէն տեսանելի կ'ըլլայ . լուսնին պէս դիմայեղուն թիւններ կը կրէ : Երկրի մեծութիւնը ունի, անթիւ լեռնաշղթաներ կը ծածկեն իր մակերեւոյթը, առանցքը մերինին նման շեղ է . հետեւաբար միշտ բեւեռները ցուրտ իսկ հասարակածը տաք է, 7,5 ամիսէն Արեւի շուրջը կը դառնայ . անկարելի է հոս ալ ընակիչներ ենթադրել, թերեւս մենէ շատ աւելի երջանիկ : Փայլածուն և Աստղիկը ներքին մոլորակ կը կոչուին Արեւին երկրէն աւելի մօտ ըլլալուն համար :

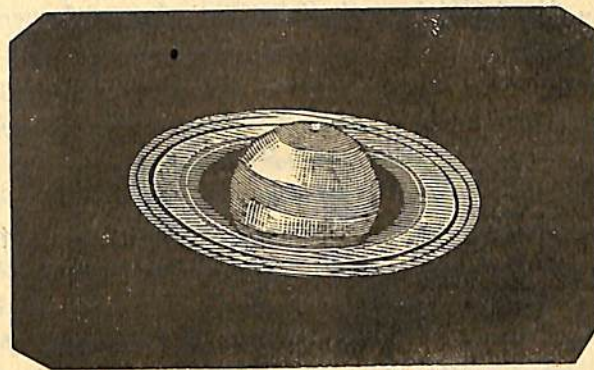
Հրատ . — 55 միլիոն փարսախ հեռի է արեւէն, 23 ամիսէն արեւի շուրջը դառնալով Երկրի շրջանակէն աւելի մեծ շրջանակ մը կը գծէ, առանցքը հակեալ է . $24\frac{1}{2}$ ժամէն ինքն իր վրայ կը դառնայ . ամպամած մթնոլորտ մ'ունի . իր լոյսն ու ջերմութիւնը երկրէն 2 անգամ նուաղ է . իր վրայ ամէն ինչ, բոյս, դաշտ, քար, ևլն. կարմիր կ'երեւին . կենդանութիւն պարուհակելուն ամէնէն աւելի հաւանականութիւն ունի . Դուրջաս գիտունը անցեալ տարի Հրատէն շողացող արտակարգ լոյսէ մը եզրակացուց թէ հրատոյիք մեզի նշաններ կ'ընէին . երկու արբանեակ ունի, ինքը և իրմէ ետք եկող բոլոր մոլորակները արտաքին կը կոչուին, Արեւի Երկրէն աւելի հեռու գտնուելուն համար :

Լուսնբաղ . — Հրատէն անդին շատ մը պզտիկ մոլորակներ կան ⁽¹⁾ (Դիմետր, Պալլաս, Յունոն ևլն .

⁽¹⁾ Ասոնց մին օր քան զօր կ'աւելնայ, զի միշտ նորեր կը գտնուին, 1892ի յունուարին 321 հատ էին :

ևլն) . ապա կուգայ Լուսնթագը որ Երկրէն 1300 անգամ մեծ է և արեւէն 192 միլիոն մղոն հեռու (Երկրի 5 անգամէն աւելի), ինքն իր վրայ կը դառնայ 93,55 վայրկեանէն, եղանակներ չունի, միշտ դարուն է հոս . թէև մեր ձմեռէն աւելի ցուրտ . իր ընակիչները՝ եթէ կան՝ պէտք է լոլորովին տարբեր կազմաւորութիւն մը ունեցած ըլլան, 4 արբանեակ ունի զորս առաջին անգամ Կալիլէոս տեսաւ (1610) :

Նրեւակ . — Երկրէն 864 անգամ մեծ՝ Արեւէն 352 միլիոն փարսախ հեռու է . մէկ երկվայրկեանի մէջ $24\frac{1}{4}$ փարսախ տեղ կ'երթայ, 30 տարիէն Արեւին շուրջը կը դառնայ . հակեալ առանցք եւ հետեւաբար եղանակներ ունի, որոնց իւրաքանչիւրը մօտաւորապէս 7 տարի կը

Պատկ 4. — Նրեւակ ու իր մասնակները

տեւէ . ջերմութիւնը երկրինէն 90 անգամ նուաղ է . 50 փարսախ հաստութեամբ օղակ մը գրկած է այս մոլորակի հասարակածը առանց իրեն դպչելու . այս օղակէն դատ 8 հատ ալ արբանեակ ունի (Պաս. 4) : Նրեւակի օղակն ապացոյց մ'է Երկնային գունտերու թաւալման հետեւանօք հասարակածային օղակի կազմութեան : Այդպիսի օղակի կամ օղակներու բերմամբ կազ-

մուած են Երեւակի և այլ մոլորակաց արքանեակները . ներկայ օղակի բեկումը գուցէ և ծնունդ տայ այլ արքանեակաց :

Ուրախոս . — 1781ին Հէրշէլ գտաւ այս մոլորակը . 4 արքանեակ ունի . 75 անգամ Երկրէն մեծ է , Արեւէն 84,000,000 փարսախ հեռու կը գտնուի . 84 տարիէն արեւի շուրջը կը դառնայ . լոյսն ու ջերմութիւնը 360 անգամ նուազ են Երկրէն :

Նեպտուն . — Լըվէռիէ աստեղագէտը գտաւ այս մոլորակը . 1110 միլիոն փարսախ հեռու է Արեւէն , իսկ 85 անգամ մեծ Երկրէն . 165 տարիէն Արեւուն շուրջը կը դառնայ , ամէն մէկ եղանակ 41 տարի կը տեւէ . այս մոլորակէն դիտողի մը Արեւը փոքր աստղի մը կը նմանի , ջերմութիւնը մերինէն 900 անգամ նուազ է . գիշեր ցորեկ մութ է . ցուրտը սոսկալի է . մէկ արքանեակ ունի : Վերջին երկու մեծ մոլորակները՝ դեռ բոլորովին հաստատուն վիճակ չեն ստացած , հեղուկային վիճակ ունին ջուրի խտութեամբ :

Երկիր . — Երկիրը մեր մոլորակը ըլլալուն համար մասնաւոր ուսումնասիրութեան կը կարօտի , այս պատճառաւ իր կարգէն զինքը յետաձգեցինք առանձին տեսնելու համար զայն . առանց մեզ տրուած սահմանէն դուրս ելլելու՝ պիտի ջանանք իր մասին քիչ մը աւելի տեղեկութիւններ տալ : Ստուգուած իրողութիւն մըն է թէ Երկիրը երբեմն հրեղէն գունտ մըն էր արեւին նման . ցարդ կեդրոնը դեռ ամէն ինչ հալած կը գտնուի . 50 քիլոմէթր հաստութեամբ կեղեւ մը ունի որ ըստ երկրաբանից 5 հրային ու ջրային կազմութեամբ խաւերու կը բաժնուի . չրջապատուած է 12 փարսախ կամ 50 քիլոմէթր բարձրութեամբ օդոյ խաւով մը զոր մըթնոլորտ կ'անուանենք : Երկրի տրամագիծն է 13,000 քիլոմէթր , իսկ չրջապատը 10,000 փարսախ կամ 40 մի-

լիոն մէթր : Երկրի վրայ կայ հասարակածը որ թէեւ իրական գիծ մը չէ , բայց այն կէտերը որք զայն կը ներկայացնեն Երկրի վրայ գոյութիւն ունին . կ'ենթադրուին միջօրեականներ որոնք բեւեռէ բեւեռ կը ձգուին ու կտրուած կը նկատուին հասարակածէն . ասոնք իրարմէ մէյ մէկ աստիճան լայնքով կ'ըմբռնուին . հասարակածի գուագահեռական գծերով մակերեւոյթները կը կոչուին գօտի՝ որոնց գլխաւորներն են Այրեցեալ , Բարեխառն եւ Սառուցեալ գօտիները . ասոնց մէջ ըստ տեղւոյ կը տարբերին կլիմաները , բերքերը եւ օրերու ու գիշերներու երկարութիւնները որոնք հասարակածէն դէպի հիւսիս եւ կամ հարաւ երթալով հետզհետէ կը երկնան , որով կան տեղեր ուր երկար ամիսներ ցերեկ եւ փոխադարձաբար երկար ամիսներ գիշեր կը լինի :

Երկիրը երկու շարժում ունի , օրական եւ տարեկան . առաջինը կը կատարէ իր առանցքին վրայ 24 ժամէն , որով կը պատահի գիշեր , ցորեկ , մութ եւ լոյս . երկրորդը 365 օրուան մէջ կը կատարէ արեւին շուրջը որ իրմէ 37 միլիոն փարսախ հեռու է . այս շրջանէն կախում ունին տարիին ամիսները , եղանակները , արեւակայքն ու գիշերահաւասարը որոնք երկուական են : Երկրիս Արեւի շրջանը ըրած միջոցին հետեւած գիծը՝ ծիր կամ շաւիղ կը կոչուի՝ որուն տրամագիծն է 74 միլիոն , իսկ շրջապատը 230 միլիոն փարսախ . իր այս շրջանին մէջ մէկ երկվայրկեանէն 29,540 մէթր տեղ կ'ընթանայ , իսկ իր օրական շարժման միջոցին Երկիրը մէկ ժամէն 15° կ'երթայ , որով իրարմէ 15° հեռու գտնուող երկու տեղերու ժամերուն մէջ ժամի մը տարբերութիւն կը լինի : Այսպէս տեղւոյ մը ժամը գիտնալով կրնանք Երկրի ամէն մասերու ժամերը գտնել՝ որոշելով միայն անոնց արեւելեան կամ արեւմտեան ո՞ր Միջօրեականին վրայ գտնուիլը եւ ըստ այնմ հանելով կամ գումարելով մեր տեղւոյ ժամին վրայ :

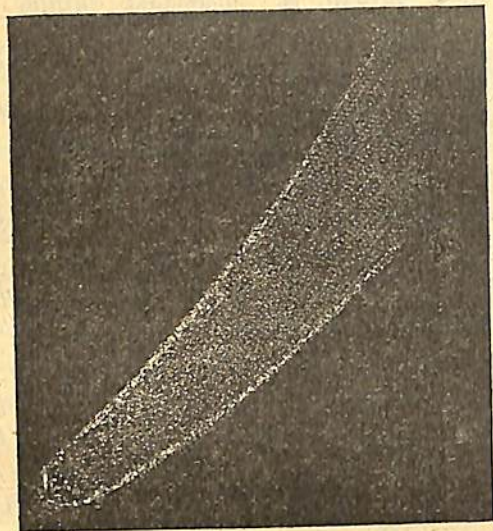
Այլև	1,280,000	Հեռադուրսին Արեւի	Արեւի տուրք կա- սարած ցրանի սե- ւորսիքին	Առանցի վրայ թա- ւալման հետդու- րին	Թիւ արբան- եակներու
Փայլածու	18 անգամ փոքր	14 միլիոն փրա.	88 օր	24 ժամ 5 վայր.	0
Առաջիկ	Հաւասար մե-	26 » »	7,5 ամիս	24 ժամ 21 վայր.	0
Երկիր	ծուծիւն ունին	37 » »	365 1/4 օր	24 ժամ	1
Հրատ	6,5 անգամ փոքր	55 » »	23 ամիս	24 ժամ 37 վայր.	2
Փոքր ձուրդակներ	Հատ փոքր	81-130 միլ.	3-6 տարի	24 ժամ 37 վայր.	0
Լուսննագ	1300 անգամ մեծ	192 միլիոն »	12 տարի	9 ժամ 55 վայր	4
Երեւակ	864 » »	352 » »	30 »	10 ժամ 15 վայր.	8 և օղակ մը
Ուղանոս	75 » »	710 » »	84 »	Անձանոթ	4
Նեպտուն	85 » »	1110 միլիոն »	165 »	»	1

Լուսին. — Իր լոյսը Արեւէն կ'առնէ. Երկրի ար-
բանեակն է. անոր շուրջը կը դառնայ. շարունակ դի-
մայեղութիւններ կը կրէ, կը փլչի ու կը նորոգ-
ուի. 29, 5 օրուան մէջ չորս կերպարանափոխու-
թիւն կը կրէ. առաջին քառ. շուսնի, շիսշուսին,
վերջին քառ. շուսնի և աղեղանա շուսին. Երկրէն
50 անգամ փոքր է և 80 անգամ նուազ կը կշռէ,
96000 փարսախ հեռի է մենէ. լաւազոյն երկաթուղի
մը 400 օրէն, արագընթաց ուռմը մը 13 ժամէն, իսկ
լուսոյ ճառագայթ մը 1,25 երկվայրկեանէն կրնայ երկ-
րէն լուսին հասնիլ. Մօն-Պլանէ աւելի բարձր լեռներ
ունի, Տերֆելի բարձրութիւնն է 7603 մէթր, իսկ Նիւ-
թոնիք 7264 որոնք կարծես կրային ճերմակ նիւթերէ
կազմուած են, իր ամենամեծ կրկէսն է Կլալիսը որ
55,000 փարսախ լայնութիւն ունի. 15 օրէն հազիւ
մէկը կրնայ այս կրկէսին շուրջը պտտիլ ⁽¹⁾, ոչ օդ, ոչ
ջուր եւ հետեւաբար ոչ ալ կենդանութիւն ունի. Լուս-
նի վրայէն Երկիրը Լուսնէն 4 անգամ լայն կ'երեւի և
14 անգամ աւելի լուսաւոր. 100 քիլօկրամ ծանրու-
թեամբ քար մը 15 քիլօկրամ ծանրութիւն ունի Լուս-
նին մէջ ձգողութեան նուազութեան պատճառաւ:

Գիսաւորութ. — Գիսաւորները ըստ ումանց մեր դրու-
թեան կը վերաբերին, և ըստ այլոց դրութեանց դրու-
թիւն չըջան կ'ընեն: Ումանց չըջանը փոքր ըլլալուն
համար պարբերաբար տեսանելի կ'ըլլան, իսկ ուրիշնե-
րու չըջանը հազարաւոր տարի տեսելուն համար ան-
գամ մը տեսնուելէ ետքը կը կարծենք թէ անսրեւոյթ
եղան: Մէկ կամ աւելի պոչով ու անպոչ գիսաւորներ

(1) Նշանաւոր են նաեւ Միլիթրակամ ծովը, Մորիկներու ովկիա-
նոսը, Երանկերու լիճը ևայլն ևայլն: Ինչպէս զիմիկիմի օրհնապատկեր
լուսնին ծածկաւ պատկերուած են զիմուներ:

տեսնուած են , որոնց ամենէն փայլուն մասը գլուխն (կորիզ) է, յետոյ կուգայ լուսաւոր մաս մը որ վարս կը կոչուի և ապա պոչը (Պաս. 5) : Յարգ տեսնուած գեղեցկագոյն գիսաւորներն են 1858ի, 1861ի և 1862ի գիսաւորները . 1759ին և 1853ին երեւցող գիսաւորին շրջանը 75 տարի

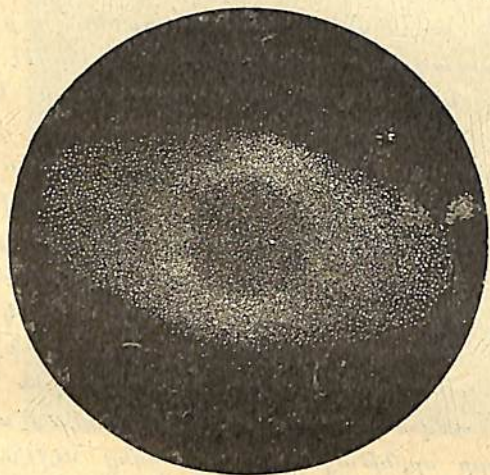
Պատկ. 5. — 1811ի Գիսաւորը

ըլլալուն համար 1911ին կրկին պիտի երեւի : 1811ի գիսաւորին կորիզը 171 փարսախ արամադիծ ունէր . վարսին շրջագիծն էր 225,000՝ իսկ պոչին երկայնութիւնը 45 միլիոն փարսախ . 3000 տարի յետոյ դարձեալ տեսանելի պիտի ըլլայ : Քէփլէր կ'ըսէ «ծովի ձուկերէն աւելի գիսաւոր կայ երկնքին մէջ» : Գիսաւորներու պոչը Երկրի շփուելով որ և է վնաս չկրնար պատճառել , ինչպէս երբեմն կը կարծուէր : Ոմանք կը կարծեն թէ գիսաւորին կորիզը հաստատուն մասեր կը պարուանակէ :

Ասուպ եւ երկնախաւ . — Արեգակը մեծ ու փոքր մոլորակներէն զատ ծնունդ տուած է եւ այլ փոքր բեկորներու՝ որք արեգական և մոլորակներու ձգողութեան շնորհիւ միջոցին մէջ կը շրջին և երբ անոնցմէ մին զոր օրինակ երկիրը, Արեւին շուրջը դառնալու պահուն անոնց մօտենայ՝ զանոնք իրեն կը ձգէ եւ այս վերջինք մթնոլորտին շփուելով կը տաքնան ու կը բռնկին ու երբեմն ալ վար կ'իջնան : Ասոնք բռնկելով այն տեսակ մարմնոյ մը ձեւը կ'առնեն որք Երկրիս շարժման ազդեալ մեզ այնպէս կը թուին թէ կը սահին , անհունին մէջ կ'անհետանան , այս երեւոյթը կ'անուանեմք աւալ . իսկ անոնց Երկրի վրայ ինկած բեկորներն երկնախաւ կը կոչենք : Երկիրս օգոստ . 10ին և նոյ . 14ին (Ն. Տ.) այս մոլորակային վիժուկներու խումբերու մէջէն կ'անցնի , ուստի և այդ գիշերներն երկինք հարիւրաւոր աստղներու . երեւոյթը կը ներկայեն մեզ : Այս երեւոյթն աւելի սաստիկ կ'ըլլայ 33 տարին անգամ մը . կ'երեւայ թէ՛ ասոնք ալ 33 տարւոյ շրջան մը , ունին արեգական շուրջն և մենք 33 տարին անգամ մը անոնց աւելի մօտէն կ'անցնիմք : Եթէ Երկիրը սրընթաց կերպով անոնց մէջէն չի սահի ու վայրկեան մը հոն կենայ՝ անհամար երկնաքարեր պիտի թափին իր գլխուն : Մինչեւ հազար քիլօմէթր հեռաւորութեամբ աստղներ կան , երկնաքարերը՝ որոնք յաճախ սովորական քարերու ձեւով երկաթի ու այլ մետաղներով հարուստ մարմիններ են՝ մեծամեծ վնասներ պատճառած են Երկրիս , նոյն իսկ մարդոց վրայ ինչպէս լով զանոնք մեռցուցած են :

ԵՐԵՆԻՆԷ. — Աստղեր . — Աստղերը արեւներ են . իրենց լոյսը օգի շարժման պատճառաւ շարունակ կը պլպլայ . 6000 տեսանելի աստղեր կան երկնագունդիս վրայ , մօտաւորները որոնք առաջին կարգի աստղ կը

կոչուին և ամենէն աւելի լուսաւոր են 18 հատ են .
Բ.բդ կարգինը 60. Գ.բդինը 182, Դ.բդինը 550,
Ե.բդը 1620, Զ.բդը 3600, գումար 6000 : Հեռադի-
տակով աւելի շատ աստղեր կ'երեւին . մինչեւ Ժէ.բդ
կարգի լոյս ունեցողներ կան . այս դործիքով 100 մի-
լիոնի չափ աստղեր տեսանելի կ'ըլլան՝ եթէ կարելի ըլ-
լայ զանոնք հաշուել :

Պատկ. 6.—Բնարի միգամածը

Երկրի շարժման պատճառաւ երեւութապէս աստղերը
2½ ժամէն մեր շուրջը կը դառնան , բեւեռներէն դիտող
մը միշտ նոյն աստղերը կը տեսնէ : Ամէն գոյնով լոյս
ունեցող աստղ կայ . փոփոխական սասդերը անոնք են
որոնք իրենց լոյսի որակն ու քանակը միշտ կը փոխեն :
Պարբերական են անոնք որոնք կարծես երբեմն կը մա-
րին և ապա դարձեալ կը փայլին . երկեակ , եռեակ կը
կոչուին այն աստղերը որոնք քանի մը աստղերու լոյ-
սին միանալովը մէկ աստղ կը թուին ու կ'երեւին մեզի :

Ամենամօտ աստղը Արեւի հեռաւորութեան 226,000 ան-
գամը մենէ հեռու է (226000×36 միլիոն փարսան) ,
երկրորդ աստղի մը հասնելու համար ասոր կրկինը
պէտք է և շարունակաբար : Թնդանօթի ուղիքը որ 10

Պատկ. 7. — Անտրամիտէսի երկարածիզ միգամածը

տարիէն Արեւին կը հասնէր , 2 միլիոն տարիէն հազիւ
կրնայ մօտաւորագոյն աստղին հասնիլ : Լոյսը որ Արեւէն
8 և Լուսնիցէն 40 վայրկեանէն , իսկ Նեպտունէն 4
ժամէն մեզ կը հասնի , մօտաւորագոյն աստղէն մեզ
գալու համար 3 տարի 8 ամիս պէտք է : Սիրիուս աստղը,
որ է՛ն փայլունն է , իր լոյսը 22 տարիէն մեզ կուգայ ,
իսկ բեւեռային աստղին լոյսը 50 տարիէն :

Կան աստղեր ալ որոնց լոյսը մեզ հասնելու համար հարիւրաւոր ու հազարաւոր տարիներու կարօտ են : Յարգգողի աստղերուն լոյսը 10000 տարիէն մեզ կը հասնի, իսկ միգամածներու լոյսը 10,000աւոր տարիներու պէտք ունի երկրին գալու համար : Ահա գաղափար մը տիեզերքի անհունութեան վրայ : Աստղերը արեւներ են եւ ունին իրենց մոլորակները, ամենն ալ իրենց կրկնակ շարժումները ունին, թէ և հեռաւորութեան պատճառաւ մեզի հաստատուն կ'երեւին :

Միգամածներն . — Աստղերն հաստատուն ձեւ մը առած մարմիններ կը թուին, կան եւ այլ երկնային մարմիններ որք դեռ կազային վիճակ մ'ունին ու մեզ ամպանման կ'երեւին և զորս միգամած կ'անուանենք, որոց թիւն 5000 ի կը հասնի, ոմանք շատ հեռիներն գտնուող աստեղաց հոյլեր են՝ որպէս յարդ գողինը, կամ ծիր կաթինը . այլք հաւանականաբար դեռ կազային վիճակ մը ունին : Միգամածներէ ոմանք բոլորչի են, այլք երկաթաձիգ, ուրիշներ օղակաձեւ, մի քանիներն տափարակ ու բոլորաձեւ, կան և կոնաձեւ ու պարուրաձեւ միգամածներ, վերջապէս շատեր անկանոն ձեւեր ունին : (Պատ. 6, 7, 8) :

Համաստեղութիւնք . — Երկինքը ուսումնասիրելու համար աստեղագէտները աստղերը խումբերու բաժնած են, որոնք կը կոչուին համաստեղութիւնք . իւրաքանչիւր համաստեղութիւն կենդանույ մը կամ իրի մը անունը կը կրէ, թուանշաններով կ'որոշուին ամէն մէկին աստղերը : Հիւսալին երկնագունտի գլխաւոր համաստեղութիւններն են Մեծ արջ, Փոքր արջ, Կասիոպէ, Այծ, Երկուռեակի, Քնար, Արծիւ, Կարապ և այլն : Հարաւային երկնագունդի գլխաւոր համաստեղութիւններ են Հօրիօն, Չուլ, Սիրիուս, Պրոկիոն, Պիգասոս, Անդրալիսկս, Պերսեուս Անդերոյ, Կոյս, Առիւծ, Կարիճ և այլն :

Զոդիակոս . — Զոդիակոսը 17⁰ լայնութեամբ գտնւոյն է որուն մէջէն անցած է ծիր խաւարմանը և 12

Պատկ. 8. — Պտուտաձև միգամած մը

հաւասար մասերու բաժնուած է, որոնք հոն գտնուող համաստեղութեան անունով կը կոչուին : Երկրի տարեկան շարժման պատճառաւ Արեւը այս մասերէն կ'անցնի յաջորդաբար հետեւեալ կարգով որուն մէջ կը տեսնէք նաեւ Զոդիակոսի խորհրդանշանները :

Գարուն . — Խոյ, Չուլ, Երկաւոր :

Ամառ . — Խեցգետին, Առիւծ, Կոյս :

Աշուն . — Կշիռ, Կարիճ, Աղեղնաւոր :

Զմեռ . — Այծեղջիւր, Զրիոս, Չուլ :

Մ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՈՒ ԻՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐԸ

Ա.

Աշխարհի ասեղծագործութեան (ըստ Սեմական աղբիւրի)
մինչեւ Քրիստոսի ծնունդը :

5005. — Ստեղծագործութիւն աշխարհի . — Ազամ ու
Եւա . Մարդկային նախածնողք :

5000-3800. — Եգիպտացիք կը հպատակին միակ ինքնա-
կալի մը , Մենէսի , որ կը հիմնէ Եգիպտոսի առաջին
հարստութիւնը : Քաղդէացիք կը հիմնեն Ուր ,
Ուրուք , Լարսամ , Սիրտեւա , Ագադէ , Պապիլոն
քաղաքները , Սարգոն Ա. (3800) : Ագադէի ինքնա-
կալը կը տիրէ բոլանդակ Քաղդէաստանի . —
Նարամճին՝ Քաղդէական ինքնակալ : Էն-Աննա
ու Գուրդիա՝ Սիրտեւայի ինքնակալներ :

3500-2200. — Դ. հարստութեան Փարաւոնները , Քէոփս ,
Քեփրէն , Միկրէն կը կառուցանեն Եգիպտոսի երեք
մեծ բուրգերը . — Զ. հարստութեան Փարաւոնները
կը տիրեն Սինայի Թերակղզւոյն : Եգիպտական հին
ինքնակալութեան շրջանը : Քաղդէաստանի վրայ
կ'իշխէ Եւամական (Շուսիանիայի) հարստութիւնը .
Քուդուր-Նակունտա , Քուդուր Լագամար , Քու-
դուր Լանոմէր ինքնակալներ ու Քաղդէական նոր
ինքնակալութիւն 11 ինքնակալով :

1921. — Աբրահամու կոչումը :

1800. — Սողոմ քաղաք երկիրքէն տեղացած կրակով

կը լափուի , և կը հիմնուի Ասորեստանի ինքնակա-
լութիւնը :

1760. — Ասորեստանի ինքնակալ Շամ-Սիրաման կը
սկսի ինքնակալել :

1746. — Յակոբի ծնունդը , Իսահակի որդի , Նահապետ
Եբրայեցւոց ու հայր Եբրայական 12 ցեղի :

1716. — Յակոբ ու իր ընտանիքը Եգիպտոս կը գաղ-
թեն Յովսէփին քով որ Փարաւոնի առաջին բարձ-
րաստիճան պաշտօնատարն եղած էր : Յովսէփ Եգիպ-
տոսի Փրկիչ կը կոչուի (Հիւկոս—Հովիւ Փարաւոն-
ներու ժամանակամիջոցին) :

1650. — Քաղդէաստանի ինքնակալ Համուրաբի մեծ
ջրանցք մը բանալ կուտայ : Աշխարհիս վրայ առա-
ջին ջրանցքը :

1600. — Փիւնիկեցիք կը հաստատուին Ասորիքի ծո-
վափը , կը հիմնեն Սիդոն ու Բիբլոս քաղաքները . —
Հատեան ու Եգիպտական Ա. պատերազմը : (Տուտ-
մէս Գ. Փարաւոն) :

1530. — Ծնունդ Մովսէսի :

1491. — Եբրայեցիք կ'ելլեն Եգիպտոսէն :

1489. — Աստուած Սինա լեռան վրայ Մովսէսի կուտայ
Տասնաբանեայ պատուիրանքը . — «Հնգամատեան»ը
կը դրուի :

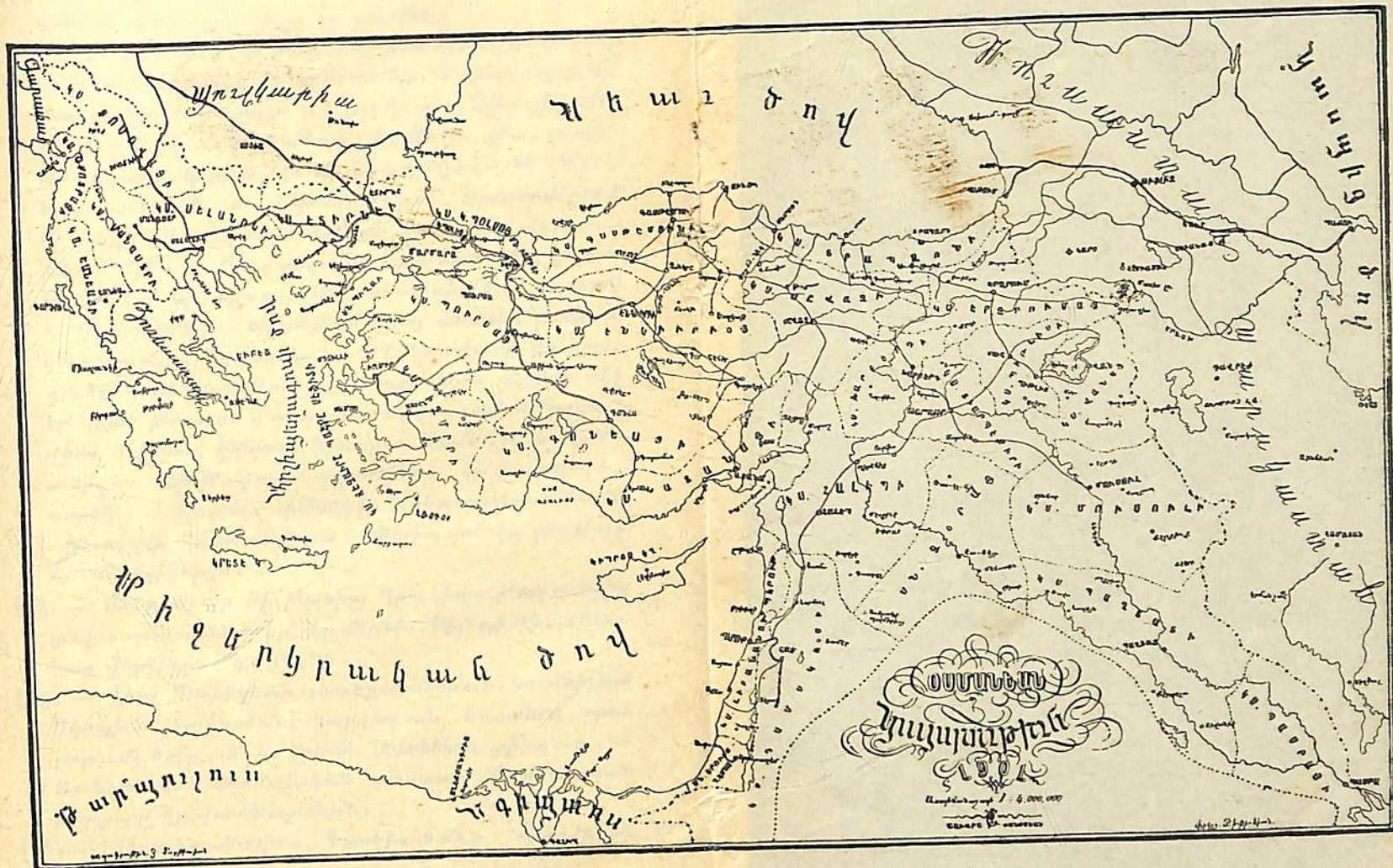
1300. — Լինոս կը հնարէ քնարերգութիւնը , կ'երգէ
համաստեղութիւնը և կը պատրաստէ առաջին ան-
գամ աղերալիս երաժշտական գործիքը . — Սաղ-
մանաստար :

1117. — Սամուէլ մարգարէ , Իսրայէլի վերջին դա-
տաւորը կը գրէ «Դատաւորաց գիրքը» , «Հռութ»ը ու
«Թագաւորաց Ա. Գիրք»ը . — Ուանկ Զինական
ինքնակալը կը կառուցանէ ասորաբաշխական դի-
տարան : Զինացիք կը դառնան կողմնացոյցը :

980. — Սողոմոնի մահը :
888. — Դիդոն , Տիտոսի ինքնակալ Պիգմալիոնի քոյրը ,
կը փախչի ու կը հիմնէ Կարթեգոն քաղաքն Ափրի-
կէի ծովափը :
885. — Լիկուրգոսի օրէնքները կը հրատարակուին :
870. — Վիշնու կը մարդեղանայ Գանգէսի եզերքը . —
Կը հնարուի միագոյն (Monochrome) նկարը Կորն-
թացի Կլէսփանտէսէն :
776. — Ողիւկիական խաղերը կը հաստատուին Յու-
նաստանի մէջ . — Ողիւկիական քուսիսն :
753. — Հիմնարկութիւն Հռոմի :
722. — Սարգոն-Սալգեան պատերազմները . — Իսրայելի
թագաւորութիւնը կը կործանի :
713. — Նուա Պոմպիլիոս գահ կը բարձրանայ : Յոյն
Բուլարիոս կը գտնէ բաղձագոյն նկարը :
709. — Սարգոն կը տիրէ Քաղդէաստանի և կը կրէ
Քաղդէաստանի թագաւոր տիտղոսը :
700. — Դիոլիկ , Մարաստանի առաջին թագաւոր :
692. — Բաբելոն կ'աւրուի Ասորեստանցիներէն . — Կի-
մերեանները կ'արշաւեն Փոքր Ասիա :
671. — Սուրհադգան կը տիրէ Եգիպտոսի :
670. — Արգոսցի Բիւզանս կը հիմնէ Բիւզանդիոն քա-
ղաքը :
647. — Ասուր-Բանիպալ կը տիրէ Քաղդէաստանի :
625. — Կիաքսար՝ Մարաց թագաւոր . — Նաբոլայու-
սար՝ թագաւոր Բաբելոնի :
624. — Դրակոն Աթենացոց օրէնքներ կը խմբագրէ :
620. — Մելիտացի Թաղէս իմաստասէրը Մեմփիսի քուր-
մերէն կը սովորի ու Յունաստան կը բերէ գիտու-
թիւնը :
597. — Երուսաղէմ կ'առնուի Նաբոլգոդոնոսորէ . —
Գերութիւն Հրէից ի Բաբելոն :

585. — Աշտահակ . — Կիւրոս Ա. — (Արեգական խաւա-
րում) . — Փոքր Ասիա կը բաժնուի Մարաց ու Լիւ-
թացոց մէջ :
549. — Մեծն Կիւրոս կամ Կիւրոս Բ. Պարսից ու Մա-
րաց թագաւոր կը հռչակուի :
546. — Մեծն Կիւրոս կը յաղթէ Լիւդիոյ Կրեսոս թա-
գաւորին , կը պաշարէ Սարգիկէ և կը տիրէ Լիւդիոյ :
538. — Մեծն Կիւրոս կը տիրէ Տիւրոսի և Քաղդէաս-
տանի և կը հիմնէ Պարսիկ ինքնակալութիւնը :
525. — Կամբիւս Պարսից թագաւոր :
528. — Կամբիւս կը տիրէ Եգիպտոսի :
521. — Դարեհ , Վշտասպեայի որդի , թագաւոր Պարսից :
490. — Մարաթոնի ճակատամարտ :
479. — Քսերքսէսի զօրապետ Մարտոնիոս կը յաղթուի
Յոյներէն Պլատէի մէջ :
449. — Հռոմայական սառն ճախսակաց օրհնիք , Հռոմա-
յական օրհնագիտութեան առաջին յիշատակարանը . —
Պերիկլէս Աթէնքի վարչապետ կ'ընտրուի :
429. — Ժանտախտ Աթէնքի մէջ որուն զոհ կ'երթայ
Պերիկլէս . — Ատտիկեան Գեղեցիկ դպրութեանց ու
Գեղարուեստի ոսկեդարը կը սկսի . — Փիդիաս ,
Զեւքսիս , Ապոլոդորոս , Պոլիգատէս , Արկիսիլայոս ,
Հիպոկրատ , Հերոդոտոս , Թուկիդիտէս կը փայլին :
400. — Նահանջ թիւրոց Քսենոքոնի առաջնորդու-
թեամբ որ կը զրէ ատոր պատմութիւնը :
359. — Փիլիպպոս գահը կը բարձրանայ :
356. — Ծնունդ Մեծն Ալեքսանդրի . — Նոյն օրը Եւս-
տրատէս կ'այրէ Տիանայի տաճարը :
336. — Մեծն Ալեքսանդր 20 ամեայ կը յաջորդէ հօրը ,
կը խորտակէ Թրակացիներն ու Լիւրիկեցիները . կը
նուաճէ Յունաստան , կ'անցնի Հեմոս (Պալգան) և
կը յառաջանայ մինչև Դանուբ :

334. — Մեծն Աղեքսանդր 26,000 զօրքով Ասիոյ տիրել
կը սկսի. — Կլանիկէի յաղթութիւն, կը լուծէ Գորդե-
եան հանգոյցը :
333. — Իսոսի ճակատամարտ :
331. — Նեղոսի գետաբերանն Աղեքսանդր կը հիմնէ Ա-
ղեքսանդրիա քաղաքը . — Արքելայի ճակատամարտ
ուր Աղեքսանդր կը յաղթէ ու կը բռնէ Դարեհը :
332. — Աղեքսանդր կը տիրէ Վրկանիոյ և կը յառաջա-
նայ Սկիւթացւոց վրայ :
324. — Աղեքսանդր յաղթանակաւ Բաբելոն կը մտնէ
ուր և կը մեռնի :
323. — Աղեքսանդրի պետութեան բաժանումը . երեք
թագաւորութիւն . Եգիպտական՝ Պտղոմէոս Սոտէր ,
Ասորական՝ Սելեւկոս ու Մակեդոնական :
321. — Կարկեդոնացիք Սիկիւիոյ կը տիրեն :
301. — Սելեւկոս , Լիւսիմաքոս , Կասանդրիոս ու Պրտ-
զոմէոս , Աղեքսանդրի զօրապետները , Փոխգիւղ
Իպսոս քաղաքին մէջ կը յաղթեն Անտիկոնէսի ու Դե-
միտրիոս Պոլիսկրիտէսի . — Սելեւկեանները կը տի-
րեն Ասիոյ :
300. — Զենոն Յոյն իմաստասէր կը հիմնէ Ստոյիկեան
իմաստասիրական դպրոցը . — Աղեքսանդրի պետու-
թիւնը վերջնականապէս կը բաժնուի Եգիպտոսի ,
Ասորիքի , Թրակիոյ , Մակեդոնական , Յունական
թագաւորութեանց :
287. — Պտղոմէոս եղբայրասէր , Եգիպտոսի թագաւոր ,
կը հիմնէ Ալեքսանդրիոյ մասնաշառանք , կը շինէ
փարոսն և, Եղիազար քահանայապետին տեսչութեան
տակ, Յունարէնի թարգմանել կուտայ Ս. Գիրքը
(Եօթանասնից թարգմանութիւն) :
264. — Պունիկեան առաջին պատերազմն որ տեւեց 23
տարի :

219. — Աննիրալ՝ Սպանիոյ Հռոմայեցւոց զինակից Սա-
գանոնն քաղաքը մոխիր կը դարձնէ :

(Գ. դարուն է որ բացի Աղեքսանդրիոյ փարոսէն,
կը շինուի Հոռոդոսի հսկայ առձանը, Եգիպտացիք կը
հնարեն ջրաժամացոյցը (Elepsydras), Զինացիք մե-
սաֆսե քուղքը, Պերկամայի Եւմինէս թագաւորը՝
մագաղաթը, Արքիմեթէս կը կատարելագործէ մեքե-
նագիտութիւնն ու մաթեմատիքը, Երատոսթենէս
կը փայլի Ատտեղագիտութեան ու Աշխարհագիտու-
թեան մէջ. — Բիւզանդացի Արիստոփանէս քերա-
կանագէտ՝ կը սրբագրէ Յոյն ձեռագիրները՝ շեշտելով
ու կետարեւոյնը, — աշխարհիս վրայ առաջին շեշտի ու
կետարեւոյնը եղանակը. — Թէոփրաստէս կը նուիրա-
գործէ հովուերգութիւնը, Անդրոնիկոս Հռոմի մէջ
կը հիմնէ թատրոն զոր կը կատարելագործեն Պակու-
վիոս, Միւրիոս, Էննիոս, Պլատինոս Սամոսցի, և Արիս-
տարքոս Պիթագորի դրութիւնը կը կատարելա-
գործէ. — Պիւրոն, հիմնադիր Սկեպտականութեան:

107. Շնագլխի ճակատամարտ. Փիլիպպոս կը յաղթուի
Հռոմայեցիներէն :

183. — Աննիրալ որ Բիւթանիոյ Պրուսիաս թագաւորին
քով ապաստանած էր՝ կը մեռնի: Փիլոպիմէն, «Յու-
նաց վերջինը», կը մեռնի :

146. — Վերջ Պունիկեան պատերազմներուն, Կուռնիլիոս
Սկիպիոն կը կործանէ Կարգեդոնն եռամեայ պա-
շարումէ ետք, և կը կրէ Բ. Ափրիկեցի տիտղոսը. —
Յունաստան Հռոմայական դաւառ: Հռոմայական
բարքերը կը վատթարանան :

132. — Տիբերիոս-Կայիոս Գրակիսսեանք ժողովրդին
տրիրուն կ'ընտրուին :

88. — Հռոմի ծերակոյտը Սիլլան կը ղրկէ Պոնտոսի
Միհրդատ Եւպատորի վրայ :

79. — Սիլլա Դիկտատոր կը կարգուի : Մարիոս կը մեռնի :
80. — Ա. եռապետութիւն . Կեսար , Պոմպեոս , Կրասոս :
47. — Կեսար կը պաշարէ Ալեքսանդրիա քաղաքը որուն հռչակաւոր մատենադարանը կ'այրի :
46. — Յուլիոս Կեսար կը բարեկարգէ Հռոմայական տոմարը :
43. — Ոկտաւիոս , Անտոնինոս ու Լեպիտոս կը հիմնեն Բ. եռապետութիւնը :
40. — Հերովդէս Հռոմի կողմէ Հրէաստանի Թագաւոր կը կարգուի :
31. — Ակտիոնի ճակատամարտ . Ոկտաւիոս՝ Կայսր : Ոկտաւիոս Օգոստոս Կայսրը միապետութիւն մը կը հիմնէ :
- (Ա. դարուն Ն. Ք.) Օգին՝ Սկանտինաւիացիներու կը սովորեցնէ բանաստեղծութիւն ու արուեստ : Յուլիոս Կեսարի հրամանաւ նշանաւոր Մաթեմատիկոս Սոսիգենէս Հռովմէական լուսնալին տարին կը համաձայնեցնէ արեգակնայինին հետ : Հռոմի մէջ Կոլիսիոն , Պանթեոն ու հասարակաց բաղնիքներ կը հիմնուին :

Բ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԹՈՒԱԿԱՆ

1. — Յիսուս Քրիստոս կը ծնի Օգոստոսի օրով , Հռոմի հիմնարկութեան 753ին : Հերովդէս կը մեռնի :
9. — Վարոս , Օգոստոսի զօրապետը , կը յաղթուի Գերմաններէն : Օգոստոս իր վիշտէն կը պոռայ «Վարոս , ետ դարձուր Լէգէոններս» :
33. — Տիրեր կայսեր իշխանութեան ԺԹ. տարին Քրիստոս կը խաչուի :

40. — Պողոս առաքեալ կը հիմնէ Անտիոքի եկեղեցին :
— Անտիոքի մէջ Քրիստոսի հետեւողները Քրիստոնեայ կոչուիլ կը սկսին որոնց բարեւելու , զիրար ճանչնալու եղանակն էր խաչակնքել :
70. — Երուսաղէմ յարձակմամբ կ'առնուի և կը կործանուի :
79. — Վեսուվ հրաբուխը կը բորբոքի . լավան կը ծածկէ իր ստորոտը գտնուող Հերկուլանում ու Պոմպէա քաղաքները , ինչպէս նաև Պլինիոս երէց :
103. — Տրայիանոս կայսրը կը յաղթէ Պարթեւաց , կը տիրէ և Հռոմէական դաւառ կը դարձնէ Ուրարտու , Ասորիք , Միջագետք ու ապառաժուտ Արաբիա :
161. — Անտոնինոս՝ մականուանեալ «Հայր Ժողովրդեան» կը մեռնի : Մարկոս Աւրելիոս կայսր և Դուկիոս Վերոս բարձակից կ'ընտրուին որք կը նուաճեն Պարթեւները , Սպանիացիներն ու Գերմանացիները :
193. — Պարթեւները կը տիրեն Միջագետքի :
(Այս դարուն Ապոլոգորոս կը շինէ Տրայիանոսի արձանն ու կոթողը , Դանուբի վրայ վիթխարի կամուրջ մը , Ատրիանոսի շիրիմը . Պոնտոսէն մինչև Գաղղիա զինուորական ճամբայ մը կը բացուի : Սեպտիմէոս Սեւերոս կայսրը կը շինէ Կոլիսիոնն որ 50 հազար հանդիսատես կը պարունակէր , կ'ըսեն :)
- 273-284. — Հռովմայական ծիրանին յաջորդաբար կ'անցնի Տակիտոսի , Պրորոսի , Կարոսի ու Դիոկղետիանոսի ձեռք : Այս վերջինը Նիկոմիդիոյ մէջ կայսր կը հռչակուի և իրեն բարձակից կ'ընտրէ Մաքսիմիանոս Հերակլոս : Այնուհետև Հռովմայական աշխարհին մէջ միշտ երկու կայսր կ'ընտրուէին «Օգոստոս» տիտղոսով , իւրաքանչիւրն ունէր տեղակալ մը Կեսար անունով :
324. — Կոստանդիանոս կայսեր օրով Նիկիոյ Ժողով կը գումարուի :

381. — Կ. Պոլսոյ ժողովը կը գումարուի :
395. — Թէոդոսի մահուամբ կայսրութիւնը երկուքի կը բաժնուի . Արկատիոսի աթոռը Կ. Պոլիս , Ռուրիոսինը՝ Հռոմ : Հռոմայական կայսրութիւնն այսպէս վերջնականապէս բաժնուած մնաց :
- (Այս Դ. դարուն մէջ Եգիպտացի Հիպատիա նշանաւոր խմաստասիրութիւն գտաւ օդաչափը . — Ս. Պոլինոս՝ Նոլի եպիսկոպոսը , Եւրոպայի մէջ կը մտցնէ զանգակահարութիւնը՝ սովորութիւն մը որ երկարատեւն Չինաստանի մէջ գոյութիւն ունէր : Քրիստոնէայ գրականութիւնն իր փառքի գագաթնակէտը կը հասնի Լակտանտիոսի , Աթանասի , Նազիւնացի Գրիգորի , Օհան Ոսկեբերանի , Բարսեղի , Ամբրոսիոսի , Օգոստինոսի , Հերոնիմոսի , Գրիգոր Նիւսացւոյ եւն. գործերով . — Դշխոյն Հեղինէ , Կոստանդիանոսի մայրը , Գողգոթայի ստորոտը կը գտնէ Քրիստոսի խաչափայտը և կը հիմնէ Ս. Յարութեան եկեղեցին :
450. — Անգլեւսաքսոնք կը հաստատուին Մեծն Բրիտանիա :
476. — Վերջ արեւմտեան Հռովմայական կայսրութեան :

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐ (476 — 1453)

481. — Գերմանական Փրանկ ցեղը , Կլովիսի առաջնորդութեամբ , կը տիրէ Գաղղիոյ :
405. — Սաքսոնցի Էլլա կը տիրէ Մեծն Բրիտանիոյ , և հոն կը հիմնէ Սուսեկսի ու Քենդի թագաւորութիւնները : Կլովիս Քրիստոնէայ կը դառնայ :
530. — Շերամը Սերեկիայէն (Ճենաստան) Եւրոպա կը փոխադրուի : Թուզթը կը յաջորդէ պապիրոսին :
527. — Մեծն Յուստինոսի օրով Տրիբոնիոս իրաւագէտը կը հրատարակէ Հռոմայական օրէնքները :

571. — Ծնունդ Իսլամներու Մարգարէին : — Թուրքերը կը գաղթեն Փոքր Ասիա :
610. — Հերակլ , արեւելեան կայսր , կը յաղթէ Պարսից , ետ կ'առնէ Երուսաղէմը զոր պարսիկները գերած էին , Ս. Խաչափայտը ուսին վրայ բարձած՝ Գողգոթայի բարձունքը կը զետեղէ : Իսլամներու Մարգարէն քարոզել կը սկսի :
631. — Մէքքէի մէջ Մարգարէին մահը :
632. — Տասնամեայ կռիւներէ ետք՝ Ասորեստան , Եգիպտոս , Պարսկաստան Արաբացւոյ ձեռքը կ'անցնին : Ապուպէրի , առաջին Խալիֆա , կը հաւաքէ ու կը հրատարակէ Իսլամներու նուիրական գիրքը :
640. — Արաբացիք կը հնարեն հողմադարը :
642. — Էօմէր զօրապետը 14 ամսեայ պաշարումէ ետք , կ'առնէ Աղեքսանդրիան : Պաշարման միջոցին բացերուն ճարակ կ'ըլլան քաղքին մատենադարանին բեկորները :
670. — Իսլամները կրօնապէս կը բաժնուին , Սիւննի , Շիի :
672. — Արաբացիները Կ. Պոլիսը կը պաշարեն : — Արաբական տորմիդը կը կործանուի Յունական կրակէն զոր հնարած էր Սիւրիացի Կալինիկոս ճարտարագէտը :
680. — Արաբացիները կը տիրեն Փոքր Ասիոյ : Հռոդոս կղզւոյ հռչակաւոր արձանն որ աշխարհիս «Եօթն հրաշալիքներէն» մէկն էր՝ կը տապալի :
697. — Վենետիկի մէջ հանրապետութիւն կը հաստատուի Բաօլօ—Անաֆեսթոյի ձեռքով՝ որ առաջին Տօժ կ'ընտրուի :
711. — Արաբացիք Խերէսի (Սպանիա) ճակատամարտը կը չահին ու կը հիմնեն Կրանատայի թագաւորութիւնը : Բելադոս Սպանիացի մը կը հիմնէ Աստուրիոյ թագաւորութիւնը :

714. — Հիմնարկութիւն Տանրմարքայի թագաւորութեան :
743. — Արեւմուտքի մէջ՝ Բրիտանի Ծնունդէն կ'սկսին հաշուել Նոր տարին :
756. — Պէպէն «Կարճահասակ» Փրանկ թագաւորը , կը հիմնարկէ Հռոմի պապին աշխարհակալական իշխանութիւնը :
769. — Մեծն Կարոլոս կայսր կը պսակուի :
779. — Մեծն Կարոլոս օրէնք կը հաստատէ , Փրանկ առաջին օրէնագրութիւնը :
809. — Հարուն Էլ-Ռաշիտ , Աբբասեանց Խալիֆան՝ Մեծն Կարոլոսի նուէր կը ղրկէ Գողգոթայի Ս. Զարչարանք եկեղեցւոյ բանալիները ու ջրաժամացոյց մը :
827. — Մեծն Էկպիրդ կը հիմնէ Անգլիական թագաւորութիւնը :
843. — Մեծն Կարոլոսի կայսրութիւնը կը բաժնուի : Իտալիոյ , Գերմանիոյ ու Ֆրանսայի թագաւորութիւնները կը կազմուին Վերտոնի դաշնագրութեամբ :
871. — Մեծն Ալպէրդ Լոնտրան կ'ընէ մայրաքաղաք Անգլիոյ :
962. — Գերմանիոյ Ոթոն թագաւորը Հռոմի մէջ կայսր կը պսակուի :
- 1017-36. — Մեծն Բանուդ Անգլիոյ թագին կը կցէ Նորլեկիա ու Տանրմարքա :
1077. — Գերմանիոյ կայսրը ներում խնդրել կ'երթայ Պապէն : Պապը կը հաշտուի Մաթիլտ կոմսուհւոյն միջնորդութեամբ :
1080. — Հենրիկոս Դ., Գերմանիոյ կայսրը , Պապին հետ գտնուելով՝ Կիպեր Կղեմէս Գ. անունով հակաթու Պապ կ'ընտրէ :
1082. — Հենրիկոս Դ. Հռոմի մէջ կայսր կ'օծուի Կղեմէս Գ.էն , բայց երբ 1106ին Լիէժի մէջ կը մեռնի ,

- իր մարմինը 5 օր չի թաղուիր՝ կենդանութեանը բանադրուած ըլլալուն համար :
1095. — Ուրբանոս Բ. Պապի օրով Բլերմոնի ժողովը կը գումարուի , Պետրոս անապատականի առաջնորդութեամբ Առաջին խաչակրութիւնը տեղի կ'ունենայ :
1200. — Ֆրանսայի մէջ կ'սկսի Կողմնացոյցի գործածութիւնը :
1206. — Դէմուճին (Ճինկիզ խան) կը նուաճէ եւրոպական Ռուսաստանի մեծ մասը , և Ասիոյ մէջ կը հիմնէ Մոնկոլ ընդարձակ ինքնակալութիւն մը որ իսկոյն կը տկարանայ և մէկուկէս դարէն ետք դարձեալ կը զօրանայ Լէնկդիմուրի ատեն :
1205. — Անգլիոյ թագաւորը կ'ստորագրէ «Մեծ օրինագիրքը» Անգլիական օրէնքներու հիմնագիծը , որով կ'երաշխաւորուին Անգլիոյ ժողովուրդին անձնիշխանութիւնը , ստացուածքի իրաւունքը եւ կը գծուին կղերին ու պարոնին իշխանութեանց սահմանները :
1248. — Ե. Խաչակրութիւն :
1250. — Ռուպերթ Սորպոն կը հիմնէ Փարիզի մէջ իր անունով կոչուած Սորպոնի համալսարանը : — Մեմլուքները կը տիրեն Եգիպտոսի , որոնց իշխանութիւնը կը տեւէ երեք դար :
1270. — Զ. և Վերջին Խաչակրութիւն :
1290. — Ֆիորենցացի Սալուինո Տէլի Արմադի կը հնարէ ակնոցը :
1294. — Անգլիացի վանական Ռօճէր Պաքըն վառօդը կը գտնէ . Մահ Սելճուգեան վերջին Սուլթանին :
1295. — Իտալացի Տանթէ բանաստեղծը կը հրատարակէ իր «Աստուածային կոսակերգութիւնը» :
1304. — Իտալացի Ֆլավիո Ճիոյա տ'Ամալֆի կը կատա-

- րելագործէ կողմնացոյցն որ արդէն դարեր առաջ
Զինացիներու ծանօթ էր :
1307. — Բիւթանիոյ մէջ Սուլթան Օսման Ա. կը հիմնէ
Օսմանեան կայսրութիւնը :
1362. — Եէնիշէրիններ կը հաստատուին :
1370. — Լէնկդիմուր կը հիմնէ Սմրղանտի մէջ ինքնա-
կալութիւն մը :
1442. — Օսմանցիք առաջին անգամ կը պաշարեն Կ.
Պոլսը և չեն կրնար առնել :
1440. — Կիւթէնպէրկ Մայանցի մէջ կը հնարէ տպա-
գրութիւնն որ կատարելագործուելով՝ 1454ին կը
տպագրուի առաջին անգամ Ս. Գրքը :

ՆՈՐ ԴԱՐ (1453—1789)

1453. — Վերջ Արեւելեան կայսրութեան . Յաթիհ Սուլ-
թան Մէհմէտ երկամեայ պաշարումով կը տիրէ Կ.
Պոլսոյ :
1455. — Անգլիոյ մէջ «Երկուց Վարդից» ներքին պատե-
րազմը կը սկսի :
1478. — Կաստիլի մէջ կը հիմնուի «Հաւատաքնութեան
ատեանը» :
1479. — Իւլան կը հիմնէ Ռուսական կայսրութիւնը :
Յաթիհ Սուլթան կը տիրէ Գաֆայի (Խրիմ) :
1486. — Փորթուգալի Յովհաննէս Բ. թագաւորին օրով
Պարթէլլամի Տիազ կը գտնէ Բարեյուսոյ Գլուխն որ
երբեմն կը կոչուէր «Փոքորկաց գլուխ» :
1492. — Յերաթինանտ ու Իզապելա կը տիրեն Կրենա-
տայի : Մաւրիտանական վերջին ամիրապետը , Պու-
ատտիլ, կ'ապաստանի Ափրիկէ : Բրիտանափոր Գոլոմ-
պոս կը գտնէ Սան Սալվատոր , Գուպա ու Սէն Տո-
մինիկ կղզիները :

1512. — Միքէլ Անճէլոյի ուրուագծով Յուլիոս Բ.
Պապը , Պրամանտի ճարտարապետութեամբ , կ'սկսի
չինել Հռոմի Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ Կաթողիկէն :
1517. — Լութէր կը սկսի քարոզել Բողոքականու-
թիւնը :
1520. — Լութէր Վիւրթէմպերկի հրապարակին մէջ
կ'այրէ Լեւոն Ժ. Պապին Բանադրանքի հրովար-
տակը : Յերաթինանտ Բորդէզ Սպանիացին կը տիրէ
Մեքսիկայի , և Փորթուգալցի Մակէլլան նաւորդը
առաջին անգամ աշխարհի շրջանը կ'ընէ :
1529. — Սուլթան Սիւլէյման Դանուշի կը պաշարէ
Վիեննան :
1530. — Լութերականները Աւկապուրկի մէջ կը գծեն
իրենց «Հանգանակ Հաւատոյ»ն որուն խմբագրու-
թիւնը կը կատարէ Մելաթթօն : Լութերականները
«Բողոքական» կը կոչուին :
1534. — Կալուին կը սկսի իր անունով կոչուած բողո-
քական յարանունութիւն մը քարոզել :
1549. — Գերման Կոպեռնիկոս աստղաբաշխը կը ճշդէ
արեգակնային դրութիւնը :
1561. — Փորթուգալի Ֆրանսական դեսպան Նիկօթ
Ֆրանսա կը ներմուծէ ծխախոտը որ դանուած էր
Ամերիկայի Թապաքօ կղզին , ուրկէ կ'առնուի
Ֆրանսերէն tabac = «ծխախոտ» անունը :
1571. — Լեւանդի նաւամարտը տեղի կ'ունենայ Աւս-
տրիացի Տօն Ժուանի ու Օսմանցւոց միջեւ :
1572. — Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ բողոքականնե-
րու Ս. Բարթոլիմէոսի ջարդը :
1609. — Կալիլէոս կը գծէ «Ծանրութեան» օրէնքը որուն
հետեւողութեամբ Նիւդոն կը գծէ Տիեզերական Զգո-
ղութեան օրէնքը :
1618. — Երեսնամեայ պատերազմը կը սկսի :— Տրիպլ

- կը հնարէ ջերմաչափը զոր կը կատարելագործէ
Ռէօմիւր : Անգլիացի բժիշկ Հալուէ կը գտնէ Արեւան
շրջանը :
1636. — Ռիչլիէօ կը հիմնէ ֆրանսական Ակադեմիան :
1643. — Թուրքիայի կը փորձէ օդին ծանրութիւնը և կը
հնարէ օդաչափը : — Աննա տ'Օդրիշ կը գահակալէ :
1690. — Ռուսիոյ Ձար Մեծն Պետրոս կը շինէ Ս. Փե-
դերսպուրկ քաղաքը :
1696. — Մեծն Պետրոս՝ Հոլանտա ու Անգլիա կ'երթայ
արուեստ սովորելու համար :
1709. — Մեծն Պետրոս Բոլթաւայի մէջ կը յաղթէ
Շուէտի Կարոլոս ԺԲ.ի : Անկում Շուէտի, կանգ-
նում Ռուսիոյ : — Խիստ ձմեռ :
1769. — Այաչիոյ մէջ, Օգոստոս 15ին կը ծնի Նաբոլէոն
Պոնապարտը :
1776. — Յրանքլին, Ատամա ու Ճերոն, ամերիկեան
օրէնսդրութիւնը կը խմբագրեն :
1781. — Հերշէլ աստղագէտը կը գտնէ Ուրանոս մոլո-
րակը, Շիլոյի մէջ (Յրանսա) կը շինուի Շոգեչարժ
մեքենան :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԴԱՐ (1789էն ՄԻՆՁԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

1789. — Յրանսական Առաջին հասարակապետութիւնը
կը հաստատուի :
1802. — Օգոստոս 2ին Պոնապարտը ցկեանս հիւպատոս
կ'ընտրուի :
1804. — Նաբոլէոն Ա. կայսր կը հռչակուի (2 Դեկտ.) :
— Բաղաքական օրինադիրքի հրատարակութիւն :
Սղադրութիւնը կ'սկսի Յրանսայի մէջ :
1805. — Նաբոլէոն Թաղաւոր Իտալիոյ (18 Մարտ) : —
Աւստրիացի ճակատամարտը (2 Դեկտ.) :

1806. — Յունուար 1 Հասարակապետական տոմարը կը
ջնջուի : — 14 Հոկտեմբեր՝ Էնայի ճակատամարտ :
1807. — Նիւեօրքի մէջ Ֆիլդըն կը հնարէ շոգեհաւը :
— Անգլիոյ մէջ վայրաշարժ մեքենան կը հնարուի :
1810. — Բարիզը քարիւղով լուսաւորելու առաջին
փորձ :
1812. — Սեպտ. 7՝ Մոսկուայի ճակատամարտ : Սեպտ.
16ին Մոսկուայի հրկիզուիլը :
1813. — Հոկտեմբեր 18 Լայպցիկի ճակատամարտ : 1814
Մարտ 3ին Բարիզ կ'առնուի : 11 Ապրիլ, Նաբոլէոն
կը յաջորդէ :
1815. — Յունիս 18՝ Վադերլոյի ճակատամարտ :
1820. — Մայիս 5 Նաբոլէոն Պոնապարտը կը մեռնի Ս.
Հելլինէ կղզին :
1832. — Յրանսայի մէջ Լիոնէն մինչև Սէնդ-Էդիէն
երկաթուղիի փորձ : — Պաւերայի Օդոն՝ Յունաս-
տանի Թագաւոր կ'ընտրուի :
1852. — Դեկտ. 2 Նաբոլէոն՝ Յրանսական հասարակա-
պետութեան նախագահը՝ կայսր կ'ընտրուի Նաբոլէոն
Գ. անունով :
1854. — Յրանսա ու Անգլիա կը մասնակցին Օսմանցոց
Ռուսիոյ դէմ մղած պատերազմին : — Հոկտ. 9՝
Սեվաստապոլի պաշարումը : — 5 Նոյեմ. Ինքերմանի
գրաւումը :
1855. — Մայիս 15-Նոյեմ. 15 Բարիզի Ա. ցուցահան-
դէսը : — Սեպտ. 8 Սեվաստապոլի առումը : — 1856
Մարտ 30 Բարիզի դաշնագիր Արեւելեան խնդիր-
ներու համար :
1859. — Մայիս 10՝ Նաբոլէոն Գ. Իտալիա կ'արշաւէ :
— Յունիս 24ին Սոլֆերինոյի ճակատամարտ : —
12 Յուլիս՝ Վիլաֆրանկայի խաղաղութիւնը կը
կնքուի, Նաբոլէոն Լոմպարտան կը յանձնէ Սար-

- տենիոյ թագաւորին : Հոկտ. 17 Յրանսայի ու Անգլիոյ միջեւ Յուրիսի մէջ կնքուած խաղաղութիւնը : — Յրանսացիք ու Անգլիացիք Չինաստան կ'արշաւեն :
1860. — Օգոստ. 23՝ Անգլեֆոնանսական բանակը կը յաղթէ Չինաստանի . Սեպտ.ին Բէքին կը մոնեն : — 25 Հոկտ.ին Չինաստանի ու Եւրոպայի միջեւ դաշնագիր կը կնքուի :
1864. — Սեպտ. 15՝ Ֆիրմէնցա Իտալիոյ մայրաքաղաք կ'ըլլայ : — 30 Հոկտ. Բրուսիոյ , Աւստրիոյ ու Տաւրմարքայի միջեւ խաղաղութեան դաշնագիր :
1866. — Բրուսիա կը թշնամանայ Աւստրիոյ : — 3 Յուլիս՝ Սատովայի ճակատամարտերու մէջ Բրուսացիք կը յաղթեն Աւստրիոյ : 5 Յուլիս՝ Աւստրիոյ կայսրը Յրանսայի կը թողու վենետիկը : — 31 Յուլիս՝ Բրուսիացիք կը մոնեն Հաւնովր : Օգոստ. 17 Հանովր կը կցուի Բրուսիոյ : — Օգոստ. 23՝ Գերմանական դաշնակցութիւնը կը քնջուի եւ կը հիմնուի հիւսիսային դաշնակցութիւնը : — Հոկտ. 14 Վենետիկ կը կցուի Իտալիոյ : — 11 Դեկտ. Ֆրանսական բանակը կը հեռանայ Հռոմէն :
1867. — Կարիպալտի կ'արշաւէ Պապի երկիրները :
1870. — Յուլիս 5՝ Հոնցուլէան իշխան մը Սպանիոյ դահը կը բարձրանայ , այս առթիւ վէճ կը ծագի Յրանսայի ու Բրուսիոյ միջեւ :
1870. — Յուլիս 30—1871, Յունիս 31. Յրանքեւրոս. պատերազմը :
1871. — Մայիս 18 Յրանքֆորդի դաշնագիր Յրանսայի ու Գերմանիոյ միջեւ :
1872. — Յրանսա կը վճարէ 5 միլիառ Ֆրանք պատերազմական տուգանք :
1873. — Յունուար 9՝ Նաբոլէոն Գ. կը մեռնի Անգլ.

- ղիոյ մէջ : — 24 Մայիս՝ Թիէր Նախագահ կ'ընտրուի Յրանսայի Գ. հասարակապետութեան :
1874. — Էջմիածնի Գէորգեան շեմարանի բացումը :
1879. — Ելեքարական լապտերներու գիւտը :
1880. — Հեռախօսի գիւտը :
1881. — Զայնագրի գիւտը :
1889. — Բարիդի համաշխարհային արուեստահանդէս :
1893. — Չիքակոյի համաշխարհային արուեստահանդէս :
1898. — Անթել հեռագրի գիւտը :
1898. — Թուրք եւ Հելլէնական պատերազմ :
1898. — Սպանեամերիկեան պատերազմ :
1899. — Պոյերական պատերազմ :
1900. — Եւրոպացիք Չինաստան կ'արշաւեն :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

Հոս նպատակ չ'ունինք դասական աշխարհադրութիւն մը գրել, այլ կ'ուզենք տալ միայն աշխարհի ամէն երկիրներու մասին հակիրճ եւ ամփոփ տեղեկութիւններ, որոնք լրագրական եւ ուրիշ քաղաքական գրութիւններու լաւ հասկցողութեան կրնան ծառայել: Մեր տուած ծանօթութիւններուն մեծապէս պիտի նպաստեն ներկայիս կցուած քարտէսները:

Ա. ԵՐԲՈՊԱ

Եւրոպան կը պարունակէ 7 մեծ, 9 միջակ տէրութիւններ ու 5 փոքր իշխանութիւններ:

1. Եւրոպական Թուրքիա

Օսմանեան պետութեան ձեւը բացարձակ միապետական է: Վեհապետը կ'անուանուի Սուլթան որ միանգամայն մահմետականաց խալիֆէն է:

Արդի Վեհապետն է Վեհ. ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԽԱՆ Բ. Կայսրն ծնած 1840 Նոյեմբեր 14 ին եւ գահ բարձրացած 1876 Օգոստոս 19 ին:

Եւրոպական Թուրքիա կը պարունակէ եօթը կուսակալութիւն եւ մէկ արտօնեալ գաւառ՝ որ է Արեւելեան Բուսէլի:

1. Կուսակալութիւն Կ. Պոլսոյ, 2. Էսիրնէի, 3. Սելանիկի, 4. Մանասղերի, 5. Քոսովայի, 6. Եանեայի եւ 7. Շքտարայի:

Եւրոպական Թուրքիոյ բնակիչներու թիւն է 5,500,000 որոնք կը բաղկանան շատ մը ալակրօն ազգերէ Թուրք, Պուլկար, Ալպանիացի (Մահմետական եւ Քրիստոնեայ), Յոյն, Հայ, Ուլա՛, Օտարազգի, Հրեայ:

Մայրաքաղաքն է Կ. Պոլիս, գլխաւոր քաղաքներն են Էսիրնէ, Սելանիկ, Շքտարա, Եանեա, Երկրին լեզուն է Թուրքերէն. կը գործածուի նաեւ Պուլկարերէն, Յունարէն, Ալպաներէն եւ Հայերէն:

Թուրքիա խաղաղութեան տակն ունի 280,000 զինուոր, իսկ պատերազմի տակն մէկ միլիոնէն աւելի: 1896ին Թուրքիա ունէր 62 մեծ ու փոքր պատերազմական նաւեր՝ 500 թնդանօթներով զինուած: Շնորհիւ Վեհ. Սուլթանին, օսմ. բանակը եւ նաւատորմը մեծապէս զօրացած են այդ թուականէն ի վեր:

2. Անգլիա

Անգլիա կը բաղկանայ կղզիներէ. Մեծն Բրիտանիա եւ Իռլանտա:

Կառավարութեան ձեւն է միապետութիւն, ժառանգականութեամբ կը փոխանցի իշխանութիւնը եւ նոյն իսկ կրննորդ կրնան պետութեան զլուխ գտնուիլ: Այս հարօտութիւնը Պրնսսլիք-Լունէպուրկ ընտանիքէն Էստցեր-Հիւկօ հիմնած է Քրիստոսի 1000 թուականին:

Երկրորդ երեք գլխաւոր մասերէ կը բաղկանայ, Անգլիա, Սկոթլիա եւ Իռլանտա: Վեհապետը, Անգլիոյ եւ Սկոթլիոյ թագաւոր ու Հնդկաստանի Կայսր տիտղոսները կը կրէ: Արդի վեհապետն է Էդուարդ Է. որուն ծննդեան թուականն է 1841 Նոյ. 9 եւ գահակալութեանը 1901 Յուն. 24:

Ժողովուրդին լեզուն է Անգլիերէն , բնակիչներու թիւն է 40,188,927 (120 առ մէկ մի քառ. քիլօմէթր) , որոնց չուրջ 30,000,000ը բողոքական եւ 10,000,000ը կաթոլիկ են . այս վերջինները մեծ մասամբ կը բնակին Իռլանտայի մէջ :

Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքն է Լոնտոն , զըլ խաւոր քաղաքներն են Մանչեսթըրը , Լիվըրքուլ , Էտիսպուրիկ , Տըպլին :

Անգլիա խաղաղութեան ատեն 250,000 , իսկ պատերազմի ատեն 750,000 զինուոր կրնայ հանել : Սակայն իբրեւ ծովային տէրութիւն Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի ալ է՛ն առաջինն է . ունի 725 պատերազմական նաւ՝ 1,569,708 թօն տարողութեամբ : Նաւատիրներու թիւն է 109,217 : Տարեկան պիւտճէն է 3,160,000,000 ֆրանք :

Յ. Ֆուանսա

Կառավարութեան ձեւն է հասարակապետութիւն , կազմակերպուած 1870 Սեպտ . 4ին : Հանրապետութեան նախագահը չորս տարին անգամ մը կ'ընտրուի :

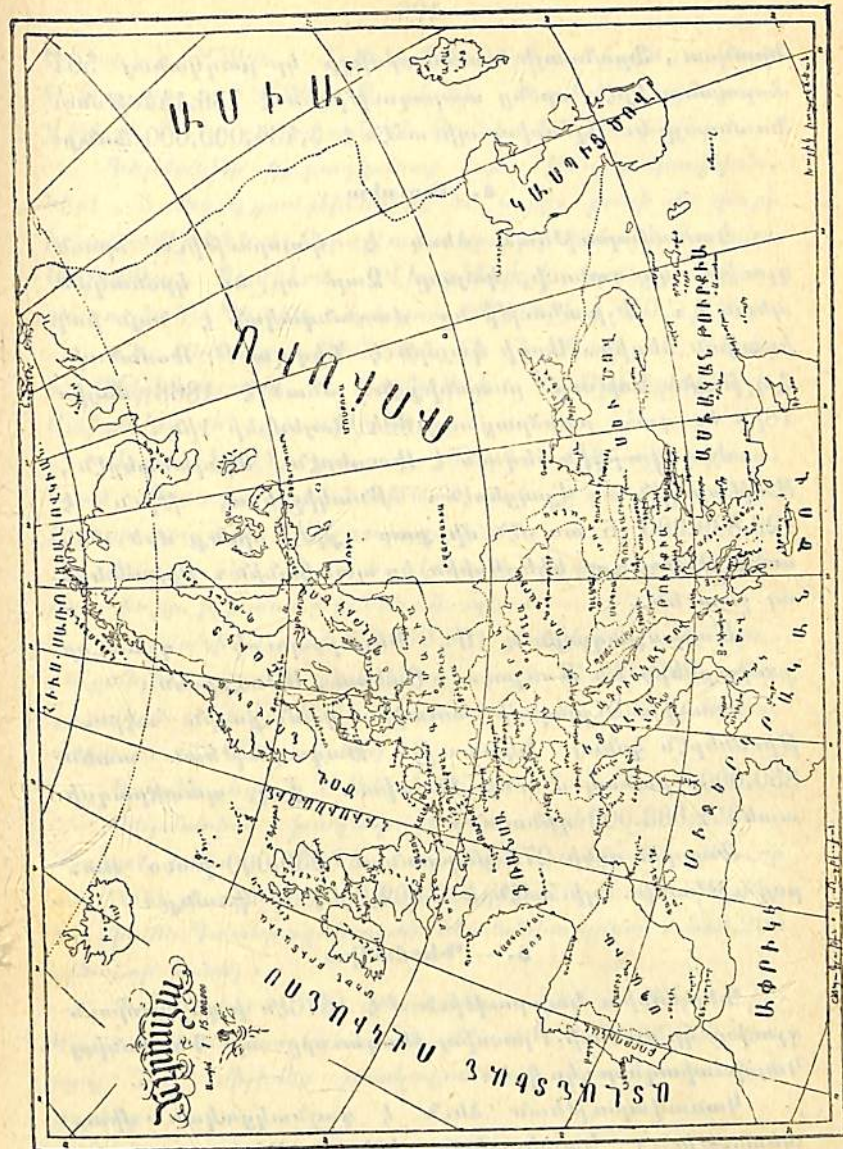
Արդի հանրապետութեան նախագահն է Էմիլ Լուպէ ծնած 1838 Դեկտ . 31ին եւ նախագահ ընտրուած 1899 Փետր . 19ին :

Ժողովուրդին լեզուն է ֆուանսերէն . բնակիչներու թիւն է 38,517,975 (72 առ մէկ մի քառ . քլմ .) որոնց աւագ մեծամասնութիւնը կաթոլիկ է . 60,000 բողոքական եւ 50,000 հրեայ կայ :

Մայրաքաղաքն է Փարիզ . զխաւոր քաղաքներն են Մարսիլեա , Թուլոն , Հալըր , Լիլ , Պորտո :

Ֆուանսա խաղաղութեան ատեն ունի 550,000 հոգինոց բանակ մը . իսկ պատերազմի ատեն 3,784,000 :

Անգլիայէն ետք ծովային առաջին պետութիւնն է

Ֆրանսա , Ֆրանսայի նաւատորմիւր կը բաղկանայ 504 մարտանաւերէ , որոնց տարողութիւնն է 736,144 թօնօ : Ֆրանսայի եւ Ալճերիոյ պիւտճէն է 3,435,000,000 ֆոնք :

4. Ռուսիա

Կառավարութեան ձեւն է կայսրութիւն որուն գլուխը կը գտնուի կայսրը՝ Ջար՝ որ եւ կրօնական պետն է : Իշխանութիւնը ժառանգական է նոյն իսկ իգական սեռին : Արդի կայսրն է Նիկօլա Բ. Ռօմանով-Հոլշթայն Կոթորք ընտանիքէն . ծնած է 1868 մայիս 18ին եւ գահ բարձրացած 1894 Նոյեմբեր 1ին :

Ժողովուրդին լեզուն է Ռուսերէն , Ֆինլանտերէն , Թաթարերէն , Վրացերէն : Բնակիչներու թիւն է 129,839,900 (6 առ մէն մի քառ . քլմ.) որոնք մեծ մասամբ Օրթօտոքս եկեղեցիին կը պատկանին : Իսլամներն ալ շատ են :

Մայրաքաղաքն է Ս . Բեդերսպուրկ . գլխաւոր քաղաքներն են Մոսքուա , Օսեսա , Աստերխան :

Ռուսիա Եւրոպայի առաջին ցամաքային տէրութիւններէն կրնայ նկատուիլ : Խաղաղութեան ատեն 850,000ի բանակ մ'ունի Ռուսիա : Իսկ պատերազմի ատեն 1.663.000 զինուոր :

Ռուսիա ունի 271 մարտանաւ 230,000 թօնօ տարողութեամբ . պիւտճէն է 2,602,000,000 ֆոնք :

5. — Գերմանիա

Գերմանիա կայսրութիւն մ'է 1870էն ի վեր , որուն գլուխը կը գտնուի Բրուսիոյ Թագաւորը որ Գերմանիոյ Կայսր տիւղոսը կը կրէ :

Կառավարութեան ձեւն է դաշնակցական միապետութիւն : Կայսերական իշխանութիւնը ժառանգական է . հիմակուան կայսրն է Վիլհէլմ Բ. ծնած 27

Յունուար 1859ին . Հոէնձոլէրեան ընտանիքէն , որուն հիմնադիրն էր 869ին Պուրկոնի Թափեօն դուքսը : Վիլհէլմ Բ. կը գահակալէ 15 Յունիս 1888էն ի վեր :

Գերմանիա կը բաղկանայ չորս թագաւորութիւններէ , 6 մեծ դքսութիւններէ եւ ուրիշ քանի մը փոքր իշխանութիւններէ : Չորս թագաւորութիւններ են Բրաւիա Սաքսոնեա , Պալիերա , Վիւրթեմպերկ , որոնց մայրաքաղաքն են Պերլին , Տրեզտա , Միւնիխ , Սթիւթկար :

Վեց մեծ դքսութիւններն են 1. Պասի , 2. Հեսի , 3. Մեկլեպուրկի , 4. Պրոսլիկի , 5. Օլսեպերկի , 6. Սաքսոնիոյ մեծ դքսութիւնները :

Ալգաս Լօռէնի դաւառը 1870ին Ֆրանսայէն դրաւուած , Բրուսիոյ իշխանութեան տակ կը գտնուի : Գլխաւոր քաղաքն է Սթրազպուրկ :

Համպուրկ , Պրէմ եւ Լուպէկ ազատ քաղաքներ են , փոքր իշխանութիւններու պէս :

Գերմանիա ունի 52,279,901 բնակիչ (97 անձ իւրաքանչիւր քառ . քիլոմէթրի) որուն 31,026,820ը Բողոքական , 17,671,927ը Հռոմէական , 1,118,532ը Օրթօտօքս եւ 567,884ը Հրեայ են :

Երկրին լեզուն է Գերմաներէն :

Գերմանիա խաղաղութեան ատեն 580 600նոց մնայուն բանակ մ'ունի , այսինքն շուրջ 10 զինուոր առ 1000 բնակիչ , մինչ Ֆրանսայինը 15 ու Ռուսիայինը 8 է միայն Պատերազմի ատեն Գերմանիա կրնայ 2,549,200 զինուոր հանել :

Գերմանիա 109 մարտանաւ ունի , Գերմանիոյ Կայսրութեան տարեկան պիւտճէն է 1,802,326,000 ֆո . որոյ 760 միլիոնը յատկացուած է պատերազմական դործերու :

6. — Աւստրիա—Հունգարիա

Աւստրիոյ Հունգարիոյ կառավարական ձեւն է կայսրութիւն , կազմակերպուած 1867 Դեկտեմբեր 21ին : Աւստրիա եւ Հունգարիա առանձին վարչութիւն ունին . Վեհապետը Կայսր Աւստրիոյ եւ Թագաւոր Հունգարիոյ տիրոջը կը կրէ :

Արդի Կայսրն է Ֆրանսուա Ժոզէֆ Ա. Հապսպուրկ Լօոէնսեան ընտանիքէն , որուն հիմնադիրն է Նորտկաւցի Էտուարտ Գ. ծնած 1830 Օգոստոս 18ին . կը գահակալէ 1848 Սեպտեմբեր 2էն ի վեր :

Երկրին ժողովուրդը չորս գլխաւոր տարրերէ կը բաղկանայ . Գերման , Մաճառ , Սլաւ եւ Ռումէն , առանց հաշուելու Հրեաները , Յոյները , Հայերը եւ Գըն-չուները :

Աւստրիոյ Հունգարիոյ մէջ կը խօսուին շատ մը լեզուներ , որոնցմէ ամենէն շատ գործածուածներն են Գերմաներէն , Հունգարերէն , Չեխերէն , Ռումաներէն :

Աւստրիոյ մայրաքաղաքն է Վիէննա , իսկ Մաճառիստանինը Փէշտա . կարեւոր նաւահանգիստ է Թրիէստէ :

Բնակիչներու թիւն է 41,384,956 (66 առ մէն մի քռ. քլմ .) որոնց 27,754,936ը Հռոմէադաւան , 4,487,360ը Յունադաւան ու Հայածէս . 3,865,518ը Բողոքական . 3,177,670 Յունածէս Կաթոլիկ եւ 1,868,527ը Հրեայ են :

Աւստրիա Հունգարիա խաղաղութեան ատեն 380,000 հոգինոց բանակ մը կը պահէ , իսկ պատերազմի ատեն կը հանէ 1,872,178 հոգինոց բանակ մը :

Աւստրիա Հունգարիա ունի 129 մարտանաւ 71,237 թօնօ տարողութեամբ :

7. — Իտալիա

Իտալիա մինչեւ 1859 բաժնուած էր այլեւայլ

Թագաւորութեանց եւ դքսութեանց որոնք հեռզհեռէ միանալով կազմեցին Իտալիոյ Թագաւորութիւնը , որուն գլուխը անցաւ Սարտէնիոյ Թագաւորը որ էն կարեւոր իշխանութեան ներկայացուցիչն էր : Սարտենիոյ Թագաւորութիւնը 1032ին հիմնուած է Սալուայի տունէն՝ Սալուայի դուքս Ումպէրթօյէն :

Կառավարական ձեւն է ժառանգական Թագաւորութիւն . արդի Վեհապետն է Վիքթօր Էմանուէլ Գ . որ ծնած է 1869 Հոկտեմբեր 29ին եւ գահ բարձրացած 1901 Յուլիս 7ին :

Խօսուած լեզուն է Իտալերէն , ունի շուրջ 32,000,000 բնակիչ որոնց աւագ մեծամասնութիւնը Հռոմէադաւան են :

Մայրաքաղաքն է Հռոմ . գլխաւոր քաղաքներն են Նաբլի , Թիւրիէն , Ճենովա , Միլան , Վենետիկ , Ֆիօրէնցա :

Իտալիա ունի 300,000 հոգինոց մնայուն բանակ մը որ պատերազմի ատեն կրնայ բարձրանալ շուրջ 1,500,000ի :

Ունի 183 մարտանաւ , 207,000 թօնօ տարողութեամբ :

Տարեկան պիւտճէն է 1,700,000,000 ֆրանկ :

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆՔ

8. — Սպանիա

Սպանիոյ կառավարական ձեւն է ժառանգական Թագաւորութիւն , կազմուած՝ 1876 ին :

Սպանիոյ Թագաւորութիւնն հիմնած է Պուրպուրեան ցեղէն Անժուր դուքսը 1200 ին : Հիմակուան Թագաւորն

է Ալֆօնս Ժ. Գ. ծնաւ ու գահակալեց 1886 Մայիս 17ին, Բնակիչներու թիւն է 17,974,500 որոնց 15 միլիօնը կաթոլիկ :

Խօսուած լեզուն է Սպանիոյերէն . մայրաքաղաքն է Մատրիա . գլխաւոր քաղաքներն են Պարչելոնա , Մալախ :

Սպանիա խաղաղութեան ատեն 100,000 հոգինոց մնայուն բանակ մ'ունի : Իսկ պատերազմի ատեն մէկ միլիոն զօրք կրնայ հանել որոնց գրեթէ 700,000ը կատարելապէս մարդուած :

Սպանիա Ամերիկայի հետ ունեցած պատերազմին ատեն կորսնցուց իր նաւատորմին ընտրելագոյն մասը : Հիմա ունի 71 մեծ ու փոքր մարտանաւ :

9. — Պելճիգա

Կառավարութեան ձեւն է ժառանգական թագաւորութիւն՝ կազմուած 1831 Յունիս 4ին :

Արդի թագաւորն է Լէոքլու Բ. Սաքս-Կոպուրկ Կոթա ընտանիքէն . ծնած 1835 Ապրիլ 9 . գահակալած 1865 Դեկտ. 10 : Բնակիչներու թիւն է 6,856,600 , ամենքն ալ կաթոլիկ , ֆռանսախօս : Մայրաքաղաքն է Պրիւսէլ . գլխաւոր քաղաքն է Անվէրս :

Պելճիգա խաղաղութեան ատեն ունի 51,000 հոգինոց բանակ մը : Պելճիգա գրեթէ նաւատորմ չունի . ունեցածն ալ հազիւ քանի մը թնդանօթակիրներէ կը բաղկանայ : Պելճիգա պատերազմի ատեն կրնայ 300,000 զինուոր հանել :

10. — Հոլանտ

Կառավարութեան ձեւն է ժառանգական թագաւորութիւն : Նոյն իսկ կրնոր կրնան իշխել . կազմակերպուած է 1814 ու 1887ին :

Արդի վեհապետն է Վրիէլմինա թագուհին , Նաւալ ընտանիքէն որու հիմնադիրն է Օթոն Նասալ 1290ին : Ծնած է 1880 Օգոստ. 31ին եւ գահակալած 1890 Նոյեմ. 23ին՝ իր էմմա մօր խնամակալութեան տակ : Բնակիչներու թիւն է 5,004,200 որոնց 2,728,870ը Բողոքական եւ մնացածը Հռովմէական . լեզուն է Հոլանտերէն՝ որ Գերմաներէնի մէկ ճիւղն է : Մայրաքաղաքն է Լահէյ . գլխաւոր քաղաքն է Ամսթըրտամ :

Հոլանտա խաղաղութեան ատեն ունի 40,000ի բանակ մը եւ գաղթալայրերու պաշտպանութեան համար 20,000 հոգինոց բանակ մը : Պատերազմի ատեն կրնայ մինչեւ 250,000 զինուոր հանել :

Նաւային ուժը կը բաղկանայ քանի մը յածաւորակներէ :

11. — Շուէտ-Նորվեկիա

Շուէտ-Նորվեկիա ուրոյն վարչութիւն ունի : Վեհապետը՝ Շուէտի եւ Նորվեկիոյ թագաւոր է միանգամայն :

Կառավարութեան ձեւն է ժառանգական թագաւորութիւն , կազմուած 1866ին :

Արդի թագաւորն է Օսկար Բ. , Պերնարտթէ ընտանիքէն սերած (1810) . ծնած 1829 Յունվար 21 եւ գահակալած 1872 Սեպտ. 18ին : Բնակիչներու թիւն է 4,009,632 Շուէտ՝ որոնց ամենքն ալ Լուտերական , եւ Նորվեկիա 2,000,917 որոնց 1,970,232ը Լուտերական : Խօսուած լեզուն է Շուէտերէն՝ Գերմաներէնի մէկ տեսակը :

Շուէտի մայրաքաղաքն է Սթոքհոլմ . իսկ Նորվեկիայինը՝ Քրիսթիանիա :

Շուէտ թէեւ Կարոլուս ԺԲ.ի օրով կարեւոր բանակ մը կը պահէր , սակայն ետքը՝ իր մեկուսացած դիրքին

պատճառաւ մնայուն բանակին թիւը շատ նուազեցուց եւ ունի հիմա 40,000ի մնայուն բանակ մը : Պատերազմի ատեն կրնայ մինչեւ 273,000 զօրք հանել : Ունի բաւական կարիւրը նաւատորմ մըն ալ : Իսկ Նորվեկիա շուրջ 20,000ի մնայուն բանակ մ'ունի զոր կրնայ կրկնապատկել պատերազմի ատեն :

12. — Տանիմարեա

Կառավարութեան ձեւն է ժառանգական թագաւորութիւն , կազմուած 1849 Յունիս ու 1866 Յուլիան : Արդի թագաւորն է Քրիստիան Թ. Հօլշթայն-Կլուքսպուրկ ընտանիքէն , ճիւղ Շլէզվիկ-Հօլշթայնի : Ծնած է 1818 Ապրիլ 8ին եւ կը գահակալէ 1863 Նոյ. 15էն ի վեր : Մայրաքաղաքն է Քրէյնհակ :

Բնակիչներու թիւն է 2,149,153 ամենքն ալ Բողոքական : Լեզուն Գերմաներէնի մէկ տեսակն է :

Մնայուն բանակին թիւն է 30,000 , իսկ պատերազմի ատեն ունի 150,000 զինուոր : Տանիմարքայի նաւային զօրութիւնը կը բաղկանայ քանի մը յածաւորակներէ ու թիւզանօթակիրներէ :

13. — Բորբուկալ

Կառավարական ձեւն է ժառանգական թագաւորութիւն կազմակերպուած 1826 ու 1884ին : Արդի թագաւորն է Կարոլոս Ա. Պրականձա՝ որ Սաքս-Կոպուրկ-Կոթա ընտանիքէն է . ծնած 24 Սեպտ. 1863 եւ գահակալած 1889 Հոկտ. 19ին : Մայրաքաղաքն է Լիլլոյն . գլխ. քաղաք Բօրթօ : Բնակիչներու թիւն է 5,019,700. 4,560,000ը Հռովմէական :

Բորթուկալ որ իր տարածութեան քանի մը պատիւ կը գաղթավայրեր ունի , 36,000 հողինոց մնայուն բաւ-

նակ մը կը պահէ որոնց 3000ը գաղթավայրերուն համար : Պատերազմի ատեն 250,000 զինուոր կրնայ հանել :

Նաւատորմը կը բաղկանայ 12ի չափ յածաւորակներէ եւ 3 թիւզանօթակիրէ . մեծ մասը յատկացուած՝ գաղթավայրերու պաշտպանութեան :

14. — Ռումանիա

Ռումանիա՝ ժառանգական թագաւորութիւն , կազմակերպուած 1866 եւ 1884ին :

Արդի թագաւորն է Կարոլոս Ա. Հոէնձոլերնեան ընտանիքէն (հիմնադիր Կարոլոս Անտոն) : Ծնած 1839 Ապրիլ 20ին , եւ գահակալած 1866 Մարտ 26ին :

Մայրաքաղաքն է Պուքրէշ . գլխաւոր նաւահանագիստ Քէօսթէնճէ :

Բնակիչներու թիւն է 5,417,300 ամենքն ալ յունադաւան : Լեզուն է Ռումաներէն որ Լատիներէնի մէկ ճիւղն է :

15. — Յունաստան

Յունաստան՝ ժառանգական թագաւորութիւն , կազմակերպուած 1829 ու 1864ին :

Արդի թագաւորն է Գէորգ Ա. Հօլշթայն Կլուքսպուրկ ընտանիքէն : Ծնած է 1849 Դեկտ. 24ին եւ գահ բարձրացած 1863 Յունիս 5ին :

Մայրաքաղաքն է Աթէնք : Գլխաւոր նաւահանագիստ Բիրէ :

Բնակիչներու թիւն է 2,483,800 որոնց 2 միլիոնը յունադաւան :

16. — Սերպիա

Սերպիա ժառանգական թագաւորութիւն , կազմուած 1878ին :

Արդի թագաւորն է Աւետիսեան Ս. Օսկանովիչ ընտանիքէն (1817) : Ծնած 1876 Օգոստ. 2ին եւ գահ ելած 1889 Փետր. 22ին :

Բնակիչներու թիւն է 2,384,200, յունադաւան : Մայրաքաղաքն է Պեկրատ :

ՓՈՒՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

17. — Զուիցերիա

Այս կառավարութիւնը 22 գաղնակից գաւառներէ (canton) կը բաղկանայ, որոնց իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ օրէնքով կը կառավարուին :

Բնակիչներու թիւն է 2,917,754 որոնց 1,716,548ը բողոքական եւ 1,183,828ը կաթոլիկ են :

Երկրին լեզուն է արեւմտեան կողմը ֆրանսերէն. հիւսիսային գաւառները գերմաներէն եւ հարաւային մէկ քանի գաւառներու մէջ իտալերէն :

Մայրաքաղաքն է Պէռն. գլխաւոր քաղաքներ են Ժընէվ, Զիւրիխ, Լոզան :

Զուիցերիոյ մէջ ամէն մարդ զինուոր է, երբ երկիրը յարձակում կրէ : Ունի 131,000 հողինոց մնայուն բնակ մը, այսինքն աշխարհի մէջ իր բնակիչներու համեմատութեամբ ամենէն բազմաթիւ զինուորը ունի :

18. — Պուլկարիա

Օսմանեան գերիշխանութեան տակ իշխանապետութիւն՝ կազմուած է 1878ին : Իշխանն է Ֆէրիտիանա Ա. Սաքս Կոպուրկ-Կօթա ընտանիքէն : Ծնած է 1861 Փե-

տրւար 26ին եւ գահակալած 1887 Յուլիս 7ին :

Բնակիչներու թիւն է 3,309,816 :

Մայրաքաղաքն է Սօֆիա : Պուլկարիոյ իշխանը Արեւելեան Րումէլիի կուսակալն է նաեւ :

19. — Մոնթենեգրո

Ժառանգական արքայական իշխանութիւն կազմուած է 1852ին :

Իշխան Նիքոլա Ա. Բեգրովիչ, Նիէկոլ ընտանիքէն, ծնած 1841ին եւ գահակալած 1860 Օգոստոս 14ին :

Մայրաքաղաք Զէթինէ :

Բնակիչներու թիւն է 27,841, որք Կաթոլիկ, Իսլամ եւ Օրթոտոքս են :

20. — Լիւսեմպուրկ

Ինքնավար մեծ դքսութիւն ու ժառանգական կազմուած 1848, 1856 եւ 1868 ին :

Իշխան՝ մեծ դուքս Աստլֆ Նառալ ընտանիքէն (հիմնեց Միտլիթայնի Իւլրիխ 1150ին) ծնած 1817 Յուլիս 24, գահակալած 1826 Նոյեմբեր 23, Մայրաքաղաք Լիւքսէնպուրկ :

Բնակիչներու թիւն է 218,000 որոնց 208,920ը հռոմէադաւան :

21. — Մօնաքո

Ժառանգական իշխանութիւն կազմուած 1815ին :

Իշխան Ալպէրթ՝ Կրիմալաի-Կուայոն-Մաթինոն ընտանիքէն, Հիմնադիր Ստեփան Կուայոնցի 1200ին : Ծնած է 1848 Նոյմ. 13ին եւ գահակալած 1889 Սեպտ. 10ին :

Մայրաքաղաքն է Մօնաքո :

Բնակիչներու թիւն է 15,180 հռոմէադաւան :

22. — Եւրոպայի գլխաւոր կղզիներ

Հիւսիս. Սառուցեալ ուղիսն ունի մէջ կը գտնուին Սբիցպէրկ, Վայկայ կղզիները եւ Լոֆոտէնի արշիպելագոսը, որոնց առաջին երկուքը կը վերաբերին Ռուսիոյ եւ վերջինը Շուէտ-Նորվեգիոյ :

Պալթիկ եւ Ֆաթէկաթի միջեւ գտնուող կղզիները կը վերաբերին Տանիմարքայի :

Պալթիկ ծովուն մէջ Կոթլանտ եւ Եօլանտ կղզիները Շուէտ-Նորվեգիոյ կը վերաբերին :

Աշխատեալ ուղիսն ունի մէջ կը գտնուին Անգլիան կազմող Մեծն Բրիտանիա եւ Իռլանտա մեծ կղզիներէն եւ արեւմտեան կողմը զբաղեցնող անգլիական փոքր կղզիներէն զատ՝ դէպ ի հիւսիս արեւմտեան կողմը Իռլանտա մեծ կղզին որ Տանիմարքայի կը վերաբերի :

Միջերկրականի մէջ գտնուող գլխաւոր կղզիներն են Սիկիլիա (զլ. քաղաք Բալէրմօ) Սարտէնիա, Էլպա, Բօրսիքա եւ Մալթա որոնց առաջին երեքը կը վերաբերին Իտալիոյ, Բօրսիքան Ֆռանսայի, եւ վերջինը Անգլիոյ :

Յունիական ծովուն եւ Արշիպելագոսի մէջ կը գտնուին բազմաթիւ մանր կղզիներ որոնք կը վերաբերին Յունաստանի :

Արշիպելագոսի հարաւային կողմը Միջերկրականի մէջ կը տարածուի Կրետէ մեծ կղզին որ Օսմանեան կուսակալութիւն մը կը կազմէ :

Բ. Ա Ս Ի Ա

Ասիան կը սկսուի մինչ 11 երկիրներ, որոնց 6 ը ինքնագլուխ են. ինչպէս Պարսկաստան, Չին, Ճապոն, Պելուճիստան, Սիամ. իսկ հինգը Օսմ. եւ եւրոպական կառավարութիւններու իշխանութեան տակ կը գտնուին. Ասիական Ռուսիա, Ասիական Թուրքիա, Արաբիա, Հնդկաստան եւ Հնդկաստան :

1. — Պարսկաստան

Պարսկաստանի կառավարութիւնը բացարձակ միապետական է. Վեհապետը Շահ կը կոչուի : Արդի Վեհապետն է Մուզաֆէրէտալին Շահ՝ ծնած է 1853 ին որ գահ բարձրացաւ 1896 ին :

Պարսկաստանի բնակչներու թիւն է 7,000,000. Ժողովրդեան մեծամասնութիւնը Պարսիկ է. կայ նաեւ Գիւրտ, Թիւրքմէն, Թիւրք, Հայ, Նեստորական, Հրեայ : Ընդհանրացած լեզուն թուրքերէնի չափ մօտ պարսկերէն մ'է, Արեւելեան եւ Հարաւային գաւառաց մէջ ալ զուտ պարսկերէն կը խօսուի երբեմն Գիւրտերը եւ Հայերը պահած են իրենց բարբառը : Պարսից կրօնն է Ալիի ազանդին վերաբերող Իսլամութիւն. կան նաեւ փոքր թուով կրակապաշտներ :

Պարսիկ բանակը զեռ նոր զրութեամբ կազմակերպուած է : Նաւատորմ չունին : Մայրաքաղաքն է Դեհլան : Գլխաւոր քաղաքներն են Դաւլէթ, Իսպահան, Շիրազ, Բաղաթ :

2. — Չինաստան

Չինական կառավարութիւնը միապետական է. կայս-

ընդ կողմերի Չինաց լեզուով թիւն-Չի, այսինքն երկ-
նից որդի: Բարձրաստիճան պաշտօնեաները կը կոչուին
Մանսարին: Արդի կայսրն է Չայ-Թիէն:

Մայրաքաղաքն է Բեքին:

Չինաց կայսրութիւնը կը բաժնուի 4 գլխաւոր մա-
սերու. թուն Չին, Մանչուրիա, Մոնկոլիա եւ Թիպեթ:

Այս երկիրները շատ մը փոխարքայութեան բաժնը-
ուած են, որոնցմէ նշանաւոր է Քոնկայի փոխարքայու-
թիւնը որ յառաջդիմական վիճակ մ'ունի: Փոխարքա-
յին անունն է Լիւ-Նուի, ծնած է 1851 ին եւ իշխանու-
թեան գլուխը անցած է 1864 ին:

Բնակիչներու թիւն է 400,000,000 որոնք կը հետե-
ւին Պուտտայի կրօնքին: Սակայն կայսրը, Մանսարին-
ները եւ զարգացած անճաւարութիւնները կը հետեւին
Կոմիւնիկիստի փիլիսոփայական աղանդին: Կան եւս Իս-
լամներ եւ Քրիստոնեաներ: Չինաց կրօնաւորները կը
կոչուին Պոնգ, Թիպեթի մէջ Լամա կ'ըսուին,

Չինացւոց լեզուն միավանկեան է, որուն գիրը եւ
ուսումը շատ դժուար է:

Չինաստան Ճաբոնի հետ ունեցած վերջին պատե-
րազմէն ի վեր ծովեզրը սկսաւ բաժնուիլ եւրոպական
մեծ տէրութիւններու միջեւ, իր նաւատորմն ալ
փճացաւ այդ պատերազմին տառն:

Բանակը լաւ կազմակերպուած չէ: Պատերազմա-
կան ոգին մեռած է իրենց մէջ:

Յ. — Ճաբոն

Ճաբոն կը բաղկանայ չորս կղզիներէ: Կառավա-
րութիւնը միապետական է եւ կայսրը կը կոչուի Միքասո
որ եւ երկրի կրօնական պետն է:

Մայրաքաղաքն է Նէտօ:

Ճաբոնի բնակիչներու թիւն է 37,000,000: Կրօնքն
է Պուտտայականութիւն, բայց Ճաբոնցիներուն շատերը
կը հետեւին Սիդոյի փիլիսոփայական աղանդին: Ճա-
բոնցիք մասնաւոր լեզու մ'ունին, շատ յառաջդիմա-
սէր են: Ճաբոն ունի լաւ կազմակերպուած բանակ եւ
նաւատորմ որ արդար իրաւամբ զայն Մայրազոյն Արե-
ւելքի Անգղիան կոչել տուած է. ունի 7 խոշոր զրա-
նաւոր, 36 յածաւորակ եւն. ընդամենը 240,900 թօնօ
տարողութեամբ նաւատորմ մը՝ որ զայն ալժմու Անգ-
ղիայէն, Ֆրանսայէն եւ Միացեալ Նահանգներէն անմի-
ջապէս ետք՝ գրեթէ Գերմանիոյ հաւասար ծովային կա-
ռավարութիւն մը կ'ընէ:

4. — Սիամ

Սիամ հնդկաչինի մէջ ինքնագլուխ թագաւորութիւն
մ'է. 5 միլիոն բնակիչ ունի. լեզուն Չինարէնի պէս
միավանկ է. կրօնքը Պուտտայական:

Ներկայ թագաւորն է Չուլա-Լունկքօու. ծնած է
1853 ին. իշխանութեան գլուխ անցած է 1868էն ի վեր:
Մայրաքաղաքն է Պանքոք:

5. — Աֆղանիստան

Աֆղանիստանի իշխանը կը կոչուի Էմիր: Հիմա-
կուան էմիրն է Նապիպուլլահ որ 1872ին ծնած եւ
1901ին գահ բարձրացած է:

Աֆղանիստանի բնակիչներու թիւն է 5,000,000.
Խօսած լեզունին է Աֆղաներէն որ Պարսկերէնի շատ մօտ
է. կրօնքն է Մահմետականութիւն: Մայրաքաղաքն
է Քապուլ:

6. — Պելուսիստան

Պելուսիստան 1864էն ի վեր Անգղիոյ պաշտպանու-

Թեան տակն է : Կը կառավարուի Խանով մը : Արդի Խանն է Միր Խոտարազ 1879ին ծնած եւ 1896ին գահ ելած : Մայրաքաղաքն է Քելազ :

Պեղուճխտանի բնակիչներու թիւն է 500,000 : Լեզուն Պարսկերէնի մօտ է :

7. — Ասիական Թուրքիա

Ասիական Թուրքիան կը բաժնուի 18 կուսակալութեանց եւ 4 նահանգներու :

Կուսակալութիւններն են Խիւսաւէնտիկեար (Պրուսա), Այաթն (Զմիւռնիա), Քոնիա, Ատանա, Հալէպ, Պէյրութ, Շամ, Քաստամաբօլու, Տրապիզոն, Էրզրում, Էնկիլիւր, Սըլազ, Խարբութ, Պիթլիզ, Տիարպէքիւր, Վան, Մուսուլ, Պաղտատ, Պարսա :

Ամեն կուսակալութիւն կամ վիլայէթ կը բաժնուի յիշմ կամ տաննագներու (նահանգ) եւ լիվաները Գազաներու (գաւառակ) :

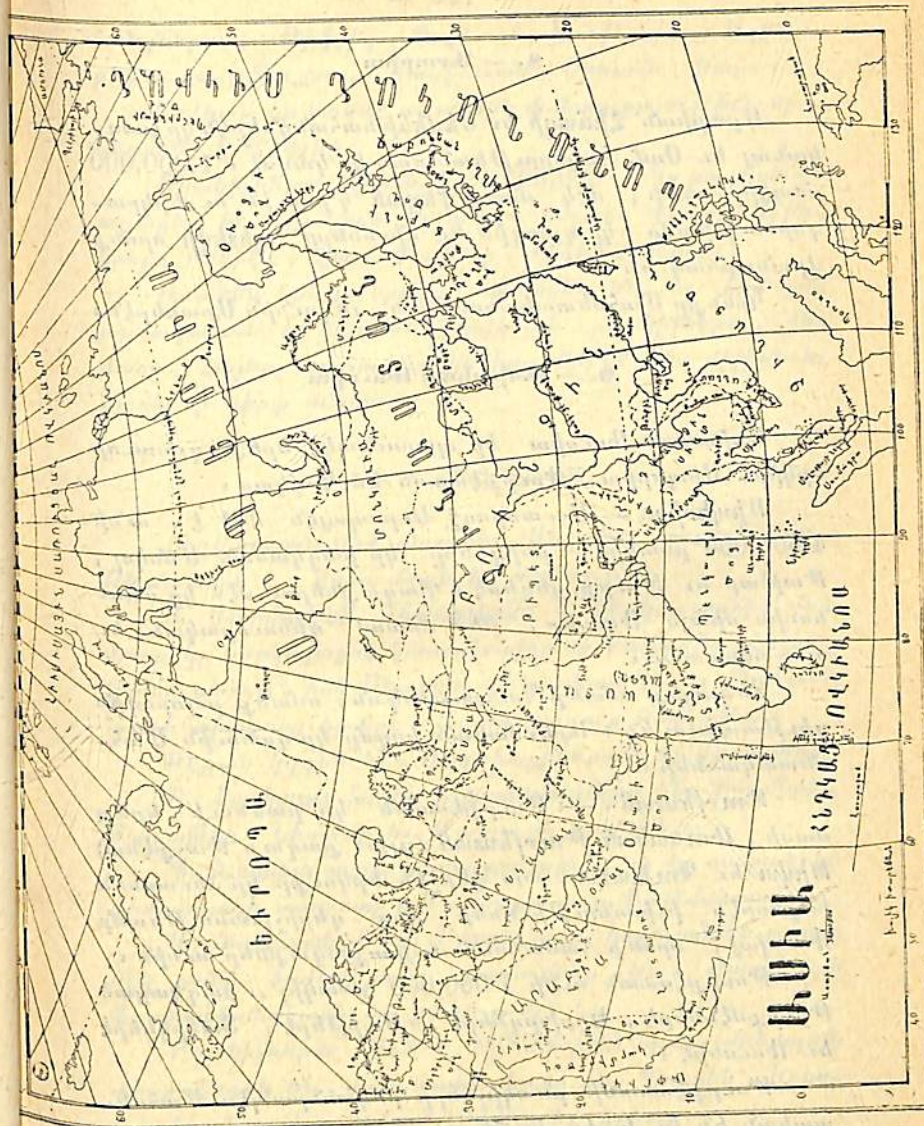
Զորս նահանգներն են Իզմիտ, Պաղեստին (Երուսաղէմ), Պիլզա եւ Զօր :

Ասիական Թուրքիոյ եզերքը գտնուող կղզիները կը ներկայացնեն Արշիպելագոսի կուսակալութիւնը :

Օսմանեան կայսրութեան կը վերաբերին եւ Արաբիոյ, Հիճազի եւ Եմէնի նահանգները :

Ասիական Թուրքիոյ բնակչաց թիւն է 15 միլիոն, որոնք կազմուած են Թուրք, Թուրքմէն, Հայ, Յոյն, Քիւրտ, Ասորի, Արաբ, Մարոնի, Քաղզէացի, Հրեայ եւ այլ տարրերէ :

Կրօնքն է Մահմետականութիւն, Քրիստոնէութիւն (Օրթոտոքս, Հայ, Արեւելեան զանազան եկեղեցիներ, Կաթոլիկ), Հրեայ :

8. — Արաբիա

Արաբիան՝ Հիւնստի եւ Եւրոպայի նահանգներէն կը բաղկանայ եւ Օմմ. Կայսրութեան մաս կը կազմէ : 1,200,000 բնակիչ ունի , մէկ մասը ժեղքաւ կ'ըսուին ու երկրագործութեամբ կը զբաղին եւ միւսները պէտքովի որոնք վրանարձակ են :

Կրօնքը Մահմետականութիւն , լեզուներն Արաբերէն :

9. — Ասիական Ռուսիա

Ասիական Ռուսիա կը սկսուի Երեք գլխաւոր երկիր . Սիպերիա , Թուրքեստան եւ Կովկաս :

Սիպերիա. — Մասմուդ Ներսիսյան մեծ է , ունի 4,500,000 բնակիչ , բնիկները կը բաղկանան Մոնղոլ , Թաթար եւ Թուրք ցեղերէ : Քաղաքներու մէջ կը տեսնուին միայն Ռուսեր , մեծ մասով զինուորական եւ պաշտօնատար :

Տեղացիք ոմանք Պուտոյական , ոմանք բուրսուկն զիւթապաշտ են : Արեւմտեան կողմը կը գտնուին Մահմետականներ :

Թուրքեստան . — Թուրքեստան կը բաժնուի երեք մասի , Ռուսական Թուրքեստան (գլխ. քաղաք Թաշքէնտ) Խիվա եւ Պուխարա , այս վերջին երկուքը կը ձեւացնեն ինքնօրէն իշխանութիւններ ընդ գերիշխանութեամբ Ռուսիոյ , որոնք համանուն մայրաքաղաքներ ունին :

Թուրքեստան ունի 7 000,000 բնակիչ , բաղկացած Թուրքմէններէ , Սարիքներէ , Սարթերէ , Տաճիկներէ եւ Ռուսերէ :

Թուրքեստանի բնակիչները ընդհանրապէս Մահմետական են եւ կը խօսին Թուրքերէն :

Կովկաս . — Կովկաս կը բաժնուի այսօր ութը նա-

հանգներու , Թիֆլիզ , Պաթում , Գութայի , Ելիսաբեթպոլ , Պաքու , Տալիստան , Երեւան , Կարս :

Կովկաս կը կազմէ առանձին փոխարքայութիւն որու կեդրոնն է Թիֆլիզ :

Բնակիչներու թիւն է 4,000,000 : Կը բաղկանան ալլացիք եւ այլակրօն ազգերէ . ինչպէս Վրացի , Մինկրի , Իմերէզ , Հայ , Թաթար , Լէզիկ , եւ այլն :

Առաջին երեքը որոնք համացեղ են եւ կրօնքով յունադաւան՝ կը կազմեն Կովկասի բնակիչներու մեծ մասը . Հայերը կը հաշուուին իբր մէկ ու կէս միլիոն եւ Կարեւոր դիրք ունին :

10. — Հնդկաստան

Հնդկաստան մեծ մասամբ Անգլիոյ գերիշխանութեան տակ է : Չորս մասի կը բաժնուի :

Ա. Անգլիական Հնդկաստան . — Հնդկաստանի մեծ մասը կը ներկայացնէ կառավարիչը որ Փոխարքայ Հնդկաց կ'անուանուի . իսկ Անգլիոյ վեհապետը Կայսր Հնդկաստանի տիտղոսը կը կրէ : Մայրաքաղաք Կալկաթա :

Սէյլան կղզին եւս Անգլիացիներուն կը վերաբերի :

Բ. Հարկասու հնդիկ իշխանութիւններ են Քաշմիրի , Մարաթիի , Նիզամի եւ Մայսուրի երկիրները :

Գ. Նիխալի սզս քաղաքները որ կը տարածուի Հիմալայայի ստորոտը : Մայրաքաղաք Քալմանտու :

Դ. Ֆուսսական եւ Բորքուկալի կաշառներ որոնք մէկ քանի ծովեզերեայ քաղաքներ են : Բանտիէրի Քոանտական կարեւոր քաղաք մըն է :

Բնակիչներու թիւն է 240,000,000 որոնց մեծագոյն մասը Հնդիկ են , կան նաեւ փոքր ինչ Պարսիկ , Եւրոպացի , Հայ (իբր 8 կամ 10,000) եւ Հրեայ :

Հնդիկները կը բաժնուին այլ եւ այլ դասերու եւ կը

հետեւին մեծ մասամբ Պրանայի ազանդին : Հոգեփոխութեան կը հաւատան եւ կը պատուեն կենդանիները : Շատ Մահմետական եւ 5 միլիոն Քրիստոնեայ կայ :

2. — Հնդկացիք

Հնդկացիք Սիամէն զատ՝ որ ինչպէս տեսանք աղատ թագաւորութիւն մը կը կազմէ, կը բաղկանայ 5 մասերէ :

Ա. Աննաւ. — Փոստապետաց ձեռքը կը դանուի, ունի 8 միլիոն բնակիչ Չինական ցեղէ : Աննամերէնը Չինարէնի մօտ է : Տեղացի իշխանը՝ անուանով լոկ Կայսր Աննաւի կը կոչուի : Արդի կայսեր անունն է Թամ-Թայ, ծնած 1877ին եւ որ դահին վրայ կը գահուի 1889էն ի վեր : Մայրաքաղաք Հուէ : Աննամի մաս կը կազմեն բուն Աննամէն զատ Թոնքին եւ Քոչինդին :

Բ. Գաւկոն. — Առանձին թագաւորութիւն Փոստայի գերիշխանութեան տակ, 1,500,000 բնակիչ ունի : Հիմակուան թագաւորին անունն է Նորոտոմ, ծնած 1859ին եւ որ կ'իշխէ 1884էն ի վեր :

Գ. Պիւրնանիա. — Առանձին թագաւորութիւն ընդ գերիշխանութեամբ Անգլիացուց :

Դ. Անգլիական Հնդկացիք որ կը բաղկանայ քանի մը ծովեզերեայ քաղաքներէ եւ Սինկափուր կղզիէն : Ունի 5 միլիոն բնակիչ, բաղկացած Պիւրման, Չինացի եւ Մալայեան Հնդկիկներէ :

Ե. Մալաքա. — Որ այլ եւ այլ փոքր իշխանութիւններու բաժնուած է : բնակիչները Մահմետական են :

Հնդկացիին լեզուները ընդհանրապէս Չինարէնի մօտ միաժանկեան են : Գլխաւոր քաղաք Բէնարէնկ :

Գ. ԱՊՐԻՅԷ

Ափրիկէն կը պարունակէ 5 ինքնազուլս երկիրներ որոնց երկուքը՝ Մարոք եւ Եթովպիա՝ կարեւոր են : Յը հովանաւորեալ իշխանութիւններ ինչպէս Եգիպտոս, Թունուզ, Թրանսփալ, Օրանժ, Սենեկամպիա եւ Մատակասքար եւ միւսները Եւրոպական կառավարութեանց ենթակայ երկիրներ :

1. — Մարոք

Մարոք ինքնազուլս պետութիւն մ'է, որուն Արդի պետը ծնած է 1878ին եւ դահ բարձրացած 1894ին :

Մարոք ունի 6 միլիոն բնակիչ, Արաբախօս եւ Մահմետական : Շուրջ 100,000 Հրեայ կայ : Մայրաքաղաքն է Մարոք, նշանաւոր է Թանճեր ծովեզերեայ քաղաքը ուր կը նստին Եւրոպացի գեսպանները :

2. — Եթովպիա կամ Հապեփսան

Եթովպիա կը բաժնուի այլեւայլ իշխանութեանց որոնք կը հպատակին Ամարայի թագաւորին որ Հապէշիթանի կայսրն է եւ Նեկիլա կը կոչուի : Արդի կայսրն է Մենելիք որ 1889ին դահ բարձրացած է մայրաքաղաքն է Կոնտար :

Եթովպիայ բնակիչներու թիւն է 3,000,000 : Սպիտակ ցեղի Գամեան ձուլին կը վերաբերին, առանձին լեզու մը ունին որ Ապտերենի մօտ է : Եթովպացիք քրիստոնեայ են, ունին առանձին եկեղեցի որ մօտ է Օրթօքսոսութեան :

3. — Հիւսիսային Կուէնա

Կը բաժնուի չատ մը ինքնիշխան պետութիւններու : ծովեզերեայ մէկ քանի մասերը Անգլիացիք, Փոստապիք եւ Գերմանացիք զբաւած են :

Թուենք տեղական իշխանութիւններէն Աշանդի-
ները, Տահումէի, Պենենի եւ Եարիպայի թագաւորու-
թիւնները որոնք զիւթապաշտ ժողովուրդներ են, եւ
Լիպլիբիոսի ինքնիշխան հանրապետութիւնը զոր 1820ին
Ամերիկացիք հաստատեցին : Այժմու նախագահն է Ջիշ-
ման ծնած 1845ին եւ ընտրուած 1865ին :

4. — Սուսան

Սուսան որ տասնի չափ ինքնօրէն իշխանութիւն-
ներու բաժնուած է, 14 միլիոն բնակիչ ունի, մեծ
մասամբ Մահմետական : Սուսանի Արեւմտեան մասը
Ֆռանտական աղդեցութեան տակ է եւ Արեւելեան մէկ
մասը Անգղիացւոց :

5. — Սոմալիս

Ծովեզրը վերջերս գրաւեցին Եւրոպացիները, ներ-
սերը կան ինքնազուլի պետութիւններ, ինչպէս Չարա-
րի պզտիկ թագաւորութիւնը : Մէկ միլիոն բնակիչ ունի
որոնց ամենքն ալ Մահմետական են :

6. — Եգիպտոս

Եգիպտոս կը ձեւացնէ առանձին փոխարքայութիւն
Օսմանեան Պետութեան գերիշխանութեան տակ : Իշխա-
նը կը կոչուի Սիսիւ եւ հռչակաւոր Մէհմետ Ալի փաշայի
ցեղէնն է :

Եգիպտոսի բնակիչներու թիւն է 5,000,000 որոնց
մեծագոյն մասն Ֆեղլան արաբացի է . կան նաեւ
Ղպտիներ (հին Եգիպտացիներ) որոնք մասամբ քրիս-
տոնեայ են, Թուրք, Յոյն, Եւրոպացի, Հայ եւ Հրեայ :
Մայրաքաղաքն է Գահիրէ, նշանաւոր է Ալեքսանդ-
րիոյ վաճառաչահ նաւահանգիստը :

Կրօնքն է Մահմետականութիւն, բայց կան նաեւ
չափ մը քրիստոնեաներ : Լեզուն է Արաբերէն :

Նուպիան Եգիպտոսի հարաւակողմը մինչեւ Եթովպիա
տարածուած երկիր մ'է որ հիմա եգիպտական իշխա-
նութեան տակ կը գտնուի : Բնակիչներու թիւն է
1,500,000. Կրօնքն է Մահմետականութիւն . իսկ լեզուն
Արաբերէն :

Գլխաւոր քաղաքն է Ռաթում :

7. — Թունուզ

Կը պարունակէ 1,500,000 բնակիչ, արաբախօս,
մահմետական իշխանը Պէյ կը կոչուի եւ Մայրաքաղաքն
է Թունուզ :

8. — Օրանի եւ Թրանսալալի Հանրապետիւններ

Անգղիական պաշտպանութեան տակ եղող այդ եր-
կու հանրապետութեանց բնակիչները հին հռոմէացիներ
են եւ Պոնէր կը կոչուին . ընդհանրապէս երկրագործ եւ
կրօնքով բողոքական են :

Օրանի բնակիչներու թիւն է 150,000 եւ մայրա-
քաղաքն է Պոնէմֆօնթէյն, այժմու նախագահն անունն
է Շթէյն, ծնած է 1817 ին եւ կ'իշխէ 1896 էն ի վեր :
Թրանսալալ 300,000 բնակիչ ունի . մայրաքաղաքն է
Բրեյրոյիս, այժմու նախագահն է Քրիլկեր. ծնած է 1821ին
եւ կ'իշխէ 1888էն ի վեր :

9. — Սենեկամալիս

Ծովեզրեայ մասերը կը վերաբերին Ֆրանսացւոց,
Անգղիացւոց եւ Փորթուկալցւոց : Ներքին կողմերը կան
այլ եւ այլ իշխանութիւններ ֆռանտական իրաւասու-
թեան տակ . բնակիչները ընդհանրապէս Մահմետական են :

10. — Մասակաւսար

Մեծ կղզի որ կը կազմէ ինքնօրէն թագաւորութիւն

մը Ֆուանսայի պաշտպանութեան տակ : Բնակիչները կը
կոչուին Մալթաշ . ունի 2,000,000 բնակիչ :
Մայրաքաղաքն է Թանանարիվու :

ԵՐԲՈՊԱԿԱՆ ՏԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Ֆուանսական երկիրներ

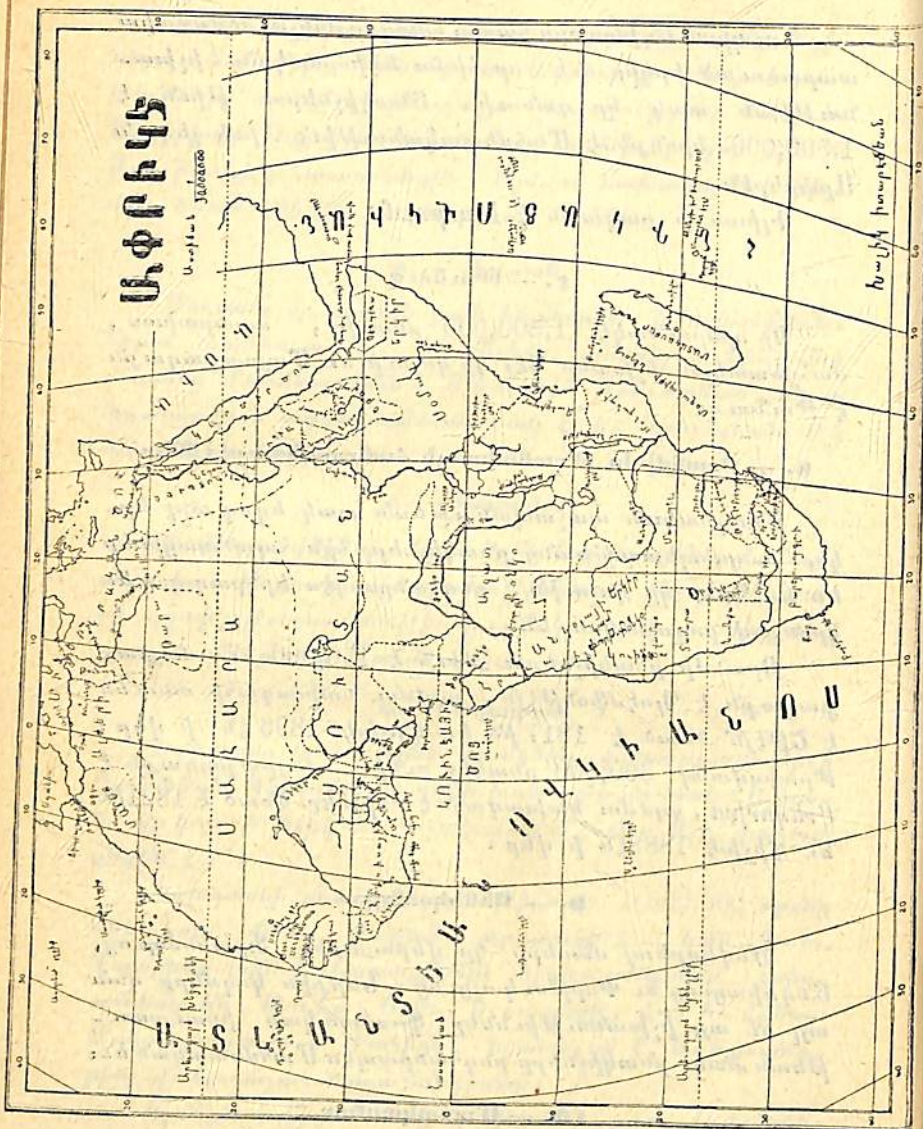
- Ա. Սահարա . — Ընդարձակ անապատ մըն է շուրջ 4
միլիոն բնակչով . չափերը վրանաբնակ , ընդհանրա-
պէս արաբախօս :
- Բ. Սենեկալի ծովեզրեայ կարիւր մասը :
- Գ. Ֆուանսական Բոնկո
- Դ. Հնդկաց Ուլկիանոսի Պուրպոն կղզին :

Անգղիական երկիրներ

- Ա. Սենեկալեայի ծովեզրի մէկ մասը , հիւսիսային կու-
էնայի մէկ մասը (Սիէրաւէոն) :
- Բ. Բարեյուսոյ Դրոն . — Մէկ միլիոն բնակիչ . գլխաւոր
քաղաք Բար :
- Գ. Նաթալի երկիրը , 400,000 բնակիչ :
- Դ. Զուլուանդ եւ Մաթապիլ երկիրներ :
- Ե. Ս. Հեյնե , Մորիս , Սիլիպեան կղզիները :

Գերմանական երկիրներ

- Ա. Օքենթալոնց երկիր
- Բ. Զանգիպար , գրաւուած վերջին ատեններս , որուն
վեհապետը զեռ վեհապետ Զանդիպարի պատուա-
նունը կը կրէ . անունն է Նամար . ծնած է 1839ին
եւ կ'իշխէ 1896 էն ի վեր :

Օսմանեան Երկիրներ

Թարապրուս, 800,000 ընակիչ. արաբախօս, Մահմե-
տական, գլխաւոր քաղաք Թարապրուս :

Ադների. 3 միլիոն ընակիչ ունի, արաբախօս մահմետա-
կան. 400,000 եւրոպացի : Գլխաւոր քաղաքներն
ներսն են՝ Ալճէրի, Գոնաթանթէն, Օրան :

Պելլիսկան Երկիրներ

Ազուս Բօնկօ կը պատկանի մասնաւոր ընկերութեան
մը որուն պաշտպանն է Պելճիոյ Թագաւորը :

Փոքրուկալի Երկիրներ

Փոքրուկալցոց Բօնկօ

Բ. Մօզանկի. 2 միլիոն ընակչով : Բեաֆիր եւ սեւամորթ :

Սպանիական Երկիրներ

Բանարեսն, Աննոպոն եւ Ֆեռնանսօ-Բօ կղզիները :

Գ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի ցամաքային մասը (հիւսիսային եւ հա-
րաւային) 16 երկիրներէ կը բաղկանայ որոնց 13 ը դաշ-
նակցական հանրապետութիւններ են, երկուքը եւրո-
պական տէրութիւններու գերիշխանութեան տակ կը
գտնուին եւ մին Ամերիկեան իշխանութեանց :

1. — Միացեալ Նահանգներ

Միացեալ Նահանգները կը պարունակեն հիմա կեդ-
րոնական կառավարութեան յատուկ մասնաւոր փոքր
վիճակէն զատ 38 նահանգ որք կը ձեւացնեն ուրոյն հան-

րապետութիւն, ունին տաւանձին վարչութիւն եւ դաշ-
նակից են իրարու. եւ արեւմտեան կողմը մասնաւոր 9
երկիրներ : Հանրապետութեան նախագահը կ'ընտրուի
ուղղապէս ժողովուրդէն եւ կը պաշտօնավարէ չորս
տարի :

Միացեալ Նահանգաց արդի նախագահն է Բօզ-
վէլէթ :

Բնակիչներու թիւն է 65,000,000, որոնք մեծ մա-
սամբ եւրոպական սերունդէ են, Անգլիացի, Իռլան-
տացի, Գերմանացի, Ֆրանսացի եւ կը կոչուին Ամերի-
կացի կամ մասնաւոր անունով եւանքի :

Միացեալ Նահանգները խաղաղութեան ասին 30
հազար հոգինոց բանակ մը կը պահեն, զոր պատերազմի
ատեն կրնան բարձրացնել 150,000ի :

Մայրաքաղաքն է Ուօշինկթըն. գլխաւոր քաղաք
Նիւ-Եօրք, Պոսպըն :

Ամերիկացիք ընդհանրապէս Բողոքական են եւ կը
բաժնուին անթիւ ճիւղերու : Կան եւ Մոսլոմ կոչուած
բազմաթիւ աղանդաւորներ :

Երկրին լեզուն է Անգլիերէն :

Միացեալ Նահանգները ունին 412,500 թօնօ տա-
րողութեամբ նաւատորմ մը :

2. — 13 Ամերիկեան այլ հանրապետութիւններ

Հոս՝ համայնացոյց պատկերով մը պիտի բաւակա-
նանանք ներկայացնել Ամերիկեան ցամաքին այլ 12
հանրապետութիւնները իրենց կարեւորագոյն ծանօթու-
թիւններով :

Կրկնութիւններէ զերծ մնալու համար աւելցնենք
նաեւ թէ բոլոր այս երկիրներուն կրօնքն է Կաթոլիկու-
թիւն :

Անուն համապետական	Թիւ բնակչաց	Յնդ	Լեզու	Անուն նախագահի ծնունդ-Փառիկըն.	Մայրաքաղաք
Մեքսիկա (27 դաշնակից նահանգներ)	10,000,000	Ապանիյացի և տեղացի	Սպանեոլերէն	Բորգիրո-Տիազ (1830—1892)	Մեքսիկո
Կուստաճեմալա				Կապրերա (1844—1865)	Կուստաճեմալա
Հոնդուրաս				Թոսիէրա (1844—1898)	Թեկուգիլալիա
Սան-Սալվադոր	2,600,000	Ամերիկացի, եւրոպացի	Սպանեոլերէն	Ալէկալաուս (1853—1885)	Սան-Սալվադոր
Նիքարագուա				Զելայա (1857—1896)	Մանագուա
Գուաթեմալա				Ու. Իկիլգուաս (1861—1894)	Սան-Ճուէ
Բոլիւիա (9 դշ. նահ.)	3,000,000	Սպանիացի, Ամերիկացի	Սպանեոլերէն	Մարտին (1872—1898)	Գարաբաս
Վենեսուէլա	1,800,000	Սպանիացի, Ամերիկացի	Սպանեոլերէն	Անրաստէ (1839—1898)	Գուրգո
Էքուադոր	200,000	Սպանիացի, Ամերիկացի	Սպանեոլերէն	Ալֆորթ (1874—1896)	Ուրի-Մանէլլո
Պարագուայ	12,000,000	Սկանդինավ. և խառն	Բոլիւիացի	Գարսա-Սալէս (1859—1898)	Մանէ-Վիտո
Ուրուգուէ	500,000	Իտալացի, եւրոպացի	Բոլիւիացի	Գուէպաս (1817—1899)	Պուէնոս-Այրէս
Արժանթին	3,000,000	Ամերիկացի, եւրոպացի	Բոլիւիացի	Ժ. Ռոքա (1879—1898)	Ատոմիլոն
Բարագուա	300,000	Ամերիկացի	Սպանեոլերէն	Է. Ալիսիալ (1857—1898)	Լիմա
Բերու	3,000,000	Ամերիկացի	Քուլի-Գուա և Սպ.	Լոբէզ թոմա (1857—1899)	Լա-Քալա
Պոլիւիա	2,000,000	Ամերիկացի	Հին Բոլիւիացի	Սոլանո (1879—1896)	Սանդիլիա
Շիլի	2,200,000	Եւրոպացի և բնիկ			

14. — Բանաստ կամ Նոր Բրիտանիա

Բանաստա ունի ինքնօրէն վարչութիւն Անգլիոյ դերիշխանութեան տակ : Ունի 4,500,000 բնակիչ որոնք կը բաղկանան Անգլիացի, Ֆուանտայի եւ Գերմանացի զաւթականներէ : Կրօնաւոր Քանաուայի մէջ կը գրաւուին նաեւ Էսքիմացիներ : Մայրաքաղաքն է Օթուլա :

Անգլիացի եւ Գերմանացի զաւթականները Բուրուա կան եւ, Ֆրանսացիք՝ Էնգհանրապէս Կաթուիլի :

15. — Կուլանա

Կուլանա երեք մասի կը բաժնուի, Անգլիական, Ֆուանտական եւ Հոլանտական . ունի 250,000 բնակիչ :

16. — Փարակուիա

Փարակուիա ունի 200,000 բնակիչ : 1881էն ի վեր կը պատկանի Շիլիի :

Ամերիկեան կղզիներ

Ա. Կրօնքանէիա Սաուուեալ Ուլիկանտի մեծ կղզի : Հազիւ 15,000 բնակիչ ունի, որոնք Էսքիմացիներ են եւ Բրիտանական : Այս կղզին կը վերաբերի Տանըմարքայի Բ. Մեծ Անգլիեան գլխաւոր կղզիներն են :

1. Քուպա եւ Բորթո-Ռիկո որ վերջերս Ամերիկացիք գրաւեցին Սպանիայէն . ունին 2 միլիոնէն աւելի բնակիչ :

2. Նաւայիս որ Անգլիոյ կը վերաբերի . ունի 600,000 բնակիչ :

3. Հաիդի որ ինքնագլուխ երկու հանրապետութեանց բաժնուած է, Հաիդի եւ Սան-Տոմիլիկո :

Գ. Փոֆր Անդիգեանները կը վերաբերին Անգղիոյ ,
Ֆռանսայի եւ Տանրմարքայի :

Դ. Լոբայեան կղզիները կը վերաբերին Անգղիոյ :

Ե. ՈՎԿԻՄՆԻԱ

Ովկիանիա կը կոչուի Աւստրալիոյ ցամաքը եւ
Հնդկաց ու Խաղաղական Ովկիանոսներու մէջ ցրուած
կղզիները , որոնք 4 խումբերու կը բաժնուին :

1. — Մելանեզիա

Այս կղզեխումբը կազմող գլխաւոր կղզիներն են .

Աւստրալիա . — Աշխարհիս է՛ն մեծ կղզին . տարա-
ծութիւնը եւրոպայէն քիչ փոքր է . Անգղիացեաց հո-
վանաւորութեան տակ առանձին վարչութիւն ունի որ
1901ին հանրապետութեան վերածուեցաւ : Մայրաքա-
ղաքն է Մելպուռն : Բնակիչներու թիւն է 2,500,000 :
Բնիկները վայրենի են . կան ծաղկած գաղթականու-
թիւններ :

Թաւանանիա . — Անգղիացեաց ձեռքն է . բնակիչնե-
րու թիւն 125,000 : Բնիկները վայրենի են , կան զար-
գացած գաղթականութիւններ :

Նոր Կուինլանդ . — Հոլանտացիք , Անգղիացիք եւ
Գերմանացիք մասեր ունին . 500,000 բնակիչ կայ որոնք
Փաքու կ'անուանուին : Վայրենի են :

Այս կղզեխումբին կը պատկանին եւ ուրիշ շատ մը
կղզիներ՝ որոնք Գերմանացեաց , Անգղիացեաց եւ Ֆռան-
սացեաց կը վերաբերին :

2. — Մալեզիա

Այս կղզեխումբին գլխաւոր կղզիներն են .

Սումատրա . — 2,500,000 բնակչով , որոնք Մալայ-
եան ցեղին կը վերաբերին եւ Մահմետական են . մե-
ծագոյն մասը Հոլանտացեաց կը վերաբերի . մնացած մասը
ինքնագլուխ իշխանութիւններու բաժնուած է :

Պանկա . — 250,000 բնակիչ , ընդհանրապէս Չինա-
ցի , կը պատկանի Հոլանտացեաց :

Ճավա . — 18 միլիոն բնակիչներու կարեւոր մասը
Չինացի են , կան եւ եւրոպական գաղութներ : Հոլան-
տացեաց կը պատկանի : Մայրաքաղաքն է Պարալիս :

Թիւնու . — 1,500,000 բնակչով ինքնագլուխ իշխա-
նութեանց բաժնուած է , որոնք հարկատու են Հոլան-
տացեաց եւ Փորթուգալացեաց :

Պոնակ . — Երեք միլիոն բնակիչ , Մալայեան , Ճա-
վացի , Չինացի եւ Արաբ : Հոլանտացիք տիրած են մէկ
մասին , կան հոն ինքնագլուխ իշխանութիւններ :

Չեղեպ եւ Անկոնալ Հոլանտացեաց ձեռքն է :

Փիլիպպեան կղզիներ , 5 միլիոն բնակչով , որոնց
գլխաւոր կղզիներն են Լուսոն եւ մայրաքաղաքը Մա-
նիլա , եւ Մինտաու համանուն քաղաքով : Այս կղզի-
ները Սպանիացեաց կը վերաբերէին . Սպանեամերիկ-
եան պատերազմին անցաւ Միացեալ Նահանգներու :

3. — Փոլինեզիա

Գլխաւոր կղզիներն են .

Նոր Զելանդ , կը բաղկանայ երեք կղզիէ . կը
պատկանի Անգղիացեաց . 500,000 բնակիչ ունի . մեծ

մասամբ Եւրոպայի . զարգացած եւ հարուստ պաղուծ-
ներ ունի :

Սանտուիլի կղզիներ , 65,000 բնակիչ . քաղաքա-
կրթութեամբ եւ քրիստոնեայ , ունին անկախ վարչութիւն :

Յիշատակենք վերջապէս Թաիլի եւ Մարքիզեան
կղզիները որոնք Ֆուանայուց կը վերաբերին :

4. — Միքոնեզիա

Գլխաւոր կղզիներն են Մակելանի , Մարիանեան
եւ Քարոլինեան կղզեխումբը որոնք մասամբ Սպանիաց-
ւոց կը պատկանին :

Լ. ՇԱՅՐԵԱՆ

ՍՇԵԱՐՀԻՍ ՈՒԹՍՈՒՆ ՄԵՃ ԴԱՂԱՔՆԵՐԸ

Լոնտոն՝ 4,333,000 բնակիչ . Նոր-Եօրք 3,438,000 .
Բարիդ՝ 2,537,000 . Գանթոն (Չին) 2,500,000 . Պեր-
լին՝ 1,677,000 . Հանգղու՝ (Չին) 1,500,000 . Վի-
էննա՝ 1,365,000 . Թոկիո՝ 1,229,000 : Ս. Բեդերս-
պուրկ՝ 1,267,000 . Չիկակո 1,299,000 . Ֆիլատել-
ֆիա՝ 1,046,000 . Մոսքուա՝ 1,035,000 . Կ. Պոլիս՝
1,000,000 . Սինկան՝ (Չին) 1,000,000 . Բեքին՝ (Չին)
1,000,000 . Դիէն-Չին (Չին) 950,000 . Պոմպայ՝ 821,000 .
Կալկաթա՝ 810,000 . Չինկթու՝ (Չին) 800,000 . Պուէնու-
Այրէս՝ 751,000 . Չունկ-Չինկ՝ (Չին) 700,000 . Հանոզ՝
700,000 . Կլասկո՝ 658,000 . Հուչէհու՝ (Չին) 650,000 .
Վարչաւիա՝ 538,000 . Լիվրբուլ՝ 633,000 . Համպուրկ՝
625,000 . Շանկայ՝ (Չին) 600,000 . Գահիրէ՝ 570,000 .
Նաքուի՝ 536,000 . Մանչեսթըր՝ 534,000 . Ռիօ Ծանէյրօ՝
522,000 . Պիրմինկէն՝ 505,000 . Օսագա՝ (Ճապոն)
503,000 . Ամսդերտամ՝ 503,000 . Չաօնկ՝ (Չին) 500,000 .

Լաջնչիկ՝ (Չին) 500,000 . Սուչինկ՝ 500,000 . Քեանկ
Նինկ-Ֆու՝ 500,000 . Մատրիտ՝ 499,000 . Հոմօ՝ 487,000 .
Միլան՝ 470,000 . Լիոն՝ 466,000 . Մատրաս՝ 452,000 .
Ս. Լուի՝ (Մ. Նահանգ) 451,000 . Միլպուրն՝ (Աւստրալիա)
450,000 , Պոսդոն՝ 448,000 . Մարսիլիա՝ 442,000 . Պալ-
թիմոր (Մ. Նահանգ) 434,000 . Հայտերապատ՝ (Հնդ-
կաստան) 415,002 . Սիտնէյ՝ (Աւստրալիա) 410,000 .
Լից՝ (Անգլիա) 409,000 . Քոբէնհակ՝ 408,000 . Միւնիխ՝
407,000 . Օտեսա՝ 405,000 . Լայպցիկ՝ 332,000 . Պրէս-
լաւ՝ 378,000 . Եանօլինկ՝ 360,000 . Շէֆիլտ՝ 351,000 .
Թիւրէն՝ 351,000 . Քիօդօ՝ 341,000 . Տրէզտա՝ 336,000 .
Մեքսիկա՝ 329,000 . Քօլոնիք՝ 321,000 . Ալեքսանդրիա՝
319,000 . Լոձ՝ 315,000 . Լիզպոնա՝ 301,000 . Հանկ Կէօ-
Ֆու՝ 300,000 , Չանկ-Քինկ՝ 300,000 . Ռոդերտամ՝
298,002 . Ս. Ֆրանչիսկօ՝ 298,000 . Սինսինադո՝ 296,000 .
Սթօքհօլմ՝ 287,000 . Բալերմօ՝ 287,000 . Ռիկա՝ 282,000 .
Լաքսոր՝ 273,000 . Պարսիկոնա՝ 272,000 . Անվէրս՝
271,000 . Էտինպուրկ՝ 263,000 . Քլիվլէնտ 261,000 :

ՅԱՄԱՔԻ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԾՈՎԱՌ ԽՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՌԱՍԱՐ

Թէ՛ ցամաքի բարձրութիւններն եւ թէ՛ ծովու խո-
րութիւնները գրեթէ հաւասար են : Աշխարհիս վրայ
ամէնէն բարձր լեռնաշղթան է Հիմալայա , որուն բարձ-
րագոյն գագաթն է Կաւրիսանկար 8,840 մէթր , մինչ
դիտուած է որ ծովուն ամէնէն խոր տեղն է Խաղաղական
ովկիանոսին մէջ Քուրիլեան կղզիներուն մօտ Թուսգա-
րորա անդունդը 8,600 մէթր : Յետոյ խորութեան կար-
գաւ կուգան Ատլանդեան ովկիանոսին մէջ Փորթօ-Ռի-
կոյի հիւսիսային կողմը 8,400 մէթր , Պահիայի (Պրե-

գիլ) արեւելեան կողմը 1,500 քմ. բարձ. 8,000 մէթր. Հնդկաց ուկիւնոսի մէջ ձաւայի արեւմտեան կողմը 6,000 մէթր. Սառուցեալ ուկիւնոսի մէջ Սբիցսկի արեւելեան կողմը 5000-6000 և Յոնիական ծովու մէջ 4,400 :

Կաւրիսանկարէն ետքը լեռներու բարձր գագաթները սա՛ կարգաւ են . Տափսով (Բարագորում) 8,600 մէթր , Քիչինչիկա (Հիմալայա) 8,580 , Սիշուր (Հիմալայա) 8,480 , Ագոնգակուա (Անտեան-Գորտիլեան) 6484, Զիմպորացո (Գորտիլեան Անգիլեան) 6,310 , Ֆենիա (Հար. արեւ. Ափրիկէ) 6,100 , Քիւերմա-Նճարո (Հար. արեւ. Ափրիկէ) 6,000 , Ս. Եղիա (Ապառաժ լեռներ) 5944 , Որիդապա (Անտեան-Գորտիլեան) 5,800 , Էլպրուզ (Կովկաս) 5,560 :

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆ

Աշխարհի շրջանն ընելը վերջի ժամանակներս սկըսած է դրօսանքի կարգը դասուիլ . հոս կը նշանակենք աշխարհի շրջանի երկու ամենակարճ ճամբաները :

1. Ծաքոնի ճամբով

Մարսիլիայէն-Եոքոնամա (Ծաքոնի արեւ. կողմը)	42 օր
Եոքոնամայէն-Սան-Ֆրանչիսքո (Մ. Նահանգ, արեւմտեան կողմը)	18 »
Սան-Ֆրանչիսքո-Նոր-Եորք	6 »
Նոր-Եորք-Հաւր (Ֆրանսայի արեւմտաք)	8 »
	74 օր

2. Աւստրալիոյ ճամբով

Մարսիլիա-Սիտնէյ (Աւստրալիոյ արեւելք)	37 օր
Սիտնէյ-Սան Ֆրանչիսքո	30 »
Սան Ֆրանչիսքո-Նոր Եորք	6 »
Նոր-Եորք-Հաւր	8 »
	81 օր

ԵՐԵՐԱՆՈՅՋՆԵՐ.—ԳԻՒՏԵՐ

Մեր նախնեաց ծանօթ էին միայն Միջերկրականի շրջակայ երկիրները , այսինքն Կեդրոնական ու Հարաւային Եւրոպա , Արեւմտեան Ասիա ու Հիւսիսային Ափրիկէ :

Արեւելեան հին ազգերէն իւրաքանչիւրը նախապէս միայն իր բնակած երկիրն ու իր ամէնէն մօտ դրացի երկիրը կը ճանչնար : Ո՛րչափ որ հաղորդակցութիւնները կը դիւրանային , պատերազմներու պատճառաւ , վաճառականութեան ու ճամբորդներու շնորհիւ , ա՛յնչափ ալ իրենց երկիրներու դիրքին , կլիմային , արտադրութեանց ու բնակիչներուն բարք ու վարքին վրայ ծանօթութիւնները կ'աւելնային : Վերջապէս աշխարհագիրները , մաթեմատիկոսներն ու տիեզերագէտները ձեռնարկեցին սահմանել երկրի ձեւն ու ծաւալը , բացատրել իր դիրքն աստղերուն հանդէպ , ուսումնասիրել զանազան բներեւոյթները , գիշերուան ու ցորեկուան իրարու յաջորդութիւնը , եղանակներու փոփոխութիւնը , մթնոլորտին շարժումը , և ամէն ինչ որ կը հետաքրքրէր ուշագիւր հետազոտող միտք մը : Այն կը հիտուլթիւնը , զոր առաջին անգամ յոյները Աշխարհագրութիւն անուանեցին , այսինքն երկրի նկարագիրը , հետզհետէ այսպէս կազմութիւն գտաւ :

Եգիպտական ու Ասորեստանեաց արձանագրութիւններն ու քանդակներն ամէնէն հին աշխարհագրական յիշատակարաններ են որ մեզի հասած են : Ատոնք կը թուեն իրենց թագաւորները , տիրած ժողովուրդները , առած քաղաքները , կապուտ կողոպուտը , յաղթուածներուն դիմագծերը , տարազը , զէնքը , նաեւ նոյն երկիրներուն բերքերն ու անասունները : Եգիպտական

յիշատակարաններ բաւական տեղեկութիւն կ'աւանդեն Ափրիկէի, Եթովպիոյ, Արաբիոյ, Ասորիքի, Տիգրիսի ու Եփրատի երկրաշարին, Արքիպելագոսի կղզիներուն ու Փ. Ասիոյ ժողովուրդներուն վրայ : Աշխարհագրական ամէնէն հին յիշատակարանն Արքիպելագոսի Ոսիրիսեան տաճարին մէջ Սեթի Ա. ի հրամանով քանդակուած արձանագրութիւնն է : Եգիպտական պատկերագիրներու ու Ասորիստանեաց բեւեռագրերու ընթերցումէն առաջ : Աշխարհագրութեան ամէնէն հին աղբիւրն է Ս. Դիրքի Ժ. գլուխն ուր Արեւմտեան Ասիոյ, Արաբիոյ ու Ափրիկէի մէկ մասին ժողովուրդներու ազգաբնակչութիւնը կը տեսնուի : Գիտնականները, մասնաւորապէս Ֆր. Լը Նորման իր Origine de l'Histoire — «Արշալոյս պատմութեան» մէջ ուսումնասիրեց թէ ինչ պէտք է հասկնալ Սեւ, Բաւ, Յաքեր ըսելով :

Թէեւ Փիւնիկեցիք 7րդ դարուն (ն. թ.) Նեքաւով Փարաւոնին հրամանաւ Ափրիկէի շրջանն ըրին, բայց աշխարհագրական յիշատակարան մը չեն ձգած մեզի : Փիւնիկեցիք 6րդ դարուն (ն. թ.) տիրած էին Միջերկրականի, ծանօթ էին մանաւանդ Ափրիկէի հիւսիսային եզրին ուր հիմնեցին Կարքեդոնն և ուրիշ շատ մը շահատաններ : Խիզախ ու կարող նաւատորմներ ըլլալով, կ'անցնէին նաեւ Ճիպրալթարն և կ'երթային մինչեւ Բրիտանական կղզիներն և Պալթիկ ծովը՝ վաճառականութեան համար, Պալթիկի եզրերէն սաթ բերելին որոշապէս յիշատակուած է : Բաց ի Եգիպտական, Ասորիստանեայ ու Երրայական աղբիւրներէ, աշխարհագրական թանկագին յիշատակարան է նաեւ հին Հելլէն մատենագրութիւնն որուն ամէնէն հինաւորաց աղբիւրներն են Հոմերական գիրքն ու Հեսիոդոսի երկերը : Երբ 2. դարուն (ն. թ.) յոյները գաղութներ հաստատեցին Սեւ ծովու և Միջերկրականի եզրերը, Աշխարհագրու-

թիւնն ա'լ աւելի զարգացաւ և ճշմարտապէս գիտութիւն մը դարձաւ :

Մեկէտցի Անաքսիմանտոս ու Նեկատէս պղնձէ տախտակի վրայ առաջին անգամ գծեցին ծանօթ աշխարհի քարտէսը : Ասոնց գործերը մեզի հասած չեն : Դարուն Հերոդոտոս պատմագիրն իր պատմութեան մէջ աշխարհագրական թանկագին տեղեկութիւններ հաղորդած է : Հերոդոտոսի մահէն (440) մինչեւ Մեծն Ալեքսանդր (334) բազմաթիւ աշխարհագէտներ երեւցան որոնց մէջ նշանաւոր են Կնետացի Կտեսիոս, Քսենոփոն եւայլն : Ալեքսանդրի արշաւանքով աշխարհագրութիւնն ա'լ ծաղկեցաւ, Կասպից ծովու արեւելեան երկիրներն ու Ինդոսի գետահովիտը գտնուեցան : Նոյն շրջանին Մարսիլիացի Պիլթէաս՝ Ատլանտեան ուղիկանոսէն ու Պալթիկէն անցնելով՝ հասաւ Սորլինկեան կղզիները, Պալթիկ ծովու ծայրը : Արիստոտէլի գործին մէջ ալ կան աշխարհագրական տեղեկութիւններ : Արիստոտէլի աշակերտն էր Մեսինացի Դիկէարքոս որ առաջին անգամ աշխարհացոյցը գծեց միջօրեական գծերով, աշխարհը երկու մասի բաժնելով : Հին դարու մէջ յիշենք նշանաւոր աշխարհագիրները ինչպէս Կլարէնացի Երատոսթենէս (274-191), Նիկիացի Հեպարքոսոս (165-125), Ամասիացի Ստրաբոն (64 ն. թ. — 24 թ. թ.), Պտղոմէոս (Բ. դար. թ. թ.), Մեկացի Պոմպոնիոս, Պլինիոս. Երէց ու Ամմիանոս Մարկիլիանոս : Անցնինք միջին դարուն :

Միջին դարուն, չնորհիւ Արաբացի ճամբորդներու՝ Ափրիկէի ներքին մասերը յայտնուեցան : Նորմանտացի արշաւախումբեր ալ գտան Իրլանտա կղզին, Կրոէնլանտա կղզւոյն քովէն անցան, հետազօտեցին ու գաղութներ հաստատեցին նոյն իսկ հիւս. Ամերիկայի հիւս. արեւելեան կողմերը, բայց քիչ ատենէն ատոնց գիւտերուն յիշատակն անգամ ջնջուեցաւ :

ԺԳ. Դար — Այս դարուն վերնտիկցի Մարքո Բօլօ հետազօտեց Կեդրոնական Ասիա, այցելեց Չինաստան, Հնդկաստան, Հնդկաչին, Մալակքա ու Սումադրա կղզին :

ԺԴ. Դար — ԺԴ. դարու վերջերն էր որ Տիէրցի նաւազներ հասան Ափրիկէի արեւմտեան ափերը, գտան Գանարեան կղզիները, Դալարի գլուխը, Կուէնայի ափունքը, որոյ հետեւեցան Փորթուկալցիները : Սակայն և այնպէս աշխարհագրական մեծ գիւտերը սկսան ԺԵ. դարուն, մանաւանդ երբ աշխարհ խուղարկելու փափաքն ա'լ աւելի արժարժուեցաւ կողմնացոյցի գիւտով, աշխարհի թաւալման վրայ ծանօթանալով, երբ ճշգրտեց գիտցան թէ աշխարհը կը թաւալի և երբ նաեւ նաւարկութիւնը ծաղկեցաւ : Այդ փափաքը մարմնացաւ սպանիացիներուն ու փորթուկալցիներուն մէջ որոնք մինչեւ անգամ Հնդկաստան հասան :

ԺԵ. Դարու, 1486ին, Փորթուկալցի Պարթէնի Տիագ քերեց Ափրիկէի արեւելեան ափունքն և հասաւ Բարեյուսոյ գլուխը : Բրիտանիոյ Գոլոմպոս Ճենովացի նաւազ մը (1436-1506) յղացաւ ծովով Հնդկաստան երթալու գաղափարը : Կը յուսար դէպ ի արեւմուտք ճամբորդելով՝ Ծայրագոյն արեւելք հասնիլ : 1492, Օգոստոսին, Սպանիոյ Փալոս նաւահանգիստէն մեկնելով, տաժանելի ճամբորդութենէ մը ետք, Սպանիական երեք նաւով, հոկտ. 12ին հասաւ Սան-Սալվադոր կղզին : Այսպէս գտնուեցաւ Ամերիկա : Եւ սակայն Նոր աշխարհը Ֆիորէնցայի Ամերիկոս Վեսպուչչի (1451-1512) ճամբորդին անունով «Ամերիկա» կոչուեցաւ : Ամերիկոս Վեսպուչչի խուղարկեց Կուանայի ափունքն և 1498ին Վասքօ-տէ-Կամա (1469-1524) անցնելով Բարեյուսոյ գլխէն դէպ ի Հնդկաց Ովկիանոսը, առաջին անգամ հասաւ Հնդկաստան :

ԺԶ. Դար. — Արդէն Փորթուկալցիներուն ծանօթ էին Չինաստանի, Ճապոնի ծովափերը, և ատոնք խուղարկած էին Մալէզեան կղզիները : Ամերիկայի մէջ գտած էին Պրէզիլ, մինչ Սպանիացիները կը տիրեն Մեքսիքայի ու Բերուի : Փորթուկալցի նաւարիւս մը Մակելլան (1470-1521) առաջին անգամ փորձեց աշխարհի շրջանը ընել : Քերեց հար. Ամերիկայի եզերքը, գտաւ իր անունով կոչուած նեղուցը, նաւարկեց իսպաղական ովկէանոսը և գտաւ Փիլիպեան կղզիները ուր մեռաւ ընթիւններու դէմ պատերազմելու ատեն :

1530ին Ֆրանսացի Ժազ Գարթիէ (1494-1554) Մէն Լորան դեմն ի վեր նաւարկեց և գետին աջ եզերքը ծաղկէ խաչ մը տնկեց : ԺԶ. դարու վերջերն ու ԺԸ. դարուն սկիզբները Տէվիս, Հուստոն ու Պաֆէն անգլիացիները խուղարկեցին Հիւսիսային սառուցեալ ովկիանոսը :

ԺԷ. Դար. — 1628ին Հոլանտացիները ցամաք ելան Աւստրալիա : Ապէլ Թասման հոլանտացին գտաւ իր անունով կոչուած կղզին, նաեւ Նոր Զելանտա ու Նոր Կուէնա : 1672ին Ֆրանսացի Շուալիէ տը Լասալ Միսիսիբի գետն ի վար իջաւ դէպ ի Լուիզանիա :

ԺԸ. Դար. — Ֆրանսացի երկու նաւապետներ Պուկէնովիլ (1729-1811) ու Լաբրուզ (1741-1788) խուղարկեցին իսպաղական ովկիանոսը : Առաջինը գտաւ Դաիդի կղզին, իսկ երկրորդը՝ Ասիոյ հիւսիս արեւելքը ու Ամերիկայի հիւսիսային արեւմտեան ափերը, այցելեց Ովկիանիոյ քանի մը կղզիները, և մեռաւ Վանիքուրի մէջ, փոթորիկի բռնուելով : Անգլիացի Բուկ նաւապետը (1728-1779) գտաւ Նոր Գալետոնիա ու Հավայի կղզիներն ուր և մեռաւ :

ԺԹ. Դար. — Այս դարուն բազմաթիւ խուղարկուած թիւններ կատարուեցան : Անգլիացի Բեռի, Ճոնն,

Պրանքլին ու Նորվեկիացի Նանդէն այցելեցին Հիւսիսային սառուցեալ երկիրները : 1850ին անգլիացի Մագ-Գլըր սառնակոյտերու մէջէն անցնելու ատեն , հիւս. Ամերիկայի եզերքը՝ գտաւ Հիւս. արեւմտեան անցքը : 1778ին Շուէտցի Նորտէնսքիլտ Ասիոյ հիւսիսային կողմը գտաւ հիւս. արեւելեան անցքը : 1828ին Պրանսացի Բենէ Գէյիէ անցաւ Սահարայէն ու այցելեց Թոմպուքթու (1814-1873) : Լիվինկսթըն հար. Արեւ. Ափրիկէն խուզարկեց , Զամպէզ գետն ի վեր նաւարկեց և գտաւ Ափրիկէի մեծ լիճերը : Անգլիացի Սպէկ ու Կրէնտ գտան Նեղոսի ակնաղբիւրները , ուրիշ անգլիացի մըն ալ Սթէնլի , իջաւ Գոնկ , գետն ի վար յաջողեցաւ Ափրիկէի արեւմուտքէն դէպ ի արեւելք հասնիլ (1889) :

Օր ըստ օրէ նոր նոր աշխարհներ կը գտնուին յանդուգն խուզարկութեանց շնորհիւ : Ատոնց շնորհիւ է որ գտնուեցան Բեւեռային երկրաշարը , Կեդրոնական Ասիոյ լեռնադաշտերը , հարաւային Ամերիկայի դաշտադեռինները , Աւստրալիոյ ներքնաշխարհն ու վերջապէս խաւառակուռն Ափրիկէ :

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱԶԳԻ ԼԵԶՈՒՆԵՐ, ՅԵՂԵՐ ՈՒ ԿՐՕՆՆԵՐ

Ա. ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

Ա՛լ անցած դացած են այն միամիտ ժամանակամիջոցները , ուր մարդիկ , գրո՛ցն ալ , բրոցն ալ , անանկ կը հաւտային թէ մարդկային Յօդաւոր = Articulé լեզուն երկնածիր պարգև մըն է լոկ , և թէ մարդիկ անասուններէն , ի մէջ այլոց , կը տարբերին իրենց լեզուին կարողութեամբ , ձիրքով : Գիտութեան , Մարդաբանութեան (Anthropologie) շնորհիւ գիտենք որ Յօդաւոր լեզուն կազմախօսական երեւոյթ մըն է և ո՛չ ուրիշ բան , որ մարդոց մեջ անասուններէն աւելի բարեշրջուած եւ զարգացած է :

Գիտութիւնն Յօդաւոր լեզուն երեք ընտանիքի բաժնած է .

1. Անջատողական կամ Միախառն լեզուներ (Langues isolantes, monosyllabiques) , Յօդաւոր լեզուի առաջին տիպար նախածեր :

2. Կցողական լեզուներ (Langues agglutinantes) և

3. Հոյսիական կամ Թեփական լեզուներ (Langues à flexion) :

Անջատողական կամ միավանկ չըջանի լեզուներն որոնց բառերը պարզապէս արմատներ են , առանց սահմանող ու եղանակաւորող նախդիրի (préfixe) ու վերջ-

դիրի (suffixe) սա՛ տարազն ունին . Ա.+Ա.+Ա.⁽¹⁾ որոնք անփոփոխ կը մնան : Արմատ բառերուն վրայ լեզուական ուրիշ տարրեր յօդուելով , կցուելով ու կուտակուելով՝ լեզուներու երկրորդ տիպարը կազմուած է որ է Կցողականը : Այս յօդուածոյ , կցուած ու կուտակուած զանազան նախդիր ու վերջդիր բառակերտ տարրերը երբ դատուին արմատ բառէն , արժէք մը չեն ունենար . նշանակութենէ կը դադարին : Կցողական լեզուներու տարազը սապէս է . Ա.+Ա. , Ա.+ա , ա+Ա.+ա ու ա+Ա.+ա+ա :

Լեզուներու երկրորդ տիպարն է Հոլովականութիւնը որուն էական յատկութիւններն են Արմատ-բառերուն ձայնաւոր ու բաղաձայն տառերու ձայնաշրջուիլը , կորուսիլը և աղուը , յաւելումն ու տեղափոխութիւնը , Արմատին ճակնոտութիւնը , և նախդիր ու վերջդիր ածանցիչ մասնիկներու միջոցաւ ստացած եղանակաւորուը : Այդ ածանցիչ նախդիր ու վերջդիր մասնիկներն որոնք հիմայ մեզի աննշանակ ձայներ են , անտարա-կոյս Արմատ բառեր եղած են՝ դարձեալ նորանոր բարդութիւններ յառաջ բերելու համար :

Այսպէս հասկցիր նաեւ շատ մը ուրիշ փոփոխութեանց , այլալուծեանց ու եղանակաւորութեան մասին : Հայերէն լեզուին պատմական , ոչ թէ նախնական վիճակը ընդհանուրին մէջ հոլովական շրջանին կը պատկանի : Օրինակ գէս , գիս-նալ , գիս-ուն , s-գէս , գիս-ու-թիւն , s-գի-տութիւն , գիս-ն-սկսն , գիս-նա-կա-նու-թիւն , և չն . մինչ Թուրքերէն լեզուն (ո՛չ թէ Օսմաներէնը , որովհետեւ այդ վերջինը Թուրքերէնի՝ կցողական և Արաբերէնի ու Պարսկերէնի , երկուքն ալ հոլովական լեզուներ , խառնուրդն է) , որ կցողական լեզուներէն է , հոլովական

Ա. արմատ կը նշանակէ , ա նախդիր և վերջդիր :

լեզուի այդ յատկութիւնը չունի , ինչպէս սեւ-մեհ , սեւ-մեհմեհ , սեւ-սիրմեհ , սեւիլ-մեհմեհ , սեւ-սիրմեհմեհ : Այս օրինակներուն մէջ Արմատ բառն երբեք չձայնաշրջուեցաւ , տախնուլրայ չեղաւ , և փոփոխութիւն , այլալուծիւն ու եղանակաւորում չկրեց :

Ամէն լեզուներու մէջ քիչ շատ Անջատողութիւն , Կցողականութիւն ու Հոլովականութիւն կը նշմարուին , թէեւ ամէն լեզուածիւղ մէկին կամ միւսին աւելի ձգտում ունի , և ասոր համար է որ այն մասը աւելի զարգացած կը տեսնուի : Չկայ անջատողական լեզու մը որ կցողական ձեւեր չունենայ , և կցողական լեզու մը՝ որ հոլովական ձեւեր չունենայ , և որ զարմանալին է , հոլովական ձեւերու վրայ ալ , ո՛չ թէ միայն բաղմաթիւ զուտ կցողական ձեւեր կը տեսնուին , այլ նաեւ անջատողական դառնալու ճիգ մը : Այդ երեւոյթը կը տեսնուի արդի Հայերէնի լծորդութեանց ու բարդումներու մէջ : Բայերու լծորդութեանց մէջ Հին Հայերէնը քանի մը ձեւեր ունի զորոնք մեր արդի Հայերէնի մէջ կը չըջնք , այսինքն երկու կամ մինչեւ երեք բառով կը կազմենք : « Սիրեցից » ձեւը « պիտի սիրեմ » ձեւով կը չըջնք որ ստուգիւ անջատողական լեզուներու էական յատկութիւնն է : Ահա Կցողականութեան շօշափելի օրինակներ , գրաբարի—Հին Հայերէնի մէջ « Սիրել » բային Սահմ. ներկայ , եզ. Ա. դէմքն է « Սիրեմ » մինչ արդի Հայերէնը , սահմանականի գաղափարը տալու համար՝ կրկին գաւառաբարբառներու , Արեւելեան ու Արեւմտեան Հայերէնի մէջ՝ կրկին ձեւ ունի . Արեւմտեան գաւառաբարբառը կ'ըսէ կը սիրեմ (երկու բառով) , մինչ արեւելեանը կ'ըսէ Սիրում-եմ—ի սիր եմ , ներգոյ : Նոյնն իմացիր նաեւ Հին Հայերէնի ու Նոր Հայերէնի բարդութեանց ու ածանցմանց մասին ալ : Արդի Հայերէնի մէջ երկու բառով յայտնուած խօսք

մը , յատկացուցիչով ու յատկացեալով կամ գործիակա-
նով կազմուած, իսկ Հին Հայերէնի մէջ նոյնն ածանցելով
կամ բարդելով կ'ըլլայ : Ատոնց օրինակները այնչափ
շատ են որ ուշիմ ընթերցողն ինքնին կրնայ գտնել :
Այսպէս մեր արգի լեզուն Անջատողական ու Կցողա-
կան հանգամանքը քիչ շատ պահելով՝ համակ հոլովա-
կան լեզու մըն է Հին Հայերէնի նման :

Քիչ մը առաջ ըսինք թէ Արեւմտեան գաւառա-
բարբառի Սահմանական ներկաներիւ բառով կը կազմէ,
ինչպէս կը սիրեն : Ոմանք կը կարծեն թէ միայն «Սի-
րեն»ը է բառը , իսկ կը մասնիկ : Իսկ մենք շատերու
նման դիտած ենք թէ կը և ուրիշ մասնիկներ բառեր
էին սկզբան , որոնք դարերու ընթացքին մէջ այնչափ
սղուեցան , ամբիփոխեցան ու կծկուեցան որ իրենց
նախկին նշանակութիւնը կորսնցուցին և լոկ եղանա-
կաւորող մասնիկներ դարձան : Այսպէս իմացիր նաև
ային , աւես , իկ ևլն . մասնիկներու մասին :

Ուրիշ թիւրիմացութիւն մըն ալ : Հոլովական լե-
զու ըսուած ատեն , չենք իմանար հոլով ունեցողները ,
ինչպէս խօսք , խօսքի , խօսքի , խօսքով , այլ արմատական
նշանակութիւններու ու բաղադրանքներու փոխելու զօրութիւն ու-
նեցող լեզուներ , ինչպէս արաբ , արաբ , դիւ , երաբ , ֆոյր ,
ֆեռ , ֆորք , ևլն : Այդ սխալ հասկացողութեան միակ
գլխաւոր պատճառը մեր Հայերէնի ուսուցիչներն ու
Հայերէն լեզուի քերականութիւններն են որ կ'աւան-
դեն թէ հոլովելու ատեն վերջին ձայնաւորները կը
կորսուին և կամ կը փոխուին , այնպէս որ այդ Կորուս-
ման ու Փոխուման կանոնը կոչուած է հոլովական փո-
փոխութիւնը : Այնուհետեւ գրեթէ բոլորովին կը մոռցուի
այն հիմնական ուղիւն որով զարմար մը կ'արմա-
տանայ գրերու այս էական յատկութեան վրայ : Այլ

գործ չունին , գրերուն այդ էական յատկութեան վրայ
խօսէ ու խօսէ , գաւառաբարբառներու և լեզուա-
խոսման բառամթերքներու իրարու հետ ունեցած
ձայնախօսական ու ձեւախօսական աղերսին մասին
երկարօրէն ճառէ : Ասոր համար չէ որ քիչ շատ դար-
գացած մը և կամ դպրոցական վիճակի մը մէջ մէկը
դիւրաւ կը հասկնայ գիծ , զծի , անկիւն , անկեան փո-
փոխութեան պատճառը , և չի կրնար ըմբռնել թէ ար-
մատակից են հայերէն sor = արք ու Պարսկերէն سړ
բառերը , և թէ հնուերոտական նախալեզուի sv ցոդ-
ուածոց տառը կը համապատասխանէ մեր ֆին , ինչպէս
Հնդկերէն Սվաստ , Զանդկերէն ֆանստ , նոր Պարսկերէն
سوار Լատիներէն soror = svasor , Ֆրանսերէն soeur և
Հայերէն ֆոյր՝ արմատակից են , նախալեզուին եղանա-
կաւորումները : Մէկ խօսքով Հոլովական լեզուի մէկ
հատիկ յատկութիւն է առանց բացառութեան նշանաւոր-
րին ու բաղադրանքին ձայնաշարքով , առնենք միայն
բաղադրանքներն քանի մը հատը , ինչպէս ն՝ շի , պ՝ շի ,
ք՝ շի , լ՝ շի , կ՝ շի և այլն :

Ահաւասիկ բոլոր Միավանկ , Կցողական ու Հոլովա-
կան լեզուներու ճիւղագրական համայնացոյց պատկերը

ՃԻՒՂԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՈՅՈՅՑ ՊԱՏԿԵՐ ՄԱՐԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ

Ա. ՄԻԱՎԱՆԿ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

Չինական
Ոչնտմական
Սիամական

Պիրմանական
Թիպեզական

Բ. ԿՑՈՂԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

Հարաւային Ափրիկերէն (Հոթենտոներէն , Պոսիմաներէն)
Ափրիկէի խափշիկերէն

Պանթուերէն (Զանգիսար , Քաֆիր , Զուլու)
 Բուլերէն
 Նուպերէն
 Սեւամորթակերպերէն (Մալաքիա , Լէն .)
 Բարու լեզուներ (Մեղանեզերէն , Բողիսիզերէն)
 Մալայերէն
 Աստրալերէն
 Ճարոններէն
 Քորէայի լեզու
 Կեդրոնական և Հարաւային Հնդկաստանի լեզուներ

Ուրալ { Սամոյերէն
 և { Ֆիններէն
 Սլոյայեան { Թուրքերէն
 Լեզուախումբ { Թունկուզերէն
 { Սումեր - Ակատերէն
 { Խալդերէն
 { Մոդուլերէն

Կասրոններէն
 Ամերիկեան լեզուախումբ
 Դերմ. հիւսիսային լեզուախումբ

Կովկասեան { Լիզլի , Զէչէ , Զէրքէզ
 Լեզուախումբ { Վրացերէն , Սուաներէն , Մենկրիլերէն , Լազերէն

Գ. ՀԱՆՈՎԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐ

Սեմական { Ասորական. — Քաղդերէն , Ասորերէն , Ասորեստա-
 Լեզուախումբ { ներէն (Մեռած)
 { Քանանական. — Եբրայեցերէն , Փիւնիկերէն (Մեռած)
 { Արարական. — Արարերէն , Հարաւ. Արարիայի և
 Հասկեշաստանի Արարերէն

Քամեան { Ղլտերէն
 Լեզուախումբ { Լիբիական
 { Եթովպական

Հնդկական { Սանսկրիտերէն
 Լեզուաճիւղ { Նոր Հնդկերէն
 { Բոշայերէն

Երանեան { Զանդերէն
 Լեզուաճիւղ { Հին Պարսկերէն , Աքիմիեան
 { Պահլաւերէն
 { Բազէնտ (Ֆարսի)
 { Նոր Պարսկերէն
 { Ռսիտերէն (Ալանաց լեզու)
 { Քիւրտերէն
 { Պիլուճերէն
 { Աֆղաներէն

Հայերէն (Հաղեան-Խալդեան)
 Յունարէն

Լատինական { Լատիներէն
 Լեզուախումբ { Իտալերէն
 { Բրովէնիալ
 { Սլաներէն
 { Ֆրանսերէն
 { Բորթուկեզերէն
 { Ռումաներէն

Կելտական { Կայելական (Իրլանտացիք , Մէն , Էնկլիւ)
 { Բրիտանական (Կալուա , Սլոթրգան)

Գերմանական { Կոթական (Մեռած)
 { Սկանտինաւեան (Իսլանտերէն , Նորվեկերէն , Շուետ-
 ցերէն , Դաներէն)

Լեզուաճիւղ { Ստորին { Անկլո-Սաքսոն (Անգլերէն)
 { Գերմաներէն { Հին Սաքսոն (Հոլանտերէն , Ֆլամա-
 { Բարձր Գերմաներէն [ներէն]

Ալաւական { Ռուսերէն , Ռումիներէն
 Լեզուախումբ { Լեհերէն , Սլովաք , Սերվերէն
 { Պուլկարերէն , Սլովիներէն
 { Խրուաթերէն , Չեհերէն

Լիթական { Լիթերէն , Լիթուաներէն
 Լեզուաճիւղ { Հին Բրուսերէն

Ծանօթ. — Ծանօթ լեզուներէն Ալպաներէնը (Առնաուտներէն) հր լեզ-
 ուախումբի պատկանիլը դեռ ստուգուած չէ :

ՃԻՒՂԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՅՈՑՑ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՅԵՂԵՐՈՒ

Ա. ՍՊԻՏԱԿ ՑԵՂ

1	{	Հատին. — Իտալացի, Սպանիացի, Փորձուկալցի, Ֆրանսացի, Ռումանացի
		Գերման. — Դերմանացի, Աստրիացի, Դանիացի, Հոլանդացի, Անգլիացի, Սկանդինավացի
		Սլաւ. — Լեհ, Ռուս, Խորուած, Չեհ, Սերպ, Պուլկար, Մոնթէնէկրո, Սլովէնկ
		Յոյն. — Հելլէն, Հոռոմ, Ալպանիացի
		Կելտ. — Կալէս, Իրլանտա, Սկոտլա, Պելճիգա, Իրէն
2	{	Երանեանք. — Պարսիկ, Պելուճիստանցի, Ալանք, Վրացիք, Աֆղանք
		Հնդկ. — Հնդիկ, Գնչու
		Հայք. — Հալդեան + Խալդեան
3	{	Սրաքացի.
		Ասորի. — Ասորի, Տիւրքի, Քաղդէացի = Բիւտանի) Հրեայ.
Յամեան	{	Եգիպտացի. — Ֆէլլահ, Դպտի
		Հապէշ.

Բ. ՄՈՆԿՈՒԼԵԱՆ ՑԵՂ

- Բուն Մոնկոլ. — Մանչու, Չին, Ճաբոն
 Մաճառ. — Հոնգարացի
 Ֆիննեանք. — Չուվաշ, Չիրիմիշ, Ֆինլանտացի, Եսթոնացի
 Տուրանեանք. — Թաթար, Թիւրքմէն, Թուրք, Իւզպէկ, Խըրսըզ, Նո-
 դայի
 Հարոն.
 Էսքիմացի.
 Սամոյացի.

Գ. ՈՎԿԻԱՆԵԱՆ

Մալայեանք	{	Պանթուկ (Սումադրա)	} Զէլէպեան
		Մաքքասար	
		Պուժի	
		Տայուկ (Պոռնէօ)	

Բոլինգեանք. — Նոր Զելանտացիք, Սամոյացիք, Տունկացիք

Դ. ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ

- Ամերիկայի բնիկներ.
 Ամերիկայի պղնձամորթներ.
 Բարակոնիացիներ.
 Խափշիկներ.

Ե. ԱՓՐԻԿԵԱՆՔ

- Գաֆիրներ.
 Հոթենթոներ.
 Բաբոներ.
 Սեւամորթակերպներ.
 Թաւաճացիներ.
 Աստորալիացիներ.

ՀԱՄԱՅՆԱՅՈՑՑ ՊԱՏԿԵՐ ԿՐՕՆՔՆԵՐՈՒ

Ա. ՄԻԱՍՏՈՒԱԾԵԱՆ ԿՐՕՆՔ

Ա. ՀՐԷՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՍՈՎՍԻՍԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հրէութիւնն ունի շատ մը ճիւղեր որոց գլխաւոր-
 ներն են Ռաբբիականները, Թալմուտականները, Գարա-
 յինները, Կասիդիմները, ասոնց իւրաքանչիւրի բաղմա-
 մարդու թիւնը կարելի է եղաւ մեզ ճշդել, ուստի միայն
 զանազան երկրաց Հրէից թիւը կուտանք աստ :

Եւրոպա

Ֆրանսա	63,000
Գերմանիա (Ալզաս Լորէն՝ 39,000) . . .	562,000
Աւստրիա-Հունգարիա	1,664,000
Կալէսի երկիր	688,000
Հունգարիա	638,000
Իտալիա	40,000
Պէլճիա եւ Հոլանտա	82,000
Րումանիա	265,000
Ռուսիա	2,552,000
Թուրքիա	105,000
Այլեւայլ երկիրներ (Զուիցերիա, Պուլկա- րիա, Տանիմարքա, Սպանիա, Ճիպ- րալթարա, Յունաստան, Սերպիա և չն.)	35,000

6,694,000

Ասիա

Թուրքիա (Պաղեստին)	195,000
Ասիական Ռուսիա	47,000
Պարսկաստան	18,000
Կեդրոնական Ասիա	14,000
Հնդկաստան	19,000
Չինաստան	1,000

294,000

Ափրիկէ

Եգիպտոս	8,000
Թունիս	55,000
Ալճերի	35,000
Մարոք	60,000
Թարապուլուս	6,000
Հապէշիտան	200,000

364,000

Ամերիկա եւ Ովկիանիա

Միացեալ Նահանգներ	230,000
Ամերիկեան այլ երկիրներ	20,000
Ովկէանիա	12,000
	262,000

Գումար Հրէից 7,614,000

Բ. ՔՐԻՍՏՈՆ ԷՈՒԹԻՒՆ.

1. Հայ Եկեղեցի

Թուրքիա	2,300,000
Ռուսաստան	1,500,000
Պարսկաստան	100,000
Րումանիա }	50,000
Պուլկարիա }	
Եգիպտոս	10,000
Եւրոպայի այլեւայլ կողմերը	5,000
Ամերիկա	20,000
Հնդկաստան	5,000

Գումար Հայոց 3,990,000

2. Արեւելեան Եկեղեցիներ

Յակոբիկեան (Սիւրեանի)	500,000
Նեստորական	200,000
Ղպաի	150,000
Հասպէշ	3,000,000
Գումար Արեւ. եկեղեցեաց պատկանողներու	
	3,850,000

3. Յայն Կամ Օրթոսոքս Եկեղեցի

Պուսական Եկեղեցի	9,242,000
Հելլենական » (Աթէնք և չն.) . . .	1,442,000

Սերպիայ Եկեղեցի	1,350,000
Բուժանիոյ »	4,530,000
Սերպոօրուաթ »	6,500,000
Ռուս } Վրացի } »	60,000,000
Յոյն աղանդներ Ռուս կամ Ռուսֆոնիկներ (Հին հաւատացեալներ, Մալականներ, Սքոբէի, Էպլին)	500,000
Յունտուրթէն (Ռուսներ)	3,700,000
Պուլկար	2,500,000
Գումար Յունադաւանաց	89,764,000

4. Հռովմէական Եկեղեցի

Լատին (Եւրոպացի կաթողիկոսներ)	195,000,000
Յոյն-Հռովմէական	4,500,000
Հայ »	50,000
Ասորի »	100,000
Մարոնիտ »	3,000,000
Քիլտանի »	45,000
Ղպտի »	5,000
Գումար Հռովմէականաց	202,700,000

5. Բողոքականութիւն

Լուտերական	40,000,000
Կալուինական	10,000,000
Հելուիտեան կամ Յուլիկեան Եկեղեցի . .	1,200,000
Սկոլտական կամ Երիցական »	6,000,000
Անգլիկան կամ Եպիսկոպոսական »	25,000,000
Աղանդներ (Մկրտական կամ Կրկնամկրտա- կան, Մորալեան եղբայրներ, Ժողո- վական, Մաքրակրօն, Այլամիտ երիցա-	

կան, Գուէյքըր կամ Ընկ. Բարեկամաց, Մեթոտական կամ Վեալէյական, Մոր- մօն, Էլն. Էլն.)	14,800,000
Գումար Բողոքականաց	97,000,000
Համագումար քրիստոնեաներու	397,304,000

Գ. ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Սիւննի

Հանէֆի (Արաբ, Թուրք, Թիւրքմէն) Շաֆիի (Եգիպտացի) Մալէքի (Պէրսի, Մօրա, Ափրիկեան Արաբներ) Հանաալի (Հնդիկ, Մալայեան)	158,000,000
--	-------------

Շիւննի

Պարսիկ Արաբաց մէկ մասը }	6,000,000
-----------------------------	-----------

Տերվիսնի

Մէվլէվի, Ռուֆայի, Պէքթաշի և քանի մը Բիւրդ-ցեղեր	2,000,000
--	-----------

Ադանդներ

Նիամի, Վահապի, Պապի, Ճաֆէրի, Սալիհի	6,000,000
Գումար Մահմետականաց	172,000,000
Համագումար միաստուածեաններու	576,918,000

Բ. ԵՐԼԱՐՄԱՏԵԱՆ ԿՐՕՆՔ (DUALISME)

ՄԱԶԴԷԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կրակապաշտներ կամ Փարսիներ 120,000

Գ. ԲԱԶՄԱՍՏՈՒԱՆԵԱՆ ԿՐՕՆՆԵՐ

1. Պրահմանականութիւն. — (Հնդկաստան, Չինաստան) 180,000,000

2. Շամանականութիւն. — (Մոնկոլեան եւ Փիննեան ցեղեր, Հիւսիսային Թաթարներ, Սամոյացիներ, Ոստիակներ, Սիպերիացիներ, եւլն. եւլն.) 10,000,000

3. Սինդոականութիւն. — (Ճաբոն) 20,000,000

Գումար բազմաստուածեաններու 210,000,000

Դ. ԿՈՒԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏԻՇԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ, ՈԳԷԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԲՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ,

ԴՈՂԵՄՈՒԹԻՒՆ, ԵՒԱՅԼՆ

Ափրիկէ. — Խափշիկներ, (Մանդինկներ, Ալջանդիներ, Եօթֆներ, Սերրերներ) Պոչիմաններ (= անտառի մարդ), Կափրեր, Հոդենդոտներ, եւլն. եւլն. :

Ամերիկա. — Շիկամորթ ցեղեր, Ալկոնգիներ, Իրոգուաներ, Պատագոններ, Շոշոններ, Եսքեմացիներ, Անդիլեան կըղզեաց բնիկներ, Գարայիպներ, Պրազիլեան ցեղեր, Արիպոններ, Պամպայից Հնդիկներ, Փուիգեաններ, եւլն. եւլն. :

Ավիւեանիւ. — Բարուներ, Բոլինգիոյ, Մեւանդիոյ, Միքրոնեզիոյ եւ Աւստրալիոյ անքաղաքակիրթ բնիկ ցեղեր, եւլն. :

Համագումար 100,000,000

Ե. ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԿՐՕՆՆԵՐ

1. Պուսայականութիւն. — Թիպէթ, Հնդկաչին 400,000,000

2. Պանականութիւն. — Մոնկոլ ցեղեր 100,000,000

3. Կոմիուկիոսականութիւն. — Ճաբոն եւլն. 75,000,000

Գումար 575,000,000

Ս. Մ Փ Ո Փ Ո Ւ Մ

Միաստուածեանք 576,918,000

Երկարմատեանք 120,000

Բազմաստուածեանք 210,100,000

Կռապաշտք 100,000,000

Իմաստասիրական կրօնից պատկանողներ . 575,000,000

Հնդհանուր գումար 1,462,038,000

ՍԱՀԱԿ Վ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ

Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ա Կ Ա Ն

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԵՐԸ

Քրիստոնեաները ունին հինգ գլխաւոր տօներ՝ Ծնունդ, Զատիկ, Վարդավառ, Վերափոխում, Խաչվերաց, որոնք տաղաւար կ'անուանուին, ասոնց հետ կապուած են ուրիշ կարեւորագոյն տօներ։ Պիտի քննենք նախ իւրաքանչիւր տաղաւարի նշանակութիւնը, ասոնց տարեգարծի հաշիւները ըստ զանազան եկեղեցիներու ու ասոնց հետ կապուող ուրիշ տօները։

Ծնունդ. — Սա Քրիստոսի Ծննդեան և Աստուածայայտնութեան ⁽¹⁾ տարեգարծն է։ Թէպէտ Աւետարանի մէջ ուղղապէս նշանակուած չէ Քրիստոսի Ծննդեան թուականը, սակայն առնչութիւն ունենալուն Յովհաննէս Մկրտչի ծննդեան թուականին հետ՝ որ անցողարար յիշատակուած է Աւետարանի մէջ՝ կրնանք անկէ հաշուել և Յիսուսի ծնունդը։ Հրէից քահանաները Քաւութեան և Տաղաւարահարաց տօներուն՝ որոնք կը տեւեն 12 օրեր (սկսելով Թշրի ամսուն 10ին ու վերջանալով 22ին) Աստուծոյ տաճարը կը մնային պաշտօն վարելու, այդ տօնական օրերուն առաջին օրն էր՝ (Ղուկաս Ա. 5-25) երբ Զաքարիա Սրբաթիւն Սրբոց մօտեւելով խնկարկելու պահուն՝ Գաբրիէլ հրեշտակապետը

(1) Աստուածայայտնութիւն կ'անուանի հովիւներու ու հրեշտակաց երգելովը, մոգերն առաջնորդող աստղի երեւումով, Մկրտութեան աւթիւ Հոգին Սրբոյ իջմամբ և յերկնից Հայր Աստուծոյ վկայութեամբ Յիսուսի իբր Աստուած յայտնուիլը։

երեւցաւ իրեն, և աւետեց թէ իր կինը Եղիսաբէթ որդի մը պիտի ունենայ, Յովհաննէս Մկրտիչը... Եւն։ «Եւ եղեւ իբրեւ լցան աւուրք պաշտաման նորա, դնաց ի տուն իւր, և յետ աւուրցն այնոցիկ յղացաւ Եղիսաբէթ կին նորա» (Ղուկաս Ա. 23), և քանի որ Զաքարիա Թշրի ամսուն 22ը անցընելէ առաջ տուն չէր կրնար երթալ՝ բնականաբար և 23էն առաջ յղացում հնար չէր։ Ուստի Յովհաննէս Մկրտչի յղացումը Թշրի ամսուն 23ը կ'ընդունինք որ կը համապատասխանէ մեր Հռովմէական տօմարին Հոկտ. 10ին։

Գիտենք նաև Աւետարանէն թէ Յովհաննէս Մկրտչի յղութենէն վեց ամիս ետքը Գաբրիէլ հրեշտակապետ աւետեց Մարիամ Աստուածածնին թէ Յիսուս պիտի ծնի իրմէ, ու երբ կոյսը կը զարմանար՝ Աստուծոյ հրեշտակը կ'ըսէ. «Եւ ահա Եղիսաբէթ ազգական քո, և նա յղի է ի ձերութեան իւրում, և այս վեցերորդ ամիս է նորա որ ամուլն կոչեցեալ էր» (Ղուկ. Ա. 36)։ Ասկէ կրնանք հետեւեցնել Ս. Կուսի աւետման կամ Յիսուսի յղացման թուականը. Հոկտեմբեր 10էն եւրոպական վեց ամիս ետք՝ այսինքն Ապրիլ 7⁽¹⁾, ուրկէ 9 ամիս յղութեան ժամանակամիջոցը հաշուելով կը հասնինք Յունուար 6ին, որ է օր ու թուական Քրիստոսի ծննդեան։

Աւետարանէն կը տեղեկանանք նաև թէ Յիսուս իբր ծննդեան 30րդ տարւոյն սկիզբը մկրտուեցաւ, այսինքն կրկին Յունուար 6ին. ուստի և հայ եկեղեցին ծնունդն ու մկրտութիւնը միեւնոյն օրը Յունուար 6ին կը տօնէ։

Ամէն քրիստոնեայ ազգեր ի սկզբան մեզի պէս կը

(1) Ըստ Հռովմէական տօմարի պարտինք Ս. Յղութիւնը Ապրիլ 10ին տօնել տակայն Երբայական ամիսները լուսնային լրլաւուն 6 ամսուան մէջ 3 օրուան տարբերութիւն մը կ'ունենանք։

տօնէին Ծնունդը ու Մկրտութիւնը, ինչպէս որ նախնիք կը վկայեն : «Կարգեցին Առաքեալքն, և եղին հաստատութեամբ թէ՛ եղիցի տօն Ծննդեան և Յայտնութեան Փրկչին մերոյ, որ օր վեց է Յունուարի ամսոյ ըստ յունարէն թուոյ .» (Առաքելական կանոնք) :

Գրիգոր Աստուածաբան այս երկու տօները բաժնելու խնդրին առթիւ գանգատելով կ'ըսէ «և այլք փոփոխել կամելով զառաքելական կնիք Ծննդեան և այլք՝ Յայտնութեանն, անհաւանք մնացեալք առաքելականդ կանոնական սահմանացն զոր դրով աւանդեալ ունի եկեղեցի, թէ՛ օր ծննդեան և յայտնութեան Փրկչին մերոյ ի միասին տօնեցի ի վեց Յունուարի ամսոյ» :

Իրդ՝ դարու կիսուն երուսաղէմի Յորնաղ եպիսկոպոսը տեսնելով որ Ծննդեան տօնը Բեթղեհէմի մէջ և Մկրտութեանը միեւնոյն օրուան մէջ Յորդանան կատարելը մեծ դժուարութիւններ յառաջ կը բերէ, երկու տօները բաժնել որոշեց . ասոր համար հաւանած կը թուի Հռովմի Յուլիոս Պապն ալ, ուստի և Ծնունդը Դեկտ. 25ին տօնել կ'որոշուի Բեթղեհէմի մէջ և Մկրտութիւնը Յունուար 6ին Յորդանանու մէջ :

Այս բաժանման մասին կը վկայեն նաև Յովհան Ռսկեբերան, Ներսէս Շնորհալի և ուրիշ շատեր : Վերջին ժամանակաց գործերու և կրօնական բառագիրքերու մէջ այս հարցը ճշգրտած կը տեսնուի ամէն տեղ :

— Ի՞նչ հաշուով Յոյները, Լատինները և Բողոքականները մեզմէ 12 օրեր առաջ կը հաշուեն Քրիստոսի Ծնունդը : — Անոնք Զաքարիայի աւետման վայրկեանէն կ'ընդունին Եղիսարէթի յղութիւնը՝ և ոչ անոր 12 օր ետք տուն դառնալու թուականէն . . . առարկելով թէ հրեշտակի աւետման վայրկեանին տեղի ունեցաւ յղութիւնը . բայց ինչո՞ւ ուրեմն և Մկրտութիւնն ալ նոյն օրը (Դեկտ. 25ին) չեն տօներ :

Ծնունդի հետ կապուած տօներ . — Ծննդեան տաղաւարին հետ կապուած են .

1. Յղորթին Աստուածամկնայ կամ Աւետում . որ ինչպէս վերը յիշեցինք ըստ մեզ Ապրիլ 7ին է, իսկ Յունաց և Լատինաց համար՝ Մարտ 25ին :
2. Տօն անուանակոյտքեան Յիսուսի, Ծնունդէն մէկ շաբաթ ետք, Յունւ. 13ին . Յոյները Յունուար 1ին (Հ. Տ.) կը տօնեն : Լատինները քրիստոսքին կ'անուանեն այս տօնը և կը կատարեն Յունւ. 1ին (Ն.Տ.) :
3. Ընծայումն Յիսուսի կամ Տեստընդաւոյ. Ծնունդէն 40 օր ետք, որ կը համապատասխանէ մեզի համար Փետ. 14ին, իսկ Յոյներուն և Լատիններուն համար, Փետր. 2ին : Լատինք այս տօնը «Տօն Սրբոքեան Կուսին» կը կոչեն :

Զատիկ . — Զատիկը Յատուի Յարութեան յիշատակն է . այս բառը թարգմանութիւնն է եբրայեցերէն Պասեֆ բառին որ կը նշանակէ զատիկ, այսինքն բաժանում եղիպտացիներէն : Քրիստոնեաներուն համար ասի այլադաւաններէ զատուելու գլխաւոր տօնը կը նշանակէ :

Հրեաները Պասեֆը կը տօնէին Ապրիլ՝ այսինքն Նիսան ամսուն 14ին որպէս և պատուիրուած էր իրենց ընել (Ելք. ԺԺ. 1-20) : Յիսուս այդ Պասեֆի նախընթաց գիշերը խաչուեցաւ ու մեռաւ (Ուրբաթ լուսնալիք գիշեր) և յաջորդ Կիրակի օրը յարութիւն առաւ :

Առաջին դարերուն մէջ քրիստոնեաները հրեաներուն հետ Պասեֆ կ'ընէին Նիսան 14ին . նոյն օրը խորոված դառնուկ կ'ուտէին և 2-3 օր ետք կամ յաջորդ Կիրակին Յարութիւնը կամ Զատիկը կը տօնէին : Նիսան ամիսը ըստ Հրէական տօմարի շատ փոփոխական էր, հարկ էր ընդունիլ աւելի որոշ թուական մը և Աստեղագիտական հաշիւներով հաստատուելով թէ՛ Քրիս-

տոսի Յարութեան տարիին Նիսանի 14ը՝ Գարնանային գիշերահաւասարի յաջորդող լուսնի լրման կը համապատասխանէր, ուստի անոր հետեւող կիրակին տօնել որոշուեցաւ։ Նիկիոյ ժողովը նուիրագործեց այդ որոշումը և սակայն Ե. դարուն Եփեսոսի եկեղեցին և Ասորիքի ու Միջագետքի մէջ ըստ Հրէական տօմարի Նիսան 14ին Չատիկը տօնող աղանդաւորներ կային՝ որոնք Չորեքշաբթեան կը կոչուէին։ Եփեսոսի եկեղեցին և իրենց հետեւողները յետոյ ուրիշ քրիստոնեաներուն նման Նիկիոյ ժողովին որոշումը սկսան յարգել։

«Չատիկն օրը կը հանդիպի, ըստ Յուլիան տօմարի, գարնան գիշերահաւասարին, կամ գիշերահաւասարէն ետքի լուսնի լրման յաջորդող կիրակիին. ըստ այս հաշուի Մարտ 21ը գիշերահաւասար կը նկատուի, ինչպէս էր Նիկիոյ ժողովին գումարման տարին։ Այսպէս Չատիկը կրնայ պատահիլ Մարտ 22էն մինչև Ապրիլ 25։»

Հայերը և Յոյները միեւնոյն հաշիւով միեւնոյն օրը կը տօնեն Չատիկը։ Լատիններն ալ միեւնոյն սկզբունքին կը հետեւին, սակայն տօմարի տարբերութեամբ Չատիկը երբեմն մեզ հետ չեն կատարեր, որովհետեւ մենք հին տօմարի կը հետեւինք, ըստ որում մարտ 21ին գիշերահաւասար է, իսկ Լատինները նոր տօմարի Մարտ 21ը գիշերահաւասար կ'ընդունին։

Երբեմն 95 տարին անգամ մը Հայերը և Յոյները տարբեր կիրակիներ կը տօնէին Չատիկը և որ Ծնագոսիկ կը կոչուէր։ Ծնագոսիկը այս երկու դրացի ազգերու միջև ատելութեան և հալածանաց տեղի կուտար, վերջապէս 1824ին Կ. Պոլսոյ մէջ Հայերուն և Յոյներուն մէջ գումարուած ժողով մը այդ տարբերութեան պատճառը վերցուց, ուստի և Ծնագոսիկը ալ գոյութիւն չպիտի ունենայ։

Չափի հետ կապուած տօնք. — Չատիկ հետ կապուած տօներն են.

1. Չատիկէն եօթը շաբաթ առաջ կ'իյնայ Բուն Բարեկենդանը որ մեծ կամ աղունացից պահքով կը բաժնուի Չատիկէն, նոյն է և Յունաց ու Լատինաց համար։

2. Ըստ Հայ եկեղեցւոյ այդ Բարեկենդանի կիրակիէն առջի երրորդ կիրակին կը կոչուի Առաջադրաց Բարեկենդան։

Առաջադրաց Բարեկենդանը՝ առաջադրաց պահքին կանխող կիրակին է, պահք՝ զոր Գրիգոր Լուսաւորիչ հաստատեց Աղունացից պահքէն երկու շաբաթ առաջ։ Առաջադրաց պահքը ետքը կոչուեցաւ «Ս. Սարգսի պահք» զի Ս. Սարգիսի զօրավարի տօնը այն պահքին շաբաթ օրը⁽¹⁾ կատարել սկսան։

3. Աղունացից պահքին վերջին կիրակին Ծաղկազարդ կը կոչուի՝ ի յիշատակ Քրիստոսի փառքով Երուսաղէմ մօնելուն աւանակի վրայ նստած։

Աղունացից վերջին շաբաթը Առաջ շաբաթ կը կոչուի, որուն հինգշաբթին տօն է ի յիշատակ Ոսնայուային, Պատեֆի ընթրիֆին և հաղորդութեան խորհուրդին հաստատութեան։ Ուրբաթ լուսնալու գիշերը շացի գիշեր է, ի յիշատակ Յիսուսի ջարջարանաց և խաչելութեան որուն նուիրուած է Աւագ Ուրբաթ օրը։

4. Չատիկ 40րդ օրը ամէն քրիստոնեայ եկեղեցի կը տօնէ Հանքարձումը։

5. Չատիկէն 50 կամ Համարձումէն 10 օր ետք ամէն եկեղեցի կը տօնէ Հոգեգալուսք։

(1) Եթէ Առաջադրաց Բարեկենդանին յաջորդող շաբաթ օրը Փետր. 14ին հանդիպի՝ այդ օրը Տեառնդառաջի կը յատկացուի և Ս. Սարգսի տօնախմբութիւնը յաջորդ շաբթուան երկուշաբթի օրը կը կատարուի։

Վարդապետ . — Ի յիշատակ այլակերպութեան Յիսուսի : Հայոց մէջ ուրիշ քրիստոնեայ եկեղեցիներէն առաջ հաստատուած է այս տօնը :

Քրիստոնէութենէ առաջ աստուածունիի մը տօնը կը կատարուէր վարդի առատութեան ատեն , որուն արձանները կը զարդարէին վարդերով . ուստի այդ տօնը Վարդապետ այսինքն վարդերով վառած կամ զարդարուած կը կոչուէր : Քրիստոնէութենէն ետք Գրիգոր Լուսաւորիչ այս կուսակաշտական տօնին տեղ սահմանեց Քրիստոսի Այլակերպութեան տօնը : Թէպէտ տօնը փոխուեցաւ , բայց տօնի անունը անփոփոխ մնալով՝ մինչև այսօր Վարդապետ կը կոչեն :

Հայերը Վարդապետին ջուր կը սրսկեն և աղանի կը թոցնեն ի յիշատակ ջրհեղի և Նոյի տապանէ ելքին . յիշատակներ զոր հայերը այդ աստուածունիի տօնին հետ կը կատարէին , և որ կցուեցաւ Այլակերպութեան տօնին : Գրիգոր Լուսաւորիչ հրամայած է Այլակերպութեան տօնը Հայ տոմարի տարեգլխուն տօնել , այսինքն Նաւասարդի մէկին որ կը հանդիպի Օգոստ. 11ին . ու ապա Ներսէս Եղիվարդեցի կաթողիկոսը տոմարի նորոգութեան առթիւ՝ Հոգեգալստեան 7րդ կիւրակէն տօնել որոշեց , որով և այս տօնը կապուած է մեղի համար Զատիկի հետ և որ Յունիս 28ի և Օգոստ. 1ի մինչև կրնայ իյնալ : Յոյները և Լատինները Օգոստ. 6ին կը տօնեն Այլակերպութիւնը : Այս թուականը աւելի համաձայն է Աւետարանի :

Յոյները և Լատինները Այլակերպութեան տօնին կ'օրհնեն խաղողը , իսկ Հայերը ընդհանապէս Աստուածածնին , որովհետեւ Յունաստանի և Իտալիոյ մէջ աւելի կանուխ կը հասունանայ որթատունկը , քան մեր լեռնական երկիրներուն մէջ : Երբեմն Յոյներն ալ մեղի պէս Աստուածածնին կ'օրհնէին խաղողը , երբեմն տաք

երկիրներուն մէջ Հայերն ալ Վարդապետին կ'օրհնեն զայն : Ուստի և սա կլիմաներէ կախուած և կարեւորութենէ զուրկ հարց մ'է :

Վերափոխում . — Ի յիշատակ Աստուածածնայ մահուան և վերափոխման տօն մ'է : Աստուածածնայ մահը տեղի ունեցաւ Օգոստ. 15ին : Առաջին անգամ Հռովմայ եկեղեցին Զ. դարուն հաստատեց այդ տօնը , որ սակայն Թ. դարուն ընդհանրացաւ այլ լատին եկեղեցեաց մէջ :

Յունաց մէջ 583ին մուտք գտաւ , սակայն Է. դարուն վերջերն իսկ քիչ եկեղեցիներու մէջ կը կատարուէր այդ տօնը և ԺԲ. դարուն միայն ընդհանրացաւ : Իսկ մեր մէջ մուտ գտած է Ը. դարուն :

Ամէն քրիստոնեայ ազգեր Օգոստ. 15ին կը տօնեն այս յիշատակը . սակայն հայերը զայն աւելի վեհաշուք ընելու համար Օգոստ. 15ի մօտաւորագոյն կիրակին կը տօնեն , որ կրնայ տարբերիլ Օգոստ. 12էն 18 :

Խաչվերաց . — Քրիստոսի Խաչը նախ Հռովմի Կղտիոս կայսեր կին Պատրոնիկէի , ու ապա Կոստանդիանոսի մօր Հեղինէի միջոցաւ Գողգոթայի գագաթը բարձրացած պաշտաման աւարկայ մ'էր : Պարսից բարձրացած պաշտաման խաչափայտը գերութենէ ազատ խաչափայտը 614ին ու գերեց Խաչափայտը ի Պարսս՝ քրիստոնեաներուն անարգանք մ'ընելու համար : Հերակլ կայսեր ձեռքով խաչափայտը գերութենէ ազատեցաւ ու Երուսաղէմի Պատրիարք Զաքարիա՝ մեծ շքով կանգնեց զայն Գողգոթայի գագաթը 631ին : Այդ աղատութեան ի յիշատակ հաստատեցին այս տաճարը՝ զոր ամէն եկեղեցի կը տօնէ Սեպտ. 14ին . իսկ զաւարը՝ զոր ամէն եկեղեցի կը տօնէ Սեպտ. 14ի մօտաւորագոյն կիրակին (Սեպտ. 11-17) կը կատարեն :

Խաչի միւս տօները. — Ս. Խաչն ունի և երեք ուրիշ տօներ, զորս արժան կը համարիմք յիշատակել հոս :

1. Գիւտ Խաչ. — Հռովմի Կղոտիոս կայսեր (41-54) կինը Պատրոնիկէ աղբանոցի մը մէջէ գտնել տալով Խաչափայտը, Յակոբոս Տեառնեղբոր ձեռքով կանգնել կուտայ զայն Գողգոթայի գագաթը :

Գրիստոնէութեան Բ. դարուն Ագրիանոս կայսրը Երուսաղէմը աւերելէ ետքը՝ Ասողիկին պատկերը կանգնեց Գողգոթայի վրայ, Արամազդի պատկերը Գրիստոսի գերեզմանին տեղը, և Ագոնիսայ անտառը անկեց Բեթղեմէմի մէջ. իսկ Հրեաները Խաչափայտը աղբիւսի մէջ նետած էին : Կոստանդիանոսի մայրը՝ Հեղինէ թագուհին՝ երեւան հանեց Խաչափայտը և կանգնեց Գողգոթայի գագաթը : Այս գիւտին ի յիշատակ կը կատարեն քրիստոնեաները այս տօնը : Լատինները Մայիս 3ին (Ն. Տ.) կը տօնեն Խաչի գիւտը : Յոյները այս տօնը չունին, ու զայն Խաչվերացի հետ կը տօնեն. իսկ հայերը Խաչվերացի ԴՊ. կիրակին (42 օր ետք) :

2. Երեւման Խաչ. — Մինչդեռ Արիստականու թիւնը կրկին սկսած էր արծարծիլ 351ին առնները, մեծ հրաշք մը տեղի ունեցաւ Երուսաղէմի մէջ. լուսեղէն խաչ մը տեսնուեցաւ երկինքի վրայ որ Գողգոթայէն 2իթենեաց լեռը կը ձգուէր : 100,000 անձեր հաւատացին Քրիստոնէութեան. Երուսաղէմի Կիւրեղ եպիսկոպոսը այս հրաշքին տօն հաստատուեցաւ :

Եւեւման Խաչը Հայերը կը տօնեն Զատիկէ 4 շաբաթ ետք, այսինքն 5րդ. կիրակին, Յոյները Օգոստոս 1ին. Լատինները չունին այս տօնը և զայն կը տօնեն Գիւտ Խաչին հետ :

3. Վարագայ Խաչ. — Հռիփսիմէ կոյսը որ Պատրոնիկէ թագուհին ունեցած կենաց Փայտի մէկ մասը

ժառանգած էր, իր հետ Հայերուն մէջ բերաւ զայն ու Վարագայ լեռան իր ձգնարանին մէջ կը պահէր. իր մահուանէն ետք ձգնարանը անյայտ մնալով՝ Կենաց Փայտը կորսուած կը համարուէր : 653ին Թոդիկ ձգնաւորը և ընկերը Յովել կ'աղօթէին Աստուծոյ գտնել Խաչափայտի այդ մասը և հաա գիշեր մը լոյս մը կը տեսնուի քարի մը վրայ որուն տակը պահուած էր Խաչը, շրջապատուած 12 լուսեղէն սիւներով, ու Խաչափայտը այդ վէմէն բարձրանալով կ'երթայ կը մտնէ եկեղեցին մէջ և կը կենայ Ս. Սեղանին վրայ : Այդ եկեղեցին վերանորոգելով կ'անուանեն Վարագայի և 12 լուսեղէն սիւներու տեղ կը շինեն 12 եկեղեցիներ : Ահա այս հրաշքին ի յիշատակ Ներսէս Շինող Կաթողիկոսը կը հաստատէ այս տօնը Մահեկի 20ին և զոր կը տօնենք հիմայ՝ Խաչվերացէն 15 օր ետք. ունի մէկ շաբաթ պահք :

* * *

Աստուածամայ տօներ. — Վերափոխումէն զատ՝ զոր իբր տաղաւար կը տօնենք՝ յետագայ տօները ունի Աստուածածինը :

1. Ծնունդ Ս. Աստուածման զոր բոլոր Քրիստոնեայ եկեղեցիները Սեպտ. 8ին կը տօնեն :
2. Ընծայումն Ս. Աստուածման բոլոր քրիստոնեաները Նոյեմ. 21ին կը տօնեն :
3. Յղութիւն Ս. Աստուածման յԱննայի Դեկտ. 8ին կը տօնեն ամէն քրիստոնեաներ :
4. Դիւտ գօտոյ. — Յոյները կը տօնեն Օգոստ. 31ին, մենք անոր մօտաւոր կիրակին :
5. Դիւտ սիւոյ. — Յոյները Յուլիս 2ին կը տօնեն, մենք անոր մօտաւոր կիրակին :

Գրիգոր Լուսաւորչի նուիրուած օրեր .

1. Մոռնի ի Վիրապն Մեծ-Պահոց 5րդ. շաբաթուն շաբաթ օրը (կամ Մեծ պահոց 34րդ. օրը) :
2. Եղն ի Վիրապն Հոգեգալստեան յաջորդող երկրորդ շաբաթուն շաբաթ օրը (Հոգեգալուստէն 13 օր վերջ) :
3. Գիւն Նշխարաց Հոգեգալստեան յաջորդող Դրդ. շաբաթուն շաբաթ օրը (Հոգեգալուստէն 27 օր ետք) : Մէկ շաբաթ պահք ունի :

Ս. ՊԱՐԹԵՒ

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՀՊԱՏԱԿ ԱԶԳԵՐԸ

ՈՒ

ԻՐԵՆՅ ԿՐԹՆ. ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՔ

Օսմ. կայսրութեան ազգ և ազինք ցեղադրապէս տասը խումբի կը բաժնուին . 1. Թուրք ցեղն որ Ուրալ-Ալդանեան ցեղախումբին կը վերաբերի , ինչպէս նաև Թիւրքմէններն ու Լէզկիները : 2. Յոյն ցեղն՝ որուն կը վերաբերին բուն Յոյներն և Զինձարները : 3. Ֆրէնկները այսինքն Յոյներու և Լատիններու խառնուրդներն որոնք Լասիկն ալ կ'ըսուին : 4. Հայերը : 5. Սլաւական խումբ . Պուլկարներն ու Սերվերը : 6. Երանական խումբ . Քիւրտներն ու Եղիտիները : 7. Սեմական խումբ . Արաբները , Հրեաները , Ասորիները , Մարոնիները , Տիւրքիները , Մուղուալիսներն ու Իսմայելացիները : 8. Վրացական խումբ . Լազերն ու Զէրքէսները : 9. Աղսանիացիները : 10. Հնդկական խումբ , Բոշաները :

* * *

Օսմ. կայսրութեան ժողովուրդները կրօնապէս 4 խումբի կը բաժնուին . Մահմետական , Քրիստոնեայ , Հրեայ ու Աղանդաւորներ :

Ս. ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐ , ինչպէս Օսմանցիները , Թիւրքմէնները , Առնաւուտներու մէկ մասը , Քիւրդերը , Արաբները , Զէրքէզներն ու Լէզկիները :

Բ. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐՆ ԵՐԺ ԵԿԵՂԵՍՈՅ ԿՐ ԲԱԺՆՈՒՆ .

1. ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ՕՐԹՈՏՈՒՄ ԵԿԵՂԵՅԻ՝ ՈՐՈՒՆ ԿՐ ՎԵՐԱՐԵՐԻՆ ՅՈՅՆԵՐԸ , ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ , ԶՐԻՍԱԾՈՆԵԱՅ ԱՌՆԱՆՈՒՆԵՐԸ , ՍԵՐՎԵՐՆ ՈՒ ՁԻՆՃԱՐՆԵՐԸ , ՆԱԽ ՀԱՅ-ՀՈՒՄՆԵՐԸ :

2. Հայ Եկեղեցի :

3. ՀՈՒՎՄԱՅԱԿԱՆ ԿԱՄ ԿԱՅՈՒԻԿ ԵԿԵՂԵՅԻ՝ ՈՐՈՒՆ ԿՐ ՎԵՐԱՐԵՐԻՆ ԿԱԹՈՒԿ ԱՌՆԱՆՈՒՆԵՐ , ԿԱԹՈՒԿ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՆ ՈՒ ԿԱԹՈՒԿ ՍՈՒՐԻԱՅԻՆԵՐԸ (ՀԱԼԷԱԿ) , ՄԱՐՈՆԻՆԵՐԸ , ՄԵԼՔԻԴԵՆԵՐԸ , ՀԱՅ ՀՈՒՄԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ , ԿԱԹՈՒԿ ՔԱՂԴԷԱՅԻՆԵՐԸ , ԿԱԹՈՒԿ ԱՍՈՐԻՆԵՐՆ ՈՒ ԿԱԹՈՒԿ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ :

4. ՆԵՍՏՈՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻ , ՔԱՂԴԷԱՅԻՆԵՐԸ :

5. ՅԱԿՈԲԻԿԵԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻ , ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ :

6. ԲՈՂՈՒԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻ , ՀԱՅ ԲՈՂՈՒԿԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ՅՈՅՆ ԲՈՂՈՒԿԱՆՆԵՐԸ :

Դ. ՀՐԵԱՆՆԵՐ :

Դ. ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՂԱՆԴԱԽՈՐՆԵՐ , ԻՆՆԱԿԱՆ ՏԻՐԱԿՆԵՐ , ԱՆՍԱՐԷՆԵՐ , ՄՈՒԴԱԼԻՆՆԵՐ ՈՒ ԻՄԱՅԷԼԱՅԻՆԵՐ , ՈՐՈՒՆ ԵԿԵՂԵՅԻ ԵՆ . ԵԿԵՂԵՅԻ ՈՒ ԿԵԼԵՆՆԵՐՆ ԱԼԱՐԻԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԻ ԵՆ :

Ա. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆՆԵՐ

1. ՕՐԹՈՏՈՒՄ ԵԿԵՂԵՅԻ

Ա. ՅՈՅՆԵՐ . — ՅՈՅՆԵՐԸ ԿԱՐԳ ԻՐ ԳՐԱՆՏԱՆՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄՆԵՐ ԿՐ ՎԱՅԵԼԵՆ : ՈՒՆԻՆ ՀՈՐԱ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ , Կ. ՊՈՒԼՈՅ , ԱՂԵՖԱՆԴՐԻՅՈՅ , ԵՐՈՒՄԱՅԻՆ ՈՒ ԱՆՏԻՈՒՄ : ԱՅ ՀՈՐԱ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆԸ ՆՈՒՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՂԱՍԱԿԱՐԳՈՒԹԵԱՄԸ ԻՐԱՐՈՒՄ ԵՆՈՒՄ ԵՆ , ԻՄԱՅՆ Կ. ՊՈՒԼՈՅԻՆ ԿԱՐԴԱԿԱՆ ԲԱՐՃՐ Է , Ե ԱՂԵՖԻՆ՝ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՈՒՄ :

ՈՒՆԵՅԱԾ ԵՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ՍԵՍԱԿԷՏՈՒՄ ԻՆՏԱՆՈՒԹԻԱՆ ՈՒՆԻՍԻՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ : ԿԻԱՐՈՒՄ ՄԵՏՐԱՎՈՐԻԱՆ ՈՒ ԱՅՈՐՈՒՄ ՄԵՏՐԱՎՈՐԻԱՆ ԿՐՆԱՐՈՒՆ ԻՐԵՆՅՈՒՄ ԻՄԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆՆԵՆ , ԵՆՈՒՄ Կ. ՊՈՒԼՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆՆԵՆ : ԿԻԱՐՈՒՄԻՆ ԵԿԵՂԵՅԻ ԺՈՂՈՒՄ ԿԱՆՈՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՃԱՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ ԻՐԱՆՈՒՆՔ ՈՒՆԻ :

ՈՒՆԵՐԸ Ժ. ԴԱՐՈՒՆ ԶՐԻՍԱԾՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄ ԵՐԱՐԱՐԱՐԱՐՈՒՄ ԵՆՈՒՄ Կ. ՊՈՒԼՈՅ ԵՆՈՒՄՆԵՐՈՒՄ՝ ՕՐԹՈՏՈՒՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԻՐԱՆՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄ ԵՆՈՒՄ : ԲԱՅՅՈՒՄ ԵՆՈՒՄ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԻՐԱՆՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄ ԵՆՈՒՄ 1707ԻՆ ՈՒՆԱՅ ԻՆՏԱԿԱԼ ՄԵՏՐԱՎՈՐԱՐ ԵՆՈՒՄ : ԱՅ ԹՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄ ԻՎԵՐ ՈՒՆԱ ԵԿԵՂԵՅԻՆ ԻՄԱՅՆ ԴԱՆԱՆԱՆՔԻ ՍԵՍԱԿԷՏՈՒՄ ԿԱՎՈՒՄ Է ՕՐԹՈՏՈՒՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ ՀԵՈՒՄ : ԱՅԱՅՈՒՄ ԵՆ ՆԱԽ ՍԵՐՎԻԱՅԻՆԵՐԸ , ԴԱՐԱՏԱՂՅԻՆԵՐՆ ՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ :

Կ. ՊՈՒԼՈՅ ԵՆՈՒՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԴՈՐԺԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍԻՆՏՈՒՄ ԻՐ՝ 12 ՄԵՏՐԱՎՈՐԻԱՆ ԵՐԱՎՈՒՄ : ՍԻՆՏՈՒՄԻՆ ԵՐԿՈՒ ՍԱՐՈՒՄ ԵՆՈՒՄ ԿՐՆԱՐՈՒՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ : ՅԱՐԱՐԱՐԱԿԱՆ ԻՆՏԻՐԻՍԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱԼ ՈՒՆԻ «ՎԱՐՃԱԿԱՆ ԺՈՂՈՒՄ» ԻՐ ՄԵՐ «ՔԱՂ. ԺՈՂՈՒՄ» ՀԱՄԱՂՈՐ . 12 ԽՈՐՏԻՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՐԱՎՈՒՄ : «ԽԱՆՆ ԺՈՂՈՒՄ» ԻՐՆՈՒՄ ԵՆՈՒՄ ԵՆՈՒՄ ՍԻՆՏՈՒՄԻՆ ԵՆՈՒՄ , ՎԱՐՃԱԿԱՆ ԺՈՂՈՒՄ ԵՆՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՄԱՐԱՐԱՐԱՐՈՒԹԻԱՆՆԵՐԸ (ԵՆՈՒՄՎԱՐԱՐՈՒԹԻԱՆՆԵՐ) . ԵՆՈՒՄ. ԺՈՂՈՒՄ ԿՐՆԱՐԷ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ ՈՐ ԿԱՅԱՐԱԿԱՆ ԿԱՆԱԼԱՐՈՒԹԻԱՆ ԿՐ ՎԱՆԵՐԱՅՈՒՄ :

ԱՐԴԻ ՕՐԹՈՏՈՒՄ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ Է ՅՈՒՄԱԿԻՄ Գ. , ԵՆՈՒՄ՝ ՍԹԱՄԱՅՈՒՄ , ՅԵՆԵՐ , ՈՒՆԻ 72 ՄԵՏՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԵՐՈՒՄԱԿԱՆ ՈՒ ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԵԻՅ ԻՐՆՈՒՄ :

— ԱՂԵՔԱՆԱԿԵՐԻՅ ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻՍԹԻԱՆ Է Տ. ՓՈՒՐԽՈՒՄ , ԵՆՈՒՄ՝ ԱՂԵՔԱՆԱԿԵՐԻՅ (ԵԿԵՂԵՅԻ) , ՈՒՆԻ 3 ՄԵՏՐԱՎՈՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ :

— Անտիոքի Յոյն Պատրիարքն է Տ. Մելիտիոս, ունի 14 մետրապոլտական վիճակ Սուրիոյ մերձաւոր նահանգներու մէջ :

— Երուսաղէմի Յոյն Պատրիարքն է Տ. Դամիանոս, աթոռն՝ Երուսաղէմ. ունի 10 մետրապոլտական վիճակ Պաղեստինի մէջ :

— Յունաստանի Յոյներն ալ ունին 24 մետրապոլտական վիճակ Աթէնքի Սինոդին իրաւասութեան տակ :

— Կիպրոսի մետրապոլիտն է եպիսկոպոսական վիճակ ունի :

— Այնորոգ կամ Աթոս լեռը ծածկուած է վանքերով որոնց երկուքը՝ Ձօղրաֆօս ու Քիրոտարի՝ հիմնուած են ժ.Բ. դարուն Սերվիոյ Ստեփաննոս Նիմոցա Զարէն : Այդ վերջիններուն մէջ են Սերվ ու Պուլկար վանականներ : Վանքերէն մէկն ալ զոր նորոգեց և նպաստներով օժտեց Ռուսիոյ Կատարինէ Բ. Կայսրուհին, կը պատկանի Ռուս և Յոյն Վանականներու : Միւսները զուտ յունական են : Լեւոն իմաստասէր կայսրը 911ին ինքնօրինութիւն տուաւ Այնորոգի. Ֆաթիհ Սուլթան չղաւ անոնց, այլ միայն թեթե հարկ մը դրաւ վրանին :

Բ. Զինձարները. — Զինձարները (150,000) զոր Յոյները Քոչո-Վարաֆ=Կաղ-Վալաք կամ Ուշան կը կոչեն, կը բնակին Թեսալիոյ, Վերին Ալպանիոյ, Մակեդոնիոյ, Եպիրոսի, ալպինքն Շքոտրայի, Սելանիկի ու Եանիայի կուսակալութեանց մէջ, և կը կազմեն խիտ բազմութիւն մը Ասորո-Բոթամօ գետին երկայնքը, Պրնդոսի երկու զառթափը, ինչպէս նաև Եանիա լճին հարաւային ու արեւելեան կողմերը Ասոնք : Մոլտովալաքներուն=Բումանացիներու ցեղակից ու Լատին են : Զինձարներու և Բումանացիներու լեզուներն իրարմէ քիչ տարբերութիւն ունին, դաւառարարքաւ մը աստիճան : Կրօնքով

յունադաւան են, Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան իրաւասութեան տակ :

Գ. Պուլկարները. — Քրիստոնէութիւնն ընդունեցին 864ին յոյն քարոզիչներու ձեռքով : Այս թուականէն մինչև 1870 Օրթոտոքս Պատրիարքին կրօնական իրաւասութենէն կախում ունէին : Կայս. կառավարութիւնն այդ թուականին հաստատեց Պուլկարներու էկզարքութիւնը՝ Պուլկարները բաժնելով Ֆենէրի Յոյն Պատրիարքարանէն : Պուլկարիոյ արդի էկզարքն է Տ. Եոսէֆ. աթոռը Կ. Պոլիս, Օրթօպեդ. ունի Եւրոպական Թուրքիոյ ու Պուլկարիոյ մէջ 22 մետրապոլտական վիճակ :

Դ. Առնաւուսները. — Առնաւուսներն որոնց իսկական անունն է Սիլիպէսար՝ երկու ճիւղի կը բաժնուին, Կեկերն ու Թոսկացիները : Մեծամասնութիւնը մահմետական է. մնացեալները քրիստոնեայ, մէկ մասը յունադաւան, միւս մասը՝ Կաթոլիկ :

2. ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻ (ՏԵՍ ԱՌԱՆՁԻՆ)

3. ՆԵՍՏՈՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՔԱՂԴԷԱՑԻՆԵՐ

Քաղղեացիները=Քիչսանի, ինչպէս նաև Ասորիները ու Մարոնիները սերունդ են այն վաղեմի ռազմասէր ցեղին որ հիմնեց Նինուէն ու Բաբելոնը :

Քաղղեացիները Նեստորական են : Նեստորականութեան հիմնադիրն է Կ. Պոլսոյ Պատրիարք Նեստոր որ կ'ուրանար թէ Քրիստոս Աստուած է, և Ս. Կոյսը՝ Քրիստոսածին կ'անուանէր : Եփեսոսի Ս. Ժողովին մէջ դատապարտուեցաւ Նեստորը. Բաբէաս Սելեւկիոյ Մետրապոլտական աթոռն Անտիոքի Պատրիարքական աթոռէն բոլորովին անկախ հրատարակելով ինքնիշխան

Նեստորական եկեղեցի կամ նուիրապետութիւն մը հաս-
տատեց Զ. դարուն սկիզբը : Ինք Բարէաս ու իր յա-
ջորդները Պատրիարք կամ Կաթողիկոս տիտղոսն առին
«Մարկումիոն» : ԺԱ. դարուն Նեստորականներու Պատ-
րիարքն իր իրաւասութեան տակ ունէր 25 մետրապո-
լիտ ու 150 եպիսկոպոս :

Նեստորական Պատրիարքն է Տ. Շմաւոն (Մար Շի-
մոն) աթոռն է Շեմտինան (Հեքեար) թէև հիմայ կը
նստի Մուսուլ . ունի առաջնորդական վիճակներ նաև
Մուսուլի ու Պաղտատի նահանգներուն մէջ :

4. ՅԱԿՈԲԻԿԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ — ԱՍՈՐԻՆԵՐ

Յակոբիկեան եկեղեցին կամ Ասորիները կը կոչուին
նաև Նշիփսիս կամ «Միսքնեայ» :

Յակոբիկեան եկեղեցւոյն հիմնադիրն է Յակոբ Բա-
րդէոս «Ծանծաղոս» (441—478) որ Եւտիքէսի աղան-
դին տարածողներէն մէկն եղաւ . իրմէ կ'սկսի Ասորի
եկեղեցական նուիրապետութիւնը : Անտիոքի Սեւերոս
Պատրիարքը մեռնելով՝ «Ծանծաղոս»ի յաջորդ Սարգիսը
Պատրիարք ընտրուեցաւ . անկէ կ'սկսի «Անտիոքի Եւ-
տիքական Յակոբիկեան» Ասորոց Պատրիարքութիւնն
որու աթոռը Մերտինի մօտ՝ Տէյր-էլ-Ղամար է : Ունի
12 առաջնորդական վիճակ Ասիական Թուրքիոյ հարա-
ւային նահանգներու մէջ : Հիմակուան Պատրիարքն է
Տ. Իգնատիոս Արքեմսեհ . աթոռը Տէյր-էլ-Չաֆրան,
Մէլտինի մօտ :

Ասորիներու Պատրիարքութիւնը մինչև 1873 Կ.
Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան իրաւասութեան ներ-
քեւ էր : Նոյն թուականէն վերջնականապէս բաժնուե-
ցան եւ առանձին պատրիարքութիւն մը կազմեցին :
Ասորիներուն Հայոցմէ բաժանման խնդիրը տես «Հա-

մարատուութիւն Խառն Ժողովոյ», 1872—1873, էջ
61—70⁽¹⁾ :

5. ՂՊՏԻ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ղպտիններն ունին Պատրիարքական հինաւորեց
աթոռ մը՝ Աղեքսանդրիա, որ այժմ Գահիրէ տեղա-
փոխուած է և որուն իշխանութեան տակ կը գտնուի նաև
Եթովպիոյ եկեղեցին : Ունի մետրապոլիտական վիճակ-
ներ Եգիպտոսի ու Եթովպիոյ մէջ : Հիմակուան Պատ-
րիարքն է Տ. Ամպա-Կիւրղոս :

6. ՇՈՒՄԱՅԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

1. Կաթոլիկ Պուլկարներ. — Յոյն կղերին ոտնձգու-
թեան դժգոհ՝ մաս մը Պուլկարներ Կաթոլիկութեան
դիմեցին : Կայս. կառավարութիւնն այս կաթոլիկ
Պուլկարներու հասարակութիւն մը կազմելու արտօնու-
թիւնը շնորհեց 1861, Յունուար 24ին :

2. Մարոնիներ. — Լիբանանի վաղեմի ժողովուրդն
են Մարոնիները : Անուննին առած են Ասորի Յովհան-
նէս Մարա ճգնաւորէն որ է. դարուն Պատրիարք եղաւ
և Լիբանանի չըջակայ ժողովուրդներու մէջ մեծ համ-
բաւ ստացաւ : Մարոնիները մինչև 1182 Եւտիքական
էին : 1515ին Լեւոն Ժ. Պապին օրով Կաթոլիկութեան
յարեցան՝ պահելով յունական ծէսերը, ինչպէս Հռո-
մայական հայերը պահած են Հայացի ծէսերը : Եկեղե-
ցական լեզուն Ասորերէն է, անհասկնալի ժողովուր-

(1) «Անտիոքի Պատրիարքութիւն» անունով 5 Պատրիարքու-
թիւն կայ, Յունաց, Յակոբիկներու և երեք Կաթոլիկ հասարակու-
թեան, Մեքիքներու, Մարոնիներու եւ Կաթոլիկ Ասորիներու :

դին, որովհետեւ ժողովուրդն արաբախօս է: Մարոնի կղերը կրնայ կարգուիլ մէկ անգամ միայն: Պատրիարքնին կը կրէ «Անտիօքի Պատրիարք» անուանական տիտղոսը:

Մարոնի Պատրիարքն է Տ. Եշիա Պետրոս Հոէք. աթոռը Բէսրվան (Լիբանան), ունի 9 եպիսկոպոսական վիճակ Լիբանանու և Սիւրիոյ մէջ, Հալէպ, Պէրութ, Դամասկոս, Ճէպէլ, Պոթրի, Հելիոպոլիս, Տիւրոս, Սիդոն, Շամ-Դարապուս ու Կիպրոս:

3. Մելիդներ. — Դամասկոսի հիւսիսային ու արեւմտեան կողմերը կը գտնուին 100,000 Կաթոլիկ Յոյներ որ Մելիդ կը կոչուին: 1720ին Անտիօքի Աթեմա Դ. յոյն Պատրիարքը Հռոմի յարելով՝ իրմէ կ'սկսի կաթոլիկ յոյներու Պատրիարքութիւնը: Կայս. կառավարութիւնն արտօնեց իրենց հասարակութիւն մը կազմելու համար պաշտօնապէս Պատրիարք ունենալ: Մելքիդներու Պատրիարքը «Անտիօքի, Աղեքսանդրիոյ ու Երուսաղէմի Պատրիարք» աւանդական տիտղոսը կը կրէ: Պատրիարքը կ'ընտրուի Մելքիդ եպիսկոպոսներէ: Պապին հաւանութիւնն աւանուելէն ետք, կը վաւերացուի Կայս. կառավարութիւնէն: Մելքիդներու եկեղեցական արարողութիւնն արարելէն լեզուով կը կատարուի:

Պատրիարքն է Տէր Պետրոս Ճիրահիրի. աթոռը Դամասկոս, ունի 11 եպիսկոպոսական վիճակ Հալէպի ու Սիւրիոյ նահանգներուն մէջ, Հալէպ, Պէրութ, Ճէպէլ, Շամ, Հէմա, Ապամէ, Հորան, Ֆարղուլ, Զահալէ, Պատրա, Հելիոպոլիս, Պա'ալպէք, Սիդոն, Տիւրոս, Շամ-Դարապուս ու Պաղոմայիս: Ունի նաեւ Եգիպտոսի մէջ հովուութիւն մը:

4. Հռոմայական հայեր. — (տես առանձին):

5. Լասիմացած առնաւուսներ:

6. Հալէպիներ կոչուած հասարակութիւն մը՝ որոնք Կաթոլիկ Սուրիացիներ են, կեդրոնին Հալէպ:

7. Կաթոլիկ Քաղղեացիներ. — 1551ին Նեստուրեան Քաղղեացիներուն մէջ հերձուած մը ծագելով՝ ոմանք Կաթոլիկութեան յարեցան. 1553ին Յուլիոս Գ. Պապը Սուլթանը Կաթոլիկ Քաղղեացիներու Պատրիարք կարգեց: Ատկէ կ'սկսի Կաթոլիկ Քաղղեացիներու Պատրիարքութիւնն որու աթոռն է Մուսուլ:

Պատրիարքն է Տ. Յովսէփ Էմմանուէլ Թումաս. ունի 12 եպիսկոպոսական վիճակ Ասիական Թուրքիոյ հարաւային նահանգներուն մէջ, Պաղտատ, Շէանան, Տիարպէքիր, Ճէզիրէ, Մէրտին, Մուսուլ, Զախօ, Աքրա, Ամատէա, Սղերդ, Քերքուք ու Պարսկաստան՝ Ուրմիա, Սալմաստ, Սենա:

8. Կաթոլիկ Ասորիներ. — ԺԳ. դարուն լատին քարոզիչներ կարգ մը ասորիներ կաթոլիկ ըրին որոնց թիւը հետզհետէ չափացաւ: 1781ին Գէորգ Դ. Յակոբիկեան Պատրիարքն երբ մեռաւ, Իգնատիոս Ճիարվէ, Հալէպի Կաթոլիկ Ասորի եպիսկոպոսը, «Պրոպագանտայ»ի հրահանգով Մէրտին գնաց և քարոզեց: Տեղացիները զինքը Պատրիարք ընտրեցին 1783ին: Կայս. կառավարութիւնն ալ 1830ին առանձին հրովարտակ չնորհեց ու արտօնեց Կաթոլիկ Ասորիներու Պատրիարքութիւնն որ աստանդական դեգերելէ ետք, 1854էն ի վեր հաստատուած է Մէրտին: Ունի 11 եպիսկոպոսական վիճակ Ասիական Թուրքիոյ նահանգներու մէջ, Պաղտատ, Տիարպէքիր, Մարտին, Մուսուլ, Ճէզիրէ, Աղեքսանդրիա, Հալէպ, Պէրութ, Շամ, Հէմա, Նապզ, Նաեւ Հնդկաստանի Թրիվուր ու Շանկան-Աշէրի քաղաքներուն մէջ:

9. Կաթոլիկ Ղաչիներ. — Հռոմայական Ղաչիներն Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքական աթոռ մ'ունին,

Գահիրէ հաստատուած . ունի 2 եպիսկոպոսական վիճակ
Եգիպտոսի մէջ . Հիմակուան Պատրիարքն է Տ. Կիւրղոս
Մակար :

7. ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թուրքիոյ բողոքականներու մեծ մասը Հայեր են
գրեթէ 40,000 և փոքր մաս մ'ալ Յոյն , ունին Կ. Պոլ-
սոյ մէջ Ազգապետութիւն մը , հիմնուած 1850ին : Ազ-
գապետը Հայերէն կ'ընտրուի : Հիմակուան ազգապետն
է Յակոբ էֆ. Պօյաճեան : Ազգապետութիւնն ունի 4
հովուութիւններ , Բիւթանիոյ , Կեդրոնական , Խար-
բերդի ու Կիլիկիոյ :

* * *

Թուրքիոյ ու Եգիպտոսի մէջ 19 Նուիրապետական
աթոռներ կան զորս կ'ամիտինք հոս :

1. Կ. Պոլսոյ Հայ Պատրիարքութիւն : 2. Երուսա-
ղէմի Հայ Պատրիարքութիւն : 3—4. Կիլիկիոյ ու Ազ-
թամարայ մասնական Կաթողիկոսական աթոռներ : 5.
Հայ-Հռոմայականաց Պատրիարքութիւն : 6. Բողոքա-
կան Ազգապետութիւն : 7. Յունաց Կ. Պոլսոյ Պատ-
րիարքութիւն : 8. Յունաց Երուսղէմի Պատրիար-
քութիւն : 9. Յունաց Աղեքսանդրիոյ Պատրիարքու-
թիւն : 10. Յունաց Անտիօքի Պատրիարքութիւն : 11.
Պուլկար Եկզարքութիւն . 12. Նեստորական Քաղղէա-
ցիներու Պատրիարքութիւն : 13. Հռոմայական Քաղ-
ղէացիներու «Բարեկոնի» Պատրիարքութիւն : 14. Յա-
կոբիկեան Ասորիներու Պատրիարքութիւն : 15. Հռո-
մայական Ասորիներու «Անտիօքի» Պատրիարքութիւն :
16. Մելքիզներու՝ «Անտիօքի ու Աղեքսանդրիոյ» Պատ-
րիարքութիւն : 17. Մարոնիներու «Պատրիարքութիւն

Անտիօքի» : 18. Ղպտիներու «Պատրիարքութիւն Աղեք-
սանդրիոյ» : 19. Կաթողիկ Ղպտիներու «Պատրիարքու-
թիւն Աղեքսանդրիոյ» :

Բ. ՀՐԵԱՆՆԵՐ

Թուրքիոյ հրեաներն իրենց ծագումով հինգ մասի կը
բաժնուին :

1. Տեղական Հրեաներ , որոնք կը գտնուին Պա-
ղեստինի , Սիւրիոյ ու Պաղտատի կողմերը : Ընդհան-
րապէս աղաւաղեալ երրայեցերէն մը կամ արարերէն կը
խօսին :

2. Սպանիայէն գաղթածներ . ասոնք 1610ին Սպա-
նիացւոց իրենց դէմ հանած ընդհանրական հալածանքին
առթիւ գաղթած են . իրենց գլխաւոր կեդրոնն է Սե-
լանիկ ու Կ. Պոլիս . ասոնք Սպաներէն կը խօսին :

Գ. Խրիմէն գաղթածներ . Ասոնք որ նախապէս
բնակեցան Ստանպուլի ու Ղալաթիոյ ծովեզերքը ,
Գարայի կոչուած աղանդաւորներ են . իրենց անունով
Ղալաթիոյ ծովեզերքի մէկ մասը Գարաֆիոյ կոչուեցաւ :
Երրայեցերէնի ու Թաթարերէնի խառնուրդ աղաւաղեալ
լեզու մը կը խօսէին , հիմայ աւելի սպաներէն կը
խօսին : Հալէպի կողմերն ալ Գարայիներ կան :

Գարայի կը նշանակէ գրաւած : Ս. Գիրքէն դուրս
և ոչ մէկ գրուածք կ'ընդունին : Ասոնք Հրեայ Ժանէն-
ներ են : Գարայիներու հիմնադիրն է Ասան-Պէն-Տուխտ
որ աւանդութիւններն ու Թալմուտը մերժեց :

Դ. Լեհաստանէ գաղթած Հրեաներ . Ասոնց կեդ-
րոնն է Ղալաթիա . և որ երրայեցերէնի ու լեհերէնի
խառնուրդ լեզու մը կը խօսին :

Ե. Նւրդպաղի Հրեաներ . Ասոնց թիւն այս վեր-
ջին տարիներն աճեցաւ . ընդհանրապէս Աւստրիայէ

ու Գերմանիայէ կուգան և գերմաներէն կը խօսին : Հրեաներն ամէն տեղ ամրապէս փարած են իրենց կրօնքին, ազգային օրէնքներուն եւ սովորութիւններուն :

Շաբաթէն զատ՝ զոր խստիւ սուրբ կը պահեն ի յիշատակ Հանգստեան Աստուծոյ Արարչագործութեան, ունին յետագայ տօները . 1. Պասեֆ, ի յիշատակ Կարմիր ծովէ անցքին . 2. Զեպուք, Պէնտէկոստէ . 3. Բոշհաշա, Ամանոր . 4. Իոն Բիբուր, Տօն քաւութեան . 5. Սուֆ-ֆոք, Տօն տաղաւարահարաց . 6. Փուրիմ, ի յիշատակ Եսթերի . 7. Նաևուկայ, ի յիշատակ Յուդայ Մակաբայեցոյ :

Քաւութեան տօնի ծովէ զատ, հինգ ուրիշ ծով ալ ունին : Թաւ-գիւն, ի յիշատակ Երուսաղէմի կրկին առնուելուն, մին Նաբուգոդոնոսորէն ու միւսը Հոռոմայեցիներէն . Ապին 9ին՝ ի յիշատակ Սողոմոնի տաճարին կործանման . Թըշրինի 3ին՝ ի յիշատակ մահուան Կէտաւիայի, Իոն Կեսարա . Թէքէթ 10ին՝ Նաբուգոդոնոսորի ձեռքով Երուսաղէմ առնուելուն . Աթար 13ին՝ ուր Եսթեր ծով պահեց : Այս ծով օրերուն բարեգործութիւն ընել հրամայուած է :

Մօրութիւն շատ յարգի է Հրէից մէջ . խստակրօնները երբեք մօրութիւն չեն ածիւր . մօրութիւն փետտելն և անոր դպիւն իսկ մեծ թշնամանք մըն է :

Անասուններու մսէն միայն որոճողներու, թաթահերձներու և նաև ձուկերէն թե ու թեփ ունեցողներուն միւսը կուտեն : Ասոնց լեարդն ու երիկամունքը ուտել արգիւտուած է :

Եւրոպացի Հրեաներն ու անոնց Թուրքիա եղած գաղութները խստակրօն չեն . շատեր մօրութիւն կ'ածիւն, շաբաթ օրերը կը դործեն, և նոյն իսկ անունդի մասին օրինական որ և է խտրութիւն չեն դնել :

Օսմ. պետութեան հրեաներն ունին Խախամարան

մը, և գաւառներու մէջ ալ ունին մեծ խախաւներ, Թուով 24 : Ընդհանուր խախամապետը կը նստի Կ. Պոլիս . ունի 5 խախամէ բաղկացած Կրօնական Ժողով մը :

Գ. ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Իսլամները կը կազմեն Օսմանցի Թուրքերը, Քիւրտերը, Սիւրիացի Արաբները, Թաթարները, Լազերը, Իսլամ Առնաւուտները, Լազերը, Ղլլպաշները, ընդամենը 15,000,000 հոգի :

Դաւանաբանական տեսակէտով Իսլամներն երկուքի կը բաժնուին՝ Սիւննիները = Ուղղափառ և Շիիները = Հերձուածող : Թուրքիոյ Իսլամներուն մեծ մասը Սիւննի է :

Սիւննիները ծիսական տեսակէտով կը բաժնուին Հանիֆի, Շաֆիի, Մալեֆի և Հանպեի :

Իսլամութեան կրօնական պետն է Խալիֆան, Օսմ. Օգոստոսփառ Սուլթանը : Կրօնի պաշտօնեաները հաւաքաբար կը կոչուին Իշխան = ուսեալ, գիտուն : Մոլլա ալ կը կոչուին՝ այսինքն Մեկրան = Աստուծոյ պաշտօնեայ :

Կրօնքի պաշտօնեաներուն գլուխը կը գտնուի Շէյխ-Իւլ-Իսլամը, որ կրօնական, բարոյական խնդիրներու մասին Վեհ. Սուլթանին ներկայացուցիչն ըլլալով՝ այդ կարգի խնդիրներու մասին փերիւս = վճիռ կուտայ և երկ-րին կրօնական գործերը կը ղեկավարէ Ռուսէլի և Աւաւսո-րաի զագապիտուքեանց ձեռքով, որոնց մէկն Եւրոպա-կան Թուրքիոյ և միւսը Ասիական Թուրքիոյ կրօնական գործերու տեսուչներն են : Հին ատենը մէկ գաղապէ-րութիւն կար : Ռումէլիի գաղապէրութիւնն աւելի բարձր է քան Անատոլիոյնը, մայրաքաղաքն իր բաժ-նին մէջ ըլլալուն :

Ամէն քաղաք ունի իր կրօնական տեսուչն որ Գրասր կամ Նախկ կ'անուանուի : Ասոնք դատաւոր են միանգամայն Շէրիի միջոցով լուծուելիք խնդիրներու մասին :

Ստամպոլ Գատրսիէն՝ մայրաքաղաքին կրօնական տեսուչէն ետք՝ նախապատիւ Մոլլաներն են Մեքքէի ու Մէտինէի իմամները և ապա ուրիշ քաղաքներուն որոնք երբեմն երեք դասի կը բաժնուէին .

Ա. Էտիրնէ , Պրուսա , Մըսըր , Շամ :

Բ. Նէսիշէհիր , Սելանիկ , Իզմիր , Հալէպ , Գուտսըշէրիֆ , Սկիւտար , Ղալաթիա , Էյուսպ :

Գ. Ֆիլիպէ , Սոֆիա , Պոմա , Պելիրատ , Բէօթանեա , Գայսէրի , Այնթապ , Տիարպէքիր , Գոնիա , Մարաշ , Էրզրում , Դաւրէժ :

Ներկորդական քաղաքներու մէջ կային մոլլաներու փոխանորդներ , Գատրներ : Հիմա Մոլլաներու և Գատրներու պաշտօնը կը կատարեն Նախկները : Հիմա որչափ քաղաք , այնչափ Նախկ կայ :

Նախկներէ ետք կուգան Խնամներն որ մեր ծխատէր քահանաներուն կը համապատասխանեն :

Դ. ԽԱԶԿՈՆՑ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

1. ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ

Արեւմտեան Հայք վաղուց Բիւզանդական իշխանութեան տակն էին ևւ այն տեղի բազմաթիւ Հայեր արդէն վատասերուած ու յունական եկեղեցւոյ յարելով՝ «Բիւզանդացի» դարձած էին : Արեւելեան կայսրութիւնը բազմազան ազգերէ նոր ազգ մը ստեղծեր էր որ Բիւզանդացի կը կոչուէր : Բիւզանդացիներուն լեզուն յունարէնի ու լատիններէնի խառնուրդ մ'էր . իր քաղաքաւորութիւնը կը բազմաւար հռոմայական , յունական և արեւելեան տարրերէ : «Բիւզանդացի» անունով կը կոչուէին նաեւ հոն բնակող Ասորիներ ևւ ուրիշ Սեմական ցեղեր , նաեւ Պարսիկներ , Գերմանացիներ ու Սլաւներ : Ասան մը ախրապետող էր յունական տարրը , յետոյ գերակշռութիւն ունեցան արեւելցիք՝ որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէին Հայերը կամ աւելի ճիշդ է ըսել Հայ Հռոմաներն որոնք այդ շրջանին Արմենիկոսներ կը կոչուէին :

ԺԲ. դարուն Կ. Պոլսոյ մէջ կային Հայ. Եկեղեցւոյ զաւակ բազմաթիւ Հայեր ալ որոնք իբր առանձին մարմին կը նկատուէին , այնպէս որ երբ 1197ին Ծռագասիկ⁽¹⁾

(1) Մովսէս Եղիսարեցիի 552ին ըրած նորոգութեամբ 95 տարին անգամ մը Զատիկի տօնը 1 օր ուշ կը մնար Յուշաց, Լատինաց, ամէն քրիստոնեայ ազգերու Զատիկի տօնէն : 1197էն առաջ Ծռագասիկ եղած է 1102ին. 1197էն ետքն ալ 1282, 1381, 1634 ու 1729ին :

պատահեցաւ եւ Հայերը Յոյներէն շարաթ մը ետք տօնեցին Զատիկը, Յոյներն հալածանք հանեցին Հայոց դէմ եւ նեղեցին զանոնք որ իրենց հետ բնեն Զատիկը եւ ուրիշ տօները : Գրիգոր Ապիրատ Կաթողիկոսը նոյն տարին Պոլիս զրկեց Ներսէս Լամբրոնացին, սակայն չկրցաւ այդ կրօնական հալածանքը վերջացնել տալ. շատ Հայեր յուռածէս, Հայ Հոռոմ եղան, եւ շատեր ալ հարկադրուեցան Կ. Պոլսէն հեռանալ : Իսկ երբ Պաւլոսեան հարստութիւնը դարձեալ տիրեց Կ. Պոլսոյ (1261), Հայոց դէմ մղուած հալածանքը դադրեցաւ եւ ԺԴ դարուն սկիզբները Կ. Պոլսոյ մէջ կար արդէն հայ գաղութ մը եւ եպիսկոպոսական թեմ մը : 1307 Մարտ 19ին Սոսոյ Ս. Սոփիա եկեղեցին դամարուած բազմաթիւ վարդապետներէ զատ, 26 Հայ եպիսկոպոսներուն մէջ կը յիշուի Տէր Յուսիկ «եպիսկոպոս Սաինպոլայ Հայոց» : եւ 1362ին ձեռագիր յիշատակարանի մը մէջ կը յիշուի այժմ Կ. Պոլսոյ անհետացած Հայ եկեղեցիներէն Ս. Սարգիս — «Արմենի» անուն եկեղեցի մը : 1239ին բազմաթիւ Հայեր Թաթարստան անցան ու հոն Վոլկա գետին քովերն ու Աժաէրխանի կողմերը բնակութիւն հաստատեցին : Բայց հոն խաղաղ չկրնալով ապրիլ, ձենովացւոց պաշտպանութեան դիմեցին որոնք այն ատեն Խրիմի Քէֆէ կամ Թէոդոսիա մայրաքաղաքին եւ ուրիշ քանի մը ամուր տեղերուն տիրած էին : ձենովացիները Հայոց խնդիրը ընդունեցին : Այն ատենէն սկսեալ Քէֆէցի Հայեր, մանաւանդ վաճառականներ կ'երթեւեկէին ձենովական ավազաններն որոնց մէկն ալ էր Կաշաքս ու հին ատեն կը կոչուէր Սիգե—Թզենիփ : Յուստիանոսի օրով կոչուեցաւ Յուսիկեան : Կաշաքս կոչուած է յիշատակ Կեղտացւոց որ Վրենտի առաջնորդութեամբ անկէ Փոքր Ասիա արշաւեցին : Յետոյ կոչուեցաւ Եւրա, այսինքն Յանկոյս : ձենովացիք հոս ունէին ընդարձակ գաղութ

մը որուն պեան էր զատաւոր մը, Բոսեսարս, համազօր Վենետիկեան Պալլին ու Բիզացւոց Բոնապոլին : ձենովացիք միշտ զինակից մնացին Բիզանդացւոց : 1391ին Կալաթայի մէջ կարեւոր Հայ գաղութ մը կազմուած ըլլալու էր որ Քէֆէցի Հայ մը Կոզմաս «կոմս» տիտղոսով, մեծապատիւ մեծարուած, ձենովացիներէն տեղ խնդրեց Հայ եկեղեցի մը կառուցանելու : ձենովացիք խնդիրքը կատարեցին, եւ շինուեցաւ Հայ եկեղեցի մը յանուն Ս. Գ. Լուսուորչի : 1436ին այն եկեղեցին կը վերաշինուի Քէֆէցի Հայ վաճառականներու ձեռքով «յանուն նախնականի» : Աւետիս անուն դարբին մը կը կառուցանէ Ս. Խաչին սեղանը : 1731ին Կայրի ու 2 տարի ետք հիմէն վայելչօրէն կը կառուցուի Սարգիս խալֆային ձեռքով : Եկեղեցին պատկերներով կը զարդարուի զոր նկարած է Կեսարացի Ծսայիս «ծաղկարար» կոչուածն որ եղբայր էր հռչակաւոր արքունի նկարիչ Բարսեղին, երջանկայիշատակ Սուլթան Ահմէտ Գ. ի ու Սուլթան Մահմուտի կենդանագիրները նկարողը :

Կալաթա ու Կ. Պոլիս բազմաթիւ Հայեր կային 1433ին, Յովհաննէս եպիսկոպոս առաջնորդ կարգուած էր, եւ Հայ եկեղեցիներուն մատակարար Եսայի եղիսկոպոս : 1443ին Պոլիս այցելեց Մկրտիչ Նաղաշ եղիսկոպոս եւ մեկնեցաւ Խրիմ : Արրահամ Անկիւրացի Պոլիս ապրած է միջոց մը, 1453ին, որ ատեն Օսմանեան յաղթական բանակին կողմէ Կ. Պոլիս կ'առնուի : Արրահամ Անկիւրացի հարիւր տունի մէջ կ'երգէ Կ. Պոլսոյ առման պարագաները (հրատարակուած Էջմիածնի ամսաթերթին մէջ) : Արրահամ ամբնայն հաւանականութեամբ ականատես կ'երեւայ անցքերուն :

2. ՕՍՄ. ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆ

Ա. ԽԵՐԻՄԵՅԻ Բ. զԱՊՈԼՔ

Երբ, 1475 թին, Սուլթան Մէհմէտ Թաթարն Քաֆան նուաճեց, բաղամաթիւ Հայեր, Յոյներ, Թաթարներ, Հրեաներ Կ. Պոլիս փոխադրուեցան: Քաֆայի Թաթարները բնակեցան Վոսիօրի Եւրոպական եզերքը, Քիբէճ Պուր-նուլի ու Պէօլլիք-Տէրէի միջեւ այն տեղին որ յետոյ իրենց անունով Քեփէկի փեյ կոչուեցաւ. «Քէփէցոց տաճկաց բնակեալ նախկին — զանուն Քէփէլի. — թողին ի սմին, ծով իւր ձկնարան՝ ծովու Պոնտոսին — շահ եւ զբօսանք իւրում բնակչին» («Անսրանոց Բիւզանդեան», էջ 170) Հրեաները Խասգիւղ տարածուեցան որոնց սերունդէն են այժմու «Քարայի» կոչուածները: Հրեաներուն հետ խառն կը բնակէին Յոյները, որոնք քանի մը սուրբերու պատկերներ բերած ըլլալով Ղալաթիոյ «Քաֆայի Աստուածածին» — Բանայիտ Քաֆաթիայի եկեղեցին կառուցին: Հայերը, ըստ Ճենովացի պատմագիրներու, Քաֆայէն Կ. Պոլիս փոխադրուած գաղթականներու մէջ ամէնէն բաղամաթիւն ըլլալով Թաթին Սուլթան Մէհմէտէտէն եկեղեցի մը խնդրեցին եւ ընդունեցին Սալամաթմարք կոչուած թաղին մէջ, Ասպուրոսի ջրամբարին դէպի աբեւեղեան կողմը գտնուած Մանուէլի մենաստանը: Սոյն մենաստանն առաջ շատ փոքր էր. Փօտիոս Պատրիարքը գրեթէ հիմնովին նորոգել տուաւ Մենաստանը միայն այր մարդոց յատուկ էր եւ կը կոչուէր նաեւ Մանուէլի վանք: Հաստինքսի պատերազմէն ետք (1066) Անգլիացի ազնուական մը՝ դժգոհ Ուիլլեմի տիրապետութենէն, Կ. Պոլիս գալով՝ սոյն Յունաց Մանուէլի մենաստանին տեղը կամ մօտը կառուց Ս. Նիկողայոս եկեղեցին: Մինչեւ ԺԷ. դարու սկիզբն այդ եկեղեցին Լատիններուն

ձեռքն էր եւ Դոմինիկեան կրօնաւորներ հոն կը բնակէին: Շատ տարիներ Քաֆայի Հայերն այս եկեղեցւոյ մէջ պաշտամունք կատարեցին: Հայերն այդ եկեղեցին թողած են ԺԷ. դարուն սկիզբները: Ըստ վկայութեան Գրիգոր Պարոն Տէր Երուսաղէմի Պատրիարքին Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն կէսը Յորանկայ էր եւ կէսը մեր Հայոց աղպին, ի հնուց հետէ: 1475 թին երբ Քէփէն գաղթող հազարաւոր Հայեր այդ կողմերը հաստատուեցան, Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն կարեւորութիւնը մեծցաւ Հայոց համար: Անոր շուրջը ԺԵ.—ԺԷ. դարու սկիզբը Հայ բնակչութիւնը կարեւոր թիւ մը կը կազմէր: Հոս «ընդ հովանեաւ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն» հաստատուած է Կ. Պոլսոյ անդրանիկ Հայ ապարանը: Արգար դպիր 1565 թին Վենետիկի մէջ Սաղմոսարան մը ապելէ ետք, իր ընկերակիցներով Պոլիս կը փոխադրուի եւ ինչպէս կ'ըսէ Ճէվհարհեան Մագաքիա դպիր «ՌՅԶ= 1567 թ. հայրապետութեան Հայոց Տեառն Միքայէլի ԻԱ. ամի կաթողիկոսութեան, ի մայրաքաղաքն Կ. Պոլիս, յերկրորդ ամի թագաւորութեան Օսմանցոց Ա. Սէլիմի, եւ ի Դ. ամի Պատրիարքութեան Տէր Յակոբ Ռարունապետի Կ. Պոլսոյ, առ ոտս Յովհաննէս եպիսկոպոսին ընդ հովանեաւ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն Հայոց՝ եղեւ Ստամբուլ, այսինքն պատմա գիր եւ ապեցաւ փոքր Քերականութիւն աղայոց, ձեռամբ անարժան կնքագիր դպրին մերոյ Յոգորին»:

Յաջորդ տարւոյն մէջ ալ այսպէս կը նշանակուի «ՌՅԷ. . . . ընդ հովանեաւ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյն, ձեռամբ Խորվիրապոյ Առաքել Արեղային, արհեստագործութեամբ Արգար դպրին . . . որոյ գրովքն ապեալ Տօնացոյցս յառաջ բերին»: Ս. Նիկողայոս եկեղեցին էր նաեւ առաջին օրէնքան Երուսաղէմի միաբաններուն: Մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբներն այդ թաղը Հայոցմէ կը

կոչուէր Բաֆացոց կամ ֆաղաֆացոց քաղ : Քէֆէցի Հա-
յերն Օսմանցւոց օրով Ստամպուլի մէջ Պոլսոյ առաջին
Հայ գաղթականներն ըլլալնուն համար՝ «քաղաքացի»
կամ «տեղացի» կը կոչուին :

Բ. Պրուսացի հայ գաղութ

1461ին Սուլթան Մէհմէտ Փաթիհ Պրուսա եր-
թալով՝ արքունի հրովարտակաւ Թուրքիոյ Հայոց Պատա-
րիարք հռչակեց Պրուսայի Յովակիմ եպիսկոպոսը , զոր
կանխաւ ճանչցած էր Պրուսայի մէջ : Արդէն անոր խոստա-
ցած էր՝ թէ երբ Ստամպուլն առնեմ քեզ հան պիտի տանիմ :
Փաթիհ Հայոց Պատրիարքութիւն մը հաստատելով՝ ու-
զեց հակակշռել Յունաց Պատրիարքի իրաւասութիւնը :
Յովակիմի հետ Պրուսացի քանի մը երեւելի հայ ընտա-
նիքներ Կ. Պոլիս գաղթեցին :

Գ. Էնկիւրցի հայ գաղութ

Քիչ մը առաջ յիշուած Աբրահամ Անկիւրացի կը
վկայէ թէ 1493 , Հոկտեմբեր 28ին , Փաթիհ Սուլթան
Մէհմէտ Էնկիւրիէն Կ. Պոլիս բերել տուաւ 4 հայ ,
Աստուածատուր Սաթըլ Միջին , Սիմէոն Բարի Փալին ,
Պապայի որդի Այվաա ու Պարոն Գորգն Էշին Հոճին :

Դ. Փարամանցի հայ գաղութ

Փաթիհ Սուլթան 1479ին հրաման ըրաւ որ Գարա-
մանցի հայերը Կ. Պոլիս հաստատուին : Գարամանցի
հայերը Կայսերական հրամանաւ հաստատուեցան Սա-
մաթիա : Ինճիճեան կը գրէ («Աշխարհ. Եւրոպա» , Հատոր
Ե , էջ 131) Հայերը նախապէս ընակեցան վրանի տակ ,
անտառի մէջ , Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն առջեւ ,

հիմակուան Պաղարին տեղը , մինչեւ որ ետքն եկեղեց-
ւոյն շրջակաները տուներ շինուեցան : Մինչեւ ԺԹ.
դարու սկիզբը Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն շրջակաները կը
կոչուէին Գարաւան Մահալլէսի : Եկեղեցին նախապէս
Յունաց էր , բայց գոցուած էր : Սուլթան Սիւլէյմանի
հրամանաւ հայերը կը տիրանան այդ եկեղեցւոյն եւ
հետզհետէ կ'ընդարձակեն , այնպէս որ երեք եկեղեցի
կ'ունենան քով քովի , Ս. Գէորգ , Ս. Աստուածածին ,
Ս. Երրորդութիւն : Արդէն Փաթիհ Սուլթան Մէհմէտ
1493ին այդ եկեղեցին Հայոց շնորհած էր , ինչպէս կը
վկայէ հին գրչագիր մը (ՁԽԲ=1493) «Ի Սուլու Մա-
նասղըր , ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգայ Զօրավարին» :
ՌՃՀԱ. Թուականին այդ եկեղեցիները նորոգուեցան
Երուսաղէմի Պարոն Տէր Պատրիարքի ու Կ. Պոլսոյ Կոյսա
Պատրիարքի հոգաբարձութեամբ ու Միլտոնի վերակա-
ցութեամբ : Այդ Միլտոնն որ Արապ Օղլու կը կոչուէր՝
Կեսարիոյ Տարսեալս գիւղէն էր ու ճարտարապետ Սուլ-
թան Ահմէտ Գ.ի : 1782ի մեծ հրդեհին այդ եկեղեցի-
ներն այրեցան : Ս. Երրորդութեան հարաւային անկիւնը
կար աղեհամ ջրի լուսաղբիւր մը = Այազնա ուր շատ
աստիճաններով սանդուղով մը կ'իջնէին : Այդ Այազ-
ման ցարդ կը գտնուի Սամաթիոյ արդի եկեղեցւոյն
դբան դիմացը , Նունեան-Վարդուհեան Վարժարանին
կից :

Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը մինչեւ 1681
այդ Ս. Գէորգ եկեղեցին էր . յետոյ Գուլ-Գարու փո-
խադրուեցաւ : Նախկին Պատրիարքարանը մնաց հիւրա-
նոց եկեղեցականներու , օթեւան կամ առաջնորդարան ,
ուր կ'իջեալէն նստէ Էջմիածնի ու Երուսաղէմի նուի-
րակներն ու միաբաններն : ԺԷ. դարուն վերջերը Սա-
մաթիոյ առաջնորդարանին փոխանակ՝ Սկիւտարի Ս.
Կարապետ եկեղեցիէն քիչ մը հեռու «Հոգեւորներ» յատ-

կացուեցաւ նոյն նպատակաւ ուր եւ կ'իջեւանէին Պոլիս եկող հիւր էջմիածնի Կաթողիկոսները :

Ե. Այլըն և միյեք կամ Օսալար

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՁ

Փաթիւնի օրէն Հայերը քաղաքին մէջ վեց թաղեր կը բնակէին խմբովին , որոնք կոչուեցան Այրք ձեռնիկք = վեց Հաւնայնք , Մինչեւ ԺԸ. դարու վերջերը Պատրիարքին արքունի հրովարտակին մէջ Հայոց ազգը այսպէս կը կոչուի եւ Կ. Պոլսոյ հայերը Ալթը ձէմիյէթի բաժնուած կը նկատուէին : ԺԸ. դարուն վերջերն ալ վեց ձէմիյէթին հետքերը կը տեսնուէին դեռ յետագայ վեց Օտալարներուն մէջ , 1. Գարակօսնիւլի օսալարը Էտիրնէ Գարուի մօտ մաքսատունի մէջ : 2. Մարթա օսալարը , Սուլթան Մէհմէտի Մալթա Չարըսըին մէջ : 3. Չարշանկա օսալարը , Ֆէթիլէ Ճամիւսին մօտ : 4. Թեֆէ օսալարը , Այա-Գարուսի ներսերը Բիւչիւք Մուսթաֆա Փաշայի մէջ : 5. Բեօւլար օսալարը , Թալուղ Բաղարի մէջ , Դարբնոց փողոցը՝ Վէլիւ խանին ու Օսմանիէ մզկիթին մօտ : 6. Ալըր Գարուսիին ներսերը Օտալար մը : Ինճիճեան կը յիշէ նաեւ Դոլ. Օտալար մը Թօփհանէ (Ղալաթիա) այն Հէնտէկէն անդին ուրկէ Բերայի Տէօրթեօլազըն կ'երթոյն :

Զ. Պարսկահայ գաղութներ

Սուլթան Մուրատ Գ. 1577ին մեծ բանակաւ Պարսից վրայ զրկեց Մուսթաֆա Փաշան որ գրաւեց Նախիջեւան ու Դալբէտ քաղաքները : Այդ միջոցին հարաւոր հայեր գաղթեցին դէպի Պոլիս ու չրջակա-

ները : 1605ին ալ Շահաբասի յարձակումներէն չառ հայեր գաղթեցին Կ. Պոլիս ու Իզմիր : 1607ի սաստիկ սովին պատճառաւ Դալբէտէն Պոլիս գաղութ մը կը յիշուի : Դալբէտի եւ ուրիշ պարսկահայ գաղութներ Կ. Պոլսոյ մէջ կարեւոր դիրք մը գրաւեցին : Երեւանի կողմերէն ալ կարեւոր թուով հայ գաղութներ եկած կ'ենթադրուին :

Է. Մահիկ հայ գաղութներ

1577ին Մահիկ հայ գործաւորներ Սկիւտարի Եէնի-Մահալլէի արդի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյն կողմերը հաստատուեցան : Եկեղեցին շինեց Վանեցի Զաքարիա Պատրիարք 1617ին ուր եւ թաղուեցաւ ըստ «Սմարանոց Բիւզանդեանի» : Եկեղեցին Ս. Կարապետ կոչուած է , յանուն Մշոյ Ս. Կարապետ Վանքին , ուր Մշոյ Ս. Կարապետ Վանոց մէջ Վարդապետին տեղի ունեցածին նման այդ օրն ըստ հայկական հինաւուրց սովորութեան աղանի կը թոցընեն եւ ջուր կը սրսկեն :

1727ին Յովհաննէս Կոլտ Պատրիարք Սարգիս արքունի խալֆայի ճարտարապետութեամբ շինեց Ս. Կարապետ եկեղեցին :

Ը. Ակնցի հայ գաղութ

Ժ.Ձ. դարուն վերջերը խումբ մը Ակնցիներ Պոլիս կը գաղթեն եւ կը հաստատուին Խապեղ : Ակնցի էր Երեմիա Զէլէպին որ 1600ին Ակնէն Պոլիս գաղթած էր : Խապիւղ հաստատուած Ակնցի Հայ Բիւթիաադորները 1631ին օգնեցին Պալաթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ շինութեան : Նուիրատուներու մէջ նշանաւոր էր Ակնցի Հոճա-Վահրատ որուն զաւակը Յակոբ զովր Ակնցի Հոճա-Վահրատ որուն զաւակը Յակոբ զովր մագաղաթի վրայ գրած է 1634ին «Յասմաուրք» մը :

Խառնեղաբնակ Ակնցիները դեռ եկեղեցի չունէին եւ Պալաթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ ժողովուրդնէն էին : 1786ին արդէն Խառնեղի արդի գերեզմանատունը կար ուր թաղուած է նոյն տարին Սամուէլ Երզնկացի , Պրուսայի առաջնորդը : 1729ին կը շինուի հոն փայտաշէն եկեղեցի մը Ս. Ստեփաննոս անունով :

Թ. Տիվրիկցի հայ գաղութ

Ակնցի հայ գաղութին ժամանակակից է Տիվրիկցի հայ գաղութն որ Լանկա ու Գոււմ-Գարուի կողմերը բնակեցաւ : Այդ Տիվրիկցի հայ գաղթականներուն մէջ էր նաեւ Տիւզեան գերդաստանին նահապետը : Կ'երեւայ որ Գոււմ-Գարուի Մայր եկեղեցին Տիվրիկցիներուն ձեռքով շինուեցաւ որ 1645ի հրդեհէն այրելով՝ անմիջապէս նորէն շինուեցաւ Դաւիթ Պատրիարքի օրով եւ Տիվրիկցի Պօղոս Վարդապետի ջանքով : Տիվրիկցի է նաեւ Աստուածատուր Պոլսոյն որ ԺԵ. դարու առաջին քառորդին ազգեցիկ ու ճարտարախօս հայերէն էր , Օսմանեան աւագանւոյն սիրելի , եւ որ ստացաւ Պալաթու եկեղեցւոյ նորոգութեան արտօնադիրը : Տիվրիկցիները չափ զօրացան Մարտիրոս Քէֆէցիի (1659-1660) օրով : Հիւար Տիպի Ս. Նիկողոս եկեղեցւոյ երէցները Տիվրիկցի Հայոց հետ միացած , որոց մէջ նշանաւոր էր Շըվան անուն Տիվրիկցի մը , տաղալեցին Մարտիրոս Պատրիարքը :

Ժ. Խարբերդցի հայ գաղութ

Ակնցի ու Տիվրիկցի հայ գաղութներուն ժամանակակից են Խարբերդցիներն որ Պալաթու կողմերը նախապէս հաստատուած կ'երեւին : Արդի Հրեշտակապետ եկեղեցին Յունաց կը պատկանէր եւ աւերակ էր : Երբ

Հայք Սալմաթմուրքի Ս. Նիկողայոս եկեղեցին թողուցին , Տիվրիկցի Աստուածատուր Պոլսոյն միջոցաւ արտօնութիւն ստացան այդ յոյն եկեղեցին նորոգել 1631ին եւ Հայ եկեղեցւոյ վերածել : Եկեղեցւոյն , որ նորոգուեցաւ Պարոն Տ. Գրիգոր Պատրիարքի յորդորանքով՝ շինութեան կը հսկէր Խարբերդցի Արիստակէս վարդապետ : Ծարտարապետներն էին երկու հայ , Մուսա ու Խաչեր : 1729ին այս եկեղեցին այրեցաւ , զոր Յովհաննէս Կոլոս Պատրիարք նորոգեց աւելի վայելուչ քան առաջինն՝ Ակնցի Երիվանենց Սեդրոս Ամիրայի ձեռնառութեամբ :

ԺԱ. Անհեւացած եկեղեցիներ

Լանկա թաղին մէջ Հայերն երկու եկեղեցի ունէին , մէկը Ս. Սարգիս , Զինիլի Համամի մօտ եւ միւսը Հիւար Տիպի Ս. Նիկողայոս եկեղեցի , Ենի-Գարուի դրան մօտ : Ս. Սարգիս եկեղեցւոյն քանդակուեցաւ 1652ին եւ նորոգուեցաւ հակառակ Քիլիսե Տեղիսի խոչնդոտներուն : 1660ին դարձեալ այրեցաւ 9 Յոյն եկեղեցիներու հետ եւ վերաշինուեցաւ 1661ին , Իսկ Քէօփ-րիւլի Օղլու վէդիրին Փաղը Անմէտ փաշայի օրով (1661) Ս. Նիկողոս եկեղեցին այրեցաւ որ 1600ին հրդեհէն ետքը վերաշինուած էր : Հայերը Չարխաբան Ս. Աստուածածին եկեղեցի մըն ալ ունէին որ 1480ին դոյութիւն ունէր , ինչպէս կը տեսնուի : Ամբաստանութի Սաղմոսին յիշատարականին մէջ «ԻԹՎ. ԶԻԹ = 1480ի յամսեանն Յուլիս , մեծահամբաւ կայսերանիստ քաղաքս Ստամպուլ , ի գունն Չարխաբան Ս. Աստուածածնի» : Արդեօք սոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցին Սամաթիոյ երեք եկեղեցիներէն մէկն է թէ ուրիշ եկեղեցի մը : Հ. Ինճիճեան «Աշխարհագրութեան» էջ 133-134 կը գրէ

«Արտաքոյ Ստամպոլու, այլ մերձ յոյժ հանդէպ դրան թօփ Գարուի է թաղն խառն Տաճկաց եւ Հայոց՝ կու-
չեցեալ Թափկեմի մահադէսի, անդ յառաջ ժամանակաւ էր
Ս. Թորոս եկեղեցի Հայոց որ այժմ է փակեալ» Բիւ-
զանդացիներու օրով Կ. Պոլիս կը յիշուի Հայոց մենաս-
տան մը, Արմենեոն ուր Լեւոն բանտարկեց Փոփոսը :
Կը կարծուի թէ այսպէս կոչուած ըլլայ հոն ատեն մը
հայ կրօնաւորներ բնակելուն համար : Պթ=1360ին այդ
վանքին մէջ հայ ձեռագիր մ'ընդօրինակուած կը յիշուի :

ԺԲ. Զէլէպի ու Ամիրա սիսդոսները

Զէլէպի բուն թուրքերէն կը նշանակէ «Աստուածա-
յին», ծագած Զադապ բառէն որ կը նշանակէ Աստուած :
Հին ատեն Զէլէպի կը կոչուէին էմիրները, իւլէմաները,
արքայորդիները, յետոյ սովորութիւն եղաւ վերջինները
միայն էփենձի կոչել, մինչ Զէլէպին յատկացուեցաւ
միայն էմիրներուն : Էփենձի յունարէն բառ է եւ նոյն
նշանակութիւնը ունի : Առաջին անգամ Զէլէպի տիա-
զոս կրող մեղի ծանօթ Հայն է Շահին Զէլէպի որ 1661-
1621 Կ. Պոլիս Հայոց մէջ էն ազգեցիկ անձն էր : Շա-
հին Զէլէպիէն ետք կը յիշուին Արաքսամ Ապրօ Զէլէպի
ու Քէօմիւրճեան Սրեմիա Զէլէպի : ԺԷ. դարու Կ. Պոլ-
սոյ Հայոց մէջ էն խելացի ու լեզուանի անձը, ժամա-
նակին սլաւոմիչ եւ հմուտ լեզուագէտ : 1650-1655 կը
փայլի Պրուսացի Անտոն Զէլէպին որ բաղմանարուստ
չառ դրամ տուաւ Փիլիսոփոս կաթողիկոսին՝ Էջմիածնի
մեծ զանգակատան շինութեան համար :

Կ. Պոլսոյ Հայ համայնքին մեծատուններն առ հա-
տարակ ճանչցուած են Ամիրա անունով : Ամիրա=էմիր
համազօր է «Նահապետ», «Պատրիկ» տիտղոսներուն : Ամի-
րա տիտղոսը կրած են բոլոր Հայ մեծատունները 1550-

1870 : Պատմութեան մէջ առաջին անգամ իբրեւ Ամիրա
կը յիշատակուի Իսկէնտէր Ամիրան որ բարեկամ էր Կղե-
մէս Գալանոս բժիշկ կրօնաւոր մատենագիրին, եւ հիւրըն-
կալեց զայն ժամանակին կրօնական հակառակութեանց
ատեն (1641-1642) : Վերջին Ամիրան եղաւ Կարապետ
Ամիրա Պալեան, արքունի մեծ հայ ճարտարագետը,
խաղփան :

Երբ Պարսկահայերը Պոլիս գաղթեցին եւ կարեւոր
ղերք մը գտան, բայց ի Ամիրա տիտղոսէն, կոչուեցան
նաեւ Պաշի, Հօնա անունով :

ԺԳ. Կ. Պոլսոյ Հայոց գերեզմանատները

Սիւրիւրի Գարուսիին դիմաց, Պալլադը այսպէս
մօտ Հայերն ունէին Պալլադի գերեզմանատունն ուր
ամենահին տապանադիրները, ըստ վկայութեան Հ. Ին-
ճիճեանի («Եւրոպա», հատոր Ե., էջ 116) կը կրեն Ռ.
թուականը : Երկրորդ գերեզմանատունն էր Տավուտ
բաշայի մէջ Թօփգարուսիին դիմաց, յատկացուած նոյն
դրան ներքի կողմը բնակող ալքաա Հայերուն : Բուն
Ստամպոլի մէջ Հայոց երրորդ գերեզմանատունն էր Է-
տիքնէ Գարուսիի ծառախիտ գերեզմանատունը, յատ-
կացուած Պալաթու Հայոց :

Սկիւտարու մէջ ալ կար գերեզմանատուն մը, արդի
գերեզմանոցը : Երեմիա Զէլէպիին օրով կը յիշուի նաեւ
Բերայի գերեզմանատունը :

ԺԴ. Կ. Պոլսոյ հայ բնակչութիւնը ԺԵ. դարու վերջերը

Սոյն ծանօթ գաղթականներէն զատ, հեռոյհեռէ Պո-
լիս եկան հաստատուեցան մասնաւորապէս Փոքր Ասիոյ
հայաբնակ քաղաքներէն բաղմաթիւ Հայեր որոնց դըլ-

խաւոր կեդրոններն էին 1. Գուռ-գարու, Լանկա ու Եէնի-Գարու՝ ամէնէն բազմահայ կեդրոնը, Ս. Աստուածածին Մայր եկեղեցիով : 2. Սամաթիա ուր հազարէ աւելի Հայ տուն կար Ս. Գէորգ եկեղեցիով : 3. Էսիր-նէ Գարու, Պալատ, Էյուպ ու Խասգիւղ՝ Ս. Հրեշտակայեա եկեղեցիով : 4. Ղալաթիա՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիով : 5. Սկիւտար, Եէնի Մահալէ՝ Ս. Կաբայեա եկեղեցիով : — 1697ին Արբահամ քահանայի ձեռքով կը հիմնուի Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին որուն շրջակաները բազմաթիւ Հայ դպրութ մը կազմուած էր այլ եւ այլ տեղերէ : Պէշիքթաշի մէջ կային «փոքր մի հայք» որոնց «փոքրիկ հոգեւոտն Ս. Աստուածածին»ը ԺԸ. դարուն կիսուն կը յիշուի : Օրթագեղի մէջ եւս «փոքր մի հայք» որոնց «ժամատուն»ը նախ Ս. Կիրակոս, յետոյ Խնդրակատար կոչուեցաւ : Մինչեւ ԺԹ. դարուն սկիզբը հարաւային կողմի խորանը եկեղեցւոյ հին սնունով Ս. Կիրակոս կը կոչուէր : Գերեզմանատունը դոյութիւն ունէր այդ դարուն «ի գառիվայրի ի վերայ լերին» : Գուռու-Չէշմէ—Գուրու-Գէսմէ ալ «Հայք ժամատուն մը ունէին որուն Ս. Խաչ եկեղեցին 1797ին ձեռնարկած է նորոգել Կաղզուանցի Զաքարիա Պատրիարք : » Սակաւաթիւ հայեր կային նաեւ Եէնի-Գիւղի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին որ նորոգուեցաւ 1834ին : Հ. Ինճիճեան կը գրէ «Ամարանոց Բիւղանդեան», էջ 157 «Ս. Աստուածածին մեր եկեղեցին եւ դերեզմանատուն աւրնթիւր նմին — անդ աղբիւր աղղիս յանդիման նորին — Էրմէնի Չէշմէ՝ ձայնեալ առ տաճկին» :

ԺԷ. դարուն վերջերը Կ. Պոլիս 8,000 Հայ տուն ու 50,000 գաւառացի Հայեր կային :

Հազիւ ԺԸ. դարու վերջերն է որ Վստիորի եղերքը Հայ դպրութ մը կը հաստատուի :

ԺԾ. Կ. Պոլսոյ Հայոց սնտակաւն վիճակը
ԺԸ. դարու վերջերս

ԺԸ. դարու վերջերը Կ. Պոլսոյ Հայերը 65 էանաֆուլիքեան բաժնուած էին եւ ունէին արդէն խումբ մը նշանաւոր ամիրաներ, որոնց մէջ կային Տատ Առաքել Ամիրա, Միքայէլ Չէլէպի Տիւղ, Յովհաննէս Չէլէպի Տիւղ, Սարաֆլար Քէհեաւը, Մարգար Ամիրա Պալգաբանցի, Մահմետի Յարութիւն Ամիրա Խասգեղցի :

Եկեղեցիներու հոգը մէյմէկ ամիրայի յանձնուած էր որ Միքեմէլի կը կոչուէր այդ պարագային : Հայ էսնաֆուլիքեան մէջ նշանաւոր էին Գոչումճի-Ոսկերիչ էանաֆն որ Սուլթան Մուսթաֆա Գ. ու Սուլթան Համիտ Ա. ի օրով այնչափ ծաղկեցան որ իրենց արտադրութիւնները նախադաս համարուեցան Անգլիականէն ու Յրանսականէն : Ծաղկեակար բեհեղը հարեցին եւ կատարելագործեցին հայ արհեստաւորներ : Գարձեալ Հայերն էին որ 1804ին չուխայի ու թուրքի գործարաններ բացին : Այդ դարուն իսկ Գուլումճի Զարլըսին բաց ի Ուրբաթ օրէ որ է աօն Թրքաց, Կիրակի ու Հայոց եկեղեցական տօներուն մեզաւս չէր ըլլար :

Պոլսոյ մէջ կային երկու Եէնի խաներ, Պէօլլուք ու Քիւչիլուք, որոնց մէջ կը բնակէին գաւառացի Հայ վաճառականներն ու արհեստաւորները : Պէօլլուք Եէնի խանը որ եռաթիւր էր եւ կը պարունակէր 166 սենեակ, շինուած է Սուլթան Մուսթաֆա Գ. ն (1175) :

ԺԸ. Կ. Պոլսոյ գաւառաբարբառը

Կ. Պոլսոյ գաւառաբարբառը զուտ Փոքր Ասիոյ Հայոց գաւառաբարբառն է որ մայրաքաղաքին մէջ հեռոյ հեռէ մշակուելով՝ արդի գրական ձեւը կրեց : Միւս գաւառաբարբառը

ւառաքարքառներուն չափ սղութիւններու եւ ամփոփումներու ենթարկուած չէ, որով նիւթապէս մերձաւոր նմանութիւն մը կը ցուցնէ հին գրական լեզուին հետ: Բաներն ամբողջ պահուած են ընդհանրապէս, մանաւանդ հոլովմանց ու խոնարհմանց մէջ որ լեզուին էական մասն է, այնպէս որ այս նկատմամբ գրաբարէն շատ հեռու չէ: Գրաբարէն տարբերութիւններն իրեն մէջը ակրող պարզութեան ու միօրինակութեան սկզբունքին հաւատարմութենէն են. այսինքն անուններն առ հասարակ գրաբարի երկու պարզ հոլովմանց կը վերածէ եւ բայերը նոյնպէս կանոնաւոր լծորդութեանց: Կ. Պոլսոյ գաւառաբարքառը, այսինքն ռամկօրէնը շատ կը նմանի, ի մէջ այլոց, Եւզոկիոյ հայ բարբառին, միայն սա՛ տարբերութեամբ որ վերջինն աւելի հաւատարմօրէն պահած է Հայ լեզուի հարազատ հնչումներն ու բառերը եւ մանաւանդ անկէ շատ աւելի հարուստ է գաւառական ասացուածքներով ու բառերով: Կ. Պոլսոյ գաւառաբարքառը ձեւախօսօրէն ու ձայնախօսօրէն քննելով՝ երբեք տարբերութիւն չունի Անատոլուի մէջ խօսուած հայ գաւառաբարքառներէն: Ակնցի, Տիվրիկցի, Խարբերդցի, Պարսկահայ հայ գաղութներ չեն կրցած ազդել Կ. Պոլսոյ գաւառաբարքառին վրայ ձայնաբանական ու ձեւաբանական տեսակէտով, թերեւ միայն կարեկի ըլլայ դանկ Կ. Պոլսոյ ռամկօրէնի մէջ ազանց բառամթերքէն քանի մը հետքեր: Եթէ Յովհաննէս Գաղանձեանի «Եւզոկիոյ Հայոց գաւառաբարքառը» անունով գործին պէս լեզուաբանական հետազոտութիւններ կատարուած ըլլային, թէ՛ Կ. Պոլսոյ գաւառաբարքառին եւ թէ՛ Անատոլուի գաւառաբարքառներուն մասին կարելի պիտի ըլլար տափով քաղել հասարակաց ձեւեր ու բառեր Կ. Պոլսոյ ու Անատոլուի գաւառաբարքառներէն: Զայնքերու հնչիւնը բոլորովին կը տարբերի արեւելեան Հայոցինէն: Պոլսեցին Անա-

տոլուի Հայոց պէս կը հնչէ երկբարբառները հաւ=հայր, մաւ=մայր, երկաւ=երկայն, մաւ=մայն, ալ=այլ, մաւ=միւն, ուժ=ոյժ, բուլ=բոյլ: Դժ միացեալ բաղաձայնը նշ կը հնչէ, ինչպէս նշգոհալ=դժգոհիլ, դ՛ ծ. երաւ=երազ Ժ՛ ճ. պաւիւ=պաւիւթ, դ՛ վ. խալիոյ=խալիոյ, չ՛ Ժ. ժարժ=շարժ: Երբեմն ալ բաղաձայններ կը տեղափոխուին, ինչպէս վրալ=շուալ, գուրցել=գրուցել եւ այլն:

ԺԹ. Պոլսեցի ու դրսեցի

Պոլսեցիի ու դրսեցիի խնդիրը շատ հին է: Պոլսոյ Հայ հին գաղութները 1475—1652 վատասերած էին, բոլորովին պիտի փճանային, եթէ գաւառներէն նոր կոյս տարր մը, Հայ գաղութներ չգային: Դաւիթ Պատրիարքին օրով (1640—1651) Կ. Պոլսոյ Հայոց մէջ վէճեր ծագած էին Պատրիարքարանի շուրջը: Պոլսոյ ընկիւններ, վատասերածները, որ իրենց ծագումը մոռցած էին, «բարձրացօն, բարձրամիտ պարճանօք» իւրացուցած էին Ազգ. վարչական գործերն ու Անատոլուի նորեկ գաղթականները կը կոչէին «գոնհիկ» որուն համազօր է վերջերս գործածուած խընկըլը: Բնիկներն ու խըմպըլները կ'ատէին զիրար որուն հետեւանքն եղաւ 1641—1650 եօթ անգամ Պատրիարքական փոփոխութիւնը: Հայ եկեղեցիները 40,000 զրուշի պարաքի տակ ինկան զոր վճարեց հանդանակութեամբ Փիլիպպոս կաթողիկոս կը վերջ տուաւ Պոլսեցի ու Դրսեցի անդրաթողիկոս եւ վերջ տուաւ Պոլսեցի ու Դրսեցի խնդրին: Այսօր այդպիսի պայքար մը գոյութիւն չունի, Դրսեցին ալ, Պոլսեցին ալ, հաւասարապէս Ազգ. Պատրիարքարանի օրէնքով կը մասնակցին Ազգ. եկեղեցական գործերուն:

Ա. Զ. Գ. Ա. Գ. Բ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Հայերէն լեզուն . — Գերմանացի Բրոֆ. հայագէտ Հ. Հիւպըմանէն առաջ կը կարծուէր որ Հայերէն լեզուն Երանեան լեզուածիւղին կը պատկանի, սակայն այդ հայագէտին հետազոտութեանց չնորհիւ, պարզուեցաւ թէ Հայերէնը Հնդ-եւրոպական լեզուախմբին մէջ առանձին լեզուածիւղ մ'է իր քերականութեամբ ու բառարանով : Քերականութեամբ երեք չորրորդ արիական է, միւս մէկ չորրորդ ալ Ուրալ-Ալթեան կամ Տուրանական : Յայտնի է թէ Տուրանական = Թրքական, ձեւ, ոճ, առաջուած կարծուածը շատ հին ատեն գոյութիւն ունէր մեր լեզուին մէջ եւ զոր Խալ-գեաներէն ժառանգած ենք :

«Սիրած մարդս», «կերած հացս» (փոխանակ ըսելու «Մարդը զոր սիրեցի», «հացը զոր կերայ») Խալգերէն են : Խալգերէն լեզուի վրայ գաղափար մը տալու համար՝ բաւ է յիշել արդի Ուսեցերէնն որ Ռուսահայերու այնքան ծանօթ է, որքան մութ մնացած է մեր Թրքահայոց : Ուսեցերէնը Խալգերէնի մէկ գաւառաբարբառն է եւ Խալգեան բեւեռագիր արձանագրութեանց քանի մը բառերն ալ Ուսեցերէնով միկնուեցան, ինչպէս՝ ըրաւ, ի մէջ այլոց, «Միարան» (Գալուստ Տ. Մկրտիչեան) :

Հատեան ու Խալգեան լեզուներէն կազմուեցաւ Հին Հայերէնն որուն յիշատակարանները գփախտաբար մեզի հասած չեն : Այդ հին Հայերէնն էր որ Քրիստոսէ առաջ Բ. դարէն սկսեալ զարգացաւ, բարդաւածեցաւ եւ զանազան գաւառաբարբառներ յառաջ բերաւ : Ասոնց գերազնիւր, հիւանալի ու ներդաշնակ քերականութեամբ ու բառարանով վսեմ լեզուն՝ ռակէթիկ բարբառն է

որով թարգմանուած է Ս. Գիրքն ու գրուած են Եզնիկ, Կորիւն, Ագաթանգեղոս, Բիւզանդ եւայլն : Ոստանիկ, Ոսկեղենիկ բարբառը դարձաւ Հայերէն գասական լեզուն : Ոստանիկ լեզուն, «Սուրբ Թարգմանիչ» կոչուածներէ շատ առաջ, հիլլենական ազդեցութեան ենթարկուած էր : Շատ յունարէն Հայացած բառեր այդ չրջանէն են : Քրիստոսէ առաջ Ա. դարուն Հեղեկախոսութիւնն ու Հեղեկախոսութիւնն այնչափ բուռն էին Հայոց մէջ որ ազնուազարմ, բարձր անձնաւորութիւն մը իբրեւ մայրենի լեզու Յունարէնը գրելու դժուարութիւն չկրեց :

Քրիստոնէութեան Ա. դարուն, Ասորերէն-Արամերէնի ազդեցութիւնն ալ կրեց Հայերէնը : Ս. Գիրքն ու Ասորական մատենագրութիւնէն թարգմանուած եկեղեցական գրուածքներու մէջ ասորերէն լեզուի ազդեցութիւնը բացորոշ կ'երեւայ :

Փակագծի մէջ աւելցնելու է որ Ս. գիրքը նախապէս Ասորերէն Բեշիաո = պարզ, ժողովրդական թարգմանութենէն Հայերէնի վերածուեցաւ, յետոյ Յունարէնի վրայէն ալ սրբագրուեցաւ :

Դասական լեզուի հետ իրենց գոյութիւնը շարունակեցին միւս գաւառաբարբառները, իրենց ստորաբաժանումներով, որ է. Դարէն սկսեալ, քաղքեցան եւ Դասական լեզուի մէջ մասն : Դասական հայերէնը հետզհետէ տեղի տուաւ գաւառաբարբառներուն : Ասոնցմէ երկու գաւառաբարբառ կոկուելով, զտուելով, մշակուելով՝ կազմեցին Արդի գրական հայերէնը, մէկը՝ Արեւելեան եւ միւսը՝ Արեւմտեան :

Թրքահայոց գրական լեզուն Կ. Պոլսոյ գաւառաբարբառին մշակուած, խնամուած եղանակաւորումն է : Դասական լեզուն վերակենդանացնելու ի զուրջանքեր եղան, հակաբնական բան մը : Երկար ատեն գոյութիւն

ունեցաւ Գրաբարի, Գառաւազի ու Աշխարհաբարի, Գաւառաբարառի պայքարը : Ատանց Լեզուաբանութեան օրէնքներու գոյն ինչ ծանօթութիւն ունենալու՝ սաբէն ձորէն կը գրէին իրարու գէմ :

Մէկը Գառաւազի լեզուի գեղեցկութենէն յափշտակուած՝ եւ միւսը Ժողովրդին հասկնալի ըլլալու համար՝ իրենց դատը կը պաշտպանէին, բայց չէին գիտեր թէ Գաւառաբարառը կամ Աշխարհաբարը, Ժողովրդին լեզուն, արդէն յաղթանակ տարած էր դարերու մէջ : Հին լեզուն պէտք էր խոնարհիլ գաւառաբարառին, կենսախայտ լեզուին առջեւ : Երեւոյթ մը՝ որ ամէն լեզունեւրու մէջ կը տեսնուի : Պիտի գայ օր մը որ Արդի գրական լեզուներն ալ իյնան եւ ուրիշ գաւառաբարառ մը արտապետէ : Արդէն սկսած է անոր նշաններն երեւան գալ : Բարբառագիտութիւնը = *Dialogologie* Լեզուաբանութեան մէջ յատուկ գիտութիւն մըն է : Մշակիլն, Վանցիլն, Թոգաացիլն, Արապիկիւրցիլն՝ Կ. Պոլսեցի գրագէտներէն չհաւնուած բառերը Բարբառագիտութեան իրաւունք կ'ըստանան հետզհետէ :

Հոյ մը լեզուաբաններ Բարբառագիտութիւնը մշակեցին, մըլում տուին անոր : Ատանց աշխատութեան շնորհիւ, երեւան եկան բարբառներու գեղեցկագիտական հանգամանքն եւ այնպէս մը պարզուեցաւ թէ գաւառաբարառներով կարելի է գրականութիւն մ'ունենալ, ինչպէս որ ձոխ Ժողովրդական բանահիւսութիւն մը կամ Անգիր գիրութիւն մ'ունինք գաւառաբարառով :

Բարբառագիտութեան շնորհիւ, հաւաքուեցան ազգագրական վերին աստիճանի շահեկան տեղեկութիւններ, ապագայ Քննական պատմութեան նիւթեր : Բարբառագիտութեան ու Ազգագրութեան նիւթեր հաւաքելու ձեռնարկին մէջ ո՛չ նուազ սատարեց բօֆ. Գր. Խալաթեանցի «Ծրագիր հայ ազգագրութեան»ը :

Հայերէն գառական լեզուն բազմաթիւ փոխառեալ բառեր ունի Յունարէնէ, Արամերէնէ ու Արաբերէնէ : Իսկ գաւառաբարառներու մէջ կան նաեւ թրքերէն ու քրդերէն բառեր :

Հայոց գրերը. — Խալդեանները կը գործածէին բեւեռագիր որ Խալդեան Լուտիպրիսի օրով (Ը. Դար. Ն.Ք.) Ասորեստանեաց բեւեռագիրներէն քաղուած էր : Հատեանները կը գործածէին խորհրդաւոր գրեր կամ նշանագրեր, յարեւման Եգիպտական սրբագրօշմներուն, Բեւեռագիրը մեր մէջ Զ. Դարուն (Ն. Ք.) գաղթեցաւ գործածութենէ : Իսկ Հատեան նշանակները շարունակեցին մինչեւ այն ատեն որ յունարէն ու պահլաւերէն գիրեր գործածեցին մեր նախնիք Գ-Ե. Դար : Եթէ պեղումներ կատարուին, բանասիրութիւնն ապահով է որ Հատեան նշանակներով յիշատակարաններ պիտի գտնուին :

Հայերը ժամանակ մը օտար գրեր (յոյն, պահլաւ) գործածելէ վերջ, ունեցան շնորհիւ Ս. Մեսրոպի մասնաւոր ասուր արք ըստ ոմանց փիւնիկ գրերէն ծնունդ առած են եւ ըստ այլոց յունարէնի վրայ ձեւուեցան եւ ապա զանազան եղանակաւորումներ կրեցին, Մեսրոպեան կամ Գլխագիր երկարագիր, միջին Մեսրոպեան Բոյր գիր եւ այլն : Արդի սովորութեան գիրը բոլոր գիր է, իսկ ձեռագիրը՝ չեղագիր :

Հայ-Հռոմէներ — Ակնայ ու Կէլի մօտերը մասնաւորապէս կայ կէս Հայ, կէս հռոմ Ժողովուրդ մը : Հայախօս են, անուննին շատ անգամ Հայերէն : Երբեմն խառնութիւն չեն դնէր իրենց ու բուն Հայոց միջեւ : Հայ ընտանիքներու հետ խնամութիւն հաստատելու իսկահարութիւնը չունին ոմանք : Կ. Պոլսոյ Օրթոտքս Պատրիարքը Հայ-հռոմներու վրայ իր ուշադրութիւնը դեռ

չդարձուցած, Հայ քահանաներ կը հայթայթէին ատոնց հոգեւոր խորհուրդները :

Հիմա յոյն քահանաներ յատկացուած են այս պաշտօնին եւ Հայ-հոռոմները կը նկատուին իբրեւ յոյն հասարակութիւն եւ Օրթոտօքս Պատրիարքին հոգեւոր իշխանութեան ենթարկուած են : Իրենց ծագման մասին ստույգ տեղեկութիւններ կը պակսին : Ակներեւ է թէ Փ. Ստիոյ այն հայերն են որ բւելզանդական ազգեցութեան տակ հոռոմ եղան շատ կանուխէն : Մեզի այնպէս կ'երևայ որ Սերաստացի Ուխտանէս պատմագրի յիշած Ծաղի աղանդաւորները մեր այս Հայ-հոռոմներն են :

Կես-կեսներ — Հալէպ նահանգի Ուրֆա գաւառին Պրիւճիկ գաւառակի Ճիպիկ գիւղն ու Տրապիզոնի Լադիստան գաւառին մէջ հայ Կես-կես կոչուած ժողովուրդ մը կայ, ծագումով հայ . ասոր համար կը կոչենք Հայ Կէս-կէսներ : Լեզուով թրքախօս են, պահած են Հայոց քանի մը սուրբերու պաշտամունքը : Տղաքնին թլփատելէն ետքը, կը մկրտեն ալ եւ Հայ վանքերու ուխտի կ'երթան : Ճիպիկ գիւղի Հայ-Կէսկէսներու վրայ մոզական ազդեցութիւն մը կ'ընէ Ս. Ներսէս Ծնորհալի Հայրապետին անունը : Յաւալին այն է որ թէ' Հայ-հոռոմներն եւ թէ' Հայ Կէս-կէսները զեռ քննուած չեն :

Հայ Կէս-կէսներու վրայ ցանցառ տեղեկութիւն մը տրուած է հանգուցեալ Ս. Գուլամիւրեանցի հանգիւսին մէջ ուր գրուած է թէ Կէսկէսները Ս. Ներսէս Ծնորհալոյ ժամանակակից Սեւորդներու սերնդէն են : Ճիպիկի Կէսկէսները քանի' մը հեղինակներու գրուած քննութենէ մէջ Անսահրէներու հետ նոյնացած են, միեւնոյն ազգագրական երևոյթներն ունենալնուն համար :

Անսահրէները կամ Նազարի քրիստոնեայ անհշան ցեղն ըստ Ժուլիէն Վէնսանի «Արդի Կրօնքներ», էջ 487,

նախնեաց Նազարացիներն են որ կը յիշուին «Գիրք հերքուածոցի» մէջ զոր ուսումնասիրեց Հ. Յ. Տաշեան, «Մատենագր. մանր ուսումնասիրութիւններ» Վիեննա, 1895 : Սաբէկականութեան ու Քրիստոնէութեան խառնուրդ է այդ աղանդը, պարզապէս Քրիստոնէական Հեթանոսութեան :

Սաբէացիները կամ Ս. Յովնանեկեսեան քրիստոնեաները յրուած են Միջագետք ու Քաղզէաստան : Կը հաւատան թէ Աստուած մարմին ունի, ու Յիսուս Քրիստոս իր հոգին է, ու Գաբրիէլ հրեշտակն իր որդին, եւ թէ' հրեշտակներն ու դեւերը մարմին ու սեռ ունին : Պատարագ կը մատուցանեն գինիով ու եղով խառն նշխարքով : Բազմածին են : Խաչին նկատմամբ եղական յարգանք կը արածեն : Խաչին չորս բաղուկները կը ներկայացնեն աշխարհի չորս կողմերը : Բուն Խաչը, կ'ըսեն, սկզբան կը գտնուէր Արեւուն մէջ, ասկէ է խաչին պայծառութիւնը :

Գրեթէ նոյն հաւատքն ունին Կէս-կէսները : Միայն տարբերութիւննին այն է որ իրենք կը կոչուին Մարկոս Օղլու, Մարգար օղլու եւայլն : Մէկ խօսքով Կէս-կէսներն Հայոց այն մասն է որ դեռ հայացի քանի մը յատկութիւններ վառ կը պահէ :

ԵՔՏԻ ԳՈՒԼԷԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՍԵՐԸ

Այս Հաստատութիւնը՝ որ ընդհանրապէս Ս. Փրկչի ՀԻՒՍՆԴԱՆՈՅ անուան տակ ծանօթ է հասարակութեան՝ ունի 9 անդամներէ բաղկացած Հոգաբարձութիւն մը, ընտրուած Քաղաքական Ժողովէն որ իրեն օժանդակ Արանց և Կանանց կրկին խնամակալութիւններ կ'ընտրէ, ու Տնօրէնի մը ձեռքով կը կառավարէ այս ազգային տունը :

Այս հաստատութիւնը անջատ ճիւղեր ունի այսօր, Հիւանդանոց, Ծերանոց, Անկեղանոց, Որբանոց, Ուսանողներու յարկ, Մոմարան, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ հակիրճ տեղեկութիւններ տալէ ետք՝ պիտի թուենք անոնց օժանդակ մասերը և ներկայացնենք ելեւմտից վիճակը :

Ա. ՀԻՒՍՆԴԱՆՈՅ. — Հիւանդանոցը երկու ճիւղի բաժնուած է, բժշկական և վիրաբուժական. առաջինը 140 (100ը այր և 40ը կին) և երկրորդը 85 (60ը այր և 25ը կին) անկողին ունի : Ուսանողներու վարակուածները (Tuberculeux), յիմար հիւանդները, թարախաւորները, և տղայք՝ արանց թէ կանանց կողմը՝ յատուկ սրահներ ունին, կան և մասնաւորներու համար մէկ երկու անկողիննոց սենեակներ :

Հիւանդանոցի երկու ճիւղերն ունին իրենց բժշկապետը և իւրաքանչիւրն իր օժանդակ բժիշկը : Առա-

ջինները շաբաթը երեք անգամ՝ իսկ վերջինները ամէն օր կ'այցեկեն ու կարգաւ գիշերներն կը մնան Հիւանդանոցին մէջ :

Հիւանդանոցը ունի 4 հսկող մայրապետներ (2 էրիկ մարդոց և 2 կիներու կողմը), 3 վիրաբարձան (2 էրիկ մարդոց և միւսը կիներու), 13 հիւանդապահ (10 էրիկ մարդոց և 3ը կիներու կողմը) և 10 ուրիշ պաշտօնեաներ (գիշերապահ, մատակարար, անուղներու բաշխող, լոգանքի պաշտօնեայ, սափրիչ, դռնապան, հանդերձապահ), ընդ ամենը 30 պաշտօնեայ, առանց հաշուելու բժիշկները և դեղագործները : Դեղագործները երկու են և ունին չորս աշակերտներ :

Հիւանդանոցը ունի վիրաբուժական ընտիր սրահէ մը դատ, վիրաբարձանի երկու խուցեր, ջրաբուժական կրկին լոգարաններ (մին արանց և միւսը կանանց կողմը), բժշկական և հիւանդներու ընթերցանութեան կրկին մատենադարաններ և երկու հիւրանոց, մէկը արանց և միւսը կանանց կողմը :

Տարեկան 1600-1800 հիւանդներ կը դարմանուին հոն, որոնց $\frac{3}{4}$ ը այր և $\frac{1}{4}$ ը կիներ են : Այս հիւանդներուն 1000-1300ը ներքին հիւանդութեանց ճիւղին կը վերաբերին, 500-700ը վիրաբուժական բաժնին :

Ամէն կարգի հիւանդներ կ'ընդունուին. Ափրդիտեան հիւանդութեամբ վարակուածներ չէին ընդունուիր մինչև վերջին առեւններս, այժմ անոնցմէ միայն անոնք կ'ընդունուին՝ որոնց ոտքի վրայ դարմանումը հնար չէ :

Աչքի, ականջի և կոկորդի հիւանդութեանց յատուկ ճիւղեր կային երբեմն, հիմա ջնջուած են. երբ անոնցմէ ստիպուինք ընդունիլ՝ քաղաքիս հայազգի մասնագէտներու կը ղրկենք դարմանելու համար :

Յետագայ կրկին ցուցակները, քաղուած 1900 տարուոյ բժշկական կրկին ճիւղերու տեղեկագրէն, յստակ

գաղափար մը կուտան Հիւանդանոցի գործունէութեան վրայ :

Ա. Ներքին նիւանդութեանց բաժին

Պատրաստ 1900 Յունի 1 . . . Այր 90 Կին 13 = 103

Մոսկ	Դրսէն	Այր 637	Կին 165 = 802
	Որբանոցէն	» 66	» 44 = 110
	Պաշտօնեայ	» 18	» 4 = 22
	Ծերանոցէն	» 57	» 38 = 95
	Յիմարանոցէն	» 57	» 23 = 80

1212

Ելի	Բժշկուած	Այր 441	Կին 120 = 531
	Բարւոքած	» 224	» 65 = 289
	Արձակուած	» 46	» 27 = 73
	Մեռած	» 158	» 54 = 212

1105

Պատրաստ 31 Դեկտ. 1901 . . . » 69 » 38 = 107

1232

Բ. Վերաբուժական բաժին

Պատրաստ 1900 Յունի 1ի 64

Մոսկ 698

762

Ելի	Բժշկուած	426
	Բարւոքած	125
	Արձակուած	118
	Մեռած	31

700

Պատրաստ 31 Դեկտ. 1901 62

762

Այս ցուցակներէն կը տեսնուի որ ներքին հիւանդութեանց 1105 հիւանդներն 212 մահ և վիրաբուժական բաժնի 700 հիւանդներն 31 մահ տուած են , այսինքն 1805 հիւանդաց 243ը մեռած են , որով Հիւանդանոցիս մահականութիւնն է 1900 տարւոյ համար 0/0 13,46 : Եթէ ի հաշիւ առնենք և 35 հոգեւարք վիճակաւ Հիւանդանոցս եկողներն՝ ունեցած կ'ըլլանք 1840 հիւանդի վրայ 278 մահ կամ 15,10/0 : Բաղդատութեան դէնք այս միջինը նախորդ մի քանի տարիներուն միջինին հետ :

1898ին 0/0 16,51

1898ին 0/0 19,37

1899ին 0/0 16,97

1900ին 0/0 15,10

1900 տարւոյ մէջ պատուարուած հիւանդներէն գանձուած է 39,217 դրուշ :

Բ. ՅԵՄԱՐԱՆՈՑ. — Յիմարանոցը շուրջ 300 պատուարեալներ ունի որոնց 200ը այր և 100ը կիներ են , որոնց թիւը դժբաղդարար աւելնալու վրայ է , որով և վերջին տարիներս Յիմարանոցի արանց և կանանց բաժիններուն յաւելուածական շէնքերը արդէն լեցուած են ու յիմարները սկսած են նեղուիլ :

Յիմարանոցն ունի յիմարաբոյժ մը և օգնական բժիշկ մը . առաջինը շարաթը երկու անգամ կ'այցելէ՝ իսկ իր օժանդակը ամէն օր : Արանց ու կանանց բաժիններն ունին իրենց բնդհանուր հսկող պետերէ զատ 15 յիմարապահ (10 արանց և 5ը կիներու բաժնին մէջ) :

Յիմարները երեք դասի բաժնուած են .

Ա. Տեւական , անդարմանելի և հանգարտ յիմարներ զորս աշխատաւոր կ'անուանեն և Հաստատութեանս

աշխատութեանց կը գործածուին : Բ. Յուզման ենթականեր : Գ. Շուաններն , ապուշներն և տղայք : Այս երեք կարգն ալ արանց կողմը ունին իրենց յատուկ յարկերը՝ կանանց կողմը այս բաժանումները գոհացուցիչ չեն տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ :

Յուզեալ յիմարները մասնաւոր խուցերու մէջ կը դրուին կամ բռնադգեստ հագցնել կուտան (camisole de force) . գանակոծումը ի սպառ արգելուած է :

Յուզակ ելեւմից Յիմարանցի 1900 թուոյ

Պատրաս 1900 Յունիւ. 1ին . . . Այր 192 Կին 95 = 287
Մոսթ » 82 » 55 = 137

424

Ելի	{	Բժշկուած Այր 21 Կին 18 = 39
		Բարւոքած » 22 » 14 = 36
		Արձակուած » 13 » 6 = 19
		Մեռած » 24 » 13 = 37

131

Պատրաս 1901 Յունուար 1ին . . . » 194 » 99 = 293

424

Այս տարուան չրջանին պատասպարուած յիմարներէ իրր ամսաթուակ 52,759 1/2 զրշ. գանձուած է :

Գ. ԾԵՐՈՒՆԵՐ ԵՒ ԱՆԿՆԵՐԱՆՈՅ. — Ծերանոցը՝ անոք՝ ծեր աղգայիններու յատկացուած յարկ մըն է , իսկ Անկեւանոցը անկարող , անտէր անձերու , փորձաշաւոր աղջկանց ու լքեալ կիներու յատուկ է :

Այս յարկերու մէջ պատասպարեալները առօրեայ 3 ժոււմ սնունդէ զատ կ'ընդունին ծխախոտ և սուրճ պատրաստելու համար սուրճ ու չաքար :

Ծերունիները և անկեալները իրենց տրամադրութեան տակ ունին մատենադարան մը , կրնան Հաստատութեան մատուռին ժամերգութիւններուն ներկայ գտնուիլ և պարտէզներու մէջ ժուռ գալ : Մտադրութիւն կայ այս յարկերու հսկողութիւնն եւս մայրապետներու յանձնել :

1901ի Յունիւ. 1ին ունէինք 135 ծեր և անկեալ որոնց 81ը արու են և 54ը կին կամ աղջիկ . որոնցմէ , այս տարուան մէջ՝ իրր ամսական գանձուած է 6,373 զրուշ :

Գ. ՈՐԻՍՆՈՑ. — Որբանոցն ունի Հոգաբարձութեանէն ընտրուած մասնաւոր Խնամակալութիւն մը որուն ատենապետն է Հոգաբարձութեան անդամներէն մէկը և Տեսուչի մը ձեռքով կը վարէ Որբանոցը : Հաստատութեան Որբանոցի սաներու թիւն է չուրջ 319 որոնց 243ը մանչ և 76ը աղջիկ են : Աղջիկները 76 և մինչև 7 տարեկան պզտիկ մանչերը 42 են և Հաստատութեան մէկ յարկին մէջ կը գտնուին (118) , իսկ 7 տարեկանէն վեր մանչերը մօտակայ Ս. Յակոբայ վանոց մէջ կը մնան :

Սանուց չուրջ 3/4ը գաւառացի և 1/4ը պոլսեցի են և կամ աւելի ճիշդ ըսելու համար 78ը պոլսեցի են և 241ը գաւառացի : Կ. Պոլսեցիներու 7ը ցերեկեայ են ամէնն ալ մանչ , 4ը մեծ և 3ը եօթ տարեկանէն վար :

Միայն 21 թոշակաւոր կայ որոնցմէ այս տարուան չրջանին մէջ գանձուած է 11901 զրշ. :

Որբանոցի ծրագիրն է Ուսումնական Խորհրդոյ կազմական կանոնագրի Նախակրթարանի միջին դասընթացը :

Վերջերս աւելցաւ նաև երկրագործական դասընթացը մը մանչերու Որբանոցի երկու վերջին տարիներու մէջ աւանդելի :

Աշակերտները առօրեայ 4 ժամ դաս ունին :

Երկու տարիէ ի վեր հաստատուած է կօշկակարութեան , դերձակութեան , կահագործութեան և ոստայնանկութեան արհեստանոցներ որոնց կը հետեւին ուսման մեծ յարմարութիւն չունեցող պատանիներ , ասոնց առօրեայ 1—2 ժամ դաս ալ կը տրուի :

Որքանոցը տեսուչէն զատ ունի 13 մնայուն դաստիարակ՝ որոնց 7ը մանչերու և 5ն աղջիկներու կողմը . կան նաև 6 այցելու ուսուցիչներ և մէկ այցելու բժիշկ :

Որքանոցի պաշտօնէից և դպրոցական պիտոյից տարեկան ծախքն է շուրջ 700 ոսկի : 1900 տարւոյն ծախուց գումարն եղած է 74053¹/₄ զրշ :

Ե. Ուսանողի . — Այս դասակարգը չփոթելու չէ Որքանոցի սաներուն հետ : «Ուսանող կ'անուանենք այն ամէն արական սեռէ որը և անպաշտպան պատանիները որոնք կամ մայրաքաղաքիս մէջ բարձրագոյն վարժարան մը կը յաճախեն և կամ արհեստի մը կը հետեւին քաղաքիս կամ Հաստատութեանս մէջ» :

Այս պատանիները ընդհանրապէս որքանոցիս չըջանաւարտներ են , երբեմն ալ ուսման անյարմար որբեր և կամ դրսէն եկողներ :

Վարժարաններ յաճախող ուսանողները երբ չըջանաւարդ ելլեն , և արհեստաւորները երբ Գաղփայի աստիճանին հասնին՝ կը հեռանան Հաստատութենէն : 1901 Յուն. 1ին կար 32 ուսանող որոնց 2ը բժշկական , 1ը դեղագործական , 2ը կեդրոնական վարժարանի կը հետեւին . իսկ 2ը ոստայնանկութիւն , 7ը մոմագործութիւն , 4ը դեղագործութիւն , 5ը թիթեղագործութիւն , 3ը դերձակութիւն , 2ը ատաղձագործութիւն , 1ը մեքենավարութիւն կ'ուսանին և 3ը Հաստատութեանս Տնօրէնութեան դիւանի օժանդակ գրագիրներ են :

Զ. Մոմագործ . — Հաստատութիւնս ի վաղուց անտի ունի իր մէջ Մոմարան մը , ուր կը պատրաստուին Մայրաքաղաքիս եկեղեցիներուն և հարսանիքներուն մոմերը : «Հաստատութեանս Մոմարանը մայրաքաղաքիս նոյնատեսակ գործարաններու առաջինը կրնայ համարուիլ և ամէն կերպով կրնայ գերադանցել զանոնք» :

Մոմարանը տարեկան շուրջ 200—250 ոսկի շահ մը կուտայ Հաստատութեանս : 1900 տարւոյ Մոմարանի զուտ շահն եղած է 21025³/₄ զրուշ :

Բ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՍ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՍԵՐԸ

Ա. Դեղարան . — Հաստատութիւնս ունի դեղարան մը ուր կան 2 վկայուած վարպետներ և 4 աշակերտներ : Առօրեայ 250 դեղագրեր կը պատրաստուին հոն : Դեղարանի տարեկան ծախքն է 25000 զրուշ :

Բ. Հանդերձատուն . — Հաստատութիւնս ունի հանդերձատուն մը ուր կը պատրաստուին Հաստատութեանս պատսպարեալներուն ճերմակեղէնները ու զգեստները , և ուր մասնաւոր քանակաւ ճերմակեղէն և զգեստեղէն պատրաստ կը գտնուին : Հանդերձատունը լաւ հսկողութեան մը ենթարկուած է և ունի մասնաւոր պաշտօնեայ մը : Հանդերձատան տարեկան սպառումն է 800—1000 ոսկի :

Գ. Լուացարան . — Լուացարանը յանձնուած է պետ լուացարարուհիի մը ուր կ'աշխատին ամսականաւոր լուացարարուհիներէ զատ Անկեղանոցէն աշխատելու կարող կիներ : Ճերմակեղէնները մասնաւոր ջեռոցի մը միջոցաւ կ'եռացուին : Լուացքը շատ մաքուր է :

Դ. Բաղնիք . — Հաստատութիւնս Հիւանդանոցի յատուկ լոգարաններէ զատ ունի նաև ասիական բաղ-

ներք մը՝ ուր կարգաւ կը լուսացուն ծերերը, անկեալները, յիմարները, ուսանողները, որքերը և պաշտօնեաները :

Ե. Մառան Եւ Մթերանց . — Մասնաւոր պաշտօնեայի մը հսկողութեան յանձնուած է Հաստատութեան մասանը և փայտի, ածուխի ու քարիւղի մթերանոցները :

Մառանէն և Մթերանոցէն որ և է պարէն կամ նիւթ դուրս չելլեր առանց Տնօրէնութեան գրաւոր հրամանին :

Մանդեան մասին տարեկան շուրջ 5000 ոսկի կը ծախսուի : Լուսաւորութեան, ջեռուցման և օճառի համար տարեկան սպառումն է 400-500 ոսկի :

Զ. Խոնանց . « Խոնանոցը Հաստատութեանս ամէնէն աւելի վայելուչ, մաքուր ու լաւ ըսկսուած մասերէն մէկը կրնայ համարուիլ : Խոնանոցը ունի վարպետ խոհարար մը և երեք օգնականներ » :

Է. Անասնաւորան . — Անասնարանը երկու ուրոյն մասերէ կը բաղկանայ, 1. Գոմ՝ ուր կը գտնուին Հաստատութեանս կաթ մատակարարող կովերն ու իրենց հորթերն, 2. Ախոռ՝ ուր կը գտնուին Հաստատութեանս պիտոյից տեղափոխութեան յատկացուած ձիերը :

1901ի սկիզբը գոմը ունէր 9 կով, 1 ձուլ, 18 հորթ, 8 ոչխար, 2 այծ . իսկ ախոռը 4 ձի, մէկը հիւանդոտ ու ծեր :

Տարեկան շուրջ 20,000 օխա կաթ կ'առնուի գոմէ և գրեթէ 10,000 օխա ալ դուրսէն կը գնուի :

Ը. Արհեստաւորներ . — Հաստատութեանս մէջ կը գտնուի արհեստաւորներու խումբ մը, ատաղձագործ, թիթեղագործ, երկաթագործ, դերձակ, Հնակարկատ-

կօշկակար, մեքենավար, որմնաշէն-հիւսն, անագիչ և ջուլհակ՝ որք միայն Հաստատութեանս պիտոյից կը ծառայեն :

Այս արհեստաւորներուն ոմանց քով աշակերտներ կը դրուին ուսանողներու դասակարգէն :

Թ. Մատենադարան Եւ Դիւան . — Հաստատութիւնս ունի մայր մատենադարան մը և 4 մասնական մատենադարաններ . 1. Բժշկական, 2. Հիւանդանոցի, 3. Ծերանոց Անկեղանոցի, և 4. Որբանոցի, ընդամենը շուրջ 4000 կտոր զիրք պարունակելով :

Հաստատութիւնս ունի դիւան մը՝ ուր կը պահուին Հաստատութեանս տոմարները և թղթեղէնները :

Ժ. Պարսեղներ . — Արանց և կանանց կրկին Յիմարանոցներն ունին մասնաւոր պարտէզներ՝ իսկ ապաքինած հիւանդները, ծերունիները ու անկեալները կեդրոնական մեծ պարտէզին մէջ ժուռ կուգան :

ԺԱ. Մատու . — Հաստատութեանս մէջ կը գրտնուի Ս. Փրկչի մատուռը ուր ամէն օր ժամերգութիւն կ'ըլլայ ու Հոգաբարձութեան կողմէ ընդունուած Հոգւոյ պատարագներ և պաշտօններ կը կատարուին :

Մատուռը ունի մէկ հոգեւոր հովիւ, մէկ քահանայ և մէկ լուսարար :

Ս. Յակոբայ Վանուց մէջ, ուր կը գտնուի մանչերու Որբանոցը, կայ Ս. Յակոբայ մատուռը :

Գ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՍ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ, ՎԱԳՑՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՅԲԸ

Հաստատութիւնս 176 կտոր վազփներէ զատ ունի և 100է աւելի մեծ ու փոքր կալուածներ, շուրջ 14,000 ոսկի արժողութեամբ, որոնց տարեկան եկամուտն է շուրջ 750 ոսկի :

Արդի Հոգաբարձութեան օրով 8 կտոր կտակեալ կալուածներ իրենց տէրերու մահուամբ Հաստատութեանս մնացած են որոց ընդհանուր արժէքն է շուրջ 65,000 շրջ. և 3 կտոր կալուածներ կտակուած են, իրենց տէրերու մահուանէն ետք Հաստատութեանս մնալու համար:

Հաստատութիւնս կ'ընդունի տարեկան 15 հաստատուն կտակներէ 3518 շրջուշ:

Հաստատութիւնս ունի 178 հատ երկաթուղիի արժեթուղթ, 7 հատ Ռուսական պարտատոմս, 4 Քրէտի ֆոնսիէ էթիքսիէն, 1 Պուլկարական պարտաթուղթ, 1 Վիլ տը Լիօն, 7 Վիլ տը Պրիւքսէլ, 1 Էմիլալի իթամ և 300 հատ Օսմ. Քոնսոլիտ շուրջ 122,968³/₄ շրջուշ արժէքով:

Յուշակ ելեւեթից 1900 տարւոյ

Մուտք

1. Կալուածք	Կալուածք	72,062	50
	Պարտէզի վարձք	2,737	
	Զիթաստան	5,110	
	Պոստանի միւլքի վարձք	500	
2. Վազֆի հասոյթ		4,980	50
3. Նպաստ կառավարութեան հաց և միս		385,350	
4. Թոշակ Մալիէի		28,836	
5. Կտակեալ դրամ (մշանջենական կտակ տարեկան 3,464, միանուագ կտակ 29,160)		32,624	
6. Կտակեալ կալուած տարւոյս մէջ		16,500	
7. Արհեստական վարժ. խնամ. (600 ոսկի)		64,800	
8. Պահանջներու տոկոս		1,400	50
9. Արժեթիղթոց կտրոններէ և իյթամի տոկ.		4,042	50

10. Մումարանի շահ	21,025	75
11. Յնցոտատան հասոյթ	3,897	
12. Սիկաուի թուղթի հասոյթ	26,399	
13. Դպրոցական տետրակներու կնքում	163	
14. Օրացոյցի հասոյթ { Պարզ 21,982 75 Ընդ. 16,415 50	38,398	25
15. Անցագրատուն	15,612	
16. Նշանտուութենէ	18,617	50
17. Եկեղեցիներու և Հաստատութեանս գանձանակներէ	19,399	50
18. Եկեղեցեաց պնակներէ	25,021	25
19. Աւտոնի գանձանակներէ	23,891	75
20. Ս. Փրկչի մահ { Բանկալ 2,382 տուուի հասոյթ { Թաղման նուէր 3,748	6,130	
21. Ննջեցելոց աւանդներէ	1,565	
22. Տօնական այցելութեանց փոխարէն	7,452	
23. Ծաղկեպսակ յուզարկաւորութեան	34,701	50
24. Ծաղկեփունջ հարսանեաց	14,380	
25. Տարեկան նուագահանդէս	84,224	50
26. Պատասպարելոց { Ծեր 6,373 Թոշակք { Յիմար 52,759 ¹ / ₂ Որբ 11,901 Հիւանդ 39,217	110,250	50
27. Մտից տուրք հիւանդաց	17,175	75
28. Յիւանս մուտք	1,836	
29. Դրամական { Պարբերական 4,740 նուէրներ { Միանուագ 123,234 Տար. հանդ. 24,623	152,597	
30. Նիւթական նուէրներ	86,617	
31. Զանազան հասոյթ	9,540	75
32. Կահազործ Հիւանդանոցի	1,987	25

33. Թիթեղագործ	1,731	25
34. Զուլհակ Հիւանդանոցի	1,227	
35. Անասնարանէ	3,050	75
36. Որբանոցի Ար- հեստաւորներէ	Ոստանանկ 2,813 Կօշկակար 10,024 Կահագործ 474¹/₂ Դերձակ 237¹/₂	13,549
37. Դրամական շահ	4,396	50
	<u>1,363,779</u>	<u>75</u>

Ելի

1. Մնունդք	552,056	25
2. Վառելանիւթ, լուսաւորութեան նիւթ և օճառ	41,219	25
3. Հանդերձեղէն	Մաշած 105,930 75 Նորոգութ. 696 50	106,627 25
4. Դեղօրայք	26,696	25
5. Որբանոցի պաշտօնէից ամսական և դպրոցի պիտոյք	74,053	25
6. Պաշտօնէութեան ամսական	266,719	
7. Կարասիք	Հինցած 14,467 Նորոգութիւն 11,825 75	26,292 75
8. Շինութիւնք և	Հիւանդ. 48,572 Նորոգութիւնք Ս. Յակ. 11,349 75	59,921 75
9. Զանազան ծախս (ողորմութիւն , պարգև և այլն)	50,170	25
10. Տպագրական ծախս	2,769	
11. Գրասենեկաց ծախս , Հոգաբարձու- թեան , Տնօրէնութեան	1,796	50
12. Վարձք Հոգաբարձութ. գրասենեակի	1,920	

13. Կալուածական ծախս	5,897	
14. Կալուածական տուրք	19,719	75
15. Սպահովագրութիւն	3,924	75
16. Անցագրատան ամսական	6,000	
17. Վճարելի կտակ	1,250	
18. Բժշկական և վիրաբուժական պիտոյք	7,066	25
19. Յատկացեալ ամսականաց	5,890	
20. Պաշտօնէից նուէր	1,620	
21. Աղջկանց ձեռագործի արհեստարանին ծախս	189	25
22. Գանձանակաց համար տասանորդ	3,931	75
23. Վագֆի համար տասանորդ	938	
24. Բաժանորդագրութեան հաւաքչին	480	
25. Նշանտուութեան ծախք	2,655	
26. Զէն ու շահ	1,027	25
27. Հասոյթից առաւելութիւն	92,949	25
	<u>1,363,779</u>	<u>75</u>

Դ. ԱՐԴԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՍ ՄԷՋ

ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆՔ

Կայսրութեան կողմանէ Հաստատութեանս յատ-
կացեալ հացի և մսի պարէնն կրկնելու մասին մեր
առատագութ Կայսեր հրամանը հանդիպեցաւ Հոգա-
բարձութեանս պաշտօնավարութեան սկիզբն՝ որ միծա-
պէս նպաստեց Հաստատութիւնս և Հոգաբարձութիւնը
ձեռնարկեց կարգ մը կարեւոր բարեկարգութեանց՝
որոց գլխաւորները կ'արձանագրենք հոս քաղելով Հաս-
տատութեանս տեղեկագրէն :

1. Հաստատեց տարեկան նուազահանդէս մը որ
առաջին տարին տուաւ շուրջ 650 ոսկի , երկրորդ տա-

ըին 800 ոսկի , երրորդին 900 ոսկի և յուսանք թէ՛ սա մշտնջենական եկամուտ մը պիտի ըլլայ :

2. Հաստատութիւնս ի վաղուց անտի Եէտի-Գու-լէի պարսպին մօտ ունեցած մէկ մասուրա անուշ ջուրը Հաստատութեանս մէջ բերել տալով՝ բաշխեց զայն զանազան յարկերու մէջ , աջակցութեամբ Ասլանեան Յարութիւն էֆ.ի որ առ այս հարկ եղած 1200 ոսկեոյ գումարը հանգանակեց ազգայիններէ : Այժմ առատ անուշ ջուր կայ Հաստատութեան ամէն կողմերը և յարկերը :

3. Հարսանեաց առթիւ «վասն ծաղկեփունջ»ի նուէրները հաստատեց՝ որ տարեկան պատկառելի դու-մար մը կուտայ Հաստատութեանս :

4. Արանց Յիմարանոցի տեղւոյ անձկութիւնը ի նկատի առնելով՝ աշխատող յիմարներուն յատուկ մասնաւոր շէնք մը շինել տուաւ՝ աւելի քան 600 ոսկի ծախքով :

5. Կանանց Յիմարանոցի օժանդակ ննջարան մը շինել տուաւ 18 անկողնի համար :

6. Թեռնո-Սիփօնի կրկին կաթսաներ հաստատել տուաւ մէկը արանց և միւսը կիներու բաժնին մէջ , որով Հիւանդանոցի , Յիմարանոցի , Ծերանոցի և Աղջկանց Որբանոցի ամէն բաժիններն ինչպէս նաեւ լոգա-բանները միշտ առատ և պատրաստ տաք ջուր ունին :

7. Զրաբուժական սրահներ հաստատուեցան արանց և կանանց հիւանդանոցներու և բաղանիքի մէջ :

8. Կանանց Հիւանդանոցի , Ծերանոցի և Աղջկանց Որբանոցի ձէմիշները եւրոպական գրութեան վերածուեցան՝ զերծ գարշահոտութենէ :

9. Տնօրէնութեան զրասնեակը հեռաձայնի թե-լերով կապուեցաւ Հաստատութեանս զանազան բա-ժիններու ու յարկերու հետ :

10. Հիւանդարանի մէջ ունեցանք նախ քիմիա-բանական-տարրալուծման աշխատանոց մը՝ որուն վրայ աւելցուցինք և մանրէաբանական ճիւղ մը , ուր կան երկու ընտիր մանրացոյցներ , նրբահատ գործի (micro-
tome) և ջերոց (étuve) :

11. Արանց Հիւանդարանի համար Բարիզէն բեր-ուեցան աննդոց բաշխման յատուկ երկու սալակներ և ապա նմանօրինակ սալակ մը շինուեցաւ կիներու Հի-ւանդարանի համար ալ :

12. Վիրաբուժական գործողութեան ենթարկելի հիւանդներու տեղափոխութեան համար մասնաւոր սալ-լակ մը շինուեցաւ :

13. Կիներու Հիւանդարանի մէջ ունեցանք վիրա-բուժական խուց մը և կնախտաբուժական մասնաւոր անկողին մը :

14. Մեռելոց տեղափոխութեան համար մասնաւոր կառք մ'ունեցանք :

15. Յիմար արանց և կանանց կրկին պարտէզնե-րու մէջ հաստատուեցան երկու տաղաւարներ՝ խելա-գարները արեւի դէմ պատսպարելու համար :

16. Հիւանդանոցներու մէջ անունդները վարի յար-կէն վեր հանելու համար մասնաւոր վերելակներ (ascen-
seur) շինուեցան , նախ արանց և վերջերս կիներու կողմը :

17. Զրի Բասդէօնեան զտիչներ հաստատուեցան արանց և կանանց կրկին հիւանդարաններու և Աղջկանց Որբանոցի մէջ :

18. Տարրական դեղարաններ հաստատուեցան Հի-ւանդանոցի արանց և կանանց բաժիններուն մէջ :

19. Մասնական մատենադարաններ հաստատուե-ցան Հիւանդանոցի և Ծերանոց-Անկեղանոցի մէջ ի գոր-ծածութիւն այդ յարկերու պատսպարելոց :

20. Արանց հիւանդարանը օժտուեցաւ հիւրանոց սենեակով մը :

21. Ատամնաբոյժ մը ունեցաւ Հաստատութիւնս, որ շաբաթը անգամ մը կ'այցելէ ու պատուապարեալներուն աղաները կը դարմանէ :

22. Արանց Հիւանդանոցի մէջ սեղաններ հաստատուեցան ուր կը ճաշեն Հիւանդները, և միայն անկարողները իրենց անկողինն մէջ կ'ընդունին սնունդնին :

23. Մանչերու Որբանոցին մէջ հաստատուեցան արհեստներ. նախ կօշկակարութիւն, ապա դերձակութիւն, կահագործութիւն և ոստայնակութիւն :

24. Հաստատութեանս աղբերը ընդունելով դուրս տեղափոխելու համար շինուեցան երկու երկաթեայ սայլակներ :

25. Ունեցանք անուշ ջուրի երեք ընդունարաններ՝ ջուրը վերի յարկերը հանելու և միշտ պահեստի ջուր ունենալու համար :

26. Հաստատութեանս կեդրոնական հրապարակն անդլիական պարտէզի վերածուեցաւ ունենալով իր մէջ կրկին հառզներ ու ճամբաներ, և սա՝ աջակցութեամբ Ասլանեան Յարութիւն էֆ.ի :

27. Տնօրէնութեան յարկի հիւրանոցն արժանաւժայեղ կերպով կահաւորուեցաւ :

28. Երկրագործական դասընթացք մը հաստատուեցաւ Մանչերու Որբանոցին մէջ բարձրագոյն երկու կարգերու համար :

29. Հաստատութիւնս ստիպուեցաւ իր վարիչ մարմիններու և թուր ճիւղերու ու օժանդակ մասերու պաշտօնէից պարտականութիւնը մանրամասնօրէն ճշգրտող 300 յօդուածներէ բաղկացած կանոնադրութեամբ մը, աշխատասիրութեամբ թշկապետ Տոքթ. Ն. Տաղաւարեանի և վաւերացած Ազգ. Կեդրոնական Վարչութիւնէն :

Կան և դեռ Հոգաբարձութեան գրասեղանին վրայ կարգ մը ուրիշ բարեկարգութիւններու ծրագիրներ և որք են .

1. Հականեխական Զեռոց մը հիւանդներու և նամանաւանդ տարախոխիկ հիւանդութեանց ենթարկեալներու անկողիններու և զգեստեղէններու հականեխումը կատարելու համար :

2. Լուսանկարի գործի մը՝ երբեմն կարեւոր հիւանդներու նախկին և վերջին վիճակը լուսանկարելու համար :

3. Աչքի, կոկորդի և ականջի հիւանդութեանց բաժին մը ստեղծել :

4. Արանց Յիմարանոցը օժտել մասնաւոր սենեակներով :

5. Կանանց յիմարանոցի կատաղիներու համար քարաշէն խցիկներ շինել :

6. Վերաշինութիւն Ս. Փրկչի մատրան :

7. Հաստատութեանս շինուածոց երրորդ թիւի շինութիւնն որ պիտի յատկացուի Հիւանդանոցի՝ այժմու արանց Հիւանդարանը Յիմարանոցի պիտի վերածուի :

8. Դեղարանի յատուկ մասնաւոր շէնքի մը շինութիւնը որուն համար Վսեմ. Տոքթ. Խորասանճեան էֆ. 300 ոսկեոյ գումար մը վճարած է :

9. Շինութիւն Որբանոց-Արհեստանոցի, Գարակէօզեան կտակի գումարով :

10. Արանց Հիւանդարանի, Մերանոցի և Յիմարանոցի ճեմիշներն ևւն. եւրոպական դրութեան վերածել :

11. Լուսպարանը եւրոպական դրութեան վերածել : Յաջողութիւն կը մաղթենք ժրջան Հոգաբարձութեան այս ծրագիրներու իրագործման համար :

ՇԵՐԱՄԱՐՈՒԾԱԿԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ

Ա. ԲՈՒԾՈՒՄ

Թուրքիոյ երոսական և ասիական մի քանի նահանգաց և դաւառաց, ինչպէս Պրուսայի, Սարբերդի, Տիարպէքիւրի, Սուրիոյ, Էտիրնէի, Սէլանիկի, Նիկոմիդիոյ հողագործ դասուն համար, շերամն հասոյթի գլխաւոր աղբիւրներէն մին է և շահաւետ, որովհետեւ քիչ ծախքով և մանաւանդ քիչ ժամանակուայ մէջ կ'արտադրուի: Կայսերական կառավարութիւնն, մի քանի տարիներէ 'ի վեր, մէկ կողմէն՝ ճրիարար թիֆնուոյ հունտ և տունկ բաժնելով՝ զիւղացւոց, միւս կողմէն՝ շերամապահութիւնն իւր մի ուրոյն գիտութիւն և արուեստ, տեսական և գործնական կերպիւ ուսուցանելով հողագործական վարժարանաց մէջ, և առաջին անգամ հաստատուած թիֆաստաններն տասը տարի մետաքսի տուրքէ ազատ պահելով, ի հարկին ևս շերամի մաքուր հունտ բաժնելով, մեծապէս քաջալերած է այս արուեստն: Թուրքիա որ երբեմն մեծ քանակութեամբ, Եւրոպայէն և մանաւանդ Գաղիայէն շերամի հունտ ծախու կառնէր, այժմ սկսած է հունտի արտածութիւն ընել, դէպ 'ի Ռուսիա, Պարսկաստան և Աֆղանիստան:

Շերամարուծութեան մէջ յաջողութեան առաջին պայմանն է՝ Բասթէօրեան դրութեամբ պատրաստուած հունտ ունենալ 'ի ձեռին և բուծման ժամանակ գոր-

ծագրել բոլոր այն կանոններն և մէթոտներն որք Բասթէօրի, Մայիօի և ուրիշ գիտնական շերամապահից կողմանէ տրուած և տարիներու փորձերով ալ հաստատուն են. չը մոռնանք ըսելու որ եղանակն ալ մեծ դեր մը կը խաղայ շերամարուծութեան մէջ: Լ. Բաւթէօր (1822-1895) հնարեց լաւ հունտ պատրաստելու եղանակը. իւր աշակերտն և գործակիցն՝ Էօթէն Մայեօ (1841-1889), այդ եղանակն աւելի գործնական ընելու և ռամկացնելու միջոցներն գտաւ. այսօր երկրագործական վարժարանաց ծրագրաց մէջ, շերամարուծութիւնն մասնաւոր տեղ մը կը բռնէ:

Շերամի որդն որ Չինաստանի մի թանկագին նուէրն է, թիթեռնիկներու դասակարգին (Թեփաթեք *Lépidoptères*) պատկանող բոլոր միջատաց նման, չորս վիճակներ ունի. հոռն *կամ* *ան* (*graine ou œuf*), որդ *կամ* *քրքուր* (*ver ou chenille*). հաւսնեակ (*chrysalide*) և քիթեռնիկ (*papillon*): Շերամի հունտը, ամբողջ ձմեռուայ եղանակին մէջ, արտաքուստ կենդանութեան նշան չը ցցունէր. բայց ամէն հունտի և հաւկթի նման, կեանք ունեցող մաս մը (սաղմը *embryon*) կը կրէ իւր մէջ, որ տարւոյն այդ եղանակին մէջ ընդարմացեալ վիճակ մ'ունի. գարնան մօտերը՝ այսինքն մեր կլիմային տակ, փետրուար և մարտ ամսոց մէջ, այդ անկերպարան սաղմը, գարնան կանխահաս ջերմութենէն ազդուելով՝ կ'սկսի խլրալիլ, գործունեայ կեանք մը առնուլ և կամաց կամաց զարգանալ. երբ ցուրտ օրերն վրայ հասնին, դարձեալ կայուն վիճակ մը կը ստանայ, երբ յաջորդաբար այս գործօն և կայուն վիճակներն կրկնուին, այն ժամանակ հունտերն անպատճառ կը վնասուին և վերջէն թրթուրներն խնորալիշե (*flâcherie* պայլընլըք) կը բռնուին և մեծաւ մասամբ կը կորնչին: Շերամի հունտն, ձմեռնափուտէն սկսեալ մինչեւ

գարնան սկիզբները, շարունակաբար զրոյի աստիճան ցրտութիւն ունեցող չոր սենեկաց մէջ պահուելու է. շերամաբուծին համար՝ կենսական խնդիր մ'է այս: Գալիոյ և Իտալիոյ մէջ, բարձր լեռանց կողերուն վերայ, ձմեռնալ սենեակներ (chambres d'hivernation) շինուած են, ուր խնամօք կը պահուին շերամի հունաւերն, մինչ ցարմարագոյն եղանակ լուծման. Թուրքիոյ շերամի մեծ կեդրոններու, ինչպէս Պրուսայի, Պիլէճիկի, Կէմէլէյիկի, Էտիրնէի համար, սոյն օրինակ չէնքեր՝ չէ թէ կարեւոր այլ անհրաժեշտ են, մեր շերամաբոյժ դասուն. այժմ Պրուսայի կեդրոնական գաւառին մէջ, նոյնպէս և այլուր, շերամապահից ամէնէն աւելի վրնաս պատճառող պարագան, ապրիլի առաջին կիսամսէին մէջ, այսինքն հունտերուն բացուելէն քիչ վերջը, անխուսափելի վաղահաս ցօղերն են՝ որք յաճախ կ'այրեն թթենեաց թարմ ծիւերն և տերեւներն, որով շերամաբոյժները կը ստիպուին նոր բացուած և քիչ շատ մեծցած թրթուրներուն մի մասն թափել, մնացեալները օրինաւորապէս կերակրել կարենալու համար:

Գարնան, երբ շերամի յարմարագոյն օրերն մօտենան և թթենիներն սկսին ծլիլ, հունաւի տուփերն պաղ սենեակներէն հանելով՝ օդաւետ և մաքուր սենեակ մը կը փոխադրեն և սորա բարեխառնութիւնը աստիճանաբար կը բարձրացնեն, մինչև 20° - 22°. այս միջոցին հունտերն կ'սկսին արագաբար շնչել, հետեւաբար իւրաքանչիւր վրայ դիզուած ըլլալու չ'են, այլ ըստ կարի բարակ խաւ մը կազմելու են, որպէս զի շնչառութիւնն ազատ և կանոնաւոր ըլլալով՝ վերջէն խմորախտ պատահելու երկիւղ չը մնայ: Անատուրի մէջ, շատ տեղեր՝ հունտերը ճաթեցնելու համար՝ կիները մի քանի օրեր իրենց ծոցին մէջ կը պահեն հունտի քսակները. խիստ յոռի սովորութիւն մ'է այս որ դժբախտաբար,

դեռ շատ տեղեր 'ի գործ կը դրուի: Շերամի հունտը, միօրինակ կերպիւ ճաթեցնելու համար, ամենէն լաւը քիսսուս (couveuse, քօլօճկալը) գործածելն է:

Նոր արթնցող թրթուրներն, անմիջապէս կը փարին թթենեոյ թարմ տերեւոյ. 25 կրամ հունտ պարունակող տուփ մը, ջերմութեան և խոնաւութեան նպաստաւոր պայմանաց մէջ, 3-4 օրուայ տեւողութեամբ ամբողջովին կ'արթննայ. աւելի ուշ մնացողներն ընդհանրապէս տկար և հիւանդոտ թրթուրներու ծնունդ կուտան. այսպիսիներն առանձին սենեկի մը մէջ մեծցնել և կամ թափելը նախընտրելի է: Ամէն առաւօտ, արթնցած թրթուրներն պէտք է զատ զատ առջի օրուան թրթուրներն հետեւեալ օրուան երնոցներուն հետ խառնելու չ'է, հակառակ պարագային մէջ, սոցա հաւասարութիւնը կը խանգարի և խոզակի բերքն ալ զգալի կերպիւ կը նուազի. միեւնոյն ուշադրութիւնը ընծայել հարկաւոր է ամէն անգամ որ թրթուրներն քունէ մ'ելնեն. միշտ՝ միեւնոյն տարիքը ունեցող թրթուրներն առանձինն փոքր խումբեր (lot, քիւնէ) կազմելու են. շերամապահի մը՝ ամենէն մեծ ճարտարութիւնը, հաւասարութեան օրհնիք (égalité des vers միւսալաթ քախտէսի), մինչև վերջը պահելու մէջն է:

Շերամատունն շերամի եղանակէն յառաջ պէտք է մաքրել. տախտակամածներն 1/10 ին 2-3 համեմատութեամբ կապոյտարջասպ (sulfate de cuivre, կէօղ թաշը)՝ պարունակող տաք ջրով լուալ, պատերը արջասպախան և կամ քլորալրային (chlorure de chaux, քիւրէճ գայմաղը) լուծոյթով բուել և ասոնցմէ զատ, դրոշներն և պատահանները լաւ մը գոցելով՝ բորակախառն ծծումբ այրել. այսքան զօրաւոր հակահիւսման

օգուտներն պիտի տեսնենք՝ երբ հիւանդութեանց վրայ խօսինք :

Շերամատան մէջ, մուկերն շերամաբուծին մեծ թշնամիներն են . զանոնք փճացնելու համար՝ կարելի է թունաւոր դեղեր գործածել . վերջերս Բարիզու Բասթօրեան հաստատութեան մէջ, Տանիսի կողմանէ պատրաստուած Ժանրը ⁽¹⁾ (virus Dangysez), զոր անձամբ փորձելու առիթն ունեցած ենք, շատ լաւ արդիւնք տուած է . այս Ժանրը, ժանտատենդի նման փոխանցիկ հիւանդութիւն մը յառաջ կը բերէ, որով չէնքին մէջ գտնուած մուկերը մի քանի օրուան մէջ կը ջարդուին . բաւական է որ, բուծման եղանակին մէջ, մի քանի անգամ կրկնենք սորա գործածութիւնը :

Հետզհետէ արթնցող թրթուրներու խումբերը կը փոխադրուին բուն շերամատան մէջ և հոն մասնաւոր կերպիւ շինուած բուծարանաց (claire, քէրէվէթ) վրայ կը զետեղուին . նոր արթնցող թրթուրներուն, վայրի թթնուոյ մաքուր տերեւ պէտք է տալ, զայնս մաքուր դանակաւ մը՝ ըստ կարելոյն բարակ և շերտածել (քըյմա) կտրելէ վերջը . այս գործողութիւնը արագապէս կատարելու նպատակաւ հնարուած մեքենաները լաւ արդիւնք տուած չ'են : 24 ժամուայ մէջ, գոնէ վեց անգամ կեր տալ պէտք է թրթուրներուն :

Շերամի թրթուրները, երբ որ և է ախտէ վարակուած չ'ըլլան, օրէ օր զգալի կերպով կը մեծնան . մօտաւորապէս 40—45 օրուան մէջ, չորս անգամ կը քնանան և այս միջոցին մորթերնին կը փոխեն (շապիկ փոխել, muer, տէրի տէյիշտիրմէք) . մինչեւ երրորդ քունը թրթուրներուն կտրուած տերեւ տալը օգտակար

(1) Մուկերէն զատ ուրիշ անանոց վտանգաւոր հանգամանք մը չ'ունեցող սոյն ժահրին մէն մի խողովակը 2 ֆր. կը ծախուի և թղթատարով ալ կարելի է բերել աւալ :

է . երրորդ քունէն մինչեւ ցախի ժամանակ, ամբողջ տերեւ և ճիւղ կուտան . չորս քունէ, հետեւաբար հինգ չըջանէ կամ հաւասկե անցնելէ վերջը կը հասունանան . տերեւի ոստերը կը թողուն և խողակ կապելու համար բարձր տեղեր կը փնտռեն :

Երբ quus quus խոււքեր կազմող թրթուրները ֆուսլու սխիւն, պէսֆ ե կերը միշտ շարունակել . երբ սխիւն արքննալ՝ կերը դադրեցնելու է, մինչեւ որ ևոյն խոււքին մեջ գտնուող բոլոր թրթուրները ամբողջովին արքրննան : Վերը յիշուած հաւասարութեան օրէնքը պահելու ամենալաւ և գրեթէ միակ միջոցն է այս :

Թրթուրներուն չնչառութենէն, անոնց տրուած տերեւներէն, հետզհետէ տակերնին ժողվուած տերեւի կտորտուքէն և որդերու կլկղանքէն, բաւական շտակել խոնաւութիւն մը կը գոյանայ, որ վնասակար է մի քանի տեսակէտով . նախ՝ թրթուրներուն չնչառութիւնը կը խանգարի, մարտողութիւնը կը վտանգի, ցախի ժամանակը կ'ուշանայ՝ և գրեթէ միշտ խնոհախօսք երեւան կելնէ : Խոնաւութեան այս վնասակար հետեւանաց չ'ենթարկուելու համար՝ պէտք է զատ զատ, թրթուրներուն տակը դիզուած աղտոտութիւնը վերցընել զգուշութեամբ, թաց տերեւ չը բաժնել, օրուան մէջ մի քանի կեր ըլլալու սահմանուած տերեւի խուրձերը շերամ գտնուող սենեկաց անկիւնները չը դիզել, աւլած ժամանակնին՝ փոշի չ'հանելու վախով, դետինը չափազանց ջուր չը սրսկել : Ասոնցմէ զատ, պէտք է շերամատան բոլոր սենեկաց մէջ, չը մարած կրի չոր փոշի և կամ քլօրուկի կիր պարունակող ամաններ դնել, յաճախ ծծումք այրել, մանաւանդ թրթուրներուն տակը դիզուած աղտոտութիւնը մաքրելու ժամանակ :

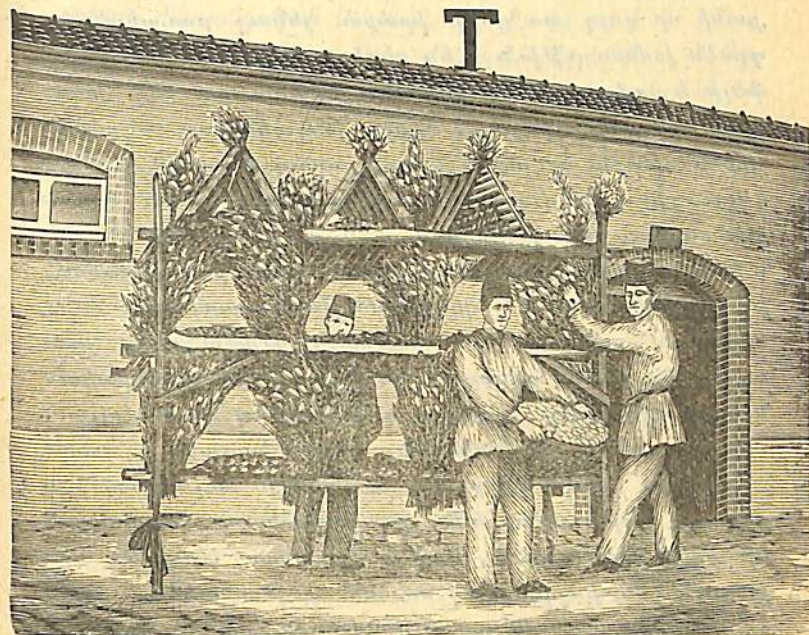
Շերամատան մէջ այլեւայլ պատճառներով գոյացած խոնաւութիւնը դուրս վանելու ամենագլու և

խնայողական միջոցը՝ հոն օդի հոսանք յառաջ բերելն է. չերամատան մը երկկողմանի պատերուն վրայ՝ տախտակամածին և առաստաղին մօտ, դէմ գիմաց և 8—10 հար. մեքր տրամագծով, թեկապատ ծակեր չինուած ըլլալու են. երբ սոցա թիթեղեայ կափարիչները բացուելու ըլլան՝ օդի բաւական զօրաւոր հոսանք մը կը գոյանայ, որ իւր հետ կ'առնէ կը տանի խոնաւութեան մեծ մասը: Շերամատանց մէջ գետեղուած մնալուն կամ չարժուն ջերմոցներն, 'ի հարկին ջերմութիւնն արտադրելով հանդերձ, օդի ուժգին հոսանք մը յառաջ բերելու ալ կը ծառայեն. միւսողոյն գործը կը կատարեն նաեւ օդափոխ (ventilateur) կոչուած գործիքները, որք քիչ չափ խնամօք չինուած չերամատանց տանիսին վրայ հաստատուած կ'ըլլան:

Քիչ տարածութիւն ունեցող սենեկի կամ սրահի մը մէջ, չափեկ չերամ բռնելու համար, անհրաժեշտ է փայտէ չինուած աստիճանաւոր և չարժուն բուծարաններ (claire, քէրէվէթ) գործածել. սոցա ոտիցը վրայ, թիթեղէ չինուած ձագառներ կ'աւելցնեն, մըկանց մագլցիլը արգիլելու համար. չերամատան այս անշարժ կամ չարժուն բուծարանք՝ նախապէս արջասպախառն ջրով հականեխուած ըլլալու են:

Զորբորդ քնէն արթնցող, հետեւաբար Ծրգ. չրջանը մօնող (grande freize, պէօյիւք ալատ) թրթուրներն եթէ առողջ ըլլան, կրսկին անյագարար տերեւ սպառել. իրենց ամբողջ կենացը հարկաւոր եղող տերեւին, գրեթէ $\frac{3}{4}$ ը այս չրջանին մէջ կրսպաւեն. 7—8 օրեւան մէջ կրնան հասուննալ և բոժոժ կապելու սկսիլ. պէտք է օր առաջ, ցախերը (ասկը) ճարել, չորցնել և բուծարաններուն ամէն կողմը կանոնաւոր (աչ շատ խիտ) կերպիւ տնկել. երբ թրթուրները փոխանցիկ ախտերէ վարակուած չ'են և հաւասարութեան օրէնքն ալ մին-

չեւ վերջը յարգուած է. վերելքը (montée, ասկընա չրգմագ) գրեթէ միահաղոյն կը սկսի և 3—4 օրուան մէջ բոլորովին կը վերջանայ:

Շերամի խողակներու հաւարումը

Իրեւ ջախ կը գործածեն այլեւայլ ծառոց ճիւղեր՝ ամէնէն յարգիւներն կաղնոյ, կանճարակի (colza), մսնակի (moutarde) և մանաւանդ բուն ցախի (bruyère, տիչի ֆունտա) ճիւղերն են: Գաղիոյ և Իտալիոյ մէջ, չափ անգամ, տախտակի շերտածեւ կտորներով չինուած Տալիլիի վանդակներն կը գործածեն ջախի տեղ. ասոնք թէեւ աւելի ծախքով ձեռք կը ջերմուն, բայց 8—10 տարի կը տեւեն. գործածելէ առաջ բոցի վրայ բռնելու և կապոյտ արջասպի լուծոյթով ալ լաւ մը

լուալու և չորցնելու է . այս վանդակաց առաւելու-
թիւնն անուրանալի է . սովորական ցախերէ՝ շատ ա-
ւելի չուտ և առանց յողնութեան և ծախուց կը դրուին
քանի որ զոյգ առ զոյգ իրարու յենուլ բաւական է .
դրսէն խոնաւութիւն չ'են բերեր , ինչ որ անխուսա-
փելի է սովորական ցախերով . շերամատան մէջ խճո-
ղում յառաջ չի դար , զոյգ խողակներու (double ,
չիֆթէ) թիւն ալ քիչ կ'ըլլայ . ուրազ և սղոց գործա-
ծելու քիչ շատ վարժ ձեռքեր՝ դիւրաւ կրնան պատ-
րաստել այս վանդակները :

Վերելքի ժամանակ , շերամատան բարեխառնու-
թիւնը իջեցնելու է . երբ ջերմութեան աստիճանը 20⁰ ք
անցնելով՝ 26⁰—28⁰ ի մօտենայ , թրթուրները շատ
արագ կը հիւսնէ իրենց բոժոժները , սոքա սովորակա-
նէն աւելի խոշոր , կակուղ և թելերն ալ կոշտ կ'ըլլան .
պակաս գնով կը ծախուին . երբ խողակը հնացող
grainage , (տամբղլըգ) է՝ ալ աւելի ուշադրութիւն
ընծայել հարկ է . երբեմն կը պատահի որ հասունցած
մի քանի թրթուրներ , ծոյլ և վարանոտ կ'ըլլան . ցա-
խերուն չեն փարիր , հոս ու հոն կը թափառին . այս-
պիսիներն ժողվելով առանձին խումբ (քիւնէ) մը կազ-
մելու է , ասոնց խողակները հնտացու խողակին խառ-
նելու չ'է :

Բ. ՇԵՐԱՄԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՇԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՔ

Շերամի հիւանդութիւնները թէեւ հինգ են թուով ,
բայց գլխաւորներն երեք են .

1. Կարծրալս (muscardine , քիրէճ իլլէթի) .
2. Խմորալս կամ կակղալս (flâcherie , պայկընլըգ) .
3. Պղպեղալս . (Pébrine , քարա թապան) .

Այս երեք ախտերն ալ սունկերու հրաշալի և մեծ

դասակարգին պատկանող մակաբուծային բոյսերու
արդիւնքն են . երեքն ալ փոխանցիկ (contagieux ,
պուլալըգ , սարի) յատկութիւն ունին . երրորդը միան-
գամայն ժառանգական (héréditaire , իրսի) ալ է :

Կարծրալս (Muscardine , քիրէճ իլլէթի) . — Այս
ախտը մահացու է՝ երբ թրթուրին 5րդ շրջանը չը մտած
վրայ հասնի . իսկ եթէ ցախի ելլելու միջոցները պա-
տահի՝ թրթուրը բոժոժ կը չինէ , բայց միշտ մէջը կը
մեռնի . մեռած թրթուրներու դիակները կը կարծրանան ,
վրանին կը ձերմիլի և կամ բաց վարդադոն կ'ըլլայ ,
շերամատան ջերմութեան և խոնաւութեան աստիճանին
համեմատ : Այս ախտը փոխանցիկ է , բայց ոչ թէ վա-
րակեալ թրթուրներուն՝ այլ անոնց քարացած և և ձեր-
մկցած դիակներուն միջոցաւ . դարմանման համար ար-
մատական միջոցներ չկան , պէտք է կանխահոգ զգու-
շութիւն ձեռք տանուլ . բուժման եղանակէն յառաջ չե-
րամատուներ լաւ մը մաքրել , հականեխել , շերամին
կղկղածքը , տակի աղտոտութիւնը , դիակները , աղբի
տեղ թթաստանաց մէջ թափելու չէ . պէտք է զանոնք
այրել , շերամատան մէջ դրսէն մարդիկ չառնուլ , ո՛չ
թէ անոր համար որ նազար կուտան . այլ իրենց հան-
դերձովը , ուրիշ վարակեալ շերամատուներ մը կարծրախ-
տի եւ այլ փոխանցիկ հիւանդութեանց մանրէներն կրնան
բերել . երբ հակառակ ամէն զգուշութեան՝ կարծրախտ
պատահի , դիակներն խնամօք ժողվելու է , առողջներն
մաքուր բուժարանաց վրայ փոխադրել և տակի աղտո-
տութիւնը զգուշութեամբ վերցնել հարկ է , առանց փուշոյ
ամպ հանելու . նոյնպէս տախտակամածը մաքրել , չէ
թէ աւելով՝ այլ թիթեւապէս թրջած լաթով , պատու-
հանները եւ դոնները դոցելով ծծումբի ծխում (թիւթսիւ)
ընել :

Կարծրախտը ժառանգական չկրնար ըլլալ , քանի որ

թրթուրները՝ բոժոժ կապելէ յառաջ եւ կամ վերջը անպատճառ կը մեռնին՝ առանց հարսնետալի եւ թիթեռնիկի վիճակները առնելու։ Շերամատան մը մէջ, երբ այս ախտը մեծ կոտորած բրած ըլլայ, այն տեղէն հնաացու խողակ չառնելը աւելի լաւ է։

Flacherie. (Flâcherie, պայկընլըք) . — Առաջինէն շատ աւելի անոցի հիւանդութիւն մ'է. կարծրախտէ վարակուած թրթուր մը՝ 7—8 օրուն մէջ միայն կը մեռնի, հետեւաբար վերջին շրջանին, խողակ չինելու ժամանակ կրնայ ունենալ. մինչդեռ խմորախտը 24 ժամուան մէջ իւր ազդեցութիւնը ի գործ կը գնէ. կարծրախտը ամէն ատեն համաճարակի վիճակ մը չառնուր, մինչդեռ խմորախտը քիչ անգամ կը գոհանայ մասնաւոր կոտորածով, ընդհանրապէս 5րդ շրջանին մէջ երեւան կուգայ. հասունցած եւ մատամբ ալ ցախերուն վրայ ելած թրթուրները կը կակոյին, կը ջրոտին, մարթերնին միայն կը մնայ. դիակնին ցախերէն կը կախուի, սոքա նախ դեղնադոյն, վերջը սեւ կ'ըլլան եւ շատ գէշ կը հոտին։ Խմորախտն անմարտողութենէ յառաջ կուգայ եւ ինչ ինչ նպատաւոր պայմանաց մէջ շուտ կը տարածուի. արեգակը չեղած տերեւները ցօղոտ՝ հետեւաբար թաց եւ անմարտելի են, նոյնպէս նաեւ անձրեւի ժամանակ ժողվողուած տերեւները. բանուկ խճուղեաց եղերքը անկուած թիթենեաց տերեւները փոշուով ծածկուած կ'ըլլան եւ փափստ յառաջ կը բերեն. պէտք է սպասել որ անձրեւը լուայ զանոնք եւ կամ ջրցանով լուարու է, երբ պէտք կայ անմիջապէս ժողվելու։ Թխատանէն տերեւը խուրձի ձեւով կը փոխադրեն, որով շատ անգամ չափազանց կը տաքնայ, մանաւանդ երբ ցօղոտ կամ անձրեւի ժամանակ ժողվուած ըլլայ. ասոնց քափած տերեւ (քըզմըշ եափրաք) կ'ըսեն. պէտք է խուրձերը խկոյն քակել եւ հովահրել. կարկուտէ եւ եղեամէ ալրած (եանըք, լէ-

քէլի) տերեւներն ալ վատնաւոր են. պէտք է ճիւղերը մաքրել եւ վերջը չերամսերուն բաժնել. անձրեւի ժամանակ տերեւ ժողվելն, ծառերուն ալ վնասակար է. օրուն ամէնէն աւելի տաք ժամերուն մէջ տերեւ փոխադրելու չէ. փոխադրութեան ամէնէն յարմար եղանակը կառքն է որոյ տակն եւ ի վերջոյ վրան մաքուր սաւանով մը ծածկելու է։

Խոնաւ ջերմութիւնը շատ նպատաւոր է խմորախտին ծագմանը եւ տարածմանը համար. խոնաւութեան աստիճանը որոշելու համար խոնաւացափ բուռած (Hygromètre, միզան իւլ բութուպէ) գործիքը կը գործածեն։ Ձմեռուայ եղանակին մէջ, մանաւանդ գարնան սկիզբը գէշ պահուած հունտէ յառաջ եկած թրթուրները խմորախտի մեծ տրամադրութիւն ունին. խճողումէ ալ շատ զգուշանալու է. զոր օրինակ 3—4 տուփի բաւական համարուած չերամատան մը մէջ՝ լաւագոյն է միայն 3 տուփ բանալ. թրթուրները երբ խիտ ըլլան, իրարու շնչառական ծակիքները (Stigmates) որք քովմտի են՝ կը գոցեն, որով շնչառական եւ մարտողական գործարանաց խանդարում եւ հետեւաբար խմորախտ յառաջ կու գայ։

Այս հիւանդութիւնը, բառին բուն նշանակութեամբը ժառանգական (Héréditaire, իրսի) չէ. բայց փորձով տեսնուած է որ, ողջ մնացողները, տեսակ մը ժառանգական տխրութեան կը մատնուին. սոցա սերմը յաջորդ տարին այնպիսի թրթուրներու ծնունդ կուտայ՝ որք դիւրաւ կը բանուին խմորախտէ. սորա համար խմորախտ պատահած չերամատանէ մը հնաացու խողակ առնելու չէ, Բասթիօթեան դրութեամբ հնաջինութեան հիմն է այս կէտը. խմորախտին ծագումը արգիւղելու համար, վերը գրուած զգուշութեանց գործադրման կարեւորութիւն տալու է, դարմանումի միջոցներ կը պակսին։

Պղպեղալս (Pébrine, քարա թագան). Թէ՛ փո-

խանցիկ եւ թէ՛ ժառանգական է . բոժոժաձեւ երբեմն ալ ձուռաձեւ եւ կամ տանձաձեւ մանրէներու միջոցաւ սերունդէ սերունդ կ'անցնի եւ կը փոխանցի . այս մանրէները մարմնիկ (Corpuscules) կ'անուանուին . պղպեղախտէ թիթեւ կերպիւ վարակուած թրթուրները կարող են խոզակ շինել եւ թիթեւնիկի վիճակը ստանալով հունտ թափել . պղպեղախտն էր որ երբեմն Արեւելից եւ Աբեւմարից մէջ՝ մեծապէս ծաղկեալ շերամաբուծութիւնն՝ այնպիսի յուսահատական վիճակի մը հասցուցնէ որ շատ անգեր թթաստանները քակելով՝ արտաբուծութիւնը , ճիշդ ինչպէս որ պատահեցաւ որթալուծէ (Phylloxera) վարակեալ այգեատանաց ալ . գաղղիացի գիտնաց դաս մը , ամերիկեան որթամակոյ շնորհիւ այգեգործութիւնը վերակենդանացուց , անպէ՛ն ուրիշ գաղղիացի մ'ալ՝ Լ. Բասթէօր՝ 1865ին , իւր անուանը կրող մէթատիւր , շերամաբուծութիւնը փրկեց :

Պղպեղախտէ վարակուած հունտերը զոռարաւ կը ճաթին . թրթուրներուն ոտիցը թաթերուն , զլիսին եւ եւ մանաւանդ շնչառական ծակափքներուն չորս կողմը սեւ կէտեր կը տեսնուին , իրրեւ թէ վրանին սեւ պղպեղ ցանուած ըլլար . այս պատճառաւ գաղղիացիք *Pébrine* (սամիօրէն պղպեղ ըսել է) անունը կուտան այս ախտին : Թրթուրները հաւասար կերպիւ չեն մեծնար . ենթադրեցէք շերամատուն մը՝ ուր հաւասարութեան օրէնքը ի դորձ դրուած է սկիզբէն ի վեր . հետեւաբար միեւնոյն տարիքը սննդոյ թրթուրները հաւասար մեծութիւն ունենալու են . մինչդեռ այնպէս չպատահիր երբ պղպեղախտ գտնուի . միեւնոյն խմբին վրայ , մեծ ու պղտիկ թրթուրներ կը տեսնուին , երկրորդէն աւելի շատ թուով , այս ախտին փոքրեռ ախտ (maladie des petits) անունն ալ կուտան :

Շերամատան մէջ պղպեղախտը երեւան կ'ուզայ

նախ՝ երբ բացուած հունտը Բասթէօրեան դրութեամբ շինուած չէ . երկրորդ՝ երբ դրսէն պղպեղախտի մարմնիկներ հիւրընկալենք անզգուշաբար , սոքա կրնան զալ տերեւի , մարդոց եւ օգի միջոցաւ . երբ խումբ խումբ դրուած թրթուրները խիտ ըլլան՝ զիրար վիրաւորելով՝ առողջները մարմնիկներով կը վարակուին , որով ախտը արագօրէն կը տարածուի :

Այն պարագային երբ հակառակ ամէն զգուշութեան եւ խնամոց , պղպեղախտ երեւան դայ , պէտք է խոյն աւելի ցրուած դնել թրթուրները , ասոնք աւելի շատ խմբերու բաժնել , շերամատան բարեխառնութիւնը 4—5 աստիճան բարձրացնել , աւելի կեր տալ եւ այսպէս վերելքը փութացնել . այնպիսի շերամատունէ հետացու խոզակ առնել կարելի է , քանի որ Բասթէօրեան դրութիւնը , լաւը գէշէն դատելու միջոցը տուած է մեզ . միայն թէ պատրաստուած հունտը աւելի սուղի կը նստի , բան մ'որ լուրջ նկատողութեան առնելու է . այս գործին մէջ ալ մրցումը սաստիկ է եւ միւս կողմէն շերամի հունտն ալ այնպիսի ապրանք մ'է որ սպասել չգիտեր :

Գ. ԲԱՍԹԵՕՐԵԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԵՏԱԾԻՆՈՒԹԻՒՆ

(Grainage au système Pasteur)

Թրթուրները իրենց ճրջ շրջանը լրացնելէ վերջը կը սկսին ցախերուն վրայ ելնել եւ խոզակ կապելով , մէջը բանտարկուիլ եւ նոր վիճակ մ'ստանալ , որոյ հաւանեակ (chrysalide) անունը կուտան . շերամատան տաքութեան համեմատ 15 - 20 օրուայ մէջ՝ հարանեակը թիթեւնիկի վիճակը առնելով , դուրս կ'ելնէ , արու եւ էգ թիթեւնիկները կը զուգաւորին , յիշ մը վերջը էգը կը սկսի հունտը թափել : Երբ պղպեղախտը երեւան ելած չէր Եւրոպիոյ մէջ , գրեթէ ամէն շերամաբոյժ ինք

նիկ ունենանք քան արու . այս պարագային մէջ , պահուած արուները կրկին կրնան ծառայել :

Թարլաքան փակներուն գործածութիւնը (Cellules ou saches en tarlatane) . — Մէկ կողմէն արուներէն զատուած է գ թիթեռնիկները , առանց ժամանակ կորսնցնելու , փոքրիկ քսակներու մէջ կը բանտարկեն . սոքա թարլաթանէ շինուած եւ 8-10 հարիւրամէթր քառակուսի մեծութեամբ են . այս քսակները , որոց հազարը 15-20 զրշ-ի չափ կ'արժէ , մի քանի տարիներ կրնան գործածուիլ , պայմանաւ որ , գործածուելէ յառաջ տաք ջուրի մէջ լուացուին եւ վերջէն ջրախառն աւիս ֆենիքի թելիւ լողանքէ մ'անցուին : Վերջերս սկսած են լաթէ քսակներու տեղ՝ թղթէ շինուած քսակներ ալ գործածել . ծախուց կողմանէ խնայողութիւն կ'ըլլայ՝ բայց յանձնարարելի չեն . հունտի կտրուտ կ'ըլլայ . մէկ տարիէն աւելի գործածել ալ կարելի չէ :

Երբ հառացու խողակը շատ մաքուր է , այսինքն 0/0-ին միայն 4-5 հիւանդ կը սպառուակէ , այն ատեն մէն մի քսակի մէջ երկու է գ թիթեռնիկ կարելի է դնել , որով քսակի խնայողութիւնը բրած կ'ըլլանք : Արու թիթեռնիկներն , նոյն իսկ եթէ պղպեղախտէ վարակուած ալ ըլլան՝ էգին ձուարանին մէջ զանուած հունտերուն վրայ վարակիչ աղպիցութիւն չունին . երբ արու եւ էգ միասին դնենք քսակաց մէջ՝ սա անպատեհութիւնը կը ծագի որ , արուն երկար ատեն զուգաւորուած մնալով էգին հետ՝ այս վերջինը կը տկարանայ , որով հունտին մի մասն չը կրնար թափել : Էգ թիթեռնիկներով լեցուած քսակաց բերանը կը պլորեն եւ դերձանը հանդոյց ընելով՝ 40-50 հատէ բաղկացեալ քսակի շարոյցներ կը շինեն , զորս օդաւէտ եւ մուկերու յարձակումէ ազատ սննեկաց մէջ կը կախեն , ուր կը մնան մինչեւ որ մանրագէտով քննութեան ժամանակը գայ :

Մանրագէտ եւ իւր օժանդակ մասերը (Microscope et ses accessoires) . — Հունտ շինողի մը գլխաւոր գործիքն է այս , որ բաղկացեալ է հետեւեալ մասերէն . աչակերճ (oculaire) , իրացոյց (objectif) , մանրաչափական սքոսակ (vis micrométrique) , հարք սախսակ (platine) , սքոսանի (diaphragme) , գոգաւոր եւ ուռուցիկ հայելիներ (miroirs concave et convexe) . մանրագէտի մը ամէնէն սուղ եւ կարեւոր մասը իրացոյցն է . տարբեր տարբեր թիւեր կրող ակնամերձ եւ իրացոյց սոսկեր՝ իրարու հետ միանալով՝ մանրագէտին մեծցնելու կարողութիւնը կ'աւելցնեն եւ կամ կը նուազեցնեն . հետաշինութեան մէջ ամէնէն գործածական մանրագէտները Նաշէի եւ Բոագվալիւֆիի գործարանաց մէջ շինուածներն են . 400-450 անգամ խոշորցնող մանրագէտ մը՝ այս գործին համար բաւական է : Մանրագէտին անրաժան ընկերներն են՝ ազակեայ մեծ ու փոքր շերտակները , այսինքն իրապականը (lame) եւ իրախակը (lamelle) , ունէի (pinette, ճըմպըղ) , յսխճապակիէ փոփրիկ սանդեր (mortier, հալման) եւ միեւնոյն խմբով շինուած կոթեր (pilon, էլ) . վերջերս՝ Պրուսայի մէջ , արոյրե փոփրիկ սանդեր շինել սկսած են . առաջիններուն հետ բազդատմամբ՝ սա առաւելութիւնը ունին որ , նախ՝ աւելի աման են , երկրորդ՝ զիւրաբեկ չեն . պէտք է որ այս արոյրէ սանդեկներուն դրսի եւ մանաւանդ ներսի կողմը շատ լաւ յըղուած ըլլայ . ամէն տարի , ոչինչ ծախքով մը , այս սանդերը ճախարակէ անյընիւ տալու է . կոթերն ալ մէկ կտորէ եւ յգկուն ըլլալու են :

Մանրագէտով քննութիւն (Examen au microscope) . — Հետաշինութեան ամենակարեւոր մասն է , ըստ ինքեան փափուկ աշխատութիւն մ'է . լուսաւոր եւ գործին կարեւորութեանը համեմատ ընդարձակ սրահ մը յատկացուելու է այս քննութեան . լաւագոյն է երբ գոնէ

երկու բաժանում ունենայ . միոյն մէջ խումբ մը աղջիկներ՝ իրենց փափուկ եւ ժիր մատներովը , թիթեռնիկի քսակները բանալով՝ երկու մատով դուրս կը հանեն մէջի թիթեռնիկը , եւ գլուխն ու թեւերը կտրելով կը նետեն . քսակներուն բերանը կը պլորեն եւ անոր գոգաւոր ձեւ մը տալով՝ անդուխ եւ անթեւ մարմինը այդ մասին մէջ կը գետեղեն . մեծ զգուշութիւն պէտք է հոս , թիթեռնիկներն իրար չը խառնելու համար . փոքրիկ անուշադրութիւն մը , մեծ վնաս կրնայ պատճառել եւ բոլոր ծախքերը անօգուտ դարձնել :

Քիչ մ'անդին խումբ մը գործաւորուհիներ ալ , հաստատուն սեղանի մը շուրջը նստած , իրենց առջեւ փոքրիկ սանդեր եւ մաքուր ջրով լեցուած մեծկակ գաւաթներ ունին . բացուած քսակներն կ'առնեն եւ իւրաքանչիւրին վրայ դանուած թիթեռնիկի մարմինը սանդին մէջ դնելով եւ վրան ալ քիչ մը ջուր լեցնելով՝ թեթեւ կերպով կը ճզմեն մինչեւ որ պղտոր ջուր մը յառաջ գայ . վերջը սանդին վրայ կը դնեն , այդ թիթեռնիկին քսակը՝ երբ 10-12 սանդ պարունակող ափսէն լեցուի՝ մանրադէտ գործածող սննդանց սենեակը կը տարուի . հոն մէն մի սանդի պարունակութիւնը կը գննուի , մանրադէտին տակ . եթէ պղպեղախտի մարմնիկներ տեսնուին՝ սանդին վրայի քսակը հիւանդ քրտակաց յատուկ կողովին մէջ կը նետուի . հակառակ պարագային մէջ , մաքուր կողովին մէջ կը նետեն . այս մարմնիկները ընդհանրապէս բոժոժածեւ եւ մէջերնին պարապ եւ փայլուն կ'ըլլան , երբեմն ալ ձուածեւ եւ կամ տանձածեւ կ'ըլլան , աչքի վարժութիւն պէտք է : Մանրադէտ գործածողներուն քով , մի քանի աղջիկ նստած կ'ըլլայ՝ ասոնք հետզհետէ աղտոտուած ապակեայ մեծ ու փոքր շերտակները՝ մաքուր ջուր պարունակող սկաւառակաց մէջ կը լուան եւ բարակ

լաթով մը զգուշութեամբ կը չորցնեն . անդին՝ գործին կարեւորութեանը համեմատ , 2-3 կամ աւելի թուով գործաւորուհիք՝ աղտոտ սանդրերը լուալու պաշտօնն ունին :

Եթէ քննուած քսակները առ հասարակ մաքուր երեւան , կտրելի է մէն մի սանդի մէջ , 2-3 քսակի մէջ դանուած թիթեռնիկները մէկանց ճզմել տալ եւ այնպէս քննել . այս կերպիւ ծախուց բաւական խնայողութիւն եղած կ'ըլլայ . նոյնպէս մէն մի իրապանակ ապակեայ կտորին վրայ՝ կտրելի է երեք սանդէ երեք քական կաթիլ դնել առանձին առանձին եւ վրանին ալ իրափակ շերտակներ դոցելով՝ մանրադէտին տակը դնել . այս գործը կատարելու համար , մէն մի մանրադէտի քով , մի աղջիկ նստեցնել կարելի է . այս եղանակաւ , քննութեան գործը աւելի շուտ կը քալէ : Օրը , ամենայն դիւրութեամբ 7-800 քսակ կրնայ քննուիլ . եթէ երբեմն , երկու թիթեռնիկ մէկանց նայուի եւ կամ թէ մաս մը քսակաց մէջ երկու էգ թիթեռնիկ դրուած ըլլայ , օրական միջին հաշւով 1000 քսակ քննել կարելի կ'ըլլայ . միւս կողմէն , լաւ սնած թրթուրներն զօրաւոր թիթեռնիկներու ծնունդ կուտան , որոնք իրենց կարգին առաջ հունտ կը թափեն . այսպիսի ապրանքի մը , 65-70 քսակը , բաւական է տուփ մը (30 կրամնոց) հունտ տալու համար . ըսել է թէ մէն մի մանրադէտ՝ օրական միջին հաշւով , մինչեւ 14-15 տուփ հունտ կրնայ արտադրել : Մանրադէտային քննութիւնը Օգոստոսէն սկսեալ մինչեւ Փետրուարի վերջը կրնայ տեւել . այսինքն 7 ամիս , որով մէն մի մանրադէտի հաշւոյն կ'իյնայ 2500-2700 տուփ մաքրուած հունտ . անցեալ տարի , Հանրային Պարտուց Վարչութիւնն շերամի տեղական հունտերու պատրաստութիւնն աւելի հաստատ հիման մը վրայ դնելով՝ դէշ հունտերու արտածումը

արգիլելու պատրուակաւ , մասնաւոր տնօրէնութիւն մը
ըրած էր , որով մէն մի մանրագէտի 500 տուփ միայն
կը սահմանէր . այս թիւն մեր ցցուցած եւ դորձնակա-
նապէս ճշգրիտ եղող թուոյն քառորդն անգամ չէր .
չերամահունտի վաճառականաց արդար դանդաղանաց
վրայ , այդ անտեղի տնօրէնութիւնն , որ գիտական ու-
րիշ սխալներ ալ կը պարունակէր՝ հակառակ Վարչու-
թեան կարող եւ մասնագէտ պաշտօնէից եւ խորհրդա-
կանաց բարեացակամութեան , անգործադրութեան մատ-
նուեցաւ , չնորհիւ կայսերական բարեխնամ կառավա-
րութեան միջամտութեան :

Մանրագէտ գործածող անձանց անուշադրութեան
դո՛ւ չերթալու համար՝ ֆոկօրոյի դոկտրին մ'ալ ի գործ
դնել կարելի է . իւրաքանչիւր ափսէի քննութեան պա-
հուն , լաւ համարուած քսակները իրենց համապատաս-
խան սանդղի վրայ կը ձգուին - քօնթիւր ընող անձը որ
գործին տէրն է եւ կամ խիստ վարժ գործաւոր մը , մէն
մի ափսէի վրայ գտնուած սանդղեքն մէջ մէկ կաթիլ
առնելով՝ մաքուր սանդի մը մէջ կը լեցնէ եւ զայն լաւ
մը խառնելէ վերջը , կաթիլ մ'առնելով՝ մանրագէտին
տակը կը դնէ , եթէ պղպեղախաւ յատուկ մարմնիկներ
տեսնուին , ըսել է առաջին քննութիւնը լաւ կատար-
ուած չէ , ափսէն կը դարձնէ այն գործաւորին որ նա-
խապէս քննած էր զայն (ղիւրութեան համար ափսէ-
ները թուագրեալ են) . երբ գործաւորին մը յաճախ կա-
տարած սխալները տեսնուին՝ ճամբու կը դուրի եւ կամ
իբր տուգանք օրականէն մաս մը կը զեղչուի : Քօնթի-
ւուրի դրութեամբ գործը աւելի ապահով կերպով յառաջ
կ'երթայ :

Մանրագէտային քննութեանց աւարտումէն վերջը
մնացեալը մեքենական աշխատութիւն մ'է . մաքուր
քսակ պարունակող կողովները , մաքուր սաւանի մը

մէջ կը պարպեն . քսակաց մէջի հունտը կը թափեն .
զայն մաքուր եւ պաղ ջուրով կը լուան . թեթեւ եւ
գեղնադոյն հունտերը՝ որք ջրին երեսը կ'ելլեն կը թա-
փին . մաքրուած հունտը՝ արեւ չը զարնելիք զով տեղ
մը տանելով՝ մաքուր լաթի մը վրայ կը տարածեն .
լաւ մը չորնալէ վերջը՝ 25 կամ 30ական կրամնոց բա-
ժիններու վերածելով՝ 12 հար. մէթը քառակուսի մե-
ծութեամբ բարակ եւ անօսը թարլաթանի կտաւէ չին-
ուած քսակներու մէջ կը լեցնեն , եւ այս քսակներն ալ
խաւաքարտէ պատրաստուած կլոր կամ քառակուսի
տուփերու մէջ կը դետեղեն . հետաւաճառին անունն ,
քաղաքն եւ իրեն յատուկ մարդան ալ կրող պիսակներ
(étiquette) կը փակցուին այդ տուփերուն վրայ :

Օրինակաւ գործողութիւնք . — Մասնաւոր կանոնա-
դրի մը արամագրութեանց համաձայն , քաղաքին Առեւ-
տրական Սենեակն , իւրաքանչիւր հետաւաճառի ամէն
տարի վկայագիր մը կուտայ . հանր. պարտ. վարչութիւնն
այդ վկայագրին նայելով՝ հունտի տուփերն մասնաւոր
պանտօղով մը կը գոցէ . այս գործողութիւնն ձրիաբար
կը կատարուի , միայն թէ հետաւաճառն ստիպեալ է ,
հետացուի սահմանած խողակին քանակութիւնը նախա-
պէս արձանագրել տալ հանրային պարտուց տեղական
մասնաճիւղին տումարին մէջ եւ մանրագէտի քննու-
թեամբ երեւան ելած ախտաւոր քսակաց հունտն (սխա-
թա) անպատճառ յանձնել քաղաքին Առեւտրական Սե-
նեակին որ ամէն տարի այսպէս դիզեալ հունտը , մասնա-
ւոր յանձնաժողովի մը ներկայութեամբ ջուրը կը թափէ
եւ կամ ուրիշ կերպով մը կը ջնջէ : Հանրային պարտուց
Վարչութիւնն , արձանագրուած մէն մի թաց խողակի
քիւլոյն , շուկէս տուփ (30 կրամնոց) հունտ կը հաշուէ .
(երբեմն միայն 2 տուփ կը հաշուէր) եւ ըստ այնմ տուրք
կ'առնու . այս թիւը իրականէն պակաս է , քանի որ լաւ

խողակի մէն մի քիւօն կարող է զիւրութեամբ 3 տուփ հունտ առլ :

Հնտաչինութեան օրինական ձեւակերպութեանց նուիրեալ այս տողերով կը փակենք մեր աշխատութիւնը , հոս նորէն կրկնելով որ , շերամարուծութիւնն չափաւոր արհեստ մ'է գիւղացւոյն համար . չահու ալ աւելի կարեւոր աղբիւր մը կրնայ ըլլալ , երբ խողակի արտադրութեան ընկերանայ գիտական եւ խնայողական մէթոտներու վրայ հիմնուած հնտաչինութիւնն :

Ն. Գ. ԳԱԼՏԱԵԱՆ

Հ Ո Ղ Ե Ի Պ Ա Ր Ա Ր

«Երկրագործութեան հիմը ծանօթութիւնն է այն հողերուն զորս կ'ուզենք մշակել : »

Օլիլիէ ԵՐ ՍԷՆ

«Պարարը բոյսի օգտակար նիւթն է որ հողին կը պակսի : »

Տրիւնէն

Բուսական սննդառութիւն . — Վերագաւ բոյսերը օղին ու հողին մէջ կ'ապրին . տերեւները օղային՝ իսկ արմատները հողային աննդառութեան գործին կը ծառայեն : Երբ բոյս մը այրուի՝ մէկ կողմէն առաջ կուգան կաղեր որ հետզհետէ կը ցնդին դէպ ի մթնոլորտը՝ ուսկից դրեթէ ամրոջնովին արգէն փոխ առնուած էին , եւ միւս կողմէն մոխիրներ՝ սրտնք իրենց ծագումը հողին կը պարտին : Վերլուծական տարրագիտութիւնը կը սովորեցնէ թէ՛ բոյսի մը այրելի կամ գործարանական մասը իր մէջ կը կրէ բնածուխ , թթուածին , ջրածին ու բորակածին , եւ անայրելի մասը կամ հանքայինը՝ լուսածին , ծծումբ , քլոր , գալալիսազ , կալի , նատր , կիր , երկաթ , մագնէսիոն եւ մագնան : Այս տասնըչորս տարրերը զանազանօրէն բաղկացուելով՝ երեւան կը բերեն լեռնաժայռերու կառուող խոտին անդօր ծիղէն մինչեւ բարձրահասակ արմաւենին , որուն արմատները ծովուն խորերը ու տերեւները երկինքին մէջ ըլլալ կը կարծէ 138. — Ը. Գ. Օ. 1902

տպէսը : Բոյսերը իրենց կանանչ տերեւներով օղէն ընածուխ ու թթուածին կ'առնեն , մնացած բոլոր նիւթերը արմատներուն միջոցաւ հողէն կը ձգեն : Սննդառութեան այս կերպերէն մէկը՝ չկլնար միւսին պակասը լրացնել , օգտին սննդառութիւնը համեմատական է հողայինին : Միջնորոտային օդը բնութեան մէկ ազդակն է զոր ըստ կամս փոփոխելու անկարող է մարդ . հողը ընդհակառակը , այնպիսի գործակ մըն է որուն վրայ երկրագործը կրնայ օգտակարապէս գործածել իր արուեստն ու հասկացողութիւնը , իր ձեռքն է անոր բնագիտական պայմանները եւ տարրազիտական բաղադրութիւնը բարեփոխել՝ հնար եղածին չափ մեծաքանակ շահաւէտ բերքեր ստանալու համար , բան մը՝ որ արդէն ամէն խելահաս հողագործի նպատակն է :

Հող . բնագիտական տարրեր . — Գասաւորում եւ ճանաչում հողերու . — Հողը սովորական հերկերու միջոցին արօրով կամ բահով փորուող երկրի երեսի խաւն է , որ բոյսերու արմատներուն նեցուկ եւ սննդարար նիւթերուն իրր ընդունարան կը ծառայէ : Հողին անմիջապէս ներքեւի խաւը անքանից կը կոչուի եւ խորաներկերու աստն միայն կը քրքուի : Հողը խառնուրդ մ'է չորս բնագիտական տարրերու՝ աւազ, կաւ, կրաքար եւ բուսանոյ, ասոնց իւրաքանչիւրը իր սեպական արգասաւորիչ կարողութիւնը կուտայ հողին եւ նոյն ժամանակ միւսներուն հետ չփոխելով իր բնագիտական աննպաստ յատկութիւնները կը կորսնցնէ . հետեւաբար՝ այս տարրերէն մէկովը միայն ձեւացած հողը բերրի չէ : — Տիրող բնագիտական կազմիչ տարրերուն համեմատ՝ գլխաւորաբար չորս տեսակ հողեր կան . աւազանոյ, կրանոյ, կրանոյ, բուսանոյ :

1. Աւազանոյ՝ չէկ , դեղին , կարմիր , մուր կամ սեւ դոյն կ'ունենան . իրենց փխրականութեան

չնորհիւ աշխատութեան յարմար կուգան . օգուտը դիւրաւ կը թափանցեն անոնց , բայց ամառը ենթակայ են չորութեան ու ձմեռը ցրտութեան . աշուհին բաւական ուշ կը պաղին ու դարունին արագօրէն կը տաքնան . անոնց մէջ գործարանական պարարները շուտ տարբազարուելով՝ կը փութացնեն բոյսերու զարգացումը : Այս հողերը ծծիչ կարողութենէ զուրկ են եւ ամէն անգամ քիչ՝ բայց յաճախական աղբումներ կը պահանջեն . « խմորած » աղբը լաւագոյն պարարն է , որ տունկերու իբր սնունդ ծառայելէ զատ՝ կաշունութիւն, զովութիւն ու ծծիչ յատկութիւն ալ կուտայ աւազահողերուն : Աստիճանաբար կը խորաներկեն աւազահողերը , երբ ենթահողը կաւային է . զգուշանալու է կիր խառնելէ : Աւազահողերու վրայ կը մշակեն հաճար , սեւացորեն , կորեկ , դեղնախնձոր , գետնատանձենի , բամպակենի , վուշ , գետնապիստակ , անխոն , շուշմայ , ասպատ , խնձորենի , ծիրանենի , մաշկամրդի , սերկեւելի , կեռասենի , եւլն : Հողերը կարելի է ճանչնալ իրենց բերանական բուսաբերութենէն . աւազահողերուն վրայ կ'աճին գառնալեղու , պտեր , քուշնայ , վայրի հիւր , հասարակ օրոճ , կարմիր բոշխ , դեղին յափուկ , ծիրանագոյն մատնոցակ :

2. Կրանոյ՝ թուխ , դեղին կամ կարմիր են . իրենց կաշունութեան համար դժուար կը մշակուին . ձմեռը խոնաւ են , ամառը չորնալով՝ կը կարծրանան , կը ճեղքուին ու բոյսերուն արմատները կը կտրտեն . աշունին շուտ կը պաղին , դարունին դանդաղօրէն կը տաքնան , եւ ըստ այնմ՝ բուսաբերութիւնն ալ յապաղկոտ կ'ըլլայ . միջնորոտային ազդակներու քիչ թափանցիկ , ծծիչ կարողութեամբ օժտուած՝ միշտ առատ բայց քանի մը տարին անգամ մը աղբումներ կ'ուզեն , իբր գործարանական պարար կը գործածեն յար-

դոտ՝ «Թարմ» աղբը : Այս հողերը լաւ աղբուելով՝ մեծ արգաւանդութիւն կը ստանան ու երկար տարիներ կը պահեն զայն , սակայն անգամ մը որ խոպանանան՝ իրենց նախնական վիճակը վերստանալու համար պարտաւոր ահագին զոհողութիւններու կը սպասեն : Կաւահողերը թափանցիկ , զով ու միայաբ ընելու դիտումով՝ պէտք է խորաներկել ենթահողը կրոտ եղած ատեն , հակառակ պարագային կիր խառնել : Յարմար կուգան հետագայ տունկերուն մշակութեան՝ ցորեն , վարսակ , եգիպտացորեն , ծխախոտ , կանեփ , ճակնդեղ , սխտոր , առուոյտ , վիկ , տանձենի , կաղնի , եւլն : Կաւահողերուն վրայ ինքնաբերաբար կը բուսնին խոճկորակ , վայրի եղերդ , աղուէսապի , խոպանակ , մատնախոտ , հրանունկ , սղանկի ձիագի :

3. Կրահողերը ստէպ ճերմակ գոյն ունին . կակուղ են ու թափանցիկ , անձրեւային եղանակներուն մէջ քիչ կամ չատ ողմուտ ըլլալուն համար՝ դժուար կ'աշխատուին : սառումներէ երբեմն աղբուելով՝ բոյսերը վեր կ'ելլեն ու արմատները բաց կը մնան . չուտ կը պաղին , կամաց կը տաքնան , չորութեան կ'ենթարկուին , սակայն դործարանական նիւթերը անհամեմատ դիւրութեամբ կը ձեւափոխեն ուրիշ հողերէ աւելի : Կրահողերը՝ ամէն հեղ քիչ բայց յաճախ աղբել պէտք է : Բնագիտական յատկութիւնները բարեւքելու համար կաւ խառնելու է : Լաւ կը մշակուին գարի , ծխախոտ , եգիսար , ասպստ , բամպակենի , ձիթենի , նշենի , եւլն : Կրահողերուն վրայ կը տեսնուին սա ինքնակ բոյսերը , եղեսպակ , կակաչ , ալաթահրի , եկքան , աղախոտ , դեղին առուոյտ , անձխոտ :

4. Բուահողերը սեւ գոյնով չատ բարեբեր հողեր են . կակուղ ու մթնոլորտային դործակներէ թափանցուելով՝ դիւրին կը գործուին . իրենց ծծիչ զօրեղ

յատկութեամբ ամառուան չորութենէն չեն վախնար , յարմար են ամէն տեսակ բոյսերու եւ մասնաւորապէս բանջարեղէններու մշակութեան : Մշակուելիք ու մշակուած բուսահողերուն երբեմն կիր խառնելու է , որպէս զի «Թթու» այսինքն անմշակելի չըլլան :

Տարագիսական բալադրուքիւն հողի . — Վերլուծական տարրագիտութեամբ կը սովորինք թէ՛ մշակելի հողը իր մէջ ունի՝ շատ փոփոխ համեմատութեամբ մը՝ բոյսերու հողային սննդառութեան կարեւոր տարրերը , ջրածին , բորակածին , լուսածին , ծծումբ , քլոր , գայլախազ , կալի , նատր , կիր , երկաթ , մագնեզիոն , մագնան : Հող մը որ զուրկ է այս պարզ մարմիններուն նոյն իսկ մէկէն՝ չկրնար արգասաբեր ըլլալ : Տունկերը մեծաքանակ թորակածին , յուսածին ու կալի միայն կը ծծեն , մնացածները կամ չատ կը գտնուին հողին մէջ եւ կամ բոյսերը անոնց քիչ պէտք կը զգան : Արգասաւորութեան այս երեք տարրերը եւ երբեմն ալ կիր հայթայթելու հոգը պարտի ստանձնել հողագործը , առանց միւսներով զբաղելու : Բորակածինը ամէնէն սուղն է , բարեբախտաբար տառնակ մը տարինեղէ ի վեր ապացուցուած է թէ՛ երկրագործական բոյսերէն պատենաւորները (լուբիա , բակլայ , ոլուն , սիսեռ , առուոյտ , ասպստ , եղիսար , գերմաստ , վիկ , եւլն) իրենց յատուկ մանրէներու միջոցաւ (ուրոպիում)՝ մթնոլորտի բորակածինը իւրացնելու սքանչելի կարողութիւն ունին . հետեւաբար կարելի է պատենաւորները մշակել առանց բորակածնային պարարտի տալու . անոնց մշակումէն վերջ՝ հողը փոխանակ աղքատացած ըլլալով՝ աւելի հարստացած կ'ըլլայ բորակածինով : Կիրի համեմատութիւնը յաճախ չատ փոփոխութիւններ կը ներկայացնէ . կիր չունեցող հող մը անմշակելի է : Կիրի գոյութիւնը կ'իմացուի սա պարզ միջոց ի գործ

դնելով . կոչտ մը հող կ'առնեն և վրան քանի մը կաթիլ բարկ քայտի կը լեցնեն , եթէ ուժով եփի՝ հողը բաւական կիր կը պարունակէ , եթէ ոչ՝ պէտք է կրախառնել զայն : Քաջաբեր հող մը՝ բոյսերու ստորերկրեայ սննդառութեան ամէն գոյացութիւնները կը բուսանալէ , բայց մշակուելով՝ իր արգասաւորութիւնն ու բերքերը հետզհետէ կը նուազին , և վերջապէս կուգայ ժամանակ մը որ կարգ մը անհրաժեշտ տարրեր չափազանց քիչցած՝ ա'լ չեն կրնար նպաստել բոյսերու սննդառութեան : Հողին պողաբերութիւնը հաստատ պահելու և իւրաքանչիւր տարի չահարեր բարձրագոյն արտադրութիւններ ձեռք ձգելու համար՝ պէտք է ուրեմն անոր դարձնել այն նիւթերը զորս բերքերը կըսպառեն : Նոր երկրագործութեան հիմնաքարն է վերադարձնելի այս օրէնքը , որուն վրայ կը յենու պարարտներուն գործածութիւնը :

Պարար . — Այս անունը կուտան բոլոր այն գոյացութիւններուն որ բուսական սննդառութեան անհրաժեշտ տարրերէն մէկը կամ աւելին կ'ընձեռեն և զոր հողը ըստ բաւականին չպարունակէր : Պարարները իրենց ծագումին համաձայն երկու մեծ խումբերու կը բաժնուին : Ա. գործարանական պարարներ , Բ. հանքային կամ քարազիւսական պարարներ : Առաջիններուն մէջ կարեւոր են աղբը և կանաչ պարարները . վերջինները երեք բաժանումներ ունին , 1. Բորակածնային պարարներ , 2. Լուսածնային պարարներ , 3. Կալիական պարարներ :

Աղբ . — Տարրագիտական պարարներ դնելէ առաջ՝ երկրագործը արդէն կիրարկել սովորած ըլլալու է անոնք՝ որ խնայօրէն կրնան արտադրուիլ ագարակին մէջ : Աղբը խառնուող մըն է անասուններու հաստատուն ու հեղուկ կղկղանքներուն՝ խշտիկներուն հետ : Վաղուց

ի վեր իբր գերազանց պարար կը գործածուի աղբը . կը պարունակէ բոյսերու զարգացման կարեւոր ամէն նիւթերը . բազադրութիւնը շատ յեղեղուկ՝ կը տարբերի կենդանիներու տեսակին , անուններուն ու խըշտիքներուն որակին և իր պատրաստութեան համար տրուած խնամքներուն համեմատ : Զիներուն ու ոչխարներուն աղբը աւելի հարուստ է քան եղազիկներունը ու խոզերունը : Աղբին հանքային մասերը տարրագիտական հակազդեցութիւններէ կը խուսափին , մինչդեռ գործարանականները սաստիկ փոխակերպութիւններու կ'ենթարկուին . բորակածինը՝ ամէնէն սուղ տարրը՝ իր ձեւափոխութիւններուն համար պէտք է գրաւէ հողագործին ուշադրութիւնը : Առաջին փոփոխումը որ տեղի կ'ունենայ գոմին մէջ՝ օշակային խմորումն է . բնամէղը՝ մէղերու բորակածնային նիւթը՝ օշարակային բազմածաւալ խմորիչին ազդեցութեամբ կը վերածուի օշակի բնածխատի . այս կազը խայթիչ ու նողկացուցիչ հոտ մը ունի , ցնլական է և օդին մէջ կը կորսուի . օշակային հոտը կամաց կամաց կ'անհետի , որովհետեւ աղբին մէջի հեղուկներէն ծնունդ առած օշակը խշտիքներուն բուսական մարմինին հետ բաղկացուելով՝ աղբի թխան գոյն գոյացութիւնները կը ձեւացնէ : Սակայն ամէնը այս չէ՝ . օրակեսաց խմորում մը և անօրակեսաց կամ մօրակազային խմորում մըն ալ կայ : Աղբի դէզին վերի խաւերուն մէջ դիւրին օդ կը մտնէ և օդին թթուածինը մասնաւոր օդակեաց խմորիչներու շնորհիւ՝ աղբին գործարանական նիւթին վրայ առաջ կը բերէ յամր այրում մը , որուն բնական հետեւանքը կ'ըլլայ ջերմութեան արտադրութիւն ու բարեխառնութեան բարձրացում մը . գործարանական նիւթը շատ կը նուազի , աղբը կը թխանայ և բորակածինն ալ կը ցնդի օդին մէջ : Աղբին դէզին խոր խաւերը լաւ դիզուած ըլլալով՝ գերծ կը մնան

ողին ազդեցութենէն . բայց այս անգամ ալ անօդակ-
նայ խմորիչներ կ'աշխատին դարձեալ ջնջել գործարա-
նական նիւթը , որ մասամբ լուծական կ'ըլլայ և վեր-
ջապէս մութ թուիս գոյնը , բուսահողի տեսքը կուտայ
աղբին . հակազդեցութիւնները երեւան կը բերեն բնած-
խական թթուութեամբ մօրակազ : Խմորած աղբ մը այս
ձեւակերպութիւնները խորապէս կրած կ'ըլլայ : Աղբին
լաւ պատրաստութեանը և արգասաւորիչ յատկութիւն-
ներուն պահպանութեանը համար պէտք է . 1. Հեղուկ
և կաղային մարմիններէն բան մը չկորսնցնել գոմին ու
դէզին մէջ : 2. Այս նպատակով՝ գոմին ու դէզին գե-
տինը անթափանց ընել , այսինքն՝ ծեծել , քարայտա-
կել , տախտակամածել կամ կրաղիւսել : 3. Յարդէ կամ
չոր հողէ ափնափ խշտիք գործածել՝ որչափ որ կարե-
ւոր է մէզերու ամբողջական ծծումին համար . եթէ ոչ,
մասնաւոր առուներով մէզերը տանիլ դէպի աղբաջուրի
փոսը : 4. Գոմին անմիջապէս դուրսը անթափանց կո-
ղերով աղբի փոս մը չինել . ասոր մէջ հաստատել դէզը,
անասուններու կոխկռտել տալ և մանաւանդ ամառը
յաճախ ուռգել աղբաջուրով , լուացքի կամ սովորա-
կան ջուրով : 5. Չթողուլ որ տանիքի անձրեւային ջու-
րերը դէզին վրայ կաթեն : 6. Եթէ չոր հողէ չէ խըշ-
տիք՝ դէզին բարձրութիւնը 2 մէթրի չափ հասած ատեն՝
15 սանդիմէթրի բարձրութեամբ չոր հողով չըջապատել
և երկրորդ դէզի մը շինութեան ձեռնարկել : 7. Աղբի
փոսին մօտ ունենալ աղբաջուրի փոս մըն ալ՝ որ պիտի
ընդունի գոմէն եկած և աղբի դէզէն հոսած հեղուկ-
ները : Աղբի դէզին տրուած լաւագոյն խնամքներն
հողագործի մը փորձաքարն են . բաւական է անոր վրայ
աւինարկ մը նետել՝ դատելու համար երկրագործին
ճարտարագիտութեան , հասկացողութեան , կարգա-
պահութեան ու գործունէութեան աստիճանը : Գիտենք

արդէն թէ աղբը հողին կը բերէ բուսահողը և կը բար-
ւոքէ անոր բնագիտական յատկութիւնները . սակայն
միւս կողմէ՝ աղբը տարրագիտական վերջին ձեւափոխու-
մի մըն ալ կ'ենթարկուի հողին մէջ , գործարանական
նիւթը մեծ մասամբ կը փոխակերպուի հանքային իւրա-
նալի գոյացութիւններու՝ բորակատներու , որոնք հողե-
րէն չեն ծծուիր : Աղբի փոփոխութեան այս երեւոյթը
Բորսիպցոն կը կոչուի և տեղի կ'ունենայ բորակաման-
րէններու ազդեցութեամբ . բորակամանրէները հողին մէջ
ամէնուրեք սփռուած են , նոյն իսկ բարձրաբերձ լեռ-
ներուն կատարին վրայ ու սառնակոյտներուն ներքե .
երկրագործը դարերէ ի վեր կը հերկէ , կը քրքրէ , կը ջրէ
հողը՝ պարզապէս փութացնելու համար բորակացումը ,
որուն ուժգնութիւնը համեմատական է անոր արգա-
սաւորութեան : Վերջին տարիներս հաստատուած է որ
աղբի գործարանական նիւթերն ալ բոյսերու արմատնե-
րէն ուղղակի կը ծծուին և գործարանական նիւթէ
զուրկ հող մը անյարմար է չահաւէտ մշակութեան :
Աղբը կատարեալ պարար մըն է , բառին սեղմ առումով .
իր ազդեցութիւնը տեական է առանց անմիջական ըլ-
լալու . աղբը՝ հողի արգասաւորութեան և աղբումներու
խարխիւն է : Պէտք է աշունին գործածել աղբը . միջին
հաշիւով՝ 2000 օխա մէկ տարուան մէջ՝ մէկ արտավա-
րի համար (1 նոր արտավար = 2500 քառակուսի մեթր) :
Արտը փոխադրուած աղբը անմիջապէս տարածելու և
հերկով մը թաղելու է , որպէսզի իր արգասաւորութեան
արժէքը չկորսնցնէ :

Կանանչ պարարեներ .— Ասոնք սովորական խոտաբեր
բոյսեր են որ կը մշակուին ուղղակի հողին տակ թաղ-
ուելու և իրր աղբում ծառայելու համար : Երկու խում-
բերու կը բաժնուին . 1. Գարնանային կանանչ պարարեներ
կը բովանդակեն կապոյտ գերմաստ , վիկ , առուոյտ ,

աշնան հաճար, ձմրան կանճրակ, բակլայ, օգոստոսին, սեպտեմբերին, հոկտեմբերին կը ցանեն և մարտ, ապրիլ, մայիս ամիսներուն մէջ կը խառնեն հողին հետ: Ասոնք աղբ կը մատակարարեն եգիպտացորենի, գետնախնձորի, ծխախոտի, վերջապէս գարնան մշակութիւններուն. 2. Անտոնային կանաչ պարտեններն ալ կը պարունակեն սեպտորեն, մանանխ, քուչնայ, մանուշակագոյն առուոյտ, սպիտակ գերմաստ, դեղին գերմաստ, գարնան բակլայ, ոլոռն, գարնան կանճրակ և որս կը ցանեն մայիս, յունիս, յուլիս ամիսներուն մէջ, և հողին տակ կը թաղեն օգոստոսին, սեպտեմբերին, հոկտեմբերին. ասոնք ձմրան արմտիքներուն աղբ կը հայթայթեն: Իբր կանանչ պարար պատենաւոր բոյսերու գործածութիւնը շատ շահաւոր է. տեսանք թէ պատենաւորները օգին ձրի բորակածինը իւրացնելու ընդունակ են և հողը բորակածինով կը հարստացնեն. միայն այս հայեցակէտէն դիտել բաւական չէ սակայն, որովհետեւ տարբեր տոհմի պատկանող տունկերու պէս անոնք ալ՝ միւս արգասաւորիչ տարրերուն պիտառութեան տեսակէտով մեծ դերեր կը խաղան. ենթահողին հանքային նիւթերը գէպի իրենց հիւստեւածները կը կեդրոնացնեն և յետոյ կը թողուն հողին մէջ՝ յաջորդ ցանքերուն տրամադրութեան ներքեւ: Պէտք չէ մոռնալ որ պատենաւորները միեւնոյն հողին վրայ մօտաւոր ժամանակամիջոցներու չէն կրնար իրարու յաջորդել: Աշնան եղանակին բոյսերէ մերկացած հողի մը բորակաւորները ենթահողին խոր խաւերուն մէջ կամ ուրիշ տեղեր կը տարուին անձրեւի ջուրերէն. աշունին վիկ, կանճրակ, ևն. ցանելով՝ կարելի է արգիլել այսպիսի կարեւոր կորուստ մը: Կանանչ պարարները՝ ծաղկափթթումի ժամանակ՝ ուժով չողելու և հերկով մը հողին խառնելու է: Ազդեցութեամբ թէեւ թարմ աղբին կը նմանին՝ բայց կանանչ

պարարներու գործածութիւնը պէտք է վերապահել սանորոշ պարագաներուն, եթէ երկիրը լեռնային, պարարտներու փոխադրութիւնը դժուար, հողը կրտս կամ չոր, աղբը սուղ կամ հազուագիւտ է: Աղբն ու կանանչ պարարները հողին բաղադրութեան ցոլացումներն են կերպով մը, ըստ որում երբ հողին էական տարր մը պակսի՝ անկարող են դաշն լրացնելու. անոնց կիրարկումով միջակ արդիւնքներ միայն կարելի է ակնկալել, իսկ բարձրագոյն արտադրութիւններ ստանալու համար՝ պէտք է անհրաժեշտաբար դիմել նաեւ հանքային պարարներուն, որոնք հողին ու գործարանական այդ երկու պարարներուն լրացուցիչն են միանգամայն:

Բորակածնային պարարներ. — Այս պարարներէն նատրի բորակատը և օչակի ծծմբատը շատ գործածական են: Նաւսի բորակասը (nitrate ou azotate de soude) սպիտակ կամ թխագոյն, թափանցիկ բերեղակերպ, խոնաւալոյծ, դիւրին իւրանալի, կծուահամ աղ մըն է. նատրէ և բորակածնական թթուութէ բաղկացած՝ 15-16 առ 100 բորակածին կը բովանդակէ. իր ազդեցիկ տարրը բորակածինն է: Բոյսերը ուղղակի կը ծծեն նատրի բորակատը, ինչ որ ի յայտ կը բերէ անոր շատ ազդու պարար մը ըլլալը. յարմար կուգայ ամէն տեսակ մշակութիւններու: Այս պարարով աղբուած բոյսերը նկատելի ուժեղութիւն ու մութ կանանչ գոյն մը կը ներկայացնեն. գարունին եթէ ցորենի մը վիճակը տկար է, տերեւները պղտիկ ու դեղնած՝ բաւական է նատրի բորակատ տալ անոր. բուսաբերութիւնը բորակատի զօրութեամբ անմիջապէս կը փութացուի, ինչպէս յոգնած լուծք մը՝ որ խարաղանի հարուածով մը մտրակուած է: Բոլոր տարրագիտական պարարներուն պէս՝ նատրի բորակատին ազդեցութիւնը անմիջական է իր կիրարկումի տարին իսկ, սակայն յաջորդ տարիներուն ալ տեսական

ըլլալու հանգամանքը չունի : Նատրի բորակատը հողերէն չծծուիլը , աշունին ու ձմեռը անձրեւային ջուրերէն ենթահողին խորերը կը տարուի ու կը կորսուի , ուստի կը գործածեն գարնան սկիզբները՝ կրային և աւաղային չոր հողերուն վրայ : Սփռումէն առաջ՝ պէտք է նատրի բորակատին պարկերը պարպել , թիի մը կռնակովը կոշտերը մանրել և կրկին կշիռով աւաղի կամ չոր նուրբ հողի հետ լաւ մը խառնել : Այս պատրաստութենէն ետք՝ բոլորովին առողջ ձեռքով (առանց վէրքի , կրտուածքի , սկրթութի) կանոնաւորապէս հողին երեսը ցանկու է նարտի բորակատը , որ օդին խոնաւութենէն լուծուելով՝ հողին մէջ կը թափանցէ , բայց եթէ ուղուի՝ կարելի է հողը ուժով ցաքանել : Գործածութեան չափը 40-60 օխա է մէկ արտավարի ու մէկ տարուան համար . չափազանցութիւնը կրնայ ցորենները պակեցնելու պատճառ ըլլալ : — Օշակի ծծմբասը (sulfate d'ammoniaque) սպիտակ , գորշ , կապոյտ կամ դեղնագոյն , թափանցիկ բերեղակերպ , ջերմութեամբ չլիւծուող , ջուրին մէջ լուծական , շուտ իւրանալի , դառն ու կծուահամ աղ մըն է . բաղկացութիւնն է օշակ (= բորակածին ու ջրածին) , ծծմբական թթուութեամբ 20-21 առ 100 բորակածին կը պարունակէ . բորակածնային պարարներուն թէև ամէնէն հարուստը , բայց նաեւ բորակատէն նուազ ազդու է : Օշակի ծծմբատը պատշաճ կուգայ ամէն տեսակ բոյսերու և կաւային , խոնաւ , կարծր հողերուն . ներելի չէ կրահողներուն հետ խառնել : Չորութեան տարիներուն առատ արդիւնք տուող հողերուն վրայ կը կիրարկեն օշակի ծծմբատը , և ընդհակառակն անձրեւային տարիներուն յաջող բերք մը արտադրողներուն վրայ ալ՝ նատրի բորակատը : Օշակի ծծմբատը հողերէն ծծուելու յատկութիւնն ունի , այնպէս որ կարելի է կէսը աշունին և

մնացած կէսը գարունին գործածել : Սակայն պէտք է բորակածնային պարարները կիրարկելու իբր ընդհանուր կանոն ընդունիլ այն վայրկեանը՝ ուր բուսաբերութիւնը իւրացնելիք բորակածին պէտքը կը զգայ : Տարածումէն առաջ օշակի ծծմբատին կոշտերը կը մանրեն , նուրբ ու չոր հողի հետ կը խառնեն , նատրի բորակատին պէս արտին վրայ կը սփռեն և կը ցաքանեն . այս աղը կիւղիչ չէ , առանց վտանգի կրնայ ձեռնտուիլ : Կիրարկութեան չափը 30-40 օխա է մէկ արտավարի համար :

Լուսածնային պարարներ . — Այս կարգի պարարներուն ամէնէն ընդհանրացածներն են ոսկրերու լուսածնատները , հանքային լուսածնատները , վերալուսածնատները , սուղակ լուսածնատը , մետաղագործական լուսածնատը : Ոսկրերու լուսածնային (phosphates d'os) առաջ կուգան մարդկային պէտքերու համար զոհուած անասուններէն , որոնց կմախքը կը բաղկանայ ճարպէ , դոնդողէ և հանքային նիւթէ . դոնդողը բորակածնային գոյացութիւն մըն է , ունի արգասաւորիչ արժէք . հանքային նիւթը կազմուած է մանաւանդ լուսածինէ ու կիրէ : Ոսկրերէն ստացուած պարարները երբեմն թէ՛ բորակածնային , թէ՛ լուսածնատային են : Մասնաւոր գործարաններու մէջ՝ ոսկրերուն ճարպը կը հանեն , յետոյ կը փոշիացնեն և այսպէս կ'ընդունին ճարպոս ոսկրերու փոշին (poudre d'os dégraissés) որ ունի 3-4 առ 100 բորակածնային և 20 առ 100 լուսածնական թթուութեամբ : Ճարպազուրկ ոսկրերուն եթէ դոնդողը հանուի , մնացորդը փոշիացումէ վերջ՝ դոնդոյոս ոսկրերու փոշին (poudre d'os dégelatinés) կուտայ , որ 27-30 առ 100 լուսածնական թթուութեամբ կը պարունակէ : Ոսկրերու լուսածնատները , այսինքն փոշիները ջուրին մէջ լուծական են , յամրօրէն

կ'իւրացուին բայց շատ անգղեցիկ են բուսահողերուն և նորամշակ հողերուն վրայ՝ մէկ արտավարին 40-60 օխայի հաշիւով : — Հանփային լուսածնասնէր (phosphates minéraux) դեղին կամ թխագոյն , ջուրին մէջ անլուծական փոշիներ են , կը պատրաստուին կարգ մը հանքերէ , որոնց կարեւորներն են ապատիտը , լուսածնաքարը (phosphorite) , աղքաքարը (coprolithe) , լուսածնատային աւաղը , առնք գլխաւորաբար լուսածնական թթուութեան ու կիրէ կազմուած են և գնահատելի արդիւնք յառաջ կը բերեն բուսահողերուն , նորամշակ հողերուն , բնական մարգագետներուն վրայ : Մէկ արտավարին կիրարութեան չափն է 80-100 օխա : Մէկ օրուն և մէկ խոշոր անասունի համար՝ լաւ է 1 օխա հանքային լուսածնատ խառնել խշտիքներուն հետ : — Վերալուսածնասնէր (superphosphates) ճերմակ , թուխ կամ դեղնագոյն , քիչ մը մածուցիկ , ջուրին մէջ լուծական ու շուտ իւրանալի նվաթեր են : Երբ ոսկրերու կամ հանքային լուսածնատները ծծմբական թթուութեամբ յեղանակաւորին , լուսածնատին մէկ մասը ամբողջովին տարրազադրուելով՝ ծնունդ կուտայ վերալուսածնատին : Այս պարարը խառնուրդ մըն է՝ կրի ծծմբատի , լուծելի լուսածնական թթուութի և մաս մըն ալ նախնական անաղարտ լուսածնատի : Ոսկրերու լուսածնատներուն լուսածնական թթուութը միշտ լուծական կը մնայ , մինչդեռ հանքայիններուն անլուծական կը դառնայ : Ուստի առաջինները գերադաս համարուելով՝ քիչ մը աւելի կը մշարուին վերալուսածնատները կը գործածեն բոլոր վաղամշակ և մասնաւորապէս կրային հողերուն վրայ , մէկ արտավարին 40-60 օխա : Զգուշանալու է վերալուսածնէրը՝ պէտք եղած ատեն՝ խտրի բորակատին հետ միացնել : — Սուզակ լուսածնասը (phosphate précipité) օրօշ հակազդակի մը մէջ (օջակի լիմոնատ)

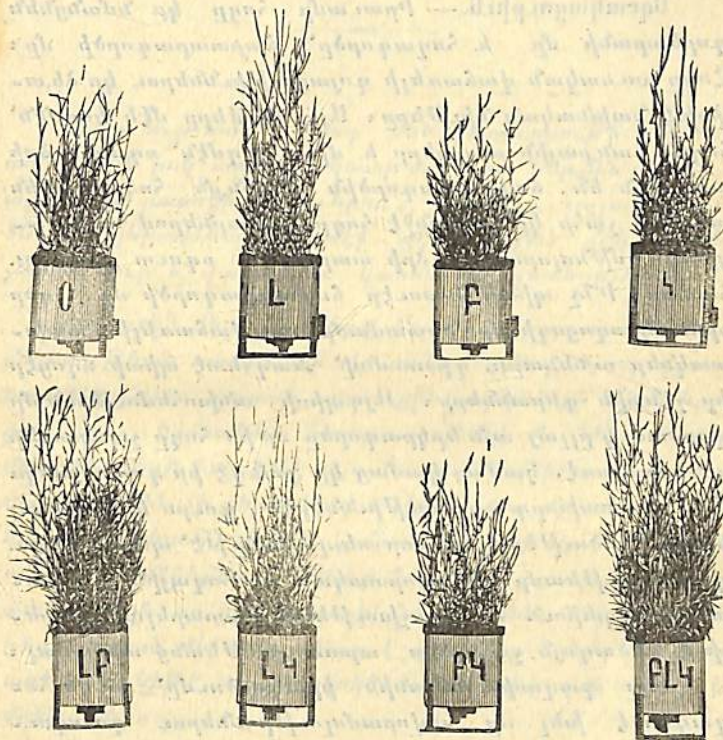
լուծական և դիւրին իւրացնելի ամենանուրբ սպիտակ փոշի մըն է . ոսկրերու կամ հանքային լուսածնատներէն կը շինուի տարրազիտական գործողութեամբ : Կը յարմարի ամէն տեսակ վաղամշակ հողերուն՝ բացի շատ կրայիններէն . մէկ արտավարին 60-80 օխա բաւական է : — Մետաղագործական լուսածնասը (phosphate métallurgique) կը կոչուի նաեւ լուսածնահանքեան խառնուրդ , լուսածնոս քունս , խառն քունս : Օջակի լիմոնատին մէջ լուծական , ոսկրերու և հանքային լուսածնատներէն աւելի շատ իւրանալի , թխագոյն նուրբ փոշի մըն է մետաղագործական լուսածնատը . 14-21 առ 100 լուսածնական թթուութեան և 30-50 առ 100 կիր կը պարունակէ . կիրարկելու է բուսահողերուն , նորամշակ և վաղամշակ բոլոր անկիր հողերուն վրայ : մէկ արտավարին 60-80 օխաի հաշիւով : Մետաղագործական լուսածնատը պէտք չէ խառնել օջակի ծծմբատին հետ : — Լուսածնատային պարարները անձրեւի ջուրերէն չեն տարուիր , հողին մէջ կը պահուին , ուստի սովորաբար աշունին՝ ցանքերէն առաջ՝ պարարը կը սփռեն և հողը խորունկ մը կը հերկեն : Նախընտրելի է աղբն ու լուսածնատային պարարը միեւնոյն ժամանակ տարածել . երբ աղբը փռուած է՝ լուսածնատի փոշին կանոնաւորապէս կը ցանեն և անմիջականօրէն արօրով կը հերկեն : Նոյնպէս լուսածնատային և կանանչ պարարները կարելի է միասին հողին տակ թաղել . կանանչ պարարը լողելէ վերջ՝ լուսածնատը անոնց վրայ կը տարածեն և հողը կը հերկեն :

Կալիական պարարներ. — Այս տեսակ պարարներուն կարեւորներն են կալիոնի քլորուրը և կալիոնի ծծմբատը : Կալիոնի քլորուրը (chlorure de potassium) խոնաւալոյժ , դիւրին իւրանալի , բիւրեղակերպ ճերմակ աղ մըն է . ունի 55-60 առ 100 զուտ կալի : Կալիոնի ծծմբասը (sul-

fate de potassium) նուազ խոնաւալոյծ, աւելի արագ իւրանալի, նմանապէս բիւրեղակերպ ճերմակ աղ մըն է. կը պարունակէ 48-50 առ 100 զուտ կալի: Կալիական պարարները կարելի է միացնել զանազան պարարներու հետ. յարմար կուգան ամէն տեսակ հողերու և անոնց մէ կը ծծուին: Կալիական պարար մը պէտք է փշրել, չոր նուրբ հողի կամ աւազի հետ խառնել, աշունին՝ ցանքերէն միշտ բաւական առաջ՝ առողջ ձեռքով հողին վրայ ցանել և խորապէս հերկել: Կիրարկութեան քանակն է 40-60 օխս մէկ արտավարին համար:

Որոշում՝ գործածելի պարարներու քանակին. — Որպէս զի հնար ըլլայ կիրարկելի պարարներուն քանակութիւնը իմանալ, կարեւոր է մօտէն ճանչնալ մշակելի հողերուն ու բոյսերուն տարրագիտական կրկնակ բաղադրութիւնները. մարդ այսպէս կը տեղեկանայ ինչ որ հողին կը պակսի և ինչ որ օգտակար է բոյսին: Այս շահեկան հարցին լուսարանութեանը համար, երկրագործը պարտաւոր է քանի մը տարին անդամ մը՝ ազգաբակին հողերուն տեսակին համեմատ՝ «փորձի դաշտ»եր հաստատել հետեւեալ կերպով. պէտք է առ նուազն մէկ արտավար անպարար հող ութը հաւասար քառակուսիներու բաժնել, իւրաքանչիւր քառակուսիի վրայ միեւնոյն բոյսը մշակել և անկատար պարարնել ցանել՝ որոշ չափով ու յարմար ժամանակին: Պիտի կենան սա բաժանումները. քառակուսի մը առանց պարարի, իւր վկայ Օ. երեք քառակուսիներ՝ լուսածինի Լ, բորակածինի Բ ու կալիի Կ համար. երեք քառակուսիներ ալ՝ ուր պարարները երկու առ երկու բնկերացած են, լուսածին և բորակածին ԼԲ, լուսածին և կալի ԼԿ, բորակածին ու կալի ԲԿ. վերջին քառակուսի մըն ալ՝ ուր բորակածին, լուսածին և կալի միացած են ԲԼԿ, այս միութիւնը կը ներկայացնէ կատարեալ պարարը, որուն ար-

դիւնքը մեծագոյն կ'ըլլայ⁽¹⁾: Բոյսին բաղադրութիւնը արդէն ծանօթ ըլլալով՝ փորձի զանազան քառակուսիներուն բուսաբերութիւնը բաղդատութեան կը դնեն, տեսնելու համար թէ որոնք են այն քառակուսիները որ

Փորձական մշակութիւն

(Ըստ որում լուսածին և բորակածին կը պակսի, ուստի լուսածնային և բորակածնային պարարներ պէտք է գործածել):

(¹) Աւելորդ է ըսել թէ բորակածինը, լուսածինը և կալին՝ բորակածնային, լուսածնատային և կալիական պարարի ձեւին տակ կը տրուին):

աւելի կը մօտենան կամ կը հեռանան անպարար ու կատարեալ պարարաւոր նախատիպերուն . ըստ այնմ՝ կը յայտնուին հողին պակասած էական տարրերը և հետեալքար գործածելիք պարարներուն տեսակը :

Ներակացութիւն.— Իրաւամբ հողը կը նմանցնեն գործարանի մը և հողագործը՝ ճարտարագործի մը : Հողը բուսական վաճառելի գոյացութիւններու կը ձեւափոխէ նախնական նիւթերը : Այս նիւթերը մէկ կողմէն՝ հողին հանքային տարրերը և միւս կողմէն՝ օդային ձրի տարրերն են . ճարտարագործին այսինքն հողագործին ակներեւ շահը կը պահանջէ հողը պարարներով հարստացընել՝ լմթնոլորտային ձրի տարրերէն օգուտ քաղելու համար : Ինչ պիտի խօսուէր ճարտարագործի մը , զոր օրինակ սլոցողի մը նկատմամբ որ վաճառելի տախտակներ ունենալու դիտումով՝ հետզհետէ պիտի սլոցէր իր շէնքին գերանները : Այդպիսի անխոհեմութիւն մը գործած կ'ըլլայ այն երկրագործը որ իր հողը չպարարեր ու կը սպառէ . կամաց կամաց կը քանդէ իր գործարանը : Այս և նախորդ տեսութիւններէն դուրս կը ցոլանայ երկրագործութեան սա՛ նոր տեսլականը թէ՛ պարարներու գործածութեամբ՝ մթնոլորտական ու հողային սննդաբար տարրերուն համերաշխութեան սատարելով՝ կարելի է մեծագոյն շահաւէտ արտադրութեանց տիրանալ :

Այս գաղափարականին իրագործումը՝ ամէն հողագործէ խել մը սովորամոլութիւններու գոհողութիւն կը պահանջէ անշուշտ . ճշմարտութիւնը երբ արեւի պէս կը փայլի , դարաւոր սխալումներու մէջ յարատեւելը եղեռնական է :

Մ. Յ. ՃԵԶԱՅԻՐԼԵԱՆ

ԿԵՆՑԱՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

Այսօր ուր ամէն մարդ մեծ կարեւորութիւն կուտայ , նոյն իսկ առանց նկատի առնելու ներքին մարդը , արտաքին բարեկիրթ ձեւերու , աւելորդ չըլլար կարծենք ընկերութեան մը մէջ պէտք եղած մէկ քանի շարժութեւի և վարուելու կանոնները զետեղելով հոս .

Տաճարի մեջ . — Մարդ ինչ կրօնքի ալ պատկանի , ընկերութեան անտիճանի ո՛ր սանդուղին վրայ ալ գրոնուած ըլլայ , պարտի արտաքին յարգանքի նշանները ցոյց տալ կրօնական հաստատութիւնէ մը ներս մտած միջոցին , նոյն իսկ եթէ այդ հաստատութիւնը իր հետեւած կրօնքին չի վերաբերիր : Եթէ շատ մը անձեր ընկերակցութեամբ՝ մտնեն կրօնական վայր մը , էն երիտասարդը մէջերնուն՝ պէտք է բանայ դուռը , և բաց պահէ մինչև որ իր ընկերակիցները մտնեն ներս : Եկեղեցին մտած միջոցին պէտք է զլխարկը հանել , ի բաց առեալ մզկիթէ ու սինակոկէ ուր դուռը գոց պէտք է մտնել ներս :

Ամուսնութեան պարագայէ զատ , կին մը եկեղեցի դացած միջոցին պէտք է չափաւոր զարդարուած ըլլայ : Անպատշաճ ու ամօթ իսկ է եկեղեցիի մէջ հողմահար կրելը : Այս վերջին սովորութիւնը կրնայ գործածուիլ այն երկիրներու մէջ ուր տաքութիւնը անտանելի աստիճանի է հասած (ինչպէս Եգիպտոս , Հնդկաստան) :

Փողոցը . — Երբ երկու ծանօթ անձեր փողոցին մէջ իրար հանդիպին , առաջին անգամ բարե տուողը պէտք է միշտ պզտիկը ըլլայ : Բարեւը միշտ ստորինէն բարձրին՝ մարդէն կնոջ մատուցուելու է : Այրը կին մը ողջունելէ առաջ պարտի կանխաւ անոր շարժուածէն կռահել թէ կ'ուզէ՞ ողջունել թէ ոչ , հակառակ պարագային չճանչնալ ձեւացնելու է : Պէտք է զգուշանալ միեւնոյն օրը մէկէ աւելի հանդիպած մարդը բարեւելէ :

Բարեւը . — Բարե տալու համար , ըստ Թուրքիոյ սովորութեան , մարդ բարեւածին աստիճանին համեմատ պէտք է ծռի և ապա ձեռքը վարէն ճակտին տանի : Գլխարկ դնող մը՝ պէտք է առաւել կամ նուազ դանդաղ շարժուածքով մը գլխարկը գլխէն վեր վերցնէ , բարեւած մարդուն աստիճանին համեմատ :

Կինը՝ բարեւելու համար՝ շնորհալի թեթեւութեամբ մը իր գլուխը կը ծռէ և կը բարեւէ աւելի իր աչքերով քան շարժուածքով : Հոս անկարելի է թուել այնքան շնորհներով լեցուն հաղարաւոր կանացի բարեւներուն ձեւերը :

Երբ այրը ծխած միջոցին ծանօթի մը հանդիպի , պէտք է անզգալարար բերնէն հանէ սիկառը , մէկ կողմ քաշէ և այնպէս բարեւէ :

Այսօրուան ընդհանրացած սովորութեան համեմատ , եթէ ձեռնասեղմում մը ընել ուզուի փողոցին մէջ , միշտ մեծը՝ աստիճանով բարձրը՝ կինը կամ երիտասարդ աղջիկն է որ առաջին անգամ իր աջ ձեռքը կ'երկնցնէ շնորհալի շարժումով մը :

Եթէ մեծ անձնաւորութիւն մը և կամ կնոջ մը հետ խօսակցող անձը գլխարկ կը կրէ՝ պարտի զայն ձեռքը բռնել խօսակցութեան միջոցին . կինը կամ մեծ անձնաւորութիւնը ընդհանրապէս փեղոյրը դնել կը խնդրէ :

Փողոցին մէջ խօսակցութիւնները կարճ տեւելու են : Եկեղեցականի մը եթէ հանդիպինք՝ ան է որ պարտի իր ձեռքը երկարել եթէ ուզէ՝ և մենք զայն սեղմելու չենք նման աշխարհականի մը ձեռաց՝ այլ համբուրելու շարժում մը ընելու ենք . ըստ այժմու սովորութեան , եկեղեցականը թող չ'տալու համար ձեռքը կը քաշէ : Պատշաճ չէ խօսելու համար մօտենալ մեծ անձնաւորութեան մը՝ եթէ ան դէպի ձեզ շարժում մը չընէ :

Խմբովին փողոցին մեջ . — Ծամբան խմբովին քաշած միջոցին պատուոյ տեղը խումբին մէջտեղն է :

Եթէ երկու հոգի կը քալեն փողոցին մէջտեղէն , պատուոյ տեղը փողոցին աջ կողմն է , իսկ եթէ սալայատակի վրայ կը գտնուին՝ տուններուն կողմն է պատուոյ տեղը :

Եթէ սալայատակը շատ նեղ է և քանի մը հոգի չեն կրնար քով քովէ քալել , պէտք է որ է՛ն պզտիկը իջնայ սալայատակէն վար : Խումբի մը մէջտեղը , այսինքն պատուոյ տեղը գտնուած անձին , եթէ ուրիշէ մը բարե տրուի , պէտք է միւսներն ալ այդ բարեւը առնեն , առանց նկատի առնելու բարե տուողին ծանօթ կամ անծանօթ ըլլալը :

Սակայն կիներու համար նոյնը չէ , երբ մեզ բարեւող անձը ծանօթ չէ մեզի ընկերացող կնոջ՝ նէ ողջունելու չէ զայն :

Էրիկ մարդիկ իրենց ձախ թեւը կուտան կիներուն , թե մտնելով քալելու սովորոյթը նոյն իսկ այր և կնոջ համար սխառ է նուազիկ . սակայն վտանգաւոր կամ բազմութիւն գտնուող տեղ մը , այրը պէտք է միշտ իր թեւը կնոջ տայ : Եթէ երկու կնոջ հետ կը գտնուի , իր թեւը կուտայ երկուքէն է՛ն տարիքտուն , նոյն իսկ այն պարագային՝ երբ միւսը իր կինը կամ նշանածը ըլլայ :

կրթութեամբ մարդ մը բնաւ կնոջը թեւը չի մոռնար, պէտք է որ միշտ կինը էրիկ մարդուն թեւը մոռնէ:

Կառւի եւ Վակոնի մեջ.— Կառքի մէջ միշտ պատշաճ տեղը կառքին խորը և աջ կողմն է:

Վակոնի մը մէջ գտնուող քաղաքավար անձ մը, կ'օգնէ կիներուն վակոնէն վեր ելնելու: Եթէ վակոնին մէջ տեղ չ'կայ, ոտքի վրայ կեցող կնոջ իր տեղը կը հրամցնէ ամենայն քաղաքավարութեամբ: Ձի կրնար ոչ ծխել և ոչ ալ պատուհանները բանալ, առանց կանխապէս արտօնութիւն առնելու ճամբորդներէն և նա՝ մանաւանդ կիներէն: Եթէ ստիպուած է մէկուն առջեւէն անցնիլ, ներողութիւն կը խնդրէ խոնարհելով: Անտանելի կը դառնայ այն ճամբորդը որ վակոնին մէջ բարձրաձայն կը հազայ, աղմուկով քիթ կը խնջէ, կը թրքոնէ, և վերջապէս դիմացիները գանեցնող կամ անհանգիստ ընող արարքներու մէջ կը գտնուի:

Ծանօթ անձի մը հետ վակոն մտած ատեն, անոր կը թողու տեղի ընտրութիւնը, և ինք կը նստի անկէ ետքը:

Ձիագնացութիւն.— Եթէ բարձաստիճան անձի մը հետ ձի նստինք՝ պարտինք անկէ քիչ մը ետք մնալ, ու անոր առաջարկին վրայ միայն համընթաց կրնանք երթալ:

Այցելութեան օր.— Այցելութիւններու համար սահմանուած օրերու մէջ ընելու է ընդհանրապէս քաղաքավարական այցելութիւնները, ստիպողական պարագաներու տակ, կտրեոր գործերու առթիւ և մտերմութեան մէջ միայն ու է օր ներելի է այցելութիւն կատարել:

Այցելութիւն.— Սկզբամբ՝ միայն ծանօթ անձերուդ բարեւ կրնայ տրուիլ այցելած տանդ սանդղուղին վրայ.

Երբ երկու հոգի իրարու հանդիպին սանդղուղին վրայ, զիրար չ'են բարեւեր: Սակայն երիտասարդ մը պարտաւոր է միշտ բարեւել տարիքոտ մարդ մը և մեծ անձնաւորութիւն մը:

Երբ երկու հոգիներ իրար դիմաւորեն ուղիղ սանդղուղի մը վրայ, միշտ աջ կողմերնին դառնալու են ճամբայ տալու համար իրարու: Երբ սանդղուղը կլոր է, է՛ն երիտասարդը պէտք է որ սանդղուղին լայն կողմը ձգէ իրեն հանդիպող տարիքոտ անձին:

Ամենէն հանգիստ ու լայն կողմը ձգելու է կնոջ, ըլլայ այն պատին և կամ բազրիքին կողմը: Մարդ մը կրնայ միշտ սանդղուղին վրայ կին մը բարեւել: Կնոջ ընկերացող այրը՝ պէտք է որ միշտ անոր առջեւէն երթայ թէ՛ ելնելու և թէ՛ իջնելու ատեն: Կանոն է՝ իջնելու կամ ելնելու ատեն առջեւէն դացողը չ'անցնիլ:

Հիւրը իր կրկնօրը և հովանոցը կամ գաւազանը պէտք է ձգէ վարը նախասենեակին մէջ, և կամ եթէ նախասենեակ չի կայ, բալը զգեստակալին վրայ⁽¹⁾: Գլխարկը հանելով ձեռքը բռնելու է միայն այն ատեն երբ սալօնէն ներս կը մտնէ: Օսմանեան ֆեա դնողը պէտք է՛ որ բնաւ հանէ թէ՛ դուրսը և թէ՛ ներսը հիւրասենեակին մէջ:

Կին մը պէտք է՛ է հանէ իր քեղիկը եթէ երբէք մանաւանդ մեծարժէք և շքեղ է այն:

Այցելութիւններու ատեն կիները ձեռնոցնին հանելու չ'են, արանց համար հանելը ներելի է:

Այցելուն կը հետեւի ծառային կամ զինքը ընդու-

(1) Մինչև վերջին տարիները սովորութիւն էր գլխարկները զգեստակալին վրայ ձգել. սակայն հիմանախաղատիւ կը համարուի գլխարկը ձեռքը մոնել սալօն. հիմա ներելի է էրիկ մարդոց իրենց գաւազանով՝ և կիներուն՝ իրենց արեանոցով մոնել ներս. հակառակ գործերը ալ անպատեհ չ'է:

նողին . այս վերջինը կը բանայ դուռը և մէկ քով կ'ենալով ճամբայ կուտայ այցելուին , միեւնոյն ատեն ըսելով նախ անոր անունը և ետքը տխուրաները :

Եթէ արդէն այցելուն տան ծանօթն է , աւելորդ ճանճրոյթ մը չիտալու համար , որոշապէս իր անունը կ'ըսէ ծառային՝ աղաչելով անոր որ իր գալուստը իմացնէ տան տիրուհիին :

Տան տիրուհիին արդուզարդը՝ հիւր ընդունած միջոցին՝ պէտք է շքեղ եղած ըլլայ և զարդարուած այնպէս ինչպէս որ կ'ընէ փողոց ելած ատեն՝ միայն առանց գլխարկը դրած ըլլալու :

Վառարանին կամ քօնսօլին քովիկը կը նստի ընդհանրապէս տանտիրուհին :

Երբ մէկու մը գալուստը ծանուցանէ ծառան , տանտիրուհին ոտքի կ'ելլէ և քանի մը քայլ կ'առնէ հիւրը դիմաւորելու համար :

Եթէ մանողը կին մըն է , և եթէ արդէն սալօնին մէջ ուրիշ այցելու կամ մարդ կայ , միւս կիները կը խոնարհին , այրերը ոտք կ'ելլեն , և միայն կը նստին այն ատեն երբ հիւրը տեղ մը նստած է :

Եթէ այցելուն այր մըն է , ամենէն երիտասարդ այրերը ոտք կ'ելլեն լոկ :

Հիւրը նստեցնելու համար որոշուած պատուոյ տեղը կամ վառարանին մօտ և կամ ֆալսաթի մը վրայ է : Այրերու՝ ակօնները և քուֆերը (pouf) կրնան արուիլ միայն : Էրիկ մարդիկ գլխարկնին իրենց ձեռքը կը բռնեն և չ'են դնելու երբէք կարասի մը վրայ : Եթէ տարիքոտ կին մը մօնէ ներս և արամադրելի տեղ մը չ'ըլլայ նստելու , է՛ն դեռատի աղջիկը կ'ելլէ և իր տեղը անոր կուտայ :

Ներկայացում.— Երկու ներկայացուելիք անձերը

ոտքի վրայ կը կենան . ներկայացնողը նախ պզտիկէն կ'սկսի ներկայացնել . եթէ այր մը և կին մըն են , նախ այրը և ապա կինը կը ներկայացնէ մէկ մէկու : Եթէ նորեկը շատ ծանօթ և անուանի մէկն է , միւս հիւրերուն չ'են ներկայացներ , այլ հիւրերը կը ներկայացնեն անոր , առանց անունը տալու :

Երբ մարդ ստիպուած է առանձին ներկայանալ , պէտք է պարզապէս իր անունը և մականունը ըսել . զգուշութիւն ընելով որ պարոն տխուր չի կցէ իր անունին : Ծաղրելի է ըսել ես եմ պարոն

Մեծարանք կամ խոնարհութիւն.— Տեղի կ'ունենայ մեծ անձնաւորութիւններու և մեծարելի կիներու հանդէպ՝ ու աւելի պաշտօնական հանգամանք ունի :

Մեծարանքը , որ մարմնոյ խոնարհումն է , երեք շարժումով կ'ըլլայ . Ա. Ձախ ծունկը դէպ ի ետ տանիլ ծունկը ծռելով և թեթեօրէն խոնարհելով . Բ. Միեւնոյն դժին վրայ աջ ոտքը քսել կիսովին ծռելով : Գ. Մեղմիւ ետ երթալով շտկուիլ :

Մեկնում.— Մտերմութեան պարագայէն զատ , առաջին եկողները պէտք է որ ամենէն առաջ մեկնին Սալօնի մը մէջ ուր շատ հիւր կայ և ակօնները դժուարաւ կրնան սեղմիլ , քաղաքավարութիւն է մեկնիլը , խնայելով ասանկով , տանտիրուհիին այն ճանճրոյթը որ կառթուէր իր հիւրերուն հանգիստ նստելու տեղ մը փնտռելով :

Տանտիրուհին կը գոհանայ սեղմելով հիւրին ձեռքը , և խոնարհելով մեկնող մարդուն առաջ : Եթէ կին ըլլայ մեկնողը , տանտիրուհին քանի մը քայլ կ'առաջնորդէ անոր , յատկութեան , աստիճանին և տարիքին համեմատ : Միւս հիւրերը կը խոնարհին գլխով , այրերը ոտք կ'ելլեն բարեկելով և կը նստին այն ատեն երբ դուռը կը գոցուի մեկնողին ետեւէն :

Հիւրի մեկնելու պահուն հիւրընկալը կրնայ խնդրել որ իր բարեկները կամ յարգանքները մատուցանէ իրենց տնեցիներուն և ըստ պարագայի ըսել, չնորհակալ եմ Ձեր այցելութենէն, ուրախ եմ Ձեզ տեսնելուս, պիտի փութամ գալ Ձեզ տեսնալ ևն :

Այցելութեան ժամեր. — Այցելութիւնները պէտք է զգուշանալ ճաշի ատեն ընել : Ըստ Եւրոպացւոց ցորեկէն ետքը ժամը 2 էն մինչև 6 էն յարմար ժամանակամիջոցն է այցելութեան :

Խօսակցութիւն. — Ամէն ընտանեկան այցելութիւններու մէջ անխուսափելի խօսակցութիւնը բարեկէն ետք «իմեցիս եփ, աղիկ եփ,» և առողջութեան վրայ քանի մը ծանօթութիւններ ուղեկու տափակ ձեն է :

Այս փոխադարձ հարց — պատասխաններուն մէջ զգուշութիւն ընելու է որ միշտ մեծը փոքրին ինչպիսութիւնը հարցնէ : Խօսակցութեան ատեն ձայնը պէտք է'է բարձրացնել, և ոչ ալ խօսակցին խօսքին թելը կտրել : Երբ նոր այցելու մը գայ, տան տիրուհին պարտաւոր է իրենց խօսակցութեան նիւթը անոր ալ հասկըցնել : Անկրթութիւն է օտար լեզու խօսիլ այն անձանց ներկայութեան որ այդ լեզուէն չեն հասկնար :

Պէտք է խուսափիլ այն նիւթէն, որոնք քաղաքականութեան և կրօնքին հետ առնչութիւն ունին : Խօսակցութիւնը հաճելի ընծայելու և դիւրացնելու համար, պէտք է կարդացած ըլլալ օրուան գիրքերը և հետամուտ գրական ու դիտական նորութիւններու և թատրոնի : Խօսակցութենէն շահագրգռուողի մը երեւոյթ առնելու է, և նայելու անոր, որու հետ կը խօսակցինք : Պէտք է բնաւ օրիորդ կամ պարոն ըսէք ձեր խօսակցին՝ այդ տեսակցութեան միջոցին : Պէտք է խոյս տալ կարելի եղածին չափ անձնական հարցերէ և բամբասանքներէ :

Քաղաքականական այցելութիւններ. — Քաղաքականական այցելութիւնները կարեւոր են յետագայ պարագաներուն մէջ :

1. Նոր Տարիի առթիւ. — Մեր մէջ միայն ազգակիցներու և սերտ բարեկամներու միջև այցելութիւններ կը փոխանակուին. ստորակարգեալներն ալ պարտաւոր են այցելել իրենց մեծերուն. նախապատիւ է որ այդ այցելութիւնը նոյն օրը կամ յաջորդին տեղի ունենայ : Շատեր կը գոհանան անձամբ տունը քառթ ձգելով և կամ ղրկելով :

Մեր մէջ Ծննդեան տօնը մօտ ըլլալուն չատեր Ծնունդի առթիւ երկու պարտականութիւններ մէկ կը կատարեն, սակայն ստորակարգեալներուն և զաւակներուն իրենց ծնողաց համար ներելի չէ այս :

Հետու տեղեր գտնուողները նամակով և կամ քառթ յղելով կը շնորհաւորեն :

2. Տօնական այցելութիւններ. — Զատիկի և Ծնունդի առթիւ այցելութիւններ. — Մեր մէջ անխուսափելի սովորութիւն մը դարձած է Զատիկի և Ծնունդի այցելութիւնները : Շատեր այս ծանօթացուցիչ այցելութիւններէն ետ մնալու համար գովելի նախաձեռնարկութիւնը ունեցան փոխան այցելութեան մէջ մէկ գումար նուիրել Ազգ. Հիւանդանոցին, սովորութիւն մը որ բարեբաղդաբար սկսաւ տակաւ ընդհանրանալ մեր մէջ : Սակայն այդ չի թոյլատրեր խիստ մօտ ազգակիցներու, մեծ բարեկամներու և ստորակարգեալներու իրենց պետերուն այցելութիւնները զանց ընել :

Այս այցելութիւնները տօնական երկու առաջին օրերուն ըլլալու են : Զատիկի երրորդ օրը պաշտօնական այցելութիւնները ներելի չեն : Այս այցելութիւնները պարտին չատ կարճ ըլլալ, առ առաւելն 15 վայրկեան :

Կիները տօնական օրերուն յաջորդ եօթնեակին մէջ կըր-
նան իրարու շնորհաւորական այցելութիւններ ընել :

Շատեր այս այցելութիւններու տոնն , դռնէն իրենց
քառթը կը ձգեն , չի մոռնալով մէկ անկիւնը կամ նեղ
կողմը քիչ մը կոտորելու , առանց նկատի առնելու տան
տիրոջ կամ տանտիրուհոյն ներկայութիւնը և կ'անց-
նին , այդպէսով ժամանակ չի կորսնցնելու համար : Այդ-
պիսի պարագայի մը մէջ կրնան գտնուիլ սակայն իրա-
րու հաւասար դիրք ունեցող անձնաւորութիւններ : Ա-
մօթ ու ծիծաղելի է դիրքով ցած անձի մը կամ սոռ-
բադասեալ պաշտօնէի մը իր մեծին տուած այս տօնա-
կան այցելութիւններու միջոցին իր քառթը ձգել : Պէտք
է միշտ ինքը անձամբ ներկայանայ իր մեծին :

3. Սգաւորներու մխիթարական այցելութիւնները
կրնան ըլլալ մահուան յաջորդող առաջին ամսուն : Մօ-
տէն ծանօթութիւն չունեցողները կը բաւականանան
քառթ ձգել տունը , աւելցնելով տակը Վ. 8. — Վասն
ցաւակցութեան :

Հեռի գտնուող բարեկամները նամակով կը յայտ-
նեն ցաւակցութիւնին և կամ քառթ կը ղրկեն :

4. Նշանախօսութեան , ամուսնութեան և որդե-
ծննդեան շնորհաւորութեան այցելութիւնք պարտին
տեղի ունենալ առաջին շաբթուն իսկ :

5. Զաչի կամ երեկոյթի մը հրաւիրեալները պար-
տին յաջորդ շաբթուն այցելութիւն մը տալ հրաւիրո-
ղին , զոր կ'անուանեն մարտդութեան այցելութիւն :
Շատերը կը բաւականան միայն քառթ ձգելով տունը :

6. Մեկնող մը իր մօտ ազգակիցներուն ու մեծ
բարեկամներուն մնաք բարեաւի այցելութիւններ կ'ընէ.
չատ անգամ բաւ է քառթ ձգել վրան դրելով Վ. Մ.
— Վասն մեկնման :

7. Պաշտօնի մը անուանումը և կամ աստիճանի

մը բարձրացումը շնորհաւորելու այցելութիւնք տեղի
կ'ունենան այդ պատուոյ հասնելուն :

8. Պաշտօնեայ մը ու է երկիր մը ղրկուելուն
պարտի տեղեոյն պաշտօնեաներուն այցելութիւն տալ :

Այցելութիւններու տեսչութիւնը . — Այցելութեան
մը տեսչութիւնը 10էն 30 վայրկեան պէտք է ըլլայ .
ձմեռ ատեն , ուր օրերը խիստ կարճ են այցելութիւն-
ները պէտք է որ աւելի կարճ տեւէ : Ուրիշ ամէն պա-
րագայի մէջ ճաշակի և բարեկամութեան ու մտերմու-
թեան խնդիր է այցելութեան երկարութիւնը կամ կար-
ճութիւնը : Միշտ նախապատիւ է սակայն քիչ նստիլ
այցելութիւններու միջոցին :

Հարսնիքի առթիւ այցելութիւններ . — Ամուսնու-
թեան առթիւ կատարուած այցելութիւնները ընդհան-
րապէս հարսնիքին հետեւող երեք առաջին ամիսներուն
մէջ կ'ըլլան :

Եթէ ամուսինը գործի տէր մարդ է , պարապ ժա-
մանակ չունի , առանց նկատի առնելու իր գացած
տուներուն այցելութեան օրը ըլլալը կամ չըլլալը ,
կրցած օրը՝ ընկերակցութեամբ իր կնոջ իր այցելու-
թիւնները կը կատարէ և միայն գացած տեղերը իր
քառթը կը ձգէ :

Առանց իր ամուսնոյն , դեռատի կինը , կրնայ ըն-
կերանալ նաև իրեն ազգական եղող տարիքոտ կնոջ մը,
անոր օգնութեամբ՝ ընկերութեանց մէջ մտնելէն առաջ՝
եկած ձանձրոյթը թեթեւցնելու համար :

Այցելութեան պատող հարսը չքեղ հագուած պէտք
է ըլլայ :

Փեսին համար հագուտը միշտ միեւնոյնն է , ու
կամ գունաւոր փողկապ , ըրտէնկօղ և փայլուն ձեռ-
նոցներ :

ձառի հրաւեր, նախասեղան եւ նաւ. — Պաշտօնական ճաշի հրաւերը պէտք է ընել տրուելիք ճաշէն գէթ 15 օր առաջ : Հրաւիրագիր ստացողը պարտի եթէ ոչ նոյն օրը՝ դռնէ հետեւեալ օրը պատասխանել հրաւերին ու եթէ ստիպուած է մերժել, ցաւելով իր ներկայ չի դառնուիլը կը ծանուցանէ :

Հրաւիրուածները որոշեալ ժամէն քիչ մը առաջ հասնելու են :

Հրաւիրեալներուն զգեստը վայելուչ ըլլալու է և համեմատական ճաշի կարեւորութեան ու տեսակին :

Երբ հրաւիրուածները ամբողջ են և ծանուցուած թէ ճաշը պատրաստ է, տանտիրինը կը մտնէ ճաշի հրաւիրուածներուն է՛ն տարիքոտին թեւը, ինչպէս նաև տանտէրը է՛ն տարիքոտ կնոջ թեւը և միւսները այսպէս զոյգ զոյգ երկի մարդերը թեւ տալով կիներուն տանտիրոջ առաջնորդութեամբ կ'երթան ճաշարան :

Մեծ ու պաշտօնական ճաշերու ատեն իւրաքանչիւր հրաւիրուածի նստելիք տեղը որոշուած է անոր սկաւառակին վրայ դրուած քառագոյլ մը՝ որ այդ անձին անունը կը կրէ : Ուստի և հրաւիրեալները իրենց անունը կրող քառագոյլ կը փնտռեն և հոն կը նստին :

Բարեկամ և փոքրածիւր հրաւիրուածներու համար տան տիրուհին կը ցուցնէ իւրաքանչիւրի նստելիք տեղը :

Տան տիրուհին էն ետքը միշտ նստելու է : Բարեկիրթ մարդ մը միշտ իր քովի կնոջմէն ետքը կը նստի : Սեղանին վրայ երկի մարդոց համար պատուոյ տեղն է տան տիրուհին նախ աջ և յետոյ ձախ կողմը, իսկ կիներուն համար՝ տան տիրոջ նախ աջ և յետոյ ձախ կողմը և այսպէս աստիճանաբար :

Ճաշի ատեն գէշ վարմունք մ'ունենալ ոչ միայն իր մօտակիցներուն զղուանք կ'ազդէ, այլ և ցաւալի մէկ ապացոյցը կուտայ իր ստացած դաստիարակութեան :

Նստելու ատեն պէտք է զգուշանալ աթոռին խորը թաղուելէ . իր առջեւ դրուած անձեռնոցը զգուշութեամբ փռելու է ծռակերուն վրայ, անպատշաճ է վզէն կախել կամ կապելը : Նախապատիւ է սեղանէն քիչ մը հեռու նստիլը, արատներէ զգուշանալու համար : Մարմինը միջակ դիրքով, ոչ ափսոսաբան ծռած, ուտել յամբօրէն, անձայն : Սրագ, խենթի պէս ճաշելը անկրթութիւն է :

Լեցուն բերնով ըմպելի խմելու չէ :

Իր առջեւի ապուրը չի փչել պաղեցնելու համար և վեր չի վերցնել պնակը, անոր մէջինը ամբողջութեամբ խմելու համար :

Միւսը պէտք է մաս առ մաս կտրել և ոչ ամէնքը մէկէն . աջ ձեռքով դանակը և ձախով պատառաքաղը բռնած :

Ձուկը պատառաքաղով միայն պէտք է ուտել :

Պտուղը ստիկելու է դանակով՝ երկայնքին և ոչ թէ կեղեւելով : Կուտերը, եթէ կերուածը կուտ ունի, ձեռքը առնելով մեղմիւս դնել պնակին մէջ : Ամօթ է պատառով պնակ սրբելը :

Աղ անը պէտք է շատ մանր ջարդուած ըլլայ, այնպէս որ կարելի ըլլայ որոշուած չափով մը պատառաքաղով առնուիլ դիւրութեամբ :

Սեղանէն ելած ատեն իր սփռոցը ծալել անպատեհութիւն մըն է : Սեղանի նախադասէն առաջ ոչ ոք կրնայ սեղանը թողուլ :

Տան տիրուհին նախ կ'ելլէ սեղանէն և կ'առաջնորդէ հիւրերը դէպի սալօն ուր կը բաժնուի սուրճը առաջնութիւն տալով այն մարդուն որ է՛ն աւելի կը պատուուի այդ ընկերութեան մէջ :

Այցեխումներ . — Այցեխումները պէտք է ըլլան ճեր-

մակ , փոքր թուղթի վրայ տպուած : Սգաւորներուն այցեւորութեան եզերքները սե չրջանակ մը կը կրեն , որուն լախուժիւնը սուգի աստիճանին համեմատական պարտի ըլլալ . ծնողքի մը կամ ամուսնի մը սուգին համար աւելի լախ կ'ըլլայ չրջանակը քան հօրեղբօր մը և կամ ուրիշ ազգականի մը համար :

Կին մը իր ամուսնոյն մականունով կ'անուանուի անոր առջև Տիկին բառը աւելցնելով , ուստի կ'ըսուի զոր օր . Տիկին Քեչիկեան , սակայն եթէ միեւնոյն ընտանիքին կամ քաղաքին մէջ ուրիշ նախկին Քէչկէկեաններ ալ կան , կ'առնէ նաեւ ամուսնին անունին սկզբնատառն ալ Տիկին Կ. Քէչկէկեան , ու եթէ կան այդ միեւնոյն մականունով և սկզբնատառով ուրիշներ կ'աւելցնէ իր անունն ալ , ինչպէս Տիկին Զարուհի Կ. Քէչկէկեան , ու այցաքարդներն ալ անոր համեմատ տպել կուտայ :

Մարդոց համար ծիծաղելի է իւ այցեւորութիւն վրայ պարուն դնել իր անունն քով :

Կին և ամուսին կրնան երկուքը մէկանց հաւաքական մէկ քառք ունենալ : Զոր օրին . Տէր և Տիկին Կ. Քէչկէկեան :

Տիկնոջ այցեւորութիւն տակ երբեք պէտք չէ գրել տունը , տան թիւը ևլն . : Ասիկա մեծ ամօթ է և յատուկ աշխարհիկ կիներու : Ընդունելութեան օրը կրնայ գրուիլ . զօր օրինակ երեքշաբթի : Ներտասարդ աղջիկները պէտք չէ երբեք այցեւորման ունենան : Միայն իրենց մօրը այցեւորութիւն վրայ , պարագան եթէ ներէ , կրնան աւելցնել օրհորդ :

Քառք կը զրկուի ո և է շնորհաւորութեանց (նոր տարի , տօնական , ցաւակցութեան , շնորհաւորութեան , ճաշի կամ երեկոյթի հրաւերէ մը ետք) :

Ներտասարդ կին մը պէտք չէ բնաւ մարդու մը

այցեւորման դրկէ , ի բաց առեալ տարիքոտ և բարձրաստիճան անձէ մը :

Նուիրատուութիւն . — Յետագայ պարագաներուն մէջ նուիրատուութիւնները կարեւոր են :

1. Տարեգլխոյ առթիւ ծնողք մը իր զաւակաց , մեծ մը իր ստորակարգեալներուն , այր մը իր կնոջ , երիտասարդ մը իր խօսեցեալին :

2. Ծնողքները իրենց զաւակներուն , այր թէ կին՝ իրենց դեռատի մօտագոյն ազգակիցներուն , և ամուսնացեալները իրարու նուէրներ կ'ընեն իրենց անուան տօնին առթիւ : Սերտ բարեկամներու միջև եւս նուէրներ կրնան տրուիլ այս առթիւ :

Զաւակները իրենց ծնողքներուն , կիները իրենց ծերունի ազգակիցներուն , և էրիկ մարդիկ իրենց բարեկամներու , կիներու և ազգակիցներու ծաղկեփունջեր կը նուիրեն :

3. Ամուսնացածները իրենց բարեկամներէն , որդեծնութիւն ունեցող կիները իրենց ամուսիններէն և ծնողքէն նուէր կ'ընդունին :

Պաշտօնի և աստիճանի հասնողները իրենց ստորակարգեալներուն և ծառաներուն նուէրներ կը բաշխեն :

4. Բարեկամի մը տուն ժամանակի մը համար հիւր գացողները՝ մեկնելու առթիւ անոր խոհարարին և սպասաւորներուն փոքր նուէրներ պէտք է տան :

5. Հիւրանոց մը գտնուողը և նաւով ճամբորդողները իրենց ծառայող սպասաւորներուն փոքր նուէրներ տալու են :

ԼԵՒՈՆ ՇԱԹԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԱՑ ՊԻՒՏՃԷՆ

Մարդ հանդիստ ապրելու համար, իր ծախքերը համեմատեցնելու է իր շահին: Առանց այս սկզբունքին, մարդ կրնայ ամենամեծ հարստութիւններ փճացնել և օր մը կարօտութեան մէջ գտնուիլ. իսկ ընդհակառակը խնայողութեամբ գործածելով մեր վաստակն ու եկամուտներն, հանգստութեամբ կը հոգանք մեր պէտքերը և զաւակներու ապագան ապահովելու համար կրնանք դումար մը ունենալ մեր տրամադրութեան տակ: Պէտք է միշտ սկզբունք ընել իր վաստակածէն փոքր ինչ նուազ ծախսել և մնացած մասը աւելցնել. լաւ գիտնալով թէ փոքր գումարներն են որ իրարու վրայ դրուելով կազմած են ահագին դրամադուլաներ: Եթէ օրը 10 փարա խնայենք, մէկ ամսուան մէջ $7\frac{1}{2}$, տարուան մէջ 90, և 10 տարուան մէջ 900 դրուշ պիտի ընէ, այն տասը փարան զոր մենք շատ անգամ արհամարհելով փողոց կը նետենք գրեթէ: Իր պէտքերը իր եկամուտին համեմատ ճշդել, հարուստ ըլլալ ըսել է:

Մարդ մը ընդհանուր առմամբ իր եկամուտին կէսը պէտք է որ սնունդի յատկացնէ, հինգերորդ մասը բնակարանի, մէկ հինգերորդը զանազան ծախքերու ու մնացած $\frac{1}{10}$ ն ալ խնայէ:

Հետեւաբար անձ մը որ 500 դրուշ ամսական չափ մ'ունի, պարտի 250 դրուշ սննդեան տալ, 100 դրուշ բնակարանի վարձքի, 100 դրուշ գիտեցողիկաց և ուրիշ ծախքերու ու մնացած 50 դրուշն ալ աւելցնելու է:

Ընտանեաց համար եւս մեր տուած սկզբունքը ճշմարիտ է, թէպէտ հոն պէտքերը աւելի բազմազան են, սակայն միեւնոյն չորս գլխաւոր մասերու կը բաժնուին: Արդարեւ բնակարանի բաժնին կը վերաբերին տան վերաբերած ու է տուրք և լուսաւորութեան ու ջեռուցման ծախք: Սնունդի բաժնին կը վերաբերին ծառայի ծախքերն, իսկ լուացք, զրօսանք և հագուստն զանազաններու բաժնին. ընտանիք մը որ 2000 դրուշ ամսական եկամուտ ունի

Տան վարձքի, տուրքի, լուսաւորութեան և ջեռուցման համար պարտի ծախսել	380	դրուշ
Սնունդի և ծառայի համար	860	»
Հագուստ, լուացք, զանազանք	380	»
Զաւակի կրթութեան համար	180	»
Խնայասիրութիւն	200	»

Ուստի ամսական 2000 դրուշ. եկամուտ ունեցող մը ամսական $3-3\frac{1}{2}$ և կամ տարեկան շուրջ 40 ոսկիէն աւելի վարձք տալու չէ. $1\frac{1}{2}$ ոսկի ալ ծառային պէտք է տալ. պարտք կը համարինք դիտել տալ այս պարագաները, որովհետեւ մեր մէջ շատեր ուրիշներու ցոյց մը ընելու համար անշուշտ՝ քան իրենց հաշուոյն տեսակէտով՝ մեծ ծախքեր կ'ընեն տան և սպասաւորի և բնականաբար կը նեղուին ուրիշ պիտոյքներու մասին և չեն կրնար ու է խնայողութիւն ընել:

Իսկ գալով մանուկներու տաժման ու անոնց կրթութեան ծախքերուն՝ 180 դրուշի գումար մը որոշեցինք մեր պիւտճէի հաշուոյն մէջ որ պարագային համեմատ կրնայ մինչեւ 200 դրուշ. բարձրանալ, զոր հոգալու համար պարտինք միւս բաժինները զեղչելով ծախքը հաւասարակշռել:

Իսկ գալով հիւանդութեան, որդեծնութեան, հար-

սանիքի ծախքերու՝ զանոնք հոգալու համար խնայողութեան գումարին դիմելու ենք :

Ահաւասիկ այս մեր սկզբունքին վրայ հիմնուած հաշուեցուցակ մը 2000 ղրուշ եկամուտ ունեցող ընտանիքի մը համար զոր պէտք է չինել չարաթը անգամ մը, հետեւաբար ամիսը չորս անգամ, հոն դժուած ծախքերուն համեմատ ընթանալու համար :

Յունուար	Բնակարան			Սնունդ		Ջգես			Զարկաց կեր.	Խնայողութիւն
Ամսակ. վարկ 2000 դր.	Վարձ	Տարբ.	Լուս. եւ ջերմոցում	Ուտես	Սպասար	Հագուս	Լուսոց	Ջանադակ		
որոշ բաժանումներ	300	20	60	700	160	250	50	80	180	200
Վարկ	75	5	15	175	40	62,5	12,5	20	45	50
Ծախք	75	5	20	175	40	57,5	12,5	20	45	50
	00	00	+5	00	00	—5	00	00	00	00

Այս ցուցակին մէջ, ինչպէս կը տեսնանք, լուսաւորութեան եւ ջերմոցման բացուած վարկէն հինգ աւելի ծախսած ենք, հետեւաբար 5 ղրուշի վնաս մը կայ. բայց միւս կողմէ հազուադէպ համար սահմանուած վարկէն 5 պակաս ծախսած եւ հետեւաբար չահած ըլլալով 5 չահը միւս 5 վնասը կը ջնջէ : Չմեռ ատեն տաքնալու համար միշտ աւելի կը ծախսենք մեր բացած վարկէն, ասոր համար պէտք է խնայողութիւն ընել «գաւնագան»ի բաժնի ծախքերէն, այդ բացը միւս նիւթերէն խնայուած մասովը գոցելու համար, ինչպէս որ եղաւ «շուսաւորութեան եւ ջերմոցման» ու «հագուստի» գլուխին մէջ :

Իսկ արդէն տուն ունեցող անձ մը՝ այդ տան իբր եկամուտ արժէքն ալ իր եկամուտին վրայ աւելցնելով հաշիւ ընելու է. զոր օր. հօրենական տուն մը ունիմ որ կրնայ 6 ոսկի ամսական բերել. արդ այդ գումարէն հանելով տուրքի ու պարբերական վերանորոգութեանց համար գումար մը, ենթադրենք 1 ոսկի (6—1=5) հինգ ոսկիի եկամուտ մը հաշուելու է զայն ու բարդելու մեր ամսօրեայ չահուն վրայ ու ըստ այնմ կարգադրելու ենք մեր պիւսճեն :

Եթէ մեր ունեցած տունը մեզի համար մեծ է, նախապատիւ է զայն վարձու տալ ու մեզ բաւող եւ մեր պիւտճէի պահանջածին համեմատ վարձքով բնակարան մը վարձել մեզի համար :

Աւելորդ է ըսել թէ՛ այս ամէն հաշիւները այն մարդերու համար են որոնց չահը կարճ է, իսկ անոնք որ լիառատ չահ ունին՝ ջանալու չեն բոլոր չահերին սպառել, այլ իրենց վիճակին ու դիրքին համաձայն գումարով մը հոգալով իրենց պիւտճէն, մնացածը խնայողութեամբ պահելու են :

ՆԱՄԱԿԱԳՐԱԿԱՆ

Ա. ՆԱՄԱԿ. 1. Ընդհ. սկզբունք. — Նամակ մը գրելէ առաջ հարկ է մարդ լաւ մը կշռած, դատած ու յստակօրէն որոշած ըլլայ իր գրելիքները ու անկէ ետքը ակսելու է գրել: Ամէն նամակ պէտք է կարելի եղածին չափ կարճ ըլլայ. պարզ ու վճիտ՝ առանց աւելորդ խօսքերու կամ մանուածապատ դարձուածքներու: Նամակագրութեան մեծ վարժութիւն չունեցողները լաւ է որ իրենց նամակին օրինակը պատրաստեն, զայն յղեն, յարգարեն, սրբագրեն և ետքը մաքուրը առնեն:

Այն ամէն նամակները որոնց պարունակութեան ինչ ինչ մասերուն առարկութիւն կրնայ ըլլալ, պէտք է առնոց օրինակները պահել: Վաճառականական նամակներու համար միշտ կարեւոր է այս:

2. Նամակներու ոճը. — Բարեկամական և ընտանեկան նամակներու մէջ պէտք է պարզ ոճ գործածել, զգուշանալով քաղաքավարական տափակ ձեւերէ:

3. Առեւտրական եւ պաշտօնական նամակներ. — Առեւտրական ու պաշտօնական նամակները կը գրուին առանց գրական դարձուածքներ ընելու, գրուած լոկ այն բաները ինչ որ կ'ուզուի ըսել: Շնորհաւորական նամակներու ոճը լուրջ ըլլալու է, միշտ դրուատանայ մէջ չափ մը դնելով. չափազանցութիւնք ծիծաղելի

կ'ընեն գրողը և ծաղր մը կրնայ համարուիլ ընդունողին:

Խնդրագրերը պարզ ու համառօտ ըլլալու են, խոյս տալու է աւելորդ խօսքերէ՝ որոնք չատ անգամ խնդրագիրն ընդունողին ձանձրոյթ կը պատճառեն:

4. Գրութեան մը քուլըր. — Նամակին թուղթը կրնայ ըլլալ դժաւոր կամ անգիծ, որուն լաւ կամ միջակ տեսակը կրնայ գործածուիլ զրկուելիք մարդուն աստիճանին համեմատ: Ատանկ պարագաներու մէջ թերթին կէսը գործածել մեծ ամօթ է ու յայտարար նշան գրողին քաղաքավարական ու նամակագրական կանոններու սգիտութեան:

Պաշտօնական տեղեր, ինչպէս Օսմ. կայս. Պանքայի, Օսմ. Հանրային Պարտուց Վարչութեան, ծխախոտի Բէժիի Վարչութեան ևլն. տրուած խնդրագիրները պէտք է գրուած ըլլան յստակ կերպով, սեւ մելանով, անգիծ պաշտօնական թուղթի վրայ (Papier Ministeriel): Մտերմական նամակներ կրնան մանիշակագոյն կամ կապոյտ մելանով գրուիլ, բայց պաշտօնական նամակները և կամ խնդրագրերը պէտք է գրուած ըլլան սեւ մելանով:

Նամակ մը որքան բարձր տեղ զրկուի, այնքան քիչ ծալք կ'ունենայ. բարեկամական կամ առեւտրական նամակներու համար ներելի է նամակի թուղթը մինչև երկու անգամ ծալլել: Բարձրաստիճան անձէ մը զրկուած նամակը մէկէ աւելի պէտք չէ ծալք ունենայ և ճիշդ յարմարած ըլլայ պահարանին մեծութեան:

5. Գրութեան մը քիւր եւ քուակոնը. — Պաշտօնական գրութիւնները և վաճառականական նամակները թուահամար մը կ'ունենան որ կը նշանակուի առաջին էջի ձախակողմը վերօք, զոր չփոթելու չենք թուականին հետ:

Եւրոպայի մէջ նամակի մը թուականը միայն Նոր-Տոմարի համաձայն կը գրուի . Ռուսիոյ և Փոքր Ասիոյ խորերը բաւ կրնայ համարուիլ Հին տոմարի թուականը . սակայն Կ. Պոլսոյ և ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ, ուր Եւրոպայի տարրի հետ կ'ապրինք, նախապատիւ է որ երկու թուականն ալ մէկտեղ գործածուի, Նոր Տոմարի թուականը Հինին աջակողմը դնելով ու չեղ գծով մը անկից բաժնելով . զոր օրին. 2/15 մայիս, 25/8 մայիս, որոնց առաջինը կը ցուցնէ թէ նոյն օրը Հին Տոմարի մայիս 25 ու Նոր տոմարի մայիս 15ն է, իսկ երկրորդ ձեւին մէջ Հին Տոմարի ապրիլ 25 և Նոր տոմարի մայիս 8ն է :

Եթէ նամակ մը իր գրուած քաղաքէն դուրս տեղ մը ղրկուած է, պէտք է որ միշտ թուականը գրուած ըլլայ վերը . նախ՝ նամակը գրուած տեղը, երկրորդ ամսաթիւը և ամիսը, և ետքը տարեթիւը . զոր օրինակ Կ. Պոլիս, 2/15 Մայիս 1901 . իսկ եթէ միեւնոյն քաղաքին մէկ արուարձանէն կամ թաղէն ղրկուած է նամակը, պէտք է նամակին տակը, դէպ ի ձախ կողմը գետեղել թուականը : Բարձր անձնաւորութեան մը կամ պաշտօնատան մը տրուած խնդրագրին մէջ միշտ վարը գրուած ըլլալու է թուականը : Պաշտօնական գրութիւններու մէջ միայն թուականը վարը կը գրուի, առանց նկատի առնելու տեղւոյն հեռաւորութիւնը կամ մօտաւորութիւնը :

6. Խորագիր կամ սիւղոս . — «Մեծապատիւ», «Մեծարգոյ» կը գրուի հրապարակի վրայ դիրք մը, անուն մը ունեցողին, ինչպէս ուսուցիչներու, գրագէտներու, վաճառականներու ևլն. : Հիմա սակայն սխալ ըմբռնուած սովորութեամբ մը, Ազնուաշուք Թիւրքոսով կը մկրտեն բոլոր այս մեր յիշածներէն շատերը, անոնցմէ

ոմանց նիւթականի մակարդակը ինկատ առնելով, առանց սակայն գիտնալու թէ «Ազնուաշուք» ածականը ստեղծուած է անոնց համար միայն՝ որոնք Ազգային Պատրիարքարանի ժողովներու անդամակցած են և կամ ինչաւս ասինք վար աստիճան ունին :

Վսեմաշուք կամ Վսեմապատիւ կը գործածուի այն անձներուն համար՝ որոնք միջբեկայիցի վեր աստիճան ունին : Վեցիրութեան աստիճան ունեցողներու «Բարձրապատիւ» ածականը կրնայ տրուիլ :

Մտերիմներ իրարու կրնան ըսել Սիրելի, Յարգելի . ինչպէս «Սիրելի Յակոբ», «Յարգելի պաշտօնակից», «Ազնիւ բարեկամ», «Սիրելի sofikoru» ևլն. : Սակայն անպատշաճ է քեզ ծանօթ անձ մը այսպէս անուանել : Զգուշանալու է մտերմութեան պարագայէ զատ Սիրելի գրել օրիորդի մը կամ Թիւրքոսով մը :

Մեծ անձնաւորութիւններ՝ ստորակարգեալ անձերը և երիտասարդները կրնան Պարոն կոչել, թէպէտ հիմա նախապատիւ է Մեծարգոյ ըսելը : Մարդ մը իր ծառային կրնայ լոկ անունը տալ կամ գրել, ինչպէս Յակոբ, Մարիամ :

Մեծապատիւի մը և Ազնուաշուքի մը կինը «Ազնուախայր» է և Վսեմաշուքի մը կինը «Վսեմախայր» է : Իսկ աղջկանց առ հասարակ «Նազեղախայր» ածականը կրնայ տրուիլ :

* * Ընդհանրական Կաթողիկոսին պէտք է գրել Աստուածընկալ Հովնապետ, Առաքելաշնորհ Սրբազնապետ, Հոգեւոր Տէր :

Սիսի և Աղթամարայ Կաթողիկոսներուն պէտք է ըսել Երանաշնորհ, Սրբազնապետ Տէր :

Պատրիարքին՝ Բարձրաշնորհ, Ամենապատիւ :

Հրաժարած Պատրիարքներու և Արքեպիսկոպոսներու՝ Ամենապատիւ, Պերճաշնորհ :

Եպիսկոպոսներու և վիճակաւոր Ծ. Վարդապետներու՝ Գերաշնորհ, Գերապասիւ. Վարդապետներուն՝ Հոգեշնորհ, Արժանապասիւ. Սարկաւագներուն՝ Շնորհունակ:

Հայ Հռոմէական կրօնաւորները փոքր ինչ տարբեր տիտղոսներ կը գործածեն, որպէս Կ. Պոլսոյ կաթողիկոս Պատրիարքին Ամենապասիւ կամ Գերեջանիկ տիտղոսները կուտան. Արքեպիսկոպոսներուն և Եպիսկոպոսներուն՝ Արհիպասիւ կամ Գերապայծառ Տէր⁽¹⁾, Ծայրագոյն Վարդապետներու՝ Գերապագեղի, Վարդապետներու՝ Գերապասիւ կամ Յարգոյապասիւ. Սարկաւագներու եղբայր կ'ըսեն:

Միաբանութեան անդամ Վարդապետներուն տըրուելիք տիտղոսին առջև Հայր կ'աւելցուի. զոր օրինակ՝ Գերապասիւ Հայր Դաւիթ Մանագկերեան:

Նամակին վերև տիտղոսը «Մեծապասիւ» կամ «Ազնուաշուք» գրելէն ետք պէտք է տակը գրել անունը, մականունը ու անոնց տակը, եթէ հանրային կարեւոր պաշտօն մը ունի, ինչպէս մեծ հաստատութեան մը տնօրէնը, կառավարական պաշտօնակայ մը, այդ պաշտօնը, զգուշանալով անոր տակ «ևլն. ևլն.» աւելցնելէ, եթէ ուրիշ պաշտօններ չունի. զոր օրինակ

Մեծարգոյ

Հրանց Էմ. Եպիսկոպոս

Հաշուակալ «Շիրքէթի խայրէ» Շողեհաւային Ընկերութեան

Կ. ՊՈԼԻՍ

(1) Եպիսկոպոսներու տրուած Գերապայծառ տիտղոսէն զատ կայ նաև ուրիշ Գերապայծառ տիտղոս մըն ալ որ Պապէն կը շնորհուի և Սարկաւագներու իսկ կրնայ տրուիլ, և որ կրօնական հանգամանք մը չունի:

Բարձր պաշտօնատարներու կամ պաշտօնական տեղեր տրուած խնդրագիրներու վրան պէտք է նախ գրել տիտղոսը. ետքը անունը ու մականունը, ասոնք գրելէ վերջ բաւական բաց ձգել, ու քանի մը տող վարէն գրել «Տէր» կամ «Բարեւար Տէր»ը, ըստ պարագային, ուրկէ ետք կը սկսի գրութիւնը:

Պաշտօնական նամակներու և խնդրագրերու խոսքերը առաջին էջին տակը գրել նախապատիւ կը համարուի հիմա, ուստի ատոր համար առաջին էջին վարի մասը բաց կը ձգուի քանի մը տող ու երկրորդ էջը կը սկսուի:

7. Լուսանցք. — Ամէն նամակ և գրութիւն պէտք է էջին ձախ կողմը լուսանցք մը ունենայ. խնդրագիրներու համար այդ լուսանցքը լայն ըլլալու է:

Պաշտօնական գրութիւններու մէջ էջերու $\frac{1}{13}$ մասը պարապ կը թողուի ընդհանրապէս:

Պաշտօնական գրութիւններու մէջ ամէն էջի տակը ու աջ կողմը նշան մը կը գրուի, եթէ գրութիւնը շարունակելի է յաջորդ երեսին մէջ ուր էջին ձախակողմը նոյն նշանը կը կրկնուի: Զոր օրինակ. եթէ առաջին էջի վարը այս Տ նշանը գրուի, երկրորդ էջին վերը նոյն նշանը կրկնելու է: Երկրորդ էջին վարի կողմը այս նշանը Տ գրուելուն, երրորդ էջի վերը միեւնոյն նշանակելու ենք:

Նամակի մը կամ գրութեան մը թերթին չորս էջերը լմննալէ ետք, եթէ ստիպուինք երկրորդ թերթի մը վրայ շարունակել, պարտինք անոր ճակատը գրել այդ թուղթին ո՞ր թուական գրութեան շարունակութիւնն ըլլալը, զոր օրինակ. շարունակութիւն 1901 Մայիս $\frac{1}{14}$ քուակիր Լուսակի:

8. Նամակներու վերջաւորութիւնը. — Նամակի մը

վերջաւորութիւնը կարծուածին չափ դիւրին չէ . վարժ գրողներ իսկ չափ անգամ իրենց գրութիւնը վերջացնելու պատշաճ ձեւը գտնելու համար կը մտածեն պահ մը, ուստի կ'արժէ քանի մը ընդհանրական սկզբունքներ տալ անոր նկատմամբ :

Բարձրասիւճան եկեղեցականի մը ուղղուած գրութիւնը կրնանք սապէս վերջացնել, «Մասչելով ի համբոյժ Սրբազնած աշոյղ, մնամ ամենախորին յարգանքով կամ որդիական գորովով» եւայլն :

Ուրիշ եկեղեցականներու «Մնամ համբուրիւ Ս. Աշոյղ Ձերդ Արժանապատուութեան» :

Փոքրեւ մեծին ուղղուած նամակի մը վերջաւորութիւնը յետագաներուն պէս կրնայ ըլլալ . «Հանեցեք խնդրեմ, Ազնուաւոր Տէր, ընդունիլ խորին յարգանքս հաւաստին» : «Ընդունեցեք խնդրեմ, Մեծարգոյ Տէր, երախտագիտական խորին զգացմանցս հաւաստին» : «Հանեցեք խնդրեմ, Պատուարժան Տէր, հաւատալ անձնուէր զգացումներուս» :

Հաւասարի հաւասարի կրնանք ըսել «Ընդունեցեք յարգանքներս» կամ «Ընդունեցեք բարեւներս» կամ «Մեքտօրէն Ձեր ձեռները սեղմելով» կամ «Բարեւներս», «Սիրալի բարեւներս եւ յարգանքներս» եւ ուրիշ արոնց նման ձեւեր :

Բարձրեւ ստորինին «Վստահ եղիք Ձեր վրայ ցածած համակրանքիս», «Ընդունեցեք բարեւներս» կամ «Հաւատացեք անկեղծ համակրանքս» :

Մարդէն կնոջ «Հանեցեք ընդունիլ, Ազնուափայլ Տիկին, խորին յարգանքս հաւաստին կամ «Պատիւ ունիմ, Տիկին, Ձեզ ըլլալ անձնուէր» եւայլն :

Կնոջմէն մարդուն. Պարագային համեմատ վերջաւորութիւնը կը տարբերի ինչպէս «խորին յարգանքներս» կամ «Ընդունեցեք անկեղծ համակրանքս հաւաստին» եւայլն :

Բ. ՏՈՄՍԵՐ . — Տոմս կը կոչուին միեւնոյն տեղը գտնուած երկու անձերու միջեւ փոխանակուած պզտիկ գրութիւնները, որոնք կրնան ըլլալ այցեատմանի եւ կամ ուրիշ քառղի մը վրայ : Այցեատմանի վրայ գրուածները լաւ է որ երրորդ դէմք գրուած ըլլան, առանց խորագրի եւ վերջաբանի եւ տպագրուած անունին շարունակութեամբ . զոր օրինակ

«Տիկին Սերոբեան կը փութայ իր ջերմագին շնորհակալութիւնները յայտնել Տիկին Համամեանի իր սիրալի հրաւերին համար զոր դժբաղդաբար չի պիտի կրնայ ընդունիլ՝ այդ օրն իսկ կղզի երթալ խոստացած ըլլալուն :

Կամ ,

«Յ. Մեքեան յարգանքով կ'ողջունէ մեծարգոյ Ձա՛մահնեան ԷՖ.Յ եւ կը խնդրէ գրաբերիս յանձնել ծանօթ ծրար» .

Գ. ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԱՅԻՐ . — Մարդ ամէն կերպով վստահ ըլլալու է այն անձին վրայ զոր ուրիշի մը կը յանձնարարէ, զի հակառակ պարագային կրնայ յանձնարարած անձին վրաս հասցնել : Անձ մը ընդհանրապէս իրեն հաւասար կամ ստորակարգեալ մէկ անձնաւորութեան կրնայ ուղղել յանձնարարական գիր, պատշաճութեան դէմ է իրմէ վեր անձի մը յանձնարարական գիր ուղղելը :

Հարուստ ու բարձրաստիճան բարեկամներ իրարու յանձնարարութիւններ կ'ընեն, քիչ ծանօթի մը ուղղուած յանձնարարագրերը շատ անգամ տպարդիւն կը մնան : Ահաւասիկ յանձնարարագրի օրինակ մը .

«Դրաբերս Յակոբ Հավիւնեան, զոր շատնցումընէ

ի վեր կը նանչնամ, ամեն կերպով վստահելի եւ պատուաւոր անձ մըն է, որուն մէկ լիզործին յաջողութեան մեծապէս նպաստաւոր կ'ընամ ըլլալ, ուստի կը խնդրեմ հանեցե՛ք, չի զսնալ Ձեր աշակցութիւնը ու Ձեր անշտաւարի բարեխօսութիւնը իր գործին յաջողութեան մասին:

Վստահ Ձեր բարեացակամ զգացմանց, կանխաւ կը փութամ յայտնել ջերմ շնորհակալիս:

ԴԱՓԱՅԷԼ ՇԷՄԱՆԵԱՆ

Թանձնարարագիր գրողը բաց կը յանձնէ այդ դիրք յանձնարարեալին, որ պարտի անմիջապէս փակել զայն՝ ցուցնելու համար գրողին վրայ ունեցած վստահութիւնը:

Դ. ՀՐԱԽԻՐԱԳԻՐ ԵՒ ԾԱՆՈԹԻՑԱԳԻՐ. — Սովորութիւն սկսած է ըլլալ մեր մէջ ծանուցագիր եւ երբեմն հրաւիրագիր ղրկել բարեկամներու՝ ծննդեան, մկրտութեան եւ նշանախօսութեան, ամուսնութեան եւ յուղարկաւորութեան առթիւ:

1. Ծանուցագիր ծննդեան. — Ահաւասիկ օրինակ մը:

«Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան պատիւ ունին Ձեզ ծանուցանել մանչ զաւկի մը ծնունդը որ տեղի ունեցաւ 1/14 Մայիսի գիշերը»:

2. Հրաւիրագիր մկրտութեան հանդեսի ուրկէ օրինակ մը կը գնենք.

«Տէր եւ Տիկին Ս. Գրիգորեան պատիւ ունին Ձեզ ծանուցանել թէ յառաջիկայ կիրակի 14/27 Մայիս, Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ իրենց զաւկին մկրտութիւնը կնքահայրութեամբ

Տիար Դ. Զաւարեանի, ու կը խնդրեն որ հանիք ներկայ գտնուիլ Ս. խորհրդոյն»:

3. Հրաւիրագիր կամ ծանուցագիր նշանախօսութեան եւ կամ ամուսնութեան. — Հրաւիրագրերն կամ ծանուցագրերն կը գրուին երկու թուղթի վրայ, մին մանչու եւ միւսն ալ աղջկան ծնողաց կողմանէ, եթէ ծնողք չունին մօտաւորագոյն ազգական, հօրեղբայր, մեծ եղբայր եւն. կը կատարէ այդ դերն եւ կամ կ'ըլլայ յանուն ընտանեաց, զոր օրինակ. «Գրիգորեան ընտանիքն պատիւ ունի ծանուցանել կամ հրաւիրել...»:

Շատ անգամ այս հրաւիրագրերը եւ ծանուցագրերը միեւնոյն թուղթին վրայ կ'ըլլան՝ որոյ մէկ կողմը աղջկան կողմին եւ միւսը մանչու կողմին հրաւերին կամ ծանուցագրին կը յատկացուի, առանց մոռնալու անոնց միջեւ տակը տալ ամուսնացողներու անուններու սկզբնատառերը ընթացիկ կերպով փորագրուած. ահաւասիկ օրինակներ.

«Տէր եւ Տիկին Դ. Յուսիկեան պատիւ ունին Ձեզ ծանուցանել նշանախօսութիւնը իրենց դստեր Օր. Արշալոյսի ընդ Տիար Դ. Զաքարիայեանի որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ կիրակի ժամը 8 (Ը. Թ.) մեր բնակարանին մէջ, եւ կը խնդրեն որ Ձեր ներկայութեամբ հանիք պատուել մեզ»:

«Այլի Տիկին Դ. Կոստանդեան պատիւ ունի Ձեզ ծանուցանել իր որդւոյն Մարտիրոս Կոստանդեանի նշանախօսութիւնը Օր. Դոնար Պզտիկեանի հետ որ տեղի ունեցաւ ամսոյս 2/15ին»:

«Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան պատիւ ունին Ձեզ ծանուցանելու իրենց դստեր Օր. Արմենուհի Գրիգորեանի ընդ Տիար Դ. Մելիսոսեանի ամուսնութիւնը, որ տեղի

պիսի ունենայ 10/23 Յունիսի Ս. Երրորդութեան եկեղեցին եւ կը խնդրեն որ հանիք հանդերձ բնականօք ներկայ գտնուիլ պատկառութեան Ս. Խորհրդոյն : Շնորհաւորութիւնք պիսի ընդունուին Սբլանցիսի մեջ :

«Տեւ եւ Տիկին Գրիգորեան պատիւ ունին Ձեզ ծանուցանել ամուսնութիւնն իրենց որդւոյն Հայկի ընդ Օր. Ծիածան Մարկոսօֆի, որ տեղի ունեցաւ 5/18 Յունիս, կիրակի օր» :

4. Հրաւեր հաւի, երեկոյրի, պարահանդեսի. — Կենցաղագիտական բաժնին մէջ խօսուած է արդէն ասոնց հանդէսէն որչափ առաջ գրուելոյն, կամ ե՞րբ եւ ի՞նչ պարագաներու մէջ եւ ի՞նչ ձեւով մերժուելոյն, ուստի միայն հոս կը բաւականանանք մէկ-երկու օրինակ տալով .

«Տեւ եւ Տիկին Սիսակեան կը խնդրեն որ Ձեր ներկայութեամբ հանիք պատուել այն երեկոյրը զոր պիսի տան 2/15 Մայիս երեքօրեայ գիշեր, Բերա Բալասի մեջ» :

«Տիկին Մարկոսօֆ կը խնդրէ Տեւ եւ Տիկին Գ. Հաւենցեան որ 3/16 Մայիս կիրակի իրիկուն հանին հաւի հրամանել մեզի» :

5. Մահազդ. — Մահազդներով ընտանիքը կը ծանուցանէ ու կը հրաւիրէ բարեկամները ու ծանօթները իրենց ազգակցին մահը ու կը խնդրեն որ ներկայ գրտնուին յուղարկաւորութեան հանդէսին : Երբեմն հեռու գտնուող անձերու համար՝ որոնց յուղարկաւորութեան դալը հնար չէ՝ միայն մահը կը ծանուցանեն անշուշտ առանց հրաւերի :

Ե. ՊԱՀԱՐԱՆ ԵՒ ՀԱՍՑԷ. — Պահարանը պէտք է որ նամակը մէջը պարունակէ հանգստեամբ : Պահարանին վրայ պէտք է գրել նախ տիտղոսը, անոր տակ անունը եւ մականունը եւ անոր տակը պաշտօնները, եթէ երբէք ունի : Ամէն պարագայի մէջ եւն. եւն աւելցնելու չէ տակը, երբ նամակ գրողը հաւատարատութեան գէթ չունի անոր որո՞ւ որ նամակը կը գրէ : Պահարանին էն տակը, աջ կողմի անկիւնը կը գրուի նամակին ղրկուած տեղին անունը. եթէ նոյն քաղաքին մէջ է՝ պէտք է գրել «Աս» : Իսկ եթէ հեռու է ղրկուելիք տեղը, պէտք է գրել նամակին ղրկուած քաղաքին անունը եւ ձախ կողմի անկիւնը, չեղակի՝ այն երկրին անունը ուր կը գտնուի այդ քաղաքը :

* *

Հոս ներկայացուցինք մէկ քանի կարեւոր տեղեկութիւններ նամակագրութեան մասին : Ձեռք ըսեր թէ կատարելութիւն մը կը կազմեն ասոնք, բայց կրնան օգտակար ըլլալ չատերու : Ասոնցմէ զատ կան նաեւ շատ մը նրբութիւններ ալ, որոնք հոս թուելը երկար պիտի ըլլար եւ որ ամէն գործի պէս կը սովորուի վարժութեամբ :

Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

ՌԷՆԹԵՆՆԵԱՆ ՇԱՌԱՒԻՂՆԵՐԸ

Ռէնթիէնեան շառաւիղներու եւ անոնց յատկութեանց հասկացողութեան համար՝ հարկ է նախ յիշել ելեքտրականութեան սկզբունքները :

Ելեքտրականութիւնն ուժ մ'է որ յառաջ կուգայ մարմնոց չփոփոխման, ձեւափոխութեամբ, եւ կամ տարբալուծմամբ :

Ելեքտրականութիւնն իբր հեղանիւթ կը տարածուի ելեքտրականացեալ մասնոց վրայ ու անդ խաւ մը կը կազմէ, որոյ թանձրութիւնն համեմատական է ելեքտրականութեան քանակին :

Ելեքտրական ազդակի՝ հեղանիւթի մը բաղդատուութիւնն այնչափ ճշմարիտ է, որ հեղանիւթերու յատուկ օրէնքներն ամենայնիւ ճիշտ են եւ ելեքտրականութեան համար : Արդարեւ եթէ ելեքտրականացեալ մարմին մը մետաղեայ թելով մը հաղորդակցութեան դնեմք մի այլ ոչ ելեքտրականացեալ մարմնոց հետ՝ ելեքտրականացեալ մարմինն հոսանք մը կը հաստատուի դէպ այն երկրորդ մարմինն ու այդ հոսանքն կանգ կ'առնու երբ երկու մարմիններն հաւասար թանձրութեամբ ելեքտրական հեղանիւթի խաւ մը ունենան, ճիշտ նման հեղուկներու ջրաբաշխական օրինաց (հաղորդակից ամաններ) :

Եթէ երկու ելեքտրականացեալ մարմիններ մետաղեայ թելով մը իրարու կցեմք՝ ելեքտրական հոսանք մը յառաջ կուգայ՝ առաւել ելեքտրականացեալէն դէպ նուազ

ելեքտրականացեալն, եւ կամ ելեքտրական լեզուով խօսելով աւելի Potentièl ունեցողէն՝ դէպ նուազ Potentièl ունեցողն . ու այդ Potentièlներու տարբերութիւնն երկու մարմնոց ելեքտրական մակարդակի տարբերութիւնն կը ցուցնէ : Այդ ելեքտրական հոսանքի ուժն՝ երկու մարմնոց ելեքտրականութեան տարբերութեան համեմատական է, ու կանգ կ'առնէ հոսումն՝ երբ երկու մարմնոց ելեքտրականութիւնն միեւնոյն աստիճանին հասնի, եւ կամ եթէ հաղորդիչ թելն կտրեմք :

Ինչպէս որ ջրերու հոսանաց համար գնացից արագութիւնն համեմատական է անոնց ընթացից շեղութեան՝ եւ կամ երկու ծայրերու մակարդակի տարբերութեան՝ նոյնն է եւ ելեքտրական հոսանաց համար :

Ինչպէս որ ջրերու հոսանաց մէջ՝ անոնց անցած տեղւոյն չփոփոխ ընդդիմութիւն մը կայ՝ որ ջրի գնացից ուժն կը նուազեցնէ, նոյնպէս եւ ելեքտրական հոսանաց ուժն ըստ իւր անցած թելի տրամագծի կորուստ մը կը կրէ :

Աւելի յառաջ կրնամք մղել բաղդատուութիւնն . արդարեւ ջրի հոսանքէ մը հեղեալ ջրի քանակն հաշուելու համար՝ բաւ է այդ ջրի հոսանաց հատածի մակերեսոյթն բաղմապատկել ջրի արագութեան հետ, նոյնն է եւ ելեքտրականութեան համար : Ելեքտրականացեալ մարմնէ մը թելերու միջոցաւ մեկնող հեղանիւթն համեմատական է այդ թելերու հատածին :

Ելեքտրական հոսանք մը առաջնորդող թելն կտրելով՝ եթէ երկու ծայրերն իրարմէ փոքր ինչ անջատեմք՝ ելեքտրական հոսանքն կը շարունակուի, եւ փայլակի երեսոյթն տեղի կ'ունենայ այդ երկու ծայրերու միջեւ (մինչ հեռաւորութեան մի աստիճան), որոյ կ'ընկերանայ եւ ձայն մը : Միեւնոյն երեսոյթներն տեղի կ'ունենան եւ մթնոլորտի ամպերու՝ միջեւ ուր առաջ եկած լուսոյ եւ ձայնի երեսոյթներն փայլակ

և արոտում անուանց տակ ամենուրեք ծանօթ են :

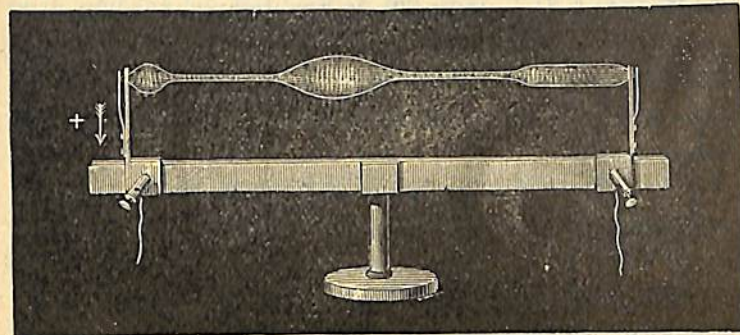
Մթնոլորտի ճնշումն է որ ելեքտրականացեալ մարմնոց վրայ կը պահէ այդ ելեքտրական խաւն . եթէ օդի ճնշումն նուազի եւ կամ ելեքտրական խաւն աւելնայ , կուգայ ժամանակ մը որ օդի ճնշումն չբաւելլով զսպել այդ ելեքտրական հոսանքին՝ կը թափի , օդի մէջ կը սփռի , եւ կամ այլ դրացի մարմնոց վրայ կը խուժէ , փայլակի ու սրտաման նման երեւոյթներ յառաջ բերելով :

Ելեքտրականութիւնն առաջնորդող թելի մը անջատեալ ծայրերու եւ երկու մարմնոց միջեւ փայլակի երեւոյթն այնչափ դժուարաւ տեղի կ'ունենայ՝ որչափ որ օդի ճնշումն աւելի է , ու այնչափ դիւրութեամբ որչափ որ օդի ճնշումն նուազի . ուստի եւ ելեքտրականութեան փախուստն եւ փայլակի արտադրութիւնն անուշադակի համեմատական է օդի ճնշման , եւ ուղիղ համեմատական երկու ծայրերու Potentièներու տարբերութեան :

Ռիւնմքորֆի ելեքտրական մը ելեքտրական հոսանքի մը երկու տարբեր կէտերու Potentièներու տարբերութիւնն կը մեծցնէ , եւ եթէ ելեքտրականութիւնն առաջնորդող թելի մը հոսանքն Ռիւնմքորֆի ելեքտրականի միջոցաւ սաստկացնեմք՝ անոր երկու անջատեալ ծայրերուն միջեւ աւելի դիւրութեամբ եւ երկար փայլակներ յառաջ կուգան :

Ռիւնմքորֆի ելեքտրականի միջոցաւ սաստկացեալ ելեքտրական հոսանք մը առաջնորդող թելի մը երկու անջատեալ ծայրերն եթէ հազորակցութեան դնեմք ապակիէ երկար խողովակի մը երկու ծայրերուն՝ խողովակի մէջ ծայրէն դէպ միւսն ելեքտրականութիւնն պիտի հոսի , եւ անոր մէջտեղէն փայլակներ պիտի ելնէին՝ հրեղէն գծի մը ձեւօք՝ որք չըջապատեալ պիտի ըլլան լուսաւոր պատկանով մը : Եթէ այդ խողովակի օդը նուազեցնեմք՝ միջավայրի ճնշման նուազմամբ՝ լու-

սաւոր պատեանը կ'ընդլայնի . օդն աւելի նուազեցնելով պատեանի ընդլայնումը կ'աւելնայ , եւ վերջապէս ամբողջ խողովակը խաւացեալ լուսաւոր վիճակ մը կ'առնէ⁽¹⁾ (Պատ. 1) :

Պատկ. 1.— Կէյսլէռի խողովակ մը՝ որ իր մէջէն անցնող ելեքտրական հոսանքի մը շնորհիւ՝ խաւացեալ լուսաւոր վիճակ մ'առած է :

Եթէ այդ խողովակի մէջ լուսածնական (phosphorescent) եւ ծորնական⁽²⁾ (fluorescent) մարմիններ գրանուին՝ ասոնց այդ յատկութիւնները կը գրգռուին : Այս երեւոյթն առաջին անգամ 1842 ին դիտեց Ապոլիտ եւ ապա ուսումնասիրուեցաւ Կէյսլէռէն :

Կէյսլէռեան փորձերուն մէջ խողովակի դրական

(1) Այս լուսաւոր երեւոյթի գոյնն կախում ունի խողովակի պարագութեան աստիճանէն եւ անդ գտնուող կաշի տեսակէն . արգարե վարդագոյն է օդին մէջ , սպիտակ՝ բնածխային թթւոյ մէջ , կապոյտ մանիշակագոյն՝ ջրածնի մէջ .

(2) Լուսածնական կ'անուանի երբեք մարմնոց ժամանակ մը արեգական ազդեցութեան ենթարկուելէ վերջ մթութեան մէջ լուսաւոր երեւոյթ յատկութիւնն : Լուսածնին այդ կարգի մարմնոց առաջինն ըլլալուն այս երեւոյթի անունն անկէ աւելում է : Այլ լուսածնական մարմիններն են ադամանդ , թիթեղային կրք բնածխաւոր (spath calcaire), կրի, կշռուի (baryte), ստրոնտի (strontium)

բեւեռն կամ անօսն՝ այսինքն այն ծայրն ուստի ելեքտրական հոսանքը մուտք կը գտնէ՝ մանիշակի գոյնը կ'առնուէ, մինչդեռ ժխտական բեւեռն կամ ծայրն որ ֆաթոսալ կ'անուանի՝ ուստի գուրս կ'ելնէ ելեքտրական հոսանքն՝ մութ գոյն մը կ'ըզգենու։ Այս երեւոյթներն բնաբանական դասական գործերու մէջ ծանօթ են Կեյպլեռի խողովակի փորձեր անուան տակ։ Այդ խողովակաց մէջ օդի ճնշումն $\frac{1}{2}$ հազարորդամէդր սնդիկի ճնշման կը համապատասխանէ։

Երկրի բեւեռներն տեղի ունեցած Հիւսիսայգ եւ Հարաւայգ նմանօրինակ երեւոյթներ ըլլալ կը կարծուին։

Եթէ Կէյպլեռի խողովակաց մէջի օդն աւելի նուազեցնեմք՝ այնպէս որ անդ պարունակեալ օդի ճնշումն 0,001 հզ.մթր. սնդիկի ճնշման հաւասարի միայն, այն ատեն այդ խողովակի մէջէ անցնող ելեքտրական հոսանքն տարբեր երևոյթ մը յառաջ կը բերէ։ Այլ եւս ոչ խողովակն կը լուսաւորի եւ ոչ փայլակը տեղի կ'ունենայ, այլ խողովակի ապակին մասնաւոր ծորնականութիւն մը կը զգենու։ Այս երեւոյթն Հիթօնֆ առաջին անգամ գիտեց 1865ին։

Քուռք անդգիացի բնագէտն 1879ին այս փորձերն կրկնելով՝ ու աւելի հետի մղելով պարագութիւնն (հազիւ մի քանի միլիոներորդի ճնշում) գիտեց թէ՛ ֆաթոսի

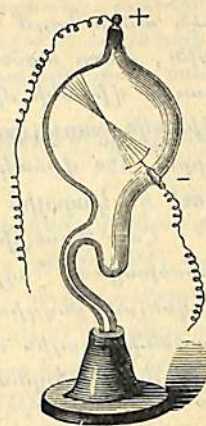
երբեք աղերն էն, Երբեք մարմնոց լուսածնութիւնն մթութեան մէջ խոտորէ կը տեւէ, զոր երբեք տարբեր երեւոյթ մը համարելով ծորնականութիւն կ'անուանէին՝ այդ յատկութեամբ օժտեալ մարմնոց առաջինը՝ ծորնաքարը (spalh fluor) տիպար առնելով, Պէքուէլ Քըրանսոյի գիտունն այս երեւոյթից նշխութիւնն հաստատեց, Ծորնական այլ մարմիններն են ուրանոսի աղով մը դեղին ներկուած ապակիներն (vers d'urane), կալիոնի լուսնոսկւոյ խաժուկն (platino cyanure de potassium), ևն։

մթութիւնը կը տարածուի գրեթէ ամբողջ խողովակին մէջ՝ մինչդեռ խողովակի ապակին ծորնականութիւն կը զգենու, նամանաւանդ ֆաթոսի զիմացի կողմն (փոյթ չէ թէ անդ չգտնուի դրական բեւեռն) (Պաս. 2)։

Քուռք այս երեւոյթը կը բացատրէ ենթադրելով թէ՛ անդ մնացած օդի շամանթաղներն ելեքտրական հոսանաց մտած կէտէն կ'երթան ուղղապէս թաղիսիլ զիմացի եզրն եւ անդ յառաջ կը բերեն այդ երեւոյթն։ Իր այս ենթադրութիւնը շատ մը գիտական փորձերօք հաստատեց։

Քուռք հաշիւով ցոյց տուաւ թէ, մինչդեռ 13 հարիւրորդամէդր տրամագծով ապակեայ խողովակ մը 17 եօթիլիոն օդի շամանթաղ կը պարունակէ՝ 76 հարիւրորդամէդր սնդիկի ճնշմամբ, անոր օդը նուազեցնելով եթէ $\frac{1}{2}$ հազարորդամէդր սնդիկի ճնշման հասնի՝ միայն մէկ հինգիլիոն օդի շամանթաղ կը պարունակէ (1)։ Ըսել է թէ՛ լերջին պարագային մէջ օդի շամանթաղները մէկ միլիոն անգամ նուազած են։

Այսպիսի անօրացեալ միջավայրի մը մէջ շամանթաղները կրնան ամէն կողմ շարժիլ առանց իրարու զարնուելու (2), եւ մեծ արագութեամբ ժխտական բեւեռ

Պատկ. 2

Քուռքի խողովակ մը

(1) Այս թիւերու տարբերութիւնն ձեզ զգացնելու համար՝ կ'ըսեմ թէ՛ եթէ 17 եօթիլիոն օդի շամանթաղներ իրարու քով շարեւով մէկ քիլոմէդր երկարութեամբ շղթայ մը ներկայացնեն՝ մէկ հինգիլիոն միայն մէկ հազարորդամէդր երկարութեամբ շղթայ մը կը կազմեն։

(2) Գիտեմք թէ՛ բնական վիճակի մէջ մարմնոց հիւլէներն ու շամանթաղներն շրջանակներ կը գծեն՝ իրարու չդպելու համար։

ռէն ամէն կողմ կ'արշաւեն, ապակիի եզերաց կը բաղ-
խին, անոր մասնիկները կը թրթռացնեն, ու զայն լու-
սաւոր վիճակի մը կը վերածեն: Քառք մարմնոց այս
վիճակն շառաղացնան վիճակ (état radiante) կ'անուանէ,
իրբեւ 4րդ վիճակ մը՝ տարբեր մարմնոց հաստատուն, հե-
ղուկ եւ կազային վիճակներէն:

Ըստ Քառքի՝ շառաղացման վիճակի մէջ գտնուող
անօրայացեալ օդի շամանթաղաց՝ ժխտական բեւեռէն
մեկնելով՝ ընդդիմակայ ապակիի եզերաց վրայ հասնող
շամանթաղային ուժակոծմանց հետեւանքն է՝ ապակեայ
այդ մասին ծորնականութիւնը:

* *

Լէնաու հունգարացի գիտունն 1894ին Քառքի փոր-
ձերն կրկնելով ցցուց թէ՝ այդ պարագայից մէջ faupostեմ
մեկնող ճառագայթներն կրնան ապակիէ խողովակէն
դուրս ելնելով՝ լուսոյ նկատմամբ անթափանց ճանչցուած
ինչ ինչ նուրբ մարմիններէն անցնիլ, ու անոնց միւս
կողմն դուրս լուսանկարչական զգայուն ապակիներու
կամ թուղթերու վրայ ազդել՝ լուսոյ քիմիական ճառա-
գայթից նման: Լէնաու այս շառաղացներն ուսումնասի-
րելով հաստատեց թէ՝ ասոնք ունին լուսոյ շառաղացնե-
րու անդրադարձութեան եւ բեկրեկման յատկութիւն-
ներն եւ ելեքտրական շառաղացներու նման կը խոտորին
մագնիսի ազդեցութեան տակ: Լէնաու ցցուց նաեւ թէ՝
այս ֆաքոսական շառաղացներն թէպէտ անտեսանելի են
մեզ՝ սակայն երբեմն մարմնոց ծորնականութիւն կուտան:

միւսոյն մարմնոց այդ շրջանակաց տրամագիծերն կ'աւելնան հաստա-
տուն վիճակէն հեղուկ վիճակի վերածուելուն, եւ հեղուկ վիճակէ կա-
զային վիճակն աւելնուն, անոնց շարժումն ալ կ'արագանայ միւս-
նոյն պատեն. փոխադարձ երեւոյթն տեղի կ'ունենայ կազերն հեղուկի
եւ հեղուկներն հաստատուն վիճակի վերածուելուն:

Ուստի եւ Լէնաուի շառաղացներն անթափանց մարմին-
ներէ անցնելով՝ լուսանկարչական զգայուն տախտակ-
ներու վրայ ազդելու եւ մարմնոց ծորնական փայլ տա-
լու կրկին յատկութիւններն ունին:

Լէնաուի փորձերն պատրաստեցին Ռէնթկէնի գիւտն:

* *

Ռէնթկէն 1896ին Լէնաուի փորձերն կրկնելով՝ Քառքի
խողովակին սեւ թղթով մը պատեց՝ ու գիտեց թէ, այդ
խողովակն գործել սկսելուն՝ քիչ մը հեռին գտնուած
կշռունի լուսնոսկեայ խաժուկով (platino cyanure de
baryum) օծուած թուղթն լուսաւորուեցաւ՝ առանց
Քառքի խողովակն պատող սեւ թղթին վրայ լուսոյ
որեւէ նշոյլ տեսնուելու, եւ զարմա-
նօք գիտեց թէ՝ իր ձեռքն Քառքի
խողովակին եւ այդ ծորնական թըղ-
թին միջեւ դնելով՝ ձեռաց կմախքի
շուքն կը տեսնուէր այդ ծորնական
թղթին վրայ (Պատ. 3): Քառք այս
երեւոյթէն եզրակացուց թէ՝ վերո-
յիշեալ փորձերու ենթարկեալ Քառքի
խողովակներէն դուրս՝ Լէնաուի
շառաղացներէն զատ՝ կան եւ ալ շա-
ռաղացներ (Ք) որք Լէնաուի շառաղ-
աց վերագրեալ յատկութիւններն

Պատկ. 3

Ռէնթկէնեան շառաղաց-
ներու միջոցաւ ձեռքի մը
տեսքը.
ունին, սակայն անոնցմէ արմատա-
պէս կը տարբերին այնու որ՝ ասոնք
միշտ ուղիղ ընթացք մ'ունին, ոչ
կ'անդրադառնան, ոչ կը բեկրեկին, ոչ կը բեւեռանան (se
polariser), եւ ոչ ալ մագնիսի ազդեցութեամբ կը խոտո-
րին, եւ թէ այս Ք շառաղացներն՝ ելեքտրականութեամբ
լեցուած որեւէ մարմին 'ի հեռուստ կը դատարկացնեն
(décharger):

Քիմիկոսներն ծնունդ կ'առնուն ֆառոսի շառաւղաց ապակիի վրայ բաղխման տեղերն, ասոնք լուսոյ շառաւղաց նման ալլասեռ են, ու անոնց պէս պարզ շառաւիղներու վրայ բարդմամբ յառաջ եկած են. եւ ինչպէս որ լուսոյ շառաւղաց համար մարմնոց թափանցկութիւնն վերաբերական է՝ նոյնպէս եւ Քիմիկոսները համար թափանցկութիւնն խողովակի, ելեքտրական հոսանքի եւ ժամանակի խնդիր մ'է. թուղթն, մորթն, պողպատը (aluminium), բջջակերպն (celluloïde) եւ հեղուկներն խիստ թափանցիկ են այս շառաւղաց համար. ոսկրերն, փղոսկրն, անագն նուազ թափանցիկ են: Բիւրեղատիպ ապակին (flint) նուազ թափանցիկ է քան պարզ ապակին: Այս երկու մարմիններն որք այնչափ թափանցիկ են մեր տեսութեան համար՝ նուազ թափանցիկ են Քիմիկոսները համար: Պղինձ, արծաթ, երկաթ, կապար, ոսկի, լուսնոսկի՝ դժուարաւ կ'անցունեն այս ճառագայթներն: Մարմնոց թափանցկութիւնն կարծես կ'աճի անոնց տեսակարար ծանրութեամբ եւ թանձրութեամբ:

Քիմիկոսներն շառաւիղներն լուսոյ քիմիական շառաւղաց նման կ'աղղեն լուսանկարչական զգայուն ապակիներու վրայ ու երբեմն մարմնոց ծորնականութիւնն կուտան, որպէս եւ պարզ ապակին, վանակն, սպաթը (spat), ալքարը (sel gemme), ծծումբուկներն (sulfures):

Վերայիշեալ փորձերու մէջ՝ ելեքտրականութեամբ աղղելով անօդացեալ օդի շամանթաղաց վրայ՝ ասոնց ապակիի վրայ ուրակոծուին յառաջ եկաւ այդ ապակւոյ ծորնականութիւնն, ուստի ծնունդ առին Ռէնթկէնեան շառաւիղներն:

Արդ բնական է հարցնել թէ՛ բնականօրէն ծորնական մարմին մը կրնա՞յ յառաջ բերել Ռէնթկէնեան շառաւիղներ: Փորձերն հաստատեցին թէ արդարեւ ծորնական մարմիններն կուտան Քիմիկոսներ՝ սակայն

չառ տկար են անոնք ելեքտրականութեամբ յառաջ եկածներուն բաղդատմամբ: Պէքոէլ ծանոց թէ՛ ուրանոսի եւ կալիոնի կրկին ծծմբատը (sulfate double d'uranium et de potassium) բաւական երկար ատեն Քիմիկոսներով հարուստ ծորնականութիւն մը կուտայ: Յայտնեցան եւ միւլինոյն յատկութեամբ օժտեալ այլ մարմիններ որպէս Ուրանոսի ծծմբատն (sulfate d'uranium), զինքի ծծմբատն (sulfate de zinc): Վերջապէս գտնուեցաւ շառաւիղածիւն (radium) անուանեալ խիստ փայլուն լոյս տուող մարմին մը՝ որոյ լոյսն նոյն իսկ անթափանց մարմիններէն կ'անցնի եւ Ռէնթկէնեան շառաւիղներու գերն կը կատարէ: Շառաւիղածիւնն ուրանոսի մետաղներէն կ'ելնէ եւ շատ սուղ է:

* * *

Ռէնթկէնեան շառաւիղներն զուտ զիտական եւ տեսական շրջանակէն անցած՝ դորձնական կիրառութեանց սկսած են ծառայել. եւ որք մարմնոց ներքին պարունակութիւնը մեղ կը ծանուցանեն, որպէս մարդոց ու կենդանեաց մարմնոց ոսկորներն (Պատ. 3 եւ 4), անոնց ներքին զործիներն անթափանց, տուփի մը մէջ պահուած առարկայներն (Պատ. 5), ժամացոյցի մը մեքենաներն, երկաթեայ կազմածի մը ներքին թերութիւններն եւ այլն:

Առ այս բաւ է Ռէնթկէնեան շառաւիղներն այդ քննելի մարմնոց մէջէ անցնելէ վերջ ծորնական տախ-

Պատկ. 4

Ռէնթկէնեան շառաւիղներու միջոցաւ գորտի մը քննութիւն:

տակի մը վրայ ընդունիմք զայնս ⁽¹⁾ ուր պարզ աչօք անոր ներքինն կը տեսնամք, եւ որ Ծորնաւստութիւն

Պատկ. 5. — Փակ տուփի մը մէջ առարկաները կը տեսնուին:

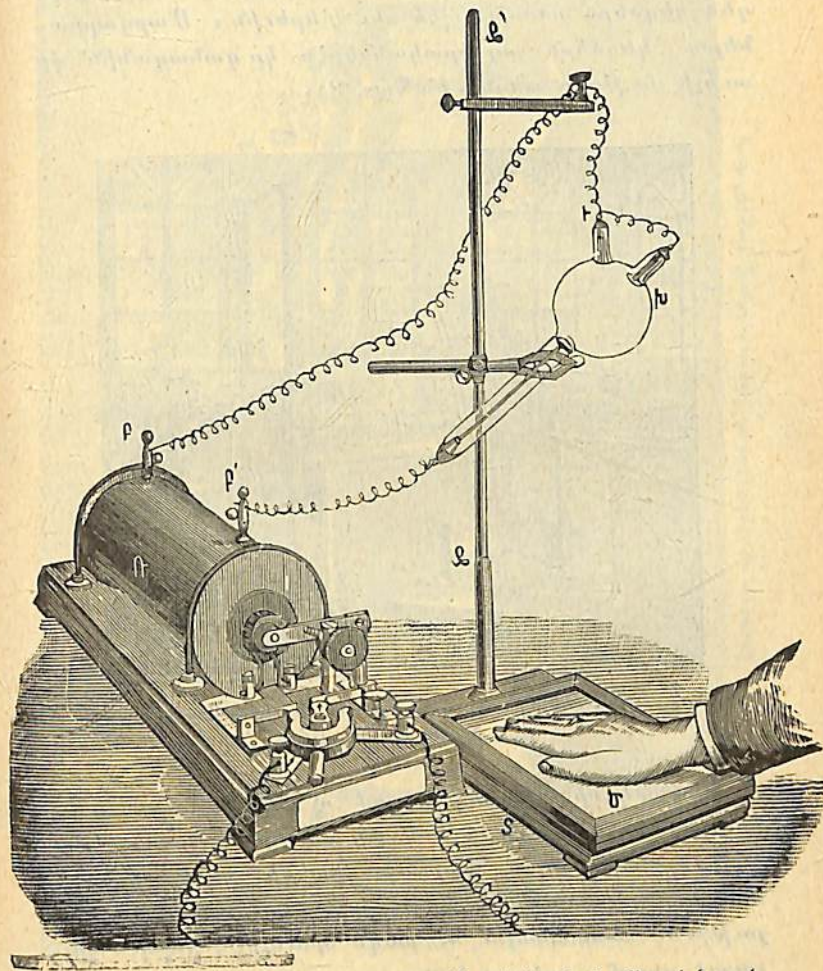
(Fluoroscopie) կ'անուանի. իսկ եթէ՝ քննելի մարմնէն անցած շառաւիղներն լուսանկարչական զգայուն ապակիի մը վրայ ազդել տամք ⁽²⁾ անդ կը նկարուի ծորնական տախտակի վրայ տեսնուածն եւ աւելի մանրամասնութեամբ եւ զոր կրնամք պահել եւ ուսումնասիրել (Պատկ. 6): Աւելորդ իսկ է ըսել թէ՝ այս ամենը մութ սենեկի մը մէջ տեղի ունենալու են, նախապատիւ է որ նոյն իսկ Գոռքի խողովակը ծածկուած ըլլայ՝ անոր արձակած լոյսէն զերծ մնալու համար:

Ծորնատեսութեան համար՝ արժմ կը գործածեն հատեալ բուրդի ձեւօք մութ տուփեր՝ որոց փոքր խարխալին վրայ աչքով դիտելու ծակեր կան, իսկ անոր դիմացն ծորնական տախտակ մը. քննելի մարմնին կը դնեն Գոռքի խողովակին եւ այս մութ տուփի ծորնական տախտակին միջեւ ու պարունակութիւնն կը դիտեն տեսութեան ծակերէն. այս միջոցաւ քննութիւնն կրնամք կատարել նոյն իսկ լուսաւոր սենեկի մը մէջ (Պատկ. 7):

⁽¹⁾ Որպէս կշռուելի լուսնոսկոյ խաժուկով օժտւած տախտակ մը՝ որ ծորնական մարմնոց առաջինն է, ինչպէս տեսանք:

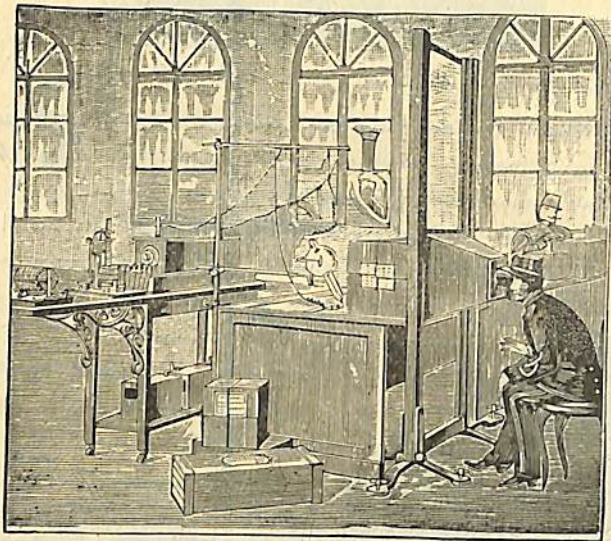
⁽²⁾ Լուսանկարչական զգայուն տախտակն սեւ թուղթի մը մէջ կը փաթթեն եւ կամ փայտեայ տուփի մը մէջ կը զետեղեն կտրելէ զերծ պահելու համար:

Ռէնթկէնեան շառաւիղներու միջոցաւ կեղծ աղանձներն իրականներէն կրնամք զանազանել՝ նոյն իսկ

Պատկ. 6. — Ռէնթկէնեան շառաւիղներով ձեռքի մը մէջ տեսնուած մասանց լուսաւորումն:

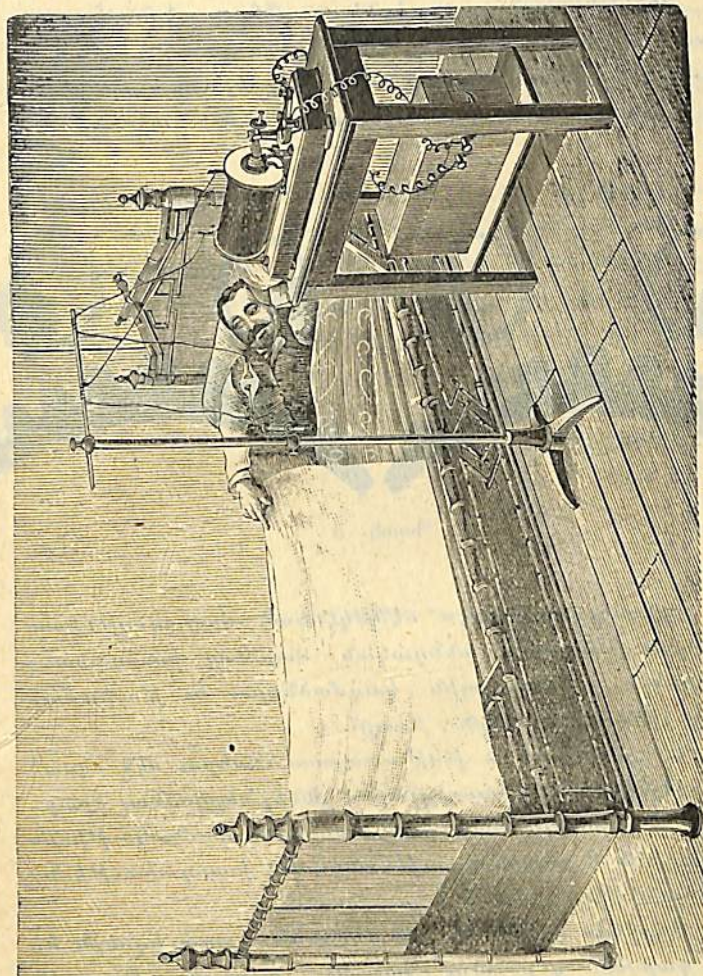
եթէ ասոնք զարգերու մէջ զետեղուած ըլլան, եւ կամ տուփի մը մէջ փակուած : Իրական ազամանդներն իրենց թափանցկութեամբ ու վճիտութեամբ կը տեսնուին, մինչդեռ կեղծերն ամուսիս պէս սեւ կ'երեւին : Մարգարիտներու կեղծերն ալ իրականներէն կը զանազանին՝ զի աւելի մութ կը տեսնուին (Պատ. 8) :

Պատկ. 7. — Ռէնթգենեան շառաւիղներու միջոցաւ ծրարներու պարունակութեան քննութիւն :

Ռէնթգենի շառաւիղներով ոչ միայն մարդոց եւ կենդանեաց կմախքի զանազան մասերու վիճակը կըրնամք քննել՝ այլ եւ կարեմք հետեւիլ ոսկերաց կազմութեան, մարմնոց մէջ գտնուած օտար մարմնոց գոյութիւնն հաստատելու եւ տեղն որոշելու, ինչպէս կըլլուած զրամ, ալոյս եւ այլ առարկայ, միւսով հրազէնի կապարն, ասեղն կամ ապակիի կտորն . կրնամք

քննել նաեւ ստոծանւոյ ելեւէջն, սրտի բաբախումն, թոքերու աւերումներն, ասոնք պատու մղնի (plevre)

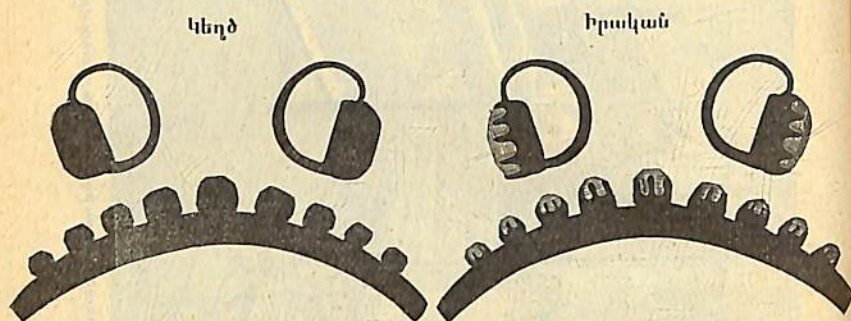

Պատկ. 8. — Ռէնթգենեան շառաւիղներու միջոցաւ ծրարներու պարունակութեան քննութիւն :

ջրգողութիւնն, ոսկերց բեկումն, յօդուածոց խառատումն, ջրգողութիւնն եւ վերջապէս այսպէս մեծապէս կրնայ

ծառայել բժշկին իւր հիւանդի ախտն որոշելու եւ վիրա-
բուժին դանակն առաջնորդելու :

Ռէնթկէնեան շառաւիղներու միջոցաւ կրնամք դա-
նաղանել շերամի որձուէզ բոժոժներն (cocon) , սա կա-
րելոր է շերամաբուծութեանմէջ զի որձերն աւելի մեծաքս
կը մատակարարեն եւ հետեւաբար աւելի շահաւոր են :

Պատկ. 8

Կրնամք վերջապէս ռէնթկէնեան ճառագայթներու
միջոցաւ ճանաչել անդական մարմնոց խարդախու-
թիւններն , մետաղային կաղմածներու եւ թափածոյ-
ներու թերութիւններն , եւայլն :

Մաքսատանց եւ թզթատարատուններու մէջ սկսած
են ռէնթկէնեան շառաւիղներով քննել ներկայեալ ծրար-
ներն հաստատելու համար թէ՛ անոնց պարունակութիւնն
համաձայն է յայտարարութեանց , թէ խարդախութիւն-
ներ կան (Ձեւ 7 եւ 5) :

Վերջերս սկսած են ռէնթկէնեան շառաւիղներն եւ
իրր դարման գործածել (Պատ. 9) . արդարեւ թոքային
սուր ուռականութեան որպէս նաեւ թոքամզնի , որո-
վայնային շճաթաղանթի եւ աղեաց ուռականութեանց

համար փորձուած՝ եւ շատ նպաստաւոր արդիւնքներ
առւած է , նամանաւանդ տղայոց համար : Ոմանք ջերմերու
(fièvres) համար գործածելով շատ դո՛ւ մնացած են , այլք
իրր հերախիչ (épilatoire) միջոց կ'առաջարկեն . շատեր
վերջապէս հիւանդութեանց ամէնէն դժանիւն՝ խլիրդին
(cancère) համար իրր դարման կ'ընդունին եւ ի գործ
կը դնեն :

Ռէնթկէնեան շառաւիղներն որ այս մի քանի տա-
րիներու մէջ այսպիսի արդիւնքներ յառաջ բերին՝ դեռ
լաւ ճանչցուած չեն եւ հետազօտիչ գիտուններու առ-
ջեւ ուսումնասիրութեանց մեծ դաշտ մը կը ներկայա-
ցընեն , յորմէ դեռ շատ ու շատ հրաշքներ կը սպասեն
գիտունք :

ՏՈՔԹ. Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

Ա. ՍԱԿԱՐԱՆ (Պորտա)

Սակարան ըսելով չատեր կը հասկնան միայն այն վայրը, ուր Քոնստանտինոպոլիս եւ Շրմեկսըֆեռ կ'առնեն կը ծախեն կամ պարզ խօսքով կը խաղան, ինչպէս Ղալաթիոյ Քոմիտիոն խանը:

Միայն արժեթուղթերու կամ փօնօթի վրայ առեւտուր եղած տեղուանքը չեն սակարանները, այլ եւ ամէն ինչի, առարկայի մը դինը, սակը որոշուած կամ երեւէջ ըրած տեղը, ինչպէս Եւրոպայի այլ եւ այլ կողմերը եղած արմատիքի, մանածի եւ ուրիշ նիւթերու սակարանները, որոնց մէջ իրենց պատկանած ճիւղին վրայ գործառնութիւններ տեղի կ'ունենան ճիշդ այնպէս, որպէս Ղալաթիոյ Սակարանին մէջ Քոմիտիոն կամ Երկաթուղիին վրայ:

Ուրեմն երկու տեսակ սակարան կայ, մին սեղանաւորական եւ միւսը վաճառականական, որպէս Մարսէյի եւ Լիւքսեմբուրգի եւրոպ. Սակարանները:

Մենք հոս միայն Սեղանաւորական Սակարանը ունինք, որ է Ղալաթիոյ համայնաժամանօթ Քոմիտիոն խանի Սակարանը: Բայց բուն իսկ սակարանական գործառնութեանց սկիզբը եղած է 1859ին Ղալաթիա Խալիֆա խանի մէջ, այն վայրը որուն մինչեւ հիմա էսկի-

Պորտա անունը կուտան, եւ յետոյ փոխադրուած է արդի Քոմիտիոն խանին մէջ: Չի մոռնանք ըսել թէ պահ մը սակարանական մասնաճիւղեր ալ եղած են Պոլսոյ կողմը՝ Թարափճըլար Մաթիեօ խանը եւ Մահմուտ-Փաշա, Գալճըլար խանը, որոնք հիմա երկուքն ալ գոցուած են:

Սեղանաւորական սակարաններու մէջ տեղի կ'ունենան գործառնութիւններ այն արժեթուղթերուն վրայ որոնք ընդունուած, հաստատուած կամ վաւերացուած են Պետութիւններուն կողմէ, իսկ կան կարգ մը պարտաթուղթեր եւ արժեթուղթեր ալ, որոնց վրայ արտաքոյ Սակարանի—ոչ պաշտօնապէս—գործառնութիւններ կը կատարուին, ինչպէս կարգ մը ընկերութեանց կամ սեղանաւորական խմբակներու—Սէնտիքա—թուղթերը: Կան նաեւ Քամպիօի սակարանական մասնաճիւղերը, ուր Քամպիօի վրայ գործառնութիւններ կ'ըլլան Եւրոպայի մէջ: Հոս սակարանը Քամպիօի մասնաճիւղ չունի Մեր Քամպիօի «Սակարան»ը ուր գործառնութիւնք տեղի կ'ունենան, կամուրջին Ղալաթիոյ կողմը, «Երկամալիոն» վաճառատունէն մինչեւ «հռչակաւոր հովանոցաւաճառ»ին խանութին առջեւ գտնուած սալալատակն է, ուր ամէն առաւօտ զրամատէր ջոջեր եւ մանաւանդ Քամպիօի միջնորդներ՝ «յոտնկայս» — եւ ոչ նիւտ—կը գումարուին հրապարակին վրայ գործառնութիւններ կատարելու: Իրենց սակարանը բացօթեայ է եւ քարայտակ:

Ամէն մարդ կարող է Սակարանին մէջ գործառնութիւն կատարել, պայմանաւ սակայն որ, իր գործառնութիւնները սակարանի յանձնակատարներէն մէկուն միջոցաւ ըլլայ: Մարդ իր կարծիքին համեմատ, 100 կամ 1000 եւ կամ ուղածին չափ աւելի քոմիտիա եւ երկաթուղի կրնայ գնել կամ ծախել օգային — հալիս —

առուծախով : Այսպէս . ենթադրենք թէ , 26 զրշ . 10 փարայէն 1000 քոնտովտ պիտի գնենք , այն կարծիքով եւ հետեւապէս յոյսով թէ աւելի պիտի բարձրանայ գինը եւ թերեւս 26 զրշ . 20 փարա ըլլայ որմէ 1000 տասնոցի կամ 250 զրշ .ի չաճ մը պիտի գոյանայ : Այս գործառնութիւնը կատարելու համար պէտք է առնուազն 10 ոսկիի աւանդ մը ձգել Սակարանի Տոմարին մէջ պաշտօնապէս արձանագրուած յանձնակատարին — մոռ պահեաճիինք — քով , որ ան ալ փոխարէն հաշուեցուցակ մը կուտայ : Եթէ մեր կարծիքին նպաստաւոր ըլլան գրիները եւ չաճինք , կ'ուզենք կ'առնենք չաճերնիս եւ կամ կ'ուզենք կը բարդենք մեր աւանդ ձգած 10 ոսկիին վրայ : Իսկ եթէ աննպաստ ըլլան սակերը , մինչեւ որ ձգուած գումարը հասնի՝ կ'ապասէ յանձն ակատարը եւ ապա կը փակէ հաշիւը , իմաց տալով գործառնութեան տիրոջ , եւ կամ ի բացակայութեան այս վերջինին՝ Սակարանի Վարչութեան : Նոյն եւ նման են բոլոր սակարանական պաշտօնական գործառնութիւնները :

Բայց որովհետեւ գործառնութեանց պայմանաժամը պէտք է որ սահման մը ունենայ , ատոր համար ալ որոշուած է հնգետասնօրեայ հաշուեյարդարումի եւ հաշուեփակի օրէնքը : Այսինքն ամէն տասնըճինգ օրն անպամ մը բոլոր ծախողներուն եւ գնողներուն հաշիւը կը ներկայացուի Սակարանի Վարչութեան , որ ժամանակ գնողները , եթէ մեծամասնութիւն են , այսինքն իրենց ներկայացուցած արժեթուղթերուն համագումարը եթէ բաց ծախուածներուն գումարէն ստուար է , օրինական ձեւակերպութեամբ , գնողները ծախողներուն կը ներկայացնեն դրամը , փոխարէն պահանջելով արժեթուղթը : Եւ որովհետեւ միշտ պահանջուածին չափ արժեթուղթ ներկայացնել կարելի չէ , ուստի ըստ օրինի

տոկոս մը կ'առնուի ծախողներէն , արժեթուղթը չկըրնալ մատուցանելուն համար : Այդ տոկոսին սակարանի բառով Բեքոր կ'ըսուի : Ուրիշ բան է եթէ ծախողը արժեթուղթը ներկայացնելով փոխարէնը դրամ ստանայ , այն առնն Բեքոր չի վճարեր :

Սակայն երբ հաշուեփակի առնն , ծախողները մեծամասնութիւն ըլլան , ինչ որ դուն ուրեք կը պատահի , եւ քոնտովտը ներկայացնելով դրամը պահանջեն , այն ժամանակ ալ այս վերջինները պարտաւոր են վճարել տոկոս մը՝ որուն կ'ըսուի ֆեքոր :

Ինչպէս յայտնի է , Սակարաններու մէջ գրիները ամէն օր ելեւէջ կ'ունենան զոր ուսանք մասնաւոր անձերու արարքը կը կարծեն : Արժեթղթոց սակերուն անկումը կամ բարձրացումը տեղի կ'ունենայ ո եւ է հանգամանքներէ , որոնք անշուքիւն ունին իրենց՝ այսինքն արժեթղթոց հետ : Զոր օրինակ . Սակարաններէ մէկուն մէջ ելած ո եւ իցէ լուր , անտեսական , քաղաքական եւ կամ կարեւորագոյն դրամատան մը անանկութիւն կրնայ ազդել գրիներուն վրայ , որուն հակահարուածը անպատճառ կ'զգացուի միւս Սակարաններուն մէջ , որոնք գրեթէ վայրկեանական լուր կ'առնեն ի հարկէ : Ի՞նչ առաջ լուր ստացողները կ'սկսին ծախել . եթէ ստացուած լուրը չափ անկում կը ցուցնէ , եւ կամ կը գնեն՝ եթէ ստացուած լուրը , իմա՝ հեռագիրը , բարձրացում կը ցուցնէ : «Այսինչ գլխով կ'առնեմ» կամ «այսինչ գլխով կը ծախեմ» պողալ կ'սկսին Սակարանին մէջ որ անմիջապէս գնած կամ ծախած կ'ըլլայ յորջորջելով պողացողը , եւ փոխադարձաբար ծախած կամ գնած կ'ըլլայ այն որ յորջորջողէն գնեց կամ անոր ծախեց : Այս գործողութիւնը շուտով կ'արձանագրեն գնողին եւ ծախողին կողմէ յանձնակատարները — Մոռ պահեաճիները : Եւ եթէ ի վերջոյ ասոնցմէ մէկը չուզէ

վճարել մնաց , ուրիշ անգամ չէ կարող Սակարան մըտնել եւ գործառնութիւն կատարել , հետեւապէս ամէն ոք կը վճարէ իր պարտքը , թէեւ այս ըլլայ , առանց մուրհակի կամ ո եւ է ստորագրութեան եւ միայն խօսքով : Սակարաններու մէջ բոլոր գործառնութիւնք «սուխ» կամ «սուխ»ով կը լմնան :

Սակարանի Վարչութեան կողմէ իբր յանձնակատար ընդունուած եւ պաշտօնապէս արձանագրուած անձինք պէտք է ըլլան պարկեշտ , պատուաւոր , երբեք անանկ չը հրատարակուած եւ բնաւ քրէական յանցանքով չը դատապարտուած անձինք :

Մ. ՀԱՅԿԱՋՆ

Բ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐ

Դրամատուները շատ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն անտեսական աշխարհին եւ կարեւոր դեր մը կը կատարեն առեւտրական գործառնութեանց մէջ : Միութեան զիծն են դրամագլուխներու խնդրանքին ու մատուցումին կամ , ուրիշ խօսքով , միջնորդ մ'են ընդ մէջ դրամատէրներու (capitaliste) , որոնք իրենց զրամը շահագործել կը փափաքին , եւ առեւտրական ու ճարտարարուեստական ձեռնարկուներու որոնք այդ զրամէն օգտուիլ կ'ուզեն :

Թէեւ այսօր առեւտրական մեծ կեդրոններու մէջ ընդհանուր միտում կայ դրամատանց վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները մէկ ձեռքի մէջ համախմբել , կեդրոնացնել , փոխանակ իբր մասնագիտութիւն , մէկ կամ մի քանի տեսակ գործողութիւններ միայն կատարելու ,

ինչպէս կ'ըլլար առաջ , բայց նորէն դրամատուք գլխաւորապէս երեք կարգի կը բաժնուին . Ծանադիստքեան դրամատու (Banque de spéculation) , Առեւտրական դրամատու (Banque de commerce) եւ Երջարեւոյնքեան դրամատու (Banque d'Emission ou de Circulation) :

Շահագիտականները տէրութեանց կամ ճարտարարուեստական ընկերութեանց հաշուոյն փոխառութիւններ հրապարակ կը հանեն , բայց յաճախ իրենց միջնորդէքով դո՛հ չեն ըլլար ու այդ թուղթերու անկման կամ բարձրացման մէջ ալ շահ կը փնտռեն , այսինքն շահագիտութիւն կ'ընեն :

Առեւտրական դրամատուներն ապահով եւ ընթացիկ գործողութիւններ կը կատարեն , օրինակի համար , ուրիշի հաշուոյն պանծումներ կամ վճարումներ կ'ընեն , առեւտրական թուղթեր կը գեղչեն , վարկագիր կը ծախեն , ընթացիկ հաշիւներ կը բանան , արժեթուղթերու , ապրանքներու կամ ապրանքի ֆոնդանսներու վրայ կանխավճար կ'ընեն , թանկագին մետաղներ (ոսկի , արծաթ) կը գնեն ու կը վաճառեն , իրենց կամ ուրիշներու հաշուոյն փոխանակութիւններ կ'ընեն , արպիդրածի գործողութիւններ կը կատարեն , եւայլն :

Երջարեւոյնքեան դրամատուներն անոնք են , որք յատուկ արտօնութեամբ դրամատուներ չըջարեւոյնքեան կը հանեն :

Դրամատուներու դրամագլուխը քիչ անգամ մասնաւորներու դրամով կը կազմուի . բաժնեթուղթերով դրամատու կազմելու սովորութիւնն ընդհանրացած է հիմա :

Բաժնեթուղթը ընկերային փոխանցելի բաժին մ'է , անանուն կամ ֆոնանսիդ ընկերութեան մը մասնակցողներուն յատուկ : Բաժնեթուղթը կրնայ անուանական ըլլալ , կամ au porteur , կամ նոյն խոյ երբեմն ի հրամա-

նի : Դրամատուներու կամ ապահովագրական կարգ մը ընկերութիւններու բաժնեթուղթերը անուանական են : Բաժնեթուղթք հաւասար զուգարներ կը ներկայացնեն եւ իրենց տէրերուն հաւասար իրաւունքներ կուտան՝ ընկերութեան շահուն կամ զրամադրին վրայ : Այսու հանդերձ կան սակաւաթիւ ընկերութիւններ, որք սովորականներէն զատ, առանձնաշնորհեալ բաժնեթուղթեր ալ հրապարակ հանած են : Բաժնեթուղթը ըստ օրենի անքաժանեղի է, այսինքն չի կոտորակուիր : Օրինակի համար, բաժնետիրոջ մը ժառանգորդները չեն կրնար պահանջել որ նոյն բաժնեթուղթէն իրենց ինկած բաժինը ներկայացնող թուղթեր արուին զատ զատ : Բաժնետէր մը իրաւունք ունի 1. Ընկերութեան զուտ շահէն համեմատական բաժին մը ասնել եւ 2. Մասնակցիլ բաժնետեարց ընդհանուր ժողովներուն, Վարչական Խորհուրդը ընտրելու կամ ընկերութեան հաշիւները քննելու համար : Սակայն այս իրաւունքը առ հասարակ ամէն բաժնետէր չի վայելեր : Օրէնքը կ'արտօնէ ընկերութիւնը որոշել որ այսչափ բաժնեթուղթ ունեցողները միայն մասնակցին ժողովներուն : Ընկերային զրամադրին առ նուազն $\frac{1}{20}$ ը ներկայացնող բաժնետեարք կրնան իրենց ծախքով եւ միւս բաժնետեարց անուշով դատ բանալ Վարչական Խորհրդոյ անգամներուն դէմ, եթէ զեղծում մը, խարդախութիւն մը տեսնեն : Մնաց որ ամէն բաժնետէր այս իրաւունքը կը վայելէ, այսինքն կրնայ անհատապէս եւ իր անունով միայն դատ բանալ զեղծ վարիչի մը դէմ :

* * Դրամատուներ (պանքնոյ) տեսակ մը թղթադրամ է որուն արժէքը մետաղադրամով կը վճարուի ներկայացնողին : Մետաղադրամը ներքին արժէք մը ունի, իսկ զրամատուներ փոխանցական արժէք մը միայն : Դրամատուներ, չրջարեութեան հանող զրամատան համար,

աւանդ մ'է որ կրնայ ամէն վայրկեան պահանջուիլ : Ասոր համար է որ Պանքան պարտաւոր է անոր փոխարէնն ունենալ իր մետաղին մէջ, ըլլայ մետաղադրամ, ըլլայ առեւտրական թուղթ : Դրամատուներու ընթացքը (cours) սկզբամբ կամաւոր է, բայց օրինական (légal) եւ բռնի (forcé) ընթացք ալ ունի : Օրինական ընթացքը կը պարտաւորէ ամէն ոք իրր զրամ ընդունիլ այդ տոմսերը, բայց զանոնք չըջարեութեան հանող զրամատուներ պարտաւոր է անոնց փոխարժէքը մետաղադրամով հատուցանել : Բռնի կ'ըլլայ երբ, անտեսական տաղնապի մը հետեւանքով, զրամատուներ առժամապէս կը դադրի մետաղադրամով հատուցանել իր զրամատուները, զոր մասնաւոր անհասներ պէտք է ընդունին իրր զրամ : Դրամատուներ, որ ներկայացուցուին պէս պէտք է վճարուի, ժամանակ անցնելով իր արժէքը չի կորսնցնիր ընաւ : Եւ առ այսպէս պէտք է ըլլայ, քանի որ վճարման համար որոշ պայմանաժամ մը չունի : Արդէն գլխաւորապէս արոր համար է որ զրամատուներ կը տարբերի առեւտրական թուղթերէ, ինչպէս ի տես վճարելի մուրհակներէ, չէքէրէ եւն : Դրամատուներ մը պարտաւոր է հատուցանել իր չրջարեութեան հանած այն տոմսերը, որոնք չինցած, աւրուած են, մինչ այս պարտաւորութենէն ազատ է, երբ թուղթերը կորսուած, զոգցուած կամ այրած ըլլան : Նոյնպէս պարտաւոր չէ վճարել կեղծ զրամատուները, նոյն իսկ եթէ ներկայացնողին պատուաւորութիւնը խնդրոյ առարկայ չըլլայ : Բայց ընդհանրապէս կ'ընդունի այն զրամատուները, որոնց ճարտար նմանութիւնը կրնար խաբել ամէնէն ազէկ ճանչցողներն իսկ : Դրամատուներ կեղծողները ցկեանս բանտարկութեան կը դատապարտուին :

Արալիդրամը ընտրութիւն մ'է եւ կը կայանայ վճարելու մասին ամենէն խնայողական եւ ծախելու

մասին ամենէն շահաւոր եղանակը գտնելու մէջ : Արպիզրաթի գործողութիւնք կը կատարուին փոխանակագրերու , արժէթուղթերու , թանկագին մետաղներու եւնի վրայ : Այս գործողութիւնները կատարող շահադէմներ , այս ինչ հրապարակէն գնելով եւ այն ինչ հրապարակին վրայ ծախելով՝ յաճախ կարեւոր շահեր կ'ընեն , բայց ամէն բանէ առաջ հարկ է ճիշդ ծանօթութիւններ ունենալ զանազան հրապարակներու սովորութեանց վրայ : Արպիզրաթի մէկ ուրիշ ձեւն ալ կը կատարուի ասորանքի վրայ : Վաճառական մը , որ ցորեն գնած է Ռուսիայէ եւ Բարիդի հրապարակին վրայ ծախած է պայմանաժամով , կրնայ , եթէ շահաւոր տեսնէ , վաճառման գործողութիւնը ֆիշել եւ յաճախորդէն վերադառնալ գնելով , Լանտոնի կամ Անլէրի հրապարակներուն վրայ ծախել : Արպիզրաթի հաշիւներու մէջ յաճախ համեմատութիւն կ'ստանայ չղթայի կանոնը կը գործածուի :

Զեղչ . — Զեղչը , որ առուտուրի մէջ յաճախագէտ գործողութիւն մ'է , այն գումարն է որ վար կը դրուի պայմանաժամէն առաջ վճարուող առեւտրական թուղթի մը արժէքէն , կամ ուրիշ խօսքով , զեղչ կ'ըսուի այն գործողութեան , որով թուղթ մը կը գնուի պայմանաժամէն առաջ : Զեղչի գործողութիւնը տեղի կուտայ տոկոսի հաշուի մը , բայց զիտելի է որ զեղչը դրամագլխէն կը պակսի , մինչ տոկոսը անոր վրայ կը բարձրուի : Զեղչի կանոնին նպատակն է գտնել այն գումարը որ վար պիտի դրուի ժամանակէ մը ետք վճարելի թուղթի մը անուանական արժէքէն : Անուանական արժեքն է այն գումարը որ նշանակուած է թուղթին մէջ եւ որ պայմանաժամին պիտի հատուցուի : Պայմանաժամը այն թուականն է յորում կը վճարուի թուղթին արժէքը :

Երկու տեսակ զեղչ կայ 1. Արտաքին կամ առեւտրական եւ 2. Ներքին : Առեւտրական զեղչն է թուղթին մէջ յիշատակուած գումարին տոկոսը մինչեւ պայմանաժամ եղած օրերուն համար : Այս զեղչը նախամեծար կը համարուի , որովհետեւ հաշիւը զիւրին է եւ զեղչողին համար շահաւոր : Տեսէ՛ք ինչպէս . — 100 ոսկինոց թուղթ մը տարեկան օրինակի համար 5% ուղեղչած կ'ըլլանք , երբ 5 ոսկին վար դնենք եւ 95 ոսկի վճարենք , բայց որովհետեւ տարի մը ետք 100 ոսկի պիտի առնենք , ըսել է չի վճարուած 5 ոսկին տոկոսն ալ առած պիտի ըլլանք , մինչ պարտաւոր էինք մեր տուած գումարին , այսինքն 95 ոսկին տոկոսը միայն առնել , այն է 4,75 ոսկի : Ընդհակառակը , ներքին զեղչով կը գտնուի գումար մը որ եթէ թուղթին վճարման պահուն տոկոսի դրուէր , պայմանաժամին ճշգիւ պիտի արտադրէր այնչափ գումար որչափ պէտք էր իրեն՝ հաւասարակշռելու համար թուղթին անուանական գումարը :

Տարագ (Փօրմիւլ) Առեւտրական զեղչի — $\frac{աօ}{3600} = \frac{աօ}{p}$

ա=անուանական արժէք. ս=սակ. հ=հիմնական արժէք. օ=օրերու թիւը. զ=զեղչ. p=զեղչի սակին համապատասխանող բաժանարար

Թուղթին գումարը Ա. ըլլալով կ'ունենանք

$$հ = ա - \frac{աօ}{p} = \frac{ա(p - \alpha)}{p}$$

Տարագ ներքին զեղչի . — $զ' = զեղչ$

$$զ' = \frac{աp + աօ - աp}{p + \alpha} = \frac{աօ}{p + \alpha}$$

Զեղչի ցուցակ . — Զեղչի հաշիւներու համար վերը նշանակուած մեթոտները կը գործածուին երբ մէկ թուղթի վրայ է գործողութիւնը : Բայց երբ միեւնոյն ատեն մէկէ աւելի թուղթեր պիտի զեղչուին , մէկ գործողու-

Թիւն միայն կը բաւէ : Ասոր համար չինուած է զեղչի ցուցակը : Ուրեմն զեղչի ցուցակը մանրամասն ցուցակն է այն առեւտրական թուղթերուն զոր վաճառական մը զեղչել պիտի տայ : Ցուցակին մէջ կը գրուին թուականը, զեղչողին եւ չեղչել տուողին անունները , վճարման տեղը , մէն մի թուղթի անուանական արժէքը , պայմանաժամը , զեղչման օրերը եւայլն : Թուղթերն իրարու տակ կը գրուին պայմանաժամի կարգով : Երբ միեւնոյն պայմանաժամն ունեցող քանի մը թուղթեր գրուելին , այն առեն գումարներու կարեւորութեան կարգով կը գրուին : Զեղչի ցուցակին մէջ կը նշանակուի նաեւ զեղչի սակը , յանձնարարողէքը , դրոշմատուրքը , եւայլն : Դիւրութեան համար կը զեղչուին զրամաղլին եւ օրերու արտադրութեան վերջին երկու զէրօնները , ինչպէս նաեւ զեղչի սակին համապատասխանող բաժանարարին երկու զէրօնները , զոր օրինակ եթէ սակը 40% ըլլայ՝ 90ով կը բաժնուի փոխանակ 9000ի :

ՕՐԻՆԱԿ ԶԵՂՉԻ ՑՈՒՑԱԿԻ						
Անուանական արժէք		Հրապարակ	Պայմանաժամ			Թիւ
540	75	Բարիգ	Դեկտ.	25	40	216
2600	—	»	Ֆնվր.	2	48	1248
5754	25	Մարտիիս	Փետր.	10	87	5006
6330	—	»	»	12	89	5634
15225		134,48 Զեղչ 4 % 25,37 Ցանձնառողէք 1/6 % 7 Դրոշմատուրք				
166	85	16 Նոյմ.				
15058	15					

Զեղչի սակ Անգլիոյ Պանֆային . — Անգլիոյ Պանֆային զեղչի սակը փոփոխական է : Երբեմն , բայց շատ քիչ , կը պատահի որ պանքան իր պաշտօնական սակէն վար գինով կը զեղչէ առեւտրական խիստ յարգի թուղթեր : Ուրիշ պանքաները սովորաբար Անգլիոյ Պանքոյէն աւելի նպաստաւոր պայմանով կը զեղչեն առեւտրական թուղթեր : Մինչեւ 1844 , Անգլիոյ Պանքան չատրիչ անգամ 40/8էն պակաս զեղչած էր , բայց 1844ի օրէնքի վաւերացումէն ետք , յանկարծ իջեցուց 21/2 0/10 եթէ մեծաքանակ ոսկի մթերուի կամ ստիպողական հարկ մը ծագի , Պանքային տնօրէնը , զեր-տնօրէնը եւ միւս վարիչները վարչական Խորհուրդի սովորական գումարումին չեն սպասեր զեղչի սակը փոխելու համար : Այսպէս եւ սակը քարծրացնելու կամ այլեւս թուղթ չի զեղչելու : Բայց այս պարագաները շատ հազուադէպ են :

Պանքան ի տես վճարելի կամ կարճ պայմանաժամերով պարտքեր ունի , ինչպէս ընթացիկ հաշիւներ , հրամանի մուրհակներ եւայլն : Այս պահանջումները գոհացնելու եւ հառարակութեան ու մանաւանդ իր ամէնէն մեծ ու լաւ յաճախորդին՝ Անգլիոյ կառավարութեան խնդրանքներուն պատասխանելու համար , Պանքան ստիպուած է դրամ պահել : Այս դրամը պահեստ կը կոչուի : Օրէնք է որ պահեստն երբեք վար ըլլալու չէ ի տես վճարելի պարտքերուն 1/3էն : Ուրեմն , եթէ պահեստին եւ ի տես պարտքերուն համեմատութիւնը պակսելու վրայ ըլլայ , Պանքան կը քարծրացնէ իր զեղչի սակը : Հակառակ պարագային կ'իջեցնէ :

ՕՍՄ. ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆԲԱ

Օսմանեան Կայսերական Պանքան հաստատուած է 1863 Փետրվ. 4ին , 30 տարուան պայմանաժամով , որ ապա 50ի վերածուեցաւ 1864 Օգոստոս 4էն սկսեալ :

Ընկերութեան կեդրոնատեղին Պոլիս է, բայց Ընդհանուր Ժողովները Լոնտոնի կամ Բարիդի մէջ կը գումարուին : Բարիդի եւ Լոնտոնի մասնաճիւղերէն զատ, Օսմ. Պանքան Թուրքիոյ բոլոր առեւտրական կեդրոններուն մէջ բազմաթիւ մասնաճիւղեր ունի : Դրամագլուխը որ նախապէս 67,500,000 Փրանք էր, 1874 Օգոստոս 31ին բարձրացաւ 250,000,000 Փրանքի, 500 Փրանքնոց 500,000 բաժնեթուղթերով : Պանքային Վարչութիւնը յանձնուած է 7 անդամէ բաղկացած Վարչական Խորհուրդի մը, որոնց 4ը անօրէն եւ 3ը վարիչ : Ասանք կ'ընտրուին Լոնտոն կամ Բարիդ գումարուող Յանձնաժողովի մը կողմէ, որու կ'անդամակցին 10 Փրանսացի, 10 անգլիացի ու 6 աւստրիացի : 4 անօրէններէն մին «Ընդհանուր Տնօրէն» տնտեսական ունի եւ կը նախագահէ Վարչական Խորհուրդին : Օսմ. Կառավարութիւնը վերին հսկողութիւն ի գործ կը դնէ Կայս. Բանկէրի մը միջոցաւ զոր ինք կ'անուանէ՝ Վարչական Խորհուրդին հետ համաձայն, եւ Մռնախաւքի մը (հաշուակալ) միջոցաւ, որուն պաշտօնն է հսկել Պանքային հետ պետական դանձուն կատարած ելմտական գործառնութիւններուն վրայ : Օսմ. Կայսերական Պանքան առանձնաշնորհում ունի զբամատումն չրջաբերութեան հանելու : Տոմսերու փոխարժէքը կը հասուցուի այն տեղւոյ մէջ ուր չրջաբերութեան հանուած են : Այսու հանդերձ, մասնաճիւղերու տոմսերը կրնան հաշուուիլ ի Պոլիս, եթէ Պանքային Վարչութիւնը յարմար դատէ : Պանքային անուակիրն մէջ գտնուած պատրաստ դրամն իր չրջաբերութեան հանած տոմսերուն գէթ $\frac{1}{3}$ ին հաւասար ըլլալու է : Օսմ. Պանքայի գործառնութիւնք կրկին են 1. Հառարակութեան հետ եւ 2. Պետական դանձուն հետ :

Հասարակութեան հետ. — Օսմանեան Պանքան Պետական Պանքայի առանձնաշնորհումը կը վայելէ Թուր-

քիոյ մէջ : Կը զեղչէ ամէն առեւտրական թուղթեր, առնուազն երկու ստորագրութեամբ եւ առ առաւելն 90 օր պայմանաժամով : Իր կամ երրորդի հաշուոյն փոխառութիւններ կը հանէ, եւ ընթացիկ հաշիւներ կը բանայ : Դրամներ ու թանկագին մետաղներ կը գնէ ու կը վաճառէ եւ այս նիւթերուն վրայ կանխավճարներ կ'ընէ : Արժէթուղթերու, ապրանքներու եւ ապրանքի ֆոնսընաններու վրայ փոխառութիւններ կ'ընէ եւ փոխանակութեան ամէն գործողութիւններ կը կատարէ իր կամ երրորդի մը հաշուոյն : Վերջապէս Պանքայի յատուկ ամէն գործողութիւն կը կատարէ :

Պէտական զանգուն հետ. — Օսմ. Պանքան վճարումներ կ'ընէ ի հաշիւ կառավարութեան եւ կանխավճարներ կուտայ, 1888 Մարտի պայմանագրին համաձայն :

Տարուէ տարի, զուտ չահէն $\frac{50}{100}$ վար կը դուրս ի նուազագոյն բաժնետէրերու եւ մնացեալին վրայ $\frac{100}{100}$ կամ Ընդհանուր Ժողովին որոշած սահման առ հարիւրը կ'աւելնայ պահեստի գումարին վրայ, մինչեւ որ այդ գումարը վճարուած դրամագլխին $\frac{1}{4}$ ին հասնի : Շահուն մնացորդը հետեւեալ կերպով կը բաժնուի. — $\frac{9}{100}$ չահաբաժին կը տրուի եւ $\frac{1}{100}$ կէս առ կէս կը բաժնուի հիմնադրներուն եւ Վարչական Ժողովոյ անդամոց միջեւ : Օսմ. Կայսերական Պանքան իր հաստատութեան թուականէն մինչեւ 1874 չատ փայլուն չրջան մը անցուցած է Օսմ. արժէթղթոց բարձր գին մը ունենալուն պատճառաւ : Դժբախտաբար 1895 եւ 1896 տարիներուն մէջ դժուարին չրջան մը անցուց անտեսական տագնապի մը հետեւանքով որ առաջ եկաւ ոսկեհանքերու վրայ ծայրայեղ չահադիտութիւնէ մը : Այսօր, բարեբախտաբար, խիստ բարգաւաճ կացութիւն մը ունի եւ Թուրքիոյ ելմտական կազմակերպութեան մէջ կարեւոր տեղ մը գրաւած է :

Գ. ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՇԱՐՃՈՒՄ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Կ. Պոլսոյ ունի 162,950 տուն եւ 900,000 բնակիչ, որոնց 50% թուրք, 40% քրիստոնեայ (Հայ, Յոյն եւ շն.), 7% չիւղիք եւ 3% Եւրոպացի: Կ. Պոլսոյ նաւահանգիստը շատ ընդարձակ է եւ հազարաւոր նաւեր կրնայ պարունակել միեւնոյն ատեն: Վտփորի երկայնութիւնն է 30—31 քիլոմէտր եւ լայնութիւնը $2\frac{1}{2}$ —3 քիլոմէտր:

Ահաւորիկ 1899 Մայիս 1էն մինչեւ 1900 Փետրվ. 29 Պոլսոյ նաւահանգիստը մտնող նաւերուն ցուցակը.

Դ Ր Օ Շ	ՆԱԻԵՐՈՒ ԹԻԻԸ			ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ		
	Շուքին	Աւագոստ	Փետր	Շուքին	Աւագոստ	Փետր
Օսմանեան	1,314	21,497	22,811	446,073	420,369	866,442
Գերմանական	209	—	209	27,136	—	271,136
Անգլիական	2,865	30	2895	4,254,902	1,739	4,256,641
Աւստրիական	540	23	563	685,541	92	685,633
Պելժիական	83	—	83	135,638	—	135,638
Դանիական	27	—	27	33,848	—	33,848
Սպանիական	16	—	16	17,503	—	17,503
Ֆրանսական	400	56	456	503,648	6,588	510,236
Հելլենական	1,517	606	2,123	1,111,362	155,033	1,266,395
Հոլանտական	49	—	49	59,117	—	59,117
Իտալական	532	43	575	656,396	6,337	662,733
Պուրկարական	153	7	160	52,875	1,421	54,296
Եգիպտական	6	—	6	5,718	—	5,718
Ռումանական	236	15	251	205,741	2,488	208,229
Ռուսական	737	4	741	867,888	1,924	869,812
Շուէտական	59	—	59	79,264	—	79,264
Սամոս	—	54	54	—	2,540	2,540
Գումար	8,743	22,335	31,078	9,386,650	598,531	9,985,181
1899ից եղած եր	9,794	24,849	34,643	10,684,258	653,518	11,538,476

Դ Ր Օ Շ	ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ	ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ			
		1899	1898	1897	1896
1 Անգլիական	4,256,641	42,5	48,2	56,2	55,2
2 Հելլենական	1,266,395	12,6	10,2	4,7	10,4
3 Ռուսական	869,812	8,7	7,6	7,	5,3
4 Օսմանեան	866,442	8,6	7,5	6,8	5,6
5 Աւստրիական	685,633	6,8	7,1	6,2	5,6
6 Իտալական	662,733	6,6	6,8	7,2	7,
7 Ֆրանսական	510,236	5,1	4,4	3,5	3,6
8 Գերմանական	271,136	2,7	2,	1,5	1,7
9 Ռումանական	208,229	2,1	1,5	2,1	0,36
10 Պելժիական	135,638	1,3	1,	—	—

Անգլիական շոգենաւերը կարեւոր նաւադուր մը ցոյց կուտան: Հելլենականները մեծ յառաջգիմութիւն ըրած են: Աւելցած են նաեւ Օսմանեան եւ Ռուսական շոգենաւերը: Աւստրիականներն ու Իտալականները զոյգ կ'ընթանան եւ Գերմանականներուն ու Ռումանականներուն պէս յաւելում կրած են: Պելժիականներն ալ 35,000 թօնոյի յաւելում ունին, Անալէքսի եւ Կ. Պոլսոյ միջեւ ուղղակի երթիւն եկութիւն մը հաստատուած ըլլալով Նաւահանգիստի տարփերը, զոր ամէն նաւ պարտաւոր է վճարել, հետեւեալներն են. —

1. Փարոսի տարփ. — Միջերկրականէն եկող շոգենաւերը կամ առաջատանաւերը, մինչեւ 800 թօնո, 2 զրշ. կը վճարեն առ մէն մի թօնո, եւ 1 զրշ. առ մէն մի յաւելեալ թօնո: Իսկ անոնք որ Միջերկրականէն կուգան եւ Սեւ ծով կ'երթան առանց ո եւ է գործառնութիւն ընկող Պոլսոյ նաւահանգստին մէջ, թօնո գլուխ կը վճարեն $1\frac{1}{2}$ զրուշ, եւ յաւելեալ իւրաքանչիւր թօնոյին համար 30 փարա: Պոլսոյ նաւահանգստին մէջ գործառնութիւն ընկէ ետք Սեւ ծով գացողները

կը վճարեն $1\frac{3}{4}$ դրշ. առ մէն մի թօնօ, մինչեւ 800 թօնօ, եւ 25 փարա՝ յաւելեալին համար :

2. Ագասարարի տարֆ. — Սեւ ծով գացող շոգեհաւերը կամ առագաստահաւերը թօնօ գլուխ 20 փարա կը վճարեն իբր աղատարարի տուրք, զոր կը գանձէ Փարսներու Վարչութիւնը :

3. Խարսխանիշի տարֆ. — Թօնօ գլուխ 8 փարա, շոգեհաւերու համար, մինչեւ 800 թօնօ եւ 4 փարա յաւելեալին համար :

4. Առողջապահական տարֆ. — Առ մէն մի թօնօ 20 փարա, մինչեւ 500 թօնօ, 12 փարա 500էն մինչեւ 1000 եւ 8 փարա յաւելեալին համար :

5. Ֆերման. — Միջերկրականէ եկող շոգեհաւերը՝ Տարտանէլէ անցնելու համար՝ կը վճարեն 25 դրշ. իսկ առագաստահաւերը՝ 75 դրշ. :

Ճարտարարուեստ. — Պշտիկ դրամագլխ խներով շահագործուած անհատական ձեռնարկութիւններէ զատ, Պոլսոյ մէջ կան քանի մը կարեւոր գործարաններ, մեծ մասամբ Եւրոպացիներու կողմէ հաստատուած, ինչպէս մանրարան, ապակիի, գարեջուրի, արհեստական սառիռ կաղի գործարաններ եւ բազմաթիւ ջաղացքներ : Օսմանեան կառավարութիւնը իր հաշուոյն կը շահագործէ ֆէսի, կաղի, մետաքսեղէնի գործարաններ, երկու ջաղացք, զինարան, վառօդարան, խաղախորդարան եւ այլն : Պոլսոյ մէջ Հայոց ձեռքով պատրաստուած ծնծղաները (զիյ) շատ յարգի են Եւրոպայի մէջ, իրենց ընտիր ակտակին համար :

Վաճառականութիւն. — Հետեւեալ ցուցակին մէջ կ'երեւին ներածեալ եւ արտածեալ ապրանց արժէքը, եւ ուրիշ շահեկան մանրամասնութիւններ. —

Ն Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Մ			Ա Ր Տ Ա Մ Ո Ւ Մ		
ԵՐԿԻՐՆԵՐ	Արժէք Դրուշ	Համեմատական բաժին %	ԵՐԿԻՐՆԵՐ	Արժէք Դրուշ	Համեմատական բաժին %
Գերմանիա	20,914,263	22,96	Գերմանիա	26,964,443	12,87
Աւստրիա	420,299,082		Աւստրիա	149,677,776	
Պեժիա	49,357,167	40,10	Պեժիա	22,903,444	40,97
Անգլիա	856,773,884		Անգլիա	634,315,888	
Ֆրանսա	210,693,959	9,94	Ֆրանսա	460,664,556	29,85
Թունուզ	2,249,708		Թունուզ	3,347	
Յունաստան	39,301,987	1,84	Յունաստան	34,930,222	2,15
Հոլանտա	17,504,111	0,80	Հոլանտա	37,461,777	2,44
Իտալիա	69,882,917	3,27	Իտալիա	46,916,331	3,05
Պարսկաստան	58,171,793	2,72	Ռումանիա	22,093,444	1,43
Ռուսիա	67,553,917	3,15	Ռուսիա	38,277,222	2,48
Ռումանիա	175,229,958	8,20	Եգիպտոս	—	—
Եգիպտոս	64,917,331	3,02	Պուրկարիա	36,928,001	2,39
Պուրկարիա	67,267,667	3,19	Մ. Նահանգք	28,922,110	1,87
Մ. Նահանգք	2,436,472	0,12	Դանիա	146,555	0,50
Դանիա	7,069	0,69	Սպանիա	2,095,889	
Սպանիա	—		Դարատաղ	242,763	
Դարատաղ	850,749		Սերպիա	2,799,000	
Սերպիա	5,429,723	0,69	Պարսկաստան	2,503,026	—
Շուէտ	5,013,500		Շուէտ	—	
Ճարոն	2,686,486		Ճարոն	—	
Սամոս	28,888		Սամոս	—	
Գումար	2,135,970,631	100 %	Գումար	1,542,845,794	100 %

Մաքրատրոց գումարը կը հասնի 192,156,213 դրշ.ի : Այս գումարէն գուրս են ծովու ճամբով Թուրքիոյ գանազան նաւահանգիստներուն միջեւ փոխանակուած ապրանքներու մաքրատուրքը եւ ուրիշ մաքսային տուրքեր, ինչպէս առօրեալ եւ շաբաթական հարկեր, հիւպատոսարաններու, վարժարաններու եւ եկեղեցիներու յատկացած առարկաները, ինչպէս նաեւ երկրագործ

ծախան ու ճարտարական գործիներ եւ երկաթուղեաց ու գործարաններու յատուկ նիւթեր մաքսատուրքէ ազատ են :

Ահաւասիկ բաղդատական ցուցակ մը , որուն մէջ կ'երեւի իւրաքանչիւր երկրի համեմատական բաժինը արտածմանց եւ ներածմանց մէջ . —

ԵՐԿԻՐՆԵՐ	Ներածում %	Արտածում %
Անգլիա	38,70	43,29
Ֆրանսա	11,46	27,80
Գերմ. , Աւստր. , Պելժիա	24,43	11,95
Յունաստան	1,65	1,59
Հոլանտա	0,70	2,40
Իտալիա	2,72	3,45
Պարսկաստան	2,92	0,10
Ռումանիա	3,15	1,45
Ռուսիա	6,85	2,92
Եգիպտոս	2,25	—
Պուլկարիա	4,29	2,76
Միացեալ-Նահանգներ	0,30	1,63
Ուրիշ երկիրներ	0,58	0,46
	100 %	100 %

Դիտելի է որ Գերմանիոյ , Աւստրիոյ եւ Պելժիոյ թիւերը միացած են , վասն զի գերմանական ապրանքները մասամբ Անգլիայէ եւ Թրիէստէ կուգան : Զուիցերլանտ յատուկ բաժին չունի , որովհետեւ իր ապրանքները Ֆրանսայէ , Իտալիայէ , Աւստրիայէ եւ Պելժիայէ

կուգան եւ անոնց բաժիններուն հետ խառնուած են : Ամերիկեան չառ ապրանքներ , որք տակաւին Անգլիայէ կ'անցնին , ինչպէս նաեւ Պրազիլիոյ խահուէները , որք Մարսիլիայէ , Համբւր , Ճենովայէ եւ Դրիէստէ կուգան , կըստուարացնեն նոյն երկիրներու վերագրուած գումարները : Եգիպտական ապրանքներն համեմատական բաժին չունին վերագրեալ ցուցակին արտածմանց կողմը , որովհետեւ մաքսատուրքը Եգիպտոսի մէջ կը վճարեն , Թուրքիա արտածուելէ առաջ :

Կ. Պոլիս երկաթուղեայ երկու գիծեր ունի , մին Եւրոպական եւ միւսը Ասիական եզերքին վրայ : Առաջինը Պուլկարիայէ եւ Սերպիայէ անցնելով կը միանայ աւստրիական գիծերուն , իսկ միւսը Հայտար փաշայէ կ'երթայ Էսկի Շէշլի , եւ հոն կը բաժնուի երկու գիծերու : Մին կ'երթայ Էսկիւրիւ , միւսը՝ Գոնես : Արեւելեան երկաթուղիք 1900ին փոխադրած են

Ապրանք 144,430 թօնո

Ճամբորդ 3,952,812 հոգի

Անասուլուի երկաթուղիք փոխադրած են

Ապրանք 103,133 թօնո

Ճամբորդ 973,189 հոգի

Ներածում . — Կ. Պոլսոյ ներածումներն են չաքար , խահուէ , գինի , ոգելից ըմպելիք , մանրերկաթեայ (խուրսախար) , ալիւր , պղինձ , կապար , պողպատ , կաշի , արջաու , երկաթ , աղածոյ , մետաքսեղէն , հիւսուածոյ , բարիզեան ապրանքներ , կարասի , թուղթ , սպունդ , ապակեղէն , որդան , լեզակ եւլն , եւլն :

Արտածում . — Արմաիք , բամբակ , բուրք , թիֆթիֆ , մետաքս , խողակ , գորգ , իւզ , աֆիօն , մեղրամոմ , կովու եւ ոչխարի եղջիւր , վարդի իւզ , տորոն , գազի խէժ , խողկաղին , գիտոր եւլն , որք ներքին գա-

ւառներէն կուգան : Ներածման մեծ մասը , մասնաւորապէս մանրիֆաթուրա , մանրերկաթեայ եւ զանազան հիւստեածոներ՝ կ'երթան փոքր Ասիա : Մնացեալը տեղւոյ վրայ կ'սպառի : Արտածման գլխաւոր ապրանքները , որոնց հրապարակն է Կ. Պոլիս , են թիֆթիֆ , գազի խէժ , գորգ եւ ափիօն : Խոզկաղինի ու գիւտորի վրայ ալ կարեւոր գործառնութիւններ կ'ըլլան Պոլսոյ մէջ , բայց այս ապրանքներուն գլխաւոր հրապարակն է Իլմիր : Առաջինը կը ծախուի խանթարով՝ իսկ երկրորդը՝ օխայով : Այս ապրանքներու տարեկան արտածումը հետեւեալ գումարներուն կը հասնի . —

Թիֆթիֆ	65	միլիոն	դրուշ
Ափիօն	61	»	»
Գորգ	22	»	»
Գազի խէժ	7	»	»
Գիւտոր	12	»	»
Խոզկաղին	58	»	»

Գ. Վ.Ա.ՃԱՍՈՒԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐԿԻՈՅ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐԸ

(Պատմական , Աշխարհագրական , Վիճակագրական ծանօթութիւններով)

Էկիւն . — Եփրատի վրայ , այգիներով եւ պարտէզներով չըջապատուած եւ ամիթիթատրոնի ձեւով : Անունը ծագում առած է առատ ջուրի աղբիւրէ մը , Գաւր-կիօղիս , որ քաղաքին կեդրոնը գտնուած ժայռէ մը կուգայ եւ Եփրատի մէջ կը թափի : Էկինցիք չեն գիտեր օգտուիլ այս շարժիչ զօրութենէն , իրենց ջա-

ղացքներուն եւ խաղախորդարաններուն մէջ գործածելու համար : Վաճառականութիւն գրէթէ չկայ : Երկրագործութիւն՝ նոյնպէս : Ներածում . — Հալէպէ եւ Կ. Պոլսէ : Ճարտարաւես . — Մանուսա , եաղմա մուշտակ , խաղախորդութիւն : Էկին ունի խողակ , ճեւրի եւ թութ :

ԱՅՎԱԼԼԻՔ . — (Քարասի) բնակիչ 20,000 : Կլիֆայ՝ առողջ : Գեղեցիկ նաւահանգիստ : Ճարտարաւես . — 75 հատ ձէթի (հին դրութեամբ) եւ 8 հատ շոգեշարժ գործարան . — 200 գործարան գինիի եւ օղիի . — 50 խաղախորդարան . — 33 ջաղացք (3ը շոգեշարժ) . — 24 գործարան օճառի Շըջակաները կան աղիւտարաններ եւ տպակի գործարան մը : Արտարարութիւն . — Արմաթիք , լուղ , ձիթապտուղ , գինի , կաշի , օճառ , կղմինար , խողկաղին : Ներածում . — Տարեկան 100,000 կենդինար (44 օխա) զանազան ապրանք :

ԱՄՍՍԻԱ . — Սլաւի գաւառ , Փոքր Ասիոյ հիւսիսային արեւելեան կողմը : Մակերեսով 20,450 քառակուսի քիլօմէթր : Բնակիչ 260,000 հոգի : Տարեկան արտածում 264,000 օսմ. ոսկի (ալիւր , պտուղ եւն) : Ներածում 44,000 ոսկի (երկաթ , բամբակ [Ատանայէ] , խահուէ , կերպաս եւն) : Համանուն գաւառակը Սամսոն-Սլաւ ճամբուն վրայ է եւ ունի 30,000 բնակիչ : Գլխաւոր ճարտարարուեստն է ոստանանկութիւն (2500 գործասեղան) : Կարեւոր ջաղացքներ կան որք տարին 150,000 պարկ ալիւր կ'արտադրեն եւ ²/₃ը կ'արտածեն : Ներածում . — Խահուէ , չաքար , երկաթ եւն : Արտածում . — Մետաքսեղէն , աղ , ալիւր , գինի եւ բամբակ : Ամասիոյ խնձորներն անուանի են :

ԱՏԱԲԱԶԱՐ . — Բնակիչ 25,000 : Բանուկ առատուր : Ներածում . — Շերամի հունտ : Արտածում . —

Արմաիրք	80,000	քիւէ Ընկոյզ	6,000	օխա
Կանեւիի հունտ	20,000	» Գեոնախնձոր	100,000	»
Եգիպտացորեն	350,000	» Սոխ	800,000	»
Թռչնակեր	15,000	» Սխտոր	900,000	»
Խողակ	19,000	» Հակիթ	25,000,000	»
Ծխախոտ	400,000	օխա Հաւ	100,000	»
Մեղրամոմ	12,000	» Կովու մորթ	6,000	»

ԱՅՆԹԱՊ. — Ճարտարարուեստական քաղաք 50,000 բնակիչով, Հալէպի հիւսիսային կողմէն 120 քիլօմէթր (24 ժամ) հեռի։ Ուղղակի հաղորդակցութիւն Իսկէնտէրունի նաւահանգստին հետ։ Առատ արտադրութիւն արմաիրքի, շուշմայի և ամէն տեսակ խաղողի։ Այնթապ ունի 7 գիւղախումբ և 194 գիւղ։ Ամէնէն արգասաբեր, մանաւանդ պիստակ արտադրող վայրերն են Ամարը Ճէտիտ, Պէյլիկ օվա, Տաղտաղան, Գարարուհար և լին։ Ծաւսարարուեստ. — Հիւսուածոյ, անուշեղէն (քեւդիլ, սուճուզ, քեփմեզ և լին), օճառ և այլն։ Մեծ ներածում մանածի, որով կը չինեն հիւսուածոներ և մանաւանդ ալսանա, որ անուանի է։ Արսածում. — Ալսանա, կաշի, բանուած մորթ, չոր պտուղ և պիստակ (շաւ փրսըղը ըստածը)։

ԱՍՍՆԱ. — Մերսինէն 67 քիլօմէթր հեռու։ Բանուկ վաճառականութիւն ունի Եւրոպայի, գլխաւորապէս Յրանսայի հետ։ Կլիման առողջ է ձմեռը, բայց ամառուան տաքութիւնն անտանելի է, որովհետեւ 600 քառակուսի քիլօմէթրի չափ ճահիճներ կան։ Գըլխաւոր քերֆեր. — Յորեն, վարսակ, եգիպտացորեն, շուշմայ, կորեկ, բամբակ (70,000 հակ), բուրգ, մորթ, չամիչ, գինի և պտուղ։ Երկաթուղիով կապուած է Մէրսինի նաւահանգստին հետ։

ԱՅԻՕՆ-ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ. — Ծաղկեալ քաղաք մը,

40,000 բնակչով։ Ունի մեծաքանակ աֆիօն։ Կը շինէ գորգ և թաղիք։ Երկաթի քրօմադի (chromate de fer) հանքեր կան։ Ունի նաև մարմարի հանքեր, որք չահագործուած չեն։ Արսածում. — Աֆիօն, անագ, բուրգ, արմաիրք, խաղող և խաշխաշի իւղ, որ կը գործածուի մեքենաներ իւղոտելու։ Ունի հանքային ջուրեր։

ԱՐԱԲԿԻՐ. — Ճարտարագործ քաղաք, այգիներով ու պարտէզներով չրջապատուած։ Բնակիչ 20,000։ Բանուկ վաճառականութիւն մանուսայի վրայ։ Ներածում. — Անգլիական, ֆրանսական, աւստրիական և ռուսական ապրանքներ, պարսկական և եւրոպական մետաքսեղէններ, մանած, թէյ, պողպատ, երկաթ, արօյր, անագ և ուրիշ մետաղներ, օճառ, պղպեղ, զամ և այլն։ Արսածում. — Մանուսայ և կեդի։

ՊԻԹԼԻՍ. — Շինուած է հովտի մը մէջ, 20ի չափ գիւղերով չրջապատուած։ Կլիմայ՝ առողջարար։ Ունի բազմաթիւ ջուրի աղբիւր, որոց ոմանք երկաթախառն և ծծմբախառն։ Հողը՝ հրաբխային։ Բերք. — արմաիրք, պտուղ (ամէն տեսակ), բանջարեղէն, ֆիքրե, թիֆթիֆ, մեղր, բամբակ, ծխախոտ, շրէյ (չիրիշ), և այլն։ Ունի նաև ոչխարի, այծի և կովի մորթ, մուշտակ, երկաթ ու մարմար, որք չահագործուած չեն։ Ծաւսարարուեստ. — Մանուսայ, չիք և ուրիշ տեղական հիւսուածոներ։ Վաճառականութիւն. — Առեւտրական կարեւոր շարժում մը ունի, Էրզրումի, Վանի, Տիարպէքիլի, Պաղտատի, Հալէպի և Դամասկոսի կեդրոն ըլլալով։ Ներածում. — Յրանսայի, Անգլիայ, Դամասկոսի, Հալէպի կերպաններ, քարիւղ, զինկօ, բնանեղիճի գոյներ, գաղթաբերք, բանուած մետաղներ, և այլն։ Արսածում. — Պտուղ, մուշտակ, խամ մորթ, բամբակ, ծխախոտ և տեղական հիւսուածոներ։

ՇԱՄ. — Շինուած է հիանալի հովտի մը մէջ և պատուական կլիմայ մը ունի : Բնակիչ 200,000 հոգի : Ներածում. — Բուրդէ, բամբակէ հիւսուածոններ, մանած, անգլիական կերպասներ, մանրերկաթ, չաքար, խահուէ, բրինձ, պղինձ, լեղակ, որդան (ֆրոնդ), քարիւղ, բանուած մորթ, եայլն : Արսածում. — Յորեն, գարի, եգիպտացորեն, սիսեռ, անխոն, մատուտակ, տորոն (ֆեօֆ պոյա), չոր ծիրան, պիստակ, չամիչ, բուրդ, դեղին մեղրամոմ, ուղտի, ոչխարի եւ այծի մորթ, մետաքսէ եւ բամբակէ ալանա, ֆուշի և իննա, ալմուաղգի ձի եւն. : Կարեւոր պաշարներ կերպասի, ալանայի, ֆուշիի, ֆեֆիի, արմուքի, ձիերու, ուղտերու, կովերու, և ոչխարներու : Մանածի գործարան մ'ալ կայ, չորդով դարձող : Օճառի 16 գործարանները կը բանեցնեն 200 գործաւոր և տարին 27,000 ոսկիի ապրանք կ'արտադրեն : 120 ջաղացքներու մէջ կ'աշխատին 600 գործաւոր և կ'արտադրեն 220,000 ոսկիի ալուր : 10,000 հոգի կ'աշխատին կտաւ գործելու յատուկ 1700 գործասեղաններու առջեւ, տարեկան 176,000 ոսկիի ապրանք արտադրելով : 1000 կահագործներ 18 հազար ոսկիի ապրանք կ'պատրաստեն և 24 գործարաններ 14,000 ոսկիի նշայ կ'արտադրեն : Դամասկոս՝ Պէրութի հետ կը հաղորդակցի երկաթուղիով մը, որուն շահագործումն 1895ին սկսաւ և որ 1899ին փոխադրած էր 150,828 ճամբորդ :

ՆԱՖԱ. — Արեւելեան և հարաւ—արեւելեան կողմերը կան նարինջի և լեմոնի պարտէզներ : Կարեւոր վաճառականութիւն ձէթի, շուշմայի, բուրդի, բամբակի, ցորենի, գարիի, կորեկի, թարմ պտուղներու և կրօնական առարկաներու վրայ, ինչպէս խաչ, համրիչ եւն : Ունի օճառի գործարաններ, որոց արտադրութիւնները

կը ղրկուին Սուրիա, Եգիպտոս, Կիպրոս եւն. : Ներածումներն են գաղթաբերք, Յրանսական, Անգլիական և Զուիցերիական բանուած ապրանքներ, Լիօնի մետաքսեղէններ, Կալայի, Օտեսայի, Դրիէստէի ատաղձներ, ձնուվայի բրինձ, չոր պտուղ, լուբիա եւն. :

ՆՐՈՒՍԱՂԷՄ. — Կը ներածէ ամէն տեսակ ապրանքներ և կ'արտադրէ օճառ, իւղ, չամիչ, սատափէ և ձիթենիի փայտէ առարկաներ, նարինջ, լեմոն, շուշմա, գարի, ցորեն եւն. :

ԵՐԶՐԵԿԵԱՆ. — Բնակիչ 30,000 : Ներածում. — Անգլիական և Ֆրանսական կերպասներ, խահուէ, չաքար, երկաթ, պղինձ, ծխախոտ, բրինձ եւն. , Արսածում. — Մանուսա, եազմա, խամ մորթ, գինի, պտուղ, դեղին մեղրամոմ : Բեթֆ. — ցորեն, գարի, բամբակ, բանջարեղէն, պտուղ, ճակնդեղ : Ճարսարառուես. — Մանուսա խավու և եազմա, շալ, կաշի :

ԷՆԿԻՒՐԻ. — (Շօղլատ, Քայսէրի, Գըրշէհի) : Մակերեւոյթ 67,500 քառակուսի քիլոմէթր : Բնակիչ 980,000 : Կլիման ընդհանրապէս չոր և բարեխառն : Տարին միջին հաշուով 4,117,000 քիլէ (24 օրա) ցորեն և 2,648,000 քիլէ գարի կ'արտադրէ (շուրջ 222½ միլիոն քիլո) : Բրինձ՝ 1 միլիոն քիլո, բամբակ՝ 60,000, կանեփ, շուշմայ, խաչխաչ՝ մօտ 100,000 քիլո, պտուղ՝ 10 միլիոն քիլո : Արմուքի մշակութենէն ետք, բնակիչք կ'ըրաղին դուարաբուծութեամբ : Էնկիւրիի հռչակաւոր այծերը մէկ միլիոն կը հաշուուին : Ներածումներուն գումարը կը հասնի 46 միլիոն դրշի, որուն 18ը՝ Անգլիայէ, 7ը՝ Թուրքիայէ, 4ը՝ Աւստրիայէ, 2½ը՝ Գերմանիայէ, 1½ը՝ Ռուսիայէ, 1ը՝ Յրանսայէ եւն. : Ներածուած ապրանքներն են չաքար, խահուէ, բամբակեղէն, բրդեղէն, երկաթ, քարիւղ եւն. : Արսածումներուն գումարն է 70 մի-

լինն զըշ. և սապէս կը բաժնուի.— քիֆքիֆ, 1½ մի-
լինն օխա, բուրդ 800,000 օխա, ցորեն 4 միլիոն եարշմ,
գարի 2,400,000 եարշմ, ոչխար 500,000 հատ, այծ
10,000 հատ, ձի 1000, կով 5000, այծի մորթ 20,000,
գորգ 50,000, ապուխտ 120,000 օխա : Գլխաւոր ճար-
տարարութեանն են ապուխտի, գորգի, քիֆքիֆի, գինիի
են. պատրաստութիւնները : Էնկիւրիի վիւայէթին մէջ
կան աղահանքեր և արծաթախառն կապարի ու պղինձի
հանքեր : Էնկիւրիէ մինչև Իզմիտ երկաթուղի կայ,
որուն միջնաշնորհն 1888ին յանձնուեցաւ գերմանական
ընկերութեան մը, 99 տարի պայմանաժամով : Էնկիւրիի
համանուն գաւառակը Կ. Պոլսէ 355 քիլոմէթր հեռու է
և ունի 40,000 բնակիչ : Շողեշարժ ջաղացք մը մինչև
Պոլսի ալիւր կը զրկէ : Արտադրութիւն.— Թիֆթիք, խէժ, մեղր,
տորոն, ափիօն, ֆիորի, խնձոր, տանձ են : Ներածում.—
Եւրոպական վաճառքներ :

ԷՏԻՆԵ. — Ինակիչ 78,000 : Կ'արտադրե արմտիք,
խամ մորթ, ծխախոտ, մետաքս, բուրդ, պանիր են :
Կ'ներածե մանրիֆաթուրա, գաղթարերք, բրինձ, օճառ,
կաշի, քարիւղ են : Զարտարութեան. — Կաշեգործու-
թիւն, մետաքսագործութիւն և ապայի շինութիւն :
Ունի շողեշարժ ջաղացքներ :

ԻՋՄԻՏ. — Նախկին Նիկոմիդիա զոր Բրիտանիայ 281
տարի առաջ հիմնեց Նիկոմէտ Ա. : 1326 ին Թուրքիոյ
անցաւ : Քաղաքը շինուած է ամփիթատրոնի ձեւով :
Բնակիչ 15,000 : Առեւտրական կեդրոն : Մեծ վաճա-
ռականութիւն արմտիքի և փայտի վրայ : Ներածում.—
Մանրիֆաթուրա, գաղթարերք, մանրերկաթ (խուր-
սալաք), շինուածանիւթ են : Արտադրութիւն.— Արմտիք,
խողակ, ծխախոտ, եգիպտացորեն. պտուղ, հաւ,
հաւկիթ, պանիր և սեր : Զարտարութեան. — Մետաք-

սի մանարաններ և շողեշարժ ջաղացքներ : Կայսերա-
կան գործարան ի Հերէքէ, 18 քիլոմէթր երկաթուղիով
դէպ արեւմուտք : Մթերանոց Անատոլուի երկաթուղ-
եաց ընկերութեան ի Տէրինձէ :

ԻՋՄԻՐ. — Թուրքիոյ առեւտրական գլխաւոր հրա-
պարակներէն մին, որ բանուկ վաճառականութիւն մը
ունի Աւստրիոյ, Անգլիոյ, Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Գեր-
մանիոյ, Ռուսիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի և Ամե-
րիկայի հետ : Մթերանոց արեւելեան վաճառքներու,
ինչպէս նաեւ Եւրոպական ապրանքներու և գաղթարեր-
քերու : Ներածում.— Խահուէ, չաքար, բրդեղէն,
բամպակեղէն և մետաքսեղէն ապրանքներ, գամ, մոմ,
թաւիշ, բանուած մորթ, գոհարեղէն, մանրերկաթ,
կարասի, նորաձեւութեան ապրանքներ, խնցեղէն և
ապակեղէն անօթներ, ֆայանս, ոգելից ըմպելի, մե-
քենայ, կառք, մարմար, մալթայի քար, շինութեան
փայտ, չուան են : Արտադրութիւն.— Չոր պտուղ, բուրդ,
բամբակ, ափիօն, ցորեն, խաղող, չամիչ, թուղ,
խողկաղին, տորոն, իւղ, չուշմա, այծի և ոչխարի
մորթ, մատուտակ, գորգ (համբաւաւոր), սակամոնի
(նաննուսիյե), գաղի խէժ (ֆիթիք). արմտիք, մետաքս,
խողակ, զմռնիտ (զըմիսաւ), բամբակի և խաշխաշի
հունտ, պանիր, չաքանակ, բակլայ, ոսկոր, տղրուկ,
քիֆքիֆ են :

ԻՅՆԵՊՈԼԻՒ. — Նաւահանգիստ Սեւ ծովու վրայ :
Կ'արտադրէ բուրդ, քիֆքիֆ, կանեփ, չուան, ապկապ,
դեղին մեղրամոմ, գաղի խէժ, մորթ, արմտիք, ընկոյզ
խնձոր են :

ԻՍԿԵՆՏԵՐՈՒՆ. — Հալէպի վիւայէթին մէջ, Սուրիոյ
հիւսիսային կողմը : Բնակիչ իբր 11,000 հոգի : Գլխա-
ւոր ճարտարութեան. — Շերամատածութիւն : Արտադրութիւն.

— բուրդ, բամբակ, գլխոտր (մազը), գարի, վարսակ, ցորեն, ճեղերի, շուշմայ, մորթ, կորեկ, մարտիկներ, կարագ են : Ներածում . — Անգլիական և զուգեցերիական ապրանքներ, գաղթարքեր են :

ԽՍՐԲՈՒԹ . — Շինուած է ծիծաղկոտ ու արգաւանդ հովտի մը մէջ : Մէկ ժամ հեռու կը գտնուի Մեղրէ գիւղը, բլուրի վրայ, որ քաղաքին ամբողջացողիչ մասը կը կազմէ : Գլխաւոր վաճառականք հոն հաստատուած են : Բերք . — Բամբակ, արմտիք, ափիօն, ձէթ, դինի են : Ներածում . — Անգլիական, ֆրանսական, աւստրիական և ռուսական ապրանքներ, մետաքսեղէն, մանրերկաթ, գոհարեղէն, խահուէ, շաքար, թէյ, պղպեղ, պողպատ, երկաթ և ուրիշ մետաղներ, օճառ, քարիւղ, բրդեղէն, մանած, են : Արտածում . — ցորեն, գարի, ափիօն, բամբակ, իւղ, կարագ, դինի են :

ԷՐԶՐՈՒՄ . — Ծովուն երեսէն 5895 ոտք բարձր : Կարեւոր դրանգիդ Տրապիզոնէ ի Պարսկաստան, հակառակ Պաթումի և Բօզիի ռուսական մրցակից ճամբաներուն : Հաղորդակցութիւնք Պալտատի և Հնդկաստանի հետ : Ծծմբային ջերմուկներ յԷլըճա, Արծաթի, Աքտաղ : Աղահանքեր կան Քաղաքը շինուած է Բալան-Տէօքէն լեռան վերջին զառիվարին վրայ : Զերմաշափը (ռէօփլը) Օէն մինչև 15 աստիճան վար կ'իջնէ ձմեռը : Բնակիչ 60,000 : Ներածում . — Անգլիական, ֆրանսական և աւստրիական մանրիֆաթուրա, բամբակեղէն, շաքար, խահուէ, թէյ, մետաքսեղէն, մանրերկաթ, գոհարեղէն, անագ, կապար, պղինձ, քարիւղ, ոգելից ըմպելի, կաշի և մորթ, ապակեղէն, ֆայանս և շինարարական հրապարակ ներքին մասերուն : Արտածում . — բամբակ, բուրդ, թիֆթիք, այծի, ոչխարի, կովու

և ցուլի խամ մորթ, դեղին մեղրամոմ, խէժ և ուտին, ոչխար, կով, ձի (շատ յարգի), շրէշ, գորգ, և այլն : Բերք . — Գորեն, գարի, վարսակ, հաճար, գետնախնձոր, ճակնդեղ : Նաև բուրդ և քիֆքիֆ : Ճարտարարութեան . — Կաշի, օճառ, ապուխտ, գորգ, լանջանոց (կանանց յատուկ քող), մանուսա, կղմնոտր և աղիւս, կիր և գած :

ԿԷԼԻՊՈԼՈՒ . — Կօլուացիներէն հիմնուած և 1356ին Օսմանեան կայսրութեան անցած : Տարտանէլի Եւրոպական եղբրքին վրայ : Ընդարձակ նաւահանգիստ : Ունի փարոս մը, որուն լոյսը 16 մղոն հեռուէն կ'երեւի : Արտածում . — Արմտիք, շուշմայ, անխոն, մորթ, դինի, աղած ձուկ, պանիր, և շին : Ոստիլի, թիւնիկի (ռալիւնոն) և աղկերի (աւրեշա պաշրդը) կարեւոր որսորդութիւն : Ներածման ու արտածման վաճառականութիւնը գլխաւորապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ և Աւստրիոյ հետ կը կատարուի : Ներածում . — Իտալական բրինձ, Մալդայի և Ճենովայի դգմած (շեհրիկ), մանրիֆաթուրա, հանքածուխ, քարիւղ, մոմ, շաքար, խահուէ, ալքոլ, և շին :

ԿԻՐԱՍՈՆ . — Սև ծովու վրայ : Բնակիչ 15,000 : Արտածում . — Կաղին, ընկոյղ, այծի մորթ, լուրիա, արծաթախառն կապարի և մանկանէզի հանածոյ : Ներածում . — Մանրիֆաթուրա, երկաթ, խահուէ, շաքար, օճառ, պողպատ, բամբակ, քարիւղ, ցորեն, եգիպտացորեն, իւղ, և շին :

ՀԱԼԷՊ (Սուրիա) . — Բնակիչ 140,000 : Նաւահանգիստներն են Իսկէնտէրուն և Լաթաքիա, Միջերկրականի ծայրը, դրանգիդի կեդրոն, ուր կը համախառնուին Փոքր Ասիոյ մէկ մասին, Միջագետքի և Պարսկաստանի բերքերը : Հալէպ ունի 7,800 խանութ, 1,350

վաճառատուն, 200 խան, 210 ջաղացք, 120 փուռ, 2,915 գործասեղան մետաքսէ, բամբակէ և բուրդէ հիւսուածոններու համար, 130 ներկատուն, 5 գործարան թաղիքի և 15 գործարան օճառի: Նաև քանի մը խաղախորդարաններ: Ներածում. — Բուրդէ և բամբակէ հիւսուածոններ, մանած, երկաթ, պղինձ, շաքար, գաղթաբերք, ևլն.: Յատուկ գործարաններ կան ուր ոսկի և արծաթ թելերով բանուած մետաքսեղէններ կը պատրաստուին: Արտածում. — Գիտոր, գորգ, բուրդ, բամբակ, մետաքս, արմառք, դեղին մեղրամոմ, մահմուտիյէ, գազի խէժ, մատուտակ, ափիօն, չամիչ:

ԿԻԻՄԻԻԼՃԻՆԷ. — (Էտիրնէ). — Ներածում. — Մանիֆաթութեա, մեծ մասամբ Անգլիական, Յրանտական ու Գերմանական, գաղթաբերք, գոհարեղէն, ապակեղէն, երկաթ, պողպատ, կաշի, բրինձ, քարիւղ, ոգելից բմպելի, շերամի հոնտ ևն.: Այս բոլոր ապրանքները կը կը հայթայթուին Սեւանիկէ և Կ. Պոլսէ: Արտածում. — Արմտիք, խողակ, ծխախոտ, ընկոյզ, ոչխարի և այծի խամ մորթ, ածուխ, ալիւր, ջորի, դեղին մեղրամոմ, բուրդ, գինի ևն.: Ամէն տարի, Մաղկաղարդին, տօնաւաճառ կ'ըլլայ ուր տեղի ունեցող առեւտրական գործառնութիւնք մինչև 20,000 Օսմ. ոսկիի կը համեմն:

ՄԻՏԻԼԼԻ. — Արքիպիղաքոսի ամէնէն կարեւոր ու գեղեցիկ կղզիներէն մին, արգաւանդ հովիտներով: Արտադրութիւն. — Խոզկաղին, բուրդ, չամիչ, թուզ, օճառ, անիսոն, ցորեն, գարի, գինի, պտուղ ևն.: Ճարտարաւեստ. — Օճառի գործարաններ, խաղախորդարաններ և շոգեշարժ ջաղացքներ: Անուանի է Միտիլլիի ձին: Մեծ արտածում իւղի: Առեւտրական յարաբերութիւնք գլխաւորապէս տեղի կ'ունենան Մարսիլիոյ, Դրիէստէի, Սե ծովու, Դանուբի, Անգլիոյ և Կ. Պոլսոյ հետ:

ՄԻԻԼԷՅԹԷ. — Մարմարայի վրայ: Արտածում. — Կարմիր և ճերմակ գինի, գինեմուր, մորթ, խողակ, աղիւս, կղմինտր, անիսոն, օղի (համաւաւոր): Ներածում. — Քարիւղ, ցորեն, ալիւր, ալքօլ, մանիֆաթութեա ևայլն:

ՆԻՅՏԷ. — Գօնեայի արեւելեան կողմէն 250 քիլօմէդր հեռի, բաղմաթիւ գիւղերէ շրջապատուած: Արտադրութիւն. — Ցորեն, բուրդ, թիֆթիֆ, ֆիորե, ճեհրի, գարի, սիսեռ, չամիչ, լուբիա ևլն.: Արտածումները տեղի կ'ունենան Մէրսինի նաւահանգիստին միջոցաւ: Ներածում. — Խահուէ, շաքար, օճառ, քարիւղ և ամէն տեսակ մանիֆաթութեա:

ՄԵՐՍԻՆ. — Նաւահանգիստ Ատանայի, Էնկիւրիի և Գօնիայի: Ունի ծովային բանուկ վաճառականութիւն մը (տարեկան 60,000 թօնօ): Առատ ջուր: Փողոցները մաքուր ու լայն: Շրջակայքը՝ բաղմաթիւ պարտէզներ: Կարեւոր արտածում բամբակի, բուրդի, ցորենի, շուշմայի, գարիի, գորգի ևն.: Զրաշարժ ջաղացներ և բամբակ հատկութեա յատուկ գործարան մը:

ՇԱՊԻՆ, ԳԱՐԱՀԻՍԱՐ. — Կիրասոնէ 120 քիլօմէդր հեռի: Բնակիչ 18,000 հոգի: Ներածում. — Մանիֆաթութեա, բամբակ, մանրերկաթ, կերպասեղէն, շաքար, խահուէ, օճառ, քարիւղ, երկաթ, պողպատ, կաշի, ևն.: Արտածում. — Այծի, ոչխարի, նապաստակի, աղուէսի մորթ, խէժ, ալիւր, լեղ (շապ), կապարի և արծաթի հանածոյ, տեղական կտաւ ևլն.:

ՊԱԼԷՔԷՍԻՐ. — (Քարասի) բնակիչ 35,424: Ունի 3 շոգեշարժ ջաղացք, 12 ագարակ, 5070 այգի, 200 բանջարանոց, 70 անտառ: Տօնաւաճառ ամէն երեքշաբթի: Արտածում. — Բուրդ, այծի և ոչխարի մորթ, չամիչ, թուզ, ճերմակ և կարմիր գինի, ձէթ, արմը-

տիք, աֆիօն, խողկաղին, բորակիտի (boracite), ծար-
րաքարի (ռապրլֆ քաշը) և արծաթախառն կապարի հա-
նածոյ, աղած ձուկ, ընկոյզ, սեխ, ձմերուկ, ձիւթ
(գիֆթ), մեղր, շուշմայ, պտուղ և բանջարեղէն :

ՊԱՆՏՐՄԱ . — Նաւահանգիստ Մարմարայի մէջ :
Կ. Պոլսէ 62 մղոն հեռու : Կարեւոր վաճառականու-
թիւն բամբակի, ցորենի, վարսակի, գարիի, բակլայի,
եգիպտացորենի, աֆիօնի, խողկաղինի, բորակիտի հա-
նածոներու, աղած ձուկերու, մարմարի, շուշմայի,
կանեփի եւնի վրայ :

ՊԱՂՏԱՏ . — Տիգրիսի եզերաց վրայ, 180,000
բնակչով : Կեդրոն վաճառականութեան Պարսկաս-
տանի և Հնդկաստանի հետ : Հողը հիւսնալի կերպով
նպաստաւոր է մշակութեան : Զարսարարուես . — Մե-
տաքսէ և բամբակէ չարշափ (թուրք կանանց համար),
ֆեֆկե, կահագործութիւն, խաղախորդութիւն եւն. :
Կը շինէ նաեւ դանակներ, Հնդկաստանի պողպատով :
Արսածու . — Արմաւ, արմտիք, բուրդ, մորթ, գըլս-
տոր, խէժ, մատուտակ, քեւկեֆի : Ներածու . — Եւ-
րոպական ամէն տեսակ ապրանքներ, բայց մանաւանդ
անգլիական և ֆրանսական : Շաքար, թէյ, մետաք-
սեղէն, բամբակեղէն, երկաթ, նպար, անագ, քար-
իւղ, չիկնիօ, ժամացոյց եւն. եւն. :

ՊԵՐՈՒԹ . — Վաճառաշահ նաւահանգիստ : Բնա-
կիչ 100,000 : Ներածու . — Շաքար, խառնէ, լեղակ,
որդան, բուրդէ, մետաքսէ, բամբակէ և քթանէ հիւս-
տածոներ, կապար, պողպատ, պղինձ, երկաթ, գինի,
ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, պղպեղ, մուշկ,
բրինձ ևայլն : Արսածու . — Մետաքս, խողակ,
շուշմայ, բուրդ, մահմուսիյե, տորոն կանեփհատ,
(ֆեհեկիւր քանեսի), սոււսֆ, գիւտոր, ճեհրի, ծխախոտ,

մետաքսէ և բամբակէ հիւստածներ, ևայլն : Գումար
ներածմանց մօտ 2 միլիոն Օսմ. ոսկի : Գումար արտած-
մանց 1 միլիոն ոսկի : Այս թիւերուն մէջ չեն Օսման-
եան զանազան հրապարակներու հետ եղած գործառ-
նութիւնք, այլ միայն օտար երկիրներու հետ կատար-
ուած առուտուրը ցոյց կուտան : Նաւահանգիստը կը
մտնեն աւելի քան 4000 նաւեր (ամէն ազդէ) 250,000
տարողութեամբ :

ՊՐՈՒՍԱ . — Բնակիչ 70,000 : Անուանի են ծծմա-
յին ջերմուկները : Մեծ վաճառականութիւն մետաքսի
վրայ : Բազմաթիւ մանարաններ և հաշտի գործարան-
ներ :

ՍԱՄՍՈՆ . — Սե ծովու վրայ, Տրապիզոնի հիւսիս-
արեւելեան կողմը, Կեդրոն դրանգիդի : Բնակիչ 30,000 :
Առեւտրական կարեւոր հրապարակ : Ընդհանուր մթե-
րանոց ներքին բերքերու, ինչպէս նաեւ Եւրոպական
վաճառքներու : Դրանգիդ և ուղղակի յարաբերու-
թիւն էնկիւրիի (Յօզդատ, Գայսէրի, Գըրչէհի),
Տիարպէքիի (Մարտին, Էրկինէ), Խարբութի (Մա-
լաթիա, Արարկիւր, Էկին), Սըվազի (Ամասիա,
Թօքատ, Մարզուան, Էրզաա) վիլայէթներուն հետ :
Փոխադրութեան միջոցներն են կառք, ձի, ջորի :
Կառքը երկու օրէն կ'երթայ Սամսոնէն Ամասիա (140
քիլոմէտր), 4 օրէն Թոքատ (250 քիլոմէտր), և 6 օրէն
Սըվազ (380 քիլոմէտր) : Սամսոնէն Ամասիա մարդ-
գլուխ միջին հաշուով 4 մէճիտ փոխադրութեան ծախք,
Սամսոնէն Թոքատ՝ 7 մէճիտ և Սամսոնէն Սըվազ՝ 10-
12 մէճիտ : Արսածու . — Խամ բուրդ, այծի և ոչխարի
մորթ, Ամասիոյ մետաքս, գեղին մեղրամոմ, խէժ,
Մարզուանի կտաններ, ալիւր, ցորեն, գարի, վար-
սակ, եգիպտացորեն, լուբիա, ընկոյզ, խնձոր, պտուղ

և բանջարեղէն, Կեսարիոյ ապուխտ, Ամասիայի և Մարզուանի գինի : Կարեւոր արտածում ծխախոտի, ճեմերի, ափիօնի, խողկաղինի, ևլն. : Ներածում — Խահուէ, շաքար, բուրդէ, բամբակէ, մետաքսէ կերպաններ, պատրաստ զգեստ, պարապ պարկ, չիմէնթօ, ջրապնդիկ կիր (chaux hydraulique), Մարսիլիոյ կղմնտոր և աղիւս, գամեղէն, գոհարեղէն, ապակեղէն, բանուած մորթ, մանրերկաթ, նորաձեւութեան ապրանքներ, որսի զէնքեր, մեքենաներ ևլն. : Սամսոնէ 7 ժամ հեռու է Պաֆրա, Գրզըլ-Ըրմաքի վրայ, 10,000 բնակչով : Անուանի է ծխախոտը, զոր կ'արտադրէ մեծաքանակ :

ՍԻՆՈՊ. — Սեւ Ծովու վրայ, Կ. Պոլսէ 18 ժամ հեռու, բնական նաւահանգիստ : Արտածում. — Յորեն, շագանակ, ձկան իւղ, աղած ձուկ, ծխախոտ, վառելափայտ, լուբիա, բրինձ, վարսակ, եգիպտացորեն, ոչխարի մորթ, ևայլն :

ՍԻՎՐԻ-ՀԻՍԱՐ. — Այտընի նահանգին մէջ, 7,000 բնակչով : Բերք. — Պտուղ, չամիչ, իւղ, ևլն. :

ՍՂԵՐԴ. — Սարահարթի մը մէջտեղ չինուած : Պիքիլա չայի ջուրերը աղի են և քաղաքին պէտքերուն անբաւական : Բնակիչ 10,000 : Բերք. — Յորեն և գարի առատ, քիփքիփ, տորոն, գլստոր, գինի շարսարառուէս. — Բրդական ապա : Այգիները կը հայթայթեն քիչ՝ բայց աւքովը շատ գինի : Դոմինիկեան հայրերը պատրաստած են այնպիսի գինիներ որք ամենալաւ գինիներու հետ յաջողութեամբ կը մրցին :

ՍԵԼԱՆԻԿ. — Եւրոպական Թուրքիոյ գլխաւոր վաճառաչան քաղաքներէն մին և առեւտրական կեդրոն Թեսալիոյ, Պուլկարիոյ, վերին և ստորին Ալպանիոյ և

Եպիրոսի : Լեռնոտ բայց արգաւանդ : Ունի արծաթախառն կապարի, պղինձի, երկաթի, մանկանէղի հանքեր : Բնակիչ՝ 130,000 : Կարեւոր վաճառականութիւն մետաքսի, ծխախոտի, բուրդի, բամբակի, շուշմայի, ոչխարի և այծի մորթերու, արմտիքի և ափիօնի վրայ : Մշակութիւն. — Հաճար, գարի, վարսակ, եգիպտացորեն, կորեկ, սե ցորեն ևն. : Եգիպտացորենն առատ է և ծխախոտը (Եէնիճէ) համաւաւոր : Հերկելի հողերուն $\frac{1}{2}$ քառակոյտ է ծխախոտի մշակութեան որ աւելի քան 20,000 ընտանիք կ'ապրեցնէ : Գինին, մանաւանդ Նիաուսդայի և Կիւմէնճէի, անուանի է : Բուրդին տարեկան արտադրութիւնն է 2,600,000 օխա, որուն 60% ը, ճերմակ (չիկայա), 20% ը սե, Ա. տեսակ (հօլսա), և 20% ը մոխրագոյն, Բ. տեսակ (Չուրֆաւա) : Այս բուրդերուն կէսը կ'արտածուի առանց լուացուելու և կը ծախուի Ռումանացիներէ, որք ամառը հոն կուգան իրենց հօտերով : Արտածման և ներածման վաճառականութիւնը շատ ընդարձակ է և գլխաւորապէս կը կատարուի Անգլիոյ, Աւստրիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Պելժիոյ և Իտալիոյ հետ : Արտածումներուն մէջ առաջին տեղը կը բռնեն արմտիք և ծխախոտ շարսարառուէս. — Ծոգեշարժ ջաղացքներ, բրդէ գորգերու, գուլպայի, ֆլանէլի, մարոկենիի և մետաքսեայ կերպաններու գործարաններ, շոգեշարժ խաղախորդարաններ և մանարաններ : Բամբակի տարեկան արտադրութիւնն է 5 միլիոն քիլօ :

ՍՂԱԶ. — [Համանուն վիլայէթին մէջ]. — Գեղածիծաղ դիրք մը ունի, ընդարձակ դաշտի մը մէջտեղ : Փոքր Ասիոյ մէջ Ալիս, Անատոլուի ամենէն մեծ գետը, կ'ոռոգէ զՍվազ և անոր հողը խիստ արգաւանդ կ'ընէ : Փոխադրութեան ծախքերու սղութեան պատճառաւ, հողային բերքերը նոյնքան առատ չեն որքան հողը ըն-

դռնակ է արտադրելու : Մէկ թօնօ ցորենը, երբ Սվա-
զէն մինչև Սև ծովի նաւահանգիստներէն մին տարուի,
200-250 զրշ.ի ապրանք կ'ըլլայ, մինչ հազիւ այս գի-
նին 1/4ը կ'արժէ : Կլիմայ՝ ցուրտ : Տաք և գաղջ ջուրի
ակեր, որոց ամէնէն կարեւորներն են Տաք ցերմով և պաղ
ցերմով : Մզկիթներու և աշտարակներու աւերակներ՝
Սելճուքեանց ժամանակէն մնացած : Բերք. — Յորեն,
գարի, եգիպտացորեն, լուբիա, սիսեռ, ծխախոտ, խա-
ղող, պտուղ և մասնաւորապէս Ամասիայի խնձոր և
Տարէնաէի բոզըն ըսուած սալորները, բանջարեղէն և
գետնախնձոր : Վաճառականութիւն. — Արմտիք, կարագ,
մեղր, ափիօն, պղինձ, ծխախոտ, մորթ, բուրդ,
թիֆթիֆ, ճեհրի, եւն. եւն. : Ներածում. — Մանիֆաթուրա,
բամբակ և բամբակեղէն, տպածոյ, մետաքսեղէն, խա-
ռէ, թէյ, շաքար, մանրերկաթ, օճառ, իւղ, քա-
րիւղ, կաշի, երկաթ, անագ, զինկօ եւն. : Արտածում. —
Յորեն, գարի, գետնախնձոր, ալիւր, բուրդ, այծի,
ոչխարի և կովու մորթ, թիֆթիֆ, ափիօն, ճեհրի, քիթթէ,
բուրդէ գուլպայ, տեղական կտաններ, Կիւրինի շալեր,
գորգ, կարագ, պղինձ եւն. : Ծաւարարութիւն. — Բուրդէ
գուլպայ [համբաւաւոր], ֆիլիմ, մեքենական ամրոններ,
տեղական կտաններ բամբակէ, մետաքսէ, քիթթէ և
բուրդէ :

ՌՕՏՈՒԿՕ. — Մարմարայի եղերաց վրայ, էտիրնէէ
քանի մը քիլօմէթր և Կէլիպօլուէ 98 քիլօմէթր հեռի :
Բնակիչ 25,000 հոգի : Վաճառականութիւն. — Արմտիքի,
բամբակի, բուրդի, մորթի, խոզակի, գինիի եւն. վրայ :
Համբաւաւոր են Ռոտտուդոյի ձմերուկները :

ՎԱՆ. — Շինուած է Վանայ լիճին եղերաց մօտ,
ծովուն մակերեսէն 5200 ոտք բարձր, մեծ ապառաժի
մը ստորոտը : Բնակիչ 30,000 : Այգեհատան կոչուած ար-

ուարձանը շատ գեղատեսիլ դիրք մ'ունի : Լիճին նա-
ւահանգիստն առեւտրական հաղորդակցութիւն ունի
ուրիշ երկրորդական նաւահանգիստներու հետ : Վանայ
լիճը 80 մղոն երկայնութիւն և 35 մղոն լայնութիւն
ունի, եթէ չհաշուենք ծովածոցը, որ բաւական ներս
յատաջացած է հիւսիսային արեւելեան կողմէն և 700
քառակուսի քիլօմէթր է, որով լիճին բովանդակ տա-
րածութիւնը կ'ըլլայ 3500 քառակուսի քիլօմէթր : Մայիս
և Յունիս ամիսներուն մէջ մեծ քանակութեամբ կ'որսան
սարեխ ըսուած ձուկը որ կ'արտածուի չրջականներն և մինչև
իսկ Պարսկաստան : Այս ձուկը ձմրան համար կը պահեն
Վանայիք : Բերք. — Յորեն, գարի, բանջարեղէն, պտուղ,
գինի, հանքային աղբիւրներ, քարիւղ, հանքածուխ,
զրնըխ, (դեղին), սարեխ : Ունի նաև բուրդ, թիֆթիֆ,
այծի և ոչխարի մորթ : Հարուստ աղահանքեր՝ Վանայ
չրջակայքը : Մասնաւորապէս ձուլամերկի մէջ կայ
զրնըխի առատ հանք մը : Ծաւարարութիւն. — Բամ-
բակէ զանազան տեսակ հիւսուածներ, գորգ, խաղա-
խորդութիւն և փակաշինութիւն : Ներածում. — Եւրո-
պական և Պարսկական ապրանքներ, գաղթաբերք,
բամբակ, բանուած մորթ : Արտածում. — Արջառ, ոչ-
խար, գիսոր, մորթ, բուրդ :

ՏԱՍՏԱՆԵԼ. — Կը ներածե մանիֆաթուրա, մե-
տաղ, գաղթաբերք, մանած, քարիւղ, հանքածուխ եւն.
ու կ'արտածե արմտիք, ծխախոտ, գիսոր, մատուտակ,
բամբակ, բուրդ, շուշմայ, գինի, մորթ, փայտ և
բրուտեղէնք, որք տեղական արտադրութիւն են :

ՏԻՍՐՊԼԵԲԻՐ. — Տիգրիսի աջ եզերքին վրայ,
խիստ արգաւանդ : Բնակիչ 25,000 : Շրջակաները՝ գե-
ղատեսիլ. — Բաղմաթիւ պարտէզներ. — Գործարան-
ներ՝ ասխրիյանի, պղինձէ և խեցեղէն անօթներու, և

մեծաքսէ ու բամբակէ կերպասներու : — Շերամարու-
ծութիւն . — Ներկարաններ . — Մեծ վաճառականու-
թիւն արտածման և դրանգիդի . — Շինութիւն օշարակի,
որ շատ համաւաւոր է և կը կոչուի Շերպէրի խայրիկ .
— Թիֆթիֆ . — Այծի և ոչխարի մորթ . — Գիստոր . —
Տեղական կտաւներ : Ներածում . — Յրանսական և
անգլիական ապրանքներ . խաւս , բամբակ , շաքար ,
լեղակ , անագ , զինկո , քարիւղ , երկաթ , օճառ : —
Բոլոր նահանգին ներածմանց գումարն է 132,000 օսմ.
ոսկի : Արսածում . — Թիֆթիֆ , բուրդ , խողակ , խէժ ,
գիստոր , շուշմայ , մետաքս , նուշ , բամբակ , ծխախոտ ,
կարագ , իւղ , ձի . ուղտ , ջորի . կաշի , սղինձ , մե-
տաքսէ կերպասներ , բրինձ , գինի , օշարակ ևլն . : —
Արտածմանց գումարն է մօտ 131,000 օսմ. ոսկի :

ՏՐԱՊԻԶՈՆ . — Նաւահանգիստ Սև ծովու վրայ :
Պարսկաստանի հետ դրանգիդի վաճառականութեան
կեդրոն : Արսածում . — Բուրդ , քիֆթիֆ , այծի և ոչ-
խարի մորթ , դեղին մեղրամոմ , ճրագու (իջ ետղը) ,
խէժ և ուտին , գիստոր , լուրիա , ծխախոտ և քեմպիֆի,
տեղական կտաւներ , ձկան իւղ , ընկոյզ , կաղին ,
բանջարեղէն , տօսախ , շինութեան փայտ , շրէշ , ոչ-
խար , կարագ ևլն . : Պարսկաստանի դրանգիդի արտա-
ծումներու գումարն է 355,000 օսմ. ոսկի և Տրապիզոնի
արտածումներու գումարը՝ 330,000 ոսկի :

ՔԵՍՈՅԱՆԻԱ . — (Խիւտալէնտիկետար նահանգին
մէջ) . — Բնակիչ 318,361 հոգի : 874 գիւղ : Համանուն
գաւառակն ունի 5000 բնակիչ : Համբաւաւոր են իր
փայլանի գործարանները : Էսկիշէհի , որ Պրուսայէ 4
օր հեռու է , կարեւոր վաճառականութիւն ունի աֆիօնի,
ծովափրփուրի (շիշէ քաշը) , ցորենի և գարիի վրայ :

ՔՈՆԻԱ . — Շինուած է դաշտի մը մէջ և շրջա-

պատուած է պարտէզներով ու այգիներով : Գործարան
բորակի (կիւնեքշիկ) և շոգեշարժ ջաղացք : Կարեւոր
վաճառականութիւն ցորենի , բուրդի , գորգի , մորթի
և եղջիւրի վրայ : Առատ բերք , ճեմի , շուշմայ ևլն . :
Ներածում . — Մանիֆաթուրա և ամէն տեսակ մետաղ-
ներ , խահուէ , շաքար , բրինձ , պատրաստ զգեստ ,
օճառ , ոգելից ըմպելի ևլն . : Արսածում . — Ցորեն ,
գարի (մեծաքանակ) , բուրդ , քիֆթիֆ , աֆիօն , խաշ-
խաշ , ճեմի , տորոն , չամիչ , այծի մորթ , գորգ (մա-
նաւանդ Սատըքի [Գոնեայէ 45 քիլոմէդր հեռի] գորգերը
որք համբաւաւոր են) : Բոլոր այս ապրանքներ կը ղրկուին
Մէրսինի և Սէլէֆքէի նաւահանգիստներն և Սէրայ-
քէօյի (Այադնի նահանգ) երկաթուղոյ կայարանը :

ՔԻՍՍ . — Արշիպեղագոսի մեծ կղզիներէն մին :
Չափազանց լեռնոտ : Բեւեկնախէժը անուանի է , բայց
խարդախութիւններ շատ կ'ըլլան : Հարաւային կողմը
հերձի (սազըզ աղանք) բաղմաթիւ ծառեր : Արսածում .
— Լեմոն , նարինջ , ձիթապտուղ , անխոն , բանուած
մորթ ևայլն :

ՕՐՏՈՒ . Սև ծովու վրայ , Տրապիզոնէ 12 ժամ հեռի,
10,000 բնակչով : Արսածում . — Խամ բուրդ , այծի և
ոչխարի մորթ , դեղին մեղրամոմ , ցորեն , եգիպտա-
ցորեն , լուրիա , ընկոյզ և կաղին , կանեփի հոնտ ,
փայտէ թիեր և ուտանակներ (ֆեսսե) , ծխախոտ ևլն . :

ՄՈՒՇ . — Շինուած է բլուրի մը վրայ և շրջապատ-
ուած է այգիներով : Մշոյ դաշտը , ճարտարագէտ Ֆէր-
րարի երկրաբանական ուսումնասիրութեանց համա-
ձայն , նախապէս լիճ մ'էր և կը հաղորդակցէր վանայ
լիճին հետ : Բերք . — Ցորեն , գարի , բամբակ , գինի ,
ծխախոտ , բանջարեղէն , պտուղ , մեղր և դեղին մեղ-
րամոմ , Ունի ոչխար և զանազան կենդանիներ : Արսա-

ծում. — Ծխախոտ, խամ մորթ, գինի, մուշտակ, գլատոր, ֆիդրե: Ներածում. — Շաքար, թէյ, խահուէ, անգլիական և ֆրանսական մանիֆակտուրա, ռուսական երկաթ և պողպատ: Տեղային վաճառականութիւն երգրումի և Պիթլիզի հետ:

Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ք

	Բայրան Թուական	Տեւողութիւն
Զօրութ	1 Ապրիլ	10 0ր
Մանասթըր	23 »	3 »
Բրիչդինա	1 Մայիս	15 »
Այոսա Ա.	5 »	8 »
Այոսա Բ.	21 Յունիս	8 »
Քէսէնտիրէ	22 »	2 »
Քըչա տէրունի (էնկլուրի) .	10 Օգոստ.	15 »
Քէշան	14 »	8 »
Ռոստոթօ	15 »	8 »
Շանեա	15 »	15 »
Սիւօզ	25 »	15 »
Եէնիճէ	1 Սեպտեմբ.	5 »
Պրուսա	1 »	15 »
Զիրբան	3 »	8 »
Սիլիվրի	8 »	7 »
Ամասիա	15 Հոկտեմբ.	15 »
Քուվլուք մէյտան (Ատանա)	15 »	10 »
Զիլէ	1 Նոյեմբ.	15 »
Հայրապօլու	5 Դեկտեմբ.	5 »

Ռ. ԶԶՕՄԼԷՔԵԵԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐԹԻՈՅ

Ներածեալ զլիսաւոր
ապրանքներ

Արածեալ զլիսաւոր
ապրանքներ

	Ղրուշ		Ղրուշ
Կերպաս	206,500,000	Խաղող և չամիչ	204,400,000
Շաքար	164,500,000	Մետաքս և բոժոժ	202,000,000
Փիֆե	146,900,000	Արմտիք	183,600,000
Բրդեղէն ևւ		Բամպակ	82,500,000
Բամպակեղէն	134,000,000	Mohair (թիֆթիֆ)	73,300,000
Բամպակի		Աֆիօն	69,800,000
մանած	112,600,000	Սուրճ	61,000,000
Դեղ ևւ գոյն	95,500,000	Կաղնիի զխտոր	57,500,000
Բրինձ	95,400,000	Բուրդ	48,900,000
Սուրճ	85,000,000	Թուղ	48,300,000
Արմտիք	81,200,000	Մորթ ևւ կաշի	41,000,000
Մորթ ևւ կաշի	73,700,000	Զէթ	40,300,000
Կենդանիք	62,400,000	Հանք	38,000,000
Մատանբօլամ	60,500,000	Դեղ ևւ գոյն	32,600,000
Երկաթ	48,100,000	Ընդեղէն	31,700,000
Սաւան	47,400,000	Արմաւ	26,400 000
Երկաթեղէնք	42,000,000	Կենդանիք	26,300,000
Գաղմիր ևւ		Հունտ	21,600,000
Գաթթոր	40,500,000	Գորդ	21,500,000
Փայտ	34,700,000	Կաղին	18,900,000
Թուղթ	30,100,000	Կոճիթ	29,900,000
Փերեղեղէնք	29,400,000		
Զգեստեղէն	26,700,000		
Հանքածուխ	25,300,000		
Մետաքսեղէն	25,000,000		

ԱՐՏԱՔԻՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ 1892—93

	Ներածուրիւն	Արտածուրիւն
	Ղրուշ	Ղրուշ
Անգլիա	978,851,000	701,339,000
Ֆրանսա	296,291 000	380,036,000
Պելճիքա	66,790,000	3,886,000
Հոլանտա	12,483,000	42,943,000
Գերմանիա	28,978,000	31,677,000
Աւստրիա-Հունգարիա	509,920 000	151,180,000
Իտալիա	58,005,000	78,447,000
Յունաստան	37,280,000	41,371,000
Պուլկարիա	124,484,000	42,965,000
Սերպիա	7,051,000	4,763,000
Ռումանիա	57,703,000	23,625,000
Ռուսիա	128,935,000	32,176,000
Պարսկաստան	55,864,000	2,026,000
Եգիպտոս	66,426,000	2,026,000
Թունիզ	6,172,000	16,368,000
Այլ երկիրներ	12,289 000	4,053,000
	<u>2,446 699,000</u>	<u>1,557,522,000</u>

Ե. ՏՈՒՐՔ

Ինչպէս որ արդարութիւնս եւ օրէնք կը տրամադրեն թէ ուրիշի մը սեպհականութիւնը եղող տան մը մէջ քնակելու համար պէտք է վարձք մը վճարել՝ նոյնպէս ալ ուրիշին սեպհականութիւնը եղող դրամ մը եթէ դորձած ենք՝ պարտաւոր ենք վարձք մը վճարել :

Դրամի վարձքին կ'ըսուի տոկոս :

Եւ ինչպէս որ միեւնոյն ընդարձակութիւնը ու ձեւը ունեցող տան մը վարձքը քաղաքէ քաղաք, արուարձանէ արուարձան, փողոցէ փողոց, բնակիչ նահապետներն կը տարբերին՝ նոյնպէս ալ փոխ առնուած դրամին վարձքին քանակութիւնն ալ տեղէ տեղ, պարագայէ պարագայ եւ անձէ անձ կը տարբերին :

Դրամի վարձքին, այսինքն տոկոսի քանակութեան աստիճաններուն առկա կ'ըսուի :

Օրինակի համար, եթէ փոխ առնուած դրամի մը ամէն մէկ 100 ղրուշին համար 6 ալան, 8 ալան, 9 ալան եւլն. ղրուշ տարեկան տոկոս որոշուի, այդ 6, 8, 9 ղրուշներուն կ'ըսուի տոկոսի տոկոս :

Սակը կ'որոշուի փոխառուին եւ փոխառուին համաձայնութեամբ. եւ պէտք է դիտնալ թէ Թուրքիոյ մէջ օրէնքով արգիլուած է հարիւր ղրուշին համար 9 ղրուշն աւելի տոկոս առնել :

Տոկոսը երկու տեսակ է. պարզ եւ քաղաքեայ :

Պարզ տոկոս

Երբ փոխառուն, փոխ առած դրամին տոկոսը որոշուած պայմանին համեմատ ամսէ ամիս, տարուէ տարի կամ որոշեալ ժամանակէն յետոյ վճարէ՝ կ'ըսուի պարզ տոկոս :

Արդ հասկնալ ուզենք թէ տարին եթէ 100 ղրուշի համար 8 ղրուշ տոկոս որոշուած է, 3500 ղրուշին 5 տարուան համար քանի՞ ղրուշ տոկոս պիտի վճարենք :

Սա կերպով պէտք է դիտել

$$\frac{8 \times 3500 \times 5}{100} = 1400 \text{ ղրուշ.}$$

Այսինքն սակը, ղրամադրութիւնը (այսինքն փոխ առ-

նուած դրամը), եւ տարին իրարու հետ բազմապատկել եւ արտադրեալը 100ով բաժնել .

Որ ըսել է թէ

Եթէ 100 զրշ.ին համար մէկ տարին 8 զրշ. պէտք է վճարել, եւ քանի որ 3,500ին մէջ 35 անգամ 100 կայ, ուստի մէկ տարուան համար 35 անգամ 8 զրշ. պէտք է վճարենք, որ կ'ընէ 280 զրշ. եւ որովհետեւ 5 տարուան տոկոսը գիտնալ կուզենք՝ ուստի 280ը կը բազմապատկենք 5ով, որ կ'ընէ 1400 զրշ.:

Առեւտրական եւ սեղանաւորական հրապարակի վրայ ընդհանրապէս որ եւ է գումարի մը սաչափ օր-ուան տոկոսը գտնել պէտք կ'ըլլայ: Օրինակի համար կուզենք հասկնալ թէ 100ին 8էն 18000 զրշ.ին 20 օրուան տոկոսը ի՞նչ է .

$$\frac{8 \times 18000 \times 20}{100 \times 360} = 80 \text{ զրշ.}$$

Այսինքն սակը, զրամադրուիւր եւ օրը իրարու հետ կը բազմապատկենք եւ արտադրեալը 36000ով բաժնե-լով կը գտնենք վճարուելիք տոկոսը:

Կը տեսնենք թէ գրեթէ 4 անգամ գործողութիւն ընել պէտք կ'ըլլայ գումարի մը սաչափ օրուան տոկոսը գտնելու համար: Եւ որովհետեւ առեւտրական եւ սե-ղանաւորական հրապարակի վրայ միշտ կարճ տեւող գործողութիւնը յարգի է (քանի որ սխալելու հաւանական նութիւնն ալ կը պակսի) ուստի վերելի նման հաշիւ-ները պարզուած են, սապէս .

$$\frac{8 \times 18000 \times 20}{100 \times 3600} = \frac{18000 \times 20}{4500} = 80$$

Այսինքն, եթէ սակը 100ին 8 է՝ զրամադրուիւր պէտք է բազմապատկել օրուան թիւով եւ 4500ով բաժնել:

Եւ այսպէս այլ եւ այլ սակերու համար այլ եւ այլ

հաստատուն բաժանարարներ գտած են, որոնց շնորհիւ պարզ տոկոսի խնդիր մը կը լուծուի միայն երկու գոր-ծողութիւնով եւ այսպէս թէ՛ արագ կը լուծուի եւ թէ՛ քիչ անգամ սխալում տեղի կ'ունենայ:

Արդ ստորեւ կը դնենք հաստատուն բաժանարար-ներու աղիւսակ մը:

Եթէ 100ին 4էն է, զրամադրուիւր օրուան թիւով բազմապատկել եւ 9000ով բաժնել .

Եթէ 100ին 4 $\frac{1}{2}$ էն է 8000 ուլ բաժնել

»	»	5	»	7200	»	»
»	»	5 $\frac{1}{2}$	»	6545	»	»
»	»	6	»	6000	»	»
»	»	6 $\frac{1}{2}$	»	5535	»	»
»	»	7	»	5143	»	»
»	»	7 $\frac{1}{2}$	»	4800	»	»
»	»	8	»	4500	»	»
»	»	8 $\frac{1}{2}$	»	4117	»	»
»	»	9	»	4000	»	»

Ծանօթ. — Սակի մը հաստատուն բաժանարարը գտնելու համար պէտք է 36000ին մէջ բաժնել նոյն սակը:

Բազադրեալ տոկոս

Եթէ զրամադրուիւր, այսինքն փոխ արուած դրա-մին տոկոսը պայմանուած ժամանակը լրանալուն չի գան-ձուի եւ յաջորդ պայմանաժամին ինքն ալ սկսի իրր զրամադրուի տոկոս բերել՝ այն ատեն այդ տոկոսին տոկոսը կը կոչուի քաղաքեալ տոկոս:

Ենթադրենք թէ 10000 զրշ. 1 տարի պայմանա-ժամով եւ տարեկան 100ին 6էն փոխ տուինք: Անշուշտ պայմանաժամը լրանալուն պէտք է 600 զրշ. տոկոս առնել. բայց երբ պէտք չունենանք այդ դրամին, չի

պիտի ուզենք գանձել եւ հետեւաբար 10600 զրուշ հնչուռն դրամ ունեցած պիտի ըլլանք փոխառուին քով՝ որ պարտաւոր է յաջորդ պայմանաժամին մէջ 10600 զրշ.ին տոկոսը տալ : Ո՞չ ապաքէն այդ 600 զրուշը կրնայ ինք առնել . ուստի պիտի ենթադրենք թէ՛ գանձեցինք , զրպանեցինք մեր իրաւունքը եղող այդ տոկոսը , եւ յաջորդ վայրկեանին իբր նոր փոխառութիւն 600 զրուշ վճարեցինք մեր փոխառուին , որու պարտքը նոյն կերպով 10600 զրշ. եղաւ :

Արդ , եթէ ուզենք գիտնալ թէ 100ին 6էն ի՞նչ է 10,000 զրշ.ին 3 տարուան բազադրեալ տոկոսը՝ պիտի ստիպուինք մէկ տարուան պարզ տոկոսը գտնել որ է 600 եւ բարդել 10,000 զրշ.ին վրայ . եւ երկրորդ տարւոյն համար 10,600 զրշ. ին տոկոսը գտնել որ է 636 եւ բարդել 10,600ին վրայ . եւ երրորդ տարւոյն համար 11,236 զրշ. ին տոկոսը գտնել որ է 674 եւ բարդելով 11236 զրշ. ին վրայ կ'ունենանք 11910 , որմէ նախկին զրամագլուխը եղող 10000ը հանելով կը մնայ 1910 զրշ. որ է 10000 զրշ.ին 100ին 6էն 3 տարուան բազադրեալ տոկոսը . այսինքն

$$\text{Ա. տարի} \frac{6 \times 10000 \times 1}{100} = 600 + 10000 = 10600$$

$$\text{Բ. տարի} \frac{6 \times 10600 \times 1}{100} = 636 + 10600 = 11236$$

$$\text{Գ. տարի} \frac{6 \times 11236 \times 1}{100} = 1910 \text{ զրշ. որ է } 10000 \text{ զրշ.ին}$$

100ին 6էն 3 տարուան բազադրեալ տոկոսը .

Բայց մարդ կը բերուի մտածել թէ 10000 զրշ.ին միայն 3 տարուան բազադրեալ տոկոսը գտնելու համար երբ պէտք եղաւ այսչափ երկար բարակ գործողութիւն կատարել , ապա ուրեմն որչափ տալտակացուցիչ պիտի

ըլլայ 5, 10, 15 տարուան բազադրեալ տոկոսի գործողութիւնը :

Այս մտածումը իրաւացի է եւ այդ պատճառաւ է որ աւելի կարճ միջոց մը խորհուած է . այսինքն փոխանակ ամբողջ զրամագլուխը գործողութիւններու մէջ քաշքշելու՝ լաւագոյն համարուած է նախ ամենափոքր թիւը , այսինքն 1 զրշ.ը զրամագլուխ նկատել եւ նոյն 1 զրշ.ին 3 եւ այլն տարուան բազադրեալ տոկոսը գրանել եւ յետոյ ամբողջ զրամագլխին հետ բազմապատկել՝ որու արտադրեալը կ'ըլլայ զրամագլուխին եւ տոկոսին գումարը :

Արդ , 100ին 6էն 1 զրշ.ին 1 տարուան պարզ տոկոսով գումարն է 1,06 զրշ. . այս թիւը պէտք է տարիներու թուոյն չափ ինքնիրմով բազմապատկել , այսինքն վերեւի առաջարկած խնդրոյն համեմատ

$$\begin{array}{ccc} \text{Ա. տարի} & \text{Բ. տարի} & \text{Գ. տարի} \\ 1,06 \times 1,06 = 1,1236 \times 1,06 = & 1,191 \end{array}$$

Ըսել է թէ 100ին 6էն 1 զրշ.ը 3 տարուան բազադրեալ տոկոսով 1,191 զրշ. կ'ըլլայ . բայց քանի որ մեր գիտնալ ուզածը ոչ թէ 1 զրշ. ին , այլ 10000 զրշ.ին 3 տարուան բազադրեալ տոկոսն է՝ ուստի 10000ը կը բազմապատկենք 1,191ով եւ կը գտնենք 11910 զրշ. որ է զրամագլխով տոկոսը միասին . այսինքն 1910 զրշ. տոկոս :

Իրաւ է թէ այս ձեւը նախորդ ձեւէն աւելի համառօտ է , բայց պէտք է խոստովանիլ թէ այս ալ բաւական ժամաւաճառութիւն կը պատճառէ . ուստի ամէն տեսակ սակերու եւ ամեն տարիներու 1 զրշ.ին բազադրեալ տոկոսով գումարը գտնելով կազմած են աղիւս սակ մը՝ որով անհունապէս դիւրացած է բազադրեալ տոկոսի գործողութիւնը :

ԱՂԻՒՍԱԿ ԲԱՂԱԴՐԵԱԼ ՏՈԿՈՍԻ

1—15 տարուան և սակ 4 էն 9

ՏԱՐԻ	0/10	0/5	0/6	0/7	0/8	0/9
1	1,04	1,05	1,06	1,07	1,08	1,09
2	1,0816	1,1025	1,1236	1,1449	1,1664	1,1881
3	1,124864	1,157625	1,191016	1,225043	1,259712	1,295029
4	1,169858	1,215506	1,262477	1,310796	1,360489	1,411581
5	1,216653	1,276281	1,338226	1,402551	1,469328	1,538624
6	1,265319	1,340096	1,418519	1,500730	1,586874	1,6771
7	1,315931	1,4071	1,503630	1,603781	1,713821	1,828039
8	1,368569	1,477455	1,593848	1,718186	1,85093	1,992562
9	1,423312	1,551328	1,689478	1,838459	1,999004	2,171893
10	1,480244	1,628895	1,790848	1,967151	2,158924	2,367363
11	1,539454	1,710389	1,898299	2,104852	2,331639	2,580426
12	1,601032	1,795856	2,012196	2,252191	2,518170	2,812664
13	1,665074	1,885649	2,132928	2,409845	2,719623	3,065804
14	1,731676	1,979932	2,260904	2,578531	2,937193	3,341727
15	1,800944	2,078928	2,396558	2,759031	3,172169	3,642682

Այս աղիւսակին գործածութեան կերպը շատ զիւրիւն է :

Հարիւրին քանի տակով որ արուեր է, ղերի տալին մէջ գտնել և քանի տարի որ կեցեր է՝ տարիներու սիւնակին մէջ գտնել, և երկու կողմէն ալ երթալ մինչեւ իրար գտած տեղը՝ ուր տեղ գտնուող թիւն է 1 զրէին (կամ ոսկիին, կամ ֆրանքին եւն) բաղադրեալ տոկոսով գումարը. այդ թիւը երբ բաղմապատկենք զբաղմադրով,

արտադրեալը կ'ըլլայ զբաղմադրին բաղադրեալ տոկոսով գումարը, ուրկէ հանելով զբաղմադրութիւնը կը մնայ տոկոսը :
Օրինակ. — Գիտնալ կուզենք թէ 100ին 7 էն լիւն կընէ 1500 զրէին 9 տարուան բաղադրեալ տոկոսը :

Աղիւսակին մէջ 7ին և 9ին ուղղութեամբ կը գտնենք 1,838459

Ուստի $1,838459 \times 1500 = 2757,68$ զրէ. ուրկէ հանելով զբաղմադրութիւնը կը մնայ 1757,68 զրէ. որ է 1500 զրէին 0/7 էն 9 տարուան բաղադրեալ տոկոսը :

Կը պատահի որ, ենթադրենք, 7 տարուան և 125 օրուան բաղադրեալ տոկոսը գտնել պէտք կ'ըլլայ. այն ատեն 7 տարուան բաղադրեալ տոկոսով գումարը զբաղմադրէ յետոյ, մնացած 125 օրուան պարզ տոկոսը գտնելով աւելցնելու է :

Նաև կը պատահի որ, ենթադրենք, պայման զորուի տոկոսը 6 ամիսէ 6 ամիս բարդել զբաղմադրին :

Օրինակ. — Հասկնալ կուզենք թէ 0/8 էն 1500 զրէին 6 տարուան բաղադրեալ տոկոսը լիւն կ'ընէ, 6 ամիսէ 6 ամիս տոկոսը վրան բարդելու պայմանաւ :

Տարին 0/8 էն 6 ամիսեանը կ'ընէ 100ին 4. ուստի տակը 4 կը նկատենք. և քանի որ 6 տարուան մէջ 12 անգամ 6 ամիս կայ, այդ 12ն ալ տարուին թիւը կը նկատենք և աղիւսակին դիմելով, սակերու 4 թիւին և տարիներու 12 թիւին ուղղութեամբ կը գտնենք 1,601 032

Ուրեմն

$$1,601032 \times 1500 = 2401\frac{1}{2}$$

Ուրկէ հանելով զբաղմադրութիւնը, կը մնայ 901 $\frac{1}{2}$ զրէ. որ է 1500 զրէին 0/8 էն, 6 տարուան բաղադրեալ տոկոսը 6 ամիսէ 6 ամիս հաշուելով :

Զ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարդս միշտ չրջապատուած է վտանգներով որք իր կեանքին, հանգստութեանը և ինչքերուն կ'սպառնան : — Անոնցմէ խոյս տալու, զերծ մնալու անկարելիութեան առջեւ, միջոց մը եթէ կայ անոնց դէմ մաքառելու, հասած չարիքը դարմանել կամ մեղմելու, այն ալ՝ «Ապահովագրութիւն»ն է :

Ապահովագրութիւնը չի կրնար արգելել, իրաւ, որ ստացուածք մը չփճանայ հրդեհով, ոչ ալ կրնայ փութորիկները զսպել՝ որպէսզի նաւեր չընկղմին . . . : Իսկ մանաւանդ, մահկանացուաց անպարտելի թշնամին, Մահը, ինչպէս մինչև ցարդ, այսուհետեւ մինչև յաւիտեան ալ պիտի շարունակէ անխուով իր անիրաւ, անժամանակ և անհաշիւ հնձանն ընել կեանքին այնքան սերտիւ փարած և յոյսերով օրօրուն մարդկութեան կարգերուն մէջէն . . . : Եւ Ապահովագրութիւնը չէ՛ անշուշտ որ պիտի փոխէր անօրէն մահուան ընթացքն և օրէնքը՝ կանխահաս, անախակալ մահերն արգելելով . . . : Իսկ, ինչ որ իր դործն ու պաշտօնն է ընել՝ կորուստը շատ մը անձերու մէջ բաժնելով, վնասը՝ բուն իսկ վնասողին՝ խիստ թեթեւ, անզգալի ընել տալն է այն : — Աշխարհի բոլոր ճգանց ու պիտոյից ջիւնն ու զսպանակն եղող դրամն է, որ շատերէ կ'առնու, կը հաւաքէ ան, prime (ապահովագին) անունան տակ, և, որոշ ու հաշուական հիմերու վրայ, բանաւոր յանձնաւորութեանց համեմատ՝ դրամի անմիջական հնչուն հատուցմամբ՝ կը դարմանէ, կը փոխարինէ կենդանեաց կորուստը, և ամենէն պերճախօս և անուշ

մխիթարանքը կ'ընծայէ մեռելոց . . . ժառանգորդներուն :

Նախ, Ապահովագրութեան հիմը կազմող օրէնքն ա'յն է որ, առնուած ապահովագինը պարտի ճշդիւ համեմատական ըլլալ վճարուելիք հասուցումին : Ըստ ինքեան, ապահովագրութիւնը կազմուած է սա՛ դրութեան վրայ — Համաձայնութիւն շատ մը ընկերակիցներու մէջ, հաւաքաբար մասնակցելով դարմանելու ա'յն վնասը զոր, որոշ ժամանակի մը միջոցին, իրենցմէ մէկուն պիտի կարենայ պատահիլ : Ենթադրեցէք, խոհեմ ու հեռատես 100 կամ աւելի անձեր, որոնք կրսեն. «Մենէ մէկը հաւանական է որ ո՛ր և է կերպով վնասուի այս տարի : Ի՞նչ չենք գիտեր : Ուրեմն, ամէն մէկերնիւ 100 ա'լան զրուշ դնենք հասարակաց (մեր) անտուկին մէջ, կոչենք դայն «Ապահովագրական Գրամարկը» — և մենէ վնասուողը ո՛վ որ ըլլայ, անկէ թող վճարուի իր կորուստին փոխարէնը : » Անաւասիկ հիմն ու կազմութիւնը ամէն ճշմարիտ ու պարկեշտ ապահովագրական գործողութեան :

Այս հիման վրայ, և կեանքի բազմադան դէպքերուն, աղէտներուն, կորուստի, փճացման ու մահուան պարագաներուն հանդէպ, լուրջ հաշիւներու և ճշգրիտ ու փորձառական քննութեանց, վիճակագրութեանց և ուսումնասիրութեանց արդիւնք ըլլալով, տեսակ տեսակ ապահովագրական ձեւեր, եզանախներ ու պայմանաւորումներ կարգադրուած ու գործադրութեան դրուած են, և աշխարհիս չորս կողմը տարածուած ընկերութեանց միջոցաւ կ'օժանդակեն մարդոց կրած կորուստ ու տագնապներուն :

Ամենէն անձիշտ և անարդար բանն է իբր վիճակահանութեան կամ բաղդախաղի շահ նկատել ո՛ր և է ապահովագրութեան մը փոխարէն ընդունելի վճարումը :

Ի՞նչ որ ապահովագրին (prime) անուամբ կ'առնուի ձեռնէ, վիճակահանութեան տոմսի մը գինը չէ՛ ասի, ոչ ալ դրաւի մը փոխարէքը, հապա՝ ձեր մասնակցութեան բաժինն է հասարակաց օժանդակ անտուկին, ու ճիշդ գինն է՝ միւս կողմէն՝ ձեզի ալ հոնկէ ընծայուած երաշխաւորութեան:

Նոյնպէս, չառ սխալ ու անիրաւ բան է ըմբռնելն ու սպասելը որ Ապահովագրութիւնը չահու առիթ կամ աղբիւր մը կրնայ կամ պարտի ըլլալ: Եւ այս տեսութեամբ, ապահովագրեալն հարկ է որ իր իրական չահն ու օգուտը՝ ապահովագրուած ինչքին պահպանման մէջ իսկ փնտռէ և տեսնէ, խորին գիտակցութիւնով մը թէ «Հասարակաց անտուկ» էն, ի դէպ վնասու, իրեն հատուցուելիքը՝ թեթեւացում, դարմանում մը միայն պիտի ըլլայ կորուստին, և ո՛չ թէ անոր ամբողջական և իրականէն ալ բարձր, արժէքին վճարումն, և իր կողմանէ՝ ժպտագին գրպանումը...:

Ապահովագրութեան ընդգրկած տեսակ տեսակ ճիւղերուն թուահամարն ընելէ առաջ, հաշիւ ու բաղդատութիւններէ ախորժող ծանրախոհ մտքերու համար հետաքրքրական կը դառննք «Կենաց ապահովագրութեան» կազմակերպութեան վրայ խօսիլ... Թըւանշաններով:

Տեւական ու տոկուն ճիւղերու շնորհիւ, Եւրոպական երկիրներու մէջ «Մահացողականներ (tables de mortalité) կան շինուած: Ապահովագրական ընկերութիւններ զանոնք ընտրած են իրենց հաշիւներուն հիմն և առաջնորդ, ուսանց մէջ 100, այլոց մէջ 105էն 110 տարին ընդունելով իբր հաւանական վերջին եզր ու հանգրուան մարդկային կեանքին:

Գերմանական 23 ընկերութեանց վիճակագրութիւնը, որ Զուիցերիոյ Դաշնակցական սենեակին

1892ի տեղեկագրին մէջ ցուցագրուած է, հետեւեալ թիւերը կը հոչակէ.

Միեւնոյն օրը ծնած 166,394 հոգիէն

մինչև	30	տարեկան ապրած են	91,578	հոգի
»	31	»	90,770	»
»	32	»	89,950	»
»	33	»	89,121	»
»	34	»	88,280	»
—	—	—	11,850	»
»	80	»	3,081	»
»	90	»	41.	

Այս 166,394 հոգիէն 74,816ը իրենց ծնունդէն մինչև 29րդ տարեկան վերջը մեռած են...: 30 տարեկանէն սկսեալ — համեմատական հաշուով — գտած են որ 808 անձինք պիտի մեռնին Ա. տարւոյն մէջ, Բ. ին մէջ՝ 818, Դ. ին 831, Դ. ին 841, 856ալ Ե. ին, և շարունակաբար մինչև որ ամենքն ալ... չուեն: Եւ $\frac{1}{100} \times 31\frac{1}{2}$ տոկոսի հաշիւ մը կատարելով զանձելի բաժնեգիւններու վրայ սկսեք են որոշել անոնց սակը՝ զանազան տարիքներու համար: Օրինակ. — 30 տարեկան անձի մը, որ կուզէ իր անձը ապահովագրել 100 ֆր. ի, (և տարւոյն մէջ — ակամայ — մեռնիլ...) Ի՞նչ ըլլալու է վճարելիք ապահովագրին: — Ցուցակէն կ'երեւայ որ 91,578 հատ 30 տարեկան մարդոցմէ 808ը պիտի մեռնին...: Ապահովագրինը պիտի ըլլայ $\frac{808 \times 100 \text{ ֆր.}}{90578} = 0,88,23$. այսինքն՝ թէ 808 մեռնողի 100 ական ֆրանք վճարել կարենալու համար անտուկը պէտք ունի 80,800 ֆր. ի. զոր 91,578 ապահովագրողներ 0 ֆր. 88,23 սանթիմ տալով (իբր prime) պիտի լրացունեն: Եւ շարունակա-

բար . 31	տարու անձ մը պիտի վճարէ	$\frac{818 \times 100}{90,770} = 0,90,11$
» 32	» » » »	$\frac{31 \times 100}{89,121} = 0,92,38$
» 34	» » » »	$\frac{856 \times 100}{88,280} = 0,96,96$
» 80	» » » »	$\frac{1730 \times 100}{11,850} = 15,11,56$
» 90	» » » »	$\frac{3081 \times 100}{951} = 32,38,60$

Այսպէս ուրեմն , 30 տարեկան անձ մը 89 ֆր. վճարելով մէկ տարուան համար՝ կրնայ իր ժառանգորդաց 10,000 ֆր. ի դումարի մը հատուցումն ապահովել : Բայց որովհետեւ պայմանագիրը տարի մը կը տեւէ , եթէ յաջորդին նորոգուելի ուզուի , նախորդէն բան մը աւելի վճարելու է , քանի որ մեռնողներու թիւերուն յաւելմամբ ռաւիքը կը սուղնան , ինչպէս վերն երեւաց : Սոյն անպատեհութիւնը դարմանելու , և ապահովագրութիւնն աւելի դիւրամատչելի — աժան — ընելու համար , մէկէ աւելի տարիներու վրայ միջին թիւեր հաշուելով , չափաւոր ապահովագիրներ կարելի եղած է որոշել . — 2որորինակ . 30 տարեկան անձ մը 10,000 ֆր. ի 5 տարուան ապահովագրելու համար , հաշուած են . վերեւ նշանակուած 5 տարիներու ապահովագրին՝ 465 ֆր. բաժանեալ 5 ուլ = 93 ֆր. : Առաջին տարին 4 ֆր. իսկ 2րդ տարին՝ 2 ֆր. աւելի վճարած կ'ըլլայ այսպէսով . բայց 4րդ և 5րդ տարիներուն ալ նոյն չափով պակաս հատուցած պիտի ըլլայ . — իսկ $3\frac{1}{2}\%$ տոկոսով կանխավճարին շահագործումն ալ կ'աւելնայ միշտ իբր պահեստի դրամ : Նոյն միջին

թիւի համեմատական հաշիւն է որ կ'որոշէ մինչև ցմահ վճարելի ապահովագիրներով , յետ մահո՛ւ միայն ստանալի դումարներու դէմ ըլլալիք վճարումները , որոնք բնականաբար , չափաւոր , դիւրընդունելի քանակներու կ'ելնեն : Այսպէս , 30 տարեկանէն մինչև 99=70 տարիներու միջին թիւով մը կ'որոշուի ցմահ հատուցանելի ապահովագրոյն սակը , որմէ ընկերութիւնք կը զեղչեն նաև $3\frac{1}{2}\%$ տոկոսն ալ դանձուած դրամներուն . — իսկ փոխարէն՝ ազնիւ սովորութիւն մ'ալ ունին , $\frac{1}{10}$ ին 10էն 20 բան մը միշտ աւելցունել անոր վրայ իբր վարչական ծախուց , պատահական կորուստներու փոխարինութիւն — և քիչ մ'ալ պահեստի դրամագլխոյն ի բարգաւաճութիւն . . . :

Իւրաքանչիւր ապահովագրեալի մէջ մի տարի ըրած վճարումն , ուրեմն , պիտի ծառայէ , ցորչափ որ ինքն կենդանի է , նոյն տարուան մէջ մեռնողներու ժառանգորդաց բաժնուելու , երկրորդ տարուան վճարումներն ալ՝ նոյն բաղդին պիտի արժանացունեն մեռնողներու դժբաղդութիւնը , և շարունակաբար , մինչև որ ապահովագրեալներէն աշխարհիս վրայ մարդ չը մնալով , անտուկին մէջն ալ մէկ կուտ չի մնայ . . . : Ապահովագրուող — ու ապրելու յամառողները պէտք է նկատեն թէ իրենց վճարումներն աւօրեայ անհրաժեշտ կարգ մը ծախուց չարքին մէջ կը մտնեն , ծովային արկածներու , հրդեհի եւնի դէմ եղած վճարմանց նման , որոնք տարւոյն վերջը՝ նաւուն անկորուստ , տանն անվնաս մնացած ըլլալուն բարոյական գոհունակութեան չափուէջը կ'արձանագրուին և . . . կը մոռցուին :

Այս համառօտ տեսութեամբ մեր նպատակն է մի անգամ ընդ միշտ հերքել այն գրեթէ ընդհանրացած թիւր ըմբռնումը թէ Ապահովագրութիւնը շահաբեր ձեռնարկութիւն կամ գործողութիւն մըն է ապահովա-

գրուողին համար, թէ տոկոսի գրուած դրամի մը պէս, չորս հինգ տարիներ վերջը, կը որիկ գումարներ ետ կ'առնուին, եւն. — Ընկերութեանց վիճակագրական և հիմնական կազմութեանց հաշիւները հակառակը կ'ապացուցանեն ասոնց, և փորձով հասկնաւորները գիտեն միայն թէ՛ կենաց ապահովագրութեան ժամանակաւոր պայմանագրութիւն կնքող, և ուրիշ պատճառաւ մը վճարքը դադարեցունել ու պայմանագիրը խզել ուղղով կամ հարկագրուող անձինք, իրենց հնչուն կերպով հատուցած գումարներուն $37\frac{1}{2}$ էն 40 % միայն կրցած են ետ առնել աշխարհիս ամէնէն անուանի, վստահելի և խոստմնաւոր ընկերութիւններէն . . . : Պէտք է ապահովագրուիլ, սակայն, կանխատես անակնկալ մահուան դէմ, որ կրնայ ձեր ուժի և աշխատութեան թարմ տարիքին մէջ առնել ու տանիլ զձեզ աշխարհէս, մինչդեռ խնայողութեամբ չէք կրցած ապրուստն ապահովել ձեր կնոջն ու զաւակներուն, և թշուառութեան մէջ իյնալէ արգիլել զանոնք :

Կենաց ապահովագրութիւնը, սոյն կանխատես գործող և ընտանեկանութեան զգացումներուն հետ, ի յայտ կը բերէ նաեւ խնայողութեան ոգին որուն կը վարժուինք. և անձնական աննշան գոհողութեանց, թեթեւ զրկանաց փոխարէն, մեր մահուան յառաջ բերելիք աղէտքը մեր սիրելիներուն տանելի ընելու, և անոնց ապագայ անդորրն ու ապրուստն ըստ կարելւոյն հոգալ և ապահովելու ազնիւ միտքն ունեցած, բարի գործն ալ կատարած կ'ըլլանք :

Շահեկան կը համարինք զնել հոս երեք ցանկեր որք 21 էն 50 տարեկան անձանց, 1000 ֆր. գումարի կենաց ապահովագրութեան մը համար, վճարելիք ապահովագիրները կը ճշդեն, երեք տարբեր ձև ու պայմաններու համեմատ .

Կ Ե Ն Ա Յ Ա Պ Ա Հ Ո Վ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ս Ա Կ Ա Յ Ո Յ Ց Վ Ճ Ա Ր Մ Ա Ն Ց

Ամբողջ կեսնի սեւողութեան մէջ վճարելով ի դէպ մահու հասուցանելի			Միայն քանակ վճարելով ի դէպ մահու հասուցանելի			Միայն քանակ վճարելով, քանակաւոր տարւոյն լրման, կամ ի դէպ մահու հասուցանելի		
Տարիք Ապահով գր.	Տարեկան վճար. Մը. Սնք.		Տարիք Ապահով գր.	Տարեկան վճար. Մը. Սնք.		Տարիք Ապահով գր.	Տարեկան վճար. Մը. Սնք.	
21	196	20	21	298	40	21	500	70
22	200	60	22	303	10	22	501	70
23	205	10	23	308	—	23	502	80
24	209	90	24	313	10	24	504	—
25	214	—	25	318	30	25	505	30
26	220	10	26	323	70	26	506	60
27	225	60	27	329	40	27	508	10
28	231	40	28	335	20	28	509	70
29	237	40	29	341	30	29	511	30
30	243	80	30	347	60	30	513	10
31	250	50	31	354	20	31	515	10
32	257	50	32	361	10	32	517	20
33	265	—	33	368	20	33	519	50
34	272	80	34	375	60	34	522	—
35	281	10	35	383	40	35	524	70
36	289	80	36	391	50	36	527	80
37	299	—	37	400	—	37	531	—
38	308	80	38	408	90	38	534	70
39	319	10	39	418	10	39	538	70
40	330	10	40	428	90	40	543	10
41	341	60	41	438	20	41	548	—
42	353	90	42	449	—	42	553	30
43	367	—	43	460	40	43	559	30
44	380	80	44	472	50	44	565	90
45	395	50	45	485	20	45	573	20
46	411	20	46	498	10	46	581	40
47	427	90	47	513	10	47	590	30
48	445	70	48	528	30	48	600	30
49	464	60	49	544	50	49	611	30
50	484	80	50	561	70	50	623	40

(Քաղուած Ամերիկեան հռչակաւոր Ապահովագրութեան մը Սակայոյցէն)

Եւրոպական զարգացումը, որ հաճելին օգտակարին հետ միացունելով հասոյթի և շահու աղբիւրներ գտնել կը հետամտի և կը յաջողի օրէ օր, դիտելով որ մարդոց համար՝ մահուանէ և ընչից համար՝ հրդեհ ու փոթորիկներէ զատ, երկար չարք ու կարգ մըն ալ ուրիշ մնաս ու վտանգներ կան, տեսակ տեսակ combinaison ձեւերով պայմաններ, ապահովագրի վճարումներ կարգադրել և զանազան ապահովագրութիւններ կնքել ու կատարել սկսած է, ամէնքն ալ օգտակար որքան բանաւոր :

Եւ այժմ կան շատ Ապահովագրական պատուաւոր ընկերութիւններ որոնց քով մշակ երկրագործ մարդիկ կրնան ապահովագրել իրենց արտերն ու այգիները՝ նախ՝ կարկուտին դէմ, ապա՝ մարտիներուն դէմ, իսկ իրենց հոտերն ու արջուռները՝ պաճարախտի և այլ ա՜նասնոց համաճարակներու դէմ :

Գետերու յորդումներով փճացման ենթակայ դաշտօրայքն ալ Ամերիկայի մէջ ապահովագրող ընկերութիւններ կան :

Կան նաեւ գործի, առևտուրի մէջ կարճատե ապահովագրութիւններ. օրինակ. պարզ պահարանի մը մէջ թանկագին գոհար մը թղթատարին տալ անդին՝ իբր յանձնարարեալ ծրար, և ստացագիրը 10,000 Փրի ապահովագրել տալ ասդին՝ ծրարն իր հասցէին անկուրուստ հասնելուն համար :

Վաճառականաց միակտուր խոշոր ցուցափեղկերու ապակիներն, որոնք ո՛ր և իցէ ստահակի մը մէջ նետած քարով կրնան ջախջախուիլ, մասնաւոր գումարով մը կ'ապահովագրեն :

Նոյնպէս՝ ամէն թանկագին առարկաներ որոնք տեղափոխութեան մը հետեւանքով կորուստի վտանգի մը ենթակայ են՝ Սուղ ապահովագրիներով իրենց կեանքը

կ'արձանագրեն Եւրոպիոյ յանդուգն և փառատենչիկ երկրախոյզները, որոնք Ամերիկէի խաւարակուռ խորերը կ'արշաւեն. Նոյնպէս՝ գիտական կամ պարզ զբօսական նպատակաւ վտանգաւոր վայրեր գացող, դժուարին վերելքներ կատարողներն ալ որոշ ժամանակամիջոցի մը համար կ'ապահովագրեն իրենց կեանքը . . . Դեռ անցեալ տարի, անմատչելի մշտապառօյց Եունկ-Պրատի վերելքը փորձող երեք Անգլիացի զբօսաշրջիկներ՝ լեւրան ցից կողերէն թաւալզլոր ինկած ու խորտակուած գտնուեր էին անդնդախոր ձիւնալից ձորի մը մէջ, և տեղւոյն ոստիկանութիւնն, անմանօթ և անձանաչելի այն երեք դիակներու իսկութիւնն և անուններն իմացաւ . . . անոնց զբպանէն ելլող *Police d'assurance* երէն . . . Երեքն ալ, 1000 ական անգլ. ոսկւոյ գումարի ապահովագրած են եղեր իրենց կեանքը — Եունկ-Պրատէն վար գլորելու . . . կանխամտածութեամբ : — Եւ կը յիշեմ կարգացած ըլլալ որ Ամերիկայի մէջ՝ ուր երկաթուղիներու արագութեանց ահարկու մրցումը վտանգներն անպակաս կ'ընէ, լրագիրներ ալ ապահովագրելու մրցում մը բացած են, թերթ սպառելու համար. 20 փարանոց թերթի ծաւալով թերթեր կան 40 փարա՝ միայն ծախուող ամէն օր, որոնք կը յայտարարեն թէ « Խմբագրութիւնը 1000 տոլար պիտի վճարէ իսկոյն ա՛յն մարդուն որ երկաթուղւոյ արկածի մը մէջ ոտք կամ թե մը վրայ տայ՝ զբպանն իր թերթէն օրինակ մը ունենալով . . . իսկ 2000 տոլար՝ եթէ մեռնի արկածեալ, և դիակին զբպանէն՝ մէկ օրինակ այն թերթէն գտնէ ոստիկանութիւնը . . . » :

Է. ԹՈՒՐԳԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ա. ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԹՈՒՐԳԻՈՅ

Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ երկաթուղիի հինգ գիծեր կան .

1. Կ. Պոլիս-Էսթրոնէ-Մուսրափա փաշա . — Կ. Պոլիս-Էսթրոնէի գիծը Թուրքիոյ առաջին երկաթուղիի գիծն է, որ ապա երկարած է մինչ Մուսթաֆա փաշա եւն . : Այս գիծը Աւստրիական ընկերութեան մը կը վերաբերի, որ արտօնուած է 1869ին, և 1886ին կցուեցաւ Բարիդ-Վիէննա մեծ գծին :

Կ. Պոլիս-Էսթրոնէ-Մուսթաֆա փաշա գծին երկայնութիւնն է 356 քիլմ. որուն գլխաւոր կայաններն են, իրենց հեռաւորութեամբ, Կ. Պոլսէ Եսկսեւոլ, Եսթրոփուէ (8. քիլմ.), Մաքրիգիւզ (13 քիլմ.), Սան-Սթեֆանո (18 քիլմ.) Բիւշիւք-Չէքմէճէ (22 քիլմ.), Չաթալճա (72 քիլմ.), Չէքմէս-քէոյ (130 քիլմ.), Չորու (155 քիլմ.), Մուրատը (180 քիլմ.), Լիւլէ-Պուրկազ (214 քիլմ.), Բաւլո-Քէոյ (252 քիլմ.), Ուզուն Քէօփուրիւ (272 քիլմ.), Բուլէլի Պուրկազ (283 քիլմ.), Էսթրոնէ (311 քիլմ.) :

Այս գիծով Կ. Պոլիս կը կցուի Բարիդի հետ, որուն հեռաւորութիւնն է 3045 քիլմ. այս մեծ գծի գլխաւոր կայաններն են Էսթրոնէ (319 քիլմ.), Մուսթաֆա-փաշա (462 քիլմ.), Ֆիլիպէ (499 քիլմ.), Սօֆիա (654 քիլմ.), Նիշ (815 քիլմ.), Պելիրա (1059 քիլմ.), Պուտարեշթ (1418 քիլմ.), Վիէննա (1696 քիլմ.), Միւնիխ (2124

քիլմ.), Շթրիւթկարա (2366 քիլմ.), Սթրազպուրկ (2542 քիլմ.)

Այս 3045 քիլոմէթրը կը կտրէ 65 ժամէն Արեւելեան ձեպընթացը որուն 1 ժամ 55 վայրկեանը դադարի յատկացուած է :

2. Տէսէ Ադան-Տիւօրքիս գիծը վերոյիշեալ Աւստրիական ընկերութեան կը վերաբերի և 99 քիլմ. երկայնութիւն ունի : Տիւօրքիս կցուած է Գուլէլի Պուրկազի հետ որ Կ. Պոլիս-Էսթրոնէ գծին վրայ կը դառնուի, որով Տէսէ Ադանի հաւանադիտար կցուած կ'ըլլայ Կ. Պոլսոյ-Բարիդի մեծ գծին հետ :

3. Սեւանիկ-Իւսկիւպ-Միքրոլիցա գիծը, որ 327 քիլմ. երկայնութիւն ունի, միեւնոյն Աւստրիական ընկերութեան կը վերաբերի . այս գիծը ճիւղ մ'ունի Իւսկիւպ-Չէպէֆճէ որուն երկարութիւնն է 86 քիլմ. :

4. Սեւանիկ-Տէսէ Ադանի գիծը Ֆրանսական ընկերութեան մը կը վերաբերի և 1892էն ի վեր սկսած է շահագործուիլ : Այս գծին երկայնութիւն է 444 քիլմ. : Սեւանիկ-Տէսէ Ադան գիծը ոչ միայն Սեւանիկը Տէսէ Ադան-Տիւօրքիս գծին միջոցաւ Կ. Պոլսոյ կը կցէ, այլև Սեւանիկ-Իւսկիւպի գիծը ու անոր ճիւղերը :

5. Սեւանիկ-Մանասքըր գիծը որ Գերման ընկերութեան մը կը վերաբերի, 219 քիլմ. երկայնութիւն ունի : Բացի այս գծէն, Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղիները իրարու կցուած են :

Բ. ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐԳԻՈՅ

Ասիական Թուրքիոյ մէջ երկաթուղիի ինը գիծեր կան :

1. Հայսար փաշա-Իզմիս-Էնկիւրիս . — Այս գիծը որ

Գերման ընկերութեան մը կը վերաբերի, նախ մինչև Իզմիտ կ'երկարէր. 1888 Սեպտեմբրին արտօնուեցաւ երթալ մինչև Էնկիւրիւ :

Այս գիծի մինչ Իզմիտ կայարաններն են. Ֆէնէր-Պահճէ (3 քիւմ.), Էրէն քէօյ (6 քիւմ.), Պօսթանճըզ (9 քիւմ.), Մալթէիէ (14 քիւմ.), Գարթալ (20 քիւմ.), Բէնտիք (24 քիւմ.), Թուզլա (35 քիւմ.), Կէյսղէ (44 քիւմ.), Տիւ Իսկէլէսի (55 քիւմ.), Թաւշանճըզ (59 քիւմ.), Հէրէքէ (64 քիւմ.), Եարրմա (74 քիւմ.) Թիւթիւն Չիֆթլիկ (80 քիւմ.), Տէրինճէ (84 քիւմ.), Իզմիտ (92 քիւմ.) :

Իզմիտ-Էսկիշէհրի կայարաններն են, Պէօյլիք Տէրպէնտ (110 քիւմ.), Սապանճա (123 քիւմ.), Ատարազար (131 քիւմ.), Մէքէճէ (181 քիւմ.), Լէֆքէ (195 քիւմ.), Պիլէճիկ (232 քիւմ.), Գարա Բէօյ (249 քիւմ.), Ինէնիւ (280 քիւմ.), Չուքուր Հիսար (284 քիւմ.), Էսկի Շէհիր (315 քիւմ.) :

Էսկի-Շէհիր-Էնկիւրիւ կայաններն են. Ալիի քէօյ (353 քիւմ.), Պէյլիկ-Ախըր (375 քիւմ.), Սարը քէօյ (407 քիւմ.), Պիշէր (434 քիւմ.), Սազըլար (454 քիւմ.), Պէյլիկ-Քէօփրիւ (468 քիւմ.), Բօլաթլը (488 քիւմ.), Մալիքէօյ (523 քիւմ.), Սինճան քէօյ (553 քիւմ.), Էնկիւրիւ (578 քիւմ.) :

2. Էսկի-Շէհիր-Գոնիա: Այս գիծը արտօնուած է 1893ի Մայիսին և վերոյիշեալ Գերման ընկերութեան կը վերաբերի, երկայնութիւն 435 քիւմ.: Այս գիծին վրայ կը գտնուի Աֆիօն Գարա Հիսար որ Էսկի-շէհրէն 162 քիւմ. հեռու է :

3. Իզմիր-Մանիսա-Աֆիօն Գարանիսար որ 420 քիւմ. երկարութիւն ունի և որ կը վերաբերի Յրանսական ընկերութեան մը. զլխաւոր կայարաններն են Իզմիր, Մանիսա, Գասապա, Սարտիկէ, Ալաշէհիր, Թօքմաք և

Աֆիօն Գարանիսար, որով կը կցուի վերին գիծին և անով Հայտար փաշայի :

Այս գիծն ունի Մաղնիսա-Սօմա ճիւղ մը 92 քիւմ. և Իզմիրէն-Պոռնուֆա երկարող փոքր գիծ մը 7 1/2 քիւմ. երկայնութեամբ :

4. Իզմիր-Մանիսա-Ագնիսար-Սօմա Յրանսական գիծը 158 քիւմ. երկայնութիւն ունի :

5. Իզմիր-Այսըն-Տիւնէր-Չիլիրի որ 512 քիւմ. երկայնութեամբ Անգլիական գիծ մըն է որուն երկայնքը գտնուող Այասուլուքէն կ'երկարին երկրորդական երկու ճիւղեր. մին դէպ ի Բիրէ և միւսը Էօթէմիշ :

6. Մոսանիս-Պրուսա 42 քիւմ. երկայնութիւն ունի. 1891 Փետրուարին հիմնուած. ունի երկու ճիւղեր մին դէպ ի Ենի-Շէհիր և միւսը Ինէկէօլ : Այս գիծը Պելճիական ընկերութեան մը կը վերաբերի :

7. Մերսին-Ասանայի գիծը որ 69 քիւմ. երկարութիւն ունի, Յրանսական ընկերութեան մը կը վերաբերի :

8. Եաֆա-Երուսաղեմի գիծը Յրանսական է, 100 քիւմ. երկայնութիւն ունի և 1888 Սեպտեմբրին արտօնուած է :

9. Պերս-Շամ-Հօրան 405 քիւմ. երկայնութեամբ Յրանսական գիծ մըն է որ արտօնուած է 1891ի Յունուարին :

Կան նաև 5 գծեր որոնք արտօնուած են, սակայն չ'իյնութեանց ձեռնարկուած չ'է և որոնք են :

1. Սաւսոն-Սըվազ-Տիարպիֆի 750 մղոն երկայնութիւն, արտօնուած 1891 Յունուարին :

2. Աֆեա-Շամ 219 մղոն երկարութիւն, արտօնուած 1891ին :

3. Էնկիւրիւ-Քայսերի 1893 Փետրուարին արտօնուած :

4. Շամ-Պիրեանի 1893 Յունիսին արտօնուած, 396 մղոն երկարութեամբ :

5. Հայսար-փաշա-Պադիս 1899ին արտօնուած :

ՀԱՅՏԱՐ ԲԱՇԱ ԷՆԿԻՐԻԻ

1. ՀԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՒ ՍԱԿԱՑՈՅՑ

Հայտարարաշայեն յետագայ կայարաններն և յետա- գայ կայարաններն ի Հայ- տար Բաշա	Ա. ԿԱՐԳ	Բ. ԿԱՐԳ	Գ. ԿԱՐԳ
	Ոսկեդրամ		
	Ղր. ֆր.	Ղր. ֆր.	Ղր. ֆր.
Իզմիտ	36 50	22 75	15 —
Ատաբաղար	63 75	37 50	24 75
Կէշվէ	69 50	39 —	25 75
Ա.գէսար	75 50	42 —	27 75
Պիլէճիկ	108 —	58 —	38 —
Էսկիշէիր	149 75	78 50	51 25
Էսկիւրիւ	282 75	144 25	94 —
Քէօթահիա	199 —	98 25	64 —
Ա.ֆիօն-Գարահիսար .	241 50	119 25	77 75
Չայ	265 —	130 75	85 —
Ա.գէշիր	291 25	143 75	93 50
Իլկին	320 —	158 —	102 75
Սարայինի	346 —	170 75	111 —
Գօնիա	379 75	187 50	122 —

Մինչև 3 տարեկան տղաք՝ որոնք իրենց ընկերա-
ցող անձերու գրկին վրայ կը ճանապարհորդեն՝ ձրի պիտի
փոխադրուին, 3էն մինչև 7 տարեկան տղաք կէս գին
վճարելու պարտաւոր են :

Ա.մրող տոմասով ճանապարհորդողք 30 քիօկրամ,
ու կէս տոմասով ճանապարհորդողք 20 քիօկրամ անձ-
նական գոյքի (bagages) ձրի փոխադրութեան իրաւ-
ունքը ունին :

Ճամբորդները պարտաւոր են իրենց տոմասներու
գինին համապատասխանող դրամը ճշգրտպէս ներկայիչ
տոմսակալաճառ պաշտօնէին :

2. ՎԱՃԱՌԵՂԻՆԱՅ ՍԱԿԱՑՈՅՑ

Վաճառեղինաց ընդհանուր սակացոյցի գիններն 3
դասակարգի բաժնուած են, և մէն մի դասակարգ
իրեն յատկացեալ վաճառեղինաց տեսակներն ունի զոր
ի ստորև կը նշանակենք :

Ա. դասակարգի վաճառեղեմք . — Անխոն, ապակի,
ատաղձ և վճարեալ ուրիշ արժէքաւոր փայտ, ափիոնի
հունո, բաժակ, բաժրակ, բրդեղէն, գալթարերք,
գինի, գիրք, գործուած և անտաշ մետաղ, գործուած
երկաթ և կապար, գրալաճառի նիւթեր, դեղօրայք,
երաժշտական գործիք, երկաթէ գրիչ, զէնք, թէյ,
խոտ, ծխախոտ, կառագործի նիւթեր, կարասի, կեր-
պաս, հայելի, ձէթ, ձկան սոսինձ, ձուլածոյ, ճարպ,
մետաքսեղէն, մոմ, մուշտակ, մորթ, յախճապակե-
ղէնք, ներկ, նպարեղէնք, շուշմայ, չաքար, ոգելից
ըմպելիք, սղինձ, պոռուղ, սուրճ, տունկ, քացախ :

Վերոգրեալ վաճառեղէններու մէն մի թօնոյի հա-
մար քիլօմէթրօ գլուխ 35 փարա փոխադրութեան
ծախք կը վճարուի :

Բ. դասակարգի վաճառեղեմք . — Աղած ձուկ և
աղած միս, երկաթ և ձուլածոյ չի գործածուած, եր-
կաթէ ձող և կամ տախտակ, կանեփ, կուսլը, կտաւ,
կապարի ձոյլ, հանքանիւթ, մարմարիոն անտաշ, հեր-
ձաքար (ardoise = դայղան թաշը), պահուած բանջա-
րեղէն (légumes conservés), փայտածուխ, քանդակա-
քար (pierre de faille), քոք (cok) :

Վերոգրեալ վաճառեղինաց մէն մի թօնոյի համար
քիլօմէթրօ գլուխ 28 փարա փոխադրութեան ծախք կը
վճարուի :

Գ. դասակարգի վաճառեղեմք . — Ալիւր, աղբ,
աղիւս, աղ, աւաղ, բրինձ, գաճ, թարմ բանջարե-

դէն , թեփ , կայծքար , կաւային հող , կիր , կղմինտր , կրաքար , հանքածուխ , մոխիր , յատակաքար (pavés) , յարդ , շինուածոյ քար (pierre de maçonnerie) , վառելափայտ , ցորենեղէն :

Վերոգրեալ վաճառեղինաց մէն մի թօնոյի համար քիլօմէթրօ գլուխ 22 փարա փոխադրութեան ծախք կը վճարուի :

Ի վերեւ նշանակուած սակացոյցի գիներէն զատ պէտք է գանձուի նաեւ Ա. Մէն մի ուղարկման համար 20 փարա արձանագրութեան ծախք . Բ. 9 զրուշ մէն մի թօնոյի համար բռնաւորելու և պարպելու ծախք . Գ. Մէն մի 50 քիլօյի օրական 10 փարա մթերանոցի վարձք (magasinage) եթէ վաճառքներու յուղարկման զեկուցագիրը թղթատարին յանձնուելէն 48 ժամ ետքը վաճառքները չի վերցուին կայարանէն : Դ. Մէն մի 100 քիլօյի համար 20 փարա եթէ ուղարկողին կամ ստացողին առաջարկութեամբը վաճառքներն երկրորդ անգամ կշռուին :

Պիսողութիւն. — 3000էն 5000 քիլօ կշռող կտորներու համար վերոգրեալ գիններուն վրայ $\frac{50}{100}$ յաւելում և 5000 քիլօյէն աւելի կշռող կտորներու համար զատ սակարկութիւն պէտք է ըլլայ :

Ը. ԿԱՐԱՓ

Այս քարափը որ թէ ծովեզերքը կը գեղեցկացնէ և թէ նաւերէ ցամաք և ցամաքէ նաւեր ապրանք փոխադրելու գիւրութիւն կուտայ՝ շինուած է Քարաքէօյի կամուրջին Պոլսոյ կողմէն մինչև Սիրքէճի-խակէլէսի և Ղալաթիոյ կողմէն մինչև Թօփհանէ :

Քարափը շինող և շահագործող այս Օսմանեան ընկերութիւնը կազմուած է բաժնետէրերէ : Բաժնէներու հատը ներկայիս մէջ կ'արժէ 460-470 ֆրանք :

Նաւերէ քարափ ելլող ապրանքներու համար ընկերութիւնը տուրք մը կ'առնէ և որովհետեւ ամէն տեսակ ապրանք մանրամասնօրէն թուել չատ երկար պիտի ըլլայ , ուստի ի ստորեւ միայն գլխաւորներուն սակերը գնելով կը բաւականանանք :

Ա. Մետաքսեղէն կերպասներ և աֆիօն 1000 քիլօին 55½ զրուշ :

Բ. Պատրաստ զգեստ , զարդեղէն , նորածեւութեան ապրանք (mercerie) գուլպայ , թաշկինակ , փողկապ , ձեռնոց են . գործուած կաշի (peau ouvré) այսինքն կլասէ , լուսթօին , գործուած այծեմորթ են . բժշկական դեղեր : Լամբիաներ և գործիքներ 1000ին 44½ զրուշ :

Գ. Թիֆթիք , խահվէ , գունաւոր կերպասներ այսինքն պատմա , աօքումա , ասուեղէն , չրջագգեստի կերպասներ են . Շօքօլա 1000ին 33½ զրուշ :

Դ. Ներկի նիւթեր 1000 քիլօին 11-33½ զրուշ :

Ե. Ճերմակ կերպասներ այսինքն խասա , ամերիքան , թիւլպէնտ , մատանուլամ ու նպարեղէն , երոպական շաքարեղէն , քէօսէլէ 1000 քիլօին 28 զրուշ :

Զ. Ապակեայ գաւաթ , շիշ , պնակ են . լրինձ , շաքար 1000 քիլօին 16½ զրուշ :

Է. Երկաթ , ցնցոտի , ոսկերոտի 1000 քիլօին 11 զրուշ :

Ը. Ալիւր , 1000 քիլօին 10 զրուշ :

Թ. Փութրէլ երկաթ . 1000 քիլօին 9 զրուշ :

Ժ. Յորեն » » 6½ »

ԺԱ. Աղբ » » 4½ »

ԺԲ. Հանքածուխ » » 1½ »

Զի , ջորի , կով , եզ (և միայն 5 զրուշ . եթէ 10 հատ են) զրուշ .
Անասուն գլուխ 10

Ողջ հաւազ գիներու իւրաքանչիւր վանդակին հմր.	3
էջ, գաւնուկ, հորթ	5
» » » (20 կենդանիէ բաղկացած խումբի մը համար) . . .	2 1/2
» » » (20 կենդանիէ աւելի բաղ- կացած խումբի մը համար)	2
Խոզ, ոչխար, այծ, գաւնուկ	2
» » » » (10էն 20 հատէ բաղկաց- եալ խումբի մը համար)	1 փ.
» » » » (20էն 100 հատէ բաղկաց- եալ խումբի մը համար)	5
» » » » (100էն վեր խումբի հմր.)	4

Դրամի ծրարներ (ոսկի և արծաթ) . — Մինչ 5000
ոսկի արծէքով ծրարի համար հազարին $\frac{1}{10}$: 5000էն
10,000 ոսկի արծէքով ծրարներու համար 50 դրշ. և
աւելի $\frac{1}{2}$ առ 10,000՝ հինգ հազարէ աւելորդին համար
իսկ 10,000 ոսկիէն աւելիի համար 75 դրշ և աւելի $\frac{1}{4}$
առ 10,000՝ տասը հազարէն աւելորդին համար :

Գոհարեղէններու և թանկագին քարերու սակերը
դրամածրարներու սակերու յարեւմտեան են :

Գոհարեղէնները և դրամածրարները քիլոի հաշուով
չ'են, այլ իրենց արծէքին համեմատ տուրք կը վը-
ճարուի :

Ասոնք Պոլիս ներածուածներուն համար է, իսկ
Պոլսէն դուրս դրկուելիք ապրանքներուն քարափի
տուրքն է վերեւի սակերուն կէսը :

Թ. Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Բ Ը

Կ Ա Ն Ո Ն Ն Ե Ր

Հեռագրին ժամը. — Թուրքիոյ քաղաքներուն միջև
Թուրք տառերով փոխանակուած հեռագիրներուն հա-
մար, թրքական ժամը կը գործածուի Թուրքիոյ հեռա-
գրատուններուն մէջ : Իսկ միջազգային հեռագիրներուն
և լատին տառերով զարնուած ներքին հեռագիրներուն
համար՝ Կ. Պոլսոյ Միջօրէականին ժամը կը գործածուի,
որ 1 ժամ. 47 վայրկեան, 32 երկվայրկեան առաջ է
Բարիզի Միջօրէականին ժամէն :

Հեռագրին ամսաթիւը. — Թուրքերէն տառերով
քաշուած հեռագիրներուն համար, Թուրքիոյ հեռագրա-
տունները հին տոմարը կը գործածեն, և լատին տառե-
րով քաշուած հեռագիրներուն համար նոր տոմարը :

Հեռագրին լեզուն. — Միջազգային և ներքին հեռա-
գիրներուն համար Թուրքերէնէ և ֆրանսերէնէ զատ
կարելի է նաև հեռագրել լատին տառերով և արաբե-
րէն, պարսկերէն, հայերէն, յունարէն, սերպերէն, ռու-
մաներէն, պոլկարերէն, ռուսերէն, անգլիերէն, գեր-
մաներէն, իտալերէն, սպաներէն, լատիներէն և ուրիշ
22 ծանօթ լեզուներու վերաբերեալ բառերով :

Ստորագրութիւն. — Հեռագրատուններուն յանձնուած
հեռագիրները, թէ՛ ներքին և թէ՛ միջազգային, պէտք
է ստորագրուած ըլլան. ներքին հեռագիրները իրենց
ստորագրութեամբ կը զարնուին, իսկ միջազգային-
ները կրնան առանց ստորագրութեան զարնուիլ եթէ
դրկողը այնպէս ուզէ :

Կարճ կամ պայմանադրական հասցե. — Այն անձերը
որոնք չատ հեռագիր կը ստանան, կրնան դիմել իրենց

գտնուած քաղաքին հեռագրատան և անոր հետ համաձայնութեամբ որոշել կարճ կամ պայմանադրական (*) հասցէ մը . ստոր համար պէտք է վճարել 100 ֆրանք տարեկան , 50 ֆրանք վեցամսեայ կամ 25 ֆրանք եռամսեայ :

Ստացագիր. — Եթէ զրկողը ուզէ , հեռագրատան կողմէ՝ հեռագրին յանձնուած ըլլալը հաստատող ստացագիր կը տրուի : Այս ստացագրին համար 1 զրշ. կ'առնուի՝ եթէ ներքին հեռագիր է , և 25 սանթիմ՝ եթէ միջազգային հեռագիր է : Այս ստացագիրը ենթակայ է 10 փարայի սովորական գրոշմատուրքի :

Հեռագրին յանձնումը. — Հեռագրատան ցրուիչները ստիպուած չեն հեռագիրը յանձնել լուռ իսկ այն անձին ձեռքը , որուն ուղղուած է հեռագիրը . կրնան յանձնել զայն իրեն կամ իր տունը , աղբականներուն , ծառաներու , եւայլն , անոնցմէ ստացագիր առնելով :

Սխալոյքական (urgent) հեռագիր. — Կարելի է ստիպողական հեռագիր մը զարնել , թէ՛ միջազգային և թէ՛ ներքին , եռապատիկ գին վճարելով : Ասոր համար հեռագրին վրայ հասցէէն առաջ պէտք է գրել միւս քանիկ *sir* կամ *urgent* բառերը :

Պատասխանը վճարուած հեռագիր (réponse payée) . — Հեռագիր զարնող մը կրնայ հեռագրատան յանձնել իր սպասած պատասխանին գինը մինչեւ 30 բառ , և այսպէս վճարուած պատասխանով հեռագիր ստացողը կրնայ պատասխանել առանց ու եւ զուժար մը վճարելու :

Ստացման զեկոչագիր (միւսու իմուխապէրի, accusé de réception) . — Երբ հեռագիր մը զարնողը ուզէ հասկնալ թէ իր զարկած հեռագիրը երբ յանձնուած է ա-

(*) Օրենսդիր համար՝ Առաքել Մարգարեանի տեղ՝ Առմարգ, Մարտիոս Գալոքեանի տեղ՝ Գալմար, և այլն :

նոր որուն ուղղուած է , կրնայ այս տեղեկութիւնը առնել հեռագրատունէն , վճարելով 10 բառի գին և հասցէէն առաջ գրելով միւսու իմուխապէրի կամ *accusé de réception* :

Հեռագրի մը զսնացան օրինակները. — Եթէ ուղուի մի և նոյն հեռագիրը քանի մը օրինակ ընել տալ և զանազան անձերու հաղորդել մէկ քաղաքի մէջ , պէտք է վճարել ներքին հեռագիրներու համար իւրաքանչիւր օրինակին (իւրաց առեալ բնագիրը), 20 բառի 2½ զրշ. , և 5 զրուշ երբ սխալովական են :

Հեռագրատուն չեղած տեղեր. — Կարելի է հեռագիր զրկել այնպիսի տեղ մը ուր հեռագրատուն չկայ , տեղւոյն մերձաւորագոյն հեռագրատան ուղղելով . հոնկէ թղթատարութեան կը յանձնուի հեռագիրը և առանց ու եւ է ծախքի կը զրկուի հասցէին : Սակայն եթէ հեռագիր զարնողը պահանջէ , կարելի է մասնաւոր թղթատարի միջոցաւ հեռագիրը զրկել տալ իր հասցէին . Թուրքիոյ հեռագրատունները ստիպուած են ընդունիլ այս կարգի ներքին հեռագիրները , զանձնելով հեռագիրը զրկողէն 7 զրուշ իւրաքանչիւր ժամ հեռաւորութեան համար՝ հեռագրատունէն մինչեւ հեռագրին զրկուած տեղը : Այս հեռագիրներուն մէջ պէտք է նշանակուի , հասցէէն առաջ , իբր մասնաւոր թղթատարի ծախք վըճարուած գումարին քանակութիւնը :

ՍԱԿԱԳԻՆՆԵՐ

Սակագին՝ Կ. Պոլսոյ համար. — Կոտտանդնուպոլսոյ հեռագրատանց միջեւ փոխանակուած իւրաքանչիւր հեռագրի համար կ'առնուի 100 փարայ , երբ 20 բառը չ'անցնիր . քան բառէն վեր իւրաքանչիւր տասը բառի համար կ'առնուի 50 փարա :

Ներքին ասկագին. — Մի և նոյն նահանգին հեռա-
գրական կայարաններուն միջեւ քաշուած հեռագրի մը
իւրաքանչիւր բառին համար պէտք է վճարել 20 փարա,
100 փարա յաւելուածական տուրքով :

Տարբեր նահանգներու հեռագրական կայաններուն
միջեւ քաշուած հեռագրի մը իւրաքանչիւր բառին հա-
մար պէտք է վճարել 40 փարա, 5 զրուշ յաւելուա-
ծական տուրքով :

Այս սակագինը այն հեռագիրներուն համար է, ո-
րոնք չեն անցնիր Իսպրն ընկերութեան ներքին ընդ-
ծովեայ պարաններէն. դալով անոնց որոնք այդ պա-
րաններէն կ'անցնին, միեւնոյն նահանգին հեռագրական
կայաններու միջեւ՝ բառը 40 փարա է, 5 զրուշ յաւել-
ուածական տուրքով, և տարբեր նահանգներու հեռա-
գրական կայաններուն միջեւ՝ 70 փարա, 7½ զրուշ
յաւելուածական տուրքով :

Եւրոպական Թուրքիայէն և Ասիական Թուրքիա-
յէն Արեւելեան Րումէլի քաշուած հեռագիրներուն,
Մուսթաֆա փաշայի ուղիղ ճամբով, կը վճարուի 60
փարա, առանց յաւելուածական տուրքի :

Կիպրոսի հետ փոխանակուած հեռագիրները ներքին
սակագինին ենթակայ են երբ զրկուին Լաթաքիոյ ճամ-
բով :

Հիճազի, Ղարպ Թարապուռու և Եէմէնի նահանգ-
ներուն միջեւ, և այդ նահանգներուն իւրաքանչիւրին
ու Թուրքիոյ միւս նահանգներուն միջեւ փոխանակ-
ուած հեռագիրները ենթարկուած են միջազգային սա-
կագինին :

Միջազգային ասկագին. — Եւրոպական և Ասիական
Թուրքիոյ քաղաքներէն հետեւեալ անգղերը զարնուելիք
հեռագիրներէն՝ իւրաքանչիւր բառին համար կը գան-
ձուի .

	Սովորական նամբով	Թիֆլիսի պոստ միջոցով նամբով	Օսեթի նամբով
	Ֆր. Սն.	Ֆր. Սն.	Ֆր. Սն.
Ալէքրիա	0 67	—	1 19
Ատէն, Եւրոպական Թուրքիայէն	4 50	4 50	5 83
» Ասիական »	4 00	4 00	5 33
Աւստրիա-Հունգարիա Ե.Թ.	0 34	0 44	0 98
» » Ա.Թ.	0 46	0 46	1 00
Բորժուկալ	0 69	0 69	1 22
Գերմանիա	0 55	0 58	1 00
Եգիպ. Ստորին	Աղեքսանդրիա Ե.Թ.	1 25	1 40
	Ա.Թ.	1 00	1 90
	Միւս քաղաքները Ե.Թ.	1 25	1 65
	Ա.Թ.	1 00	2 15
Եէմէն Ե.Թ.	3 75	3 75	—
Եէմէն Ա.Թ.	3 50	5 00	—
Զուլիցերիա	0 51	0 51	1 05
Թունուզ	0 67	0 67	1 19
Իտալիա	0 48	0 48	1 14
Հիճազ Ե.Թ.	2 75	2 75	—
» Ա.Թ.	2 50	3 25	—
Հնդկաստան Ե.Թ.	3 48	5 00	5 18
» Ա.Թ.	3 23	5 50	5 68
Հոլանտա	0 60	0 60	1 05
Ղարպ Թարապուռու	0 88	0 88	1 40
Ճաքոն Ե.Թ.	7 70	9 70	7 70
» Ա.Թ.	8 20	10 20	8 20
Ճիպրալթար	0 69	0 69	1 22
Մալթա	0 69	0 69	1 30
Մեծն Բրիտանիա	0 71	0 71	1 19
Յունաստան և Բորոս ու Եւպէ Ե.Թ.	0 28	0 38	1 24
» » » Ա.Թ.	0 38	0 38	1 24
» միւս կղզիները	0 42	0 42	1 28
Նորվեկիա	0 72	0 72	1 08
Շուէտ	0 69	0 69	1 05
Չին Ե.Թ.	5 89	7 00	7 18

	Ամբողջական համարով	Թվանշան ճիշտ ընդգծով կալ թելով	Օստապի մեկնություն համարով
Զին Ա.Թ.	Ֆր. Սն. 5 64	Ֆր. Սն. 7 50	Ֆր. Սն. 7 68
Պարսկաստան (Պուշիրէ զատ) Ե.Թ.	1 75	2 03	2 00
» » » Ա.Թ.	2 25	2 53	2 50
Պելճիզա	0 60	0 60	1 05
Պուլկարիա	0 38	0 54	0 99
Պոսնա-Հէրսէք Ե.Թ.	0 27	0 51	1 04
» » Ա.Թ.	0 38	0 51	1 05
Ռուսանիա Ե.Թ.	0 26	0 51	0 73
» Ա.Թ.	0 43	0 51	0 73
Ռուսիա (Եւրոպական) և Կովկաս	0 72	0 72	0 72
Սերպիա Ե.Թ.	0 27	0 51	1 00
» Ա.Թ.	0 38	0 51	1 00
Սլովանիա	0 65	0 65	1 17
Տանիմարգա	0 60	0 60	1 00
Քարատաղ Ե.Թ.	0 27	0 51	1 05
» Ա.Թ.	0 38	0 51	1 05
Յրանսա	0 56	0 56	1 08

Եւրոպական և Ասիական Թուրքիայէն Ամերիկայի զանազան կողմերը ղրկուած հեռագիրներու սակագինները գտնելու համար հարկ է աչքի առջև ունենալ բազմաթիւ ցուցակներ . կը բաւականանանք նշանակելով Եւրոպական Թուրքիայէ Նիւ Եօրք քաղաքը հեռագրին սակագինը՝ որ է 1 ֆրանք 85 սանթիմ իւրաքանչիւր բառը :

Ժ. Թ. Ղ. Թ. Ա. Տ. Ա. Բ. Ռ. Ի. Թ. Ի. Ե.

Սովորական նամակներ . — Պէտք է գրել նամակին հասցէն շատ յստակ կերպով և մեկանով : Խոհեմութիւն է պահարանին ետեւը գրել ձեր իսկ հասցէն . այս կերպով , եթէ այն անձը , որուն բաղձն էք ձեր նամակը , չգտնուի՝ թղթատարութիւնը կը վերադարձնէ ձեզի ձեր նամակը , որ այսպէս կորսուելու վտանգէն զերծ կը մնայ :

Թղթատարական Միութեան (Իրքիֆնս, Union Postale) մէջ գտնուող երկիրներուն համար 15 կռամ կամ աւելի պակաս կշռող նամակի մը վրայ պէտք է դնել 1 զրուշի թղթադրոշմ . 15 կռամէն աւելի կշռող նամակներուն վրայ , իւրաքանչիւր 15 կռամի կամ աւելի պակաս քանակութեան համար , պէտք է աւելցնել 1 զրուշի թղթադրոշմ : Նոյնպէս Թուրքիոյ ներքին թղթատարութեան մէջ նամակները ենթակայ են 1 զրուշ թղթադրոշմի՝ իւրաքանչիւր 15 կռամի համար : Բացառիկ են նաւահանգիստները . այս պարագային՝ 20 փարայի թղթադրոշմ միայն պէտք է փակցնել :

Եթէ նամակի մը վրայ թղթադրոշմ չդնելով յանձնած ենք թղթատարին , թղթատարութիւնը տեղը կը հասցնէ զայն և նամակը ընդունողը կը հարկադրուի վճարել կրկին . իսկ եթէ դրուած թղթադրոշմը պէտք եղածէն պակաս է , պակաս մասին միայն կրկինը կը վճարէ :

Թղթատարական քարտեր (Cartes postales) . — Պարզ թղթատարական քարտի մը գինն է 20 փարա , իսկ վճարուած պատասխանով թղթատարական քարտերու գինը 1 զրուշ :

Վաճառքի նմուշներ (հնրասի թիւնարիյե նիւնու-
նեղերի, échantillons de marchandises). — Վաճառքի
նմուշ կը նկատուին ապրանքի մը այն փոքրիկ մասերը
որոնք կը ծառայեն ապրանքին տեսակը և յատկութիւնը
ճանչցնելու, և որոնք չեն կրնար ինքնին առուարի
առարկայ ըլլալ իրենց փոքր քանակութեան պատճառաւ:
Այսպէս են ցորենի հասիկներ, սերմեր, պղպեղ, աշիւ,
թելի տերեւներ, բամբակ, բուրդ, ւերկաթ, զինկ, կե-
պաս, ասուի, ևայլն, ևայլն: Հեղուկներն ալ ինչպէս
խղերը, ևայլն, կրնան զրկուիլ իւր նմուշ, ի բաց
առեալ Ռուսիա, Պարսկաստան, Ամերիկա, Մեծն
Բրիտանիա:

Թղթատարական Միութեան համար վաճառքի նմուշ-
ներէն կ'առնուի 20 փարա, 1 կռամէն մինչև 100 կրամ,
և 100 կռամէն վեր իւրաքանչիւր 50 կռամի՝ 10 փարա:
Եթէ նմուշին ծանրութիւնը 350 կռամը անցնի, կամ
եթէ 30 սանդիմէդը երկայնութենէ՝ 20 սանդիմէդը
լայնքէ և 10 սանդիմէդը թանձրութենէ աւելի ըլլայ,
կը մերժուի: Թուրքիոյ մէջ վաճառքի նմուշներուն
համար նոյն բանն է, սա տարբերութեամբ որ մինչև
2000 կռամ կ'ընդունուին: Ծովեզերեայ քաղաքներուն
համար անձնիւր 75 կռամի համար 10 փարա աւելի
կ'առնուի, փոխանակ 50 կռամի: Եթէ նմուշին ծան-
րութիւնը 250 կռամը անցնի, անձնիւր 50 կռամի հա-
մար 20 փարա կ'առնուի մինչև 2 քիլոկրամ:

Եթէ վաճառքի նմուշի մը վրայ թղթադրույ՞ գրուած
չէ, չի զրկուիր: Եթէ պակաս գրուած է, կը զրկուի և
պակաս գրուածին կրկինը կ'առնուի ընդունողէն:

Տպագիրներ (հիւրագր մնարպուա, imprimés). — Հե-
տեւեալները տպագիրներու կարգը դասուած են և զեղ-
չուած գիրներով կը զրկուին. յրագիրներ և պարբերա-

կաններ, կազմուած կամ անկազմ գիրքեր, տեսակներ,
երածշախիսն հասնածներ, այցաֆաւրներ, սպագրական
փորձեր (ձեռագիրով կամ առանց ձեռագրի), վիճագրու-
թիւններ, լուսանկարներ, պատկերներ, գծագրութիւններ,
յատկագիրներ, աշխարհագրական քարտէսներ, ցուցակներ,
զանազան սզդեր, և ընդհանրապէս բոլոր ինչ որ տպա-
գրուած է:

Թղթատարական Միութեան մէջ գտնուող երկիր-
ներուն համար 50 կռամ կամ աւելի պակաս կշռող
տպագիրներուն կը վճարուի 10 փարա. 50 կռամէ աւելի
կշռող տպագիրներուն վրայ անձնիւր 50 կռամի կամ
աւելի պակաս քանակութեան համար պէտք է աւել-
ցնել 10 փարա: Նոյնպէս Թուրքիոյ ներքին թղթատա-
րութեան համար տպագիրները ենթակայ են 10 փարա
թղթագրուի, իւրաքանչիւր 50 կռամի: Երբ ծրարը 30
կռամէ պակաս կը կշռէ, 5 փարա միայն կը վճարուի:
Ծովեզերեայ քաղաքներու համար անձնիւր 75 կռամի
10 փարա կ'առնուի:

2000 կռամէ աւելի կշռող կամ 45 սանդիմէդէ
աւելի երկայնութիւն, լայնութիւն կամ թանձրութիւն
ունեցող ծրարներ չեն ընդունուիր. 10 սանդիմէդը
տրամագիծ և 75 սանդիմէդը երկայնութիւն ունեցող
պլորուած տպագիրներ կ'ընդունուին:

Եթէ տպագրի մը վրայ բնաւ թղթադրույ՞ գրուած
չէ, չի զրկուիր. եթէ պակաս գրուած է, կը զրկուի և
պակաս գրուածին կրկինը կ'առնուի ընդունողէն:

Երբ տպագիրներու ծրար մը կը պարունակէ նախակ
կամ ձեռագիր նոթագրութիւններ, չի յանձնուիր, և ետ
կը զրկուի: Բացառութիւն. 1. Գրքի մը հեղինակը կըր-
նայ ձօն մը գրել այդ գրքին վրայ. 2. Դրկողը կրնայ տն-
րագրել եւ իր հասցեն գրել ձեռքով. 3. Գիւնեռու ցու-
ցակի մը կամ ուրիշ նմանօրինակ գրուածքի մը վրայ

կարելի է փոխել կամ աւելցնել բուսնշաններ կամ բաներ . 4. Կարելի է գիծ փաշելով ուշադրութիւն գրաւել մասնաւոր հասոյածի մը վրայ . 5. Ներելի է սպագրական սխալները ձեռնով ուղղել , ևայլն :

Պործի բուղբեր (Էվրազը մեհալին , papiers d'affaires) . — Պործի բուղբեր կը կոչուին այն բոլոր թուղթերը , գրուած կամ գծագրուած , որոնք անմիջական թղթակցութեան մը նկարագիրը չունին , ինչպէս դասախոսութեան բուղբեր , վկայագիրներ , կաշուածագիրներ , փոխանակագիրներ , բեռնագիրներ (+հէշէ Դէշէ) , հաշուեցուցակներ (Հ-Լ-Դ-Դ) , սպասնովագրական ընկերութեանց վերաբերեալ կարգ մը բուղբեր , ձեռագիր երաժշտական հասոյածներ , գիրքերու ձեռագիրներ՝ անջատաբար դրկուած , ևայլն . ևայլն :

Թղթատարական Միութեան մէջ գտնուող երկիրներուն համար գործի թուղթերէ կը ստացուի 1 դրուշ՝ 1 կռամէ մինչեւ 200 կռամ կշռող ծրարներէ : Իսկ 200 կռամէ աւելի կշռող ծրարները ենթակայ են տասնական փարա յաւելուածի՝ ամէն 50 կռամի յաւելման . առաւուսեւն 2000 կռամ կշռող գործի թուղթերու ծրարներ միայն կ'ընդունուին : Թուրքիոյ ներքին թղթատարութեան համար նոյն բանն է :

Եթէ գործի թուղթերու վրայ բնաւ թղթադրոշմ գրուած չէ , չեն զրկուիր . եթէ պակաս գրուած է , կը զրկուին և պակաս գրուածին կրկինը կ'առնուի ընդունողէն :

Ծրարներու մէջ նամակ կամ նոթագրութիւն չպարունակելու պայմանները , ինչպէս ծրարներու ծանրութեան և ընդարձակութեան պայմանները՝ գործի թուղթերու համար ալ տպագիրներու յար եւ նման են :

Թանկագին նիւթեր . — Արգելուած է թղթատարի

յանձնել մաքուր չվճարուած քանկագին նիւթեր , ևայլն :

Պրամի եւ արժեքաւոր նիւթերու փոխադրութիւն . — Թղթատարական միութեան մէջ գտնուած երկիրներուն համար Օսմանեան թղթատարութիւնը չընդունիր աւանդ (եռանկը) , ոչ ալ մանտա-բոսդ :

Թուրքիոյ ներքին թղթատարութեան մէջ ընդունուած է դրամի եւ արժեքաւոր նիւթերու փոխադրութիւնը աւանդի ձեւին տակ : Այս պարագային թղթատարական վարչութիւնը կը ստանայ քանկագին նիւթերու համար արժեքին համեմատեալ սակագին մը , իսկ հաստատակ նիւթերու համար ծանրութեան չափով սակագին մը : Այս սակագինը հինգ աստիճան է , հետաւորութեան հինգ շրջանակներու համեմատեալ՝ որոնք հետեւեալներն են .

Ա. Երջանակ . — Կ. Պոլիս և շրջակաները . կը վճարուի արժեքաւոր նիւթերու համար , 1էն 1000 դրուշի՝ $2\frac{1}{2}$ դրուշ . 1000 դրուշէն 2000 դրուշի՝ 5 դրուշ , և ամէն 1000 դրուշի $2\frac{1}{2}$ դրուշ : Ծանրութիւն ունեցող նիւթերու համար 1էն 500 կռամի՝ $2\frac{1}{2}$ դրուշ , և 501էն 1000 կռամի 5 դրուշ , և ամէն 500 կռամի $2\frac{1}{2}$ դրուշ :

Բ. Երջանակ . — Պրուսա , Գաւթէմունի , Այտըն , Ատանա , Ճէպէլի-Լիսիան , Հալէպ , Գոնիս , Եքստրա , Կարմիր Ծովի եզերքներ , Պէնկաղի , Պիղա , Արշիպեղագոսի կղզիներ : Այս վայրերը կը փոխադրուին արժեքաւոր նիւթեր . 1էն 250 դրուշ՝ $2\frac{1}{2}$ դրուշի , 251էն 500՝ 3 դրուշի , 501էն 1000՝ 7 դրուշի . ասկէ վեր հազարներու համար իւրաքանչիւրին վրայ կ'աւելնայ $3\frac{1}{2}$ դրուշ : Ծանրութիւն ունեցող նիւթեր . 1է 100 կռամ $2\frac{1}{2}$ դրուշի , 101էն 250 կռամ 3 դրուշի , 251էն 500՝ 4 դրուշի , և 501էն 1000 կռամ 7 դրուշի՝ և իւրաքանչիւր 500 կռամի՝ $3\frac{1}{2}$ դրուշի յաւելում :

Գ. Երջանակ . — Դամասկոս , Էրզրում , Հիճազ ,

էնգարէ, Սըվազ, Գօսովա, Մանասթըր, Եէմէն, Տիար-
պէքիր, Խարբերդ : Արժեք. 1էն 250 դրուշ, 3 դրուշի,
251էն 500՝ 4 դրուշի, 501էն 1000՝ 6 դրուշի և իւրա-
քանչիւր 1000ի վրայ 5 դրուշի յաւելում : Ծանրութիւն
1էն 100 կուամ 3 դրուշի, 101էն 250 կուամ 4 դրուշի,
251էն 500՝ 6 դրուշի, 501էն 1000՝ 10 դրուշի, և իւրա-
քանչիւր 500ի վրայ 5 դրուշի յաւելում :

Գ. Շրջանակ. — Վան, Պիթլիս, Մուսուլ : Արժեք.
1էն 250 դրուշ, 3 $\frac{1}{2}$ դրուշի, 250էն 500՝ 5 դրուշի,
501էն 1000՝ 8 դրուշի և իւրաքանչիւր 1000ի վրայ
6 $\frac{1}{2}$ դրուշի յաւելում : Ծանրութիւն. 1էն 100 կուամ՝
3 դրուշի, 101էն 250՝ 5 դրուշի, 251էն 500՝ 8 դրուշի,
501էն 1000՝ 13 դրուշի, և իւրաքանչիւր 500 կուամի
վրայ 6 $\frac{1}{2}$ դրուշ յաւելում :

Ե. Շրջանակ. — Պաղտատ, Պասրա : Արժեք. 1էն
250 կուամ՝ 4 դրուշի, 251էն 500՝ 6 դրուշի, 501էն 1000՝
10 դրուշի, և իւրաքանչիւր 1000ի վրայ 8 դրուշի յա-
ւելում : Ծանրութիւն. 1էն 100 կուամ 4 դրուշի, 101էն
250՝ 6 դրուշի, 251էն 500՝ 10 դրուշի, 501էն 1000՝ 16
դրուշի, և իւրաքանչիւր 500ի վրայ 8 դրուշ յաւելում :
Ծովեզերեայ քաղաքները 1000ին 2 դրուշ կ'աւելուի,
իսկ երկաթուղի բանած քաղաքները 1000ին 3 դրուշ :
Ասոնց մէջ երբեք ծանրութիւնը նկատողութեան չառ-
նուիր :

Ընդունելութեան զեկուցագիր (Իւսեկ իլմուխասպերի,
avis de réception). — Ընդունելութեան զեկուցագիր կը
կոչուի թուղթ մը՝ զոր կը ստորագրէ այն անձը որուն
ուղղուած է նամակը և որով կը հաստատուի թէ նա-
մակը իր ձեռքը հասած է : Ընդունելութեան զեկուցա-
գիրը, ընդունողէն ստորագրուելէ ետքը, կը վերա-
դարձուի նամակը գրողին : Ընդունելութեան զեկու-

ցագիրներու, թէ՛ Թղթատարական Միութեան շրջանա-
կին և թէ՛ Թուրքիոյ համար, պէտք է վճարել միօրի-
նակ կերպով 1 դրուշ, յանձնարարման համար վճար-
ուած մէկ դրուշէն զատ :

Յանձնարարութիւն (Թահիւս, recommandation). —
Թղթատարի միջոցաւ փոխադրելի բոլոր առարկաները,
ինչպէս նամակներ, թղթատարական քարտեր, տպա-
գիրներ, գործի թուղթեր, ապրանքի նմոյշներ կրնան
յանձնարարուիլ :

Յանձնարարեալ առարկաներու համար պէտք է
վճարել նախ ինչ որ պիտի վճարուէր՝ եթէ յանձնա-
րարեալ չլլային : յետոյ միօրինակ կերպով պէտք է
վճարել 1 դրուշ իբր յանձնարարման գին :

Յանձնարարեալ առարկաներու համար, յանձնա-
րարման պահուն իսկ պէտք է վճարել փոխադրութեան
բոլոր ծախքը :

Երբ յանձնարարեալ նամակ մը կ'որսուի, եթէ կը
վերաբերի Թղթատարական Միութեան, 50 ֆրանք փո-
խարինութիւն կը վճարուի թղթատարութեան կողմէ,
իսկ եթէ կը վերաբերի Թուրքիոյ ներքին թղթատարու-
թեան՝ 200 դրուշ :

Մանսա-բոսդ. — Մանսա-բոսդի դրուժիւնը 1900
Օգոստոս 1էն սկսած է ի գործ դրուիլ Թուրքիոյ ծովե-
զերեայ քաղաքներու, և երկաթուղեայ գիծերու վրայի
քաղաքներու նամակատուններուն մէջ : Դրկողին տրուե-
լիք ստացագրին վրայ 10 փարանոց դրոշմաթուղթ
պիտի փակցուի. իսկ մանտա-բոսդերը և անոնց յարա-
կից թուղթերը զերծ պիտի ըլլան դրոշմաթուղթէ : —
Երկու հազար դրուշէն աւելի գումարի համար մանտա-
բոսդ պիտի չի տրուի : Մինչեւ 100 դրուշի համար 20
փարա վարձք պիտի աւելուի : Իւրաքանչիւր 100

դրուշէն քսան փարայի հաշուով՝ 500 դրուշէն հարիւր փարա պիտի առնուի . իսկ 500էն մինչեւ 1900 դրուշ , իւրաքանչիւր 200ին քսանական փարա պիտի աւելցուի , որով 1900էն մինչեւ 2000 դրուշ՝ վարձքը պիտի ըլլայ $6\frac{1}{2}$ դրուշ :

Արժէքը յայտարարուած պարունակութեամբ նամակներ (Գրյւնքը մուգսսքրէի մեխարիպ) . — 1900 տարուայ մէջ Օսմանեան թղթատարութիւնը , ծովեզերեայ քաղաքներու , ինչպէս նաեւ երկաթուղւոյ գիծերուն վրայի քաղաքներու նամակատուններուն մէջ , սկսած է ընդունիլ այս կարգի նամակներ . ասոնք կը պարունակեն պանքոթներ , արժէթուղթեր և այս կարգի թուղթեր , որոնց արժէքը նշանակուած պէտք է ըլլայ թուանշանով և գրով՝ պահարանին վրայ : Այս նամակները առ նուազն 5 տեղէն կնքուելու են զրկողին անձնական կնիքով և կա՛մ մասնաւոր նշան կրող կնիքով մը : Իւրաքանչիւր նամակի պարունակութիւնը 50,000 դրուշէ աւելի չի կրնար ըլլալ (ոսկին 100 դրուշի հաշուով) , սակայն միեւնոյն թղթատարով միեւնոյն անձը կրնայ մէկէ աւելի նամակներ զրկել : Այս նամակներուն համար նախ կը վճարուի նամակին ծանրութեան համեմատ թղթագրութիւն , 1 դրշ . ապա՛նովագրութեան համար և յայտարարուած արժէքին իւրաքանչիւր 1000 դրուշին ու կոտորակին համար 1 դրուշ : Այս նամակներուն փոխարէն՝ զրկողին ստացագիր պիտի արուի երբ արժէքը յայտարարուած պարունակութեամբ նամակ մը կորսուի , կա՛մ վնասուի կա՛մ գողցուի , այդ արժէքին փոխարէնը օսմանեան թղթատարութեան կողմէ պիտի վճարուի , ի բաց առեալ անխուսափելի կերպով հարկեցուցիչ պարագաները (սեփ ու իզպլէսի դայրը գապիլ հապալը մուճպիտէ , cas de force majeure) : Այս մասին ըլլալիք յայտարարութիւնները առ նուազն

մէկ տարուան մէջ պէտք է տեղի ունենան , որովհետեւ անկէ ետքը նկատողութեան չեն առնուիր :

Քօլի բօղալ . — Քօլի բօղալի դրութիւնը հաստատուած է Օսմ. նամակատանց մէջ 1901 Յունիւ . 1էն սկսած : Երկու տեսակ կ'ըլլայ . արժեքաւոր և անարժեք : Թէ արժէքաւոր և թէ անարժէք առարկաներու համար զրկուած Քօլի բօղալը 5 քիլօյէն աւելի ըլլալու չէ :

Ստակը կրնայ մինչև 10 քիլօ ծանրութիւն ունենալ և եթէ ստակ կա՛մ կարասի որոշեալ կշիռէն աւելի ըլլայ երկու մասի կը բաժնուի , թէ ստակի և թէ կարասիի :

Ա.	չրջանակի համար 5 քիլօին պէտք է տալ	4 դրշ .
Բ.	» » » » » » » »	8 »
Գ.	» » » » » » » »	12 »

Իւրաքանչիւր չրջանակի ա մէն 1000 դրուշին համար պէտք է վճարել 2 դրուշ իբր ապահովագին :

Ստակ . — Ստակը եթէ 5 քիլօէն աւելի ըլլայ , քիլօ գլուխ Ա. չրջանակի համար պիտի առնուի 1 դրշ . Բ. չրջանակի համար 2 դրշ . և Գ. չրջանակի համար 3 դրշ . :

Էմանքի մէջ սկզբունքը այն է թէ երբ ստակ զրկուի , իրենց ստակին համեմատ պէտք է զատուի և այնպէս զրկել . օրինակի համար , Օսմանեան ոսկի պարունակող ծրարի մը մէջ պէտք չէ բնաւ մէճիտ կա՛մ դրուշ խառն ըլլայ , այլ զոտ ոսկեղրաւ , բայց Քօլի բօղալի մէջ անանկ չէ , ուղած տեսակ ստակը կրնաս դնել , ոսկի , մէճիտ , դրուշ , և այլն խառն , պայմանաւոր ետքը ծրարին վրայ թէ՛ թուանշանով և թէ՛ գրով գրուի որչափ ոսկի , որչափ մէճիտ , որչափ դրուշ պարունակելը :

Անձեր կը գտնուին սակայն որ օգտուելով թղթատարութեան ստեղծ կանոնէն կը չհաջողորձեն զայն և

ահադին քանակութեամբ դրամներ արժեթուղթի վերածելով Քօլի քօտալ կ'ընեն և կը զրկեն առանց իսկ որոշեալ 10 քիւ ծանրութիւնը անցընելու։ Ասոր համար թղթատարական վարչութիւնը կանոն դրած է որ ամէն մէկ դրամածրար առ առաւելն 50,000 զրշ. պարունակէ, աւելի պարունակածները պէտք է կիսել և ծրարի վերածել։

Մէկ օրուան մէջ մէկու մը հասցէին կրնանք շատ մը անգամներ Քօլի քօտալ զրկել։

Թղթատարական աշխատութեանց համար, իւրաքանչիւր ծրարին իրր կապողչէք կ'առնուի 60 փարա և զրկողին արուելիք ստացադրին վրայ 10 փարանոց փուլ կը փակցուի։

Քօլի քօտալը պէտք է recommandé ընել, որով իրաւունք կ'ունենայ Քօլի քօտալ ընդունողը, առնելուն համար ստացադիր մը տալու զրկողին։

Յարաւի. — Շոգենաւով կամ երկաթուղիով զըրկուած կարասիները կամ ապրանքները պէտք է առ առաւելն 60 սնթ. երկայն և 20 սնթ. լայն ըլլան։ Այն աւարկաները որոնք կարելի չէ կիսել, ինչպէս հովանոց, դաւազան ևլն. 1 մէթրօ երկայնութիւն պէտք է ունենան։

Այն ապրանքները որոնք ուղղակի երկաթուղիով կամ շոգենաւով չեն կրնար երթալ զրկուելիք տեղը երկրին ներսերը ըլլալուն պատճառաւ, պէտք է որ 40 սնթ. երկայն և 30 սնթ. լայնք ու 20 սնթ. խորութիւն ունենան։

Հեղուկ և պայթուցիկ նիւթերը արգիւտուած է Քօլի քօտալով զրկել, ի բաց առեալ դեղերէն՝ որոնք նախ փայտէ սնառակի մը, յետոյ փայտի փոշիով (թալաշ) լեցուն թիթեղէ տուփի մը մէջ դրուած ըլլալու են։

Քօլի քօտալին հասցէն շատ յոտակ պէտք է գրուի. որուն սր կ'ուղղուի անոր բնակութեան տեղը, թաղը, փողոցը, տան թիւը, ևլն.։

Եւրոպական կամ Ասիական Թուրքիոյ շատ մը կուսակալութիւններու կամ հասանդներու գիւղերը իրարու նման անուններ ունենալուն, և այս անունի նմանութիւնէն առաջ գալիք չփոթութիւններուն առաջքը առնուելու համար պէտք է որ այդ գիւղին ո'ր կուսակալութեան կամ հասանդին պատկանիլը գրուի յոտակօրէն։

Քառք քօտալներ. — Թղթատարական պաշտօնական քառքերէն զատ (carte postale) արհեստական չըրջաւորութեան հանուած պարզ կամ պատկերազարդ քառքերուն մեծութիւնը պաշտօնականին չափ ըլլալու է։

Արգիւտուած է բարոյականի դէմ կամ աղտոտ պատկերներ կրող Քառք քօտալները։

Քառքին վրայ պէտք է 20 փարայի թուր փակցուի. եթէ այդ գինէն պակաս կ'արժէ փակցուած դրոշմաթուղթը, մնացեալին կրկինը կը վճարուի իր գացած տեղը. և երբ առանց դրոշմաթուղթի թղթատարութեան յանձնուի, այն ատեն իրբե համակ 2 զրուշ taxerի գին կ'առնուի։

Պատասխան վճարուած (réponse payée) քառք բողալներուն եթէ կէսը կտրուելով այդ քառքին պատկանած կառավարութիւնէ մը զատ՝ ուրիշ կառավարութեան մը երկիրը զրկուի, հոնկէ 2 զրշ. կ'առնուի. օրինակի համար, եթէ տաճկական Քառք քօտալ մը Ֆուսսա զրկուի, և հոն այդ քառքը կէսը կտրելով Իտալիա զրկէ, Իտալիա անկէ 2 զրշ. կ'առնէ, իսկ եթէ Թուրքիա զրկուի, հարկաւ բան մը չի վճարուիր և այսպէս փոխադարձաբար ամէն երկիրներու համար։

Տպագրուած բուղբեր. — Տպագրուած առարկաներ ինչպէս լրագիր , գիրք եւն . եթէ դրոշմաթուղթ փակցուած չըլլայ վրանին , անընդունելի կը նկատուին . եթէ ատոնք օտար երկրէ մը հոս ղրկուած ըլլան , օրէնքը վրան գրուելով կը վերադարձուի : Իսկ եթէ նամակատուիրին մէջ նետուած են առանց դրոշմաթուղթ կրելու , կ'ոչնչացուին :

Գիրքերուն կամ լրագիրներուն մէջ նամակ եթէ դրուած ըլլայ , չի ղրկուիր իր հասցէին :

Նամակներու և մանաւանդ յանձնարարական նամակներու հասցէները եթէ մատիտով գրուած ըլլան , չեն ընդունուիր :

Արժէքաւոր թուղթերը , ինչպէս promesse եւն . պէտք է որ իրր նամակ ներփակեալ ղրկուին , կշռուելով և տալով ամէն մէկ կրամին 40 փարա , ինչպէս որ օրէնք է :

ԺԱ. ԹՂԹԱՏԱՐ ՇՈՂԵՆԱԿՆԵՐ

Երկուցարբի. — Մեսաժրի (իրիկուան 3¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Քէօսթէնէ , Սուլինա : — Իսալական (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Պաթում : — Նոյն (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ , Իզմիր , Սաքըզ , Թարապուսը Դարազ (Պէնդազի) : — Նոյն (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ : — Նոյն (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Քէօսթէնէ : — Աւստրիական (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ , Միտիլի , Սիսամ , Չէշմէ , Սաքըզ , Իզմիր : — Բանէլեհիկ (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին

Ը. Ե.) ամէն շաբաթ կ'երթայ Սաֆսոն , Տրապիզոն (Կիւմիւլխանէ , Էրզրնճան , Պայպուրտ , Էրզրում) . վերադարձին կը հանդիպի Կիրասոն , Օրոտ : Բանքալեոն (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Կէլիպօլու , Տարտանէլ , Պօզճա ատա , Այվալք , Միտիլի , Իզմիր . վերադարձին Քէմէր , Էտրէմիտ կը հանդիպի : — Իսարէի Մալսուսէ (աւտուան ժամը 3ին Ը. Թ.) ամէն շաբաթ Մուտանիա (Պրուսա , Իյնէ Կէօլ , Եէնիշէնիր) , Կէմէլիկ :

Երեքարբի. — Իսարէի Մալսուսէ (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Թ.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Պիդատոս , Սիւլիվրի , Էրէյլի , Թէքիրտազ : — Ռումանական (աւտուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ Քէօսթէնէ : Կուրճի եւ Ընկ. (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Կէլիպօլու , Տարտանէլ , Միտիլի , Իզմիր , Սաքըզ , Հանիա , Բէսօ , Քանտիա : — Ճօն Մալսուլիլ եւ Ընկ. (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Պուրկազ , Վառնա : — Ռումանական (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Օտեսա : — Իսարէի Մալսուսէ (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Թ.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Էրէյլի , Քօզլը , Զօնդուլտաք , Պարթըն , Ամասրա : — Պուլկարական (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.), ամէն շաբաթ կ'երթայ Վառնա , Պուրկազ :

Չորեքարբի. — Խըսիվիկ (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Միտիլի , Իզմիր , Ճիտտէ , (Մէքքէ , Մէտինէ) , Հոտէյտա (Մէնաա) , Բօր Սախ , Իսկէնտէրուն (Եգիպտական գիծ , Սուտան , Հապէշիստան , Չին , Ճաքոն , Հնդկաստան , Աւստրալիա) : — Նոյն (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Պէյրութ (Շամ , Պաղտատ) , Եաֆա (Երուսաղէմ) , Ճիտտէ

(Մէքքէ, Մէտինէ) Հոտէյտա : — Մարմարա (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Պրաճա, Պանտրա (Պալքէսէր, Միխալըճ, Քիրմասդի) : — Բաֆե (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Սաֆսոն, Տրապիզոն, Պաթոս (Կովկաս, Թուրքաստան, Աֆղանիստան, Պարսկաստան) : — Ռուսական (առտուան ժամը 9¹/₂ Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Իզմիր, Ճիտտէ (Հիճազ), Իսկէնտէրուն (Սուտան, Հապէշիստան, Չին, Հնդկաստան, Աւստրալիա) : — Մարմարա (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ Թէքիրտազ, Ղանոս, Խուսթա, Միւրէֆթէ, Փաշա Լիման, Էկինլիկ, Մարմարա, Էրտէկ : — Կուրնի եւ Ընկ. (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը Տարտանէլ, Այնօրօզ : — Իսարի Մալսուսե (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Պանտրա (Պալքէսէր, Միխալըճ, Քիրմասդի) : — Նոյն (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին) ամէն շաբաթ կ'երթայ Էրէյլի, Սինոպ, Ունեա, Օրտու, Ֆաթսա, Թիրէպօլու, Բիզէ : — Նոյն . (իրիկուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Թէքիրտազ, Ղանոս, Ղուրա, Միւրէֆթէ, Շարքէօյ, Փաշա-Լիման, Էկինլիք, Մարմարա, Էրտէկ, Քարապիղա : — Ռուսական (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Պուրկազ, Վառնա, Օտեսա : — Աւստրական (իրիկուան ժամը 1¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Վառնա, Քէօսթէնճէ, Սուլինա, Կալաց, Իպրաիլ :

Հիմնագործի . — Իսալական (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Օտեսա (Հարաւ. Ռուսիա, Լեհաստան, Պետրապիա) : — Աւստրական (իրիկուան ժամը 2¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Օտեսա (Հարաւ. Ռուսիա, Լեհաստան, Պետրապիա) : —

Նոյն (իրիկուան ժամը 1¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Վառնա, Քէօսթէնճէ, Սուլինա : — Կուրնի եւ Ընկ. (առտուան ժամը 11¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Իյնէպօլու (Քասդէմունի), Սաֆսոն (Թօքատ, Ամասիա, Սըվազ, Մարզըլան, Չօրուս, Չիլէ), Տրապիզոն (Կիւմիւշխանէ, Արաբկիր, Էկին, Էրզինճան, Քէմախ, Պայպուրա, Էրզրում, Վան, Մուշ, Պիթլիզ) : — Մեսաթըրի (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ, Իզմիր, (Սուսամ աւտար, Բօտոս), Գպրըզ, Պէյրութ (Աքիա, Շամ, Պաղտատ Պասրա), Լաթաքիա, Թարապուս-Շամ, Մէրսինի նաւահանգիստները հանդիպելով (Տարտուս, Ատանա), Իսկէնտէրուն (Անթաքիա, Հալէպ, Մարաշ, Անթապ, Ուրֆա, Պիրէճիկ), Եաֆա (Երուսաղէմ), Հօտէյտա, Բօր-Սախա, Իսկէնտէրուն (Եգիպտական քաղաք Սուտան, Հապէշիստան, Չին, Ճարոն, Հնդկաստան, Աւստրալիա) : — Իսարի Մալսուսե (առտուան ժամը 3ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Արմուտը, Թրիլիա, Մուտանիա (Պրուսա), Կէմլէյիկ : — Մեսաթըրի (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Տարտանէլ, Իզմիր : — Ռուսական (առտուան ժամը 9¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Սեվաստապօլ (Խրիմ) : — Նոյն (առտուան ժամը 7¹/₂ին Ը. Ե.) . 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Իյնէպօլու, Սաֆսոն, Օրտու, Կիրասոն, Տրապիզոն, Բիզէ, Պաթոս (Կովկաս, Թուրքաստան, Աֆղանիստան, Պարսկաստան) : — Կուրնի եւ Ընկ. (իրիկուան ժամը 3¹/₂ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Պուրկազ, Վառնա, Սուլինա :

Ուրբաթ . — Իսարի Մալսուսե (առտուան ժամը 3ին Ը. Ե.) . ամէն շաբաթ կ'երթայ Մուտանիա (Պրուսա, Իյնէպօլ, Եէնի Շէհիր), Կէմլէյիկ : — Հանի Տափուս

(իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Կէլիպօլու, Տարտանէլ, Միտիլի, Սագըզ, Հոտոտ, Անդալիա, Ալաքէ, Սէլէֆքէ, Մէրսին, Իսկէնտէրուն և Իզմիրէն աֆսարնա Հանիա, Բէսմօ, Քանտիա, Իզմիրէն աֆսարնա Բատոս, Անթալիա, Ալաիէ, Սէլէֆքէ, Մէրսին, Իսկէնտէրուն:

Շաբաթ. — Իսարէի Մալսուսէ (իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Կէլիպօլու, Տարտանէլ, Լէմնի: — Անսօլու (իրիկուան ժամը 3½ին Ը. Ե.). ամէն շաբթու կ'երթայ Կէլիպօլու, Տարտանէլ, Միտիլի, Այվալք, Իզմիր, Սագըզ, Հանեա, Ուսմօ, Քանտիա: — Աւսրիական (իրիկուան 2½ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Քէօսթէնճէ (Ռուսմանիա): Ռուսական (իրիկուան ժամը 3½ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ, Միտիլի, Իզմիր, Սագըզ, Թարապլուս Շամի նաւահանգիստ (Թարապլուս, Շամ, Համա), Պէյրուսթ, (Աքեա, Շամ, Պաղտատ, Պասրա), Եաֆա (Երուսաղէմ): — Աւսրիական (առտուան ժամը 11ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Ինէպօլու (Քասթէնճի), Սամսոն (Թօքատ, Աֆասիա, Սըվազ, Մարզըվան, Չօրուս, Զիլէ), Կիրասոն (Քարա Հիսարը Շարքը), Տրապիզոն (Կիւմլուչիանէ, Արապկիր, Էրզինճան, Քէմալ, Պայպուրթ, Էրզրում, Վան, Մուշ, Պիթլի, Սարէտ), Բէզէ, Պաթուս (Կովկաս, Թուրքաստան, Աֆղանիստան, Պարսկաստան), Բօթի: — Նոյն (առտուան ժամը 9½ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Բրէվէզա, Ավլոնա, Սէրանուզ (Եանեա, Էրզերի, Ֆիլար), Տրաշ, Շէնկին (Շքօտրա): — Կուրնի եւ ընկ. (իրիկուան ժամը 3½ին Ը. Ե.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Կէլիպօլու, Տարտանէլ, Մօլիվէ, Այվալք,

Էտրէմիտ, Քէմեր, Միտիլի, Բելմար. վերադարձին կը հանդիպի Պօղճա Ատար: — Իսարէի Մալսուսէ (իրիկուան 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Թէքիրտազ, Ղանոս, Չօրա, Միւրէֆթէ, Փաշալիֆանը, Շարքէօյ, Էկինլիք, Քարապիզա, Էրտէկ, Մարմարա: — Նոյն (իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբաթ կ'երթայ Շիլէ, Քէֆկէն, Էրէկլի, Քօզլը Զօնդուտակ, Պարթըն (Զաֆրանպօլու): — Մարմարա (իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Թէքիրտազ, Էրտէկ, Միւրէֆթէ, Մարմարա, Ղանոս, Ղուրա, Փաշա Լիմանը, Էկինլիկ: — Նոյն (իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Պրամա, Պանորմա, (Պալքէսէր, Միխալըճ, Քիրմաստի): — Իսարէի Մալսուսէ (իրիկուան ժամը 9½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Պրամա, Պանորմա (Պալքէսէր, Միխալըճ, Քիրմաստի), ձօն Մաֆսօվալ (իրիկուան ժամը 3½ին Ը. Ե.). ամէն շաբթու կ'երթայ Տարտանէլ, Բրէվէզա, Սէրանուզ, (Եանեա, Էրզերի, Ֆիլար), Հանեա, Բէսմօ, Քանտիա: — Ռուսացական (առտուան ժամը 9½ին Ը. Ե.). ամէն շաբթու կ'երթայ Քէօսթէնճէ (Ռուսմանիա), Իտալիայէ և Ֆրանսայէ զատ Եւրօպա:

Կիրակի. — Իսարէի Մալսուսէ (առտուան ժամը 3½ին Ը. Թ.). ամէն շաբթու կ'երթայ Մուսանիա (Պրուսա), Կէմլէիկ: — Աւսրիական (առտուան ժամը 9½ին Ը. Ե.). 15 օրը անգամ մը կ'երթայ Տարտանէլ, Միտիլի, Իզմիր, Հոտոտ, Մէրսին, (Ատանա, Տարսոն), Իսկէնտէրուն, (Հալէպ, Անթաքիա, Մարաշ, Ուրֆա, Պիրէնիք), Լազքիէ, Թարապլուս Շամի նաւահանգիստ (Թարապլուս Շամ, Համա, Հօմս), Պէյրուսթ (Աքեա, Շամ, Պաղտատ, Պասրա), Հայֆա, Եաֆա (Երուսաղէմ):

ԺԲ. ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆՆԵՐ

1. ՕՍՄ. ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆՆԵՐ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

Կեղերոնական նախակառուցն եֆնի-ձամիի բախն : Գլխաւոր ճիւղեր են Ղալաթիա Օսմ. Պանքային դէմ և Բերա Թէփէ-Պաշի , Ստանպօլ Սօուք Զէչմէ : Երկ-րորդական մասնաճիւղեր կան Մահմուտ-փաշայ , Այա-սօֆիա , Օգճըլար-Պաշը , Գոււմ-Գաբու , Տէրէքլէր-Արասը , Ագսէրայ , Սուլթան Ֆաթիհ , Էյուսպ , Պալաթ , Խասգիւղ Սղամ-Գաբու , Ղալաթիա՝ Կամուրջին գլուխը , Բերա Տէօրթեօլ-Աղլը , Բանկալթի : Վոսփորի բոլոր գիւղերն և Կղզիներն :

2 ՕՏԱՐ ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՆՆԵՐ

Ա.Գ.ԼԻԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Ղալաթիա. Քարաքեօյ, Եէնի խան

Բաց է առաւօտեան 8¹/₂ էն մինչեւ իրիկուան 6 . կիրակիները 9¹/₂ էն 10¹/₂ առտուն և 3 էն 4 կէս օրէն ետքը :

Թղթասարական փոխանակագիր կ'ընդունուի Մեծն Բրիտանիոյ , Մալթայի , Ճիպրալթարի , Կիպրոսի , Միաց-եալ-Նահանգաց , Քանադայի , Հնդկաստանի և Բրիտա-նական գաղթականութեանց համար :

Թղթասարական մեծ ծրարներ (Colis postaux) կ'ըն-դունուին , ամէն հինգշաբթի , Մեծն Բրիտանիոյ , Մալ-թայի և Կիպրոսի համար :

Ա.ԻՍՏՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Կեղրոնատեղի Ղալաթիա, Եօրկանճըլար փողոց, Գամանտօ խան. —

Մասնաճիւղեր, Բերա, 438, Բասսաժ Օրիանթալի մօտ,

և Պոլիս, Գամանտօ խան:

Նամակ, տղաղիր , ևւայլն կ'ընդունուին բովանդակ

Եւրոպայի համար . նոյնպէս Փոքր Ասիոյ ծովեղերեայ քաղաքներուն , Արշիպելագոսի կղզիներուն համար , ևւայլն :

Թղթատարական մեծ ծրարները պէտք է իշտեն 3 քիլոկրամէ աւելի ևւ ունենան 60 սանդիմէթրէ աւելի երկայնութիւն , լայնք ևւ թանձրութիւն :

Կ'ընդունուին նաեւ թղթասարական փոխանակագիր-ներ :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Ղալաթիա, Վոյվոտա փողոց, քիւ 29 . — Մասնաճիւղեր,

Պոլիս, Հափուզու խան:

Բաց է առաւօտեան ևւրոպական ժամը 8 էն մինչեւ իրիկուան ժամ 6 . կիրակիները առտուն 9 էն 11 ևւ կէս օրէն ետքը 2 էն 4 :

Կարելի է գերմանական թղթատարին դրամ յանձ-նել ևւ թղթատարական փոխանակաղիր մը ոտանալով զրկել Գերմանիա , Աւստրիա , Պելճիպ , Պուլկարիա , Եգիպտոս , Միացեալ-Նահանգներ , Յունաստան , Իտա-լիա , Ռումանիա , Զուիցերիա , Թունուզ , ևւայլն , ի բաց առեալ Անգլիա , Յրանտա , Ռուսիա ևւ Թուրքիա :

Թղթատարական մեծ ծրարներ կ'ընդունուին, որոնք կը զրկուին Քէօթէնճէի չոգնաւով , չաբաթը երկու անգամ , երեքշաբթի (ևւրոպական ժամը 9 էն , կէս օրէն առաջ) ևւ չաբաթ (ևւրոպական ժամը 2 էն , կէս օրէն ետքը) :

ՅԲԱՆՍԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Կեղրոնատեղի, Վոյվոտա փողոց, Ղալաթիա. — Մասնաճիւղեր, Բերա,

15—16, Բասսաժ Օրիանթալ, և Պոլիս, Գամանտօ խան:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐ

Կեդրոնատեղի, Քիրեճ գափու, Ղալաթիա. — Մասնաճիւղ,
Պոլիս, Պանճե գափու փողոց, Մաքսին դիմացը:

Բոլոր այս թղթատարութիւնները գրեթէ նոյն գի-
ներով կը փոխադրեն նամակները, աղապիրները, եւ չն.
եւ այդ գիրները համաձայն են Միջազգային թղթատա-
րութեան գրներուն, որոնց վրայ խօսած ենք:

Վ. ՓՈՒՍԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

Այս նիւթին վրայ ամբողջ գիտութիւն մը գրել
կարելի է: Բայց հանրութեան կը ներկայացնենք մի
քանի տարրական և գործնական տեղեկութիւններ՝ որոց
միջոցաւ իրեն գիւրին պիտի ըլլայ դադափար մը կազ-
մելու այն անձուն յառաջագիտութեան վրայ՝ որ աստի-
ճանալար իրագործուեցաւ փոխադրութեանց միջոցնե-
րուն մէջ:

Նախնական մարդը՝ թէ և մեզմէ աւելի զօրեղ կազ-
մով, մեղի չափ արագ է՛նր կրնար քալել, որովհետեւ
քացոլած ճամբաներ կը պակսէին իրեն:

Արհեստով վազողները, այժմ վայրկեանի մէջ 7
մէթր կ'ընթանան կամ ժամը 25 քիլոմէթր: Եթէ ամ-
բողջ օրը քալելու ստիպուած ըլլան՝ նոյն իսկ առանց
բեռի՝ հազիւ 6 քիլ. պիտի երթան կամ օրը 50 քիլ.:

Պատերազմի առեն զինուոր մը 15—20 քիլոկրամ
բեռ ունի իր վրայ, և օրը 32 քիլոմէթրէն աւելի չ'եր-
թար, և չարածը օր մը հանգիստի պէտք ունի: Գիւ-

ղային թղթատարական ցրուիչ մը մէկ օրը 32 քիլոմ.
կ'ընթանայ և զինուորին չափ բեռնաւորուած է՛ն:

Քալելու և կրելու յատկացած կենդանիներուն մէջ,
միայն եզը և էջը՝ մարդէն նուազ արագ կը քալեն:
Ուղտը՝ 400 քիլո բեռով, փիղը 1000 քիլոյով, օրը
մինչև 60 կամ 80 քիլոմ. կրնան ընել:

Ձին՝ հանդարտ գնացքով՝ ժամը 2էն մինչև 6 քի-
լոմէթր կը կտրէ: Ընդոտ (trot) ընթացքով՝ սովորա-
կան աղէկ ձի մը՝ թեթեւ կառքի մը լծուած՝ երկվայր-
կեանի մէջ 3 մէթր կ'ընթանայ դիւրութեամբ, այսինքն
ժամը 10 կամ 12 քիլոմէթր: Իսկ արշաւի ձիերը՝ կրնան
երբեմն մէկ քանի վայրկեան արտադրել 14, 15 կամ 16
մէթրի արագութիւն մը՝ երկվայրկեանի մէջ՝ որ գրեթէ
հաւասար է ճեպընթաց կառախումբի մը արագութեանը:

Տասնըկեցիւրորդ դարու մէջ՝ Լուի XIV-ի առեն՝
ճամբորդները չինգ անգամ կ'օթեւանէին (foinaf)
Բարիզէ Շալօն երթալու համար (43 մղոն), 1692ին եր-
կու մեծ հանրակառքեր Բարիզէն Տիփօն (75 մղոն) ճամ-
բորդ կը փոխադրէին, ամառը՝ 8 օրուան, և ձմեռը՝
եօթը օրուան մէջ (թղթատար մղոնը 4 քիլոմէթրի հա-
ւասար էր Գաղղիոյ մէջ):

Իզմիրէն Ալաշէիր 169 քիլոմէթր է (գրեթէ 43
մղոն), եւ առաւօտուն Իզմիրէն մեկնող ճամբորդը՝ ցերե-
կին Ալաշէիր կը հասնի այսօր՝ երկաթուղիին շնորհիւ:

1782ին՝ Բարիզէն Թուլուզ 8 օրէն կ'երթար թըղ-
թատար կառքը: 1832ին 4 օրէն, 1848ին 2 օրէն,
թղթակառք (postes) ըսուածն ալ սովորական չէր եւ
հազիւ երեք կամ չորս ճամբորդ կ'առնէր, մինչդեռ
մնացածները diligencesով կ'երթային աւելի դանդաղ:

Երկաթուղիի կառախումբ մը՝ 1880ին հաւասար
արագութիւն չ'ունէր ամէն երկրի մէջ եւ այս անհա-
ւասարութիւնը դեռ կը տեսէ:

Մեր մէջ արագութիւնը՝ ժամը 35 քիլօմէթր էր , Գաղղիոյ մէջ 63 , և Անգլիոյ մէջ 50էն 80 : Բայց կան Գաղղիոյ մէջ գիծեր որոնք այժմ 90էն 100 քիլօմէթր կ'ընթանան և Անգլիոյ մէջ աւելի , օրինակի համար Լօնտրա-Պրիսթօլի գիծը , ուր ժամը 110 քիլօմէթրի մօտ արագութեան կը հասնի երկաթուղին :

1876ին Ամերիկացիք Կայծակ-Կառախուսքը ստեղծեցին որ 85 ժամուան մէջ պիտի կտրէր Նիու-Եօրքը Սան-Ֆրանչիսքօէն բաժնող անհուն տարածութիւնը :

Այս ճամբորդութիւնը՝ 1866ին կը կատարուէր 19 օրուան մէջ , (5,540 քիլօմէթր հեռաւորութիւն մը) : Իսկ այսօր ժամը 90 քիլօմէթր կտրող ճեպընթաց կառախուսքը՝ գրեթէ 60 ժամուան , այսինքն $2\frac{1}{2}$ օրուան մէջ պիտի տանի Նիու-Եօրքէն Սան-Ֆրանչիսքօ :

Ծովային փոխադրութեանց գալով՝ անգլիացի Նշանաւոր չափագէտ մը կ'ըսէր 1835ին թէ չորքենաւ մը երբէք պիտի չանցնէր Ատլանտեանէն՝ որովհետեւ այս ճամբորդութեան հարկաւոր ածուխի մթերք պիտի չի կրնար հետը կրել :

Այն ատենները՝ Եւրոպայէն Ամերիկա կ'երթային առագաստանաւերով , 25 օրուան մէջ . (Գոլոմպոս 70 օրէն հասած էր) :

1838ին Սիւլիւս չորքենաւը 17 օրէն հասաւ Պրիսթօլէն Նիու-Եօրք : Քիչ ետքը Կոէյք Իսքըրն համալաւոր Լեվիաթանը $13\frac{1}{2}$ օրէն կը վերադառնար Ամերիկայէն Անգլիա :

Մինչև 1898 անգլիականները աւելի արագընթաց էին գերմանականներէն : 1898ին Գերմանացիք շինեցին Քայզեր Վիլհելմ Տերկրօւր որ ետ ձգեց անգլիականները : Բայց Անգլիացիք ալ շինեցին իրենց Օսկանիք որ գերազանցեց իր մրցակիցը :

Անգամ մը՝ Քայզըր Վիլհելմ 5 օր և 20 ժամուան

մէջ Սուեզա՝ թընէն Նիու-Եօրք հասաւ : Նիու-Եօրքի թղթատարութեան նախակները 153 ժամուան մէջ կը ցրուեն Լօնտրա՝ Քայզեր Վիլհելմով և 161 ժամուան մէջ՝ Քիւնաուտի Լիւսանխաով :

Լօնտրայէն Աղեքսանդրիա՝ 4 օր միայն կը տեւէ (Պրինսիպիի ճամբով) : Անգլիոյ կառավարութեան թղթատարը 12 օրէն Պոնպայ կը հասնի , 24 օրէն Հօնկ-Քօնկ , 23 օրէն Աւստրալիոյ արեւմուտքը , 35 օրէն Մէլպուռն , 15 կամ 16 օրէն Բարեյուտոյ Գլուխը :

Գիտութեան յառաջագիթութիւններուն շնորհիւ հեռաւորութիւն չի մնաց այլեւս :

Ժիւլ-Վէնի ութսուն օրուան չըջանը՝ աշխարհիս բոլորովը՝ հնութիւն մը եղաւ քառորդ դար ժամանակամիջոցի մը մէջ : Այսօր՝ այդ չըջանին տեւողութիւնը կէս առ կէս պակասած է , և հեռու չէ այն օրը ուր մէկ ամսուան բացակայութեան մը համար արձակուրդ առնող պաշտօնեայ մը կարենայ , եթէ դրամական միջոցները կը ներեն , երթալ ամբողջ աշխարհ տեսնալ և դալ տեղը գործին հանգարտ պարապիլ :

Երեւելի Գաղղիացի առակագիր Լաֆօնթէն Բարիզէն մեկնած էր Լիմօթ երթալու համար : Տասն օր ետքը կնոջը կը գրէր «ճամբորդութենէն գո՛հ եմ , արդէն երեք մղոն ըրինք առանց արկածի , հիմա Գլամաուենք , հոս հանգիստ պիտի առնենք երկու կամ երեք օր» : Դժբաղդաբար այս լաւատեսութիւնը չէր իրականացած որովհետեւ Լիմուզէնի ահռելի ճամբաներէն անցնելէն ետք կը գրէր : «Ով որ միայն լեզուին կուտայ առանց հայոյնելու , հարիւր օրուան ներողութիւն կը չահի » :

Ճ.Գ. ԴԼԽԱԽՈՐ ՏԷԼՈՒԹԵԱՆՅ ԴՐԱՄՆԵՐ

Յրանաացիք 1795 Ապրիլ 7ի օրէնքով մէթրական զրութիւնը ընդունելով՝ իրենց չափերու եւ կշիռներու համար՝ զրամի միութեան փրանք անունը առին, որ 100 անքիլի կը բաժնուի : Եւրոպական շատ մը կառավարութիւնները հետզհետէ ընդունեցան զրամական այս զրութիւնը եւ այժմ Պելճիզա, Զուիցերիա, Յունաստան, Սպանիա, Իտալիա, Պուլկարիա, Ռումանիա, Սերպիա փրանքն ունին զրամական միութիւն : Այս կառավարութեանց մէկ քանին ֆրանքին ու անոր ստորաբաժանման (սանթիմ) տարրեր անուններ կուտան . Յունաստանի մէջ ֆրանքը տրախի կ'անուանեն , Սպանիոյ մէջ քեսէքա , Իտալիոյ մէջ՝ լիրա , Պուլկարիոյ մէջ՝ շեկ , Ռումանիոյ մէջ՝ շեօ , Սերպիոյ մէջ՝ ճիւնար : Սանթիմն ալ երբեմն տարրեր անուններ կ'առնէ . Յունաստանի մէջ՝ շէքքա , Պուլկարիոյ մէջ՝ սրոքիմաֆի , Ռումանիոյ մէջ՝ պանի , Սերպիոյ մէջ՝ քարա կը կոչուի :

ԹՈՒՐԿԻԱ

ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿԵՒՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ	
		Կրամ	Ղրօ.	Փր.	Յրամք	Սնդ.
Ոսկի	Հինգ ոսկիւնց [նոց	36.082	500	—	113	92
Ոսկի	Երկուք ու կէս ոսկի-	18.041	250	—	56	96
Ոսկի	Մէկ ոսկիւնց	7.216	100	—	22	78
Ոսկի	Կէս ոսկիւնց	3.608	50	—	11	39
Ոսկի	Քառորդ ոսկիւնց	1.804	25	—	5	70
Արծաթ	Մէճիտիէ	24.055	20	—	4	44
Արծաթ	Կէս մէճիտիէ	12.028	10	—	2	22
Արծաթ	Քառորդ մէճիտիէ	6.014	5	—	1	11
Արծաթ	Երկու դրուշնոց	2.405	2	—	0	44
Արծաթ	Մէկ դրուշնոց	1.203	1	—	0	22
Արծաթ	Կէս դրուշնոց	0.601	0	20	0	11

Ա.Ն.Գ.Լ.Ի.Ա.

ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿԵՒՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ	
		Կրամ	Շիլին	Բէնն	Յրեմք.	Սնդ.	Ղրօ.	Փր.
Ոսկի	Անգլիական. ոսկի	7.988	20	—	25	22	110	—
Ոսկի	Կէս անգլ. ոսկի	3.994	10	—	12	61	55	—
Արծաթ	Գրաուն	28.276	5	—	5	81	27	20
Արծաթ	Կէս գրաուն	14.138	2	6	2	91	13	30
Արծաթ	Շիլին	5.665	1	—	1	16	5	20
Արծաթ	Կէս շիլին	2.828	—	6	0	58	2	30

Ա.Ի.ՍՏՐԻԱ.

ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿԵՒՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ	
		Կրամ	Յրամք	Սնդ.	Ղրօ.	Փր.
Ոսկի	4 Գրիմիցնոց	13.96	47	41	208	25
Ոսկի	1 Գրիմից (տուքաք)	3.49	11	85	52	5
Ոսկի	8 Ֆիորին	6.472	20	—	88	—
Ոսկի	4 Ֆիորին	3.226	10	—	44	—
Ոսկի	20 Գուրօն	6.775	21	—	92	15
Ոսկի	10 Գուրօն	3.387	10	50	46	5
Արծաթ	2 Ֆիորին	24.690	4	91	21	30
Արծաթ	1 Գուրօն	5.—	0	93	4	5
Արծաթ	1 Ֆիորին (100 Գրոյն.)	12.345	2	47	12	30
Արծաթ	1/4 Ֆիորին	3.086	0	62	2	30

Գ.Ե.Ր.Մ.Ա.Ն.Ի.Ա.

ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿԵՒՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ	
		Կրամ	Մարք	Յենն.	Յրեմք.	Սնդ.	Ղրօ.	Փր.
Ոսկի	Կրկին Գրոսեն	7.965	20	—	24	69	108	25
Ոսկի	Գրոսեն	3.982	10	—	12	35	54	10
Ոսկի	5 Մարք	1.991	5	—	6	17	27	5
Արծաթ	5 Մարք	27.777	5	—	5	56	24	8
Արծաթ	2 Մարք	11.111	2	—	2	22	9	30
Արծաթ	1 Մարք	5.555	—	100	1	11	4	30
Արծաթ	1/2 Մարք	2.777	—	50	0	56	2	10

Թ Ո Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ	
		Կում	Բալի	Կուպկ.	Ֆրնկ.	Սնդ.	Ղրո.	Փր.
Ոսկի	Էմբեռիայ	12 903	10	—	40	—	176	—
Ոսկի	Կես Էմբեռիայ	6.452	5	—	20	—	88	—
Ոսկի	Հինգ Բուպի	—	5	—	20	—	88	—
Արծաթ	Բուպի	—	—	100	4	—	17	25
Արծաթ	1/2 Բուպի	10,	—	50	2	—	8	35
Արծաթ	1/4 Բուպի	5,	—	25	1	—	4	15
Արծաթ	20 Կուպեկ	3.6	—	—	—	40	1	20
Ֆ Ր Ա Ն Ս Ա								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ			
		Կում	Ֆրանկ	Սնդ.	Ղրուե	Սնդ.		
Ոսկի	Հարիւր Ֆրանքնոց	22,258	100	—	440	—	—	
Ոսկի	Յիսուս Ֆրանքնոց	16,129	50	—	220	—	—	
Ոսկի	Քսան Ֆրանքնոց	6,452	20	—	88	—	—	
Ոսկի	Տասը Ֆրանքնոց	3,226	10	—	44	—	—	
Ոսկի	Հինգ Ֆրանքնոց	1,612	5	—	22	—	—	
Արծաթ	Հինգ Ֆրանքնոց	25,	5	—	22	—	—	
Արծաթ	Երկու Ֆրանքնոց	10,	1	86	8	80	—	
Արծաթ	Մեկ Ֆրանքնոց	5,	0	93	4	40	—	
Արծաթ	Կես Ֆրանքնոց	2,5	0	46	2	20	—	
Արծաթ	Քսան Սանդիմնոց	1,	0	19	—	88	—	
Պ Ա Ր Ս Կ Ա Ս Տ Ա Ն								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ		
		Կում	Ղրան	Ֆրանկ	Սնդ.	Ղրո.	Փր.	
Ոսկի	Երկու Թուման	5,7	20	17	66	77	25	
Ոսկի	Մեկ Թուման	2,85	10	8	83	38	30	
Ոսկի	Կես Թուման	1,425	5	4	42	19	15	
Արծաթ	Ղրան	10,	1	0	92	4	15	
Արծաթ	Քան սալաու	5,20	1/2	0	46	2	5	
Արծաթ	Ակապի	2,08	1/4	0	23	1	—	

Հ Ն Դ Կ Ա Ս Տ Ա Ն								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ	
		Կրամ	Բուրի	Աննա.	Ֆրանկ.	Սնդ.	Ղրո.	Փր.
Ոսկի	Մօնիւր	11,66	15	—	36	83	162	—
Ոսկի	² / ₃ Մօնիւր	7,77	10	—	24	55	108	—
Ոսկի	¹ / ₃ Մօնիւր	3,89	5	—	12	28	54	—
Արծաթ	Բուրի	11,66	—	16	2	38	10	15
Արծաթ	¹ / ₂ Բուրի	5,83	—	8	1	19	5	10
Արծաթ	¹ / ₄ Բուրի	2,91	—	4	0	59	2	23
Արծաթ	¹ / ₈ Բուրի	1,46	—	2	0	30	1	15
Չ Ի Ն Ա Ս Տ Ա Ն								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ			
		Կրամ	Ֆրանկ	Սնդ.	Ղրո.	Փր.		
Արծաթ	1 Բիասդրը	26,9	5	38	23	25		
Արծաթ	¹ / ₂ Բիասդրը	13,45	2	57	11	13		
Արծաթ	¹ / ₅ Բիասդրը	5,38	0	98	4	13		
Արծաթ	¹ / ₁₀ Բիասդրը	2,69	0	49	2	5		
Արծաթ	Թայիւ Հաքուան	37,5	8	26	36	10		
Արծաթ	Թայիւ Շանկայի	34,3	7	43	32	25		
Հ Ա Ր Ո Ն								
ՄԵՏԱՂ	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ Ոսկեդրամ			
		Կրամ	Ֆրանկ	Սնդ.	Ղրո.	Փր.		
Ոսկի	20 Եկն	33,33	103	33	454	25		
Ոսկի	12 Եկն	16,67	51	67	227	15		
Ոսկի	5 Եկն	8,33	25	83	100	15		
Ոսկի	2 Եկն	3,33	10	33	45	15		
Ոսկի	1 Եկն	1,67	5	17	22	25		
Արծաթ	1 Եկն (100 Սեկ)	26,956	5	39	23	25		
Արծաթ	50 Սեկ	12,5	2	22	9	10		
Արծաթ	20 Սեկ	5,	0	89	3	10		
Արծաթ	10 Սեկ	2,5	0	44	2	—		
Արծաթ	5 Սեկ	1,25	0	22	1	—		

ՄԻԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՄԵՏԱՂ.	ԴՐԱՄՆԵՐ	ԿՇԻՌ	ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ		ԱՐԺԷՔ	
		Կրամ	Տալար	Սէնդ	Ֆրեմ.	Սնդ	Ղրւ.	Փր.
Ոսկի	Կրկին Արծուեղրամ	33,436	20	—	103	65	456	—
Ոսկի	Արծուեղրամ	16,718	10	—	51	83	228	—
Ոսկի	Կես Արծուեղրամ	8,359	5	—	25	91	114	—
Ոսկի	Երեք Տոլարնոց	5,15	3	—	15	55	68	15
Ոսկի	Քաղ. Արծուեղրամ.	4,179	2 1/2	—	12	95	56	35
Ոսկի	Տոլար	1,672	—	—	5	18	22	30
Արծար	Տոլար	26,729	—	100	5	34	23	15
Արծար	Կես Տոլար	12,5	—	50	2	50	11	—
Արծար	Քաղ.որդ Տոլար	6,25	—	25	1	25	3	20
Արծար	Քաղ. Սկեր	5,	—	20	1	—	4	20
Արծար	Տալմ	2,5	—	10	0	50	2	10

ԺԵ. ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՅ

ԶԱՓԵՐ ԵՒ ԿՇԻՌՆԵՐ

ԹՈՒՐԲԻԱ

ԿՇԻՌՆԵՐ. — 1 քանար = 14 օխ (բիւ 56, 45): — Պարման = 6 օխ (բիւ 7, 692): — 1 օխ = 400 տիրէմ (բիւ 1, 282): — 1 տիրէմ = 4 տէնկ (կրամ 3, 205): — 1 տէնկ = 4 քրամ կամ կոտու: — 1 քրամ = 4 ցրեն: — Փայտի և քարի համար կը գործածուի չէքին = 176 օխ (բիւ 225, 80). սակայն հիմայ գործածուած չէքին 250 բիւ է: 1871էն ի վեր Թուրքիա ընդունած էր մէդրական գրութիւնը, սակայն 1898էն ի վեր սովորական առեւտրէնքու մէջ հին օխան կը գործածուի:

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — 1 մէյմար կամ հարտարապետական արշըն = 24 մատ (սանդիմէդր 75, 8): — 1 մատ = 12 գիծ (ս. 3, 16): — 1 գիծ = 12 կէտ: — 1 ֆուխաճը կամ կերպասի արշըն = 8 բուպ, 16 կիրահ (ս. 68, 6): — 1 էնտագէ = 8 բուպ, 16 կիրահ (ս. 65, 2):

ՄԱԿԵՐԵՒՈՅԹԻ ԶԱՓԵՐ. — Քառակուսի գիրա = 576 քառակուսի մատ (քառակուսի մէդր 0, 574): — Քառակուսի արշըն = 64 քառակուսի բուպ (քառակուսի մէդր 0, 462): — Քառակուսի էնտագէ = 64 քառա-

կուսի բուպ (քառակուսի մէդր 3, 423): — Տեփիւմ (արտալար) = 1600 քառակուսի արշըն (քառակուսի մէդր 918):

ՏԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Արմաթիի համար կը գործածուի քիլէն = 6 խուծի (1 լիդր 33, 158): — Մէկ խորանարդ գիրա = 13, 824 մատ (խորանարդ մէդր 0, 435): — Կաթի համար կը գործածուին օխանոց, կէս օխանոց, հարիւր տրամնոց, յիսուն տրամնոց ամաններ իբր չափ:

ՖՐԱՆՍԱ

ԿՇԻՌՆԵՐ. — 1 րօն (ծովային բառ) = 1000 բիւ — Քենրալ = 100 բիւ: — Քիլօկրամ = 1000 կրամ — Էքքօկրամ = 100 կրամ — Տէքալրամ = 10 կրամ — Կրամ = 1 խորանարդ մէդր չուր՝ պարապին մէջ կշռուած: — Տեփկրամ = 0, 1 կրամ — Սանդիկրամ = 0, 01 կրամ — Միլիկրամ = 0, 001 կրամ:

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Միրիամէդր = 10, 000 մէդր: — Քիլոմէդր = 1000 մէդր: — Էքզոմէդր = 100 մէդր: — Տէքոմէդր = 10 մէդր: — Մէդր = Երկրի միջօրէականին 1/40, 000, 000 մասը: — Տեփմէդր = 0, 1 մէդր: — Սանդիմէդր = 0, 01 մէդր: — Միլիմէդր = 0, 001 մէդր:

ՄԱԿԵՐԵՒՈՅԹԻ ԶԱՓԵՐ. — Էքզոն. = 10, 000 քառակուսի մէդր: — Ան. = 100 քառակուսի մէդր: — Սանդիառ. = 1 քառակուսի մէդր:

ԶԱՍՏԱՏՈՒՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԶԱՓԵՐ. — Տէքադէռ. = 10 մէդր խորանարդ: — Սդէռ. = 1 մէդր խորանարդ: — Տեփսդէռ. = 0, 10 խորանարդ մէդր:

ՏԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Քիլօկր = 1000 լիդր: — Էքքօկր = 100 լիդր: — Տէքալիդր = 10 լիդր: — Լիդր = 1: — Տեփիլիդր = 0, 1 լիդր: — Սանդիլիդր = 0, 01 լիդր: — Միլիլիդր = 0, 001 լիդր:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՄԻԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԿՇԻՌՆԵՐ. — Թօն (տակառաչափ) = 20 կենդինար (1016 բիւ, 048 կրամ): — Կենդինար = 112 լիպրա (50 բիւ, 802 կրամ): — Գուորդր = 28 լիպրա (12 բիւ, 700 կրամ): — Լիպրա = 16 աուն (453 կրամ 593) որ սովորական ապրանքներ կշռելու կը ծառայէ: — Կայ նաև Թրոյ լիպրան, որ կը ծառայէ ծանրագին նիւթեր և դեղ կշռելու և հաւասար է 373 կրամ 242ր: — Աուն = 1/12 Թրոյ լիպրայի (31 կրամ 103): — Բենիուալդ = 1 կրամ 55:

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Մայլ կամ մղոն = 1760 Էարտա (1609 մէդր 315): — Ֆէրլոն = 220 Էարտա (201 մէդր 164): — Բւլ կամ բրլ = 5 1/2 Էարտա (5 մէդր 029): — Ֆէրմ = 2 Էարտա (1 մէդր 829):

— Եարտա = 3 ոտք (0 մէղր 914)։ — Ոտք = $\frac{1}{3}$ եարտա (0 մէղր 305)։
— Ինքեզ = $\frac{1}{36}$ եարտա (0 մէղր 025)։

ՄԱԿԵՐԵԻՈՅԹԻ ԶԱՓԵՐ. — Էջր = 4840 քառակուսի եարտա (4046 քառակուսի մէղր 71)։ — Բուտ = 1210 քառակուսի եարտա (1011 քառակուսի մէղր 6775)։ — Բուտ = 30 $\frac{1}{4}$ քառակուսի եարտա (25 մէղր 239)։
— Եարտա = 9 քառակուսի ոտք (0 քառակուսի մէղր 8361)։ — Քառակուսի ոտք = 0 քառակուսի մէղր 0929։

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԶԱՓԵՐ. — Խորանարդ Ֆեդիւմ = 6 խորանարդ մէղր 116։ — Մովային տակառաջաւի = 1 խորանարդ մէղր 132։ — Խորանարդ ոտք = 28 քառակուսի տէսիմէղր 315։

ՏԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Հեղուկի համար. Թօնօ = 252 կալոն (1140 լիդր)։ — Քուորդր = 64 կալոն (290 լիդր 7)։ — Տակառ = 36 կալոն (163 լիդր)։ — Արմտիքի համար. Պըշըլ, 8 կալոն (36 լիդր 36)։ — Սէք, 24 կալոն (109 լիդր)։ — Քուորդր = 64 կալոն (290 լիդր 7)։ — Հեղուկի համար. Կալս. կալոն = 4 բուրդը (4 լիդր 543)։ — Քուորդր = $\frac{1}{4}$ կալոն (1 լիդր 136)։ — Բայնթ = $\frac{1}{8}$ կալոն (0 լիդր 568)։ — Կիլ = $\frac{1}{32}$ կալոն (0 լիդր 142)։

Ո Ռ Ի Ս Ի Ա

ԿՇԻՈՒՆԵՐ. — Լիպրա = 96 սոյօմնիք (409 կրամ 512)։ — Լօղ = 3 սոյօմնիք (12 կրամ 7968)։ — Սօլթիք = 96 սոլիա (4 կրամ 266)։
Տօլիա = 0 կրամ 044։ — Պերքովից = 400 լիպրա (163 քիւ 805)։ — Բուտ = 40 լիպրա (16 քիւ 380)։

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Վերալ = 500 սաժէն (1066 մէղր 78)։
— Սաժէն = արշին (2 մէղր 134)։ — Արշին = $\frac{1}{3}$ սաժէն (0 մէղր 711)։
Վերշոք = $\frac{1}{48}$ սաժէն (0 մէղր 044)։ — Ոտք, 0 մէղր 305։

ՄԱԿԵՐԵԻՈՅԹԻ ԶԱՓԵՐ. — Տէսիադին = 2400 քառակուսի սաժէն (109 ար 25)։

ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒ ԶԱՓԵՐ. — Խորանարդ սաժէն = 9 խորանարդ մէղր 712։ — Խորանարդ արշին = 0 խորանարդ մէղր 360։

ՏԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Հեղուկներ. Պօշքա = 4 վէտրօ (491 լիդր 947)։ — Վէտրօ = 10 քուշքա (12 լիդր 299)։ — Շրօֆ = $\frac{1}{8}$ վէտրօ (1 լիդր 537)։ — Քուշքա = $\frac{1}{10}$ վէտրօ (1 լիդր 230)։ — Չարքա = $\frac{1}{100}$ վէտրօ (0 լիդր 123)։ — Արմտիք. Չերվերդ = 8 չէթվերիք (209 լիդր 902)։ — Օսմին = 4 չէթվերիք (104 լիդր 950)։ — Չերվերիք = 26 լիդր 237։ — Կարնիդ = $\frac{1}{8}$ չէթվերիք (3 լիդր 280)։

Պ Ա Ր Ս Կ Ա Ս Տ Ա Ն

ԿՇԻՈՒՆԵՐ. — Դարեմի պարման = 2 քիւ 790։ — Թագաւորական պարման = 5 քիւ 580։ — Մըսկալ = 4 կրամ 64։

ԵՐԿԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Չէր = 1 մէղր 20։ — Թեհրանի գէր = 1 մէղր 12։ — Դարեմի գէր = 1 մէղր 04։

ՄԱԿԵՐԵԻՈՅԹԻ ԶԱՓԵՐ. — Չէրի էրաք (գորգեր չափելու համար) = 0 մէղր 99։ — Փարսալի = 6 քիւմէղր։

ՏԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐ. — Հեղուկները կշիռով կը ծախուին։ — Արմտիք. — Արքապա = 66 լիդր։ — Շէնիքա = 1 լիդր 32։

ԶԱՆԱԶԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերմանիա, Աւստրիա-Հունգարիա, Պելճիգա, Տանըմարգա, Սլաւոնիա, Ֆինլանտա, Յունաստան, Իտալիա, Հոլանտա, Բորթուկալ, Ռումանիա, Սերպիա, Շուէտ-Նորվէկիա, Զուիցերիա, Պրէզիլ, Մեքսիկա, Շիլի եւ Կեղրոնական Ամերիկայի ու Հարաւային Ամերիկայի Հանրապետութեանց մեծագոյն մասը մէղրական դրութիւնը կը գործածեն։

Ծ Ո Վ Ա Յ Ի Ն Զ Ա Փ Ե Ր

Մովային կամ աշխարհագրական փարսալի = 5556 մէղր։ — Մովային մոլոն ($\frac{1}{60}$ աստիճան) = 1152 մէղր։ — Անքապլիւռ = 200 մէղր։ — Նէօ = 15 մէղր 432։ — Գրկալափ = 1 մէղր 624։ — Մովային քառակուսի փարսալի = 30 քառակուսի քիւմէղր, 87։ — Մովային քառակուսի մոլոն = 3 քառակուսի քիւմէղր, 43։

ՀԱՅ ԶԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

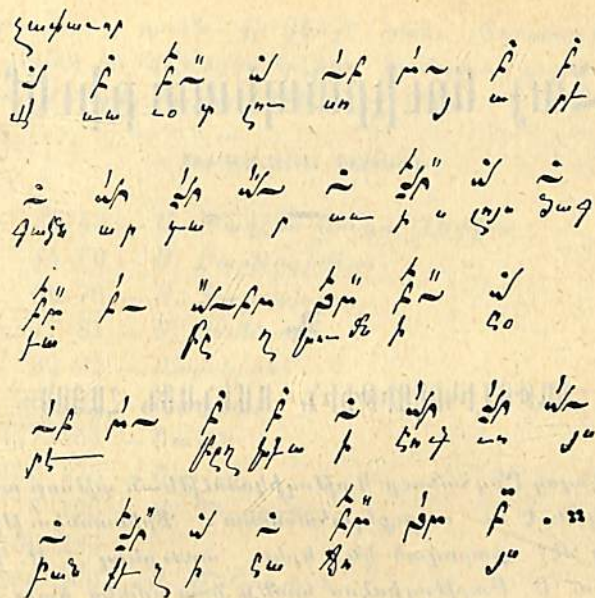
Երաժշտաւոր ընթերցողներուն հաճոյք մը պատճառած ըլլալ կը կարծեմք, զենելով ի ստորեւ, մեր ընտրեալօրն շարականներէն՝ Առաւօտ յուսոյ և Տարածեալի եղանակները՝ հայկական և եւրոպական ձայնանիշերով :

Հայկական

Առաւօտ յուսոյ շարականն է
 Եւրոպական ձայնանիշերով

Հայկական

Առաւօտ յուսոյ շարականն է
 Եւրոպական ձայնանիշերով

Հայ նուիրապետութիւն

Ա.

ԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Հայոց Ընդհանուր Կաթողիկոսութեան աթոռ առաքելական է եւ առաքելահաստատ : Քրիստոնէութիւնը Հայոց մէջ քարոզած են երկու առաքեալ , Ս. Թադէոս ու Ս. Բարթողիմէոս որոնք ըստ ոմանց զատ զատ աթոռներ հիմնած են. ստանք ապա միացան Գ. զարուսիկըը յ'անձին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, թերեւս եւ աւելի առաջ 230ին յ'անձին Ս. Մեհրուժանի : Սակայն հաւանական է որ բուն աթոռն Արտազունն ըլլայ՝ ուր գացած է եւ Ս. Բարթողիմէոս յետ մահու Ս. Թադէոսի :

Թադէոս ո՛չ թէ Խոթանասուհներէն էր, որպէս ոմանք կարծեցին, այլ տասներկու առաքելներէն, ինչպէս որ կը հաստատէ Ս. Հերոնիմոս : Խոթանասուհներէն Թադէոս Ազգէ քարոզեց Ասորոց, իսկ Թադէոս Յուդա Ղեփիոս առաքեալը՝ Հայոց մէջ :

Առաքելներու Հայոց մէջ քարոզելը՝ բաց ի ազգային աղբիւրներէ, յիշատակուած է նաեւ Գործք Առաքելոցի մէջ (Բ. Գլուխ 9-10 համար), սակայն հոն «Հայք» բառը Հրէաստան եղած է, ինչպէս կը ցուցնէ Նոր Կտակարանի այլ հաստատածի անուններու աշխարհագրական

չարքն եւն. որուն կը վկայէ նաեւ Տերառղիանոս (160—240) իր «Ընդդէմ հրէից» նշանաւոր գործին մէջ (Փրնա. թարգմ. Բարիզ, 1852, էջ 16) :

ԱՐՏԱԶՈՒ ԱԹՈՒ

- 35-43 — Ս. Թադէոս Յուդա Ղեփիոս
- 44-60 — Ս. Բարթողիմէոս
- 60-76 — Ս. Զաքարիաս
- 77-81 — Ս. Զեմնատոս
- 82-95 — Ասրնեքսէ
- 96-126 — Մուշեղ
- 127-154 — Շահէն
- 155-175 — Շաւարշ
- 176-193 — Ս. Ղեւնդիոս
- 196-223 —
- 230-260 — Ս. Մեհրուժան
- 260-280 —
- 280-300 — Հերակլ (*)

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏՈՒ ՄԷՋ

- 301-325 — Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի
- 325-332 — Ս. Արիստակէս Ա. Պարթեւ
- 332-341 — Ս. Վրթանէս Ա. »
- 341-347 — Ս. Յուսիկ Ա. »
- 348-352 — Փառէն Ա. Աշտիշատցի (1)
- 353-359 ու 363-373 — Ս. Ներսէս Ա. Պարթեւ Մեծն (2)

(1) Փառէն Ա. Աշտիշատցոյն վախճանէն ետք (352) 1 տարի աթոռ Թափուր մնաց և տեղակալեց Շահակ Մանազկերտցի :

(2) Մեծն Ներսէս 359—363 զործէ քաշուեցաւ 4 տարի և Հայրապետութիւնը վարեց Սահակ որ է ինքն Շահակ Մանազկերտցի :

- 373-377 — Շահակ Մանազկերտցի
 377-381 — Ջաւէն Ա. Մանազկերտցի
 381-386 — Ասպուրակէս Ա. » ⁽³⁾
 387-439 — Ս. Սահակ Ա. Պարթեւ Մեծն ⁽⁴⁾
 440-452 — Ս. Յովսէփ Ա. Հոգոյմեցի
 452-456 — Մելիտէ Ա. Մանազկերտցի
 456-461 — Մովսէս Ա. »
 461-471 ու 471-478 — Գիւտ Ա. Արահեղացի :

Գ Ո Ւ Ի Ն

Պարոյց կողմէ Հայոց վրայ կարգուած մարզպա-
 նութեան աթոռը Դուին գտնուելուն, Հայ կաթողիկո-
 սական աթոռը հոն տեղափոխուեցաւ՝ յարաբերութեան
 զիւրութեան համար :

Յետագայ դարերուն մէջ Հագարացիներուն կողմէ
 կարգուած տաիկաններն ալ հոն կը նստէին :

- 478-490 — Ս. Յովհաննէս Ա. Մանգակունի
 490-515 — Բաբգէն Ա. Ոթմսեցի
 516-526 — Սամուէլ Ա. Արծկեցի
 526-534 — Մուշէ Ա. Այլարբերիցի
 534-539 — Սահակ Բ. Ուղկեցի
 539-545 — Քրիստափոր Ա. Տիրառիծցի
 545-548 — Ղեւոնդ Ա. Եռաստեցի

⁽³⁾ Ասպուրակէս Ա.ի մահէն ետքը աթոռը 1 տարի Սափուր մնաց
 անհամաձայնութիւններու պատճառաւ :

⁽⁴⁾ 428ին Սուրմակ Մանազկերտցի Ս. Սահակի հակաժող դրուեցաւ,
 մերժուեցաւ 429ին : Նմանապէս Բրբիշոյ Ասորի 429ին ու մերժուեցաւ
 432ին, և Շմուէլ Ասորի 432ին որ մեռաւ 437ին, և Սուրմակ Մանազ-
 կերտցի դարձեալ հակաժող 437ին : Ս. Սահակի վախճանելէն ետքը Ս.
 Մեսրոպ տեղակալ կարգուեցաւ 439ին, վարեց 6 ամիս, հանգեաւ 47
 Սեպտ. 440 : Սուրմակ հակաժող դարձեալ 440—444 :

- 548-557 — Ներսէս Բ. Բագրատունի
 557-574 — Յովհաննէս Բ. Գաբելեան
 574-604 — Մովսէս Բ. Եղիվարդեցի ⁽¹⁾
 607-615 — Աբրահամ Ա. Աղբաթանեցի
 615-628 — Կոմիտաս Ա. Աւցեցի
 628-630 — Քրիստափոր Բ. Ապահունի
 630-641 — Եղիա Ա. Փառադնակերտցի
 641-661 — Ներսէս Գ. Իշխանցի «Շինող»
 661-667 — Սնաստաս Ա. Ակունցի
 667-677 — Իսրայէլ Ա. Ոթմսեցի
 677-703 — Սահակ Գ. Զորափորեցի
 703-717 — Եղիա Բ. Արճիշեցի
 717-728 — Ս. Յովհ. Գ. Օձնեցի «Իմաստասէր»
 728-741 — Դաւիթ Ա. Արամունցի
 741-764 — Տրդատ Ա. Ոթմսեցի
 764-767 — Տրդատ Բ. Դանաւորացի
 767-775 — Սիոն Ա. Բաւոնացի
 775-788 — Եսայի Ա. Եղիպատուրշեցի
 788-790 — Ստեփաննոս Ա. Դունեցի
 790-791 — Յովար Ա. Դունեցի
 791-792 — Սողոմոն Ա. Գառնեցի
 792-795 — Գէորգ Ա. Օշականցի «Հոլորբուկ»
 795-806 — Յովսէփ Բ. Փարպեցի «Կարիճ»
 806-833 — Դաւիթ Բ. Կակաղեցի
 833-855 — Յովհաննէս Գ. Ովայեցի
 855-877 — Ջաքարիա Ա. Ջագեցի
 877-898 — Գէորգ Բ. Գառնեցի

⁽¹⁾ Մովսէս Բ.ի ատեն 590ին Յովհաննէս Բագրատնցի առանձին
 կաթողիկոս ընտրուեցաւ Յունաց բաժնի մէջ : 604—607 Աթոռը պարապ
 մնաց և Վրթանէս «Քերթող» տեղակալեց : Այլ և այլ պատճառներով Կա-
 թողիկոս. Աթոռը շրջուն վիճակ մը կ'առնէ : Վերջապէս ԺԱ. դարուն կը
 հաստատուի Հռոմկլայի մէջ և յետոյ 1293ին Սիւս :

- 898-899 — Ս. Մաշթոց Ա. Եղիշարդեցի
899-931 — Յովհ. Ե. Դրասխանակերտցի «Պատմաբան»

Ա. Ղ. Թ. Ա. Մ. Ա. Բ

- 931-932 — Ստեփաննոս Բ. Ռշտունի
932-938 — Թէոփորոս Ա. Ռշտունի
938-943 — Եղիշէ Ա. Ռշտունի
943-967 — Անանիա Ա. Մոկացի

Ա. Բ. Գ. Ի. Ն. Ա.

- 968-969 — Վահան Ա. Սիւնի
969-971 — Ստեփաննոս Գ. Սեւանցի
972-992 — Խաչիկ Ա. Արշարունի

Ա. Ն. Ի

- 992-1019 — Սարգիս Ա. Սեւանցի
1019-1045 — Պետրոս Ա. «Գետադարձ»⁽¹⁾
1049-1054 — Խաչիկ Ա. Անեցի
1054-1060 — Խաչիկ Բ. Անեցի
1060-1065 — Թափուր
1065-1105 — Գրիգոր Բ. Վկայասէր⁽²⁾

(1) Պետրոս Գետադարձ 1036ին քաջուեցաւ Վան, և Դէոսկորոս Սանահնեցի հակաժող. որ մեքսուեցաւ 1038 Յունուար 6ին : Պետրոս աժողը թողուց 1045ին՝ պահելով Կաթողիկոս տիտղոսը . 1049ին Խաչիկ Անեցի բեռորդին իրեն աժողակից առաւ և որ 5 տարի ետք կաթողիկոս ընտրուեցաւ :

(2) 1069ին Գրիգոր Բ. ի աժողակից ընտրուեցաւ Գէորգ Գ. Լոռեցի որ վարեց աժողը մինչև 1072 : Պետրոսի բեռորդին՝ հակաժող Զոնիի մէջ 1076—77 : Թէոփորոս «Ալախօսիկ» յաջորդ հակաժող 1077—1090 : Բարսեղ Անեցի, Վկայասէրի բեռորդին աժողակից 1081 : Պողոս Վարազցի հակաժող 1085—1087 :

ՍՅՈՒ ԼՅՈՒ (Կիլիկիա)

- 1105-1113 — Բարսեղ Ա. Անեցի
1113-1166 — Գրիգոր Գ. Պահլավունի⁽¹⁾

Հ. Ռ. ՈՄ. Կ. Լ. Ա. Յ

- 1166-1173 — Ս. Ներսէս «Շնորհալի»
1173-1193 — Գրիգոր Դ. «Տղայ»
1193-1194 — Գրիգոր Ե. «Քարավէժ»
1194-1203 — Գրիգոր Զ. «Ապիրատ»⁽²⁾
1203-1221 — Յովհաննէս Զ. Մեծարարոյ «Խճկատը»⁽³⁾
1221-1267 — Կոստանդին Ա. Բարձրբերդցի
1267-1286 — Յակոբ Ա. Կրայեցի «Գիտնական»
1286-1289 — Կոստանդին Բ. Կատուկեցի «Պրծնա-
դարձ»⁽⁴⁾
1290-1293 — Ստեփաննոս Դ. Հոռմկլացի

ՍԻՍԻ ՄԷԶ

Ստեփաննոս Դ. Կաթողիկոսէն ետքը Հոռմկլացի վանքին աւերամար՝ աթոռը փոխադրուեցաւ Սիւս, ուր իշխող կաթողիկոսաց չարքին համար երկու ցանկեր ու-
նինք. առայ երկրորդն աւելի ճիշդ կը թուի :

Ի. ԸՍՏ ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

- 1293 — Գրիգոր Է. Անաւարդացի

(1) 1114ին Դաւիթ Թոռնիկեան հակաժող Ազմարու մէջ :

(2) 1195 Բարսեղ Բ. Անեցի հարկաժող :

(3) 1204 Անանիա Սեբաստացի հակաժող Սըվազի մէջ . 1204ին Դաւիթ Բ. Արքակաղնեցի աժողակից Սիւսի մէջ :

(4) Կոստանդին Բ. հակառակութեանց պատճառաւ հրաժարեցաւ 1289ին :

- 1307 — Կոստանդին Բ. (Դարձեալ)
 1323 — Կոստանդին Գ.
 1327 — Մխիթար
 1341 — Յակոբ Բ. (Դարձեալ)
 1355 — Մեսրոպ
 1359 — Կոստանդին Դ.
 1374 — Պաւղոս Ա.
 1375 — Թէոդորոս Բ.
 1396 — Կարապետ Ա.
 1398 — Դաւիթ Դ.
 1402 — Կարապետ Բ.
 1409 — Յակոբ Գ.
 1411 — Գրիգոր Ը.
 1418 — Պաւղոս Բ.
 1430 — Կոստանդին Ե.
 1439 — Յովսէփ Գ.
 1440 — Գրիգոր Թ. Մուսաբեկենց

2. ԸՍՏ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ ՕՐԱՅՈՅՑԻ

- 1293-1307 — Գրիգոր Ե. Անաւարդեցի «Տուրքե-
 ցանց»
 1307-1322 — Կոստանդին Գ. Կեսարացի
 1322-1326 — Կոստանդին Դ. Լամբրոնացի
 1327-1342 — Յակոբ Բ. Տարսնացի
 1341-1355 — Մխիթար Ա. Գոնեբցի «Միլիկ»
 1355-1358 — Յակոբ Բ. (Դարձեալ)
 1359-1372 — Մեսրոպ Ա. Արտազեցի
 1372-1374 — Կոստանդին Ե. Սսեցի
 1374-1387 — Պաւղոս Ա. Սսեցի
 1377-1392 — Թէոդորոս Բ. Կիլիկեցի
 1393-1408 — Կարապետ Բ. Կեղեցի «Բուպիկ»
 1408-1411 — Յակոբ Գ. Սսեցի

- 1411-1416 — Գրիգոր Ը. Խանձողաց
 1416-1429 — Պաւղոս Բ. Գառնեցի
 1429-1439 — Կոստանդին Զ. Վահկացի
 1439-1441 — Գրիգոր Թ. Մուսաբեկենց

ԾԱՆՕԹ. — Մինչ Մուսաբեկեանն իրր Ամենայն Հա-
 յոց Կաթողիկոս Սիւ կը շարունակէր իր Հայրապետու-
 թիւնը, Արեւելեան Հայոց ոմանց մէջ, մասնաւորապէս
 եկեղեցականներու՝ փափաք մը արծարծեցաւ Կաթողիկո-
 սութիւնը դարձեալ Վաղարշապատ փոխադրելու. ուստի
 հրաւիրու եցաւ Վաղարշապատ Մուսաբեկեանը. բայց այս
 վերջինը իր ձերութեան պատճառաւ. եւ Կիլիկիոյ աշ-
 խարհական եւ եկեղեցական ազգայնիկ անձերու եւ
 ժողովուրդին ստիպումովը մնաց Սիւ : Արեւելքի վար-
 դապետները ժողով գումարելով՝ իրենց Կաթողիկոս
 Կընարեն 1441ին Կիրակոս Ա. Վիրապեցին : (Սոյ կա-
 թողիկոսութեան շարունակութիւնը տես քիչ մը վարը) :

ՎԱՆԱՐՇԱՊԱՍՏՈՒ ՄԷՋ

- 1441-1443 — Կիրակոս Ա. Վիրապեցի
 1443-1466 — Գրիգոր Ժ. Մակուեցի Զաւարեկեան⁽¹⁾
 1466-1470 — Արիստակէս Բ. Աթոռակալ
 1470-1474 — Սարգիս Բ. «Աջատար»⁽²⁾
 1474-1484 — Յովհաննէս Է. «Աջակիր»
 1484-1507 — Սարգիս Գ. «Միւսայլ»⁽³⁾

(1) 1448 Արիստակէս ամուսնացաւ Էջմիածնի մէջ : 1461 Աղձամարի
 Զաքարիա Կաթողիկոս զրաւեց Էջմիածնի ամուսնը, բայց մերժուեցաւ
 1462ին :

(2) Սարգիս որ Ս. Աջը տարեր էր՝ ամուսնացաւ եղաւ 1462ին : 1470
 Յովհաննէս ամուսնացաւ, Սարգիս ամուսնացաւ 1474ին :

(3) Սարգիս Գ. ի ատեն շատ ամուսնակիցներ եղան, ինչպէս Արիս-

- 1515—1520 — Զաքարիա Բ. Վաղարշապատցի
 1520—1537 — Սարգիս Դ. Վրաստանցի
 1537—1542 — Գրիգոր ԺԱ. Բիւզանդացի
 1542—1564 — Ստեփաննոս Է. Սալմաստցի ⁽⁴⁾
 1564—1570 — Միքայէլ Ա. Սերաստացի
 1570—1587 — Գրիգոր ԺԲ. Վաղարշապատցի ⁽⁵⁾
 1587—1628 — Դաւիթ Դ. Վաղարշապատցի ⁽⁶⁾
 1629—1632 — Մովսէս Գ. Տաթևացի
 1633—1655 — Փիլիպպոս Ա. Աղբակեցի
 1655—1682 — Յակոբ Դ. Զուղայեցի ⁽⁷⁾
 1682—1691 — Եղիազար Ա. Սյնթապցի
 1691—1705 — Նահապետ Ա. Եղեւնացի
 1706—1714 — Աղեքսանդր Ա. Զուղայեցի
 1715—1725 — Աստուածատուր Ա. Համատանցի
 1726—1729 — Կարապետ Բ. Ուլնեցի
 1730—1734 — Աբրահամ Բ. Մոշապցի
 1734—1737 — Աբրահամ Գ. Կրետացի
 1737—1751 — Ղազար Ա. Զահեցի ⁽⁸⁾
 1751—1753 — Մինաս Ա. Ակնեցի

տակէս Դ. 1481—1499, Յուսիկ 1488, Թադէ Ա. 1499—1504, Դաւիթ 1500, Եղիշէ Բ. 1504—1506, Յովհաննէս 1505—1508, Ներսէս 1506—1507, Զաքարիա 1506:

⁽⁴⁾ Ստեփաննոս Ե. ի աթոռակից եղան Միքայէլ Սերաստացի 1542, Բարսեղ Բ. 1541ին, Գրիգոր 1552ին, Արիստակէս 1555—1563ին:

⁽⁵⁾ Գրիգոր ԺԲ ի աթոռակից Միքայէլ ու Ստեփան, առաջինը 12 ու երկրորդը 6 տարի, Ստեփաննոս Զ. Առինճեցի՝ 1575ին, Թադէոս Բ. 1571ին, Առաքել Վաղարշապատցի 1575—1586ին, Դաւիթ 1579ին:

⁽⁶⁾ Դաւիթ Դ. ի աթոռակից եղան Մեղիսեղեկ Գառնեցի 1593ին՝ որ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք եղաւ 1599ին, Գրիգոր ԺԳ. Սրապիոն 1603—1605, Սահակ Դ. Գառնեցի 1624—1628:

⁽⁷⁾ Յակոբ Դ. ի հակաթոռ Եղիազար Այնթապցի Երուսաղէմի մէջ 1663ին:

⁽⁸⁾ Ղազար Ա. ի ատեն հակաթոռ Յովհաննէս Ազուլեցի 1740ին,

- 1753—1759 — Աղեքսանդր Բ. Կ. Պոլսեցի ⁽⁹⁾
 1759—1763 — Յակոբ Ե. Շամախեցի
 1763—1780 — Սիմոն Ա. Երեւանցի «Տօմարադէտ»
 1780—1799 — Ղո. Կաս Ա. Կարնեցի ⁽¹⁰⁾
 1801—1804 — Դաւիթ Ե. Ենէգէթցի
 1804—1808 — Դանիէլ Ա. Սուրմառեցի
 1809—1831 — Եփրեմ Ա. Զորագեղցի
 1831—1842 — Յովհաննէս Ը. Կարբեցի
 1843—1858 — Ներսէս Ե. Աշտարակեցի
 1858—1865 — Մաթթէոս Ա. Կ. Պոլսեցի
 1866—1882 — Գէորգ Դ. Կ. Պոլսեցի
 1885—1891 — Մակար Ա. Թեղուտցի ⁽¹¹⁾
 1892 — Մկրտիչ Ա. Վանեցի

Ք.

ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

Այս կղզւոյն մէջ 921ին կը հիմնուի մասնական կաթողիկոսութիւն մը յ'անձին Տէր Եղիշէ Ա. ի որ երկու տարի կ'իշխէ եւ իրեն յաջորդ կ'առնենայ Տէր Դաւիթ Ա. եւ յետոյ Տէր Յովհաննէս Ա.: Եւ հաւանականաբար աթոռը թափուր մնացած էր եւ այդ շտաբը ընդհատուած, երբ 931ին, ինչպէս տեսանք, Ընդհանուր կաթողիկոսութեան

1748ին սոյն Ղազարը կը մերժուի ու Պետրոս Բ. Քիւրքիւր կ'ընտրուի, բայց Ղազար վերստին կը խլէ 10 ամիս ետը:

⁽⁹⁾ Աղեքսանդր Բ. օծում չառած վախճանեցաւ 1760ին:

⁽¹⁰⁾ 1800ին վերջերը Յովսէփ Արղումեան օծում չառած հանգեաւ Թիֆլիզի մէջ 19 Մարտ 1801ին:

⁽¹¹⁾ 1884 Մայիս 9ին, Ներսէս Վարձապետեան Կաթողիկոս կ'ընտրուի, բայց կը հրաժարի, կը վախճանի Կ. Պոլսոյ մէջ 26 Հոկտ. 1884ին:

աթոռը հոս տեղափոխուեցաւ Դուլինէն, ուր նստեցան մինչեւ 967 չորս ընդհանրական Կաթողիկոսներ : 1082ին կրկին մասնական կաթողիկոսութիւն մը կը հաստատուի, սակայն կրկին կ'ընդհատուի չարքը եւ վերջապէս 1114ին Դաւիթ Բ. Թոռնիկան իբր ընդհանրական կաթողիկոսի հակաթոռ կ'ընարուի որուն յաջորդներն եղած են մինչեւ 1288, Գրիգոր Բ. Յովհաննէս Բ. Ողկեցի, Ստեփաննոս Բ. Խաչատուր Ա. Համատանցի ու ապա

1288-1292 — Ստեփաննոս Գ. Տղայ

1292-1300 — Եղիշէ Բ. Աղբակեցի

1301-1334 — Զաքարիա Ա.

1334-1346 — Ստեփաննոս Գ.

1346-1368 — Դաւիթ Գ.

Դաւիթ Գ. Կաթողիկոսէ ետք «Հաւաքարանի» մէջ իբր հակաթոռ ու երկրորդական կաթողիկոսներ կը յիշուին սա՛ հետեւեալներն որոնք կ'երեւի թէ նախորդ կաթողիկոսներու մէջտեղերը պաշտօնավարած են այլեւայլ ժամանակներու մէջ : — Յակոբ, Բարսեղ, Սարգիս, Գրիգոր, Թադէոս, Սիմէոն, Դաւիթ, Յովհաննէս, Մովսէս. Առաքել, Սահակ, Միքայէլ, Ղեւոնդ, Սամուէլ, Արրահամ, Յովհաննէս, Ղեւոնդ, Սարգիս, Յովհաննէս, Թադէոս :

1371-1378 — Ներսէս Ա. «Բողատ»

1378-1393 — Զաքարիա Բ.

1393-1400 — Եղիշէ, Սարգիս, Ներսէս, Գրիգոր, Սահակ, Ստեփան, Յովհան, Եղիա Ա.

1400-1423 — Դաւիթ Գ. «Հեղահողի»

Այս վերջինին մահէն ետք, Աղթամարի աթոռը դարձեալ զանազան կուսակցութիւններու հանած հակառակութեան համար՝ թափուր կը մնայ, այնպէս որ հասնող հասնողի կաթողիկոս կ'ըլլան, մինչեւ իսկ մէկ տարուան մէջ քանի մը կաթողիկոսներ փոխուած

են, եւ եղած է որ միեւնոյն ատեն միասին պաշտօնավարած են, ինչպէս կը ցուցնէ հետեւեալ անշան կաթողիկոսներու յաջորդական ցանկը. Բարսեղ, Ներսէս, Յովար, Ստեփաննոս, Ղեւոնդ, Արրահամ, Թադէոս, Դաւիթ, Սահակ, Ստեփաննոս, Դաւիթ «Աղքատասէր ու Ողորմած», Գրիգոր, Մովսէս Տարօնեցի, Յակոբ, Ներսէս, Սարգիս, Յովհան, Ստեփան, Սիմոն, Գրիգոր, Դաւիթ : Սոյն 21 կաթողիկոսները պաշտօնավարած են 14-16 տարուան կարճ ժամանակամիջոցին մէջ :

1439-1462 — Զաքարիա Գ. որ խլել ուզեց էջմիածնի կաթողիկոսութիւնն ալ :

1462-1466 — Թադէոս, Միքայէլ, Սարգիս, Կարապետ Խիզանցի

1466-1487 — Ստեփաննոս Թ. որ էջմիածնի կաթողիկոսական աթոռը գրաւել փորձեց 1467ին :

1487-1496 — Ներսէս ու Զաքարիա Բ.

1496-1509 — Աստու Ա.

1509-1534 — Գրիգորիա

1534-1542 — Եղիազար, Պաղտատար, Ղազար

1542-1610 — Գրիգորիա Գ. «Փոքր»

1610-1614 — Արրահամ, Յովհաննէս, Ներսէս

1614-1648 — Ստեփաննոս

1648-1661 — Պաղտատար ու Կարապետ Բ. «Քրոնած» = Ծաղկասպի

1661-1663 — Մարտիրոս Ա. «Գուռճի»

1663-1669 — Պաղտատար Ստեփաննոս ու Մարկոս Արճիւեցի

1669-1683 — Յովհաննէս Զ. «Թիւթիւնճի»

1683-1698 — Թումա Ա. Յերիճցի

1698-1699 — Սահակ Արծկեցի

1699-1704 — Յովհաննէս «Կէծօք» = Կայծակ

- 1705-1... — Հայրապետ Ա. Փայլեցի ու Յովհաննէս Հայոց Զորեցի
- 1711-... — Գրիգոր Գառաշեցի
- Ասիէ ետքը «Հաւաքարան»ը սա՛ննչն կաթողիկոսները կը յիշէ, Ղազար Մովկացի «Առաքինի», Գրիգոր Խիզանցի «Ազնուազարմ»
- ...-1730 — Պաղտատար Բաղիշեցի
- ...-... — Սահակ Յաղարակեցի, Յակոբ Համեսեցի
- ...-... — Նիկողոս Ա. Պարկերացի որ կը յիշուի ՄՃԴԹ=1740ին գրուած Ճաշոցի մը մէջ:
- ...-1758 — Գրիգոր
- ...-... — Թումա, Ժամանակակից Էջմիածնի Յակոբ Ե. Շամախեցի կաթողիկոսին:
- ...-... — Թէոդորոս որ կը յիշուի 1792ին իր կոնգակին մէջ:
- ...-... — Միքայէլ Ա. Վանեցի «Երածիշտ»
- 1798-1804 — Կարապետ Ա. Կըմբէսըմենց «Ճըզնազգեաց»
- 1804-1814 — Խաչատուր Բ. Վանեցի
- 1814-1823 — Յարութիւն Արտոնեցի «Կաքաւ»
- 1823-1825 — Աթոռը թափուր:
- 1825-1842 — Յովհաննէս Թ. Շատախու
- 1842-1850 — Խաչատուր Գ. Մոկացի
- Այս վերջինին մահէն ետքը աթոռը նորէն թափուր մնաց քանի մը տարի, մինչեւ որ Ազգ. Վարչութեան հրամանաւ Վանի առաջնորդ Գարրիէլ կաթողիկոսը կաթողիկոսական աթոռոսով Աղթամար կ'երթայ: Սա մինչեւ 1854 Աղթամար կը մնայ կաթողիկոսական աթոռոսով, եւ վերջապէս 1859ին Պիւլպուլ Պետրոս կաթողիկոս կ'օծուի:
- 1864-1895 — Խաչատուր կաթողիկոս
- 1895 — թափուր

Պ.

Պ. ՍՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս տեսանք, Թ. Մուսաբեկեանցի Սսի մէջ կաթողիկոսութեան օրով Արեւելեան հայերն ուզեցին Մայր աթոռը Էջմիածին փոխադրել. Կիլիկեցի եկեղեցականները չհաւանեցան, ուստի եւ Կիրակոս Ա. Վիրապեցին 1441ին Էջմիածնի մէջ Ընդհ. Կաթողիկոս ձեռնադրուեցաւ որուն յաջորդները մինչեւ այսօր կը շարունակեն: Իսկ Մուսաբեկեանց վախճանեցաւ 1442ին: Ժամանակ մը կուսակցութիւններուն պատճառաւ աթոռը թափուր մնաց եւ վերջապէս 1447ին Կարապետ Ա. Եւզոկիացի Սսի մէջ կաթողիկոս ընտրուեցաւ:

- 1447-1477 — Կարապետ Ա. Եւզոկիացի
- 1478-1488 — Սահեփաննոս Ա. Սարաձորեցի
- 1488-1515 — Յովհաննէս Ա. Անտիօքացի
- 1515-1525 — Յովհաննէս Բ. Թլկուրանցի «Բանաստեղծ»
- 1525-1539 — Յովհաննէս Գ. Քիլիսցի «Կայծակ»
- 1539-1545 — Սիմոն Ա. Ունեցի
- 1545-1547 — Ղազար Ա. Ունեցի
- 1548-1553 — Թորոս Ա. Սսեցի «Մայսենց»
- 1553-1560 — Խաչատուր Ա. «Զորիկ»
- 1560-1584 — Խաչիկ Բ. Ունեցի «Երածիշտ»
- 1584-1602 — Աղարիա Ա. Զուլայեցի
- 1586-1588 — Տիրատուր «Գիւնտական» ու Յովհաննէս Գ. աթոռը բռնաբարեցին (1588-1602)
- 1602-1609 — Պետրոս Ա. Կարկառեցի, համէիրակ Գրիգոր Ժ.Պ. Սրապիտն Էջմիածնի կաթողիկոսին

- 1609-1622 — Յովհաննէս Դ. Այնթապցի «Բարե-
բարոյ (պատմագիր)
1622-1625 — Մինաս Ա. Կարնեցի
1625-1636 — Սիմէոն Բ. Սեբաստացի
1636-1643 — Ներսէս Ա. Սեբաստացի կամ Արեւելցի
«Հոգեւոր տէր»
1643-1658 — Թորոս Բ. Սսեցի
1658-1663 — Խաչատուր Բ. Սեբաստացի, Պատ-
րիարք Կ. Պոլսոյ «Մինտէրճի»
1663-1669 — Գրիգոր Ա. Ատանացի «Պիծակն»⁽¹⁾
1679-1683 — Սահակ Ա. «Մեխանէճի»⁽²⁾
1683-1691 — Թափուր
1691-1694 — Աստուածատուր Ա. Սասունցի «Նարին»
1694-1701 — Մատթէոս Ա. Կեսարացի «Սարը»
1701-1705 — Պետրոս Բ. Բերիացի, աթոռը կը
բռնակալէ
1705-1721 — Յովհաննէս Ե. Հաճնցի
1721-1726 — Գրիգոր Բ. Կեսարացի «Ուղուրլու»
1726-1730 — Յովհաննէս Զ. Հաճնցի «Տէր Աղամ»
1730-1734 — Ղուկաս Ա. Սսեցի «Աջպահանց»
1737-1758 — Միքայէլ Ա. » »
1759-1770 — Գարրիէլ Ա. » »
1771-1785 — Եփրեմ Ա. Սսեցի «Աջպահանց»
«Պատմագիր»
1785-1791 — Թորոս Դ. Սսեցի «Աջպահանց»
1791-1825 — Կիրակոս Ա. » » «Մեծ»
անուանեալ որուն յիշատակը պահ-
ուած է «Գոհութիւն եւ փառաբա-

⁽¹⁾ 1663ին Դաւիթ Բ. Բերիացի կամ Կարկառեցի բռնակալ ածողին մինչև 1679 :

⁽²⁾ 1679—1683 նաև կը բռնակալէ ածողին Ազարիա Բ. Վաթրամի կամ Գապանց :

- նութիւն մատուցանեմք» քարոզին
մէջ :
1825-1833 — Եփրեմ Բ. Սսեցի «Աջպահանց ու
Յովհաննէս Է. Սսեցի «Աջպահանց»
1833-1853 — Միքայէլ-Բ. Սսեցի
1853-1866 — Կիրակոս Բ.
1868-1871 — Կիրակոս Գ.
1871-1894 — Մկրտիչ Ա. Մարաշցի «Քէֆսիզեան»
1894-1901 — Թափուր
1901, Նոյ. 29, Գէորգ Ա. Իմամէլցի (Բումանիա)

Պ.

ԱՂՈՒԱՆԻՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ (Խափանուած)

Բաբլէն Կաթողիկոսին սկսեալ հայ եկեղեցին իրա-
ւասութիւն մը ունեցաւ դրացի Վրաց ու Աղուանից
ազգերուն վրայ : Այդ աղգերը Հայոց դաւանակից էին
Արքանամ Կաթողիկոսին օրով Վրացիները Հայ եկեղե-
ցիէն բաժնուեցան թէեւ, ըստ զարմեալ Աղուանները
մեր եկեղեցւոյ իրաւասութեան ենթարկուած էին կեր-
պով մը : Այդ օրէն է որ ունեցան մասնական Կաթողի-
կոսութեան աթոռ մը (608) հպատակ Հայոց Ընդհանր.
Կաթողիկոսութեան : Աղուանից եկեղեցին կը բաղկանար
կէս մը Հայ, կէս մը Աղուաններէ : Ասոնց Կաթողի-
կոսներն ընդհանրապէս Հայ եպիսկոպոսներէ կ'ընտրուէին
1555-1815ին Աղուանից Կաթողիկոսութեան աթոռը
Գանձասար վանքն էր : Ռուսիոյ տէրութեան ձեռքով
Աղուանից Կաթողիկոսութիւնը վերջաւ եւ եղաւ Մետ-
րապոլիտութիւն : 1836ին այդ Մետրապոլիտական աթո-
ռը վերջին Մետրապոլիտ Սարգիս Ե. յաջորդը, Բաղ-

դասար Հասան Զալալեանց արքեպիսկոպոս, Գանձասարէն Շուշի փոխադրեց : Այսօր ոչ Աղուանից Կաթողիկոսութիւն կայ, եւ ո՛չ այդ անունով Մեաբապոլատութիւն :

Ե.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոսի 33 թուականին, Ս. Առաքեալներուն վրայ Ս. Հոգւոյն հրաշափառ իջմանն ետք, Երուսաղէմի Ա. եպիսկոպոսն եղաւ «Եղբայր-Տեառն» Յակոբոս «Արդար» առաքեալը՝ որ առաքեալներէն ձեռնադրուեցաւ եւ որուն բնակած տանը տեղւոյն վրայ 14 դարէ ի վեր բարձրացած է Հայոց Ս. Յակոբեանց վեհաշուք տաճարը : Հոս հաստատուած է Երուսաղէմի Պատրիարքական աթոռը, հոս, Աւագ սեղանին ներքեւ, ինչպէս կը վրկայեն միւս Քրիստոնեայ ազգերն ալ, ամփոփուած է Ս. Առաքեալին որբասուն մարմինը :

Այս «Տեառն-Եղբայր» առաքեալէն մինչեւ 140 թուականը հաւատացեալ Հրեայ եպիսկոպոսներ, թուով իրր 15, յաջորդարար ժառանգեցին Երուսաղէմի Առաքելական աթոռն որուն վերջին ժառանգորդն եղաւ Յուդա Ա., Ագրիանոս կայսեր օրով, որ բոլոր հրեաները վտարելով Ս. երկրէն՝ Քրիստոնեաները բնակեցուց հոն, հետեւաբար դադրեցաւ հաւատացեալ հրեաներու եպիսկոպոսական իրերայաջորդ աթոռակալութիւնը : Այնուհետեւ Քրիստոնեայ այլեւայլ ազգերու եպիսկոպոսներ հաստատուեցան յաջորդարար եւ անխփր Պատրիարքական աթոռին վրայ : Ասանց մէջ առաջինն է Յուդա Ա. ի յաջորդն ու Երուսաղէմի Ժ. Եպիսկոպոս Մարկոս

Ա. 149ին : Նոյն միջոցին Քրիստոնեայ բոլոր հաւատացեալները, առանց ազգի խտրութեան «էին սիրտ եւ հոգի մի», ինչպէս էր առաքեալներուն ասեն : Ասանց ազգայնական խտրութեան ամէնէն արժանաւորը կ'ընտրուէր Պատրիարք Երուսաղէմի : Այդ եղանակաւ Աւետարանի սկզբունքը տեւեց մինչեւ 485ին, եղիա Ա. : Ասոր օրով, ինչպէս ամէն տեղ, նոյնպէս եւ Երուսաղէմի Քրիստոնեաներուն մէջ մեծամեծ խռովութիւններ տեղի ունեցան հաշակուած Քաղկեդոնի ժողովին պատճառաւ որուն հետ նաեւ ուրիշ բազմադիմի դէպքեր տակն ու վրայ ըրին Քրիստոնէական խաղաղութիւնը եւ հերձուածներ ձգեցին Քրիստոնեայ ազգերու միջեւ : 629ին Երուսաղէմի Առաքելական աթոռին Կէ. Պատրիարքն եղաւ Սոփրոնիոս եպիսկոպոսը : Այնուհետեւ ա'լ դադրեցաւ Պատրիարքական այս համերաշխ ու միջազգայն անխըտիր իշխանութիւնը մինչեւ 637 ուր Էօմէր-Հաթթալ ամիրա «Ամիր-Էլ-Մուլամին» = Առաջնորդ Հաւատացելոց՝ տիրեց Երուսաղէմի ու կանգնեց Հաթթալ-Շէրիֆ կոչուած այն վեհատեսիլ մզկիթը Սողոմոնեան տաճարի հիմունքին վրայ :

Քրիստոնեայ ազգերու մէջ ծագում առած սոյն պառակտումը բնական էր որ Պատրիարքական իշխանութեան առթիւ ալ մեծամեծ վէճեր յարուցանէր Քրիստոնեաներուն մէջ՝ որոնց մեծամասնութիւնը կը կազմէին այն ասեն Հայերը եւ Յոյները : Քաղկեդոնի ժողովին պատճառաւ Հայերն ու Յոյները գտնեցին նաեւ իրենց Երուսաղէմի Պատրիարքական իշխանութիւնը :

Էօմէր Ամիրապետն որ մասնաւոր սէր կը տածէր Հայոց նկատմամբ՝ Առաքելական աթոռին Պատրիարքական իշխանութիւնը հրովարտակով յանձնեց Արրահամ եպիսկոպոսին որ քրիստոնեայ եկեղեցիներու բաժանումէն
138 — ԸՊԳ. Օրոյցոյց 1902 49

ետք առաջին Պատրիարքն եղաւ Երուսաղէմի եւ ան-
միջական յաջորդ Սուրբնիսի : Հետեւաբար Արրահամ
Հայ եպիսկոպոսապետ Պատրիարքը եղաւ ԿԸ.ը Երուսա-
ղէմի Պատրիարքներուն մէջ , որովհետեւ , ինչպէս կը
հաստատէ նաեւ Արարական պատմութիւն մը որ Արարե-
րէնէ Հայերէնի ալ թարգմանուած է , այն ատեն միայն
Հայերն ունեցան , ըստ հրովարտակին , Պատրիարքական
իշխանութիւն Սրբազան առաքեալ«Տեառն-եղբայր»Յա-
կոբի , որ Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքն եղաւ , Աթոռին
վրայ :

Այս Արրահամէն սկսեալ՝ իրիւ ԿԸ.ը իր նախորդ-
ներուն՝ մինչեւ հիմա Երուսաղէմի հայոց Առաքելական
աթոռին յաջորդական ցանկը սա հետեւեալն է :

637-669 — Արրահամ Ա.

669-696 — Գրիգոր Ա. Եղեկիւնէեան Ուրֆացի

696-708 — Գէորգ Ա.

708-730 — Մկրտիչ Ա.

730-758 — Յովհաննէս Ե.

758-774 — Եղիա Բ.

Այս Եղիա Բ.էն մինչեւ Արրահամ Բ. (885) 88 տար-
ուան միջոցին անյայտ կը մնան Պատրիարքներու ա-
նունները :

885-916 — Արրահամ Բ.

916-981 — Իրերայաջորդ Պատրիարքներն անծա-
նօթ կը մնան եւ այս մասին ար-
ձանագրութիւններ կը պակսին :

981-1006 — Գրիգոր Բ.

1006-1038 — Արսէն

1038-1090 — Իբր 52 տարի անյայտ կը մնան իրե-
րայաջորդ Պատրիարքներու անունը :

1090-1109 — Սիմէոն

1109-1133 — Մովսէս Բ.

1133-1152 — Եսայի Ա.

1152-1180 — Սահակ Զ.

1180-1191 — Արրահամ Դ. Երուսաղէմացի

1191-1205 — Մինաս Ա.

1205-1218 — Ալրահամ Ե.

1218-1230 — Առաքել

1230-1238 — Յովհաննէս Զ. Էրզրումցի

1238-1254 — Կարապետ Երուսաղէմացի

1254-1281 — Յակոբ Բ.

1281-1313 — Սարգիս Դ.

1313-1317 — Աստուածատուր Դ.

1317-1321 — Դաւիթ Բ.

1321-1331 — Պօղոս Գ.

1331-1341 — Վարդան Արեւելցի

1341-1353 — Յովհաննէս Ը.

1353-1358 — Բարսեղ

1358-1366 — Գրիգոր Գ.

1366-1381 — Մկրտիչ Գ.

1381-1385 — Յովհաննէս Ժ. Լեհացի

1385-1390 — Գրիգոր Դ. Եգիպտացի

1390-1393 — Եսայի Բ.

1393-1417 — Սարգիս Բ.

1417-1419 — Պօղոս Բ. Արարատացի

Պօղոս Բ. ետքը ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտ-
րուեցաւ Սիսի մէջ

1419-1430 — Մարտիրոս Գ. Եգիպտացի

1430-1441 — Եսայի Գ.

1441-1445 — Յովհաննէս Զ.

1445-1454 — Արրահամ Դ.

1454-1461 — Մեսրոպ

1461-1476 — Պետրոս Բ. , Ժամանակակից Կ. Պոլսոյ
առաջին Պատրիարք Պրուսայի ա-

ապրիլի 3-ին հայկոպոստին

- 1476-1479 — Մկրտիչ Բ.
 1479-1491 — Յովհաննէս Է. «Թաւիշ»
 1491-1501 — Մարտիրոս Դ. Պրուսացի
 1501-1507 — Պետրոս Գ.
 1507-1523 — Սարգիս Գ. (1)
 1523-1544 — Աստուածատուր Բ. Մերտինյի
 1544-1564 — Փիլիպպոս Բ.
 1564-1566 — Աստուածատուր Բ. (զարձեալ)
 1566-1595 — Անդրէաս եղբորորդի Աստուածատուրի
 1595-1615 — Դաւիթ Ա. եղբորորդի Անդրէասի
 1615-1647 — Գրիգոր Գ. Մարգարեան «Պարոն Տէր» (2)
 1647-1666 — Աստուածատուր Գ. Տարօնեցի
 1666-1667 — Եղիազար Այնթապցի, յետոյ Կաթո-
 ղիկոս Էջմիածնի (1682-1691) :
 1667-1668 — Աստուածատուր Գ. Տարօնեցի (զարձե-
 ալ)
 1668-1669 — Եղիազար Կաթողիկոս (զարձեալ)
 1669-1670 — Մարտիրոս Ե.
 1670-1672 — Աստուածատուր Գ. (զարձեալ)
 1672-1682 — Եղիազար Կաթողիկոս (զարձեալ)
 1682-1684 — Մարտիրոս (զարձեալ)

(1) Այս միջոցին Սուլթան Սէլիմ տիրացեալեց Երուսաղէմի և քննե-
 լով Ս. Աթոռին Պատրիարքներու հրովարտականքը զոր Եղիպտոսի Սուլ-
 թանները տուած էին՝ հաստատեց զանոնք և նորոգեց, Եղիպտոսի Սուլ-
 թաններուն տուած հրովարտականքուն մէջ նշանաւոր է 1311ին Սարգիս
 Ա.ի տրուածը :

(2) Ս. Աթոռին Պատրիարքներուն մէջ «Պարոն Տէր»ը նշանակելի
 զէմբըրէն մէկն է, վճարեց Վանքին պարտքերը, շատ մը կալուածներ
 գնեց և շինութիւններ ըրաւ : Գրիգոր Պարոն Տէրի անունը ցարդ կը յի-
 շատակուի անխաբան Ս. Պատարագի մէջ Գրիգոր Շղթայակիբ Պատրիար-
 քին հետ «Դոհումիւն և փառաբանութիւն մատուցանեմք» քարոզին ժա-
 մանակ :

- 1684-1691 — Յովհաննէս ԺԱ. Կ. Պոլսեցի
 1691-1694 — Մինաս Բ. Համթեցի
 1694-1703 Համթեցի Մինասի, Կայծակ Գալուստ ու
 Աւետիք վարդապետներու միջեւ բախտախնդրութեան
 առարկայ դարձած է Ս. Աթոռին Պատրիարքութիւնը
 զոր իրարմէ յափշտակած են, և 12 տարի ալ միայն տե-
 ղապահներով կառավարուած էր Ս. Աթոռը՝ յետին
 թշուառութեան մէջ :
 1715-1749 — Գրիգոր Շղթայակիբ (3)
 1749-1752 — Յակոբ Բ. Նալեան Զմառացի
 1752-1761 — Թէոդորոս Բ. Խորենացի
 1761-1767 — Կարապետ Գանձակեցի
 1767-1774 — Պօղոս Դ. Վանեցի
 1774-1792 — Յովակիմ Քանադեոցի
 1792-1798 — Պետրոս Դ. Թոգատցի
 1798-1817 — Թէոդորոս Գ. Վանեցի
 1817-1838 — Գաբրիէլ Նիկումիդիացի
 1838-1844 — Զաքարիա Բ. Կոբեցի
 1844-1847 — Կիրակոս Բ. Երուսաղէմացի
 1847-1864 — Յովհաննէս ԺԲ. Մովսէսեան Իզմիրցի
 1865-1885 — Եսայի Դ. Կարապետեան Թաւաղցի
 1885 — Յարութիւն Վահագետեան

2,

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Հայերը Բիւզանդացիներուն օրով Կ. Պոլսոյ մէջ
 հայկոպոստական աթոռ մը ունէին և հաւանականաբար

(3) Գրիգոր Շղթայակիբ վճարեց Ս. Աթոռին 400,000 զրշ.ի պարտքը
 մեծամեծ շինութիւններ ըրած ու մեծագործութեամբ պսակած է իր պաշ-
 տօնը :

Արքանամ Անկուրացին կը դանուէր այդ ամսուն վրայ :
Երբ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ 1461ին գրաւեց Կ. Պո-
լիսը , Ֆաթիհ որ ճանչցած էր Պրուսայի մէջ Հայոց Յո-
վակիմ եպիսկոպոսը , անոր համակրած՝ զայն Կ. Պոլիս
բերել տալով՝ Յունաց Պատրիարքին համալօր իշխա-
նութեամբ համայն Թուրքիոյ Հայոց վրայ Պատրիարք կը
կարգէ : Ահաւասիկ այդ ամսուն Պատրիարքներու յա-
ջորդական ցանկը :

- 1461-1478 — Յովակիմ եպիսկ. Պրուսայի
1478-1489 — Նիկողոս Ա.
1489-1509 — Կարապետ Ա.
1509-1526 — Մարտիրոս Ա.
1526-1537 — Գրիգոր Ա., եղբորորդի Զաքարիա Կա-
թողիկոսի
1537-1550 — Աստուածատուր Ա. Վրդ. Դերջանցի
1550-1561 — Ստեփաննոս Ա. Վրդ.
1561-1563 — Տիրատուր Սսեցի
1563-1573 — Յակոբ Ա.
1573-1581 — Յովհաննէս Ա. Ամտեցի
1581-1587 — Թովմաս Ա. Գաղատիացի
1587-1590 — Սարգիս Ա. Ուլնեցի
1590-1591 — Յովհաննէս Բ.
1591-1592 — Աղարիա Զուղայեցի
1592-1596 — Սարգիս Բ.
1596-1599 — Տիրատուր Սսեցի (գարձեալ)
1599-1600 — Մեղքիսեղեկ Ա. Գառնեցի , Կաթող.
Էջմիածնի
1600-1601 — Յովհաննէս Գ. «Խուլ» Կ. Պոլսեցի
1601-1610 — Գրիգոր Բ. Կեսարացի
1610-1611 — Յովհաննէս Գ. (գարձեալ)
1611-1621 Գրիգոր Բ. (գարձեալ)
1621-1623 Յովհաննէս Գ. (Գ. անգամ)

- 1623-1626 — Գրիգոր Բ. (Գ. անգամ)
1626-1631 — Զաքարիա Ա. Վանեցի
1631-1636 — Յովհաննէս Գ. (Գ. անգամ)
1636-1639 — Զաքարիա Ա. (գարձեալ)
1639-1641 — Դաւիթ Ա. Արեւելցի
1641-1642 — Կիրակոս Ա. Երեւանցի
1642-1643 — Խաչատուր Ա. Սեբաստացի
1643-1644 — Դաւիթ Բ. (գարձեալ)
1644 — Թովմաս Բ. Բերիացի
1644-1649 — Դաւիթ Ա. (Գ. անգամ)
1649-1651 — Դաւիթ Ա. (Գ. անգամ)
1651-1652 — Եղիազար Այնթապցի
1652-1655 — Յովհաննէս Դ. Մուղնեցի
1655-1657 — Թովմաս Բերիացի
1657-1659 — Աշխարհական տեղակալներ
1659-1660 — Մարտիրոս Բ. Կանացի
1660-1663 — Ղազար Բ. Սեբաստացի
1663-1664 — Յովհաննէս Ե. «Թիւթիւնճի»
1664-1665 — Սարգիս Գ. Թէքրատացի
1665-1667 — Յովհաննէս Ե. (գարձեալ)
1667-1670 — Սարգիս Գ. (գարձեալ)
1670-1674 — Ստեփաննոս Գ. Մեղրեցի
1674-1675 — Յովհաննէս Զ. Ամասիացի
1675-1676 — Անդրէաս Ա. Սաամպոլցի «Ճէհէննէմ
վերտիվէնի»
1676-1679 — Կարապետ Բ. Կեսարացի «Կրպօ»
1679-1680 — Սարգիս Դ. «Էքմէքճի»
1680-1681 — Կարապետ Կեսարացի (գարձեալ)
1681- — Թորոս Սաամպոլցի «Մօրոս»
1681-1684 — Կարապետ Կեսարացի (Գ. անգամ)
1684-1686 — Եփրեմ Ա. Ղափանցի
1686-1687 — Կարապետ Կեսարացի (Գ. անգամ)

- 1687-1688 — Թորոս Ստամպուլցի (Բ. անգամ)
 1688- — Խաչատուր Բ. ձկնցի
 1688-1689 — Կարապետ Բ. (Ե. անգամ)
 1689-1692 — Թորոս Կրէյց Ստամպուլցի, փոխանորդ
 1692-1694 — Մատթէոս Ա. Սարեան Կեսարացի
 1694-1698 — Եփրեմ Ղափանցի (Բ. անգամ)
 1698-1699 — Մեղքխեղեկ Բ. «Սուզնի Շալիք»
 1699-1700 — Մխիթար Ա. Քրդաստանցի
 1700-1701 — Մեղքխեղեկ Սուզնի (զարձեալ)
 1701-1702 — Եփրեմ Ա. (Գ. անգամ)
 1702-1703 — Աւետիք Ա. Եւդոկիացի
 1703-1704 — Գալուստ Ա. «Կայծակն» Ամասիացի
 1704- — Ներսէս Ա. Պալաթիցի
 1704-1706 — Աւետիք Ա. (զարձեալ)
 1706-1707 — Մարտիրոս Գ. Երզնկացի «Բիւլճան-
 ճի» ու Միքայէլ Ա. Խարբերդցի եւ
 Սահակ Ա. Ապուշեկցի
 1707-1708 — Յովնանէս Է. Իզմիրցի
 1708-1714 — Սահակ Ա. Ապուշեկցի (զարձեալ)
 1714-1715 — Յովնանէս Ը. Գանձակեցի
 1715-1741 — Յովնանէս Թ. Կոյոս
 1741-1749 — Յակոբ Բ. Նալեան Զմառացի
 1749- — Պրոխորոն Ա. Սիլիստրեցի
 1749-1751 — Մինաս Ակնեցի
 1751-1752 — Գէորգ Ա. Ղափանցի
 1752-1764 — Յակոբ Բ. (զարձեալ)
 1764-1772 — Գրիգոր Գ. Պատմաճեան Կ. Պոլսեցի
 1772-1781 — Զաքարիա Բ. Փոքուղեան Կաղզը-
 ուանցի «Խրպը»
 1781-1782 — Յովնանէս Ժ. Համաստանցի
 1782-1799 — Զաքարիա Բ. (զարձեալ)
 1799-1800 — Դանիէլ Ա. Սուրմառցի

- 1800-1801 — Յովնանէս ԺԱ. Զամաչըրճեան Բա-
 րերդցի «Միւլիւք»
 1802-1813 — Յովնանէս ԺԱ. (զարձեալ)
 1813-1815 — Արրահամ Ա. Գոլեան Տաթեւացի
 1815-1823 — Պօղոս Ա. Գրիգորեան Ազրիանու-
 սպոլսեցի
 1823-1831 — Կարապետ Բ. Պալաթիցի
 1831-1839 — Ստեփաննոս Գ. «Ալաւնի» Զաքարեան
 1839-1840 — Յակոբ Գ. Կամ Յակոբոս Սերոբեան
 1840-1841 — Ստեփաննոս Գ. (զարձեալ)
 1841-1844 — Ասատուածասուր Բ. Կ. Պոլսեցի
 1844-1848 — Մատթէոս Բ. Զուխաճեան
 1848-1858 — Յակոբոս (զարձեալ)
 1858-1860 — Գէորգ Բ. Քէրէստէճեան
 1860-1861 — Սարգիս Ե. Ազրիանուսպոլսեցի
 1861-1863 — Ստեփաննոս Մաղաքեան (Տեղապահ)
 1863-1869 — Պօղոս Բ. Թաղթագեան
 1869- — Իգնատիոս Ա. Քաքմաճեան
 1869-1874 — Մկրտիչ Ա. Խրիմեան Վանեցի
 1874-1885 — Ներսէս Վարժապետեան Կ. Պոլսեցի
 1885-1888 — Յարութիւն Ա. Վեհապետեան
 1888-1894 — Խորէն Ա. Աշըղեան
 1894-1896 — Մատթէոս Գ. Իզմիրլեան
 1896- — Մաղաքիա Ա. Օրմանեան

Է.

ՀԱՅ ՀՈՌՄԱՅԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պ Ա Տ Ր Ի Ա Ր Ք

1700ին Եփրեմ Կաթողիկոսին օրով կ'սկսի Հայ-
 Հոռմայականներու խնդիրը: Յիսուսեանները 1688ին

Կարին առաքելութիւն մի հաստատած ու յաջողած էին իրենց յարել տալ գաւառացի խումբ մը Հայեր : Կարնոյ առաքելութիւնն երկու շրջանակի կը բաժնուէր Ա. որ կը կոչուէր «Ա. Գրիգոր»՝ կը բովանդակէր, Դերջան, Հասան-Գալէ, Կարս, Պայաղիա ու Արարկիր, Բ.ը որ Ա. Իգնատիոս կը կոչուէր՝ կը բովանդակէր Սպիր, Պայաղլըթ, Տրապիզոն ու Կիւմիւշխանէ :

Ժէ. դարու վերջերը Կ. Պոլսոյ հայոց մէջ ալ կրօնական երկպառակութիւն ծագեցաւ. մաս մը հայեր Հռոմի աթոռին յարեցան, բայց դարձեալ մկրտութիւնը, պատկն ու թաղումը բաժնուած Մայրենի եկեղեցիէն կ'ընդունէին : Օսմ. Կառավարութիւնը սկզբան օրը Հայ-Հռոմայականներու առանձին եկեղեցական նուիրողութիւն չչնորհելով՝ Հռոմի Բենեատիկոս ԺԴ. պապը Կ. Պոլսոյ Լատին նուիրակին իրաւասութեան տակ, 1758ին, եպիսկոպոսութիւն մը հաստատեց : Յիսուսեանները կը հագային այս փոքր համայնքին հոգեւոր պիտոյքը :

1781ին Հայ-Հռոմայականները հասարակութիւն մը կազմել կը ձգտէին, բայց 1820ին դարձեալ փորձ մը եղաւ Մայրենի եկեղեցին դառնալու : Ասիական թուրքիոյ Հար. Արեւմտեան կոպմերն ալ խումբ մը մերադնեայք Հռոմի աթոռին յարած էին : Սաի Ղուկաս կաթողիկոսը մեռնելով (1740), Բերիայի Արքանաժ Հայ-Հռոմայական եպիսկոպոսն եղանակաւ մը Ղուկասի հակաթոռ կ'ընտրուի (1740 նոյմ. 14) եւ անմիջապէս Հռոմ կ'երթայ ու պապին կ'անդակաւ «պաղլիմ» ընդունելով՝ 1742 դեկտ. 8ին «Կիլիկիոյ Հայոց պատրիարք» կ'անուանէ ինքզինքը ու իր անունին կը կցէ Պետրոս Ա. անունը որ կը շարունակէ գիւ յ'անձին Հռոմէական պատրիարքներու : Արքանաժ աղգէն մերժուելով՝ Լիւանանու Քէսիբու վանքը կը քաշուի : Յետոյ աթոռը կը փոխադրուի Զմմառ :

1830, Յուլիոս 6ին Պիոս Ը. պապը Կ. Պոլիս Հայ հռոմէական արքեպիսկոպոսին նախագահական աթոռ մը հաստատեց : Ա. նախագահն եղաւ Հ. Անտոն վ. Նուրի-ճանեան, որուն յաջորդեց Պօղոս եպ. Մարուշեան 1838 Յունուար 20ին. վերջին նախագահն եղաւ Անտոն Հասուն Գերապայծառը (1848) : Զմմառի պատրիարք Գրիգոր Պետրոս 1866, Յունուար 9ին մեռնելով՝ Սեպ. 2ին Հասուն գերապայծառը պատրիարք ընտրուեցաւ : Այնուհետեւ Կ. Պոլսոյ Հայ-հռոմայական արքեպիսկոպոսութիւնը միացաւ Զմմառայի պատրիարքական աթոռին հետ ու Պատրիարքական աթոռը եղաւ Կ. Պոլիս : 1740էն մինչեւ հիմա «Կիլիկիոյ պատրիարք» անունով իրարու յաջորդած են :

ԶՄՄԱՐԻ ՄԷՋ

1740-1749	—	Արքանաժ Պետրոս Ա.
1749-1753	—	Յակոբ » Բ.
1753-1780	—	Միքայէլ » Գ.
1780-1788	—	Բարսեղ » Դ.
1788-1812	—	Գրիգոր » Ե.
1812-1841	—	» » Զ.
1841-1843	—	Յակոբ » Ե.
1843-1866	—	Գրիգոր » Ը.

Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ

1866-1886	—	Անտոն Պետրոս Թ.
1886-1899	—	Ստեփաննոս Պետրոս Ժ.
1899-	—	Պօղոս » ԺԱ.

Է.

ՀԱՅ ԲՈՂՈՒԲԱԿԱՆ ԱԶԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

1821-ին Ամերիկացի քարոզիչ Պ. Բարնըն Երուսաղէմի մէջ քանի մը հայերու քարոզեց բողոքականութիւնը: 1841-ին յատուկ միախնարութիւն մը կազմուեցաւ հայոց մէջ քարոզելու: 1834-ին Բերայի մէջ դպրոց մը բացին: Սերոբեան Յակոբոս պատրիարքը խիստ վարուեցաւ Հայ բողոքականներու հետ, նոյնը աւելի խիստ Մատթէոս պատրիարք: 1846 Յունիսի մէջ 40 հայ բողոքական կը միանան ու կը կազմեն «Կ. Պոլսոյ աւետարանական եկեղեցին» ու հովիւ կ'ընտրեն Արիստղոմ Տէր Խաչատուրեան կամ Իւթիւճեան որուն կը յաջորդէ իր եղբայրը Սիմօն:

1847 Նոյ. 3-ին Հայ բողոքականները անջատ հասարակութիւն մը ճանչցուեցան, Ա. ազգապետն եղաւ Ստեփան էֆ. Սերոբեան Յակոբոս պատրիարքի օրով (1850): Անկէ ետք յաջորդեցին Ղազարոս էֆ. Պօղոսեան, Յակոբ էֆ. Մատթէոսեան 1868-1881 ու Յակոբ էֆ. Պօյաճեան 1888 Արդի ազգապետը:

Գ. ԽԱԶԿՈՆՑ

ԳՐԱԿԱՆ

Ա Ն Կ Ո Ձ Լ Վ Ք Ք

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԻ ՄԸ ՄԷՋ

* * *

« Հովերն , աիերէն լիերն Վոսիորին ,
« Այս ձմեռ , անկոյ հիւր , ձեզ հոս գո՛ւլ բերին . . »
Պարզուկ , այլ սակայն կ'ընտոտ , այս հարցին ,
— Եթէ ուղղութի առ Գատրգիւղցին , —
Ձենէ՛ պատասխան տըռղներ կա՞ն — Ո՞չ . . .
Ձէ՛ք գիտեր թէ ո՞վ է ձեր հիւրն անկոյ ,
Իր տեղն՝ յալթ աքլոր , հոս՝ անձայն , նրսեմ . . .
— Տիկնայք իմ Տեարք , անկոյ հիւրն՝ ե՛ս եմ ,
Եւ սա՛ ալ ճիշդ է , ճիշդ բոլորովին ,
Թէ զիս կը պարտիք , զիս բոլոր , հովին .
Այն բունն հովին որ փըչեց Սեւ ծովէն
Դեկտեմբերի մէջ , եւ ծըւէ՛ն ծըւէն
Պատուելով կամքիս նաւուն առաքատ ,
(Որ կ'երեւի թէ չ'էր բաւական հաստ)
Զիս ըստիպեց — օ՞րս ըսեմ թէ աւա՛ղ . . . —
Կապել պայուսակ , անտուկ ու մախաղ ,
Եւ կէս մը սառած , կըքած , գլխիկոր
Գատրգիւղ . . . խըրիլ իբրեւ մի բեկոր . . . »

* * *

Ես որ քառորդ դար մ' — երկա՛ր ժամանակ —
Վոսիոր հաստատած էի իմ տընակ
Եւ զարնան , աշնան , ամրան թէ ձմրան ,

Հոն կը չնչէի կո՛ւշտ , լիարերան
Ծաղկանց բոյրն անոյշ , ալեաց հոտն աղի .
Հո՛ն , ուր , միշտ սիրող շողի և շաղի ,
Հոգիս արծիւէն փոխ առնելով թե
Կատարներն ի վեր ճախրէի թեթե ,
Եւ մերթ ալ , երգիչ անհոգ , անլրդով ,
Բըմածին ոստամբ , անկանոն փութով ,
Երբ որ մտքիս մէջ պատկեր մ'արթըննար ,
Կամ նիւթ մ'արտակարգ , անլուր , անհընար ,
Կամ սուր հեգնութիւն , բառախաղ , կատակ ,
Սէր , սուգ , մահ , ծընունդ , կանգնում , փրլատակ ,
Ինչ որ պատահէր՝ յանգերով մատաղ
Վըրան դարձնէի մի երգ կամ մի տաղ :
Անձիս ինքնիշխան , անկապ և անսէր ,
Մալխոն երբ վառէր իր պայծառ լոյսեր
Թէ աշունն՝ հովտաց մէջ , լերանց վերեւ
Մըռնչմամբ ցնցէր ծառերն անտերեւ ,
Թէ ձիւնն ալ , Զմրան ծաղիկ ահարկու ,
Տարածէր իմ շուրջ ճերմակ վերարկու .
Երկինք ալ ցրտին սարսուռ թօթափէր ,
Ես հոն կ'ապրէի անփոյթ , անտարբեր .
Վստահ թէ հոնկէ և ո՛չ մի խրամատ
Զը պիտի կրնար խըլել իմ արմատ .
Թէ Պէօյլւքտէրէ , ծովափին մօտիկ ,
Ուր տարած էին զիս դեռ պղտըտիկ ,
— Խոստովանելու ատենն է հիմայ —
Պիտի ապրէի ես մինչեւ ցրմա՛ն . . .
Հոն , մեր ընդարձակ տան մէջ անդորրիկ
Միշտ անարգելով փութն ու փոթորիկ
Կ'ըսէի . « Բնութիւնն , օգն ու ջուրն , յաւէտ ,
Քաղցր են և հաճոյ երբ մարդ է . . . պըւէտ ,
Եւ զերդ զրահաւոր նաւու մէջ նաւաղ ,

Կեանքս ալ՝ հեշտօրօր՝ կ'անցնէր վազն ի վազ :

. . . — Բայց եկաւ օր մ'ալ — օրհնեա՛լ օր բարի —
Ուր սիրտս ըզգաց որ ա՛լ պէտք է փարի
Միանայ սիրով այն գողտր էակին
Զոր ես հրեշտակ կ'անուանեմ , այլք՝ Կին . . . :
— Եւ Գատրգիւղէն , ուր նուրբ են կուսանք ,
Ոյց դէմքէն յորդեն շընորհաց հոսանք ,
Որոնց աչաց և հոգւո՛յն մէջ՝ անճառ ,
Քաղցրութեան շո՛ղ մը ցոլայ անպատճառ ,
Գիտէք ամէնքդ ալ թէ՛ Գատրգիւղէն
Գըտայ իտէալս — դիմօք մարդկեղէն . . . :

— Եւ օր մ'ալ , տէրտէրք , դըպիրք միասին ,
Վըրաս կարգալով — եղայ ամուսին . . . :

Ամուսին ըլլալ , ի՞նչ է , չէ՛ք գիտեր .
Ամեն բան գիտնալ կը կարծեն շատեր
Անոնցմէ , որոնք , գըթութեան կարօտ ,
Գլուխնին կապած չեն դեռ փեսի նարօտ .
Անոնցմէ , որոնք — երէկ պատանի —
Կարծեն թէ պանդուկ մ'է յարկն ընտանի
Ուր իրրեւ օտար , այցելու նորեկ ,
Պէտք չէ որ մընան գիշեր ու ցերեկ ,
Եւ աստանդական քայլով յեղեղուկ
Կը թափառկոտին հոս հոն , զերդ ճնճղուկ :
— Ամուրի մարդուն , անբոյն , անվանդակ ,
Պատրանք , խոնջա՛նք մ'է կեանքը բովանդակ ,
Մինչ ամուսնացողն , ուրախ քանարիկ ,
Կընոջ ձայնն ունի , սիրոյ քընարիկ ,
Որ , ջերմ ու անկեղծ շեշտերով հեշտին ,
Ըստփանք կուտայ իր ցաւ ու վիշտին ,

Ոյժ , խա՛նդ անըսպառ , յո՛յս տայ և ոգի
Որ կեանքի բեռան տակ նա չը կըքի . . . :
— Ամուսին ըլլալ . . . : Ձեր շուրթն ու բերան
Հեգնութեան ժպտով , ոչ , թող չհերերա՛ն .
Ամուսին ըլլալ , այո՛ , ձեզ կ'ըսեմ ,
Գիտէ՛ք ինչ բան է սուրբ , քաղցր ու վըսեմ .
Անձնագործութիւնն է լիակատար ,
Սիրտն՝ որ ա՛լ այլուր սէր , գըգուանք չի տար ,
Միտքն՝ որ ազատած տենչերէ յիմար ,
Ա՛լ չը յօգնիր սին բաներու համար ,
Լուրջ , ազնիւ կ'ըլլան իր բոլոր խոհեր ,
Ա՛լ բիրտ հաճոյքին բա՛ն մը չի զոհեր ,
Բոլոր հոգն ու խնամք դառնան տունն ի վեր
Ուր զինքն ընդունին երկու բաց թեւեր . . .
. . . Եւ երբ , օր մըն ալ , երկնատուր պարգեւ ,
Մանկիկ մ'աշխարհ գայ որ յարկիդ ներքեւ
Օրբանին մէջէն դողդոջ , թոթովուն
Մնչէ իր անմեղ տատրակի վուվուն . . .
Ա՛լ անհուն հեշտից մէջ լողայ հոգին ,
Կեանքը կ'ըլլայ բոյն սիրոյ կաթոգին
Ուր ողջ էութեանդ թեւերն , ամէն օր ,
Յնծութեան երգեր թրթռան նորանոր . . .
Նախկին վարք ու կամքդ — ըլլա՛ն անվընաս —
Սիրեկեացդ համար շուտով կուրանաս ,
Քեզ պալատ թըւի մի համեստ խրճիթ
Ուր գտնես անդորրն հոգեոյդ և խզճիդ ,
Երբ կընոջ , մանկան այտերն հեշտաբոյր
Սիրազեղ չրթանցդ ընծայեն համբոյր . . . :

— Եւ այսպէս , երբոր եկաւ դեկտեմբեր ,
Հովերն ըսկըսան փոչեւ ցրտաբեր ,
Թանձր և թուխ ամպեր և երկինք մըթին

Սարսափ , արհաւիրք բերին մեր չորս դին ,
Ծովն ալեկոծեալ և յորդափրփուր
Ծեծէ՛ր ու ծեծէ՛ր ծովափը թափուր ,
Եւ գիշերներն ալ ունային դաժան
Շուներ որք նօթի մեր շուրջը վըժան ,
Ջարհուրանք , սոսկում , սարսճււ , ա՛ն ու դող . . .
Ես դադրա՛ծ էի ըլլալէ քերթող ,
Եւ վիշտս էր անհուն՝ տեսնելով տրկար
Կինս , որ այս կեանքին անտրտունջ տոկար ,
Ամէն ժամ , ամէ՛ն վարկեան , անդադար
Դողալով որ մի՛ գուցէ ցուրտն երթար
Որբանին մաքուր ծածկոյթներուն տակ
Սառեցնել մանկան ճակատն ըսպիտակ :
— « Ա՛ն , եթէ հիւանդ ըլլայ մեր ձագուկ . . .
Շո՛ւտ , փնտռե՛նք , ըսի , ծակ , խորշ մը տաքուկ ,
Հոգ չէ՛ , ինչ որ ալ ըլլայ վըրայ տա՛նք ,
Բա՛ւ որ Նարդիկին չ'սպառնայ վըտանդ . . .
Թողո՛ւնք մեր հանգիստ տունն ու մեր Վոսփոր
Եւ սառնամանեաց իր անվերջ թափոր ,
Եւ երթանք . . . » — Ես « օ՛խ » ըսեմ , դուք « աւա՛ղ »
Իսկոյն կապեցինք պայուսակ , մախաղ ,
Եւ կէս մը սառած , կըքած , գլխիկոր
Գատըգիւղ եկանք խըրիլ գերդ . . . բեկո՛ր :

Երկու ամիս է որ ազնիւ մի տան
Մէջ գըտած ենք տաք բոյն և ապաստան .
Եւ անկից դուրս ալ , գիւղին մէջ համակ
Մեզ ծանօթ ժըպտուն դէմքեր . . . անդիմակ
Որոնք — հեռաբնակն ու մօտ դըրացին —
Մեզ սիրով բարի գալուստ մաղթեցին ,
Եւ ընկերութեանց մէջ , գիշեր եւ տիւ ,
Զմեղ ընդունեցին սերտ , անկեղծ սրտիւ ,

Եւ վառ ցոյցերով պատուոյ աճնքանի
Որոնց արդարեւ չէինք արժանի :

Զմեզ ողջունեցին Ինններն , ոյց համբաւ
Տեղի տայ բազմաց նախանձին անբաւ ,
Պարունակելով մէջն , առանց ճրգանց
Ընտիր սիրտերու մըտերմութեան դանձ ,
Բարեկիրթ , պարկեշտ , ուղղամիտ եւ լուրջ
Երիտասարդներ , որոնք իրենց շուրջ
Յարգանք , համակրանք ցանեն ու քաղեն ,
Եւ շատ կ'ախորժին խնդ ու ծիծաղէն ,
Առողջ ըստամարքս ունին ու ճաշակ ,
Եւ ամենակուլ վայրագ ախորժակ . . .
Գոհ՝ երբ հաւաքուին մէկուն կամ միւսին
Տունն , եւ շատ ուտեն , խնդան ու խօսին . . .
Գրբականութիւն , դաշնակ , երգ , նըւագ
Իրենց հաճոյից նիւթ կազմեն աւագ ,
Մէջերնին ոմանք , իբր հարս անկեսուր ,
Դերթութեամբ զինուած շարժեն գըրիչ սուր ,
Եւ , լայն բանալով մտքերնուն սահանք ,
Կ'երկնեն աննրման տաղեր . . . Ի՞նչայանգ ,
Եւ կամ նուրբ հարցմանց գըրեն պատասխան ,
Վատնելով մատիտ եւ թուղթ — ոյց փոխան
Այս շրջանակէն դուրս մէկ անձ օտար
Ապահովարար կո՛ւտ մ'անգամ չի տար . . .
— Մէջերնին , մին կայ , քերթող ճշմարիտ ,
Ինններու պսակին փայլուն մարգարիտ ,
Ըզգայուն հոգի , որ թրթռան թռիչքով ,
Նուրբ սիրերգ մ'հծծէ ամէն ծաղկի քով ,
Եւ որ միշտ լարած իր թրթռուն քընար
Իր դափնեաց վըրայ դեռ չի քընանար . . .
Վահան Մալեգեա՛նն է այն , որ ժպտուն

Այս գիշեր ըզմեզ կը պատուէ յիւր տուն . . . :

Նախաբանէս ետքն — երկարապատում —
Թողէ՛ք կատարեմ տըրուած մի խօստում ,
Եւ , շարք մ'յանգերով յաւէտ անապակ ,
Զեզ արեւելեան պատմեմ մի վիպակ . . . :

Պ Յ Տ Ա Կ Ժ Թ Դ Ղ Ը

Ա.

Մէկտեղ կ'ապրէին թոռնիկ ու մամիկ ,
Երգերով լեցուն անտառի մը քով ,
Տընակի մը մէջ դոր վարդ և յամիկ
Միշտ կ'ողողէին անոյշ բուրմունքով ,
Մէկտեղ կ'ապրէին թոռնիկ ու մամիկ :

Մամիկն էր մի հեղ , անուշիկ պառաւ ,
Կորուսած իր այրն , իր հարսն ու որդին .
— «Աստուած տըւած էր , և Աստուած առաւ»
Կ'ըսէր . «Օր մ'իրար կը գտնենք անդին . . . »
Մամիկն էր մի հեղ , անուշիկ պառաւ :

Կ'ապրէր անտրտունջ , գոհ և երջանիկ ,
Քանզի Աստուած , որ չաւներ ամէն բան ,
Անոր գրկաց մէջ թողած էր զԱննիկ ,
Ծաղիկ մ'որ պէնէր իր կենաց ճամբան .
— Կ'ապրէր անտրտունջ , գոհ և երջանիկ :

Աննիկ էր մատղաշ ու չքնա՛ղ մի կոյս ,
Ա՛յնքան նըրալանջ , թարմ ու գեղանի ,
Որ , եթէ տեսնէր դուքս մ' , անտարակո՛յս

Իրեն դքսուհի՛ պիտ'ընէր զանի .
Աննիկ էր մատղաշ ու չքնաղ մի կոյս :

Մամիկն օրն ի բուն գուլպայ կը հիւսէր ,
Մինչ իր քով , խարտեաշ իբրեւ դեղձանիկ ,
Ունն ի վար թափած իր ոսկի վարսեր ,
Ծաղկանց ջուր կուտար կամ կ'երգէր Աննիկ .
— Մամիկն օրն ի բուն գուլպայ կը հիւսէր . . . :

Բ.

Կ'անցնէին օրերն արագ , հանդարտիկ .
Ամէն առաւօտ կը ծագէր արեւ ,
Ձայն կ'ողջունէին աքլոր , արտուտիկ ,
Եւ ժպտէր երկինք ամէնուն վերեւ . . .
— Կ'անցնէին օրերն արագ , հանդարտիկ :

Ծաղիկներու տեղ՝ ծաղիկներ նախշուն
Միշտ կը ծըլէին խօզ գեփիւռին տակ ,
Ամէն գարունէն մինչեւ ցուրտ աշուն
Բուսնէին՝ խաւրած՝ կարմիր թէ սպիտակ
Ծաղիկներու տեղ՝ ծաղիկներ նախշուն :

Բայց՝ աշնան , գարնան հետ՝ կ'անցնէր տարին . . .
Եւ մամիկն ըզգար թէ լնք , տրկար ծեր ,
Հասնելու մօտ էր կենաց կատարին ,
Մինչ Աննիկ իր տիքն անփոփոխ կարծեր . . .
— Բայց՝ աշնան , գարնան հետ՝ կ'անցնէր տարին . . . :

Եւ մամիկին սիրտն այս բան կը տանջէր .
Ժամ էր Աննիկին տալ մի ամուսին . . .
Կային զայն խնդրող չորս պարկեշտ մանչեր . . .

Նա չէր հաւնէր ո՛չ մէկուն , ո՛չ միւսին . . .
Եւ մամիկին սիրտն այս բան կը տանջէր . . . :

Աննիկ եղած էր քրտան տարեկան ,
Մեծամիտ , յիմար աղջիկ չէր , իրաւ ,
Բայց , երբ առաջարկ , խօսք լինէր երկան ,
Հաճութիւն յայտնել չէր ուզէր դիւրաւ . . .
— Աննիկ եղած էր քրտան տարեկան . . .

Զո՛ւր տեղ , խեղճ մամիկն ըսպառէր ջանքեր . . .
— . « Ա՛հ , մամիկս , լո՛ւնդէս հաւանիմ խօսքիդ .
« Գաւնիկ նիհար է , իսկ Հըրանո՛ւ շա՛տ գէր . . .
« Տիրան՝ կուզ մ'ունի , Տիրքան ալ՝ մեծ քիթ . . . »
Զո՛ւր տեղ , խեղճ մամիկն ըսպառէր ջանքեր . . . :

Գ.

Օր մ'ըսաւ . — « Աննիկ , պիտ 'անտառ երթաս ,
« Ուղիղ ճամբայէն քալես ծառոց տակ ,
« Ետ չի դառնալով — մի՛տքդ ըլլայ այս դաս —
« Ծիւղ մը փրնտրուես , կտրես , չի՛փչիտակ . . .
Օր մ'ըսաւ . — « Աննիկ , պիտ 'անտառ երթաս .

« Դարձիդ կ'սպասեմ , գիտնաս , անհամբեր .
« Մէկ մ'անցած տեղէդ մ'անցնիր միւսանդամ ,
« Շիտակ ճիւղ մ'ընտրէ՛ , կտրէ՛ , և առ բեր ,
« Պէտք ունիմ , և մեծ հաճոյք պիտի զգամ . . .
« Դարձիդ կ'սպասեմ , գիտնաս , անհամբեր . . . : »

Գ.

Կային բազմաճիւղ ծառեր անհամար ,
Անտառին մէջ ուր կը չրջէր Աննիկ ,

Ճիւղ մը կ'որոնէր մամիկին համար,
Ուղիղ, բարեձեւ, անդոյգ, անդրանիկ . . .
Կային բազմաճիւղ ծառեր անհամար . . .

Ուռի, կաղամախ, կաղնի, եղեւին,
Կը զննէր, կ'անցնէր արագ զերդ թիթեռ,
Չէր հաւնէր ճիւղոց ձեւ կամ կեղեւին
Խորհելով թէ՛ շատ պիտ'հանդիպէր դեռ
Ուռի, կաղամախ, կաղնի, եղեւին . . . :

Երբ ծառք ըսկըսան երեւիլ ցանցառ,
Ճամբան ալ նըւաղ թաւուռ ու մըթին,
Փոշոտ մորենիք ու փըշուտ մացառ,
Ցած թուփեր տեսնէր ալ Աննիկ չորս դին . . .
Երբ ծառք ըսկըսան երեւիլ ցանցառ . . .

— Անտառին միւս ծայրն հասած էր արդէն,
Մամիկին տըւած պատուէրին հըլու,
Ետ չի դառնալով նայած դէս ու դէն
Բայց, առանց շիտակ ճիւղ մը դռնելու,
Անտառին միւս ծայրն հասած էր արդէն . . . :

Երբ վերադառնար տուն, մամիկին քով,
— Մամիկին որ միշտ գուլպայ կը հիւսէր —
Աննիկ, ձեռնուռնայն, ի՞նչպէս, ի՞նչ դէմքով
Պիտի դէմն ելլէր, ի՞նչ պիտի ըսէր
Երբ վերադառնար տուն, մանկիկին քով . . . :

Յուզուած, չըւարած էր խեղճն ա'յնքանի
Որ, ճամբուն մէկ կողմն ինկած, հաստ, երկար
Ճիւղ մը տեսնելով տըձեւ, անճոռնի,
Առաւ զայն իսկոյն — ուրիշ ճար չի կա՛ր . . .
Յուզուած, չըւարած էր խեղճն ա'յնքանի . . . :

Ե .

— «Այս ի՞նչ է, Աննի'կ, այս փայտն այլանդակ .
«Ծառերուն վըրայ, ցած, բարձրակատար,
«Որով անտառն է լեցուն բովանդակ,
«Ասկէ ձեւաւոր բան մը չի գըտա՛ր . . .
«Այս ի՞նչ է, Աննի'կ, այս փայտն այլանդակ . . . :

. . . « Մի', մի' լար, հոգ չէ', հասայ փափաքիս,
«Ճիւղն ի՞նչ պիտ'ընեմ, ես, ծերունի կին.
«Կուղէի քեզ լաւ դա՛ս մը տալ, հոգի'ս,
«Գործնակա՛ն դաս մը քու անփորձ մտքին . . .
«Մի', մի' լար, հոգ չէ', հասայ փափաքիս . . . :

«Անտառին մէջ՝ ճիւղ, շատ ու շատ տեսար,
«Կանանչ, ծաղկալից, գեղեցիկ, ճրկուն,
«Ձեռով անըման և անհաւասար,
«Թէպէտ և առա՛նց հաւնելու մէկուն,
«Անտառին մէջ՝ ճիւղ, շատ ու շատ տեսար . . . :

«Անոնց որք դիմեն քեզ իբր ամուսին,
«Նոյն դըժուարահաճ աչքով կը նայիս,
«Չես հաւնիր գլխուն, քըթին կամ ուսին,
«Մինչ արագ կ'անցնի կենացըդ Մայիս . . .
— «Անոնց, որք դիմեն քեզ իբր ամուսին,

«Քեզ հաւնողներուն՝ երբ միշտ չի հաւնիս,
«Սին պատճառներով, թեթեւ, անվընաս,
«Երբ մերժես ամենքն, անմեղ աղաւնիս,
«Օր մ'ալ, պառուըցած, տո՛ւնը կը մընաս,
«Քեզ հաւնողներուն երբ միշտ չի հաւնիս . . . : »

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչև 1 Դեկտեմբեր 1901

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒԼԹԱՆՔ

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ

Թուական Դահախադրեան

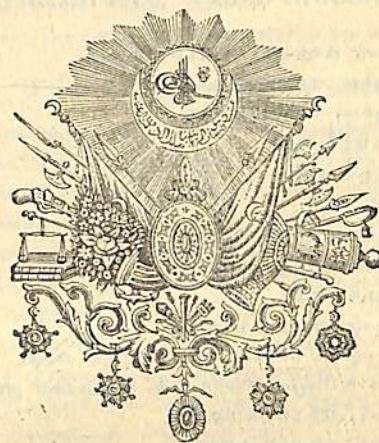
Հիմերի Գրխտոսի

1. ՍՈՒԼԹԱՆ ՕՍՄԱՆ Ա. ՂԱԶԻ	699	1299
2. ՍՈՒԼԹԱՆ ՕՐԽԱՆ ՂԱԶԻ	726	1327
3. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱՏ Ա. ՂԱԶԻ	761	1360
4. ՍՈՒԼԹԱՆ ՊԱՅԱԶԻՏ Ա. ԵԼԼՏԸՐԸՄ	791	1389
5. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԷՀԷՄՄԷՏ Ա. ԶԷԼԷՊԻ	816	1413
6. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱՏ Բ. ՂԱԶԻ	824	1421
7. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԷՀԷՄՄԷՏ Բ. ՖԱԹԻՀ	855	1451
8. ՍՈՒԼԹԱՆ ՊԱՅԱԶԻՏ Բ. ՂԱԶԻ	886	1481
9. ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԷԼԻՄ Ա. ԵԱՎՈՒԶ	918	1512
10. ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻԻԼԷՑՄԱՆ Ա. ԳԱՆՈՒՆԻ	926	1520
11. ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԷԼԻՄ Բ. ՂԱԶԻ	974	1566
12. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱՏ Գ. ՂԱԶԻ	983	1574
13. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԷՀԷՄՄԷՏ Գ. ՂԱԶԻ	1003	1595
14. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՀՄԷՏ Ա. ՂԱԶԻ	1012	1603
15. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՍԹԱՖԱ Ա.	1026	1617
16. ՍՈՒԼԹԱՆ ՕՍՄԱՆ Բ.	1028	1618
17. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՐԱՏ Գ. ՂԱԶԻ	1032	1622

Թուական Դահլիճաշարեան

Հիմնադրութի Գրիստոսի

18. ՍՈՒԼԹԱՆ ԻՊՐԱՀԻՄ Ա.	1049	1640
19. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԷՀԵՄԵՏ Գ. ՂԱԶԻ	1058	1648
20. ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԻԼՎԵՑՄԱՆ Բ.	1099	1687
21. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՀՄԵՏ Բ.	1102	1691
22. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՍԹԱՖԱ Բ.	1106	1695
23. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՀՄԵՏ Գ. ՂԱԶԻ	1115	1702
24. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄԱՌԻՏ Ա. ՂԱԶԻ	1143	1730
25. ՍՈՒԼԹԱՆ ՕՍՄԱՆ Գ.	1168	1754
26. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՍԹԱՖԱ Գ. ՂԱԶԻ	1172	1757
27. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ Ա. ՂԱԶԻ	1187	1773
28. ՍՈՒԼԹԱՆ ՍԷԼԻՄ Գ. ՂԱԶԻ	1203	1789
29. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄՈՒՍԹԱՖԱ Գ.	1222	1807
30. ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՀՄԱՌԻՏ Բ. ԱՏԻԼ	1223	1808
31. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ԻԻԼ-ՄԷՀԻՏ Ա. ՂԱԶԻ	1255	1839
32. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏ-ԻԻԼ-ԱԶԻԶ Ա.	1277	1861

**ՎԵՀԱՓԱՌ ՍՈՒԼԹԱՆ
ԱՊՏ-ԻԻԼ-ՀԱՄԻՏ Բ.**

ԻՍԱՆ ՂԱԶԻ

ԲԱՐԵԽՆԱՄ ԿԱՅՍՐ

34-րդ Կայսր Օսմանեան հարստութեան
Է. 28-րդ Կայսր յառմանէ Կոստանդնուպոլ-
սոյ, որդի Սուլթան Ապս-իւլ-Մէնիս Խանի,
ծնեալ ի 16 Շապան 1258 (10/22 Սեպտեմ-
բեր 1846), գահակալէ ի 11 Շապան 1293
(19/31 Ռոստոս 1876):

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԱՐՔԱՆՆԵՐ

Մեծ Ներքինապետ, ԱՊՏ-ԻՈՒ-ՂԱՆԻ ԱՂԱ:
 Առաջին սենեկապետ, ՀԱՃԻ ԱՂԻ ՊԷՅ:
 Երկրորդ սենեկապետ, ՆՈՒՐԻ ՓԱՇԱ:
 Սենեկապետ, ՄԷՀՄԷՏ ՊԷՅ:
 Սենեկապետ, ԲԱՂԸՊ ՊԷՅ:
 Սենեկապետ, ԷՄԻՆ ՊԷՅ:
 Սենեկապետ, ՄԷՀՄԷՏ ԱՐԻՖ ՊԷՅ:
 Սենեկապետ, ՊԷՔԻՐ ՍԱՏԸԳ ՊԷՅ:
 Սենեկապետ, ՅԱՅԻԳ ՊԷՅ:
 Առաջին բարտուղար, ԹԱՀՄԻՆ ՊԷՅ:
 Երկրորդ բարտուղար ու սենեկապետ, ԻԶԶԷԹ ՊԷՅ:
 Մեծ Արարողապետ և Կայս. Թարգման, ԻՊՐԱՀԻՄ ՊԷՅ:
 Առաջին Թիկնապաճ, ՄԷՀՄԷՏ ԲԱՇԱ:
 Երկրորդ Թիկնապաճ, ՇԱՔԻՐ ՓԱՇԱ:
 Առաջին Թարգմանիչ, ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԳԱՐԱԹԷՈՏՈՐ ՓԱՇԱ:
 Երկրորդ Թարգմանիչ, ՆՇԱՆ ԷՖԷՆՍԻ ՍԷՖԷՐԵԱՆ:
 Առաջին Իմամ, ԲԱՇԻՏ ԷՖԷՆՍԻ:
 Առաջին Միւսաճիյ, ՃԷՎԷԷՐ ԱՂԱ:
 Նախարար Կայս. ԱՆՃԱ. Գանձուն, ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԷՖԷՆՍԻ ՍԱԳԸԶ:
 Վերատեսուչ ծախուց Կայս. Կանանդյին, ՀԱՃԻ ԱՔԻՖ ԷՖԷՆՍԻ:
 Հրամանատար սպասարկուաց և նուագածուաց, ՍԻԼԷՅՄԱՆ ՓԱՇԱ:
 Առաջին բժշկապետ, ՄԱՎՐԱՅԷՆԻ ՓԱՇԱ:

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Մեծ նպարքոս, ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱ:
 Շէյխ-իւլ-Իսլամ, ՄԷՀՄԷՏ ՃԷՂԱԼԷՏՏԻՆ ԷՖԷՆՍԻ:
 Գատական ու Կրօնական նախարար, ԱՊՏԻՐԲԱՀՄԱՆ ՓԱՇԱ:
 Սպարապետ, ՄԷՀՄԷՏ ԲԻԶԱ ՓԱՇԱ:
 Ծովային նախարար, ՀԱՍԱՆ ՀԻՄՆԻ ՓԱՇԱ:
 Պետական խորհուրդին նախագահ, ՄԷՀՄԷՏ ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱ:
 Արտաքին դործոց նախարար, ԱՀՄԷՏ ԹԷՎՅԻԳ ՓԱՇԱ:
 Ներքին դործոց նախարար, ՄԷՀՄԷՏ ՄԷՄՏՈՒՀ ՓԱՇԱ:
 Թնդանօթարանի միւշիւր, ՄՈՒՍՈՒՅԱ ԶԷՔԻ ՓԱՇԱ:
 Էլֆաշի նախարար, ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ ՂԱԼԻՊ ՓԱՇԱ:
 Կրթական նախարար, ԱՀՄԷՏ ԶԻՀՏԻ ՓԱՇԱ:

Առեւտ. ու Հանք. Շինութ. նախարար, ՄՈՒՍՈՒՅԱ ԶԻՀՆԻ ՓԱՇԱ:
 Երեւմտական նախարար, ԲԷՇԱՏ ՓԱՇԱ:
 Եպարքոսական խորհրդական, ՄԷՀՄԷՏ ԹԷՎՅԻԳ ՓԱՇԱ:

ՄԵԾ ՊԱՇՏՏՈՒՆԱՍՈՐՆԵՐ

Նախագահ Հաշուակալութեան Ատեանին, ՀԱՍԱՆ ՅԷՀՄԻ ՓԱՇԱ:
 Վերատեսուչ հանգստեան Թոշակի Նստուկին, ԹԷՎՅԻԳ ՓԱՇԱ:
 Վերատեսուչ Տէֆթէրխանէի, ՆՈՒՍՈՒՅ ԶԻՅԱ ՓԱՇԱ:
 Մաքային Վերատեսուչ, ՆԱԶԻՖ ՓԱՇԱ:
 Նախարար Անտառ. Հանք. և Երկրագործ. ՍԷԼԻՄ ՄԷԼՀԱՄԷ ՓԱՇԱ:
 Վերատեսուչ Հեռագր. ու Թղթատար. ՀԻՍՏԷՏԻՆ ՀԱՍԻՊ ՊԷՅ:
 Քաղաքապետ, ԻՍՄԱԹԻԼ ԲԵՏՎԱՆ ՓԱՇԱ:
 Ոստիկանութեան նախարար, ՇԷՖԻԳ ՓԱՇԱ:
 Նաւահանգիստի Վերատեսուչ, ՍԱՄԻ ՓԱՇԱ:
 Ոստիկանապետ Պէշքիթաշի, ՀԱՃԻ ՀԱՍԱՆ ՓԱՇԱ:
 Ոստիկանապետ Ստամբուլի, ՄԱԶԶԱՐ ՊԷՅ:
 Կառավարիչ Բերայի, ՀԱՄՏԻ ՊԷՅ:
 Կառավարիչ Սկիւտարի, ՀԱՄՏԻ ՊԷՅ:
 Հրամանատար չրհանկիր զօրքերու, ԶԷԶԷՆԵԻ ՓԱՇԱ:

ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՒ ԿՈՒՍԱԿԱԼՆԵՐ

Հիմնագ. — ԱՀՄԷՏ ԲԱԹԻՊ ՓԱՇԱ: Մերքեի էմիր՝ ՇԷՐԻՖ
 ԱՂՆԻՐԷՖԻՅԻԳ ՓԱՇԱ: Գաւառներ (սանճագ)՝ Մէտինէ ու Ճիւտէ.
 4 գաւառակ (գազա):

Ելմէն. — ՀԻՍՏԷՏԻՆ ՀԻՄՆԻ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Սանաա,
 Հոտէյտա, Ասիր ու Թաւաղ. 27 գաւառակ, 75 գիւղախումբ (նահիէ)
 և 1333 գիւղ:

Պաւսա. — ՄԷՀՄԷՏ ՄՈՒՀՄԻՆ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Պաւսա,
 Միւլթէֆիզ, Նէճա ու Ամարէ. 9 գաւառակ, 34 գիւղախումբ և
 197 գիւղ:

Պաղսաս. — ՆԱՄԸԳ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Պաղսաս, Տիվանիէ
 ու Քերպէլա. 17 գաւառակ, 34 գիւղախումբ և 47 գիւղ:

Մուսուլ. — ՀԱԶԻՄ ՊԷՅ: Գաւառներ՝ Մուսուլ, Քերքուք
 ու Սիւլէյմանիէ. 15 գաւառակ, 25 գիւղախումբ և 3331 գիւղ:

Հալեպ. — ԷՆԻՍ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Հալեպ, Ուրֆա ու Մա-
 րաշ. 21 գաւառակ, 45 գիւղախումբ և 3476 գիւղ:

Մուրիա. — ՀԻՍՏԷՏԻՆ ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Շամ, Հա-
 մա, Հորան ու Քերք. 18 գաւառակ, 13 գիւղախումբ և 1073 գիւղ:

Պերուք. — ԲԷՏԻՏ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Պերուք, Ա. քեա, Թա-
րապուլուր Շամ, Լաթաքիա և Նապլուս. 16 գաւառակ, 143 գիւ-
ղախումբ և 3057 գիւղ:

Թարապուլուր Պարպ. — ՀԱՅԵՋ ՄԷՀՄԷՏ ՓԱՇԱ: Գա-
ւառներ՝ Թարապուլուս, Խուճուս, ձէպէլ ու Ֆիղան. 16 գաւառակ ու
23 գիւղախումբ:

Խիւսալէնքիկեար. — ԻՊՐԱՀԻՄ ԽԱԼԻՆ ՊԷՑ: Գաւառներ՝
Պրուսա, Էլթողրուլ, Քէօթաճեա, Գարաճիւսարը Սաճիպ և Գարասի.
24 գաւառակ, 50 գիւղախումբ և 3450 գիւղ:

Գօնիա. — ՄԷՀՄԷՏ ՖԷՐԻՏ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Գօնիա,
Նիշաէ, Պուրուր, Համիտապատ ու Թէքքէ. 25 գաւառակ, 32
գիւղախումբ և 1939 գիւղ:

Էնկիւրի. — ԹԷՎՖԻԳ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Էնկիւրի, Եօղզատ,
Գայսերի, Կրքէճհի ու Զորոււմ. 21 գաւառակ, 18 գիւղախումբ և 2765 գ.:

Սյսըն. — ՔԱՍՄԻՆ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Իզմիր, Սարուխան,
Այալն, Մէնթէշէ ու Տէնիզլի. 35 գաւառակ, 50 գիւղախումբ և
2787 գիւղ:

Ասանա. — ՊԱՀՐԻ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Ատանա, Մէրօն,
ձէպէլը Պէրէքէթ, Գողա և Իշ-իլ. 15 գաւառակ, 21 գիւղախումբ
և 1632 գիւղ:

Գասթէմուքի. — ԷՆԻՍ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Գասթէմուքի,
Պօլու, Զանդըրը և Սինոպ. 17 գաւառակ, 27 գիւղախումբ և 3712 գիւղ:

Սրվազ. — ՀԱՅԻ ՀԱՍԱՆ ՀԻՎՄԻ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Սրվազ,
Ամասիա, Գարաճիւսարը Շարգի ու Թօգաթ. 21 գաւառակ, 227 գիւ-
ղախումբ և 3042 գիւղ:

Տիարպէֆի. — ՄԷՀՄԷՏ ԽԱԼԻՏ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Տիարպէ-
քի, Մարտին և Արդընի, 14 գաւառակ, 58 գիւղախումբ և 3177 գ.:

Պիքլիա. — ՀԻՆՍԵՆ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Պիքլիա, Մուշ, Սղերգ
ու Կինճ. 13 գաւառակ, 30 գիւղախումբ և 2107 գիւղ:

Էրզրում. — ՆԱՋԵՄ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Էրզրում, Էրզինկեան
ու Պայազիա 20 գաւառակ, 69 գիւղախումբ և 2617 գ.:

Մամուրէր-իւլ-ագիլ. — ԲԷՏԻՏ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Խարբուլթ,
Մալաթիա ու Տէրսիմ. 13 գաւառակ, 70 գիւղախումբ և 1890 գիւղ:

Վլան. — ԹԱՀԻՐ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Վլան և Հէքքեարի. 13
գաւառակ, 9 գիւղախումբ և 1594 գիւղ:

Թրապուլուան. — ՄԷՀՄԷՏ ԳԱՏՐԻ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Թրա-
պուլուան, Շանիկ, Լագիթման ու Կիւմրիշխանէ. 18 գաւառակ, 24
գիւղախումբ և 2738 գիւղ:

ձէպալիւրի Պանուր Սէֆիս. — ԱՊԷՏԻՆ ՓԱՇԱ: Գաւառներ
Ռատու, Միտիլլի, Սադրզ և Լէճնու. 14 գաւառակ, 19 գիւղախումբ և 238 գ.:

Կրեխէ

Էսիրմէ. — ՄԷՀՄԷՏ ԱՐԵՖ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Էսիրմէ, Կիւ-
մրիճինէ, Կըրքէլիսէ, Տէսէ-Աղաճ, Թէքիրտաղ և Կելիպօլու. 33
գաւառակ, 117 գիւղախումբ և 1979 գիւղ:

Սէլանիկ. — ՀԱՅԻ ՀԱՍԱՆ ԲԷՏԻՏ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Սէլա-
նիկ, Սէրէզ ու Տրամա. 23 գաւառակ, 16 գիւղախումբ և 1860 գ.:

Պոսովա. — ԲԷՏԻՏ ՊԷՑ: Գաւառներ՝ Իւսկիւպ, Բրիշթինա,
Եէնի Բազար, Իրէք, Թաշլըճա ու Բրէզըն. 12 գաւառակ, 16 գիւղախումբ և 3120 գ.:

Շանկա. — ՕՍՄԱՆ ՖԷՎՋԻ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Շանկա, Էր-
կերի, Բրէզլէզա ու Պերաթ. 15 գաւառակ, 10 գիւղախումբ և 1597 գիւղ:

Շֆաքա. — ՇԱՔԻՐ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Շֆաքա և Տուրաճ,
8 գաւառակ, 10 գիւղախումբ և 476 գիւղ:

Մանասըր. — ԱՊՏԻՆ-ԲԷՐԻՍ ՓԱՇԱ: Գաւառներ՝ Մա-
նասըր, Սէրֆիշէ, Տէպրէ, Իլպէսան ու Կէօրիւճէ. 22 գաւառակ, 34
գիւղախումբ և 1908 գիւղ:

ԳՍԻԱՌՆԵՐ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉՆԵՐ

(Ուղղակի ներքին գործոց նախարարութեան ենթարկուած)

Շուսաղէմ. — ՏԷՎԱՏ ՊԷՑ: 3 գաւառակ, 2 գիւղախումբ և 328 գիւղ:

Պէնկազի. — ԱՀՄԷՏ ԹԱՀԻՐ ՓԱՇԱ: 3 գաւառակ:

Զօր. — ԱՀՄԷՏ ՇԻՔԵՐԻ ՓԱՇԱ: 4 գաւառակ, 4 գիւղախումբ և 149 գիւղ:

Իզմիս. — ՄՈՒՍԱ ՔԱՋԱՐ ՊԷՑ: 4 գաւառակ, 10 գիւղախումբ և 938 գիւղ:

Գալայի Սուլթանիէ. — ՀՃՅՁԻ ՓԱՇԱ: 6 գաւառակ, 8 գիւղախումբ և 514 գիւղ:

Զարայնա. — ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՏԷՎԱՏ ՊԷՑ: 2 գաւառակ, 1 գիւղախումբ և 95 գիւղ:

ձէպէլը Լիպնան. — ՆԱՐԵՍ ՓԱՇԱ: 40 գաւառակ և 931 գիւղ:

ԱՌԱՄԱՆՔԱՇՆՈՐ ՀԵՍԱԼ ՆԱՀԱԳՆԵՐ

Եգիպտոս. — Խաիվ, ԱՊՊԱՍ ՀԻՎՄԻ ՓԱՇԱ:

Թուրքի.

Պոսնա.

Պուլիսարիա. — Իշխան, ՖԷՐԻՏՆԱՆ ԻՇԽԱՆ (ՄԻՒՇԵՐ):

Արեւել. Բուլղարի. — Կուսակալ, ՖԷՐԻՏՆԱՆ ԻՇԽԱՆ (ՄԻՒՇԵՐ):

Սամոս. — Իշխան, ՄԻՒՍԱԼԱՔԻ ԷՖԷՆՏԻ:

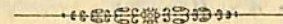
**ՕՏԱՐ՝ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲՈՎ ԴՏՆՈՒՈՂ
ՕՍԽԱՆԵԱՆ ԴԵՍՊՈՆԵՐ**

Անգլիա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Աւստրիա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Դերմանիա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Հոլանդիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Իտալիա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Հոլանդիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Միացեալ-Նահանգներ. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Յունաստան. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Շուէտ-Նորվեկիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Պարսկաստան. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Պէրսիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Ռուսիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Ռուսիա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Սերպիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Սլաւիա. — Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Քարապետ. Դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:
Ֆրանսա. — Մեծ դեսպան՝ Գոսթ-սթրի փառաւորական:

ԲՈՒՐՔԻԱ ԴՏՆՈՒՈՂ ՕՏԱՐ ԴԵՍՊՈՆԵՐ

Անգլիա. — Բերա, Թէրէպալը փողոց. — Սըր Նիքոլաս Օ'Քո-
 նըր, Մեծ դեսպան, անուանուած 1898ին: — Պ. Պընսըն, Խորհրդական:
Աւստրիա-Հունգարիա. — Բերա, Թոմթոմ փողոց. — Պառն
 Հայնրիխ Ֆոն Բալիշ, Մեծ դեսպան՝ անուանուած 1880ին: — Պ. Ֆոն
 Պառն, Խորհրդական: — Պ. Բոկաշէր, Ա. Թարգման:
Բորնուալ. — Գործերը կը վարէ Իստպոլի դեսպանատունը:
Դերմանիա. — Այա-փաշա, Թագսիմ. — Պառն Մարշալ
 Ֆոն Պիպերշայն, Մեծ դեսպան՝ անուանուած 1897ին: — Պ. Ֆոն
 Վանկէնհայն, Խորհրդական և Ա. Բարտուղար: — Պ. Բարլ Թէսթա, Ա.
 Թարգման:
Իտալիա. — Բերա, Մէլարըդ փողոց. — Մարքէզէ Բարպոնարո
 տի Մալարբիա, Մեծ դեսպան, անուանուած 1901ին: — Կոմս Կալլինա,
 Ա. Բարտուղար: — Պ. Բաննիա, Ա. Թարգման:
Հոլանդիա. — Բերա, Մեծ փողոց. — Տորթ. Վան Վէթերլէն,
 Դեսպան: — Պ. Բէտն, Ա. Թարգման:

Միացեալ-Նահանգներ. — Բերա, Մեծ փողոց. — Պ. Լայնէմ,
 Դեսպան, անուանուած 1900ին: — Պ. Լայտ Կրիսթըմ, Ա. Բարտուղար:
 — Պ. Ալէքսանտր Կարմիլոյ, Ա. Թարգման:
Յունաստան. — Բերա, Ալա Համամ. — Իշխան Նիքոլա Մա-
 րտիրոսաթ, Դեսպան, անուանուած 1898ին: — Պ. Է. Զալարոսաթ, Ա.
 Բարտուղար: — Պ. Ալէքսանտր Նաուա, Ա. Թարգման:
Շուէտ-Նորվեկիա. — Բերա, Մեծ փողոց. — Կոմս Օթթօ Սթէն-
 սթր, Դեսպան, անուանուած 1890ին: — Պ. Բարլ Ֆէրտոլմ, Ա. Թարգման:
Պարսկաստան. — Սթամպոլ, Պապը Ալի Ճաստէսի. — Միրզա
 Բիզա խան, Մեծ դեսպան, անուանուած 1901ին: — Միրզա Իսմայիլ
 խան, Սիկաթ-իլ-Միլլը, Ա. Բարտուղար. — Յովհաննէս խան, Մէնի-
 իլ-Սալթանա, Ա. Թարգման:
Պէրսիա. — Բերա, Բոսթա փողոց. — Կոմս Էրէնպոլտ տը
 Տիտղէլէ, Դեսպան, անուանուած 1899ին: — Կոմս Ֆրից Վան տէն
 Սթէն տը Եէհայ, Խորհրդական. — Պառն Կիւսաւ տը Զիւպը Ա.
 Թարգման:
Պուլկարիա. — Բերա, Բապրիտան փողոց. — Պ. Իվան Կէ-
 շով, Դիւանագիտական գործակաւոր: — Պ. Ժ. Բասարով, Ա. Բար-
 տուղար: — Պ. Տոպէշ, Ա. Թարգման:
Ռուսիա. — Բերա, Բապրիտան փողոց. — Պ. Ալէքսանտր
 Կիբա, Դեսպան, անուանուած 1899ին: — Պ. Տուսար, Ա. Բարտուղար:
 — Պ. Ալֆոնս Լահայ, Ա. Թարգման:
Ռուսիա. — Բերա, Մեծ փողոց. — Պ. Զինովիէվ, Մեծ դեսպան,
 անուանուած 1898ին: — Պ. Զէրպաշէվ, Խորհրդական: — Պ. Մաքսիմով,
 Ա. Թարգման:
Սերպիա. — Բերա, Սուլթէրազի փողոց. — Պ. Սալա Կրուիչ,
 Դեսպան, անուանուած 1900ին: — Պ. Միլան Աքսոօլովիչ, Բարտու-
 ղար: — Պ. Դաբրիէլ Սամանի, Թարգման:
Քարապետ. — Էմիլիէն, Պ. Պաքիչ, Դեսպան:
Սլաւիա. — Բերա, Մարքէզէ տէ Բամբո Սակրատո, Դես-
 պան, անուանուած 1898ին: — Պ. Բապթիստ Սոլէր, Ա. Բարտուղար:
 — Պ. Բէտրո Սիկալլո, Ա. Թարգման:
Տալիմսաբա. — Գործերը կը վարէ Շուէտ-Նորվեկիոյ դեսպանա-
 տունը:
Ֆրանսա. — Բերա, Մեծ փողոց. — Պ. Էմիլ Բոննան, Մեծ
 դեսպան, անուանուած 1899ին: — Պ. Էտմոն Պարսթ, Խորհրդական: —
 Պ. Էտմար Ռուէ, Ա. Թարգման:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՍՏԻՃԱՆԱԻՈՐՆԵՐԸ

(Այբուբենական կարգով)

Վէգիր

(Ամենաբարձր աստիճան)

Աբրահամ փառա երամեան, Անդամ Ծերակոյտի և Քաղաքական ճիւղի Պետական Խորհրդոյ, Օսմ. Ակադեմիան, Մճ. 1 :

Պալա

(Բարձրագոյն աստիճան)

Աբիկ էֆ. Ուննեան, Առաջնակարգ Վաճառական, Օսմանիէ 2, Մէճիտիէ 2 :

Գաբրիէլ էֆ. Նորասունկեան, Իրաւագէտ Խորհրդական Բ. Դրան, Օսմ. 1, Մճ. 1 :

Գրիգոր էֆ. Խսեան, Անդամ Հաշուակալութեան ատենի, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Զարեն էֆ. Տիլպեր, Անդամ Պետական Խորհրդոյ Օրէնսդիր ճիւղին և անդամ Ընդհ. Քննիչ Յանձնաժողովոյ, Օսմ. 1, Մճ. 1 :

Երամ էֆ., Նախագահ Մասնագիտաց Ժողովոյ Անտառաց, Հանքաց և Երկրագործական Նախարարութեան, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Մկրտիչ էֆ. Սինապեան, Տնօրէն Վիճակագրութեան սենեկի Առեւտր. և Հանր. Շին. Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 3 :

Յովնաննէս էֆ. Սազրգ, Նախարար Կայս. Անձնական Գանձուն, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Նեան էֆ. Աեֆերեան, Երկրորդ Թարգմանիչ Կայս. Պալատան և Տեսուչ Օտար Մամլոյ Դիւանին, Օսմ. 1, Մճ. 1 :

Յերիֆ

(Զօրաբանի զօրապետութեան աստիճան)

Անսոն փառա Նափիլեան, Առաջին Վիրահատ Հայտար Փաշայի Հիւանդանոցին, Օսմ. 2, Մճ. 2 :

Ուլա Էվլէլի

(Առաջին աստիճան առաջին դաս)

Աբրահամ էֆ. Ֆրենկեան, Անդամ Յանձնաժողովոյ անցադրոց, Օսմ. 2, Մճ. 3 :

Գրիգոր էֆ. Քիւրէիլեան, Անդամ Նախագատ Ատենի Բերայի, Օսմ. 3, Մճ. 2,

Էլիաս էֆ. Զայեան, Անդամ Պետական Խորհրդոյ Ելեւմտական ճիւղին, Օսմ. 1, Մճ. 1 :

Համբարձում էֆ. Նաֆաեան, Բժիշկ Կայս. Պալատան և Կիւմիւլճուլու Հիւանդանոցին, Մճ. 2, Օսմ. 4 :

Մինրան էֆ. Գալսեան, Խորհրդական Պրիւսէլի դեսպանատան, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Մինրան էֆ. Նաֆաեան, Արտօնատէր Սապան լրագրոյ, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Միսաֆ էֆ. (Յովսէփ Միսաֆեան), Օսմ. դեսպան Լահէի, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Միխայիլ էֆ. Խօրասաննեան, Բժիշկ Կայս. Պալատան, և Ուսուցիչ Բժշկական Համալսարանին, Օսմ. 2, Մճ. 1 :

Միխայիլ էֆ. Մամիկոնեան, Տնօրէն Թարգմ. սենեկին Սպարապետութեան, Օսմ. 2, Մճ. 2 :

Միխայիլ էֆ. Մըսրէլեան, Խորհրդական Ընդհ. Տնօրէնի Հանրային Պարտուց Վարչութեան, Օսմ. 2, Մճ. 3 :

Մկրտիչ էֆ. Հեփմեան, Տեսուչ Անտառացի և Հանքաց
Կայս. Անճնական Գանձուն Նախարարութեան, Օսմ.
3, Մճ. 3:

Յակոբ էֆ. Իսկէնսեր, Շիրքէթի Խայրէօլլա Ընդհ. Քննիչ,
Մճ. 3:

Յարութիւն էֆ. Զեփի, Տնօրէն Դիւանին Արքունի կալ-
ուածոց Կայս. Անճնական Գանձուն, Օսմ. 4, Մճ. 2:

Յովնաննէս էֆ. Ալլահվերեան, Նախկին անդամ Հաշ-
ուակալութեան ատենի:

Ռոպեր էֆ. Նազրեան, Օգնական Տնօրէնի Առեւտրա-
կան Գործոց, Մճ. 2:

Սեպուհ պէյ Մաֆուհ, Առաջնակարգ սեղանաւոր, Օսմ.
3, Մճ. 2:

Սեֆեր էֆ. (Հմայեակ Սեֆերեան), Տնօրէն օտար թղթ.
Դիւ. Արտ. գործոց Նախարարութեան, Օսմ. 2, Մճ. 2:

Օնան էֆ. (Յովնաննէս Պաղսասեան), Նախկին Տնօրէն
Հպատակութեան Դիւանին Արտաքին Գործոց Նախա-
րարութեան, Մճ. 2:

Պէլլեր պէյի

(Բոյեղիտութեան աստիճան)

Նավեր փաշա (Անսոն Թրնկըրեան), Կայսերական Քննիչ
Օսմ. Հանրային Պարտքի Վարչութեան և Ռէփիի,
Մճ. 1:

Միւրիլիւս

(Զօրապետութեան աստիճան)

Դաբրիկ փաշա Սեւեան, Նախկին անդամ Առողջա-
պահական Ժողովոյ Ծովային Նախարարութեան,
Օսմ. 3, Մճ. 3:

Իսկէնսեր փաշա (Կարապետ Իսկէնսերեան), Բժիշկ Սե-
լանիկի Զօրաբանակին, Մճ. 4:

Վահան փաշա Մանուկեան, Բժիշկ Կայսերական Պա-
լատան և Ուսուցիչ Կայսերական Համալսարանին,
Օսմ. 3, Մճ. 3:

Ուլա սանիսի

(Առաջին աստիճանի երկրորդ դաս)

Անսոն էֆ. Ազնաւորեան, Անդամ Քաղաքապետու-
թեան Ժողովոյ Ծովային Նախարարութեան, Օսմ.
3, Մճ. 2:

Անսոն էֆ. Բեփեղեան, Նախկին Օգնական Կուսակա-
լութեան նահանգին Պիթլիսի:

Ասատուր էֆ. Գուհասալբեան, Անդամ Ժողովոյ Մաք-
սային վերատեսչութեան, Մճ. 2, Օսմ. 3:

Ասլան էֆ. (Գեորգ Ասլանեան), Օգնական Տեսուչ խճու-
ղիներու և կամուրջներու, Օսմ. 3, Մճ. 3:

Աւամ էֆ. Մարկոսեան, Օգն. Երկաթուղեաց Տեսչու-
թեան և Գօմիսէր Արեւ. Երկաթ. Ընկերութեան, Մճ. 3:

Արմենակ էֆ. Կոստանեան, Նախկին Տեսուչ օտար գոր-
ծերու՝ Կուսակալութեան Այալընի նահանգին, Օսմ. 4,
Մճ. 3:

Աւեսիս էֆ. Բոլոլեան, Նախկին Փաստաբան Ներքին
գործոց Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 3:

Գեորգ էֆ. Բազարաս, Տնօրէն Թղթակցութեան և Թարգ-
մանութեան Դիւանին Առեւտ. և Հանր. շինութեան
Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 4:

Գեորգ էֆ. Թորգոմեան, Երկրագործ. Խորհրդ. Հանր.
Պարտ. Վարչ. և Տնօրէն Պրուսայի Շերամաբուծական
Վարժարանին, Օսմ. 4, Մճ. 2:

Գրիգոր էֆ. Շապանեան, Տնօրէն Վարչութեան Հան-
րային Պարտքի Տրապիզոնի, Օսմ. 4, Մճ. 2:

Ժօզէֆ էֆ. Ծաննի, Քիմիագէտ Նորին Կայսերական
Վեհափառութեան, Օսմ. 3:

- Լեւոն պէյ Փափագեան, Նախկին օգնական-Տնօրէն Ապահովութեան Մնտուկին :
- Խաչիկ եֆ. Փափագեան, Դիւանապետ Հաշուակալութեան Դիւանի Արտաքին գործոց Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 2 :
- Խաչիկ եֆ. Օսեան, Նախկին պաշտօնեայ Իրաւագէտ Խորհրդականաց Սենեկին Բ. Դրան, Մճ. 3 :
- Խնդիր եֆ. Քիւրճեան, Տնօրէն Արձանագրութեան Դիւանի, Առեւտր. և Հանրօգուտ Շին. Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Կարապետ եֆ. Կարապետ, Նախկին Անդամ Հաշուակալութ. Ատենին Ելեւստ. Նախարարութեան, Մճ. 3 :
- Կարապետ պէյ Նումեան, Նախկին Սեղանաւոր Խտիւղին Եգիպտոսի, Մճ. 3 :
- Կարապետ եֆ. Թազուրեան, Նախկին Ընդհանուր Քարտուղար Արեւ. Բումէլիի Կուսակալութեան, Մճ. 3 :
- Հրանս պէյ Ապրօ, Օգնական Դիւանապետի Խորհրդականներու Սենեակին Բ. Դրան, Օսմ. 4, Մճ. 2 :
- Մանաս եֆ. (Էսուառ Մանասեան), Առաջին խմբագիր Սերվէք Քրանսերէն լրագրին :
- Մանուկ եֆ. Ազարեան, Օսմանեան Ընդհանուր հիւպատոս Կալացի, Մճ. 2 :
- Մասթոս եֆ. Պալեօգեան, Նախագահ Առեւտրական Ժողովոյ և անդամ Թաղապետական Ժողովոյ Իդմիրի, Օսմ. 4 :
- Միհրդաս եֆ. Պապեան, Օգնական Տնօրէն արձանագրութեանց Սենեկին Օտար Թղթակց. Արտ. գործոց Նախարարութեան, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Միհրան եֆ. Կարապետեան, Երկրագործական Դրամատան Հաշուակ. Դիւանի Ա. Քարտուղար, Մճ. 3 :
- Միհրան եֆ. Միսաֆ, Առաջին Թարգման Փարոսաց Վարչութեան Կ. Պոլսոյ :

- Միհայիլ եֆ. Կիւլլապեան, Տնօրէն Արձանագրութեանց Դիւանի Խորհրդականաց Սենեկին Բ. Դրան, Օսմ. 4, Մճ. 2 :
- Յակոբ եֆ. Պոյանեան, Ազգապետ Բողոքական Հասարակութեան, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Յակոբ եֆ. Ֆրեկեան, Նախկին Տնօրէն Ապահովութեան Մնտուկին Կ. Պոլսոյ :
- Յարութիւն եֆ. Ասլանեան, Արկղակալ Իտարէի Մախսուսէի Շոգենաւային Վարչութեան, Օսմ. 3 :
- Յարութիւն եֆ. Խանճանեան, Մարդահամարի Տեսչութեան արտասահմանի անցագիրներու ղրւանապետ : Մճ. 4 :
- Յարութիւն եֆ. Սարաֆեան, Նախկին անդամ Ժողովոյ Հանրային Կրթութեան Նախարարութեան :
- Յովնանեան պէյ Դուլումեան, Ա. Քարտուղար Օսմ. Դեպքանատան Հումի, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Յովնանեան Ֆերիս եֆ. (Պոյանեան), Օգնական Կուսակալութեան Վանայ : Մճ. 5 :
- Յովսէփ եֆ. Թազուրեան, Ճարտարապետ Կայսերական Պալատան, Մճ. 3 :
- Նեւան եֆ. Ալլապեան, Անդամ Բերայի Թաղապետութեան Առողջապահական Ժողովոյ, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Նեւան եֆ. Դազագեան, Անդամ Ժողովոյ Մաքսային Վարչութեան, Մճ. 3 :
- Նեւան եֆ. Ճիւլանեան, Բ. Դրան Իրաւագէտ Խորհրդականի օգնական, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
- Շեփիպ եֆ. (Յովնանեան Աբրահամեան), Նախկին Ա. Քարտ. Պէրլինի Օսմ. Դեպքանատան, Օսմ. 4, Մճ. 3 :
- Պասրիկ եֆ. Կիւլպեկեան, Անդամ Առեւտրական Սենեկի Կ. Պոլսոյ, Մճ. 2 :
- Պետրոս եֆ. Ազարեան, Նախագահ Առեւտրական Սենեկի Կ. Պոլսոյ :

Պետրոս էֆ. Քերեսեհեան , *Տնօրէն Թարգմանութեան Սենեկի Եւմտական Նախարարութեան*, Օսմ. 3, Մճ. 3:
 Պողոս էֆ. Պառնասեան , *Ա. Քարտ. Տպագր. Տեսչութեան և անդամ Թարգմ. Սենեակին Կայս. Պալատան*, Օսմ. 3, Մճ. 3:
 Ռուբէն էֆ. Գարագաւ , *Քարտուղար Օտար Թղթակցութեանց Դիւանի Արտաքին գործոց Նախարարութեան*, Օսմ. 3, Մճ. 3:
 Սարգիս էֆ. Թաւեհան , *Սեղանաւոր և նախկին արհեստագետ սեղանաւորաց դասուն* :
 Սերվիլէն էֆ. (Գաբրիէլ Սերվիլէն) , *Տնօրէն Դիտական ճիւղի Հանրօգուտ Շինութեանց* : Մճ. 4 :
 Սեփիան էֆ. Մելիֆեան , *Նախկին Օգնական Կուսակալութեան Վանայ*, Մճ. 4 :
 Տիգրան էֆ. Եուսուֆեան , *Անդամ Վճռարեկ Ատենի*, Մճ. 4 :
 Տիգրան էֆ. Տեր-Ներսէսեան , *Առաջին գործակատար Ազգ. Պատրիարքարանի*, Մճ. 2 :
 Տիրան էֆ. Աւանեան , *Հնդհանուր Դատախազ Վերաքննիչ Ատենին Հռոդոսի*, Մճ. 5 :
 Տիրան պէյ Տաւեան , *Անդամ Քաղաքային Պաշտօնէից Յանձնաժողովոյ*, Օսմ. 3, Մճ. 2 :

Միրալայ

(Գնդապետութեան աստիճան)

Աղեփանդի պէյ Արապեան , *Անդամ Առողջապահական Բնիչ Յանձնաժողովոյ Սպարապետութեան*, Օսմ. 4, Մճ. 3 :
 Գաբրիէլ պէյ Թաւեհան , *Անդամ Զինուորական Բժշկական ժողովոյ Սպարապետութեան*, Օսմ. 2, Մճ. 2 :
 Կովիսաս պէյ Միմասեան , *Իրաւադէտ Բժիշկ Ոստիկանութեան*, Օսմ. 3, Մճ. 3 :

Ճիվան պէյ Անանեան , *Ուսուցիչ Կայսերական Բժշկ. Վարժարանի*, Մճ. 3 :
 Մանուէլ պէյ Իւքիւնեան , *Բժիշկ Կիւմիւլսույի Հիւանդանոցին*, Օսմ. 4, Մճ. 4 :
 Յովնաննէս պէյ Գրբգնեան , *Բժիշկ է. Զօրաբանակին (Եէմէն)*, Օսմ. 3, Մճ. 3 :
 Տիգրան պէյ Անեմեան , *Ուսուցիչ Ակնաբուժութեան Կայս. Բժշկ. Վարժարանի*, Օսմ. 3, Մճ. 3 :

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՊԱՇՏՈՆԱՏԱՐՆԵՐ

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՅՍ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳԱՆՁՈՒՆ. — Նախարար՝ *Յովնաննէս էֆ. Սազըզ* : — Արեւնի կալուածոց Դիւանի տեսուչ՝ *Յարութիւն Զէքի էֆ.*, Փոխ տեսուչ՝ *Յակոբ էֆ. Ճինճիեան* : — Անտառաց տեսուչ՝ *Մկրտիչ էֆ. Հէքիմեան* : — Հեռեքի գործարանին հաշուակալ՝ *Կարապետ էֆ.*, Գծագրիչ՝ *Թովմաս էֆ.* :

ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ. — Քաղաքային ճիւղի անդամներ՝ *Արքանամ փաշա Երամեան* : — Օրէնսդիր ճիւղի անդամ՝ *Զարեհ էֆ. Տիւլէր* : — Ելեւնական ճիւղի անդամ՝ *Էլիաս էֆ. Չայեան* : — Նախագահ Ասենի Քարտուղար՝ *Պետրոս էֆ. Կարապետեան* :

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՊԱՇՏՈՆԻՑ ԶԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ. — Անդամ՝ *Տիրան պէյ Տաւեան* :

ՆԵՐՏԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Տպագրական Տեսչութեան Ա. Քարտուղար՝ *Պողոս էֆ. Պառնասեան* : Հայ քերթերու գրաւորիչ՝ *Միսաս էֆ. Կամար*, Օգնական գրաւորիչներ՝ *Լեւոն էֆ. Սուրէնեան*, *Երուանդ*

էֆ. Եռասուֆեան, Տպարաններու բնիչ՝ Սիսակ էֆ. Այնթապի : — Մարդահամարի տեսչութեան արտասահմանի անցագիրներու դիւանապետ՝ Յարութիւն էֆ. Խանտանեան : — Կուսակալի օգնականներ, Վանայ՝ Յովհաննէս Ֆէրիտ էֆ., Մամուրէք-իւլ-Ազիզի՝ Յովհաննէս էֆ. Ասասեան, Պիքլիսի՝ Սմբատ էֆ. Տէր Ներսէսեան : — Կառավարիչի օգնականներ, Ամասիոյ՝ Նազարէթ էֆ., Թոֆաթի՝ Յակոբ էֆ. Թընկըրեան, Գայսերիի՝ Ալիքսան Սերվէթ էֆ., Մուշի՝ Յակոբ էֆ. Համաճեան, ձանկիլի՝ Կարապետ էֆ. Մուրատեան, Կելիպօլուի՝ Անտօն էֆ. Պիլլօրեան, Բրեվէզայի՝ Յակոբ էֆ. : — Փոխ-կառավարիչներ, Իսաարայի՝ Յարութիւն էֆ. Աբարդեան, Միւրեքթի՝ Միհրան էֆ., ձեզայիւրի-Պահրը-Սեֆիսի՝ Գարիօրի՝ Լեւոն էֆ. : — Փոխ-կառավարիչի օգնականներ, Խիւսալէնիկեար նահանգին Բազարֆէօյ գաւառակին՝ Նշան էֆ. Ալիքսանեան եւ Էրսեկ գաւառակին՝ Մկրտիչ էֆ., Այսքնի Ուրլա գաւառակին՝ Նազարէթ էֆ., Պիքլիսի Շիրվան գաւառակին՝ Սարգիս էֆ. եւ Կինն գաւառակին՝ Յակոբ էֆ., Մամուրէք-իւլ-Ազիզի Չարսաննապ գաւառակին՝ Միհրան էֆ. Չուզասըղեան, Վանայ Շասալս գաւառակին՝ Կարապետ էֆ. եւ Գաւառ գաւառակին Վարդան էֆ., Էսիրենի Տիմեքոֆ գաւառակին՝ Յակոբ Եալէր էֆ., Սիլիւրի գաւառակին՝ Արսլանեան Ֆիքրի էֆ., Սօֆուլու գաւառակին՝ Մանուէլ էֆ. եւ Մալկարս գաւառակին՝ Կարապետ էֆ., Մանասքրի Ֆիլօրինա գաւառակին՝ Պետրոս էֆ., Էնկիւրիի Մաւսկն գաւառակին՝ Նշան էֆ., Սեֆասիոյ Կիւրին գաւառակին՝ Բասգալ էֆ., Տիարպէիի Բայու գաւառակին՝ Արմենակ էֆ., Իզմիսի Գարամուսալ գաւառակին՝ Մանուէլ էֆ. : — Նահանգի բարգմաններ. Խիւսալէնիկեարի՝ Գէորգ էֆ., Ասանայի՝ Սիւլեան Աւետիս էֆ., Էրզրումի՝ Հէրիֆեան Միքայէլ էֆ., Տրապիզոնի՝ Անտօն էֆ. :

ԱՐՏԱՐԱՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Օսար քղապետութեանց դիւանի Տեսուչ՝ Հմայեակ էֆ. Սէֆէրեան, Քարսուլար՝ Ռուբէն էֆ. Գարագաշ, Օգնական փարսուլարներ, Գրիգոր էֆ. Չրաճեան, Անդրէաս էֆ. Հասուն, Ներսէս պէյ Ալլահվերտի, Տիգրան պէյ Չայեան : — Արձանագրութեանց Սենեկի դեր-Տնօրէն՝ Միհրդատ էֆ. Պապաեան, Ա. Արձանագրիչ՝ Պետրոս էֆ. Պէրպէրեան, Բ. Արձանագրիչ՝ Յակոբ էֆ. Բարսեղեան : — Հաշուակալութեան դիւանի Ա. Քարսուլար՝ Խաչիկ էֆ. Փափազեան : — Օսար մամուլի դիւանի տեսուչ՝ Նշան էֆ. Սէֆէրեան, Օգնականներ՝ Միհրան էֆ. Գալաֆեան եւ Խաչիկ էֆ. Մուրատեան : — Իրաւագէտ խորհրդական՝ Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան, Իրաւագէտ խորհրդականի օգնականներ՝ Հրանտ պէյ Ապրօ, Նշան էֆ. Ճիւլանեան, Պօղոս էֆ. Քէրէստէճեան, Էտուար պէյ Մըսըրլեան, Արամ էֆ. Ատիլ, Հրանտ պէյ Նորատունկեան : — Տնօրէն արձանագրութեանց դիւանի՝ Միքայէլ էֆ. Կիւլլապեան : — Դեսպան Լա Հէի՝ Յովսէֆ էֆ. Միսաք : — Խորհրդական Պիւսեկի դեսպանասան՝ Միհրան էֆ. Գալաֆեան : — Դեսպանասան առաջին Քարսուլար Հոռմի՝ Յովհաննէս պէյ Գուլումճեան : — Պուրէէի՝ Մկրտիչ էֆ. Նորիկեան : — Դեսպանասան պատուակալ փարսուլար Բարիզի՝ Լեւոն պէյ Երամեան : — Ընդհանուր իւրաքանչեան, Կալացի՝ Մանուկ էֆ. Ազարեան, Նաթօրիի՝ Միհրան Երամ էֆ. : — Հիւպատոսներ, Մեսիմայի՝ Հրանտ պէյ Տիւզ, Սեմիլինի՝ Գրիգոր էֆ. Եալարդեան, Բաքրասի՝ Յովհաննէս էֆ. Մաժակեան, Քաթանիայի՝ Լեւոն պէյ Կոստանեան, Պարի՝ Սարգիս էֆ. Պալեան : — Փոխ-հիւպատոսներ, Չանքայի՝ Մկրտիչ էֆ. Էրամճեան, Թիֆլիզի՝ Յովհաննէս էֆ. Նաֆիլեան :

ՍՊԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾ. — Թարգմանութեանց սեն-

եակի սնօրեն՝ *Միքայէլ էֆ. Մամիկոնեան*, Օգնականներ՝ *Մեղքոն էֆ. Նազիկեան* և *Միհրան էֆ. Աբիկեան* : — Առողջապահական երկրորդ ճիւղի սնօրենի օգնական՝ *Գնդապետ Գարրիէլ պէյ Թաշճեան* : — Առողջապահական Քննիչ Յանձնաժողովոյ անդամ՝ *Աղեքսանդր պէյ Արապեան* : — Գուլէիի զինուորական նախակրթարանին Ֆրանսերենի ուսուցիչներ՝ *Սրապիոն էֆ. Թղլեան* և *Պօղոս էֆ. Քէրէստէճեան* :

ԴԱՏԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Մալսուսէի վարչութեան գանձապետ՝ *Յարութիւն էֆ. Ասլանեան* :

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Վճռաբեկ ասենի աղերսագիրներու ճիւղի անդամ՝ *Տիգրան էֆ. Եռսուֆեան* : — Վերաֆննիչ ասենի եղեռնադատ ճիւղին անդամ՝ *Յովհաննէս Զիրաք էֆ. Թորոսեան* : Վերաֆննիչ ասենի պատժական ճիւղի անդամ՝ *Մեղքոն էֆ. Պարոնիկեան*, Առեւտրական ճիւղի անդամ՝ *Թաղուր էֆ. Համաթճեան* : — Առեւտրական Ա. դատարանի անդամ՝ *Ստեփան էֆ. Գարաեան* : — Վերաֆննիչ ասեանի անդամ՝ *Գարրիէլ էֆ. Գարրիէլեան* : — Բերայի հուզուզի դատարանին Ա. ճիւղի անդամ՝ *Մարգար էֆ. Ունճեան* : — Բերայի պատժական դատարանի Ա. ճիւղի անդամ՝ *Գրիգոր էֆ. Քիւրէլեան*, Բ. ճիւղի անդամ՝ *Յարութիւն էֆ. Մոսսիչեան* : — Բերայի քնդհանուր դատախազ՝ *Թաղէոս Բէքքի էֆ.* : — Դատական ֆննիչներ, Էսիրենի եւ Սելանիկի՝ *Վիշէն էֆ. Հոգոցեան*, Դասքեմունիի եւ Տրապիզոնի՝ *Գէորգ էֆ. Ֆիքրի*, Այսքնի եւ ձեզայիր Պահր Սեֆիսի՝ *Միսաք էֆ. Մակարեան* : — Նախագահներ, Այսքնի գաւառին առեւտրական դատարանին՝ *Եղիազար էֆ.*, ձեզայիր Պահր Սեֆիսի պատժական նախագահ ասենին՝ *Յովակիմ էֆ. Բէյիզեան*, Բիլմար գաւառակի նախագահ ասենի նախագահ՝ *Հայրապետ էֆ.*, Էսիրենի

ձիար-Էրկենե գաւառակի նախագահ ասեանին՝ *Գրիգոր էֆ.* : — Ընդհանուր դատախազ՝ ձեզայիր Պահր Սեֆիսի՝ *Տիգրան էֆ. Աշնան* : — Ընդհանուր դատախազի օգնական Պրուսայի՝ *Գարրիէլ էֆ. Նէշթէրճեան* :

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Օսար քղապետութեանց եւ քարգմանութեանց դիւանին սնօրեն՝ *Պետրոս էֆ. Քէրէստէճեան*, Ա. փարսուղար՝ *Տիգրան էֆ. Սադայեան*, Փարսուղարի օգնական՝ *Յակոբ Մելիք էֆ.* : — Տրոց վարչութեան դրօշմաթղթի պաշտօնեայ՝ *Խոսրով էֆ. Տէմիրճիպաշեան* : — Փողերանոցի ձուլարանի պաշտօնեայ՝ *Սիմոն էֆ.*, Մեքենաներու պաշտօնեայ՝ *Յովսէփ էֆ. Պէշլամեան*, Օգնական՝ *Ստեփան էֆ. Շաշեան* :

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՏԻՎ ԿԱՐԶՈՒԹԻՒՆ. — Կայս. կառավարութեան կողմէ ֆննիչ՝ *Եալէր փաշա Թընկեր* : — Ընդհանուր տեսչութեան խորհրդական եւ պաշտօնեաներու ճիւղին սնօրեն՝ *Միքայէլ էֆ. Մըսրըլեան* : — Երկրագործական մասնագէտ խորհրդական եւ Պրուսայի տրամաբուծական վարժարանին սնօրեն՝ *Գէորգ էֆ. Թորգոմեան*, Փարսուղար՝ *Միհրան էֆ. Երազեան* : — Պաշտօնեաներու ճիւղին դեր-սնօրեն՝ *Արայ էֆ. Արապեան* : — Համարակալութեան ճիւղի դեր-սնօրեններ՝ *Պօղոս էֆ. Հաճեան* և *Լեւոն էֆ. Տէմիրճիպաշեան* : — Թղթապետութեան ճիւղի սնօրեն՝ *Ղազարոս էֆ. Երամեան* (Նազար էֆ.) : — Ոգելից բնակիչներու, մեծաքի եւ ձկնորսութեան ճիւղի սնօրեն՝ *Թովմասեան էֆ.* : — Վիճակագրութեան ճիւղի դեր-սնօրեն՝ *Անտոն էֆ. Փափազեան* : Իրաւագիտութեան ճիւղի սնօրեն՝ *Տիգրան էֆ. Պետրոսեան*, Փաշաբան՝ *Գրիգոր էֆ. Աբիկեան* : — Տրապիզոնի վարչութեան սնօրեն՝ *Գրիգոր էֆ. Շապանեան* : — Գաւառական ֆննիչ Էնկիւրիի՝ *Գրիգոր էֆ. Մարգարեան* :

ԱՌՆԵՐԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՆԵՐ ԵՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Վիճակագրութեան սփռեմն՝ *Մկրտիչ էֆ. Սինապեան* : — Մասնագէտ խորհրդական եւ Կ. Պոլսոյ Բարախներուն գովաւեր՝ *Գարրիէլ էֆ. Սէրիլիէն* : — Երկաթուղիներու տեսչութեան օգնական եւ Արեւելեան երկաթուղիներու կեդր. գովաւեր՝ *Արամ էֆ. Մարկոսեան* : — Խնուղիներու եւ կամուրջներու տեսչութեան օգնական եւ Կ. Պոլսոյ ջուրի ընկերութեան գովաւեր՝ *Գէորգ. էֆ. Ասլանեան* : — Առեւտրական տեսչութեան օգնական՝ *Ռոպէր էֆ. Նազըճեան* : — Իրաւագէտ խորհրդականի օգնական՝ *Պետրոս էֆ. Խորասանճեան եւ Յովհաննէս էֆ. Գարսաշեան* : — Առաջին գծագրիչներ՝ *Տաճատ էֆ., Գրիգոր էֆ.* : — Թարգմանութեանց դիւանին Ա. Քարսուլար՝ *Գէորգ էֆ. Բազարատ* : — Արձանագրութեանց դիւանասան սփռեմն՝ *Խնդիր էֆ. Քիւրքճեան* : — Մասնագիտական դիւանին Ա. Քարսուլար՝ *Յարութիւն էֆ.* : — Նախա-նրուստդեմ երկաթուղւոյն գովաւեր՝ *Միհրան էֆ. Մամիկոնեան* : — Իզմիր-Իստանպուլ երկաթուղւոյն Ալաշեհիր-Աֆիօն Գարանիսարի ճիւղին գովաւեր՝ *Դաւուտ էֆ. Մարկոսեան* : — Պատրայի նախագիւն երկաթուղւոյ՝ *Միսաք էֆ.* Էսթրեքի երկաթուղւոյ՝ *Ստեփան էֆ.* Նուստադեմի երկաթուղւոյ՝ *Խնտաժ էֆ. Խնտաժեան* : — Ապահովութեան սնուկի տրիպակալ՝ *Լեւոն էֆ. Շնորհքեան* , Իրաւագէտ խորհրդական՝ *Յովհաննէս էֆ. Գարսաշեան* , Թղթապան՝ *Պետրոս էֆ. Փափաղեան* : — Շիրէքի Խայրիէի վարչական խորհուրդին անդամ՝ *Յարութիւն էֆ. Ջէքի* , Հաշուակալ ու տրիպակալ՝ *Յովսէփ էֆ. Նուստեֆեան* , Ընդհանուր բնիչ՝ *Յակոբ էֆ. Իսկէնտէր* , Արկղակալի օգնական՝ *Յարութիւն էֆ. Փիշմիշեան* , Հաշուակալի օգնականներ՝ *Էմինեան էֆ. Նասիեան եւ Պետրոս էֆ. Վասիլեան* : — Կ Պոլսոյ Առեւտրական սննեկի նախագան՝ *Պետրոս էֆ. Ազարեան* ,

Առաջին խորհրդական՝ *Սենեքերիմ էֆ. Մանուկեան* , Անդամներ՝ *Պատրիկ էֆ. Կիւլպէնկեան* , *Գրիգոր էֆ. Դարակէօղեան* , *Տիգրան էֆ. Մանուկեան* : — Երկաթուղւոյն գրամասան հաշուակալութեան դիւանին Ա. Քարսուլար՝ *Միհրան էֆ. Գարապէշեան* , Քննիչ՝ *Սեբաստիէն էֆ. Պէրպէրեան* : — Դրբ Քիլիսէի երկաթուղւոյն գրամասան պաշտօնեայ՝ *Գրիգոր էֆ. Հէքիմեան* :

ՄԵԾԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Իրաւնիչ եւ տպարաններու բնիչ՝ *Միքայէլ էֆ. Աշճեան* : — Կայս. Համալսարանի ուսողութեան ուսուցիչ՝ *Յովսէփ էֆ. Նուստեֆեան* : — Միլիիի ուսուցիչներ , Հայերէնի՝ *Յովհաննէս էֆ. Հիսարլեան* , Ֆրանսերէնի՝ *Թովմաս էֆ. Թէրզեան* , Տարաբանութեան՝ *Նշան էֆ. Ղուկասեան* , Գծագրութեան՝ *Դաւիթ էֆ. Ջրաճեան* , Ընդհանուր հսկող՝ *Մատթէոս էֆ. Նէկէնեան* , Գանձապետ՝ *Բեթրի էֆ.* : — Գեղարուեստից վարժարանին ներքին սփռեմն եւ ուսուցիչ Բանդակագործութեան՝ *Նրուսնդ էֆ. Ոսկան* : — Կայս. Լիսէի ուսուցիչներ , Հայերէնի եւ Ֆրանսերէնի՝ *Թովմաս էֆ. Թէրզեան* , Ֆրանսերէնի՝ *Սեպուհ էֆ. Թապիպեան* , Պատմութեան՝ *Յարութիւն էֆ. Յովհաննէսեան* , Երկրորդ հսկող՝ *Սարեան էֆ.* :

ՀԱՇՎՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵԱՆ — Անդամ՝ *Գրիգոր էֆէնտի Խալիլեան* :

ԲԺՇԿԱԿԱՆ, ԶԻՆՈՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆՆԵՐ — Ախտաբուժութեան ուսուցիչ՝ *Տոքթ. Միքայէլ էֆ. Խորասանճեան* , Օգնական՝ *Տոքթ. Վահան Կաշա Մանուէլեան* : — Ակնաբուժութեան ուսուցիչ՝ *Տոքթ. Տիգրան պէյ Աճէմեան* : — Անանցի , Բիքի եւ Կոկորդի հիւանդութեան ուսուցիչ՝ *Տոքթ. Ժիլան պէյ Անանեան* : — Տարաբանութեան ուսուցիչներ՝ *Նշան էֆ. Ղուկասեան եւ*

Յովսէփ էֆ. Ճէլալեան : — Ֆրանսերէնի ուսուցիչ՝ *Խըն-
դիր էֆ. Սիմոնեան* :

ՄԱՔՍԱՅՆՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ. — Վարչական խորհուր-
դին անդամներ՝ *Նշան էֆ. Գաղաղեան*, *Ասատուր էֆ.
Գուշատալեան* և *Անտոն էֆ. Կէօյէ Օղլու* :

ԱՆՏԱՌԱՑ. ՀԱՆՔԱՑ ԵՒ ԵՐԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Երկրագործութեան մասնագիտական խորհուրդին
նախագահն եւ առաջին նիւթին բնիչն եւ երկրագործա-
կան դրամատան վարչական խորհուրդին անդամ՝ *Էրամ
էֆ.*, երկրորդն եւ չորրորդն նիւթերու բնիչն՝ *Վահան էֆ.
Սուրէնեան* : — Թարգման նախարարութեան՝ *Աթանա-
զինէ էֆ. Արապեան* : — Հալալլի երկրագործական
վարժարանին անսառաքանութեան ուսուցիչ՝ *Մկրտիչ
էֆ. Հէքիմեան*, երկրագործութեան ուսուցիչ՝ *Հայկազն
էֆ. Պէկեան* : — Քաղաքային անասնաբուժական վար-
ժարանին ներքին անասնաբուժեան ուսուցիչ՝ *Դեր-զըն-
դապետ Տոքթոր Մինաս էֆ. Պէնեան* : — Անսառաք
բնիչներ, Հալալի նահանգին՝ *Մազսուտ էֆ.*, Այսրնի՝
Յակոբ էֆ., Դասթամուլիի՝ *Կարապետ էֆ.*, Էսիրնէի
Կիւլմիլիկինէ գաւառին՝ *Յակոբ էֆ. Հանըմեան*, եւ
Քըրֆ-Քիլիսէ գաւառին՝ *Երուանդ էֆ.* : — Դօստլայի՝
Յովսէփ էֆ. Էքեան, Շօսրայի՝ *Միհրան էֆ. Գափա-
մաճեան*, Իզմիշի՝ *Յովսէփ էֆ.*, Էնկիլուրիի՝ *Խաչատուր
էֆ.*, Տրանի՝ *Արթին էֆ.* : — Երկրագործական բնիչ-
ներ, Սուրիոյ նահանգին՝ *Մեւքոն էֆ.*, Էնկիլուրիի՝ *Մա-
նուկ էֆ.*, Այսրնի՝ *Յակոբ էֆ. Զաքարեան*, Տրապիզոնի՝
Մանուկ էֆ., Էսիրնէի՝ *Ռուբէն էֆ. Քեաթիպեան* :

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. —
Օսար բոլրակցութեանց դիւանին նօրէն՝ *Մեւքոն էֆ.
Եիւզպաշեան* : — Ճարտարագէտներու դիւանին նօրէն՝
Մկրտիչ էֆ. Աճէմեան : — Օսար հաշուակալութեանց

դիւանին նօրէն՝ *Միքայէլ էֆ. Էնքարէլեան* : — Տօրէն
իրաւագիտական դիւանին՝ *Գարեգին էֆ. Զէրքէլեան* :
— Բերայի հեռագրատան Դեր-Տօրէն՝ *Մկրտիչ էֆ. Գա-
զանճեան* : — Հեռագրական օսար բոլրակցութեանց ա-
ռաջին պաշտօնեաներ՝ *Մեւքոն էֆ. Պերխուտար, Կրօն
էֆ. Մութաֆեան* : — Ղալաթիոյ նամակատան՝ Օսար
երկիրներ ղրկուած նամակներու սեղանակին պէս՝ *Տիգ-
րան էֆ. Առաքելեան* :

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Ոստիկանութեան
երկրորդ գոմիսէր եւ բարգմանիչ Բնիչ խորհուրդին՝
Պեարոս Սէզայի էֆ., Բժիշկ՝ *Կոմիտաս պէյ Մինասեան*,
Առաջին դեղագործ Կեդրոնական բանօին՝ *Խաչիկ էֆ.* :
— Բերայի ոստիկանութեան բժիշկ՝ *Տիգրան էֆ.* :

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ. — Անդամ քաղաքայեան
խորհուրդին՝ *Անտոն էֆ. Ազնաւորեան* :

ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

Տ. Տ. ՄԿՐՏԻՉ Ա.

ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ

ԵԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ծնեալ ի Վան, 4 Ապրիլ 1820. Ձեռնադրեալ Եպիսկոպոս 18 Հոկտեմբեր 1868. Հնարեալ Կաթողիկոս, 5 Մայիս 1892. Օծեալ 26 Սեպտեմբեր 1893:

Տ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Պատրիարք Ս. Երուսաղէմի: Ծնեալ Եդիպոսս՝ 1819: Ձեռնադրեալ Եպիսկոպոս 1860: Պատրիարք 1888:

Տ. ՄԱՂԱԲԻԱ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Պատրիարք Կ. Պոլսոյ: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1841: Ձեռնադրեալ Եպիսկոպոս 1886: Պատրիարք 1896:

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, Նախորդ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1845: Ծնունդը եղաւ Եպիսկոպոս՝ 1876: Պատրիարք 1894: Հրաժարեալ 1896:

Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍՈՒՐԵԱՆԵԱՆ, Նախորդ Առաջնորդ Էտիրնէի: Ծնեալ Էտիրնէ՝ 1834: Ձեռն. 1864:

Տ. ՍՅԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՆՑԱՆՃԵԱՆ, Վանահայր Պէլէկէսի: Ծնեալ Պրուսա՝ 1837: Ձեռնադրեալ 1868:

Տ. ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՄՁԵԱՆ, Նախորդ Առաջ. Պրուսայի: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1838: Ձեռն. 1868:

Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍՄԱՆՅԵԱՆ, Վանահայր Երընջակայ: Ծնեալ Երեւան՝ 1837: Ձեռն. 1872:

Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, Ատենապետ Կրօն. Ժողովոյ: Ծնեալ Ֆիլիպէ՝ 1837: Ձեռն. 1872:

Տ. ՍՈՒՐԵԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱՐՁԵԱՆ, Փոխ. Թեմակալ Երեւանայ: Ծն. Աստապատ՝ 1837: Ձեռնդ. 1875:

Տ. ՎԱՀՐԱՄ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆԿՈՒՆԻ, Դեր-Ատենապետ Կրօն. Ժողովոյ: Ծնեալ Պրուսա՝ 1846: Ձեռն. 1875:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, Պատր. Փոխանորդ Երուսաղէմի: Ծնեալ Ռոտոսթո՝ 1829: Ձեռն. 1876:

Տ. ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԻԹԱՐԵԱՆ, Նախորդ Առաջնորդ Ուրֆայի: Ծնեալ Աւանց՝ 1823: Ձեռն. 1876:

Տ. ՏԻՄՈԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՓՐԻՉԵԱՆ, Նախկին Առաջնորդ Պալքէսէրի: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1821: Ձեռն. 1878:

Տ. ՊԵՏՐՈՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ԹԱԶՄԻՉՃԵԱՆ, Առաջնորդ Սըվազի: Ծնեալ Սըվազ՝ 1816: Ձեռն. 1879:

Տ. ՄԵԼԻՍԵՅԵԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱՅԵԱՆ, Առաջնորդ Իզմիրի: Ծնեալ Շամշատին՝ 1836: Ձեռն. 1879:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ԽՈՒԴԱՎԷՐԴԵԱՆ, Առաջնորդ Պեսարապոյ: Ծնեալ Վաղարշապատ՝ 1844: Ձեռն. 1879:

Տ. ԵԶԵԿԻԱ ԵՊԻՍԿ. ԱՊԱՀՈՒՆԻ, Բարոզիչ Մաքրիքէօյի: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1843: Ձեռն. 1879:

Տ. ՀԱՄԱՅԵԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԴԻՄԱՔՍԵԱՆ, Բարոզիչ Բերայի: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1839: Ձեռն. 1880:

Տ. ՂԵՌԵԴ ԵՊԻՍԿ. ՇԵՄԱՆԵԱՆ, Նախկին Առաջնորդ Էրզրումի: Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1846: Ձեռն. 1880:

Տ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ՍԵԴՐԱՆԵԱՆ, Առաջնորդ Աստրախանի: Ծնեալ Դալֆալու՝ 1843: Ձեռն. 1882:

Տ. ԳԷՈՐԳ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ, Նախորդ Առաջնորդ Տփղիսու: Ծնեալ Տփղիս՝ 1846: Ձեռն. 1882:

Տ. ՄԱՄԵՐԷ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ, Տնօրէն Ժողովական Երուսաղէմի: Ծնեալ Արարկիր՝ 1835: Ձեռն. 1885:

Տ. ՍԱՀԱԿ ԵՊԻՍԿ. ԽԱՊԱՅԵԱՆ, Լուսարարապետ Երուսաղէմի: Ծնեալ Խարբերդ՝ 1849: Ձեռն. 1885:

Տ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ԱՐԲԵՊԻՍԿ. ԴԱԹԵԱՆ, Նախանդամ Սինոդի Էջմիածնի: Ծնեալ Լոռի՝ 1838: Ձեռն. 1886:

Տ. ՍՅԵՓԱՆՈՍ ԵՊԻՍԿ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ, Առաջնորդ Իզմիրի: Ծնեալ Իզմիր՝ 1846: Ձեռն. 1886:

Տ. ԴԵԴԴՐ ԵՊԻՍԿ. ԳԱՌԱԿԵՐԵԱՆ, Առաջնորդ Դարապաղու: Ծնեալ Վաղարշապատ՝ 1836: Ձեռն. 1890:

Տ. ՄԱԿԱՐ ԵՊԻՍԿ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ, Սինոդական Էջմի-

- ածնի : Ծնեալ Շուշի՝ 1836 : Զեռնադրեալ 1894 :
- Տ. ԱՆԱՆԻԱ ԵՊԻՍԿ. ՀԱՄԱՋԱՍՏԵԱՆ, Յաջորդ Գանձակու : Ծնեալ Տաթև՝ 1838 : Զեռնադրեալ 1894 :
- Տ. ԳԷՈՐԳ ԵՊԻՍԿ. ԵՐԵՅԵԱՆ, Պատրիարքական Փոխ. Երուսաղէմի ի Կ. Պոլիս : Ծն. Իսմայիլ՝ 1852 : Զեռն. 1898 : Ընտրեալ Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ՝ 1901 :
- Տ. ՄԱՂԱՔԻԱ ԵՊԻՍԿ. ՏԷՐՈՒՆԵԱՆ, Նախ. Առաջնորդ Պարսկաստանի : Ծն. Տիարպէքիւր՝ 1848 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՐԱՃԵԱՆ, Առաջնորդ Ամերիկայի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1849 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ՍԱՀԱԿ ԵՊԻՍԿ. ԱՅՎԱՏԵԱՆ, Առաջնորդ Պարսկաստանի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1853 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Առաջնորդ Ռոսոսթոյի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1854 : Զեռնադրեալ 1898 :
- Տ. ԳԱՐԵԻԼ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՎԱԶԻՐՃԵԱՆ, Պատրիարքական Փոխ. Կ. Պոլսոյ : Ծն. Կ. Պոլիս՝ 1850 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ԱՇՈՑ ՓԱՓԱՋԵԱՆ, Առաջնորդ Ճանիկի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1847 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ԳԷՈՐԳ ԵՊԻՍԿ. ԻԹԻՐՃԵԱՆ, Առաջնորդ Եւրոպայի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1852 : Զեռնադրեալ 1898 :
- Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԵԻՐԱԿՈՒՆԻ, Միաբան Էջմիածնի : Ծնեալ Ախլցխա՝ 1857 : Զեռնադրեալ 1898 :
- Տ. ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ, Փոխ-Վանահայր եւ վերատեսուչ Արմաշու : Ծն. Կ. Պոլիս՝ 1860 : Զեռն. 1898 :
- Տ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՊԻՍԿ. ԱՅՎԱՋԵԱՆ, Առաջնորդ Եգիպտոսի : Ծնեալ Էրզրում՝ 1833 : Զեռնադրեալ 1899 :
- Տ. ՄԱՂԱՋԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԿԷՍՏՐԻՆԻՔԵԱՆ, Առաջնորդ Պիլէճիկի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1840 : Զեռնադրեալ 1899 :
- Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԱՐՇԱՐՈՒՆԻ, Առաջնորդ Պրուսայի : Ծնեալ Կ. Պոլիս՝ 1854 : Զեռնադրեալ 1899 :
- Տ. ՏՐԴԱՏ ԵՊԻՍԿ. ՊԱՆԵԱՆ, Առաջնորդ Գալսերիի : Ծն. Թալա՝ 1850 : Զեռնադրեալ 1899 :
- Տ. ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍ ԵՊԻՍԿ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, միաբան Էջմիածնի : Ծն. Վաղարշապատ՝ 1849 : Զեռնադրեալ 1901 :
- Տ. ՂԵՌՈՂԵ ԵՊԻՍԿ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ, Լուսարարապետ Էջ-

- միածնի : Ծն. Վաղարշապատ՝ 1852 : Զեռն. 1901 :
- Տ. ՅՈՒՍԵՓ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՂԱՋԵԱՆ, Սինոդական Էջմիածնի : Ծնեալ Մարդարա 1853 : Զեռնադրեալ 1901 :
- Տ. ԴԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՐԹՈՒՆԵԱՆ, Վանահայր Սանահնի : Ծն. Աշտարակ 1853 : Զեռնադրեալ 1901 :
- Տ. ՍԱՐԳԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՓԷԼՈՑԵԱՆ, Վանահայր Սեւանայ : Ծնեալ Նոր Պայազլիտ 1844 : Զեռնադրեալ 1901 :

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿՈՒՆԻՈՑ

- Տ. ԿՈՒՆԱԿՈՍ ԵՊԻՍԿ. ԲԷՐԴԷՋԵԱՆ, Կաթողիկոսական Տեղապահ Կիլիկիոյ : Ծնեալ Սիս՝ 1822 : Զեռն. 1880 :
- Տ. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԵՊԻՍԿ. ԴԱԹԵԱՆ, Անպաշտօն : Ծնեալ՝ Ճընուղ՝ 1827 : Զեռնադրեալ 1866 :
- Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՊԻՍԿ. ԳՈՋԱՆՃԵԱՆ, Անպաշտօն : Ծն. Կ. Պոլիս՝ 1826 : Զեռնադրեալ 1883 :
- Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿ. ԳԷՂՃԵԱՆ, Վանահայր Ս. Աստուածածնի : Ծնեալ Զէյթուն՝ 1836 : Զեռն. 1883 :
- Տ. ՄԿՐՏԷՃ ԵՊԻՍԿ. ՎԵՀԱՊԵՏԵԱՆ, Բարոզիկ Պէօյլեքտէրէի : Ծնեալ Էնկիւրի՝ 1842 : Զեռն. 1883 :
- Տ. ԱՐԲԱՀԱՄ ԵՊԻՍԿ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, Անպաշտօն : Ծնեալ Մալկարա՝ 1835 : Զեռնադրեալ 1886 :

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՂԹԱՄԱՐԱՑ

- Տ. ՅՈՎՍԷՓ ԵՊԻՍԿ. ԽՈՍՏԵՂԵԱՆ, Նախ. Վանահայր Կրտուք անապատի : Ծն. Նարեկ՝ 1834 : Զեռն. 1864 :

Ս Ի Ն Ո Ղ

ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՄՆԻ

- Ն. Ս. ՕԾՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ, Նախագահ .
- Տ. Արիստակէս Արքեպիսկ. Դաւթեան, Նախանգար .
- Տ. Մակար Եպիսկոպոս Բարխուդարեան ,
- Տ. Յուսիկ Եպիսկոպոս Մովսիսեան ,
- Տ. Աշոտ Վարդապետ Շախեան ,

Տ. Բաղարատ վարդապետ Թաւաքաշեան ,
Տ. Մխիթար վարդապետ Տէր Մկրտչեան ,
(Կը պախիսն երկու անդամներ)

ՄԱՏԱԿԱՐԱՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Յովնաննէս Եպիսկոպոս Շիրակունի ,
Համազասպ վարդապետ Համազասպեան ,
Կարապետ վարդապետ Տէր Մկրտչեան ,
Եղիշէ վարդապետ Անարոնեան ,

ՏՊԱՐԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Աշոտ վարդապետ Շախեան ,
Եղնիկ վարդապետ Դեանջիցեան ,
Ընծակ վարդապետ Եաղճեան ,
Լուսարարապետ . — Ղեւոնդ Եպիսկոպոս Յովակիմեան ,
Տեառն Ճեմարամի . — Կարապետ վրդ. Տէր Մկրտչեան ,
Մասեմարարանապետ . — Յուսիկ վրդ. Զօրարեան ,
Դանձապետ . — Եղիշէ վրդ. Անարոնեան ,
Դիւանապետ . — Կորիւն վրդ. Սահակեան ,

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՔ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

ԵՐԵՒԱՆ . — Սուքիաս Արքեպ. Պարզեան , Փոխ. Թեմ.
Աղեմանդրապետ . — Մամբրէ վ. Մելիք-Աղամեան , Յջրդ.
Կարս . — Կիւրեղ վրդ. Կիւրեղեան , Յաջորդ
Հին Նախիջեւան . — Սիոն վ. Տէր Մանուէլեան , Յաջորդ
Տաթև . — Խոսրով վարդ. Փիլիթեան , Յաջորդ .
ՏՓՂԻՍ . — Գարեգին վարդ. Յովսէփեան , Նախանդամ.
Ախլցիս . — Մատթէոս վարդ. Մատթէոսեան , Յաջորդ .
Գանձակ . — Անանիա Եպիսկ. Համազասպեան , Յաջորդ .
Գորի . — Յովնաննէս վարդ. Տ. Գէորգեան , Յաջորդ .
ՂԱՐԱՊԱՂ . — Գրիգոր Եպս. Գառնակերտեան , Առջնորդ.
Նուխի . — Սահակ վարդ. Տ. Միքայէլեան , Յաջորդ .

ՊԵՍԱՐԱՊՈՒՍ . — Ներսէս Արք. Խուդալերդեան , Առջնորդ.
Նոր Նախիջեւան . — Մուշէ վարդ. Եղաշեան , Յաջորդ .
Բերսպուրկ . — Գէորգ Ա. Բն. Խանթարեան , Նախանդամ.
Մոսկուա . — Յարութիւն Ա. Բն. Ղուկասեան , Նիւնդն . :
ԱՄՏՐԱՆԱՆ . — Արիստակէս Արք. Սեդրաքեան , Առջնորդ.
Ղզաւ . — Թովմաս Բն. Արքալեան , Նախանդամ .
ՇԱՄԱՆԻ . — Եփրեմ վարդ. Սուքիասեան . Նախանդամ.
Բազու . — Արսէն վարդապետ Ղլբոճեան , Գործակալ :

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՔ ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆԻ

ՍՊԱՀԱՆ . — Սահակ Եպիս. Այլատեան , Առաջնորդ .
ԹԵԽՐԱՆ . — Բաղարատ վրդ. վարդապետեան , Փոխանորդ.
Կապարս . — Անդրէաս Բն. Արքարեան , Հովիւ .
ՄԱՏՐԱՍ . — Մաշթոյ Բն. Իսրայէլեան , Հովիւ .
ՊՈՏՊՈՅ . — Գրիգոր Բն. Ղեւոնդեան , Հովիւ .
ՊԱՂԱԼԻԱ . — Եղիշէ Բն. Մկրտումեան , Հովիւ .
ԱՏՐԱՊԱՍՏԱՆ . — Եղիշէ վրդ. Մուրատեան , Առջնորդ.
Սալմաս . — Եղնիկ վրդ. Երկարակեցեան , Փոխանորդ :

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

ԵՒՐՈՊԱ . — Գէորգ Եպ. Իւթիւճեան , Առաջնորդ .
Բարիդ . — Վառճապուհ Բն. Քիպարեան , Հովիւ .
ՄԱՐՍԻԼԻԱ . — Գէորգ Եպ. Իւթիւճեան , Առժ. Հովիւ .
ՄԱՆԷՍՏՐ . — Թէոդորոս Բն. Տէր Իսահակեան , Հովիւ .
Սուչովա . — Յովնաննէս Բն. Մանուկունի , Հովիւ .
ԱՔԵՆԸ . — Գարեգին Բն. Արծրունի , Հովիւ :

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՌՈՍՏՐ . — Յովսէփ Եպ. Սարաճեան , Առաջնորդ .
Նիւ-Յորք . — Մաշթոյ վրդ. Փափաղեան , Հովիւ .
ՊՈՍՏՐԸ . — Ղեւոնդ վրդ. Մարդուկէսեան , Հովիւ .
ՓՐՈՎԻՏԵՆ . — Գէորգ Բն. Տ. Գէորգեան , Հովիւ .
ԼՈՐԵՆ . — Արսէն վրդ. Վեռնի , Հովիւ .
ՁԻԲԱԿ . — Վահրամ Բն. Մարգարեան , Հովիւ .
ՁԵԼՔԵՆ . — Անարոն վրդ. Սահրոյեան , Հովիւ :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՇԱ ՏԱՏԵԱՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՇԱ ՏԱՏԵԱՆ
(1830—1901)

1901 տարուան վերջերք՝ մեծ կորուստ մը ունեցաւ Ազգը յանձին Բարձր. Յարութիւն փաշայի Տատեան, որ երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետքը հոգին աւանդեց հոկտեմբեր 7ի կիրակի իրիկունը, իր բնակարանին մէջ, Բերա :

Հանգուցեալը այնչափ ծանօթ անձնաւորութիւն մըն էր, թէ՛ պետական ծառայութեան մէջ և թէ՛ ազգային շրջանակի մէջ, որ պիտի բաւականանանք հակիրճ կենսագրականով մը : Ինչպէս յայտնի է, Յարութիւն փաշա մինչեւ իր մահը պահեց Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդականի և Պետական Խորհրդոյ Քաղաքային ճիւղին անդամակցի կարեւոր պաշտօնները, վայելելով Վեհ. Սուլթանին Կայսերական բարձր վստահութիւնը :

Ազնուատոհմ գերդաստանի մը շառաւիղ, Յարութիւն փաշա որդին էր արքունի վառօդապետ Յովհաննէս պէյ Տատեանի և ծնած 1830ին, Այ-Սթէֆանոսի մէջ : Յարութիւն - Գարեգին՝ իր նախնական ուսումները տանը մէջ ստանալէ ետքը՝ կանուխէն Բարիզ զրկուելով՝ Քօլէժ զրուեցաւ և իր միջնակարգ ուսումներն աւարտեց Սէնդ-Պարսկ Լիսէին մէջ : Երիտասարդ ուսանողը մեծ յարում ցցուց պատմական, քաղաքական, տնտեսական և գանձային ծանօթութիւններու մէջ . բայց մասնաւորապէս բնութենակ էր ֆրանսերէն չարադրութեան : Քսան տարու չիկար, երբ Պոլիս դառնալով ամուսնացաւ Ճէզայիրցի Մկրտիչ Ամիրայի քրոջ

աղջկան՝ Օր. Տիրուհի Թագթագեանի հետ : Յարութիւն պէյ և Տիկին Տիրուհի Տատեան երեք զաւակ ունեցան . Իսկուհի՝ որ 13 տարեկան մեռած է Բարիդի մէջ , Եւգինէ (այժմ Տիկին Տօքթ. Նադաշեան) առաջին թարգմանուհի Կայս. Կանանոցին և Տիրան պէյ , անդամ Պաշտօնէից ընտրութեան Յանձնաժողովին :

Կայսերական Կառավարութեան ծառայութեան մէջ Յարութիւն պէյի առաջին պաշտօնը եղաւ անդամութիւն Արտաքին գործոց Պաշտօնատան օտար Թղթակցութեանց Սենեկին , որ ճշմարիտ դպրոց մը եղած է ապագայ մեծամեծ Պետական մարդոց : Այս պաշտօնը պահելով , Յարութիւն Պէյ իբրեւ քարտուղար զբոհուեցաւ զանազան դիւանագիտական պատուիրակութիւններու : 1857ին պատուիրակ եղաւ Ուլահ-Պուղտան զրկուած Բօմբէքութեան , որուն պետն էր Մեծ-Եպարքոսութեան խորհրդական (միւսթէշար) Սաֆվէթ Փաշա : Ծառայեց նաեւ Մոլտո-Վալաքիոյ Իշխանապետութեան գործերուն կարգադիր Միջազգային Յանձնաժողովին մէջ :

Դանուբէն դարձին , Էսքի Ջապթիէն գտնուող Ոստիկանական Պաշտօնատան Մէճլիսի Թահգըզ Ժողովին անդամ եղաւ , ուր առիթ ունեցաւ իր օրէնագիտական տաղանդն երեւցնելու՝ այն կէս մը դատաւորական պաշտօնին մէջ :

1860ին Գրպըրզը Մէհմէտ փաշայի նախագահութեան ներքեւ , Արթին Պէյ Բումէլի զրկուեցաւ , անդամակցութեամբ Յանձնաժողովի մը , որուն մէջ էին Ճէվտէթ էֆ. (վախճանեալ Ճէվտէթ Փաշա) , Գատրի Պէյ (յետոյ Փաշա) Պէյլիկճի Աֆիֆ Պէյ , Պէսիմ Պէյ , Քէնան Պէյ , Բաւլաքի Պէյ , Յօթիատիս Պէյ , Կաւրիլ էֆ. (Կաւրիլ Փաշա) : Այս Յանձնաժողովին շրջուն պաշտօնը տեւեց վեց ամիս : Արթին Պէյ Սէլանիկէ դարձաւ ,

Յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ՝ զրուած Կայսերական զօսանաւով :

1862ին Արթին պէյ անդամակցեցաւ Արտաքին գործոց պաշտօնատան Թարգմանութեան Սենեկին : Նոյն տարին քարտուղար եղաւ այն պատգամաւորութեան զոր Վեր. Սուլթանը զրկեց Օտեոս , բարեւելու Աղեքսանդր Բ. Չարը : Պատգամաւորութիւնը կը կազմէին արտաքին գործոց նախարար հանրածանօթ Ֆուատ փաշա , և Մեծ-Եպարքոսի փոխանորդ Ճէմիլ Փաշա :

1865ին Բարիդի Օսմ. դեսպանատան ֆրանսերէնի առաջին քարտուղար եղաւ , Ճէմիլ Փաշայի դեսպանութեան օրով : Երբ Ճէմիլ Փաշա պաշտօնով Սպանիա գնաց , Յարութիւն Պէյ Բարիդի դեսպանատան գործակատար եղաւ : Յետոյ ծառայեց Բարիդի դեսպան կարգուած Սաֆվէթ Փաշայի քով : Երեք տարիի չափ կեցաւ Բարիդ :

1868ին , Պետական Խորհրդոյ (Շուրայի Տէլլէթ) նոր կազմակերպութեան առիթ , Մուավին (օգնական անդամ) անուանեցաւ : Երկու ամիս ետքը , իսկական անդամ եղաւ Պետական Խորհրդոյ , Իւլա Սանիսիի աստիճանով , և արժանացաւ Գ. Մէճիտիէի պատուանշանին : Մեծ-Եպարքոս Ալի Փաշայի մասնաւոր համակրանքին արժանացած էր իր անձնուէր պաշտօնավարութեամբ :

* * Աւելի կարեւոր պաշտօններու կոչուեցաւ 1871էն ասդին : Ալի Փաշայէն ետքը , ծառայեց Մահմուտ Նէտիմ Փաշայի Մեծ-Եպարքոսութեան օրով , և կոչուեցաւ Էսհամը Ճէտիտի Պետական արժէթղթոց վարչութեան Տնօրէնութեան : Միանգամայն Անտառաց վերատեսուչ եղաւ : 1873-74, եղաւ Էլեւմոյի նախարարութեան խորհրդական (Մալլիյէ Միւսթէշարը) , Իւլայի Ա. աստիճանով : Շիրվանիդատէ Մէհմէտ Բիւշտի փաշայի

Մեծ-Եպարքոսութեան օրով նորէն Անտառաց և Հանքաց Վերատեսուչ եղաւ, իբրեւ զատ Վարչութիւն : Վերջապէս, Բերայի և յարակից թաղերու Զ. Շրջանակի Նախագահ եղաւ, և յետոյ, պահ մը անպաշտօն մնաց : Էստո Փաշայի Մեծ-Եպարքոսութեան օրով, կրկին Նախագահ եղաւ Յով Շրջանակին, և Բուժէլիի Երկաթուղիին հաշիւները քննող Յանձնաժողովին անդամակցեցաւ :

Վերջապէս, 1875ին, Մահուտ Նէտիմ Փաշայի Մեծ-Եպարքոսութեան օրով, Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական եղաւ, պաշտօն զոր, մի քանի ընդմիջումներով, պահեց ինչուան կեանքին վերջը :

1882ին Յունաստանի սահմանադիւրին խնդիրը քննող Դեսպանախորհրդին անդամակցեցաւ : Այս առթիւ Ա. կարգի Մէճիտիէ ստացաւ :

Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ Միւսթէշարութեան պաշտօնին մէջ վերահաստատել Արթին Պէյը, և 1887ին Վէզիրութեան աստիճան բարձրացուց : Յարութիւն Փաշա՝ արժանացաւ ականակուռ Օսմանիյէ և Մէճիտիյէ պատուանշաններու, ոսկի և արծաթ Իմթիյազ պատուանշանին, և իբրեւ բացառիկ չնորհ, պահելէ ետք իր հօր չնորհուած Իֆթիխարի պատուանշանը, ստացաւ նաեւ Ն. Կ. Վահալիսութեան հաստատած ականակուռ Իֆթիխար պատուանշանը : Բաց ի Անգլիայէն, բոլոր Մեծ Տէրութեանց պատուանշաններն ունէր :

1888ին Պուլկարիոյ Բօսիսէր անուանեցաւ : Զորս տարի առաջ, Պետական Խորհրդոյ վերակազմեալ Միլիթիյէ ճիւղին անդամ անուանեցաւ :

Քանիցս անդամակցեցաւ առեւտրական դաշնագրերուն նորոգման միջազգային յանձնաժողովներուն :

Յարութիւն փաշա սահուն լեզու մը ունէր և կը գրէր շատ ճոխ ֆրանսերէն մը : Արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ մասնաւորապէս զնահատուած էր իր կարողութիւնը՝ գիւտնագիտական պաշտօնաթուղթերու խմբագրութեան մէջ :

Ազգային շրջանակի մէջ իր անդրանիկ պաշտօնը եղած է 1856ին իր անդամակցութիւնը նորահաստատ Ուսումնական Խորհուրդին : Քանի մը անգամներ ալ ատենապետած է Պատրիարքարանի ժողովներուն : 1896 նոյեմբերին ընտրուեցաւ Ատենապետ Ազգ. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին, պաշտօն՝ զոր պահեց մինչեւ իր մահը, թէեւ 1901ի երկրորդ կիսուն՝ իր հիւանդագին վիճակին պատճառաւ՝ քիչ անգամ կրցաւ ներկայ գտնուիլ նիստերուն :

Յարութիւն փաշա եկեղեցատէր ու բարեպաշտ էր, ինչ որ իր ազգատոհմին աւանդական յատկութիւնն է արդէն : Կիրթ ճաշակ ունէր և իր զբաղմանց ներած չափով կը հետաքրքրուէր ու կը հետեւէր գրական, գիտական ու տնտեսական հարցերու :

Յարութիւն փաշա իւր փափաքին համաձայն թաղուեցաւ Պէշիքթաշի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ :

ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐԲԻՈՅ

Տ. ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՕՐՄԱՆԵԱՆ, Պատրիարքի Կոստանդնուպոլսոյ, Ծնեալ Կոստանդնուպոլսոյ — Բերա 1841 ժետրուար 11, ձեռնադրեալ Եպիսկոպոս 1886 յունիս 8, Մակար Ա. Սրբազան Կաթողիկոսէ, եւ ընտրեալ Պատրիարք 1896 յոյեմբեր 6 :

Գաբրիել Եպիսկոպոս ձեւանիւրնեան, Պատրիարքական Փոխանորդ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեան, Նախագահ.
2. Գրիգորիս Արքեպիսկոպոս Յովնանիսեան, Ա. Ատենապետ.
3. Վահրամ Եպիսկոպոս Մանկունի, Բ. Ատենապետ.
4. Մելքիսեդեկ Արքեպիսկոպոս Մուրտեան (Զմիւռնիա).
5. Գաբրիել Եպիսկոպոս ձեւանիւրնեան.
6. Դեորգ Եպիսկոպոս Իւրիճեան, (Եւրոպա).
7. Եղիշե Եպիսկոպոս Դուրեան, (Արմաշ).
8. Յովսէփ Եպիսկոպոս Արլուզեան, (Եգիպտոս).
9. Կարապետ Աւագ-Քահանայ Սեբեան.
10. Յովնանեւ Աւագ-Քահանայ Շահապեան.
11. Գաբրիել Աւագ-Քահանայ Խանճեան.
12. Կարապետ Աւագ-Քահանայ Սանտալճեան.
13. Գաբրիել Ծ. վարդապետ Թաթարեան (Վասմանեալ).
14. Խաչատուր Քահանայ Տէր Դարբիւղեան (Վասմանեալ) :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1. Յարութիւն փաշա Տատեան (Վասմանեալ).
2. Ստեփան » Ասլանեան (Վասմանեալ).
3. Էլիաս Էֆենտի Զայեան, Ա. Ատենադպիր.
4. Մինրան » Սեբեան, Բ. Ատենադպիր.

5. Գաբրիել Էֆենտի Նորատուճկեան.
6. Գրիգոր » Խորրեան.
7. Զարեհ » Տիպեր.
8. Տիգրան » Տէր Ներսէսեան.
9. Տիգրան » Նուսուֆեան.
10. Սենեքերիմ » Մանուկեան.
11. Գրիգոր » Գարակեօզեան.
12. Սեպուհ » Տէմիրճիպաշեան.
13. Մկրտիչ » Ասասեան.
14. Կարապետ » Կարամանեան.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1. Գաբրիել Եպ. ձեւանիւրնեան, Նախագահ.
2. Յովնանեւ Ա. Քհ. Մերկերեան.
3. Արիստակէս Քահ. Հիսարեան.
4. Ներսէս Քահ. Նազիկեան.
5. Հմայեակ Քահ. Էքսերճեան.
6. Սահակ Էֆենտի Կարաեան.
7. Նազարէք Էֆենտի Խաչերեան.
8. Բարսեղ Էֆենտի Ղազարոսեան.
9. Տոքթ. Տիգրան Էֆենտի Ալլահմէլտեան.

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1. Տոքթ. Վահրամ Էֆ. Թորգոմեան, Ատենապետ.
2. Պօղոս Էֆենտի Քերեստեճեան, Ատենադպիր.
3. Բարսեղ » Աւետիսեան.
4. Հրանտ » Ասատուր.
5. Յակոբ » Դուրգին.
6. Պետրոս » Կարապետեան.
7. Ստեփան » Կուրտիկեան.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

1. Դեորգ Էֆենտի Ասլանեան, Ատենապետ.
2. Կարապետ » Մալխասեան, Ատենադպիր.
3. Կարապետ » Քիւրքճիխանլուան.
4. Համբարձում » Էօմիւրեան.
5. Մինրան » Շիրինեան.
6. Սարգիս » Տանձիկեան.
7. Վահան » Սուրենեան.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՇՏՈՆԵԱՆԵՐ

Աճճնական Դիւան. — Ներսէս Վարդապետ Դանիէլեան, Բարտուղար, Մատթէոս Վարդապետ Աճճմեան, Բարտուղար:

Գործակաւարտ Բ. Դրան. — Տիգրան էֆ. Տեր-Ներսէսեան, Ա. Դործակատար, Յարութիւն էֆ. Գասպարեան, Բ. Դործակատար:

Խօսնական Դիւան. — Խորէն Ա. Բճ. Փեղիվանեան, Տեսուչ, Տիրայր Վրդ. Մարգարեան, Օգնական, Հմայեակ Բճ. Էքսերճեան, Ամուսնութեանց Դիւանադպիր, Եփրեմ էֆ. Փափագեան, Փոխանորդաբանի Դիւանադպիր:

Վարչական Դիւան. — Բարբող էֆ. Թէլեան, Տեսուչ, Նշան էֆ. Փափագեան, Դիւանադպիր, Գառնիկ էֆ. Հալկեան, Դիւանադպիր, Միհրան էֆ. Չուխաճեան, Դիւանադպիր, Հրանտ էֆ. Մարգարեան, Դիւանադպիր:

Յարաբերական Դիւան. — Կարապետ էֆ. Խաչատուրեան, Տեսուչ, Միւռն էֆ. Ջաքարեան, Դիւանադպիր, Գեորգ էֆ. Իւթիճեան, Դրագիր:

Աճանագրութեան Դիւան. — Մկրտիչ էֆ. Մելիքեան, Տեսուչ, Նշան էֆ. Կիրճեան, Դիւանադպիր, Արմենակ էֆ. Թէլլեան, Դրագիր:

Ազգահամարի Դիւան. — Սեպուհ էֆ. Բլատեան, Տեսուչ, Տիգրան էֆ. Նշատաճեան, Դիւանադպիր, Շահնէ էֆ. Գասպարեան, Դրագիր:

Նշանագրի Դիւան. — Միհրան էֆ. Չուխանեան, Տեսուչ, Լեւոն էֆ. Քիւրքճեան, Դիւանադպիր, Խաչիկ էֆ. Մարգարեան, Արկղակալ, Յարք էֆ. Հայրապետեան, Համարակալ:

Բարապետ. — Մարտիրոս աղա Խաչատուրեան, Բարապետ, Կարապետ աղա Սրապեան, Յովակիմ աղա Գաբամաճեան, Մեղքոն աղա Օտապայեան և Թաղէոս աղա Էքզրումեան, Ատոմ աղա Ատոմեան, Դռնապան:

ԹԱՂՕՐԱՅՔ Կ. ՊՈԼՍՈՅ

ՄԱՅՐ ԵՎ ԵՂԵՑԻ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ, Ս. ԽԱԶ ԵՒ Ս. ՈՐԴԻՔ ՈՐՈՏՄԱՆ

Ի ԳՈՒՆ ԳԱՐՈՒ

Առաքելք. — Տ. Ահարոն Ա. քահանայ Խըտըրչահեան: **Բահանայք.** — Տ. Եղիշէ Սէրէնեան, Տ. Արիստակէս Չիլճէնեան, Տ. Ոսկի Օհանեան, Տ. Խաչատուր Դերձակեան (լուսարարապետ) Տ. Միքայէլ Աշճեան (փոխաւարդերէց) Տ. Պօղոս Պէյազեան, Տ. Կարապետ Ստեփանեան, Տ. Ղեւոնդ Սուքիասեան, Տ. Գէորգ Պազարեան:

Թաղական խորհուրդ. — Յարութիւն Մոստիչեան՝ Ասենապէս, Միսաք Քօչունեան՝ Ասենապիր, Յարութիւն Իւթիւճեան՝ Գանձապէս, Մկրտիչ Մելիքեան, Խաչիկ Խանճեան, Գառնիկ Գալաֆեան, Յակոբ Նշանեան, Գրիգոր Մէլիքեան, Յարութիւն Սիմոնեան, Յակոբ Աճառեան, Գառնիկ Էպէեան եւ Միսաք Յակոբեան:

Վարժարանք. — Պէղճեան եւ Լուսաւորչեան: Տեսուչ, Հայկ էֆ. Խօճասարեան:

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ

ԳՈՒՆ ԳԱՐՈՒ ԴՈՒՐԱ

Բարոյիչ. — Տ. Մատթէոս Վրդպ. Աճճմեան: **Փոխ Առաքելք.** — Տ. Խորէն Նորատունիեան:

Բահանայֆ. — Տ. Գարեգին Տէր Գէորգեան, Տ. Սու-
քիաս Արիստակէսեան :

Թաղական Խորհուրդ. — Եղիա Մինասեան՝ Ասեկապէս,
Սարգիս Յովակիմեան՝ Ասեկապիւր, Գառնիկ Գա-
սպարեան՝ Գանձապէս, Միհրան Գրիգորեան, Յովա-
կիմ Եղիսէեան, Լեւոն Եղիսէեան, Զաքուղոն Ին-
ճէեան :

Վարժարանիֆ. — Պօղոսեան եւ Վառվառեան :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ

Եկնի Դաքու

Բարոզիչ. — Տ. Վահան Ծ. Վրդ. Յակոբեան :

Փոխ Առաքերեց. — Տ. Բարթուղիմէոս Պօղոսեան :

Բահանայֆ. — Տ. Գարեգին Ղազարոսեան, Տ. Արիստա-
կէս Վարժապետեան, Տ. Եղիազար Պօղոսեան :

Թաղական Խորհուրդ. — Մարուգէ Ֆրէնկեան, Գառ-
նիկ Վանկեան, Նշան Ազարեան, Թումիկ Կեռար-
եան, Մկրտիչ Բարմազսրբեան, Գէորգ Սարաֆեան,
Յարութիւն Մաղլումեան, Պետրոս Անդրանիկեան :

Վարժարանիֆ. — Ս. Առաքելոյ եւ Հայկանուշեան :

Ս. ՅՈՎՀԻՄՆԵՍՍ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻԶ

Կեօիկ Բաշա

Բարոզիչ. —

Առաքերեց. — Տ. Յովհաննէս Ա. Քհնյ. Մերկերեան :

Բահանայֆ. — Տ. Հմայեակ Յովհաննէսեան, Տ. Գարե-
գին Ղազարոսեան, Տ. Յակոբ Բաբազեան, Տ. Եղիա
Կարապետեան, Տ. Տրդատ Պոյաճեան, Տ. Պետ-

րոս Զարդաւաթեան, Տ. Մարտիրոս Գալֆաեան :
Թաղական Խորհուրդ. — Մարտիրոս Էքսէրճեան՝ Ասեկա-
պէս, Մարտիրոս Թեղեան՝ Ասեկապիւր, Գալուստ
Եէկէնեան՝ Գանձապէս, Տօքթ. Կարապետ Մու-
թաֆեան, Նիգոթ Պարոնեան, Կարապետ Փա-
փաղեան, Կարապետ Մազուլեան, Մատթէոս
Եէկէնեան :

Վարժարանիֆ. — Ս. Մեսրոպեան :

Ս. ԳԷՈՐԳ

Սանսթիս

Բարոզիչ. —

Առաքերեց. — Տ. Յովհաննէս Ա. Քհնյ. Շահապաղեան :

Բահանայֆ. — Տ. Թադէոս Սիմոնեան, Տ. Ներսէս Տ.
Եղիշեան (փոխ առաքերեց), Տ. Փիլիպպոս Տ. Յա-
կոբեան, Տ. Կարապետ Յակոբեան, Տ. Արզար Ա-
րապեան, Տ. Անանիա Յակոբեան, Տ. Արիստակէս
Հիսարլեան, Տ. Սերովբէ Ներշապուհեան, Տ. Եղիշէ
Մանավեան :

Թաղական Խորհուրդ. — Միհրան Աբիկեան՝ Ասեկապէս,
Լեւոն Սաաթճեան՝ Ասեկապիւր, Մանուկ Վարդան-
եան՝ Գանձապէս, Ենուլք Բուլճեան, Պօղոս Մկր-
տիչեան, Յովակիմ Աբիկեան, Թորոս Մկրտիչեան,
Յովհաննէս Անտօնեան, Տօքթ. Միհրան Վարդա-
զարեան, Մկրտիչ Սըվաճեան, Յովհաննէս Կրճիկ-
եան, Ոսկեան Յակոբեան :

Վարժարանիֆ. Ս. Սահակեան եւ Նունեան-Վարդուհեան :
Տեսուչ՝ Միսաք Էֆ. Սուրեան :

ԳԼԽԱԴԻՐ Ս. ՅԱԿՈԲ

Աղբը Մերմեր

Քարոզիչ . — Տ. Տիրայր Վրդ. Մարգարեան :

Քահանայք . — Սամաթիոյ :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Գէորգ Ճիւղանեան՝ Ասե-
նապետ , Գաբրիէլ Օսմանլըեան , Սինէմ Նիկողոսեան ,
Մարտիրոս Յակոբեան , Պօղոս Գաղանձեան , Խաչիկ
Սարգսեան , Տիրան Լօգմեան :

Վարժարանք . — Ներսէսեան :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻԶ

Նաղը Գաբու

Քարոզիչ . — Տ. Եղիշէ Վրդ. Գալֆաեան :

Քահանայք . — Սամաթիոյ :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Աթանիկ Գալֆաեան՝
Ասեկապետ , Անտօն Ասլանեան՝ Ասեկապիր , Կարա-
պետ Փափազեան , Լեւոն Լուծֆեան , Լեւոն Սա-
րաֆեան , Գրիգոր Օվաճըգեան , Յովսէփ Չամիչեան :
Վարժարան . — Խորէնեան և Վառլառեան :

Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ

Թօփ Գաբու

Քարոզիչ .

Քահանայք . — Տ. Ատոմ Խաչատուրեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Սիմօն Ալթունձեան՝ Ասեկապետ ,
Սրտաշէս Վարդանեան՝ Ասեկապիր , Պետրոս Զի-

մէնեան՝ Գանձապետ , Լեւոն Մխթարեան , Գրիգոր
Ալեանաքեան :
Վարժարանք . — Լեւոնեան և Վարդունեան :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆ ՈՍԿԵՑԵՐՍՆ

Գարակիտերիւք

Մնայ հրկիզեալ , պատկեր Չարխափան Ս. Աստ-
ուածածնի փոխադրեալ է յեկեղեցին Պալատու , և քա-
հանայք փոխադրեալք են յեկեղեցին Բերայի :

Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ

Պաշար

Քարոզիչ . — Տ. Վահրիճ Վրդ. Շահլամեան :

Առաքեղք . — Տ. Միքայէլ Ա. Բհնյ. Վարժապետեան :

Քահանայք . — Տ. Վահան Գրիգորեան , Տ. Արէլ Երէց-
եան , Տ. Գրիգոր Աբրահամեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Աղաճան Աւետիսեան՝ Ասեկա-
պետ , Գրիգոր Զօրաեան , Յակոբ Թահթապրունեան ,
Տիգրան Երեցեան , Ռէթէոս Ճիւղանեան , Միսաք
Յովնանեան , Սիմօն Վանլեան , Սեփոն Մինասեան :
Վարժարանք . — Խորէնեան : Տեսուչ՝ Գէորգ էֆ. Սիմօն-
եան :

Ս. ԵՂԻՍ

Էյուպ

Քարոզիչ . —

Քահանայք . — Տ. Գրիգոր Թէլէքէլեան :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Սեպուհ Ալեանաքեան՝

Ասեմապէս , Մկրտիչ Նարեան՝ Ասեմապիւր , Մկրտիչ Աւ-
րովբէեան , Դէորդ Յովակիմեան :
Վարժարանք . — Պէզճեան :

Ս. Ա Ս Տ Ո Ի Ա Մ Ա Մ Ի Ն

Էյուպ

Քարոզիչ . —

Քահանայ . — Տ. Յարութիւն Դերձակեան :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Դէորդ Վարժապետեան՝
Ասեմապէս , Կարապետ Լալիկեան՝ Ասեմապիւր , Գառ-
նիկ Մամասեան :

Ս. Ս Տ Ե Փ Ա Ն Ո Ս

Ի Խապիւղ

Քարոզիչ . — Տ. Տաճատ Մ. Վրդ. Ոսկանեան :

Աւագերեց . — Տ. Մինաս Ա. Քչնյ. Պէզազեան :

Քահանայ . — Տ. Արքայազն Կիւրեղեան (յիսկ աւագերեց),
Տ. Համբարձում Դերձակեան :

Թաղ. Խորհուրդ . — Եղիա Շահապազ՝ Ասեմապէս , Սարգիս
Խօրասանճեան՝ Ասեմապիւր , Կարապետ Թիրեաք-
եան՝ Գանձապէս , Յովսէփ Մէրտանեան , Տոքթ.
Յակոբ Քէմաճեան , Խաչիկ Սըվաճեան , Աւետիս
Պապօեան , Մինաս Սիոսեան , Պետրոս Փափաղեան :
Վարժարան . — Ս. Ներսէսեան : Աւագ-ուսուցիչ՝ Յակոբ
էֆ. Ոսկան :

Ս. ՅԱԿՈԲ ՄՄԲՆԱՅ

Ի Գաւառ փաշա

Քարոզիչ . — Տ. Մարկոս Վրդ. Գարազաշեան :

Քահանայ . —

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Ղազար Բօլատ՝ Ասեմա-
պէս , Սարգիս Կիւլէրեան՝ Ասեմապիւր , Սրապ Պայ-
թարեան՝ Գանձապէս , Աւետիս Պոյաճեան , Մանուկ
Ալթըբարմաքեան :

Վարժարան . — Ս. Մեսրոպեան :

Ս. Լ Ո Ի Ս Ա Ի Ո Ր Ի Չ

Ի Ղաշաթիս

Քարոզիչ . — Տ. Բարդէն Մ. Վրդ. Կիւլէսերեան :

Փոխ-Աւագերեց . — Տ. Մեսրոպ Տ. Մեսրոպեան :

Քահանայ . — Տ. Գարեգին Յովակիմեան , Տ. Թադէոս
Տ. Մեսրոպեան :

Խնամակալութիւն . — Յակոբ Էսաեան՝ Ասեմապէս , Յով-
հաննէս Մուրատեան՝ Ասեմապիւր , Մաքսուտ Հա-
րենյ՝ Գանձապէս , Մկրտիչ Ասատեան , Յակոբ Յա-
կոբեան , Յովսէփ Եռասուֆեան , Հրանտ Ասատուր :
Վարժարանք . — Կեղրոնական և Ս. Լուսաւորչեան :
Ընդհ. Հսկող՝ Գառնիկ էֆ. Բարունակեան :

Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ , Ս. ՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ,

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Բերա

Քարոզիչ . — Տ. Հմայեակ եպիսկ. Դիմաքսեան :

Աւագերեց . — Տ. Յովհաննէս Ա. քչնյ. Մկրեան :

Քահանայ . — Տ. Թադէոս Թաթարեան (Փոխ-Աւագե-
րեց) , Տ. Դէորդ Անդրանիկեան , Տ. Ներսէս Նազիկ-
եան , Տ. Կոմիտաս Սպեան , Տ. Խորէն Յարութիւն-
եան , Տ. Յակոբոս Տէլէճէքեան , Տ. Դրիգոր Ճէպէ-
ճեան , Տ. Սահակ Փափաղեան , Տ. Մեսրոպ Տ. Մես-
րոպեան , Տ. Արիստաքէս Թաշճեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Մի.բայել Մամիկոնեան՝ Ասե-
նապետ , Տօ.քթ. Գրիգոր Դաւիթեան՝ Ասեկարպիր ,
Թաղէոս Է.քմէ.քճեան՝ Դանձապետ , Տիրան Կիւմրու-
կերտան , Յարութիւն Ինճիճեան , Տօ.քթ. Յակոբ
Պէկեան , Գրիգոր Սէլիմիէճեան , Վահան Էստեան :
Պարսոց Հասոցնական Յանձնաժողով . — Տիրան Թօգաթ-
եան՝ Ասեկարպետ , Արտաշէս Մկրեան՝ Ասեկարպիր ,
Մինրան Մուրատեան՝ Դանձապետ , Մինրան Թնկրեան ,
Յակոբ Ստամպուլեան :

Շիշլիի Դերեգահաստական Յանձնաժողով . — Տ. Յովհաննէս
Աւագ . քնն. Մկրեան՝ Նախագահ , Տիրան Թօգաթ-
եան՝ Ասեկարպետ , Տ. Խորէն Յարութիւնեան՝ Ասեկա-
րպիր , Խաչիկ Ղազարոսեան՝ Դանձապետ , Մինրան
Մուրատեան , Օննիկ Տէրունեան , Տօ.քթ. Շահպաղ-
եան :

Վարժարանք . — Էստեան , Նարեկեան , Լուսաւորչեան ,
Արշակունեան : Տեսուչ՝ Գրիգոր Էֆ. Մարգարեան :

Ս . Վ Ա Ր Դ Ա Ն

Ֆերի Դիւղ

Քարոզիչ . — Տ. Գրիգոր Ծ. Վ. Աբարդեան :

Քահանայ . — Տ. Գէորգ Անանեան :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Ա.գնիւ Անարոնեան՝ Ա-
սեկարպետ , Գրիգոր Ճիւղէրեան՝ Ասեկարպիր , Խաչիկ
Քիւրտեան , Կարապետ Մարկարաբեան , Մեսրոպ
Մեսրոպովիչ , Նշան Հալէսլեան , Մաքսուտ Մա-
նուկեան , Տօ.քթ. Մարգիւս Արզունեան , Պիմէն Տ.
Դասպարեան :

Վարժարանք . — Ս. Մեսրոպեան :

Ս . Ա Ս Տ Ո Ի Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն

Պեշիկթաշ

Քարոզիչ . —

Աւագերեց . — Տ. Յովհաննէս Ա. քնն. Արսէնեան :

Քահանայք . — Տ. Սահակ Պետրոսեան , Տ. Պարգեւ Ա-
մատունի :

Թաղական Խորհուրդ . — Խաչիկ Խորասանճեան՝ Ասեկա-
պետ , Յովհաննէս Ալալէմճեան՝ Ասեկարպիր , Բարսեղ
Կիւլպէնկեան՝ Դանձապետ , Զենոր Հիսարլեան , Ճա-
նիկ Քրիսեան , Յակոբ Սարաֆեան , Նշան Տիւղէն-
ճեան , Դանիէլ Հանէսեան , Յովհաննէս Սաման-
ճեան :

Վարժարանք . — Մաքրունեան : Տեսուչ՝ Մանասէ Էֆ.
Սուլթանեան :

Ս . Ա Ս Տ Ո Ի Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն

Օրթաքոյ

Քարոզիչ . — Տ. Վահրամ եպիսկ. Մանուկունի :

Աւագերեց . — Տ. Սահակ Ա. քնն. Տ. Մարգարեան :

Քահանայք . — Տ. Վրդանէս Պալեան , Տ. Ղեւոնդ Մու-
րատեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Տօ.քթ. Վահան փաշա Մանու-
էլեան՝ Ասեկարպետ , Արիկ Մուպանճեան՝ Ասեկա-
րպիր , Լեւոն Յակոբեան՝ Դանձապետ , Կարապետ
Խաչատուրեան , Յարութիւն Զէքի Մանուկեան ,
Արտաշէս Կէօնճեան , Արրահամ Շատանեան :

Վարժարանք . — Ս. Թարգմանչաց և Հովսիսիմեանց-Նեկ-
տարիւնեան : Տեսուչ՝ Արիստակէս Էֆ. Պոյաճեան :

Ա. Խ Ա. 2

Գործող Ձեռնիկ

Քարոզիչ . — Տ. Գրիգորիս Արքեպիսկ. Յովհաննիսեան :
Քահանայ . — Տ. Սուքիաս Պալլադեան :
Թաղական Խորհուրդ . — Սարգիս Արապեան , Սեպուհ
Նաւասարդեան , Խաչիկ Գէորգեան , Անտոն Փէր-
տէճեան , Եղիա Կիւմիւշճեան :
Վարժարան . — Ա. Թարգմանչաց :

Ա. ՍԱՆԴՈՒԽՏ

Բռնակի Հիսար

Քարոզիչ . —
Քահանայ . — Տ. Մկրտիչ Նախիկեան :
Թաղական Խորհուրդ . — Երուանդ Զաւուշեան , Էգնա
Պէօրէկեան , Կարապետ Տ. Արաճաւեան , Միքայէլ
Շիշմանեան , Պարթև Յակոբեան :
Վարժարան . — Ա. Թադէոսեան :

Ա. Ե Ր Ի Յ Մ Ա. Ն Կ Ա. Ն 8

Պոյսնթիոյ

Քարոզիչ . — Տ. Էմմանուէլ Վրդպ. Պալեան :
Քահանայ . — Տ. Պետրոս Յակոբեան :
Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Գէորգ Արաճաւեան՝ Ա-
սեկապէս , Գասպար Ֆէնէրճեան՝ Ասեկապիս , Մի-
րան Արմաղանեան՝ Գանձապէս , Պետրոս Յովակիմ-
եան , Կոստանդ Գալչինեան :
Վարժարան . — Ա. Երից Մանկանց :

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏ

Արքեպիս

Քարոզիչ . —

Քահանայ . —

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Քերովրէ Մարգարեան՝
Ասեկապէս , Ստեփան Գաբրիէլեան՝ Ասեկապիս , Ա-
լիքսան Յարութիւնեան՝ Գանձապէս , Աւետիս Պո-
ղոսեան , Պապիկ Պապիկեան , Յովհան Գէորգեան ,
Մկրտիչ Սարգսեան :

Ա. Ա Ս Տ Ո Ւ Ա. Ծ Ա. Ծ Ի Ն

Եկեմի գիւղ

Քարոզիչ . — Տ. Յակոբոս Ծ. Վրդ. Շահապաղեան :
Քահանայ . — Տ. Բարսեղ Կարմրուկեան :
Թաղական Խորհուրդ . — Տօքթ. Սամուէլ Լաւճինճեան՝
Ասեկապէս , Թորոս Մանուկեան՝ Ատեմաղպիս , Գրի-
գոր Գաղանճեան՝ Գանձապէս , Սեպուհ Տէմիր-
ճիպաշեան :
Վարժարան . — Մամիկոնեան :

Ա. Հ Ռ Ի Փ Ս Ի Մ Է

Պեոյիսֆերե

Քարոզիչ . — Տ. Մկրտիչ Եպսկ. Վեհապետեան :
Քահանայ . — Տ. Գրիգոր Երէցեան :
Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Հայրիկ Ալաճաճեան՝ Ա-
սեկապէս , Պետրոս Իսրայէլեան , Գառնիկ Համբար-
ձումեան , Կարապետ Փափաղեան , Եղիա Սարգիս-
եան :
Վարժարան . — Ա. Հռիփսիմեանց և Ա. Մետրոպեան :
Աւագ-ուսուցիչ՝ Սահակ Էֆ. Խանճեան :

Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ

Պէյֆօլ

Քարոզիչ . —

Քանանայ . — Տ. Համազասպ Պատմական :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Ալիքսան Նշանեան՝ Ասեկայէս , Եղիա Կարապետեան՝ Ասեկայիւր , Գարբիէլ Կարապետեան՝ Գանձապէս , Կարապետ Գրիգորեան , Աւետիս Գրիգորեան , Վարժարան . — Ա. Նիկողայոսեան :

Ս. ԵՐԿՈՏՍՍՍՆ ԱՌԱՔԵՍԼՔ

Ի Գանձիկի

Քարոզիչ . —

Քանանայ . —

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Եղիազար Մելիքեան՝ Ասեկայէս , Միհրան Միրիճանեան , Առաքել Արիկեան , Յարութիւն Բէիլեան , Մարգար Խանճեան : Վարժարան . — Ա. Առաքելոյ :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍՆԻՈՐԻԶ

Գողգոթնոյ

Քարոզիչ . — Տ. Գրիգորիս Վարդ. Գալաքեան :

Առաքելեց . — Տ. Կարապետ Ա. քնն. Սէթեան :

Քանանայ . — Տ. Գրիգորիս Յակոբեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Տիգրան Տ. Ներսէսեան՝ Ասեկայէս , Յակոբ Գորեան՝ Ասեկայիւր , Համբարձում Գողաղեան՝ Գանձապէս , Տիգրան Նազարեան , Յարութիւն Մարտեան , Կարապետ Պատմական ,

Գրիգոր Էրէնեան , Կիրակոս Մալխասեան , Յարութիւն Բաշիկեան :

Վարժարան . — Ներսէսեան եւ Երմեան : Տեսուչ՝ Գալուստ Էֆ. Մալաթեան :

Ս. ԽԱՅ

Իսկիւսար

Քարոզիչ . —

Առաքելեց . — Տ. Գարբիէլ Ա. Քնն. Խանճեան :

Քանանայ . — Տ. Արմէն Պապեան , Տ. Խորէն Փափազեան , Տ. Հայկեակ Էնքսերճեան , Տ. Վահրամ Յակոբեան , Տ. Տաճատ Փաշայեան , Տ. Արաճափ Էպէսեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Խաչիկ Ալլահիէրտի օղլու՝ Ասեկայէս , Գրիգոր Ֆէրհատեան՝ Ասեկայիւր , Կարապետ Բուճեան՝ Գանձապէս , Գէորգ Թորգոմեան , Սարգիս Տանձիկեան , Նշան Վալիտեան , Երուանդ Լաթիֆեան , Սիմոն Գաբաթմեան :

Վարժարան . — Ա. Խաչի : Տեսուչ՝ Գարեգին Էֆ. Գալաթեան :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Իսկիւսար

Քարոզիչ . — Տ. Ներսէս Վրդ. Դանիէլեան :

Առաքելեց . — Տ. Խորէն Ա. Քնն. Փէշիվանեան :

Քանանայ . — Տ. Բարթողիմէոս Թաղեոսեան , Տ. Վարդան Պաղտատեան , Տ. Եղիշէ Գալչրեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Տիգրան Եղեկիէլեան՝ Ասեկայէս , Թուրքիկ Սուրէնեան՝ Ասեկայիւր , Աթանիկ Իւթիւճեան՝ Գանձապէս , Ալիքսան Սափայեան , Անիքոս

Ահարոնեան, Մադսուտ Մարտիրեան, Մինրան Արծիւեան, Մինրան Ուղուրիկեան, Յովհաննէս Ունճեան :

Վարժարանք . — Ճեմարանի :

Ս. Թ Ա. Գ Ա. Ի Ո Ր

Գասըֆեօյ

Բարոգիւ . —

Աւագերեց . — Տ. Կարապետ Ա. Քնյ. Սանտալճեան :

Բահանայք . — Տ. Խոսրով Գալիաքճեան, Տ. Վարդան Դերձակեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Տոքթ. Յակոբ պէյ Սաաթճեան՝ Ասեւապէս, Մինրան Շիրինեան՝ Բ. Ասեւապէս, Ռուբէն Քէմհաճեան՝ Ասեւապէս, Գառնիկ Համբարձումեան՝ Գանձապէս, Գրիգոր Գառնակերեան, Սարգիս Ըջըլեան, Իլիաս Զիչէքճեան :

Վարժարանք . — Արամեան, Տեսուչ՝ Նշան էֆ. Թորոսեան :

Ս. Ն Շ Ա. Ն

Գարբալ

Բարոգիւ . —

Բահանայք . — Տ. Մուշեղ Նաւալարեան, Տ. Յուսիկ Քաջունի :

Թաղական Խորհուրդ . — Մարուգէ Մութաֆեան՝ Ասեւապէս, Օգոսէն Ալլինեան՝ Ասեւապէս, Նշան Մարտիրեան՝ Գանձապէս, Մաքսուտ Արսլանեան, Վարդերես Պարտիզպանեան :

Վարժարանք . — Պէշճեան :

Ս. Ն Շ Ա. Ն

Աշեմսաղի

Բահանայք . — Տ. Մուշեղ Մարտիրոսեան :

Թաղական Խորհուրդ . —

Վարժարանք . — Ս. Նշանի :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻՉ

Գրնալը

Բարոգիւ . —

Աւագերեց . — Տ. Դիոնիսիոս Ա. Քնյ. Ճիզմէճեան :

Բահանայք . — Տ. Վահան Խոյեան :

Առժմ. Թաղական Խորհուրդ . — Մինրան Սէթեան՝ Ասեւապէս, Արսէն Արսէնեան, Տոքթ. Տիրան Փափազեան, Նշան Անդրէասեան, Նազարէթ Նազըճեան, Լեւոն Հաճեան :

Վարժարանք . — Ս. Ներսէսեան : Աւագ ուսուցիչ՝ Տ. Վահան Քնյ. Խոյեան :

Ս. Ա Ս Տ Ո Ւ Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն

Մաֆրիգիւղ

Բարոգիւ . — Տ. Նզնիկ Եպիս. Ապահունի :

Փոխ-Աւագերեց . — Տ. Սարգիս Զօհրապեան :

Բահանայք . — Տ. Միքայէլ Ոսկերչեան, Տ. Պետրոս Տ. Պետրոսեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Գրիգոր Մարգարեան՝ Ասեւապէս, Հայկ Անտոնեան՝ Ասեւապէս, Բենիկ Բազլաճեան, Գրիգոր Բարունակեան, Մկրտիչ Սերվեան, Յակոբ Գազազեան :

Վարժարան . — Տառեան : Առաջ ուսուցիչ՝ Պօղոս էֆ .
Պէշապեան :

Ս. Ս Տ Ե Փ Ս. Ն Ո Ս

Այսքեփան

Քարոզիչ . —

Քահանայ . — Տ. Խորէն Քիւրքեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Դէորդ Ասլանեան՝ Ասկեսպէս :
Վարժարան . —

Ս. Ա Ս Տ Ո Ի Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն

Ագաջը

Քահանայ . — Տ. Դաւիթ Ճանիկեան , Տ. Յովհաննէս Տ.
Ստեփանեան :

Թաղական Խորհուրդ . — Էլիաս Զայեան , Կարապետ
Քիւրքեան :

Ս. Փ Ր Կ Ի Զ Ե Ի Ս. Յ Ա Կ Ո Ր

Ազգային Հիւանդանոց

Քարոզիչ . — Տ. Վարդան Ծ. Վ. Բրոստորոնեան :

Քահանայ . — Տ. Վահան Ժամակոչեան :

Խնամակալութիւն . — Աղդային Հիւանդանոցի :

Վարժարան . — Աղդային Որբանոց : Տեսուչ՝ Յակոբ էֆ .
Նիկողոսեան :

Ս. Ա Ս Տ Ո Ի Ա Ծ Ա Ծ Ի Ն

Համազգային Անկեղանոց

Քարոզիչ . — Տ. Վրթանէս Վրդ. Գալըպեան :

Խնամակալ . — Յովհաննէս Պօյաճեան :

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿՆԵՐ

1. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ . — Պատրիարք , Տ. Մաղա-
քիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեան : Եկեղեցի 43 , վանք 1 :

2. ԷՏԻՐՆԷ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Արսէն Քհ.
Դերձակեան : Եկ. 5 :

3. ԹԷՔԵՐՍՍՊ . — Առաջնորդ , Տ. Ներսէս Եպիս-
Ապանեան : Եկ. 8 :

4. ԻԶՄԻՏ . — Առաջնորդ , Տ. Ստեփանոս Եպիս-
Յովակիմեան : Եկ. 46 :

5. ՊՐՈԲՍՍ . — Առաջնորդ , Տ. Յովհաննէս Եպիս-
Արշարունի : Եկ. 11 :

6. ՊԱԼԷՔԵՍԷՐ-ՊԱՆՏՐՈՒՍ . — Առաջ. Տեղապահ ,
Տ. Թաթուլ Ծ. Վրդ. Դուրեան : Եկ. 8 :

7. ՊԻԼԷՃԻԿ . — Առաջնորդ , Տ. Մովսէս Եպիս-
Կէօբրիւքեան : Եկ. 6 :

8. ՔԷՌՈՒԼԷՍ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Մկրտիչ
Ծ. Վրդ. Աղաւառնի : Եկ. 5 :

9. ԻԶՄԻՐ . — Առաջնորդ , Տ. Մելքիսեդեկ Արքեպ-
Մուրառեան : Եկ. 12 :

10. ԷՆԿԻԲԻՐԻ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Պետրոս Ծ.
Վ. Ներկարարեան : Եկ. 23 , վանք 1 :

11. ԳԱՍՅԷՐԻ . — Առաջնորդ , Տ. Տրդատ Եպ. Պալ-
եան : Եկ. 28 , վանք 3 :

12. ՍՐՎԱԶ . — Առաջնորդ , Տ. Պետրոս Արքեպ-
Թահիրզեան : Եկ. 46 , վանք 6 :

13. ԹՈՒՐՍ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Ներսէս Վ.
Մկրտչեան : Եկ. 17 , վանք 2 :

14. ԱՄԱՍԻԱ-ՄԱՐԶՈՒԱՆ . — Առաջնորդ , Տ. Արիս-
տակէս Ծ. Վրդ. Վանքեան : Եկ. 25 , վանք 1 :

15. 16. ՇԱՊԻՆ-ԻՌԱԶԻՍՈՒՐ ԵՒ ԱԾՊՏԵՐ . — Առաջ-
նորդ , Տ. Սմբատ Ծ. Վ. Սաատէթեան : Եկ. 32 , վանք 3 :

17. ՃԱՆԻԿ . — Առաջնորդ , Յակոբ Եպիս. Աշոտ Փափազեան : Եկ. 22 :
18. ԹԻՄՈՒԶՈՆ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Եղնիկ Վրդ. Պապոյեան : Եկ. 36 , վանք 3 :
19. 20. 21. ԷՐԶՐՈՒՄ ԵՒ ԲԱՍԵՆ ԵՒ ԴԵՐՋԱՆ . — Առաջնորդ , Տ. Զաւէն Ծ. Վրդ. Տէր-Եղիայեան : Եկ. 133 , վանք 8 :
22. ԷՐԶՆԻԿԵԱՆ . — Առաջնորդ , Տ. Դանիէլ Ծ. Վրդ. Յակոբեան , Եկ. 33 , վանք 11 :
23. ՊԱՅՊՈՒՐՏ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Արիստակէս Վրդ. Խաչատուրեան : Եկ. 30 : վանք 1 :
24. ՔՂԻ . — Առաջ. Փոխ. , Տ. Տաճատ Քհն. Եսայեան : Եկ. 47 , վանք 4 :
25. ՔԵՄԱԽ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Մարկոս Քհն. Ուղուհեան : Եկ. 11 , վանք 6 :
26. ՊԱՅԱԶԻՏ-ԱԼԱՇԿԵՐՏ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Մամբրէ Վրդ. Մարգարեան : Եկ. 32 , վանք 1 :
27. ՎԱՆ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Սահակ Ծ. Վ. Բազրեւանդեան : Եկ. 114 , վանք 25 :
28. ԿՏՈՒՅ . — Վանահայր , Տ. Ստեփան Վրդ. Աղաղատեան : Եկ. 24 , վանք 8 :
29. ՊԻԹԼԻՍ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Պետրոս Վրդ. Շահինեան : Եկ. 43 , վանք 11 :
30. ՄՈՒՇ . — Ընդհ. Վանահայր . Պատր. Փոխ. , Տ. Խոսրով Ծ. Վրդ. Պէտրիկեան : Եկ. 102 , վանք 9 :
31. ՍՂԵՐԴ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Փառէն Վ. Մեղքոսեան : Եկ. 32 , վանք 1 :
32. ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ . — Առաջնորդ , Տ. Եղեկիէլ Ծ. Վրդ. Պետրոսեան : Եկ. 25 , վանք 5 :
33. 34. 35. ԲԱԼՈՒ ԵՒ ԱՐՂՆԻ ԵՒ ԶՆՔՈՒՇ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Սուրէն Քհն. Տէրոյեան : Եկ. 54 , վանք 4 :

36. ԽԱՐԲԵՐԴ . — Պատր. Փոխ. , Տ. Եղնիկ Ծ. Վրդ. Գալբաքճեան : Եկ. 72 , վանք 5 :
37. ԷԿԻՆ . — Առաջ. Տեղ. , Տ. Գէորգ Վրդ. Ասլանեան : Եկ. 10 , վանք 5 :
38. ԱՐԱԲԿԻՐ . — Առաջնորդ , Տ. Մուշեղ Ծ. Վրդ. Սերովբեան : Եկ. 19 , վանք 1 :
39. 40. ԶԱՐՍԱՆՃԱԳ ԵՒ ԶՄՇԿԱԾԱԳ . — Առաջնորդ , Տ. Կորիւն Վրդ. Էլիզրամեան : Եկ. 59 , վանք 5 :
41. ՈՒՐՖԱ . — Առաջնորդ , Տ. Անանիա Վրդ. Հաղարապետեան : Եկ. 7 , վանք 2 :
42. ՊԱՂՏԱՏ . — Առաջ. Փոխ. , Տ. Աւետիք Քհն. Տէր-Եղիայեան : Եկ. 6 :
43. ԵԳԻՊՏՈՍ . — Առաջնորդ , Տ. Յովսէփ Եպիսկ. Այվազեան : Եկ. 5 :
44. ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ . Պատր. Այցեղու , Տ. Բարթողիմէոս Ծ. Վրդ. Պաղճեան : Եկ. 15 :
45. ՌՈՒՄԱՆԻԱ . — Առաջնորդներ գլխաւոր քաղաքաց մէջ : Եկ. 14 :

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹԵՄԵՐ

- ԱՐՄԱՇ . — Փոխ-Վանահայր , Տ. Եղիշէ Եպ. Դուրեան : Եկ. 2 , վանք 1 :
- ԲԱՍԹԷՄՈՒՆԻ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Աստուածատուր Ա. Քհն. Դանիէլեան : Եկ. 5 :
- ՊԷԼԷԿԷՍ . — Վանահայր , Տ. Ստեփան Եպ. Սանտալճեան : Եկ. 3 , վանք 1 :
- ԿԻՆՃ . — Առաջ. Տեղապահ , Տ. Վարդան Վրդ. Յակոբեան : Եկ. 19 :
- ԱՂԲԱԿ . — Առաջ. Փոխանորդ , Տ. Կոստանդին Վրդ. Սահառունի : Եկ. 26 , վանք 7 :
- ՍԷԼԱՆԻԿ . — Հոգեւոր հովիւ , Տ. Արսէն Քհն. Խաչոյեան : Մատուռ 1 :
- ԿՐԷՏԷ . — Հոգեւոր հովիւ , Տ. Աւետիս Քհն. Ռափայէլեան : Եկ. 1 :

ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԻՒՆ Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Տ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԵՀՍՊԵՏԵԱՆ,
Ծնեալ Եգիպտոս 1819, ձեռնադրեալ Եպիսկոպոս 1860
Յունիս 2, Մատթէոս Ա. Սրբազան Կաթողիկոսէ, ընտ-
րեալ Պատրիարք 1885 Նոյ. 15, մտանէ ի պաշտօն 1888
Յուլիս :

Ներսէս Եպիսկ. Գեորգեան, Պատր. Փոխանորդ .
Գեորգ Եպիսկ. Երեցեան, Պատր. Փոխանորդ ի Կ. Պոլիս .
Սարգիս Վարդ. Տեղիւնեան, Աւագ Թարգման .
Եղիշէ Վրդ. Զիլինկիրեան, Տեսուչ դպրոցաց .
Հանազասկ Վրդ. Ղազարոսեան, Հիւրընկալ :

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎ

Սահակ Եպիսկոպոս Խապայեան,	Լուսարարապետ.
Ներսէս »	Գեորգեան.
Մամբրէ »	Մարկոսեան.
Եղիա Վարդապետ	Յովնան: Խսեան.
Ղեւոնդ »	Մաքսուտեան.
Խորէն »	Փորթուգալեան.
Վահրամ »	Ազարեան:

Վ Ի Ճ Ա Կ Ն Ե Ր

1. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ. — Պատրիարք, Տ. Յարութիւն Արքեպ.
Վեհապետեան: Եկ. 9, վանք 8:
2. ՇԱՄ. — Տեսուչ, Գարրիէլ Ծ. Վրդ. Անդշեան: Եկ. 1:
3. ԵԱՅԱ. — Տես. Մատթէոս Վ. Գայլզեան: Եկ. 1, վանք 1:
4. ՊԵՅՐՈՒԹ. — Տես. Ներսէս Վրդ. Խապայեան: Եկ. 1:
5. ԿԻՊՐՈՍ. — Տես. Պետրոս Վ. Սարաճեան: Եկ. 2, վանք: 1:

Տ Ե Ս Զ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ. — Պօղոս Վրդ. Շահնազարեան:
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ. — Հմայեակ Վրդ. Երէցեան:
Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏ. — Սամուէլ Վրդ. Կիրակոսեան:
ԲԵԹՂԵԶԷՄ. — Մկրտիչ Վրդ. Կիրակոսեան:
ՌԱՄԼԷ. — Բարթողիմէոս Վրդ. Գրիգորեան:
ԼԱԹԱՔԻԱ. — Թադէոս Վրդ. Եկաւեան:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Տ. ԳԵՈՐԳ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՐԷՅԵԱՆ

Ընտրեալ ի կաթողիկոսութիւն Տանն Կիլիկիոյ

Վ Ի Ճ Ա Կ Ն Ե Ր

1. ՍԻՍ. — Կաթողիկոսական Տեղապահ, Տ. Կիրա-
կոս Եպիսկ. Բէքմէզեան: Եկ. 6, վանք 1:
2. ԱՏԱՆԱ. ԵՒ ՊԵՐԷՔԷԹ. — Առաջ. Տեղապահ, Տ.
Սահակ Վրդ. Զօլաքեան. Եկ. 23:
3. ՀՍՃԸՆ. — Առաջ. Փոխանորդ, Տ. Վահան Քչյ.
Մանուկեան: Եկ. 6, վանք 1:
4. ՀՍԼԷՊ ԵՒ ԻՍԿԷՆՏԷՐՈՒՆ. — Առաջ. Տեղա-
պահ, Տ. Մեսրոպ Ա. Քչ. Աճէմեան: Եկ. 4:
5. ԱՅՆԹԱՊ ԵՒ ՔԻԼԻՍ. — Առաջ. Փոխանորդ Տ.
Կարապետ Քչ. Կիւլիւզեան: Եկ. 8:
6. ԱՆԹԱՔԻԱ. — Առաջ. Տեղապահ, Թադէոս
Վրդ. Եկաւեան: Եկ. 13:
7. ՄԱՐՍՇ. — Առաջ. Տեղապահ, Տ. Յովհաննէս
Ա. Քչ. Վարժապետեան: Եկ. 24:
8. ԶԵՅԹՈՒՆ ԵՒ ՖՈՆՈՒԶ. — Առաջ. Տեղապահ,
Տ. Կարապետ Ա. Քչ. Երկանեան: Եկ. 30, վանք 4:
9. ՄԱԼԱԹԻԱ. — Առաջ. Տեղապահ, Տ. Խաչա-
տուր Վրդ. Տէր-Ղազարեան: Եկ. 20, վանք 2:
10. ԵՕԶՂԱՏ. — Առաջ. Տեղապահ, Տ. Ղեւոնդ
Վրդ. Թուրաթեան: Եկ. 43:
11. ԿԻՐԻՆ ԵՒ ՄԱՆՃԸԼԸԳ. — Առաջ. Տեղապահ,
Տ. Յակոբ Վրդ. Կէօնիւլեան: Եկ. 25, վանք 1:
12. ՏԻՎՐԻԿ. — Առաջ. Փոխանորդ, Տ. Գրիգոր
Քչ. Զարդարեան: Եկ. 14, վանք 2:
13. ՏԱՐԷՆՏԷ. — Առաջ. Փոխանորդ, Տ. Ղեւոնդ
Քչ. Մուրատեան: Եկ. 6, վանք 1:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ

Տ. ԱՐԵՆՈՎԱՆԻ ՎԱՐՊԱԿԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ, ԿԱՐՈՂԻԿՈՍԱՆ ԿԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ:

ՏՆՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎ

Եզնիկ	Վարդապետ	Ներկարարեան,	Առնեապետ
Կանիկ	»	Զատոյեան,	Առնեադպիր.
Յովհաննէս	»	Յակոբեան.	
Ներսէս	»	Կարապետ.	
Պօղոս	»	Կարապետեան.	

Վ Ի Ճ Ա Վ Ն Ե Ր

1. ԱՂԹԱՄԱՐ. — Կարդ. Տեղապահ, Տ. Արեւն Վարդ. Մարգարեան: Եկ. 193, վանք 40:
2. ԽԻԶԱՆ. — Առաջ. Փոխակնորդ, Տ. Պետրոս Վարդ. Դրիգորեան: Եկ. 109, վանք 16:

ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ՎԱՆԱՀԱՅՐԵՐ

1. ՈՍՏԱՆ. — Երեմիա Վարդ. Խաչատուրեան:
2. ԿԱՐՃԿԱՆ. — Կարապետ Վարդ. Աբրահամեան:
3. ՇԱՏԱԽ. — Մատթէոս Վարդ. Կատանեան:
4. ՄՈՎՍ. — Յովսէփ Վարդ. Թովմասեան:
5. ԽԵՔ. — Մխիթար Վարդ. Պապանեան:
6. ԶԱՐԱՀԱՆ. — Եզնիկ Վարդ. Ներկարարեան:
7. ՆԱՐԵԿ. — Յովհաննէս Վարդ. Յակոբեան:
8. ԿԱՐՄԱՐԱԿ. — Յովսէփ Վարդ. Թովմասեան:

ՆՊԱՍՏԻՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Նպաստից Յանձնաժողովը, որուն պաշտօնն է օգնել հայ կաթողիկոսներու, որանոցնրու և գաւառական վարժարաններու, կազմուած է 1897ին. Անդամներն են.

Ամեն Պատրիարք	Մրցապան,	Նախագահ.
Վահրամ Եպիսկոպոս	Մանկունի	
Բարսեղ	Էջ.	Թեման.
Գրիգոր	»	Խարեան.
Միհրան	»	Աբիկեան.
Միհրան	»	Սերեան.
Պետրոս	»	Պերպերեան:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅՆԵՐ. — Էրզրումի Կարմիր վանք, Բեթրապուրի. Որբախնամի ծախքով: — Պապագիւս Բաղաթ, Բաղուի Որբախնամի ծախքով: — Վանայ Վարդապետ վանք — Վանայ Կարմուտի վանք: — Վանայ Սաղապասի վանքի անուամբ քաղաքի մէջ աղջկանց համար, Նիւ-Եօքի Որբախնամի և Տիկին Նատիրեանի ծախքով: — Հէֆնարիի Պապագիւս Բաղաթ, հանգ. Զանգ. Եանի հանդանակութեամբ: — Աղբամասայ Նաւեկի վանք, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Խիզանու Ս. Խաչ վանք, Մոսկուայի Որբախնամի ծախքով: — Պիլիօի Խնդրակասար վանք: — Մուշի Ս. Առաքելոց վանք, Բեթրապուրի. Զոգարարձութեան ծախքով: — Մուշի Բաղաթ, աղջկանց համար, Աստրախանի Որբախնամի ծախքով: — Մուշի Ս. Կարապետի վանք, մասամբ նպատակաւորեալ: — Մուշի Ս. Յովհաննէս վանք: — Տիարպէրի Բաղաթ, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Բաղուի Բաղգրահայեաց վանք, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Խարբեղի Խուլի վանք, Լոնտոնի Որբախնամի ծախքով: — Արաբիի Բաղաթ, Գանդիի Որբախնամի ծախքով և մասնաւոր օգնութեամբ: — Ակնայ Բաղաթ, Արմաւիրի Երոտեան եղբայր ծախքով: — Զարաւանդի Բերի աւան, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Սեբասիա Բաղաթ, Մոսկուայի Որբախնամի օգնութեամբ: — Եղեւիոյ Ս Սարգիս վանք, Նոր Նախիչեանի Որբախնամի ծախքով: — Սոյ վանք, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Հանգու Ս. Յակոբ վանք, Արմաւիրի Որբախնամի ծախքով: — Ասանայի վիճակին Հասան. պէլի գիւղ, հանգ. Զանգեանի հանդանակութեամբ: — Մարաշու Ի. սահակ Վառնաբեան որբանոց, Մոսկուայի Ժամհարեան եղբայր

ծախքով — **Ջէյրունի Ս. Սասունաձանի վանք**, — **Ֆոնուզի Ս. Կարապետ վանք**, *հանգ.* **Ջանշեանի հանգանակութեամբ** — **Սյնքապու բաղաւ**, *Մանչէսթրի Որբախնամի ծախքով* — **Մալաքիայ Ս. Փրկիչ վանք**, *Մոսկուայի Որբախնամի ծախքով* — **Տիվրիկի Ս. Լուսաւորիչ վանք** — **Կիւրիկի բաղաւ**, *հանգ.* **Ջանշեանի հանգանակութեամբ** — **Մանգըլլի Ս. Թորոս վանք**, *Մոսկուայի Որբախնամի ծախքով* — **Արմաւու Դպրեւանքի մէջ յատուկ որբերու դասարան** — **Կեսարիոյ Ս. Կարապետ վանք**, *տեղական խնայողներով* — **Իզմիրի Ներսիսեան որբանոց**, *տեղական Որբախնամի ծախքով* — **Իզմիրի աղջկանց որբանոց**, *տեղական Տիվրիկի խնամատար Հոգաբարձութեան ծախքով* — **Կիպրոսի Ս. Մակար վանք**, *Մանչէսթրի հոգաբարձութեան օգնութեամբ* — **Ազգային Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցի մէջ որոշ Թուով նոր որբեր աւելցուած են** :

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐԵՍԼ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ . — Այն Գաւառային վարժարանները, որոնց կ'օգնէ Նպաստից Զանձնաժողովը, հետեւեալներն են. — **Բարեղի վիճակին մէջ, Բաղաւ, և Բասնա ու Լաւն վիճակներ** — Բասնի վիճակին մէջ **Եւսու և Գամաճուր վիճակներ** — Դերշանի վիճակին մէջ **Բագուիկ և Փիրիզ վիճակներ** — Խնուայ Թեմին մէջ **Հարամիկ և Բարաւթորիկ վիճակներ** — Գլիի վիճակին մէջ, **Բաղաւ, և Սաին, Սելիմ, Բերքու և Մէրէ վիճակներ** — Ալաշկերտի Թեմին մէջ **Թօփրաֆալէ աւան, և Խասուր վիճակներ** — Էրզնկեանի վիճակին մէջ **Մէլիֆէրիք և Խնուրիկ վիճակներ** — Աղծամարայ վիճակին մէջ **Արամիս, Ուրանց, Խակի և Շասալ վիճակներ** — Բաղէշի վիճակին մէջ **Ղուրիկ, Թեղուս, Գասվան և Փարխանց վիճակներ** — Մշոյ վիճակին մէջ **Հազգոյ վիճակ** — Կիւնի վիճակին մէջ **Արեւն և Չէլիկ վիճակներ** — Սղերդի վիճակին մէջ **Բաղաւ, և Ռեմսվան և Պիմեր վիճակներ** — Տիարպէրի վիճակին մէջ **Հազոյ և Մասի և Մուհարիկ վիճակներ** — Բալուայ վիճակին մէջ **Բաղաւ և Սոսուր և Հաւա և Սղամ և Չմուս վիճակներ** — Չարսանձաքի վիճակին մէջ **Բերի, Մազկեր, Խոզաք և Բերդիկ վիճակներ** — Չմըշկաձագի վիճակին մէջ **Յաղուկ, Մեղէ, Բագաբոյն, Միասուն և Կապան վիճակներ** — Շապին Գարահիւսարի վիճակին մէջ **Սապիւր, Սլամոնիկ, Ծիպուի և Պուսլիկ վիճակներ** — Ուրֆայի վիճակին մէջ **Էնիէ և Պիւնիկ վիճակներ** — Սոյ վիճակին մէջ **Ֆէլէ և Սէրէպաւան վիճակներ** — Ատանայի վիճակին մէջ **Էֆէյ և Ֆապի վիճակներ** — **Ջէյթունի վիճակին մէջ բաղաւն չորս բաղեր և Սլապաւ, Ալպասան, Եարբուզ և Ֆոնուզ վիճակներ** — Կոնիստնի Թեմին մէջ **Կեօփ**.

սու, Թաւօլուփ, Բիրեհրուար, Տէրէֆոյ, Տեօնիկ, Տէկիր, մեհիւրէ, Կէօլուար, Սէնիքիւֆալէ, Չիւրխաֆօզ և Նիլապաւ սը զիւրեր — **Մալաթիոյ վիճակին մէջ Հիւանդանոց և Պէնէսի և Եւպիւս վիճակներ** — **Տիւրիկի վիճակին մէջ Սիննան, Միւրվան, Մուրբակուր և Մարմուրալ վիճակներ** — **Կիւրիկի վիճակին մէջ Գարախաւս վիճակ** — **Տարէնտէ վիճակին մէջ Բաղաւ և Սոսի վիճակներ** :

ԱՐՄԱՇՈՒ ԴՊՐԵՎԱՆՔ

1900ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ մանրամասնօրէն խօսուած է Արմաշու Դպրեւանքին վրայ (տես էջ 175—186) :

Դպրեւանքին Խնամակալութեան անդամներն են .

Ամեն. Պատրիարք Մրբազան, Նախագահ. Նիլիէ Նախկ. Գուրեան, Վերահսկող. Տիգրան Էմ. Նուսուխեան, Սեկետար. Գաբրիէլ » Գաբրիէլեան, Սեկետարիոյ, Կեդր. Նախկ. Նեղիւն. Աբիկ Էմ. Ուննեան. Տիգրան » Բարաւալմեան :

Դպրեւանքին նպատակն է եկեղեցականութեան փափագ ունեցող երիտասարդները նոյն կողման համար կրթել և պատրաստել : Ընդունուելու համար գտնէ 18 տարեկան ըլլալու է : Ուսմանը ընթացքը վեց տարի է :

1901 Հոկտեմբերին՝ աշակերտներուն թիւն էր 33 . այսինքն երրորդ դասարանի աշակերտ 18 դպրիկներ, որոնց փոխ-տեսուչն է Թորգոմ Վրդ. Պիլիճեան, և Որրոյ դասարանի աշակերտ 15 սաներ, որոնք երրորդ տարւոյ ընթացք կը կատարեն ըստ ծրագրին, և որոնց փոխ-տեսուչն է Մեսրոպ Վրդ. Նարոյեան :

Դպրեւանքին ուսուցիչներն են Վերատեսուչը՝ Նիլիէ Նախկ. Գուրեան, Աղան Վրդ. Համաթեան, վերոյիշեալ երկու վարդապետները, թուրքերէնի ուսուցիչ Ստեփան էֆ. Թապաքեան և ֆրանսերէնի ուսուցիչ Գաղղիացի մը :

Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԿԵԴՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ.— Ղալաթիոյ Կեդրոնական Վարժարանը բացուած է 1886 փետրուար 1ին . 1896ին կազմուած է արդի Խնամակալութիւնը որուն անդամներն են .

Յակոբ	էֆ.	Էսաեան ,	Ասեկապէս .
Յովհաննէս	»	Մուրաշեան ,	Ասեկապիւր .
Մաքսուտ	»	Հարեց ,	Գանձապէս .
Հրան	»	Ասատուր :	
Մկրտիչ	»	Ասատեան .	
Յակոբ	»	Յակոբեան .	
Յովսէփ	»	Նուսուֆեան .	

1900ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ խօսուած է արդէն Կեդրոնական Վարժարանի մէջ աւանդուած ուսմանց և վարժարանին ցարդ հասցուցած չըջանաւարտներուն վրայ (տե՛ս էջ 209-211) :

Կեդրոնական վարժարանը ունի այս տարի (1901-1902ի չըջան) չորս դասարան : Աշակերտներուն թիւն է՝ 61 , հետեւեալ կերպով բաժնուած չորս կարգերու մէջ . Ա. Դասարան 28 , Բ. Դասարան 13 , Գ. Դասարան 12 և Դ. Դասարան 8 :

Վարժարանը ունի այս տարի 20 ուսուցիչ , որոնց անունները և աւանդած աւարկաները կը նշանակենք հոս . — Կրօնագիտութիւն և եկեղեցական պատմութիւն՝ Տէր Սահակ Աւագ Քհ. Տէր Սարգսեան : — Հայերէն գրաբար և հայ մատենագրութեան պատմութիւն՝ Յակոբ Կֆ. Գուրգին : — Հայերէն աշխարհագրաբար , գրագիտութիւն և օտար մատենագրութեանց պատմութիւն

Հրան Կֆ. Ասատուր : — Օսմաներէն , պարսկերէն , արաբերէն՝ Սեւիս Կֆ. Կուրսիկեան : — Օսմաներէնէ ֆրանսերէն և ֆրանսերէնէ օսմաներէն թարգմանութիւն՝ Պողոս Կֆ. Քերէստեան : — Օսմաներէն գեղագրութիւն , ընթերցանութիւն և ուղղագրութիւն՝ Գառնիկ Կֆ. Բարունակեան : — Ֆրանսերէն լեզու՝ Պ. Շիւզիլ : — Ֆրանսերէն թարգմանութիւն՝ Թովմաս Կֆ. Թերզեան : — Ֆրանսերէն լեզու և թարգմանութիւն՝ Յովհաննէս Կֆ. Հինդեան : — Անգլիերէն՝ Նշան Կֆ. Գոնսաւեան : — Գերմաներէն , նաեւ քաղաքակրթութեան պատմութիւն՝ Միխայիլ Կֆ. Շաւսանեան : — Իմաստասիրութիւն՝ Աքրահաւ Կֆ. Տէր Յակոբեան : — Պատմութիւն և աշխարհագրութիւն՝ Գրիգոր Կֆ. Մարգարեան : — Պատմութիւն՝ Մարկոս Կֆ. Նաթանեան : — Ուսողութիւն և բնական գիտութիւններ՝ Պ. Մաքս Մակնիս , Յովհաննէս Կֆ. Մուրաշեան , Յովսէփ Կֆ. Գուրունեան , Իգնատիոս Կֆ. Մուրաշեան : — Տոմարակալութիւն՝ Սեւիս Կֆ. Սիրուն : — Գծագրութիւն՝ Խաչիկ Կֆ. Թահրանեան :

Վարժարանին ընդհանուր հսկողն է Գառնիկ էֆ. Բարունակեան :

Կեդրոնական վարժարանի առաջին դասարանը ընդունուելու համար աշակերտները պէտք է գրաւոր քննութիւն անցընեն հետեւեալ աւարկաներուն վրայ .

ՊԵՐՈՑԵՐ. Քրիստոնէական գիտելիք . — **Հայերէն.** Աւետարանէ Թարգմանութիւն . — Գրաբար բերականական հարցումներ . — Աշխարհագրաբար պարզ նիւթի մը շարադրութիւն : — **Օսմաներէն.** Հասարակ ընթերցանութիւն . — Ուղղագրութիւն . — Օսմաներէնէ հայերէն պարզ Թարգմանութիւն : — **Ֆրանսերէն.** Ֆրանսերէնէ հայերէն Թարգմանութիւն . — Հայերէնէ ֆրանսերէն պարզ Թարգմանութիւն . — Բերականական հարցումներ : — **Ընդհանուր պատմութիւն.** Յունաց և Հռոմայեցոց պատմութիւն : — **Աշխարհագրութիւն.** Քաղաքական և բնական աշխարհագրութիւն

հինգ մասերու: — Թուարանութիւն: — Մեկրաշափութիւն. Գիծերու, անկիւններու և շրջանակի վրայ զործնական գիտելիք: — Թրազի, տութիւն. Բնական գիտութիւնաց վրայ նախնական ծանօթութիւններ: — Գծագրութիւն: — Գեղագրութիւն:

Մուտքի քննութիւնները կը կատարուին գրաւոր կերպով ամէն տարւոյ օգոստոսին:

Աշակերտի մը տարեկան թոշակն է 12 օսմ. ոսկի, եռամսեան կանխիկ վճարելի: Այն ծնողքները, որոնք շատ համեստ դիրք ունենալով կարող չեն վճարել ամբողջ թոշակ, վատահելի վկայութիւններէ յետոյ՝ կ'իտաթոշակ կրնան տալ իրենց զաւակները, եռամսեան միշտ կանխիկ:

Իսկ այն աշակերտները որոնց բոլորովին աղքատ ու անկարող ըլլալը Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ կը վկայուի, ձրի կ'ընդունուին. սակայն ինամակալութիւնը իրեն վերապահած է աղքատ ուսանողներու մէջ ընտրութիւն ընել և մուտքի քննութեան մէջ բազմաթիւ բար յաջողագոյն հանդիսացողները ձրի ընդունիլ վարժարան:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ. — Սանասարեան վարժարանը հաստատուած է էրզրում 1881ին. շնորհիւ բարեյշատակ Մկրտիչ Սանասարեանի, որ անոր գոյութիւնն ու յարատեւութիւնը ապահոված է իր նուիրած և կտակած դրամագլխով: Սանասարեանի 1886 յուլիս 10ի կտակագրին համաձայն՝ կտակակատարներն են Վսեմ. Պ. Կարապետ Եղեանց, Պ. Գէորգ Եւանդուլեանց (վախճանեալ 1901 սեպտ. 16ին ի Տփլիս) և Պ. Լեւոն Տիգրանեանց (վերջը հրաժարած):

Սանասարեան Վարժարանի Կ. Պոլսոյ ինամակալութիւնը հետեւեալ կերպով կազմուած է.

Ամեն. Պատրիարք Մեազան,	Նախագահ.
Աբիկ Էֆ.	Ունեւան.
Գաբրիէլ »	Նորասունկեան.
Գեորգ »	Ոսլանեան.
Գրիգոր »	Կիւմիւլեկեան.
Պատրիկ »	Կիւլպեկեան.
Վանան »	Էսաեան:

Վարժարանը ունի էրզրումի մէջ տեղական Հոգաբարձութիւն մը, իսկ վարժարանին տեսչութիւնը կը վարեն Մկրտիչ Սանասարեանի երեք սաները Գէորգ Էֆ. Արուլեան, Յովսէփ Էֆ. Մատաթեան, Սարգիս Էֆ. Սողիկեան:

1900ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ մանրամասնօրէն խօսուած է արդէն Սանասարեան վարժարանի վրայ (տե՛ս էջ 211-217):

Վարժարանը կը բաժնուի երկու մասի, Ուսումնական եւ Արհեստական, առաջինը եօթը տարուան ընթացքով, երկրորդը երեք տարուան:

Ուսումնական բաժնի նախապատրաստական դասարանին մէջ ընդունուելիք աշակերտը պէտք է ըլլայ 11-13 տարեկան, ուշիմ ու առողջ, և ունենայ սա ծանօթութիւնները. Հայերէն վարժ կարդալ, ընթեռնչի կերպով գրել, Քերականութեան Մատուց բանիկն գիտնալ, թեղադրութիւն մը գրի առնել՝ առանց ուղղագրական խոշոր սխալներու, և թուարանական չորս գործողութիւնները վարժ կերպով կատարել:

Արհեստագիտական բաժնին մէջ ընդունուելիք աշակերտը պէտք է ըլլայ 13-15 տարեկան, ուշիմ ու առողջ, և ունենայ այն ծանօթութիւնները՝ որոնք Ազգ. վարժարաններու յատուկ Կազմական Կանոնագրով սահմանուած են Տարրական Նախակրթարաններու համար:

Վարժարանը ընդունուելիք ամէն աշակերտ պէտք է ներկայացնէ իր ծննդեան ու մկրտութեան , պատուաստի ու առողջութեան վկայականները , ինչպէս և Օսմանիյէ քեզիքեհան :

Թէ՛ Ուսումնական և թէ՛ Արհեստագիտական բաժնի իւրաքանչիւր գիշերօթիկ աշակերտի համար , պէտք է իբր տարեթուակ վճարուի 20 օսմ. ոսկի , որ կը պարունակէ աշակերտին սնունդի , հագուստի , լուացքի ու մաքրութեան , բժիշկի ու դեղի , ուսման ու դասագիրքերու և այլ ուսումնական պիտոյքներու ծախքերը : Կարելի է նաեւ տարեկան 12 օսմանեան ոսկի միայն վճարել աշակերտի մը համար , պայմանաւ սակայն որ անոր զգեստի , կոշիկի , դասագիրքերու և դպրոցական ուրիշ պիտոյքներու , մանձակալի և անկողինի , ինչպէս նաեւ դեղերու ծախքը աշակերտին վրայ ըլլալով , վարժարանը անոր տայ սնունդ , ուսուց. և հոգայ միայն լուացքի , բժիշկի և այլ ծախքերը :

Թէ՛ Ուսումնական և թէ՛ Արհեստագիտական բաժնի իւրաքանչիւր ցորեկօթիկ աշակերտի համար , պէտք է տարեթուակ վճարուի 6 օսմ. ոսկի , որ կը պարունակէ միմիայն ուսման և ցորեկուան ճաշի ծախքերը :

Իւրաքանչիւր նորեկ գիշերօթիկ աշակերտի համար , պէտք է վարժարանի արկղին յանձնուի միանուագ 3 օսմ. ոսկեոյ պահեստի գումար մը , իբր աշակերտին ճանապարհածախք՝ երբ ընթացաւարտ ըլլայ և կամ եթէ որ և է պատճառաւ հարկ դատուի վարժարանէն արձակել զինքը : Պահեստի գումարին ամբողջը կամ մնացորդը ետ կը տրուի՝ երբ աշակերտը մեկնի վարժարանէն : Ըստ Կանոնագրին՝ վարժարանը պէտք է ունենայ առնուազն 30 ձրիավարժ գիշերօթիկ աշակերտ :

Հիմայ վարժարանին Ուսումնական բաժնին ուսուցչական մարմինը (երեք տեսուչներէն զատ , որոնք կ'ա-

ւանդեն կրօնագիտութիւն , պատմութիւն , բնական գիտութիւններ , գերմաներէն , զծագրութիւն և երաժշտութիւն) կը բաղկանայ հետեւեալներէն . Ուսուցիչ հայերէնի՝ Ա. Խաչատրեան , ուսուցիչ ուսողութեան՝ Գ. Ումիկեան եւ Ս. Աղապարեան , ուսուցիչ տաճկերէնի՝ Ն. Թորվայեան , ուսուցիչ ֆրանսերէնի՝ Ժ. Բրեքի , ուսուցիչ բնական գիտութեանց՝ Գ. Ճիյերմեան , օգնական ուսուցիչ՝ Տ. Բրուսեան , օգնական ուսուցիչ և հսկող՝ Գ. Ղոյիմեան եւ Ս. Սողոմոնեան :

Արհեստանոցի ուսուցչութիւնը կը վարեն Սանասարեան երկու սաներ՝ Գէորգ Էֆ. Ճիյերմեան և Սիմոն Էֆ. Ալապարեան , որոնք իրենց մասնագիտական ուսմանց ընթացքը հիմնադիր լաւերարարին ծախքով կատարած են գերմանական արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարաններու մէջ , և առաջինը ընդունած է բնական գիտութեանց մասնագէտ-ուսուցչի վկայագիր և երկրորդը կահագործութեան ու երկաթագործութեան արհեստագետի վկայագիր : Արհեստանոցին մէջ ուսուցչութիւն կ'ընեն նաեւ երկու ուրիշ արհեստագետներ ալ , Ա. Էֆ. Վահանեան և Գ. Էֆ. Գաւնակերեան , որոնք արտասահմանի մէջ կատարելագործած են իրենց արհեստագիտական կրթութիւնը և վկայագիր ստացած են

Վարժարանը 1900 նոյեմբերին ունէր 190 աշակերտ հետեւեալ բաշխմամբ .

Սանասարեան գիշերօթիկ սաներ	11
Սանասարեան ցորեկօթիկ սաներ	23
Զանազաններէ պաշտպանեալ սաներ	72
Թուշկաւոր գիշերօթիկ աշակերտներ	32
Թուշկաւոր ցորեկօթիկ աշակերտներ	52

Սանասարեան վարժարանը 1899-1900 չրջանին ունեցած է 12 չրջանաւարտ, 9 ուսումնական բաժնէն և 3ը Արհեստագիտական բաժնէն :

Վարժարանի տարեկան ծախքն է, ըստ ելմտացոյցի, գրեթէ 4000 օսմ. ոսկիի գումար մը, որ կը հայթայթուի կտակեալ արժէթուղթերու և Պոլսոյ ու էրզըրումի մէջ գտնուած կալուածներու հասոյթներով, և աշակերտներու թոշակներով ⁽¹⁾ :

ՊԷԼՐՊԷՐԵԱՆ ՎԱՐՉԱՐԱՆ. — 1876ի Հոկտեմբեր 1ին բացուած է այս ցերեկեայ և գիշերօթիկ վարժարանը, հիմնադիր-տնօրէնութեամբ Ռ. Յ. Պէրպէրեանի : Գաղտնիքով մէջ հաստատուած, երկու տարի հոն մնալէ յետոյ՝ փոխադրուած է Սկիւտար, նախ Իճատիէ, և ետքը Սէլամարզ, էքմէքճի պաշի փողոց, ուր կը մնայ 22 տարիներէ ի վեր : Արդի վարժարանը, որ ընդարձակ տուն մըն է ընդարձակ պարտէզով չրջապատուած, սեփականութիւնն է Հիմնադիր-Տնօրէնին :

Առաջին օրէն հիմնուած է նախնական և երկրորդական ուսմանց ծրագրով : Վարժարանին նպատակն է, ըստ ծրագրին, «պատրաստել Ազգին լուսամիտ և ազնուասիրտ անդամներ» :

Ուսմանց չրջանը ութամեայ տեւողութիւն ունի : Ութը կարգերուն առաջին երեքը՝ այսինքն «Երախայց երեք կարգերը» Նախակրթական կամ նախապատրաստական շրջանը կը կազմեն, ու վերջին հինգ տարիները՝ Ուսումնարանական շրջանը, որուն հինգ դասարանները Կրտսերագունից, Կրտսերաց, Երիցանց, Երիցագունից և Աւագաց դասարան անունը կը կրեն :

(1) Վարժարանին վերաբերեալ ուրիշ տեղեկութիւններ ուզող ծնողները կրնան դիմել առ Տեսչութիւն Սանասարեան Վարժարանի, Էրզրում :

Ուսումնական ծրագիրը կը պարունակէ . 1. Լեզուներ (Արդի և հին Հայերէն, Օսմաներէն՝ Սրաբերէնի և Պարսկերէնի տարերքով, Ֆրանսերէն՝ Լատիներէնի տարերքով, Անգլիերէն, Գերմաներէն, Յունարէն) : 2. Բնական գիտութիւններ (Բնական պատմութիւն, Բնագիտութիւն, բնալուծութիւն հանքային և գործարանական, Բնախօսութիւն և Առողջապահութիւն) : 3. Ուսողական գիտութիւններ (Թուաքանութիւն գործնական և տեսական, Գրահաշիւ, երկրաչափութիւն, Եռանկիւնաչափութիւն, Գծագրական երկրաչափութիւն, Տարերք Մեքենագիտութեան և Տիեզերագրութեան) : 4. Աշխատանքային կամ Պատմութիւն ընդհանուր : 5. Առեւտրական ուսման (Տոնարակալութիւն և Վաճառականութիւն թղթակցութիւն) : 6. Գրագիտական ուսման (Գրագիտութիւն, Պատմ. հայ և հին ու նոր դասական գրաւորութեանց) : 7. Բարոյական և ընկերական գիտութիւն (Կրօնագիտութիւն, Հոգեբանութիւն, Տրամաբանութիւն, Պատմ. Իմաստասիրութեան, Բարոյագիտութիւն, Քաղ. Տնտեսութիւն և Տարերք Օսմ. Օրէնագիտութեան) : 8. Գեղարուեստական ուսման (Գծագրութիւն, Երաժշտութիւն և ձեռական աշխատութիւն) : Ուսմանց զանազան հիւղեր վերին կարգերուն մէջ կ'աւանդուին օսմաներէն և ֆրանսերէն լեզուներով :

Վարժարանը կը մատակարարուի ցերեկեայ և գիշերօթիկ աշակերտներու վճարած թոշակներով, և չունի բնաւ ուրիշ ո՛ր և է հասոյթի աղբիւր : Կանոնական թոշակը գիշերօթիկներու համար տարեկան 32 օսմ. ոսկի է, ցերեկեաներէն Նախապատրաստական կարգերու աշակերտներուն համար տարեկան 8, իսկ Ուսումնարանական չրջանի ուսանողներուն համար տարեկան 10 Օսմ. ոսկի . այսու հանդերձ վարժարանը ունեցած է միշտ բաւական թուով թերաթոշակ ու նաեւ ձրիավարժ աշակերտներ :

Վարժարանին ուսուցչական մարմինը բաղկացած է այսօր 17 հայ և օտար ուսուցիչներից, բացի Տնօրէնէն, որ կ'աւանդէ անձամբ ոչ սակաւ դասեր, մասնաւորապէս լեզուագիտական, գրական և իմաստասիրական ուսումներ և բարոյագիտութիւն :

Վարժարանը իր առաջին չրջանաւարտները ընծայած է 1878 օգոստոսին և ցարդ ունեցած է 145 չրջանաւարտներ . իսկ աւելի կամ նուազ չրջանաւարտութեան մօտեցած մեկնելով գործի մտնողներու թիւը շատ աւելի մեծ է : Ընթացաւարտները գրկած են այլ և այլ ասպարէզներ, առեւտրական, պետական, գրական, ուսուցչական, բժշկական, ճարտարապետական, գեղարուեստական, փաստաբանական :

Պէրպէրեան վարժարանը 1901-1902 դպրոցական տարւոյն հետ թեւակոխած է իր 26րդ տարեշրջանը :

ՄԵԶՊՈՒՐԵՍՆ ՍՂՋԵՍՆՅ ՎԱՐՎԱՐԱՆ. — Այս վարժարանը, որ 36 տարի առաջ հիմնուած է և քանի մը տարիէ ի վեր փակուած էր, 1900 հոկտեմբերի մէջ բացուեցաւ նորէն՝ Գատրգիւղ : Յովնան էֆ. Փալաւաշեան և իր երկու քոյրերը, աշխատակցութեամբ Հիմնադիր Մեզպուրեան էֆէնտիի, կը վարեն վարժարանը, ուր կ'ընդունուին գիշերօթիկներ ալ, որոնք կը վճարեն 30 օսմ. ոսկի, դաշնակի դրամով՝ 36 ոսկի, վեցամսեան կանխիկ : Վարժարանը կ'ուսուցանէ, հայերէնէ և ֆրանսերէնէ զատ, փափաքողներու թուրքերէն լեզուն, կար, ձեւ ու ձեւագործ, դաշնակ, գործիական ու ձայնական երաժշտութիւն, և առտնին տնտեսութիւն տեսական ու գործնական :

ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ ԹԱՂԱՅԻՆ ՎԱՐՎԱՐԱՆՆԵՐՈՒ 1901 ՅՈՒՆԻՍԱՐ 1

ՎԱՐՎԱՐԱՆ	ԹԱՂ	Աւակներ	Աւելեցնի	Ուսուցիչ	Ուսուցչի	Ամսական ծախս	Զրո.
Պէզճեան-Լուսաւորչեան	Դուռ-Գարու	380	253	14	7	5500	
Ս. Մեսրոպեան	Կէտիկ Փաշա	115	126	9	5	3900	
Պօղոսեան-Վառվառեան	Դուռ-Գարուի դուռ	180	100	9	3	2100	
Առաքելոյ-Հայկեան	Եէնի-Գարու	108	56	6	4	1860	
Սահակ-Նուն-Վարդ.	Սամաթիա	213	160	11	9	5110	
Ներսէսեան	Աթլ-Մէրմէր	23	12	1	—	230	
Խորէնեան և Վառվառ.	Նարլը-Գարու	63	34	4	2	1400	
Ազգ. Ս. Փրկչի Որբանոց	Դազլը-Ձէշմէ	306	100	14	5	4620	
Տատեան	Մաքրիգիւղ	12	82	7	5	3932	
Գարամանեան	Այ Սմէֆանո	16	7	1	—	250	
Լեւոնեան-Վարդանեան	Թօփ Գարու	55	32	3	2	1400	
Ս. Թաղէոս-Բարձրոյի	Սալմաթօմրուք	40	11	1	1	770	
Պէզճեան	Էյուպ-Տէֆթէրտար	24	18	2	—	350	
Խորէնեան	Պալաթ	93	77	6	4	2300	
Ս. Ներսէսեան	Խասգիւղ	109	95	6	4	1800	
Ս. Մեսրոպեան	Գատրմ-Փաշա	22	18	1	1	560	
Էսսեան	Բերա թաղսիւ	205	180	19	9	11253	
Նարեկեան	» Կթ. Սէրայ	90	60	—	3	1190	
Լուսաւորչեան	» Բանկաթի	19	16	—	1	400	
Արշակունեան	» Տօլապ-Տէրէ	67	41	1	3	1332	
Ս. Մեսրոպեան	Յէրիգիւղ	22	30	—	2	500	
Ս. Լուսաւորչեան	Ղալաթիա	127	23	10	2	2858	
Մաքրուհեան	Պէշիքթաշ	107	85	7	3	3850	
Ս. Թարգմ. Ղուխսինց.	Օրմազիւղ	78	84	6	6	2800	
Ս. Թարգմանչաց	Գուրու Ձէշմէ	37	20	5	1	1200	
Ս. Թաղէոսեան	Բումէլի-Հիսար	17	6	1	—	310	
Երից Մանկանց	Պօլսնդիւղ	6	12	1	—	300	
Մամիկոնեան	Եէնիգիւղ	9	12	1	—	300	
Ս. Ղուխսինց	Պէօլիւք-Տէրէ	15	9	1	1	980	
Ս. Մեսրոպեան	Եէնի-Մահալլէ	10	8	1	—	575	
Ս. Նիկողայոսեան	Պէյքօզ	18	—	1	—	155	
Ս. Առաքելոյ	Գանտիլի	6	7	1	—	170	
Ներսէսեան Երմոնեան	Ոկիտար-Իճատիյէ	127	101	7	7	4000	
Ս. Խաչ	» Սէլամիյէ	155	185	11	9	5400	
Ճեմարան-Վարժարան	» Պաղար-Պաշի	91	72	7	5	1860	
Արամեան	Գատրգիւղ	134	95	9	4	5200	
Պէզճեան	Գարմալ	38	41	1	2	820	
Ս. Ներսէսեան	Դընալը	28	19	2	1	900	
Ս. Նշան	Այմ-Տաղի	20	25	1	—	300	
Թալալին Նախակրթի.	Էթ-Մէյման	21	15	1	—	250	
Գումար		3316	2327	189	111	82915	

Կ. ՊՈԼՍՈՑ ԹԱՂԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆՆԵՐ .

Մայրաքաղաքի մէջ 1898 ին կային ութ, 1899 ին վեց, 1900 ին հինգ, իսկ 1901 յունվար 1ին երեք թաղային փակ վարժարաններ որք են՝ 1⁰ Էյուպի Ս. Աստուածածին . 2⁰ Գուզկունճուզի Ս. Լուսաւորչեան , եւ 3⁰ Սթէնիայի Ս. Կարապետ : Իսկ Գարակիւծմիւլքի Ս. Ոսկեանց վարժարանը հրդեհէն այրած ըլլալով, վարժարանը փոխադրուած է Սալմաթօմրու ք : Այս թաղային վարժարանները յաճախող հայ աշակերտներէն զատ կան 1823 հայ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ , որոնք կը յաճախեն պետական եւ զանազան հայ ու օտար վարժարաններ : Կ. Պոլսոյ թաղային վարժարաններու 1901 յունուար 1ի վիճակացոյցը զրած ենք 545 էջին մէջ : Հա կը գնենք Կ. Պոլսոյ թաղային վարժարաններու հնգամեայ բաղ-դատական վիճակացոյցը :

ՀՆԳԱՄԷԱՅ ԲԱՂԳԱՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱՅՈՑ

	ՎԻՃԱԿ 1897 ՅԵՎ . 1ի	ՎԻՃԱԿ 1898 ՅԵՎ . 1ի	ՎԻՃԱԿ 1899 ՅԵՎ . 1ի	ՎԻՃԱԿ 1900 ՅԵՎ . 1ի	ՎԻՃԱԿ 1901 ՅԵՎ . 1ի
Աշակերտ	3765	4483	2877	3146	3316
Աշակերտուհի	141	175	2016	2205	2327
Ուսուցիչ	58	74	181	179	189
Ուսուցչուհի	58	74	93	103	111
Ամսական ծախք	85383 զր2	63953 զր2	77300 զր2	83556 զր2	82915 զր2

ԳԱՌԱՌԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆՆԵՐ . — Հետեւեալ էջի

վիճակացոյցը յոյց կու տայ առաջնորդական վիճակներու ղարկոյտական վիճակադրութիւնը , ի բաց առեալ Պալքէտէր-Պանարմալի , Սըլազի , Թոքատի , Էրզլնիկեանի , Պալոլուրաի , Քեմաիի , Պայազիտ-Արաշկերաի , Վանայ , Լիւմ-Կառուցի , Պիլիլիսի , Մուշի , Բալու-Արզնի-Չնքուշի , Եգիպտոսի , Պուլկարիոյ , Ռումանիոյ , Աստանայի , Մա-րաշի , Մալաթիոյ , Խիզանի առաջնորդական վիճակ-ները , եւ Սիւրի ու Աղթամարայ վիճակները , որոնց մասին ամբողջական տեղեկութիւններ պիտի հրատարակուին զատու ազգ. վարժարանաց վիճակացոյցներու Բ. պրա-կին մէջ՝ որ արդէն յանձնուած է ասպարու թեանս Վարժա-րաններու ծախքերը նշանակուած են սարեկան կամ ամ-սական հաշուով՝ զրկուած տեղեկագիրներուն համաձայն :

ՎԻՃԱԿԱՅՈՑ ԳԱՌԱՌԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ (1)

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿՆԵՐ	Վարժարան	Ասպիւր	Ասպիւրուհի	Ուսուցիչ	Ուսուցչուհի	Հասոյք եւ ծախք	
						Տարեկան	Ամսական
Էտիքնէ	6	314	250	12	10	—	6130
Թէքրիտաղ	9	1017	856	27	21	—	11968
Իզմիտ	38	3095	5412	124	78	—	32776
Պրուսա	16	1532	620	28	12	—	9605
Պիլէնիկ	10	1120	143	48	3	37520	—
Քէօմահիա	8	825	349	16	7	73700	—
Իզմիր	27	1640	1295	55	54	—	35766
Էնիկըրի	7	895	395	20	9	—	5508
Գայսէրի	42	3795	1140	107	48	—	20450
Ամասիա-Մարգուան .	9	1524	814	38	15	—	10395
Նապին-Գարահիսար .	27	2040	105	38	4	—	4699
Ճանիկ	27	1453	252	44	14	99300	—
Տրապիզոն	47	2184	718	72	13	—	17464
Էրզրում	27	1956	178	44	42	113991	—
Բդի	27	1336	367	35	8	24190	—
Սկերդ	3	163	84	9	2	—	833
Տիարպէքլի	4	690	324	18	9	41600	—
Խարբերդ	27	2048	496	49	9	—	8539
Էլիկ	4	541	215	17	5	—	1967
Արարկիլ	20	757	223	23	—	—	2725
Չմշկածաղ	12	456	268	14	2	18496	—
Չարաննաղ	12	617	189	16	2	—	1576
Ուրֆա	8	1091	571	19	7	35945	—
Պադտա	2	68	46	9	2	—	3900
ԱյնՍաղ	10	998	708	35	27	—	9250
ԱնՍարիա	10	440	47	10	—	18235	—
Հալէպ-Քիլիս	2	438	249	12	6	—	3842
Եօզդատ	12	1179	557	30	13	—	10075
Հանք	4	508	69	10	2	—	1319
Կիւրքի	10	736	78	18	2	—	3670
Ջէյթուն	10	605	85	14	1	—	1348
Տարէնտէ	2	260	70	4	1	6000	—
Տիվրիկ	14	752	90	18	2	—	3440
ԳՈՒՄԱՐ	493	37073	18263	1013	400	469277	207245

(1) Մնացորդ Գաւառական վիճակացոյցերու Բ. պրակն քիչ առե-նէն կը ճրտաբարակուի :

ՈՒՍՈՒՅՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

1900ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ (էջ 202-204 բացատրուած է թէ ուսուցչական թեկնածուները ի՞նչ պայմաններու մէջ կրնան ուսուցչական վկայական ստանալ և թէ մինչեւ 1899 ապրիլ 1 քանի՜ ուսուցիչ և ուսուցչուհի վկայական ստացած են : Հոս կը դնենք 1899ի 1900ի և 1901ի տարեշրջաններուն՝ Կ. Պոլսոյ մէջ ուսուցչական վկայական ստացողներուն վիճակագրութիւնը . ասոնցմէ ոմանք Քննիչ Յանձնաժողովին միջոցաւ ներկայուած են Ուսումնական Խորհուրդին և ոմանք ալ ուղղակի Խորհուրդէն վկայուած են .

	1899ին	1900ին	1901ին
Օգնական ուսուցիչ	14 . .	4 . .	32
» վարժուհի	9 . .	11 . .	10
Դաստիարակ ուսուցիչ	1 . .	1 . .	5
» վարժուհի	1 . .	— . .	2
Օգնական Մասնագէտ ուսուցիչ .	5 . .	6 . .	6
» » վարժուհի	— . .	1 . .	1
Մասնագէտ ուսուցիչ	1 . .	— . .	3
» վարժուհի	1 . .	— . .	—
	32	23	59

ՇՐՋԱՆԱԻԱՐՏՆԵՐ

1901ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ (էջ 205) գրուած է մանրամասնօրէն թէ տարրական ու բարձրագոյն նախակրթարաններու շրջանաւարտները ի՞նչ կերպով կրնան ստանալ Ուսումնական Խորհուրդէն վաւերացուած վկայական , և թէ մինչեւ 1898ի վերջը ի՞նչ եղած է շրջանաւարտի քննութեանց արդիւնքը : Գալով վերջին երկու տարեշրջաններուն , 1899ին ունեցանք 15 շրջա-

նաւարտ (13ը աղջիկ և 2ը մանչ) և 1900ին՝ 37 շրջա-
նաւարտ (19ը աղջիկ և 18ը մանչ) : Իսկ 1901ին՝ 65
շրջանաւարտ (24 աղջիկ և 41 մանչ) :

ԱՐԶԵՍՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

1880ի Սովկեղոց Յանձնաժողովին իբր չարունակութիւն՝ մնացորդ գումարը մատակարարելու և աճեցնելու , և յետոյ Արհեստական վարժարանի մը ծախքին յատկացնելու նպատակով կազմուած է Յանձնաժողով մը , որուն անդամներն են .

Ամեն. Պատրիարք Մարգարե,	Նախագահ
Սահակ Էֆ. Ղազարոսեան.	Ասեմայեկ
Մկրտիչ » Մանուկեան,	Ասեմայապիր
Աբիկ » Ունեեան	
Աբել » Կիւլպէնկեան	
Գառնիկ » Յովակիմեան	
Պատրիկ » Կիւլպէնկեան	

Այս յանձնաժողովը գաւառներէն եկած որբերուն արհեստական կրթութեան համար յատկացուցած է Ազգ. Հիւանդանոցին ամսական 50 ոսկեոյ գումար մը , մինչև որ նոր Որբանոցի շինութեամբ արհեստական վարժարանը հաստատուի :

ԳԱՏՏԱՅԵԱՆ ԱՂԶԱՆՑ ՈՐԲԱՆՈՑ

Հաստատուած է 1866 յունուարին Կ. Պոլսոյ Խապիւղի մէջ : Որբանոցին հիմնադիր և Մայր հանգուցեալ Սրբուհի Մայրապետ Գալֆայեանի յաջորդած է՝ 1889 յուլիսին՝ Երանուհի Մայրապետ Յովհաննիսեան :

Որբանոցին նպատակն է ազգին անոք , անօգնական որբ աղջիկ զաւակները պատուարել խնամել և դաս-

տիարակել : Մինչև հիմայ , 34 տարւան մէջ , Որբանոցը կրցած է 478 անհայր , անմայր , փողոցները թափառող սրբունիներ պատուարել , որոնցմէ 50ը տակաւին պատուարեալ կը մնան , 3ը՝ մեռած են , 1ը կուսակրօնութիւն ուխտած է , 17ը՝ անգաւակ աղգայիններու որդեգրութեան տրուած և 407ն ալ ամուսնացած ու ընտանիք կազմած են : Այս 478ը որբունիներուն 3ը՝ եգիպտոսէն , 1ը՝ Ռումանիայէն , 170ը՝ Կ. Պոլսոյ զանազան թաղերէն , իսկ 304ը՝ զաւառացի են : Ասոնցմէ շատերը թէ՛ Կ. Պոլսոյ և թէ՛ զաւառներուն մէջ դաստիարակուելոյ և քուսուցչուելոյ պաշտօններ վարած են :

Որբանոցին պատուարեալները՝ կ'ուսնին Հայերէն և Յօրանսերէն , Կրօնք , Թուարանութիւն , Աշխարհագրութիւն , Աւանին անտեսութիւն . ասոնցմէ զատ կը սորվին նաեւ կար , ձեւ , ձեռագործ : Նոյնպէս վարժուելու համար , շաբաթական շրջանով , կը կատարեն Որբանոցին տնական ծառայութիւնները՝ ինչպէս կերակուր եփել , լուացք ընել , տախտակ սրել , աւել ածել , ևայլն :

Որբանոցին մէջ հիմայ կը պաշտօնավարեն 8 պաշտօնեայ : Տարեկան ծախքն է 750—800 օսմ. ոսկի : Ասոր փոխարէն իբր հաստատուն եկամուտ ունի միմիայն ՎԵՀ. ՍՈՒԼԹԱՆ ԱՊՏԻԼ-ՀԱՄԻՏ Բ. Գթառատ Կայսեր շնորհած հացի և մսի պարէնը , որ կը տրուի Կայսերական Անճնական Դանձէն և որուն տարեկանը կ'արժէ գրեթէ 20,000 դրշ. : Ասկէ զատ ունի նաեւ տարին 6000—7000 դրշ.ի կալուածական հասոյթ : Իսկ մնացեալ ծախքը կը հայթայթուի մասամբ բանուած ձեռագործներու արդիւնքով , և գլխաւորաբար Թուրքիոյ և արտասահմանի բարեսէր Հայերու կամաւոր նուէրներով , որոնք վերջին տարիները պակսած ըլլալով՝ Որբանոցը այսօր 60,000 դրշ.ի չափ պարտքի տակ ինկած է :

ՅՈՎՍԷՓ ԻԶՄԻՐԵԱՆՑ ԳՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Բարեյիշատակ Յովսէփ Իզմիրեանց , բնիկ Ղզլարցի , իր 1884 Ապրիլ 3 թուակիր կտակագրով 10,000 բուլլի նուիրած է ազգին և սահմանած է որ տոկոսը , տարեկան 600 բուլլի , Կ. Պոլսոյ Աղգ. Պատրիարքանի միջոցաւ իբր մրցանակ պարգեւ տրուի ամէն տարի ազգային գրականութեան , և պատմութեան վերաբերեալ լաւագոյն երկասիրութեանց հեղինակներուն :

Այս կտակին գործադրութեան համար 1887ին Աղգ. Կեդր. Վարչութեան Խառն Ժողովը Մնայուն Յանձնաժողով մը կազմած է «Յովսէփ Իզմիրեանց Գրական Յանձնաժողով» անունով , որուն անդամներն են .

Ամեն. Պատրիարք Մեքալան,	Նախագահ
Գաբրիէլ Էֆ. Նուրսուցեան,	Ասեկապէս
Յովնանէս Աղ. Գն. Մկրեան,	Ասեկապէս
Վանան Էֆ. Էսաեան,	Գանձապէս
Դեռզ Եպիսկոպոս Երեցեան.	
Եղիշէ Եպիսկոպոս Գուրեան.	
Տոք. Վանուս Էֆ. Թորգոմեան:	

1900ի Ընդարձակ Օրացոյցին մէջ մանրամասն տեղեկութիւններ տրուած են մրցանակի պայմաններուն վրայ (էջ 217-219) :

Մրցանակի նոր բաշխումը տեղի պիտի ունենայ 1903ին :

Յովսէփ Իզմիրեանց , Գրական մրցանակի մը հաստատութեան համար կտակած 10,000 բուլլիէն զատ , կտակած է նաեւ 10,000 բուլլիի ուրիշ գումար մըն ալ , որուն տոկոսը , 600 բուլլի , յատկացած է Էրզրումի կամ Մշոյ աղջկանց վարժարանին : Յանձնաժողովը 1897

սեպտ. 1էն սկսեալ այդ նպատակը յատկացուց Մշոյ ազ-
ջկանց վարժարանին, որ հիմայ «Յ. Իզմիրեանց ազ-
ջկանց վարժարան» անունը կը կրէ :

Գրական Յանձնաժողովոյ յանձնուած է նաեւ Վա-
նայ Սանդիստեան ազջկանց վարժարանին մատակարա-
րութիւնը՝ հանգուցեալ Սանասարեանի կողմէ թողուած
նպատակով, — Շահնազարեան վարժարանի գոյքերուն
մատակարարութիւնը՝ յատկացնելու համար զանոնք
հանգուցեալ Կարապետ վարդապետի կտակի գործադ-
րութեան, — Աստուածատուր Զունգի կտակի գործադ-
րութեան հսկողութիւնը, — և վերջապէս Ղալաթիոյ
Ազգ. Մատենադարանին հոգը, զոր 1900 սեպտեմբե-
րին Ազգ. Վարչութիւնը յանձնեց անոր :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ՀՈԳԱՐԱՐԺՈՒԹԻՒՆ. — Ազգ. Հիւանդանոցի ար-
դի Հոգաբարձութիւնը, որ ընտրուած է 1898 օգոստոս
4ին, հետեւեալ կերպով կազմուած է .

Պատրիկ	Էմիւնի	Կիւլպէնկեան, Ասենապէս
Գրիգոր	»	Ալեանաբեան, Ասենապիւր
Տոք. Աբրահամ	»	Նազարեան.
Գրիգոր	»	Էվրէնեան.
Գրիգոր	»	Կիւմիւշեկեան.
Տոք. Միքայէլ	»	Խորասանեան.
Յակոբ	»	Արամպուլեան.
Պողոս	»	Էսէրեան (Վախճանեալ)
Տիգրան	»	Մանուկեան:

Հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան վրայ ըն-
դարձակ տեղեկութիւններ տրուած են (Եհի Դուրի
Ազգ. Հաստատութիւն) բաժնին մէջ. (Տես երես 208) :

ՈՐԲԱՆՈՅԸ. — Հոգաբարձութիւնը յատուկ Խնամա-
կալութեան մը միջոցաւ կը վարէ Որբանոցի ուսումնա-
կան եւ արհեստական վարչութիւնը : Այս Խնամակա-
լութիւնը կազմուած է հետեւեալ կերպով .

Գրիգոր Էմ.	Ալեանաբեան, Ասենապէս.
Լեւոն	» Բանիկեան.
Պետրոս	» Կարապետեան.
Պողոս	» Քերէսեանեան.

ՊԱՇՏՈՆԵԱՆՆԵՐԸ. — Գրասենակի պատգոնաւոր. —
Մախութ Էմ. Խիւսապիւրի, Տեառն զրառենիկի, Հայրա-
պէս Էմ. Շնորհիբեան, Համարակալ :

Հիւանդանոցի պատգոնաւոր. — Վարդան վրդ. Բո-
խորենեան, հոգեւոր պաշտօնեայ : Տոք. Օհան Էմ. Շի-
րիմեան, անօրէն : Յովհաննէս Էմ. Քիւրճեան, անօրէնի
օգնական : Տոք. Միքայէլ Էմ. Չարդարեան, վիրաբոյժ-
բժիշկ : Տոք. Նազարեք Էմ. Տաղաւարեան, բժիշկ ներ-
քին հիւանդութեանց : Տոք. Մանգի, յիմարաբոյժ
բժիշկ : Տոք. Մկրտիչ Էմ. Բարադանեան, Տոք. Կարա-
պէս Էմ. Իրիւնեան, Տոք. Արշակ Էմ. Գազապեան, ներ-
քին բժիշկներ : Յարութիւն Էմ. Ֆերիսեան, զեղադրծ :

Որբանոցի պատգոնաւոր. — Տոք. Գաբրիէլ Էմ. Նա-
հապետեան, այցելու բժիշկ : Յակոբ Էմ. Նիկողոսեան,
տեսուչ : Օր. Բուքուշ Զայեան, ընդհանուր դաստիարա-
կուհի Ազջկանց Որբանոցին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՒԿ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տ. ՊՈԴՂԱՍ ՊԵՏՐՈՍ Ժ. ԷՄՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, Պատրիարք-Կաթողիկոս, ծննալ Թէլէրօքն (Մէրախն), 4 յունուար 1829, ընտրեալ 14 յուլիս 1899:

Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Աւետիս Արքեպիս. Արքիարքեան:

Պատրիարքական Դիւանապետ՝ Սահակ Վրդ. Ճիւղ՝

Վ Ի Ճ Ա Կ Ն Ե Ր

Սրվազ.	— Սահակ	Արքեպիսկ.	Հանեան	
Ատանա.	— Պօղոս	Եպիսկոպոս	Թէրզեան	
Էրզրում.	— Կարապետ	Եպիսկոպոս	Քչուրեան	
Խարբերդ.	— Ստեփան	Եպիսկոպոս	Իսրայէլեան.	
Մալաթիա.	— Միքայէլ	Եպիսկոպոս	Խաչատուրեան.	
Մուշ.	— Ներսէս	Եպիսկոպոս	Ճնտոյեան.	
Պրուսա.	— Յարութիւն	Եպիսկոպոս	Ճամբեան.	
Տիարպէքիք.	— Անդրէաս	Եպիսկոպոս	Չէլէպեան.	
Գայսեքի.	— Մատթէոս	Եպիսկոպոս	Սիւլեան.	
Եգիպտոս.	— Պօղոս	Եպիսկոպոս	Սապպապեան.	
Էնկիւրի.	— Յովհաննէս	Եպիսկոպոս	Յովհաննեան.	
Հալեպ.	— Յովհաննէս Ծ. Վրդ.	Պալիմեան,	Տեղապան.	
Մերտին.	— Յուսիկ	Վարդապետ	Կիւլեան,	Տեղապան.
Մարաշ.	— Մանուէլ	Վարդապետ	Պօյսմեան,	Տեղապան.
Տրապիզոն.	— Յովհաննէս	Վարդապետ	Ղազարոսեան,	Տեղապան.
Զմմար.	— Անդրէաս	Վարդապետ	Աղեքսանդրեան,	Վանահայր.
Պէյրուք.	— Պետրոս	Վարդապետ	Արէլեան,	Առաջնորդ.
Իզմիտ.	— Սերոբէ	Վարդապետ	Ապուլլանեան,	Առաջնորդ.
Իզմիր.	— Նիկողոս	Վարդապետ	Ազեքեան,	Առաջնորդ.
Պադուստ.	— Փիլիպպոս	Վարդապետ	Մաղաբեան,	Առաջնորդ.

Մ Ի Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ք

Վեներեմի Միսիարեանց Աբբահայր՝ Հ. Իգնատիոս Արքեպիսկ. Կիւրեղեան:

Վիկենցի Միսիարեանց Աբբահայր՝ Հ. Արսէն Արքեպիսկ. Այոթնեան:

Անտոնեանց Աբբահայր՝ Հ. Ռաֆայէլ Ծ. Վրդ. Միսիարեան:

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻ ՊՅՈՅԱՃԵԱՆ, Ազգապետ Բողոքական հասարակութեան:

Արեակ Է. Ծմաւոնեան, Իրաւագէտ խորհրդական:

Կարապետ Է. Սեմեմերիմեան, Քարտուղար:

Առաքել Է. Կեօղիւպէոյիմեան, Ա. Գործակատար:

Գաբրիէլ Է. Միմասեան, Բ. Գործակատար:

Վ Ա Ր Զ Ա Կ Ա Ն Ժ Ո Ղ Ո Վ

Պատ. Աւետիս Ասատուրեան.

Բրոք. Յակոբոս Ճեմիզեան.

Սեփեան Է. Զորիկեան.

Յովհաննէս Է. Միմասեան.

Արեակ Է. Ծմաւոնեան.

Կարապետ Է. Սեմեմերիմեան.

Պետրոս Է. Տօնեան:

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն Մ Ի Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ք

Բիւքրանիոյ, Պատ. Աւետիս Ասատուրեան, Նախագահ.
Կեդրոնական, Պատ. Բերովքե Եաղուպեան, Նախագահ.
Խարբերդի, Պատ. Աստուածատու Անդրեասեան, Նախագահ.
Կիլիկիոյ, Պատ. Սիմոն Թերզիմեան, Նախագահ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԵԻԷԼԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԳԼՈՒԽԵՐ

Տ. ՅՈՎԱԿԻՄ Գ. Արքեպիսկոպոս և տիեզերական Պատրիարք Յունաց Կոստանդնուպոլսոյ. ամուսնի Կոստանդնուպոլսոյ. ունի 12 Մետրապոլիտներու Սիւննոդոս, և 72 մետրապոլիտական վիճակներ Եւրոպական և Ասիական Թուրքիոյ մէջ:

Տ. ՓՈՏԻՈՍ, Պատրիարք և Պապ Յունաց Աղեքսանդրիոյ. ամուսնի Աղեքսանդրիոյ. ունի 3 մետրապոլիտական վիճակներ Եգիպտոսի մէջ:

Տ. ՄԵԼԵՏԻՈՍ, Պատրիարք Յունաց Անտիոքայ. աթոռն ի Դամասկոս. ունի 14 մետրապոլտական վիճակներ Սուրիոյ և մերձաւոր նահանգաց մէջ:

Տ. ԴԱՄԻԱՆՈՍ, Պատրիարք Յունաց Երուսաղէմի. աթոռն յերուսաղէմ. ունի 10 մետրապոլտական վիճակներ Պաղեստինի մէջ:

Տ. ՅՈՒՍԷՓ, Երզարք Պուլկարաց. աթոռն ի Կոստանդնուպոլիս. ունի 22 մետրապոլտական վիճակներ Եւրոպական Թուրքիոյ և Պուլկարիոյ մէջ:

Տ. ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԱՐԴԼՄԱՆԵՆ, Պատրիարք Ասորեաց Անտիոքայ. աթոռն ի Տէյրէլզաֆրան, Մէրտինի մօտ. ունի 12 առաջնորդական վիճակներ Ասիական Թուրքիոյ հարաւային նահանգաց մէջ:

Տ. ՇՄԱԻՈՆ (ՄԱՐ ՇԻՄՈՆ), Պատրիարք Նաստուրի Բագդէացոց. աթոռն ի Շէմսինան Լեքքարիի մէջ, ուր է իր ժողովրդեան մեծագոյն մասը, և ունի առաջնորդական վիճակներ նաև Պաղատաի և Մուսուլի նահանգներուն մէջ:

Տ. ԱՄՊԱ ԿԻԻՂՈՍ, Պատրիարք Ղփտեաց Աղբաւնորիոյ. աթոռն ի Դահիբէ. ունի մետրապոլտական վիճակներ Եգիպտոսի և Եթովպիոյ մէջ:

Տ. ԵՂԻԱ ՊԵՏՐՈՍ ՀՕՅԷՔ, Պատրիարք Հռովմէական Մարոնեաց Անտիոքայ. աթոռն ի Քէսրովան Լիբանանու մէջ. ունի 7 եպիսկոպոսական վիճակներ Լիբանանու և Սուրիոյ մէջ:

Տ. ՊԵՏՐՈՍ ՃԻՐԱՃԻՐԻ, Պատրիարք Հռովմէական Մելքիզաց Անտիոքայ և Աղբաւնորիոյ. աթոռն ի Դամասկոս, ունի 11 եպիսկոպոսական վիճակներ Լաւէպի և Սուրիոյ նահանգներուն մէջ:

Տ. ԵՓՐԵՄ ՐԱՀՄԱՆԻ, Պատրիարք Հռովմէական Ասորեաց Անտիոքայ. աթոռն ի Մէրտին. ունի 7 եպիսկոպոսական վիճակներ Ասիական Թուրքիոյ հարաւային նահանգներուն մէջ:

Տ. ՅՈՒՍԷՓ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ ԹՈՒՄԱՍ, Պատրիարք Հռովմէական Քաղղէացոց Բաբելոնի. աթոռն ի Մուսուլ. ունի 10 եպիսկոպոսական վիճակներ Ասիական Թուրքիոյ հարաւային նահանգներուն մէջ:

Տ. ԿԻԻՂՈՍ ՄԱԿԱՐ, Պատրիարք Հռովմէական Ղփտեաց Աղբաւնորիոյ. աթոռն ի Դահիբէ. ունի 2 եպիսկոպոսական վիճակներ Եգիպտոսի մէջ:

ԱԶԳԱՊԵՏ ՇՐԷԻՑ

ՄՕՇԷ ԼԷՎԻ ԷՖէնտի, ընդհանուր Խախամապետի տեղակալ ի Կոստանդնուպոլիս. ունի 5 Խախամներէ բաղկացեալ ժողով կրօնական գործոց համար, և 24 Մեծ-Խախամներ Եւրոպական և Ասիական Թուրքիոյ մէջ:

ՅԱՆԿ ՆԻՒԹԵՐՈՒ

Տ Ո Մ Ա Ր

	Էջ
Շարժական տօնք և միջոցք նոցին	3
Ամսամուտք և նշանաւոր աւուրք Տանկաց	4
Չորս եղանակք, տարեմուտք և խաւարմունք	5
Տոմար (յունուարէն դեկտեմբեր վերջ)	5-29
Աղիւտակ շարժական մասանց աւուրք	30
Սրբոց տօնախմբութիւնք (այբուրենական կարգով)	31
Աւուրք տօնախմբութեանց եկեղեցեաց մայրաքաղաքիս և շրջակայ գիւղօրէից	34

ՋԱՆԱԶԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Տոմարագիտական (Դ. Խաչկունց)	
Ա. Տոմարներ	42
Բ. Շարք, օրն և իր պահերը	59
Գ. Պատմութեան մէջ ծանօթ թուականներ	62
Տիեզերագիտական (Մ. Նաշպանեան)	
Ա. Արեգակնային դրութիւն	65
Բ. Երկինք	79
Պատմական	
Տիեզերական պատմութիւն ու իր հանգրուանները	84

ԱՇԽԱՐԽԱԳՐԱԿԱՆ

Ա. Եւրոպա (բարտէս էջ 104)	102
Բ. Ասիա (բարտէս էջ 120 և 136)	117
Գ. Ափրիկէ (բարտէս էջ 128)	125
Դ. Ամերիկա	130
Ե. Ովկիանիա	134
Աշխարհիս 80 մեծ քաղաքները	136
Յամարի բարձրութիւնը և ժովու խորութիւնը	137
Աշխարհի շրջան	138
Երկրախոյզներ և զիւտեր	139

Մարդկային ազգի լեզուներ, ցեղեր և կրօններ

Ա. Մարդկային լեզուներ (Դ. Խաչկունց)	145
Բ. Մարդկային ցեղեր (Դ. Խաչկունց)	152
Գ. Համայնացոյց պատկեր կրօններու (Սահակ Վ. Օսապաշեան)	153

Յկեղեցական

Քրիստոնէութեան մեծ տօները (Ս. Պարբեր) 160

Օսմ. Կայսրութեան հայասակ ազգերը ու իրենց կրօնա-

կան նուիրապետութիւնք (Դ. Խաչկունց)

Ա. Քրիստոնեայք 172
 Բ. Հրեաներ 181
 Դ. Իսլամներ 183

Կ. Պոլսոյ հայ գաղութին ծագումը (Դ. Խաչկունց)

1. Բիւզանդական շրջան 185
 2. Օսմ. Պետութեան շրջան 188

Ազգագրական (Դ. Խաչկունց)

Հայ լեզուն, Հայոց դրերը, Հայ-հոռոմները, Կէսկէսներ . . . 202

Յէ՛հի.Պուլէի Ազգ. Հաստատութիւն (Ն. Տ.)

Ա. Հաստատութեան զանազան մասերը 208
 Բ. Հաստատութեան օժանդակ մասերը 215
 Դ. Հաստատութեան կալուածները, վազֆները և գոյքը . . . 217
 Դ. Արդի Հոգաբարձութեան օրով բարեկարգութիւնք . . . 221

Շեռամարութեան խրատներ (Ն. Դ. Գալֆայեան)

Ա. Բուժում 226
 Բ. Շեռամի գլխաւոր հիւանդութիւնք 230
 Դ. Բասդեօնեան դրութեամբ հետաշինութիւն 236

Մեկրագործական (Մ. Յ. Ճեզայիրեան)

Հող և պարար 249

Կենցաղագիտական (Լ. Շարեան)

Ընտանեաց պիւսճէն (Տ.) 267

Նամակագրական (Լ.)

Նամակագրական (Լ.) 286

Դիւանական (Տօփ. Ն. Տաղաւարեան)

Ռէնթկէնեան շառաւիղները 298

Տնտեսագիտական

Ա. Սակարան (Պօստ) (Մ. Հայկազն) 314
 Բ. Դրամաւորներ և Օսմ. Կայս. Պանքան (Ռ. Չեօնկէֆճեան) . . 318
 Դ. Առեւտրական շարժում Կ. Պոլսոյ (Ռ. Չեօնկէֆճեան) (Դիւանա-
 րազարաց արտածումներն ու ներածումները — Տօնավաճառք) 334
 Արտաքին վաճառականութիւն թուրքիոյ (Տ.) 355
 Ե. Տոկոս (Հազարապետեան) 357
 Զ. Ապահովագրութիւն (Ս. Հազարեան) 364

Է. Թուրքիոյ երկամուդիները (Լ.)

1. Եւրոպական թուրքիա 374
 2. Ասիական թուրքիա 375

Ը. Քարափ (Հ.)

Թ. Հեռագիրը (Կանոն և սակագին) 383

Ժ. Թղթատար շոգենաւներ

ԺԱ. Թղթատար շոգենաւներ 400

ԺԲ. Նամակատուներ

ԺԴ. Փոխադրութեան միջոցներ (Դ. Մ.) 408

ԺԵ. Դիւանաւոր տէրութեանց գրամներ

ԺԶ. Զանազան տէրութեանց չափեր և կշիռներ 412

Հայ ձայնագրութիւն (Դ. Մեհեհերեան)

Հայ նուիրապետութիւնք

Ա. Կաթողիկոսութիւն Ամենայն Հայոց 424

Բ. Աղմամարայ Կաթողիկոսութիւն 433

Դ. Սիւրի Կաթողիկոսութիւն 437

Դ. Աղուանից Կաթողիկոսութիւն 439

Ե. Երուսաղէմի Պատրիարքութիւն 440

Զ. Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւն 445

Է. Հայ Հռոմայական նուիրապետութիւն 449

Ը. Հայ Բողոքական Ազգապետութիւն 452

Պրակտիկական

Անկոյ հիւր (Աղիֆ. Փանոսեան) 453

Շիտակ ծիւղը » » 459

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օսմանեան Կայսրութիւն

Սուլթանի Օսմանեան Հաստատութիւն 471

Կայսերական արքունիք 474

Նախարարներ 474

Մեծ պաշտօնատարներ 475

Նահանգներ և կուսակալներ 475

Դաւաններ և կառավարիչներ 477

Առանձնաշնորհեալ նահանգներ 477

Օտար տէրութեանց քով գտնուող օսմ. դեսպաններ 478

Թուրքիա գտնուող օտար դեսպաններ 478

Օսմանեան տէրութեան հայ աստիճանաւորներ 480

Օսմանեան տէրութեան հայ պաշտօնատարներ 487

Հայ. Սկիզբի

Հայրապետութիւն Հայոց	496
Եպիսկոպոսը Կիլիկիոյ	499
Եպիսկոպոսը Այծամարայ	499
Սուրբ Էջմիածնի Սինոդի անդամք	499
Առաջնորդարանք Ռուսաստանի	500
Առաջնորդարանք Պարսկաստանի	501
Առաջնորդարան Եւրոպայի	501
Առաջնորդարան Ամերիկայի	501
Յարութիւն փաշա Տատեան	503
Պատրիարքութիւն Հայոց Թուրքիոյ	508
Ազգային Կեդրոնական Վարչութիւն	508
Ազգային Պատրիարքարանի պաշտօնեաներ	510
Թաղօրայք Կ. Պոլսոյ	511
Առաջնորդական վիճակներ	527
Պատրիարքութիւն Ս. Երուսաղէմի	530
Կաթողիկոսութիւն Կիլիկիոյ	531
Կաթողիկոսութիւն Այծամարայ	532
Նպաստից Յանձնաժողով	533
Արմաշու Դպրեւանք	535
Վարժարաններ	536
Ուսուցչական մարմին	548
Շրջանաւարտներ	548
Արհեստական վարժարանի Յանձնաժողով	549
Դալֆայեան աղջկանց Որբանոց	549
Յովսէփ Իզմիրեանց Դրական Յանձնաժողով	551
Ազգային Հիւանդանոց	552
Հայ Կաթողիկ հասարակութիւն	553
Հայ Բողոքական հասարակութիւն	554
Թուրքիոյ Արեւելեան Բրիտ. հասարկութենց հոգեւոր գլուխներ	554
Ազգապետ Հրէից	555

Կը խնդրուի այն ընթերցողներէն՝ որոնք ունենան զիստողութիւն ունին այս Ընդարձակ Օրացոյցին պարունակած տեղեկութեանց մասին, նշանակել այս Թուղթին վրայ, և կտրելով զայն ծակոտուած տեղէն, ղրկել Ազգ. Հիւանդանոցի գրասենեակը, Կ. Պոլիս, Մեծ Նոր խան, մինչև 1 յուլիս 1902.

معارف عمومیہ نظارت جلیله سنک ۹ رجب ۳۱۹ و ۹ تشرین اول ۳۱۷
تاریخ و ۲۹۵ نومرولی رخصتنامه سیله طبع اولمشدر

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՋ. ՄՈՒԼԹԱՆԻՆ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՖԵՐՄԱՆՈՎ ՀԻՄՆՈՒՄԾ

20 Սեփեր 1310, 2/14 Օգոստոս 1892 ին

ԱՊԱՀՈՎ ԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ե Ի

ԿԵԱՆՔԻ ՎՐԱՅ

ՏՆՕՐԷՆ

Մ. ՄԱԼԹԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻ, Կ. ՊՈԼԻՍ

Ղալաթիա, Բարաֆեոյ, Նեհի խան

ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆԳԱ.

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Դրամագլուխ 10,000,000 Անգլ. սակի

ԿԵԳՐՈՆԱՏԵՂԻ

Հայասթիա, Վոյվոսա փողոց

ԳՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՍԹԱՄ ՊՈՒԼԻ

ԵԵՆԻ ՃԱՐԻ, Բօսթահանեի դեմ

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Բերա՝ Մեծ Փողոց, Թիւ 206

ԳԼԵԱԿՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Լօնտոն և Բարիզ

ՄԱՍՆԱՃԻՂԵՐ. — Թուրքիոյ գլխաւոր նահանգներուն մէջ.

Օսմանեան Պանգան փոխատուութիւններ կ'ընէ որոշ պայմանաժամով կամ հաշուընթացքով՝ արժէթուղթերու աւանդի փոխարէն:

Մուրհակներ կը զեղչէ:

Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքներուն և օտար երկիրներու վրայ՝ փոխանակագիրներ, չէքեր, վարկի թուղթեր կուտայ, և հեռագրական հրամանով վճարումներ կ'ընէ:

Ընթացիկ հաշիւներ կը բանայ:

Արժէթուղթերու և արժէքաւոր նիւթերու պահպանում:

Գանձում կտրօններու և մուրհակներու, Թուրքիոյ կամ օտար երկիրներու մէջ:

Սակարանի գործողութեանց վերաբերեալ հրահանգներու գործողութիւն:

Օսմանեան Պանգան կ'ընդունի գրամի աւանդներ որոշ պայմանաժամով և հետեւեալ տոկոսներով:

2 1/3 %	Տարին՝ մէկ տարուան պայմանաժամով աւանդներու համար.
1 1/2 %	» վեց տարուան » » »
1 %	» երեք » » » »

ՊՈԼՍՈՑ ԳՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ բոլոր վերոյիշեալ գործողութիւնները կը կատարէ. ասկէ զատ վաճառքի վրայ փոխատուութիւն կ'ընէ, և վաճառք կ'ընդունի իբր վաճառելի ապրանք (en consignment) կամ իբր ազատ աւանդ (dépôt libre):

ԲԵՐԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ կը կատարէ նոյնպէս Պանգայի վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները (ի բաց առեալ վաճառքի վրայ փոխատուութիւն): Ասկէ զատ կը վաճառէ և կը գնէ, օրուան գիններով, և անմիջապէս յանձնելու պայմանաւ, պարզեւաւոր զանազան արժէթուղթեր:

ՊՈԼՍՈՑ ԳՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ և ԲԵՐԱՅԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ կը վաճառեն նաև Բումբէիի Երկաթուղւոյ բոմբէսներ, և կ'ընդունին հաշուընթացքով գումարներ մինչև 50 հոսիլի, 2 % տոկոսով:

ՔՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷ

CRÉDIT LYONNAIS

ԱՆԱՆՈՒՆ (ANONYME) ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Գրամագլուխ 250.000.000 Ֆրանկ
ամբողջապէս վճարեալ:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՃԻՒՂ

Հալանեան խան, Գարաբէոյ, Կամուրջին մօտ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Սրամալու, Սուրբան Համամ
Ալլահվէրսի խան

ՔՐԷՏԻ ԼԻՕՆԷ՝ դրամական ամէն տեսակ գործողութիւններ կը կատարէ: Նոյնպէս փոխասուութիւններ կ'ընէ արժէքոքերու վրայ:

Արժէքոքերու փոխարէն ընթացիկ հաշիւներ կը բանայ:

Ֆրանսայի եւ Օսար երկիրներու զանազան հրապարակներու վրայ փոխանակագիրներ կը փաշէ:

Վարկի քուղքեր (lettres de Crédit) կուտայ:

Սակարանի գործողութիւններ (ordres de Bourse) կը կատարէ:

Կտրոններու գանձում:

Պանպանութիւն արժէքոքերու եւ բաժնէքուղքերու:

Օսմանեան երկաթուղոյ արժէքոքոց *Pro-*
*վէտ*ներու վանառում:

Ի պահ դրամներ կ'ընդունի չէֆերու փոխարէն վճարելի:

Որոշելի պայմաններով եւ պայմանաժամով մուրհակներ կուտայ:

Վարկի քուղքեր ներկայացնողներու դիւրութեան եւ հանգստութեան համար յատուկ սրահ ունի:

Մասնաւոր դրամարկոնք վարձու կուտայ:

Առեւտրական մուրհակներ, փոխանակագիրներ կը գանձէ, ինչպէս նաեւ բեռնագրերու (connaissement) փոխարէն գանձումներ կ'ընէ:

Սրամալույի Մասնաճիւղը եւս դրամասան բոլոր գործառնութիւնները կը կատարէ եւ ապրանքի վրայ փոխասուութիւններ կ'ընէ:

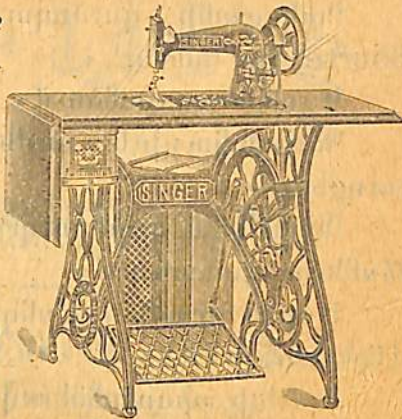
Վանառքներ կ'ընդունի, թէ՛ իբր ազատանդ (dépôt libre) մքերանցի վարձի (*ursիէ*) վճարմամբ եւ թէ՛ իբր վանառելի ապրանք Կ. Պոլսոյ եւ Օսար երկիրներու մէջ ծախսուելու համար:

Յորհուրդ կուտանք
մեր ընթերցողներուն եւ
ընթերցողներուն գնել

ՍԻՆԿԷՐԻ

կարի մեքենայ մը, ու
բովնաւե կարի մեքենայ
մը տան մը մէջ ամէնէն օգ-
տակար առարկան է, եւ

ՍԻՆԿԷՐԻ ի մեքենաները աշխարհիս մէջ լաւագոյններն են:
Ապահով ըլլալու համար թէ առնուած մեքենան
ՍԻՆԿԷՐԻ է, այսինքն թէ՛ Սինկէրի համբաւուոր ընկե-
րութեան գործարանաց մէջ չիտուած է, պէտք է ու-
շադրութիւն ընել որ,

1. Ատա նշանակուած գործատան
յառկանիչը,
2. Ընկերութեան անունն եղող
The Singer Manufacturing Co.
արձանագրութիւնը՝ մեքենային
վրայ գտնուին:

The Singer Manufacturing Company.
Հայրաքիչ Վեհափառ Սուլթանին

Ընդհ. Վարչութիւն Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ Պուլ-
կարիոյ համար: Բերա, Skopp Եօլ աղզը:

Կեդր. Մքերանց: Սինկէր խան, Ղալաթիա, Պիլլօր փողոց:
ՓՈՐՓՐԱՔԱՆԱԿ { Բերա՝ Մեծ փողոց, 120, Կալամա Սէրայի Լիսէին դիմաց.
Ղալաթիա՝ Գարաբէօյ, 120, Թրամէլէից կայարանին դիմաց.
Պոլիս՝ 1, Սուլթան Համամ. 2, Սուլթան Պայագիտ.
ՎԱՃԱՌՈՒՄ { Սկիւտար՝ Չարշի Պոյու, Թիւ 120:

ԻԻՆԻՕՆ

ՀՐԴԵՅԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՉ 1828-1829

ՀՐԴԵՅԻ ձԻԻՂ

Դրամագլուխ եւ պահեստ	107	միլիօն ֆրանք
1900 զանձուած ապահովագին	21	» »
Մինչև 1900ի վերջը հատուցեալ վնասք	252	» »

ԿԵՆԱՑ ձԻԻՂ

Դրամագլուխ եւ պահեստք	153	միլիօն ֆրանք
1900 զանձուած ապահովագին	17	» »
Մինչև 1900ի վերջը հատուցեալ վնասք	120	» »
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	260	» »

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 10 0/0—

ինչ որ «Ինիօն»ի ապահովա-
գրելոց կ'ընծայէ հսկայ երաշ-
խաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ
ԴՄԱՆԸ ԿԱՐՅՈՒԹ ԶԷ
ԳՏԵՆԸ ՍԱՐԵՆԸՔԻ
ՄԷՉ ԳՈՐԾՈՂ ՈՐՈՒՇ
Ո՛Ւ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒ-
ԹԵԱՆ ԳՈՎ:

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց գեղչեալ զինքերով:
Նպատաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց բան ու-
րիշ ո՛ր եւ է ընկերութեան պայմանները Շահարածիներու տարուէ տարի
անմիջական վճարում, որով «ԻՆԻՕՆ» ի ապահովագրութեան ԶԵՐԾ
են այն վնասներէն եւ յուսախաբութիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին
միշտ այն անձինք, որ Շահարածիներու քաղցրամ (accumulation des
bénéfices) ԵՌՈՒԹԻ եւ ՎՆԱՍՏԱՆԱՐ պրոքսիւրա գործող ընկերու-
թեանց կ'ապահովագրուին:

Ընկերութեան Դրամատունն է.

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿՍՑՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆԲԱՆ

Կենաց ճիւղին Տեսուչ Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տեսուչ
ՄԻՀՐԱՆ ՏԵՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ ՍԻՄՕՆ ԲԱՑՍԵՐԼԵԱՆ
Կ. Պոլիս, Կալաթա, Թաթրա-Պրուն խան, Օսմ. Պանքային դիմացը
Գործակալութիւն Թուրքիոյ գլխաւոր բաղաւաղ մէջ:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ

ՆՈՐԹՆ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԵՐՔԸՆԹԱՅԼ

Հիմնեալ

ի 1809

Դրամագլուխ	Անգլ. Ոսկի	3,000,000
Պահեստի դրամ	» »	14,732,680
Հասոյք 1900 տարւոյ	» »	3,167,923

ՆՈՐԹՆԸՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

Հիմնեալ

ի 1836

Դրամագլուխ	Անգլ. Ոսկի	3,000,000
Պահեստի դրամ	» »	5,698,299
Հասոյք 1900 տարւոյ	» »	1,233,070

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մարիբայն Ալրքուշի

Դրամագլուխ անգլ. ոսկի 500,000 Պահեստի դրամ անգլ. ոսկի 110,000

Ընդհ. Գործակալ Կ. Պոլսոյ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ

Կաշարա, Մեհմէտ Ալի Փաշա ի, Թ/ւ 22 եւ 22 կրկին .

Տ. ԳԱՌՆԻԿ ՍԵՐՈԲԵԱՆ ԸՆԴԻԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱ-
կալ ՆՕՐԹՂ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐԲԸՆԹԱՅԼ, ՆՕՐԹՂԸՐՆ
ԵՒ ՄԱՐԻԹԱՅՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆԳ, ԿՐ ԺԱՆՈՒԳԱՆԷ
ԱՐԳՈՂ ԿԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԹԷ ԱՍԵՆ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՅ ԿԱՄԱՐԱՐԱՐ ԸՆԺԱՅԱԺ ԲԱԳԱՐՃԱԿ
ԱՎԱՌՈՎՈՒԹԵԱՆ՝ ԿԱԿԱՅ ԴՐԱՄԱԳԼԻՍԻ ՈՒ ԱՆԿԱԳԻՆ
ԱՎԱՌԵԱՏԻ ԳՈՒՄԱՐԱԳ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ՝ ԿՐՆԴՈՒՆԻ ԿՐԴ-
ԴԵՆԻ ԴԷՄ՝ ԱՎԱՌՈՎՈՒԹԻՆԳ ՄԱՅՐԱՖԱԴԱՖԻԱ, ԳԻՆ-
ԴՕՐԷԻԳ ԵՒ ԳԱՄԱՐԱԳ ՄԷՅ ԽԻՍՏ ԳԻՒՐԱՄԱՏՁԵԼԻ
ԳՆՈՎ ԵՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՔԱՆ ՈՐ ԵՒ Է ԱՅԼ ԸՆԿԵ-
ՐՈՒԹԻՒՆ, ԿԱԵՒ Ի ԿԱԵՒ ՎԵՐՋՆՈՅՆ Կ՝ԱՎԱՌՈ-
ՎԱԳՐԷ ՇՈԳԵՆԱՈՒԳ ԵՒ ԱՌԱԳԱՍՏԱՆԱՈՒԳ ՄԷՅ
ԲԵՆԴՈՒԱԺ ԱՎՐԱՆԳՆԵՐՆ ՈՒ ԴՐԱՄԱԺՐԱՐՆԵՐՆ, ԻՆԿ-
ԱԷՍ ԿԱԵՒ ԱՄԵՆՈՒՐԵՖ ԹՂԹԱՍԱՐՈՎ ՈՒԴԱՐԿՈՒԱԺ
ԻՆԿԵՐ ԽԻՍՏ ՇՍԼԱԻՏ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ:

Վնասուց վնասումունկն անմիջական,

առասանեռնորեն եւ կասարեալ

արդարութեամբ կը կասարուի

ՆՈՐԹՂ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐԲԸՆԹԱՅԼ

ԵՒ

ՆՕՐԹՂԸՐՆ

—→←—

ԱՊՈՋՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԻՄ ՀՐԴԵՂԻ

Ապահովագրութեան առ հաղարակ օգտակարութիւնն և կա-
րեւորութիւնն հարեւրաւոր ընկերութեանց բրած գործառնութեանց
մեծութեանն յայտնի է: Հրդեհի դէմ՝ ապահովագրութիւնն իւր գա-
սակարգին մէջ ամենակարեւոր ճիւղն է: Այս դրութեամբ ընկերու-
թիւնք կ'ստանձնեն տուժել հրդեհէ յառաջ եկած վնասներն ի փո-
խարէն կանխավճար սակագնոյ մը զոր ապահովագրեալն կը վճարէ:

Հրդեհի դէմ՝ կ'ապահովագրուին Շէնք, Կարասիք, Ապրանք և
Տան վարձք բոտ հետեւեալ պայմանաց:

Ա. — Ով որ կ'ապահովագրէ՝ պարտի տէր լինիլ ապահովագրելի
ստացուածոց մասամբ կամ ամբողջովին:

Բ. — Ոչ ոք կրնայ ստացուածքն իւր արժէքէն աւելի ապահովա-
գրել և այրելէն վերջ ստացուածոց իրական արժէքէն աւելի բան մը
պահանջել:

Գ. — Շէնքի մը շինութեան տեսակն և շրջապատող շինուածոց
նկատմամբ ունեցած դիրքն պարտին ճշգրտաւ նկարագրուիլ ապա-
հովագրին մէջ: հարկ չէ ըսել թէ սխալ նկարագրութեամբ մը ինչ
վէճերու առիթ կը տրուի ապագային:

Դ. — Հետեւեալ պարագայները պարտի ապահովագրեալն իմաց
տալ ընկերութեան:

1. Եթէ իւր մօտ ուրիշ շէնքի մը շինութեամբ կամ գործարանի
մը հաստատութեամբ վտանգն աւելնայ:

2. Եթէ կարասիք կամ ապրանք փոխադրուին մէկ շէնքէ մը միւսն:

3. Եթէ իւր ստացուածքն ուրիշի ծախէ:

4. Եթէ իւր բնակած տունը վարձու տայ կամ վարձակալին տեղ
ինք բնակի:

5. Եթէ հրդեհն յառաջ եկած է ապահովագրեալին ուղղակի
կամ անուղղակի մասնակցութեամբ՝ ընկերութիւնն կը մերժէ որ և է
հատուցում վնասուց:

6. Ընկերութիւնն ըստ իւր կամաց կրնայ այրեալ ստացուածքն իւր նախկին վիճակին մէջ վերահաստատել կամ վնասուն արժէքը վճարել :

7. Եթէ որ իւր ստացուածքն ապահովագրած է ընկերութեան մը և նոյն ստացուածոց վրայ ուրիշ գումար մ'ալ այլ ընկերութեան կ'ապահովագրէ՝ պարտի երկու կողմանց ծանուցանել զայդ. հակառակ պարագային մէջ երկու ընկերութեանց ապահովագրքը (բոլիս) չեղեալ կը համարուին :

8. Ապահովագրեալն պարտական է հրդեհի ժամանակ, եթէ ներկայ է, ձեռքէն եկածն ընել իւր ստացուածքն ազատելու համար. այս առթիւ յառաջ եկած ծախքերն և վնասներն ընկերութիւնը կը տուժէ ապահովագրած գումարին համեմատութեամբ :

9. Տան մը վարձքն, ինչպէս յիշուեցաւ, կարելի է ապահովագրել եթէ վարձակալն գտնէ եռամսեայն կանխիկ վճարած է, ի գէպ հրդեհի ընկերութիւնն պարտի վճարել մինչեւ վճարման պայմանագրովն լրանայի առւելց համեմատութիւնն միայն :

Ապահովագրեալն պարտի մեծ խնամով ընել ընկերութեան մ'ընտրութիւնն. երբ մէկն իւր ստացուածքն կ'ապահովագրէ՝ պէտք է ապահով ըլլալ թէ իւր կրած վնասն պիտի ստանայ. քանի՞ դառն է յռսախաւ լինելն. Տնտեսագիտութեան սխալ առմամբ է որ, շատեր կը թողուն զնոց չնչին տարբերութեան մը համար, հաստատուն, փորձառու և հարուստ ընկերութիւններն և կը դիմեն փոքր ընկերութեանց որք ինքնաբերաբար կ'ընեն այդ զեղջ գնոց վրայ տեսնելով որ եթէ գործեն նոյն հիման վրայ որպէս մեծ ընկերութիւնք, յաւերժական անգործութեան պիտի դատապարտուին : Ապահովագրութեան ասպարէզին վրայ Նօրթի Պրիքիլը եւս Մէրիլընդը և Նօրթիլըն ընկերութիւնք առաջնակարգ դերք մը գրաւած են իրենց զբաղման բարդաւած վիճակաւ, և իբր ապացոյց նոցա գործոց ընդարձակութեան և մեծահաշակ առատաձեւութեան զանազան հրդեհներու միջոցին իւրաքանչիւրն 180 հազարէն մինչև 350 հազար Անգլ. ոսկի վճարած են հրդեհի վնասուց համար և ցարդ հրդեհի գէմ միայն իրենց տուժած վնասն 36,000,000 Անգլ. ոսկին կ'անցնի :

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԿԵՐՈՆՆԵՐ

ՏԻԳԻՆ Պ. Մ. ՀԻՒՍԷԻՆՃԵԱՆ

Վ.Ա.ՃԱՍՈՒՍՏՈՒՆ

ՀԱՐՍՏԱՆԵԿԱՆ ՄԱՄԵՐՈՒ ԶԱՐԳԱՐԱՆՑ

4. ՊՈԼԻՍ

Զարմաքճրար Եօզուշու

Մեծ Նոր խան վարի յարկ քիւ 47

Նախկին վաճառատեղի
ՄԵՍԵՐՈՒ ՀԻՒՍԷԻՆՃԵԱՆԻ

Հարսանեաց մոտերու փառաւոր զարդարումներովն նստաւառուր եղած սոյն վաճառատան մէջ պատրաստ կը գտնուին տարբեր ձեւերով զարդարուած հարսանեկան մոմեր, մետաքս երիզ, լեմոն ծաղիկ, քողք, կրկանդ, ձեւնոց, սնտուկ, արծաթապատ տփոէ և մկրտութեան հագուստ :

Անգամ մը միայն բաւական է այցելել սոյն վաճառատունն ուր գտնուած ապրանց ազնուութիւնն, տեսակներու ճոխութիւնն ամէնէն դժուարահաճ ճաշակներն անգամ կը գոհացնեն :

Մասնաւոր յանձնարարութիւնք կը կատարուին խնամօք եւ ճշդութեամբ :

ԴԵՂԵՐՈՒ

Ե Ի

ԳԻՄԻԱԿԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Լ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ ԵՒ Ս. ԷՄԻՐԶԷ

ՀԱՐԱՋՃԻ ԽԱՆ

Հայրապետի

Կ. ՊՈԼԻՍ

Մ Ե Ն

Մըսըր Զարչյի կից

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՐՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Մ Ե Ն Ա Ք Ա Ն Ա Կ

Դեղերու եւ ամէն կարգի քիմիական արտադրութեանց այս մեծ վաճառատուն ամէնօրեայ յարաբերութեան մէջ է Ֆրանսական, Անգղիական, Դերմանական եւ Ամերիկեան ատաճնակարգ գործարաններու հետ :

Հատարակութիւնը եւ գլխաւորաբար զեղադործներ, մեծ չափ պիտի ունենան այս վաճառատան հետ առեւտուր ընելով, անոր համար որ, դեղերու եւ քիմիական արտադրութեանց միշտ Թարմը, Ընկերն ու Անխարդսիւր պիտի գտնեն Բացարձակապէս զեղջեայ զիններով: Առաւելութիւն մը զոր միայն այս վաճառատունը կրնայ ընծայել յաճախորդներուն, իր մեծաքանակ սպառման չնորհիւ :

ՆՈՐՎԵԿԻԱՅԻ

ԱՆԱՐԱՏ ԶԿԱՆ ԻԿՂ

ՄԼՈՒԿ, ԼՈՒ ԵՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԻ ԶԱՏ ՈՉՆՁԱՑՆՈՂ

ՏՍԼՄԱՑԻԱՅԻ ԱԶԴՈՒ ՓՈՇԻ

ՀՈՆԻՔՈՅԻՆ ԶՈՒՐԵՐՈՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ

ԳԻՆԻ, ԳՈՆԵԱՔ, ԳԱՐԵԶՈՒՐ

ԶԱՆՈՉԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏ ԴԵՂԵՐ

Կը զսնուին մեծ քանակութեամբ

Գաւառացի յաճախորդներ իրենց յանձնարարութիւնները կատարեալ վստահութեամբ պէտք է գրեն այս վաճառատան ուր ամէն հրաման կը գործադրուի Կատարեալ ուղղաւորութեամբ, ճշտութեամբ եւ արագութեամբ: Ամենափոքրիկ քանակութեամբ եղած ապրանքներ իսկ, անմիջապէս կը ղրկուին փոխադրով :

Ապրանքներու տեսակն ու կշիռը երաշխաւորուած է ով որ կը փափաքի թարմ, ընտիր, անխարդախ եւ առանձնապէս զինք, թող հաճի զիմեզ

Լ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ ԵՒ Ս. ԷՄԻՐԶԷ

ԴԵՂԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑԸ

Կ. Պոլիս Հարսնի խան Մըսըր Զարչի կից

Ֆրանսիական խանիին դիմացը

Ակոռայի վերաբուժական եւ
արհեստական ամէն տեսակ
գործողութիւնք, առողջա-
պահական նոր գրութեան
համաձայն :

Թմբեցուցիչ դե-
ղերով առանց
ցաւի տաամ-
նահանու-
թիւն :

ՏՈՔԹ. Գ. ԳԱՔՐԻԷԼԵԱՆ
ԲԵՐԱՊ. ՄԷՃ ՓՈՊՈՅ, ԹԻՒ. 200, Կարաթա Սեռայի գաղտնի դեմ
Ընդունե-
լութեան ժա-
մերն են բաց ի Կի-
րակիւ, ամէն օր ժամ
9-6 (Ը.Ե.). իսկ Կիրակի
օրերը կանխապէս եղած
ժամադրութեամբ միայն :
Աղքատները ձրիաբար կը դար-
ժանուին :

ԸՆՏԻՐ, ՀՈՏԱԻԷՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԹԷՅ

Գաւառներու յաճախորդը Թէյ գնե-
լու համար պէտք չունին անձամբ գալու,
նամակով Զող դիմեն ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱ-
ԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատունը, ուր ամենա-
մեծ խնամով, զգուշաւորութեամբ կը գոր-
ծադրուին ամէն կարգի յանձնարարութիւն
մեծաբանակ և փոքրաբանակ : Դիւրու-
թեան համար՝ Թէյերուն փոխալելու կա-
րելի է վճարել նաեւ երբ ապրանքները
բեռնուին ու Քոնցիսիւմը օններկայա-
ցուի գնողին : Կեզձ Թէյ չգնելու համար
հաճեցէր ուշադրութիւն ընել մարքային
և ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ անուան : Կեզրոնատեղին՝ Կ. Պոլիս, Պահճէ-
Դափու, ձէլալ Պէյ խանի դրան կից, Թիւ 10, Գ. Եամբուեան և Յ. Իսա-
գուլեան մեծ վաճառատունը :

ԼԱ ՆԻԻ ԵՕՐԲ

ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՆԱՋԻՆ ՄԻՋԱԶԳՈՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՆԱՑ ՎՐԱՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ ԵՆԵՐՈՊԱ

Բարից 1 եւ 3 Լը Բեքիէ փողոց (Պուշմար Տեզ' Իրալիէնի
անկիւնը) Ընկերութեան նոր ապարանքին մէջ

1900 Յունուար 1 ին ամբողջովին իրականացած
երաւխաւորութեան պատրաստ գումարն է ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ
225 միլիօն Ֆրանք : Ապահովագրութիւն որ կը բանի
5,503,151,562 Ֆրանք : Ընկերութեան հիմնուելէն ի վեր՝
1845, ապահովագրեալներու վնասուած մէկ միլիառ
547 միլիօն :

1900 ին հնչուն դրամով վնասեալ շահերն են՝

15,017,254 Ֆրանք, 1899 էն 617,254 Ֆրանք աւելի :

ԼԱ ՆԻԻ ԵՕՐԲ ունի 437,776 է աւելի անդամ,
որոնք Ընկերութիւնը կը կազմեն, որոնց կը պատկանի
ընկերութիւնը եւ որոց կը վերաբերին ընկերութեան բո-
լոր չափերը : Եթէ մասնակից էք, եւ կամ տակաւին
չէք, խիստ չանեկան է ձեզի համար ճանչնալ Ընկերու-
թեան մասնաւոր կարգադրութիւնները : Օրինակի հա-
մար մանրամասն տեղեկութիւններ, ուղեցէք իրրեւ հա-
սութաբեր գործ ապահովագրութեան վրայ որ հարիւրին
չորս երաշխաւորեալ տոկոս ունի. նոյպէս տարեվճար-
ներու ետ տրուելու ձեւով ապահովագրութեան վրայ,
ի դէպ մահու որոշեալ ժամանակամիջոցի մէջ :

Աւելի ընդարձակ տեղեկութեանց համար դիմել առ

Քոնցի-Պատուիրակ

Տեօրէնութիւն ի Թուրքիա

Ա. ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ

Ճ. ՈՒ. ՀՈՒԻԹՕԼ ԵՒ ԸՆԿ.

Վոյֆօսս փողոց, Վիքալիս խան, Ղաշաքիս :

Հիմնադրված 1897 թ.ին
ՄԵՐ ՎԱՅԱՌԱՏՈՒՆ ԴԵՂՈՐԷԻՑ
 Ս. ՓԻՍԵԱՆ ԱԶԳ. ՀԻՆԱՆԴԱՆՈՅԻ
 ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՊԱՅՅԱԼ ՀԱՈՒՅԻ

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՒ ՄԻՆԹԱՆՋԵԱՆ

ՃՈՒՆ ՄԹԵՐԲ
 ՔԻՄԻԱԿԱՆ
 ԴԵՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ
 ԱՆԽԱՐԴԱՆ ՆԻԻԹԵՐՈՒ
 ՈՒՂՂԱԿԻ ՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԻՒՆՔ
 ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԵՄԲՐՈՅ
 ԳՈՐԾԱՐԱՆՑ ՀԵՑ
 ՆՈՐԱՆԿԱՌՑ
ԱՆԱՐԱՑ ԶԿԱՆ ԻՒՂ
 Ուղղակի և սեպական ներածութիւն
 ՄԻԱԿ ԿԵԳՐՈՆԱՏԵՂԻ
 Վիրաբուժական բնօրինակ
 Բամպակներու
ԱՍԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՆԻԻԹԵՐ C. Ash & Son ՏԱՆ

Ֆրանսական եւ Sr. Վիոլիի քարմ պատուաստ
Ընկիր հոսեղեկներ
 Եւայլն, Եւայլն:

Վաճառատունս գաւառաց հետ ամենէն աւելի ընդարձակ գործառնութեանց մէջ ըլլալով՝ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առած է իր Պատ. յաճախորդները գոհացնելու համար Թէ ուղարկմանց կանոնաւորութեան և Թէ ամպալաժի անստգիւտ խնամոց մասին: Նոյնպէս փոխադրութեան ընկերութեանց հետ մասնաւոր համաձայնութեան մը յանգած ըլլալով՝ ապրանքներն ԱՌԱՆՑ ՆԱԽՈՂԶԷՔԻ կը յանձնուին Թուրքիոյ բոլոր նաւահանգիստները:

Վաճառատունս կ'երաւարտէ միայն այն ապրանքներ, որք իր մարման կը կրնան:

ՍԻԿԱՐԻ ԹՈՒՂԹ Ա.գգ. Հիւանդանոցի

Երկար ժամանակէ ի վեր ծանօթ է յարգոյ Հասարակութեան թէ ինչպատ Ս. Փրկչի Հաստատութեան սիկառի թղթեր չըջաբերութեան ելած են, որոյ հասոյթէն կողտուն անխտիր Ազգային սոյն յարկի բոլոր պատասխարեալներն: Ուրախ եմք յայտնելու թէ այս կերպով բաւական կարեւոր գումար մը գոյացած է մինչեւ ցարդ, որով մեկիծարուած են առհասարակ անկարներ ու աղքատներն եւ որքերն:

Հոգարարածութիւնս փափաքելով որ սոյն ձեռնարկութիւնն աւելի արդիւնաւոր ըլլայ, զանազան միջոցներ ձեռք առած է սիկառի թղթին սպառումը ընդհանրացնել, և ամէն կարգի ծխողաց ծաշակն զոհացնելու համար զանազան տեսակ թղթեր պատրաստած է, մեծաւ մասամբ իւր միջոցաւ յատկապէս Եւրոպայէն ուղղակի մեծաքանակ թղթեր բերել տալով, այնպէս որ ամենէն դժուարահաճ ծխողն անգամ կ'ստիպուի գոհ ըլլալ:

Այս անգամ նոր կողքերով ընտիր թղթեր ալ հրապարակ հանած է, զորս գործածողք ջերմապէս գնահատած են:

Հոգարարածութիւնս բաւական զգոյշութեանց եղծակայ եղած ըլլալով, իրաւամբ կ'սպասէ թէ՛ Պոլսոյ և թէ՛ Գաւառաց Պատ. ուսարժան Հասարակութեանէն քաջալերութիւն օտանալ սոյն ձեռնարկութեան առթիւ: Ազգ. Հիւանդանոցի տնուամբ չըջաբերութեան հանուած սիկառի թղթերէն գործածողներն ո'չ միայն կարգ մը ստորին թղթերու գործածութեանէն ազատելով՝ այն առողջապահիկ թղթերէն պիտի օգտուին՝ այլ և պիտի նպաստեն հազարէ աւելի պատասխարելոց նիւթական բազմատեսակ պիտոյից. այսու վստահութեամբ ի նորոյ հրաւեր կը կարդամք ընդհանուր ծխողներուն՝ անպատճառ սոյն սիկառի թղթերէն գործածել:

Կարեւոր կը համարուիք ծանուցանել նաեւ թէ գնողք ուշադիր ըլլան Ս. Փրկչի Հաստատութեան կնքոյն, որով իւրաքանչիւր կողքերն և տուփերն կնքուած են:

Գործածողք եթէ ու ե գիտողութիւն կամ առաջարկ ունենան՝ ուղղակի ծանուցանեն Հիւանդանոցի Գրասենեակն ի Մեծ Նոր Խան, Միջին յարկ թիւ 48, 49, 50:

Մեծախանակ եւ փոքրախանակ գնողք պարտին դիմել կամ յանձնարարել առ Մարտիկ էֆ. Եփրեմեան: Սէնի.Ճամի, Բօսթահանէ փողոց, Եփրիմ Խան:

Գիւնեքն խիստ չափաւոր եւ գոնացուցիչ են:

ՉԱՄԼԸՃԱ՝

Աղիւսար, Տիամանաքով Փողոց, 9

Վ. Ա. Բ. Ի. Զ. Բ.

ԹԱԳԻՈՐ ԶՐԱԳԵԱՆ, նախկին աշակերտ «Ֆէրիտ»

Ե Ի

ՏԻՐԱՆ ՇԷՔԻՄԵԱՆ, նախկին աշակերտ «ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ» ներու.

Սկիւտարի՝ և Ալեմտաղի Մայիսներուն միակ Լուսանկարչա-
տան՝ «Զամրէ»-ի քիւշէններուն յատկութիւնը, շնորհալի ու
բնական գեղեցիկ, ռեթուշներու փափկութիւնը, և ի մէջ այլոց՝ իր
à la Rembrandt լուսանկարներուն մեծապէս փնտռուող նկարչա-
կանութիւնը գնահատուած են ամենուրեք։ Ազգ. Հիւանդանոցի
Տարեցոյցները զարգարող լուսանկարները, Ամերիկ. Գոլէճի ներքին
ու արտաքին տեսարանները օրոնք ստեպ պատրաստել կը տրուին
Տնօրէնութեան կողմէն, Հայտար-Փաշայի Հիւանդանոցին վերաբուծ.
գործողութեանց, և ին. պատկերները, նաև այն բազմաթիւ
լուսանկարները զոր Ս. Պատրիարք Հայրը պատիւ բրած է շարու-
նակ յանձնարարելու «Զամրէ»-ին, կը ցուցնեն այս Լուսանկար-
չատան անունն ու յաջողութիւնները։ Անոնցմէ մէկն է նաև վերջերս
Ս. Պատրիարքին օժանդակութեամբ պատրաստուած «Հայ Եպիս-
կոպոսներու Հաւաքածոյն», որ կը պարունակէ 18րդ և 19րդ դարե-
րու բոլոր բարձրաստիճան եկեղեցականներու պատկերները, և որուն
միակ տէրն ու վաճառորն է «Զամրէ»։ Իսկ Ալեմտաղի գիւղա-
գնացիները գիտեն թէ ինչ խմբանկարներ ունի «Զամրէ», ամէն
նշանաւոր ու վերյուշուող վայրերուն մէջ՝ որոնց առանձին տեսա-
րաններուն ալ հաւաքածոյն ունի։ Անոնք որ իրենց կեանքին նշա-
նակիքի վիճակները կուզեն հաստատել մշտապէս լուսանկարներու
վրայ՝ կը դիմեն «Զամրէ»։ Շրջանաւարտներ, ծամբորդներ, երա-
խներ, նորնորքա հասաններ ու վարդապետներ, նշանածներ, և ին.
և ին., Նորապսակ ամուսնեան առաջին գործն է գալ իրենց եր-
ջանկութեան տեսականութիւնը վստահել «Զամրէ»-ի քիւշէնե-
րուն։ Յաճախ աշխարհէ մեկնողներուն ալ վերջին գործն է՝ իրենց
ընտանիքին ձեռքով՝ նախ վաստկել աժան անմահութիւն մը նոյն
քիւշէններուն վրայ։ — Բացարձակապէս յայտնի է որ կատարելու-
թիւնը չպիտի բաւեր յաջողութեան, եթէ կատարելութեան ընկե-
րացած չլլար անոր չափ թանկագին գիւրգիւնութիւնը։

ՅՈՒՑԱԿ ԳՈՐԾՈՑ

Տօփ. Ն. Տաղաւարեանի

Գիտական Շարժում Ա. Տարի	(1885) (Սպառնայ) Ղրդ.
» » Բ. »	(1886) 20
» » Գ. »	(1887) 20
Բնական պատմ. Ա. Հատոր (Կենդանական Հիւս- ուածարանութիւն և Մարդկային Կազմախօսու- թիւն ու Բնախօսութիւն) Դասագիրք երկրորդա- կան վարժարանաց	40
Նախորդին համառօտը, Դասագիրք Նախակրթարանաց	8
Ուսումնասիրութիւն միզային քարերու պատճա- ռաբանութեան և կազմութեան վրայ (Պրանս.)	10
Ծագումն հայ տառից (Պակեայ Իզմիրեանց մըցա- նակաւ	10
Մանրէաբանութիւն	10
Տիեզերք և իւր կազմութիւնը (Պրանսերէն) . . .	10
Գրիգոր Աղաթօն (Ծագում և կենսագր.) Բ. Տպ.	2 1/2
Առողջապահութիւն	25
Ծննդական գործարանք (Կազմախօսութիւն, Բնա- խօսութիւն և Առողջապահութիւն)	25
Մարդկային սաղմնախօսութիւն	6
Բառացուցակ անտանուանց, Բ. Տպ.	3
Տարուինականութիւն Գ. Տպ.	3

ԿԵԳՐՈՆ ԱՏԵՂԻԲ

Կ. Պոլիս	— Նշան Պապիկեան Գրապատանոց (Էսկի Զապօիէ)
Զմիւռնիո	— Մամուրեան »
Յփղիս	— Կեղրոնական »

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԱՐՅԵՍԱՐԱՆՆԵՐԸ

ԱՅՈՒԱԳՈՐԾԻ ԱՐԶԵՍՏԱՐԱՆ

1900 ԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Այս արհեստարանին մեջ պատրաստուած աթոռները լաւ ընդունելութիւն գտած են, և շատ մը յանձնարարութիւններ կ'ըլլան Հոգարարձութեան: ամէն կողմէ:

ԿՕՇԻԿԻ ԱՐԶԵՍՏԱՐԱՆ

1899 ԻՆ ՆՈՐԷՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԸՆդ հսկողութեամբ ԴԱՄԻԱՆՈՍ ԷՏ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Այս արհեստարանին շինած կօշիկները կը բաւեն ոչ միայն Ազգ-
Հիւանդանոցի պատուպարեւոյց սյւլ և դուռնէն յանձնարարութիւնք
այ կ'ընդունուին և փութով կը կատարուին:

ԴԵՐՋԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐԶԵՍՏԱՐԱՆ

1900 Ի՛նչ, ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Այս արհեստարանը սկսած է արդեն դուրսէն շատ մը յանձնա-
րարութիւններ ընդունիլ և ամենայն յաջողութեամբ գործադրել։
Արհեստարանը կը գտնուի վարպետ Դերձակի մը տեւական հսկո-
ղութեան տակ։

ԶՈՒԼԶԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐԶԵՍՏԱՐԱՆ

1899 ԻՆ ՆՈՐԷՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

Կ'արտադրէ տօգումա և ֆասօնե կերպաս, բեշկիր ու խավլու:

Այս արհեստարարը Հիւանդանոցի պատուպարեւոյ պէտքերը լիովին կը գոհացնէ. ասկէ զատ գումարէն եղած յանձնարարութիւններն ալ կը գործադրէ:

Այս արհեստարանին արտադրութիւնները արժանացած են շատերու գնահատութեան:

ԿԱԶԱԳՈՐԾԻ ԱՐԶԵՍՏ ԱՐԱՆ

1901ԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Այս արհեստարանին մէջ կը պատրաստուին գրասեղան, քաղիկ, սեղան, ևն:

Բոյոր արտադրութիւնք կը վաճառուին

Զափանք գիներով

Մեծ նոր խան 51 թիւ սենեակը.

ՈՒԷՍԴԸՐՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ. ԱՆԳԼ. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԸՆԿ.

ՀԻՄՆԵԱԼ 1851ԻՆ

Անգլ. ոսկի

Հատուցուած վնասներու գումարը 6,000,000

Պատրաստ դրամ և տարեկան հասոյթ 1,250,000

Վճարեալ գումարազուրկ 410,000

Հրապարակիս ծանօթ Ֆրանս. եւ գերմ. ընկերութեանց
վնասեալ գումարազուրկը 100,000էն աւելի չէ

ՈՒԷՍԴԸՐՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻԱՆԸ հրդեհի դեմ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ
գործեր կ'ապահովագրէ

Վնասները տեղւոյն վրայ եւ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ կը հասուցանէ

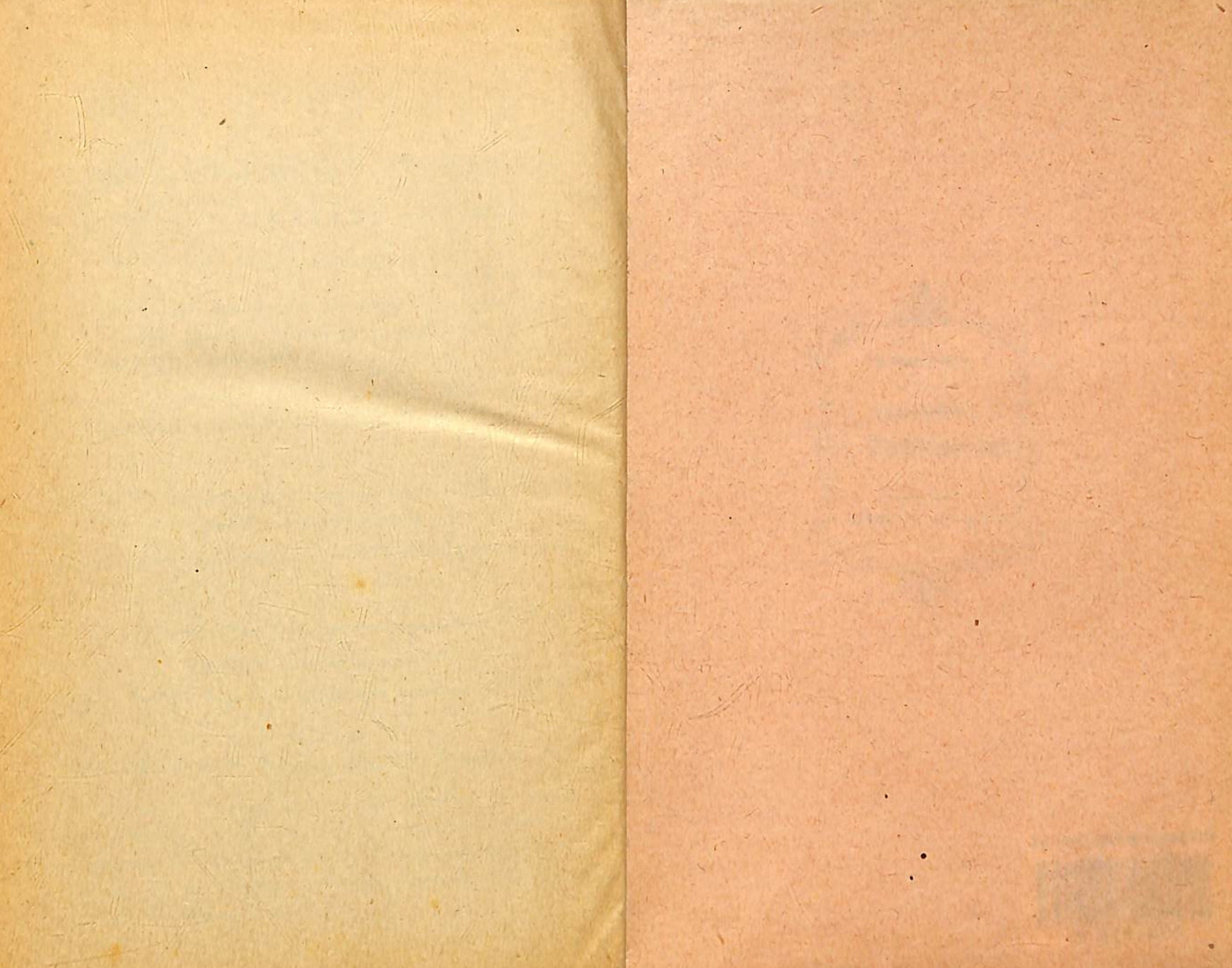
Տնօրէն Թուրքիոյ գործակալութեան

ԳԱՌՆԻԿ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Պահճե Դարու Անանիասիս խան թիւ 20-21-22

Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց Էդ

ԵԱՆՈԹ. — Տեղւոյս է'ն ծանօթ Ֆրանս. եւ Գերմ.
ընկերութեանց պատկաստ գոյքը՝ իրենց հասոյթին հետ
բաղդատմամբ 100% էն աւելի չէ, մինչդեռ «Ուեադրըն» ինը
125% է, ինչ որ գերազանց երաշխաւորութիւն մը կ'ըն-
ծայէ իր մրցակցաց վրայ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0141886

13207